ROM-FEST 2000

BUCUREȘTI
SIBIU

ÎNTÂLNIREA ROMÂNILOR DE PRETUTINDENI

DESPRE ROSTUL ROMÂNILOR LA 2000 DE ANI DE LA NAŞTEREA MÂNTUITORULUI NOSTRU IISUS HRISTOS

Redactor coordonator:
RĂZVAN CODRESCU
Lectori consultanți:
MUGUR VASILIU
RAFAEL UDRIŞTE
IONUȚ CORDUNEANU
Redactori:
GABRIELA GEORGESCU
IONUȚ GURGU
DTP:
BOGDAN BELDIMAN
Corector:
NICU BUTNARU
Prezentare grafică:
VALERIU PANTILIMON

«ROMFEST 2000 susține cu hotărâre şi curaj încreştinarea legislatorilor țării, moralizarea Justiției, primenirea duhovnicească şi întoarcerea la pietatea de dinainte a acestui neam, care a dat sfinți, şi martiri, şi ctitori de biserici, şi susținători ai locurilor sfinte, şi apărători ai creştinătății, şi învățători ai credinței, de la ierarhi şi până la simplii monahi, lumini ale neamului românesc binecuvântat de Dumnezeu cu părinți duhovniceşti, dar şi cu pedepse pentru rătăcire, căci Dumnezeu îi mustră pe cei pe care îi iubeşte. Sunt convins că participanții la ROMFEST 2000 susțin aceste adevăruri, în numele Bisericii lui Hristos, neclintiți în nădejdea unui viitor românesc demn de toate jertfele istoriei noastre. Dumnezeu va rupe zăgazurile care împiedică împlinirea datoriei Bisericii trasate de la Tatăl, prin Fiul, întru Duhul Sfânt; El va netezi calea mersului spre această împlinire, va ridica punți peste obstacole, va întări cu harul Său pe ierarhii noştri, va lega limbile care blestemă şi va spulbera cu suflarea gurii Sale pe cei păcătoşi, revărsând binecuvântarea Sa peste locuri şi peste oameni, peste instituții şi peste lăcaşurile Duhului, sfințind poporul acesta care aşteaptă de multă vreme să audă glasul păstorilor săi nesmintiți şi să refacă sacralitatea de altădată a sufletului şi a pământului românesc».

PR. GHEORGHE CALCIU-DUMITREASA
Preşedinte de Onoare al Comitetului Internațional ROMFEST

I. S. B. N. 973-99955-0-0

ÎNTÂLNIREA ROMÂNILOR DE PRETUTINDENI

R O M F E S T 2 0 0 0

Bucureşti/Sibiu – 11-15 octombrie 2000

DESPRE ROSTUL ROMÂNILOR LA 2000 DE ANI DE LA NAŞTEREA MÂNTUITORULUI NOSTRU IISUS HRISTOS

CONFERINȚE ŞI COMUNICĂRI
tipărite cu binecuvântarea
Prea Fericitului Părinte
TEOCTIST
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Volum editat de
ASOCIAȚIA ROMÂNĂ
PENTRU CULTURĂ ŞI ORTODOXIE
cu sprijinul publicațiilor
SCARA
(Revista de oceanografie ortodoxă)
şi
PUNCTE CARDINALE
(Periodic independent de orientare național-creştină)

E CU NEPUTINŢĂ SĂ
PETRECEM ZIUA DE
ASTĂZI ÎN MOD EVLAVIOS
DACĂ NU NE GÂNDIM
CĂ ACEASTA ESTE ULTIMA
ZI DIN VIAŢA NOASTRĂ!
ŞI ÎNTR-ADEVĂR ESTE
DE MIRARE CĂ PÂNĂ
ŞI PĂGÂNII AU SPUS
CEVA ASEMĂNĂTOR ÎN
ACEST SENS, CĂ ŞI EI
PRESUPUNEAU CĂ FILOSOFIA
SE CUPRINDE ÎN GÂNDUL
DE MOARTE.

SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL

CÂTEVA LĂMURIRI ASUPRA VOLUMULUI DE FAȚĂ

ROMFEST-ul, forum bienal de spiritualitate și cultură panromânească, a ajuns în acest an jubiliar la a VII-a ediție. Temeiurile lui au fost puse în Exil, pe continentul american, de câțiva vechi luptători anticomuniști (Pr. Gheorghe Calciu – ales ca Președinte de Onoare al Comitetului Internațional, Zahu Pană, Ion Halmaghi, Nicolae Popa etc.), sprijiniți și de alți români deștărați, dar rămași credincioși tradițiilor românești, în comuniune de iubire cu Dumnezeu și cu neamul lor.

Primele 5 ediții s-au desfășurat la Cleveland (1988), Los Angeles (1990), Hamilton (1992), Washington (1994), Princeton (1996). Deși cu declarată atenție pentru politic, accentul a căzut întotdeauna pe dimensiunea moral-spirituală a românismului și pe imperativul vital al unității. După 1989, rezistența anticomunistă s-a transformat în luptă împotriva practicilor și mentalităților neocomuniste, dar și împotriva anumitor tendințe dizolvante ale laicismului și consumismului occidental. Din 1990, ROMFEST-ul a avut și tot mai numeroși participanți din Țară, iar în 1998 el a fost strămutat "acasă", prima gazdă fiind Bucureștiul.

Pentru **ROMFEST 2000**, ca loc de desfășurare a fost ales **Sibiul**, iar ca temă generală: **"Rostul românilor la 2000 de ani de la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos"**. Consiliul Național ROMFEST, care s-a ocupat cu organizarea concretă la fața locului, s-a închegat în jurul tinerei grupări a revistei *Scara*.

Editarea unui volum cuprinzând cea mai mare parte a comunicărilor susținute de participanți reprezintă o premieră, care sperăm să fie de bun augur (deși împrejurările ne-au silit să lucrăm cam în pripă). Desigur, materialele incluse aici nu acoperă nici totalitatea, nici extensiunea dezbaterilor. Unele dintre ele, foarte lungi sau foarte dense, n-au putut fi susținute decât în rezumat. Altele, dimpotrivă, se regăsesc numai în volum, autorii lor neputându-se deplasa, dintr-un motiv sau altul, la locul manifestării. În fine, au fost și comunicări ce ne-au parvenit prea târziu pentru a mai putea fi incluse în volum, dar unele dintre ele au putut fi susținute verbal de autorii lor, în cadrul programului. Cu toate acestea, volumul redă, credem, esențialul contribuțiilor la această ediție. Înaintea secțiunilor tematice am așezat, ca "Prefață în eternitate", articolul eminescian *Misiunea noastră ca stat* (nu atât pentru că suntem în "Anul Eminescu", cât pentru că, așa cum se va putea constata mai ales din primele trei secțiuni, duhul lui e foarte prezent în tânăra eseistică națională).

Textele au fost încadrate în șapte secțiuni tematice ("Neamul", "Biserica", "Istoria răstignită", "De la stânga la dreapta", "Între exil și diaspora", "Românii din provinciile înstrăinate", "Românii din Balcani"), care însă se întrepătrund ideologic și atitudinal, direcționate dinspre fundamentele teoretice spre problemele concrete și practice. Ele oferă un cadru spiritual creștin și un cadru ideologic de dreapta, dar și multă informație efectivă, uneori de tip statistic, ceea ce permite o evaluare globală a "fenomenului românesc" în pragul mileniului trei.

Cum este firesc într-o astfel de conjunctură, textele i se vor înfățișa cititorului fatalmente inegale (fie ca întindere, fie ca stil, fie ca valoare informativă sau ideatică). Pe baza lor se poate reface totuși un context viu și "complex" ca viața însăși, pe care n-am încercat sa-l "cenzurăm"; fiecare cititor va lua de aici *ce* și *cât* îl interesează anume, critic sau aprobator, după cum îi va fi voia.

În *Addenda* am inclus câteva materiale ce ni s-au părut interesante, dar mai greu încadrabile în secțiunile tematice. Ele au mai ales caracter de programe sau valoare strict documentară.

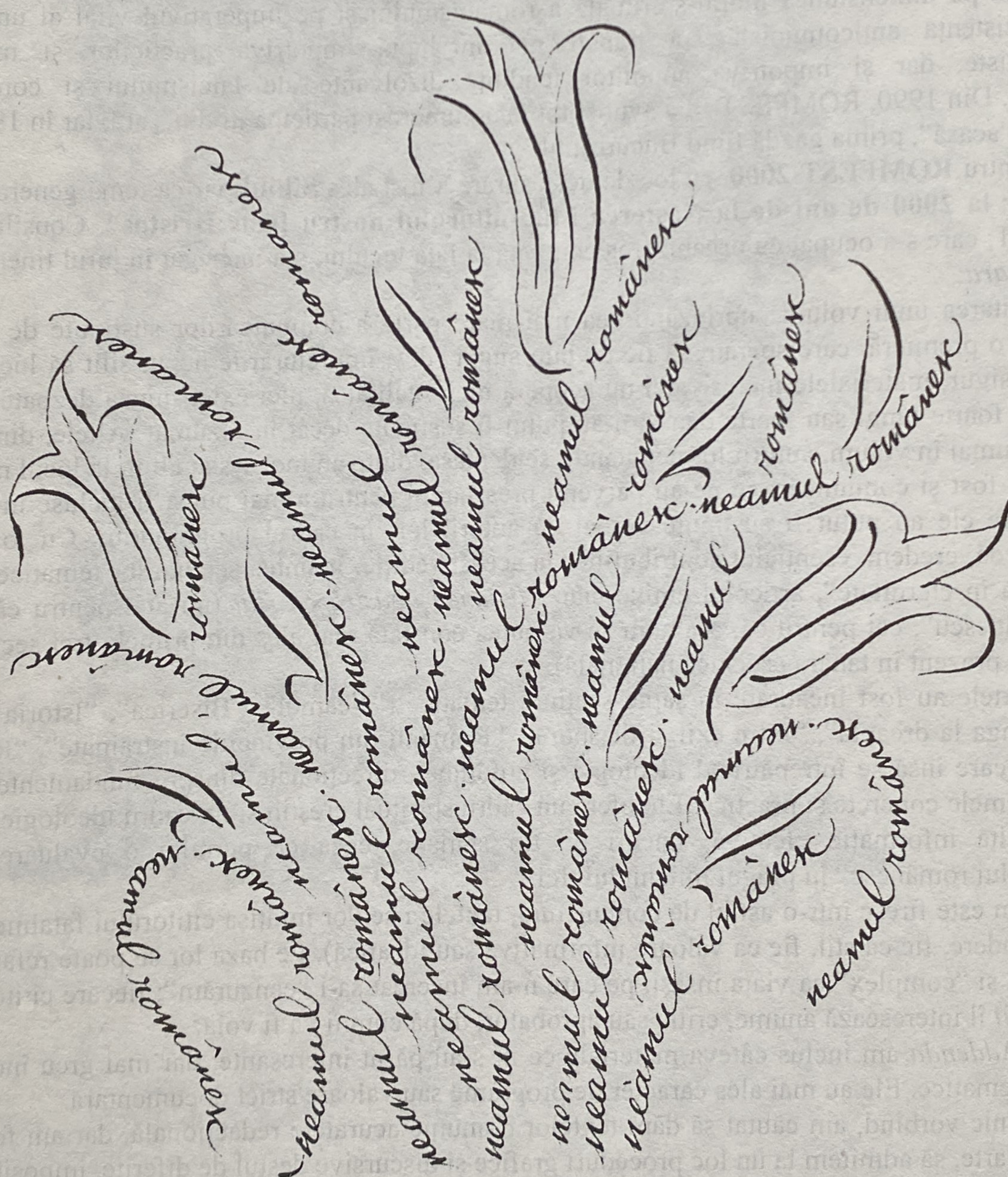
Tehnic vorbind, am căutat să dăm textelor o anume acuratețe redacțională, dar am fost obligați, pe de altă parte, să admitem la un loc proceduri grafice și discursive destul de diferite, imposibil de redus la un sistem unic. Ar fi oțios să intrăm aici în astfel de amănunte de "bucătărie"; nădăjduim că am reușit

totuşi să înlesnim un acces decent la texte, adaptat circumstanţelor, fără rigidităţi "demne de o cauză mai bună"...

Autorii sunt indicaţi la începutul fiecărui text, iar sub nume, între paranteze, este arătat locul de unde provin sau unde trăiesc, după caz; pentru cei din ţară, este indicată localitatea, iar pentru cei din străinătate – ţara.

Volumul de faţă, integral sponsorizat, este destinat distribuirii gratuite, atât în România, cât şi în afară. Orice text din cuprinsul lui poate fi reprodus, parţial sau integral, cu acordul de principiu al semnatarului. (De altfel, o parte dintre textele de aici au apărut deja – sau urmează să apară curând – şi-n alte publicaţii, fie în ţară, fie în străinătate.)

Realizatorii volumului mulţumesc tuturor celor care i-au sprijinit, într-o formă sau alta, admiţând consensul discreţiei, dar simţindu-se nu mai puţin îndatoraţi...

ROMFEST-UL MARELUI JUBILEU

PR. GHEORGHE CALCIU

BISERICA ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

Învăţătura ortodoxă ne vorbeşte de cele două dimensiuni ale Bisericii: dimensiunea mântuitoare, *verticală*, şi dimensiunea pământească, *orizontală*, adică extensiunea ei socială.

Toate actele sacre sunt pentru mântuirea oamenilor. Ele îşi au sursa în învăţătura hristică, în ansamblul sacramentelor, în harul lui Dumnezeu care s-a pogorât la înfiinţarea Bisericii văzute şi care, de atunci, a rămas şi lucrează în lume, dar, mai ales, în prezenţa reală a lui Iisus Hristos în Sfânta Euharistie, miracol ce se realizează în timpul Sfintei Liturghii, atunci când preotul rosteşte "epicleza" – rugăciunea de invocare a Sfântului Duh.

Dimensiunea orizontală a Bisericii se referă la *rolul ei social* în această lume, care, totdeauna, a avut nevoie de consolare şi ajutor spiritual şi material; şi nimeni nu i l-a putut oferi mai bine decât Biserica. Această dimensiune, acest Apostolat Social, cum îl numeşte în scrierile sale Patriarhul Iustinian Marina, îşi are originea în *Matei* 25, 33-46. Aşa cum vedem din text, la sfârşitul lumii nu vom mai fi întrebaţi de credinţa noastră – în clipa aceea vom avea evidenţa lui Dumnezeu – ci de faptele noastre, care sunt înşirate cu precizie: dacă am hrănit pe cel flămând şi am dat de băut celui însetat, dacă am îmbrăcat pe cel gol şi am primit pe cel străin, dacă i-am vizitat pe cei bolnavi şi pe cei din închisori.

Dacă, aşa cum spun protestanţii, ne mântuim numai prin credinţă, de ce îi contrazice Însuşi Iisus, Care, la Judecata Finală, ne va trimite la iad sau la rai pe baza faptelor noastre?

Am să mă refer aici cu precădere la aspectul social al Bisericii, deoarece, astăzi, grupurile atee şi cele politice se simt stânjenite de prezenţa Bisericii, atât de activă în Vest şi atât de puţin vizibilă în Est. Bisericile protestante şi cea catolică din lumea occidentală au conştiinţa importanţei lor, a forţei umane de care dispun cu ajutorul lui Dumnezeu, iar de aceea au curajul să intervină în toate problemele care bântuie lumea noastră şi care fac din viaţa socială un infern, uneori mai suportabil, alteori insuportabil, dar, oricum, un infern pentru inima şi sufletul creştin.

Biserica răsăriteană a fost de multe ori despuiată, de către puterea politică, de dimensiunea socială, iar Biserica actuală, supusă până nu demult statelor totalitare comuniste, se întoarce greu şi încet la misiunea ei caritabilă, împiedicată, în mare parte, de obişnuinţa cu poziţionarea ei într-un fundal îndepărtat al vieţii sociale şi, pe de altă parte, de sentimentul vinovăţiei creat de subordonarea faţă de puterea lumească din perioada ateismului roşu. E de ajuns ca indivizi fără importanţă şi fără morală să ridice glasul împotriva ierarhilor – şi aceştia bat imediat în retragere; dintr-un sentiment de autocenzură, creat tot de lunga perioadă de teroare la care au fost supuşi, ierarhii ortodocşi nu mai au curajul să-şi asume public grupurile religioase care activează pentru Biserică şi, în special, organizaţiile de tineri, care sunt mai înfocaţi prin natura vârstei şi pe ca., mondialiştii, deviaţii sexuali şi subminatorii adevărului credinţei îi etichetează imediat drept "fundamentalişti" – un fel de lozincă aparţinând categoriilor de expresii de sorginte marxistă: "nazist", "legionar", "duşman al poporului" (aici: al "democraţiei"), cu care, în trecut, aceiaşi "tovarăşi", sau alţii mai vechi, puteau trimite la închisoare pe oricine li se năzărea.

În realitate, Biserica răsăriteană este cea care a organizat primele acţiuni sociale, înaintea oricărui guvern sau grup caritabil: spitale, case de copii, case pentru fetele pierdute, pentru bătrâni, etc., şi chiar îngrijiri speciale pentru leproşii care trăiau în lagăre izolate, unde numai creştinii – în special, preoţii şi monahii – aveau curajul să meargă printre ei, pentru a-i îngriji, hrăni etc. Această acţiune socială a luat o

proporție epopeică sub îngrijirea Sfântului Vasile cel Mare, cunoscută în patrologie și în istoria Bisericii sub titlul de "Vasiliada". Toate aceste date istorice pe care le-am înșirat au doar caracter de amintire.

Scopul nostru este de a vedea dacă Biserica, în Vest și în Est, are și poate avea un rol important în viața socială și chiar politică. În ciuda strigătelor disperate ale anumitor categorii de oameni ca Biserica să rămână între zidurile ei și să nu se amestece în viața societății – exact ideile comuniste de până în 1990, exprimate într-o altă tonalitate și în circumstanțe deosebite –, Bisericile continuă să aibă un rol din ce în ce mai important în afacerile publice ale societății occidentale și, fără îndoială, și în lumea răsăriteană. Spaima strigătorilor izvorăște din autoritatea tot mai crescândă a Bisericii în Răsărit, care are puterea de a împiedica corupția care înflorește copios în fostele țări comuniste (lucru pe care n-a apucat să-l facă până acum decât în mică măsură), de a moraliza societatea și de a influența populația țării în privința alegerii parlamentarilor pe alte criterii decât cele ale propagandei deșănțate și mincinoase, punând înapoia noastră isteriile politice, de orice natură ar fi ele, și cercetând pe candidat după faptele sale: dacă a hrănit pe cel flămând, dacă a îmbrăcat pe cel gol, dacă a vizitat pe cel bolnav, așa cum propovăduiește și face Biserica.

Din nefericire, chiar oameni de bună-credință se asociază atitudinii de denigrare, lovind în Biserică prin ierarhi și, implicit, în poporul lui Dumnezeu, care știe că mântuirea vine prin Biserică și prin harul dat slujitorilor ei, indiferent de vrednicia sau nevrednicia lor. Acești oameni își închipuie că Dumnezeu este atât de slab, încât se împiedică de nevrednicia "vaselor" prin care lucrează, sau că această nevrednicie poate opri puterea lui Dumnezeu de a lucra în lume!

În America (mai ales în S.U.A..), situație pe care o cunosc foarte bine pentru că o urmăresc stăruitor, influența bisericilor este din ce în ce mai puternică și bisericile se implică din ce în ce mai mult în viața cetății, barând multe acțiuni neconforme cu principiile Binelui și Dreptății. Toți candidații încearcă să câștige aceste grupări de credincioși, știind că votul lor contează. Vă asigur însă că acest vot are o pondere de cam o pătrime din ponderea pe care ar avea-o Biserica Ortodoxă în țările răsăritene, dacă aceasta s-ar angaja profund în viața socială, urmărind cu stăruință și sfințenie purificarea vieții politice a țării. Votul american al bisericilor reprezintă un procent cam de 15%, pe când cel ortodox, în România, de exemplu, ar putea reprezenta 50-60%, presupunând că preoții și ierarhii și-ar recâștiga încrederea credincioșilor și ar avea curajul să sfătuiască pe credincioși cu cine să voteze, pornind exact de la Judecata lui Iisus la sfârșitul lumii.

Cei care strigă împotriva amestecului Bisericii în politică nu știu câteva noțiuni elementare: că politica este arta de a conduce cetatea, arta în care se implică nu numai partidul sau alesul, ci *întreaga* cetate, cu atât mai mult grupurile organizate; că Biserica se implică în politică, nu în politicianism, diferența fiind cam cea dintre rai și iad; că Biserica urmează o poruncă divină în a apăra individul împotriva opresiunii guvernelor, în a lupta împotriva nedreptății; în sfârșit, că Biserica nu-și trimite preoții să organizeze partide, sau să facă propagandă electorală vreunui partid, ci explică oamenilor puterea pe care o au și care decurge automat din calitatea de cetățean, călăuzindu-i spre făcătorii de fapte bune, nu spre indivizii vociferanți și înșelători.

În America, de multe ori, intervenția asociațiilor religioase a schimbat orientarea unor candidați: când candidatul Phil Gramm a fost atacat de pastorul James Dobson pentru slabul său atașament la valorile creștine, acesta a răspuns: "Eu candidez la postul de președinte, nu de predicator". Declarația sa a supărat întreaga Coaliție Creștină. Phil Gramm și-a schimbat atitudinea și, de atunci, chiar după ce a pierdut postul de candidat, nu a încetat să prețuiască valorile creștine în viața socială și politică. Grupurile creștine au reușit chiar să schimbe hotărârea Președintelui Clinton de a numi un ambasador în Belgia, pe motivul că era homosexual declarat public. Oare care ar fi reacția anumitor persoane apărătoare ale "demnității" homosexualilor din România auzind acest lucru despre democrația americană și ce ar spune ei dacă acest lucru s-ar întâmpla la noi acasă?

Biserica are dreptul să intervină în viața socială, să intervină în viața politică, pentru a o *încreștina*, căci *o politică încreștinată* ar avea binecuvântarea Bisericii și ar merge pe calea cerută de Dumnezeu.

O deosebită atenție trebuie acordată parlamentarilor, care sunt chemați să dea legi bune țării. Cu cât vor fi mai creștini, cu atât vor fi mai apropiați de principiile Mântuitorului și de inima poporului.

În Parlamentul american, membrii catolici nu sunt cei mai numeroși, dar sunt cei mai uniți, iar pozițiile pe care le iau sunt întotdeauna în favoarea bisericilor, a credinței și a moralității creștine. Chiar dacă protestanții sunt de trei ori mai numeroși decât catolicii, ei sunt scindați pe grupuri și, adeseori, votează unii împotriva altora. Dacă Parlamentul român ar avea un procent de 80% creștini, viața politică s-ar asana, minciuna ar fi aruncată afară, corupția ar fi redusă cu un procent similar, iar îngerul Domnului ar pluti peste aleșii poporului.

Parlamentul american are un capelan permanent, ceea ce Parlamentul român nu are. Datorită corpului compact al membrilor catolici, care nu reprezintă nicidecum o majoritate, această legislație, deși democrată și cu toate racilele ei morale, deși protestantă într-o majoritate covârșitoare, a fost obligată să numească un capelan catolic, eveniment care se petrece pentru prima oară în istoria Parlamentului. Oare Ortodoxia română nu poate obține un capelan ortodox al Parlamentului? Oare nu sunt suficienți parlamentari ortodocși? Toate aceste condiții sunt împlinite la un nivel mult mai înalt decât în America; piedica vine, însă, din două părți:

1. indecizia ierarhiei române ortodoxe de a-și impune punctul moral-religios la care o obligă poziția sacră pe care o are și datoria creștină;
2. agresivitatea adversarilor Bisericii, care țipă gălăgios și disperat, cu atât mai gălăgios și mai disperat cu cât își dau seama cât de stupidă este poziția lor și, mai ales, cât de precară. Un simplu suflu al credincioșilor i-ar zbura de pe schela pe care s-au cățărat fără nici un drept. Dacă minoritatea are drepturi, majoritatea își are, de asemenea, drepturile ei. Și majoritatea în țara românească o deține, cu un procent zdrobitor, Biserica Ortodoxă Română.

ROMFEST 2000 susține cu hotărâre și curaj încreștinarea legislatorilor țării, moralizarea Justiției, primenirea duhovnicească și întoarcerea la pietatea de dinainte a acestui neam, care a dat sfinți, și martiri, și ctitori de biserici, și susținători ai locurilor sfinte din Israel și din Muntele Athos, și apărători ai creștinătății – funcție care a revenit domnitorilor români după căderea Constantinopolului, și învățători ai credinței, de la ierarhi și până la simplii monahi, lumini ale neamului românesc binecuvântat de Dumnezeu cu părinți duhovnicești, dar și cu pedepse pentru rătăcire, căci Dumnezeu îi mustră pe cei pe care îi iubește.

Sunt convins că participanții la ROMFEST 2000 susțin aceste adevăruri și această poziție preconizată a Bisericii, neclintiți în nădejdea unui viitor românesc demn de toate jertfele istoriei noastre. Dumnezeu va rupe zăgazurile care împiedică împlinirea datoriei Bisericii trasate de la Tatăl, prin Fiul, întru Duhul Sfânt; El va netezi calea mersului spre această împlinire, va ridica punți peste obstacole, va întări cu harul Său pe ierarhii noștri, va lega limbile care blestemă și va spulbera cu suflarea gurii Sale pe cei păcătoși, revărsând binecuvântarea Sa peste locuri și peste oameni, peste instituții și peste lăcașurile Duhului, sfințind poporul acesta care așteaptă de multă vreme să audă glasul păstorilor săi nesmintiți și să refacă sacralitatea de altădată a sufletului și a pământului românesc.

P. S.

În urma unor articole și E-mailuri care circulă și poate vor mai circula, dorim să facem unele precizări. Principiul nostru este de a nu răspunde atacurilor, de a nu face polemică și de a nu ne risipi în discuții sterile.

Nu acuzăm în nici un fel pe cei de la *Cuvântul Românesc*, care au inițiat E-mailul cu pricina, nici pe cei ce au căutat să-l exploateze în presa din țară. Singurul răspuns pe care li l-am dat a fost că, dacă aceasta este hotărârea lor, noi nu avem nimic de spus. Întregul Comitet Internațional – probabil, cu excepția D-lui Prof. Iliescu, a cărui participare la edițiile ROMFEST a fost aproape nulă – a știut exact care era Comitetul Național (în jurul căruia s-au purtat polemicile). Poziția D-lui Bălașu și a d-nei

Moisin a fost următoarea: noi nu vom participa la ROMFEST, dar rămânem în Comitet (Comitetul Internațional). În mare, au știut despre ce este vorba, iar noi am socotit ca era suficient ceea ce știau, *detaliile* de organizare neprivindu-i deloc, conform poziției lor.

Poziția mea față de Biserica Ortodoxă Română și de Ierarhii ei era cunoscută tuturor, nu numai Comitetului Internațional: între 4 persoane, oricât le-aș stima, și întreaga Ortodoxie românească, nu ezit nici o clipă: locul meu este alături de milioanele de români care își expimă ferm și fără teamă atașamentul față de ierarhie, care are harul lui Dumnezeu; iar judecata este, oricum, a lui Dumnezeu.

Cei care atacă ierarhia pentru greșelile trecute se substituie lui Dumnezeu, Care iartă pe cel ce se pocăiește. În plus, din toți cei pe care îi cunosc și sunt plasați pe această poziție, cei mai mulți nu sunt oameni credincioși; nu merg la biserică decât atunci când au un interes, sau la festivități.

Domnul Ion Halmaghi nu este în nici un fel amestecat, pentru a fi fost citat în E-mail. El rămâne alături de noi și de Comitetul Național. Pe aceeași poziție este și d-l Zahu Pană, ca și d-l Nicolae Popa. În toată perioada în care ROMFEST-UL s-a exprimat, am vorbit cu toții de o întoarcere a lui spre țară, în momentul când va fi posibil, procedura urmând a fi stabilită atunci.

În consecință, rămânem pe poziția noastră și ne rugăm lui Dumnezeu să ne lumineze pe toți, să ne împace și să rămânem împreună acum, când dezbinările lovesc cu viclenie în întregul nostru neam.

Cerem iertare celor de bună-credință, care au fost poate tulburați și chiar dezamăgiți de cele ce s-au întâmplat. Îi asigurăm că am făcut tot ce ne-a stat în putință pentru a ne menține unitatea. Demonul dezunirii a biruit o parte din noi. Încolo, rămânem credincioși neamului, Ortodoxiei și lui Dumnezeu. Viața noastră este morală, nu avem ambiții personale, nu încălcăm principiile credinței ortodoxe și nu ducem o viață care să nu fi fost binecuvântată de Biserică. Păcatele pe care le săvârșim – nu este om care să viețuiască și să nu păcătuiască – ni le spovedim și cerem iertarea lui Iisus pentru ele: "Și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri"...

Acest răspuns este pentru pace și nu pentru învrăjbire. Acest răspuns este pentru cei care s-au întristat din cauza noastră, ca să ne ierte pe noi. Acest răspuns este în spiritul creștin al surpării vicleniei.

Așa să ne ajute Dumnezeu.

Preot Gh. Calciu,
Președinte al Comitetului Internațional ROMFEST,
Ion Halmaghi,
Zaharia Pană,
Nicolae Popa,
membrii ai Comitetului Internațional ROMFEST

ION HALMAGHI
(SUA)

ORIGINEA ŞI SEMNIFICAŢIA *ROMFEST*-ULUI

Bine aţi venit la ROMFEST 2000!

Noi, românii din vechiul Exil anticomunist, ne bucurăm că avem ocazia să ne prezentăm în faţa Dvs., a Neamului Românesc, în chiar inima Ţării, să dăm socoteală despre cele ale noastre, să medităm împreună la "Rostul românilor la 2000 de ani de la Naşterea Mântuitorului nostru Iisus Christos" şi să ne mărturisim, în Forumul deschis aici, dragostea noastră nelimitată pentru tot ce este autentic românesc, adică răsărit organic din tradiţia noastră bimilenară, istorică şi spirituală, fie că ea s-a închegat la dreapta sau la stânga Dunării, peste munţi sau dincoace de munţi, până la Prut sau dincolo de Prut. Căci românitatea, unitară în diversitatea ei, se întinde de la Nistru pân' la Tisa şi din Carpaţi până în Balcani. Dar mai ales se întinde, fără de margini, în sufletele noastre: pe orizontală – până la marginile lumii, iar pe verticală – până la bunul Dumnezeu.

Noi, pelerini ai destinului într-un "timp care şi-a ieşit din ţâţâni", nu ne-am schimbat identitatea sufletească prin peregrinările noastre. Noi nu am spus, când am ajuns în "lumea liberă" de atunci, că venim "de nicăieri". Totdeauna am fost legaţi de ideea românească: ea a fost tăria noastră, pentru că a rămas slăbiciunea noastră. Azi, acea "lume liberă" în care am ajuns odinioară e *tot mai robită* în sufletul ei. E vremea, iată, să ne regăsim *libertatea adevărată* acolo unde am lăsat-o sau am pierdut-o cândva: pe pământul sfinţit de jertfele înaintaşilor noştri şi străluminat de credinţa în Christos.

ROMFEST-UL, acest festival de suflet, deschis românilor de pretutindeni, s-a înfiripat mai întâi, ca idee şi năzuinţă, în minţile şi inimile câtorva români aflaţi departe de vatră, tocmai dincolo de ocean. Pentru Ţară erau încă vremuri vitrege şi voiam ca solidara noastră adunare laolaltă să-i vestească suferinţa şi să-i răscumpere robia.

Subliniez un aspect demn de luat în seamă. În vremea aceea, grupul nostru era sub un atac puternic al infiltraţilor Partidului Comunist din România. Eram supuşi acuzaţiilor şi denigrărilor de tot felul: "fascişti", "trădători de ţară", "antiromâni", "antidemocraţi" – pentru că nu recunoşteam "democraţia" regimului comunist din România. Eram şi câţiva foşti deţinuţi politici, iar cel mai "proaspăt" dintre noi, eliberat de puţină vreme din a doua lungă detenţie, era Părintele Gheorghe Calciu.

Or, noi am debutat printr-un act de democraţie pură, pe care l-au acceptat atât americanii, cât şi canadienii, fără să ne facă vreodată dificultăţi, căci lucram la lumina zilei. Şi asta la toate cele 5 ediţii ROMFEST desfăşurate pe pământ american.

Pe de altă parte, am validat poziţiile noastre şi am marcat un *crescendo* de forţă morală şi naţională. Noi avusesem acolo Societatea Academică Română, care fusese o autentică Academie Română în exil, iar acum încercam să umplem într-un fel golul creat atunci când aceasta şi-a încetat activitatea. Venea acum rândul ROMFEST-ULUI, care preluase steagul acţiunilor naţionale. Deşi accentul cădea pe spiritualitate şi cultură, ca temeiuri de dăinuire eternă, aspectul temporal, aspectul politic, era implicit. În ordinea spirituală, liantul nostru cel mai puternic era *creştinismul* în lamura lui cea mai pură, mai presus de sterilele disensiuni confesionale; în ordinea istorică, însă, liantul nostru cel mai puternic era, fără nici o îndoială, *anticomunismul*.

Primul ROMFEST s-a desfăşurat în 1988, la Cleveland, în Statele Unite, şi a fost închinat aniversării a 70 de ani de la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Un succes extraordinar, cu aproape 2000 de participanţi din toată lumea Exilului, sub patronajul celor doi Episcopi români din America: P.S. Nathanail, ortodox (continuatorul marelui Vladică Valerian Trifa), şi P.S. Vasile Puşcaş, greco-catolic. Preşedinte de Onoare al Comitetului Internaţional de Organizare a fost ales de către noi, încă dintru început, Părintele Gheorghe Calciu, care avea în spate 21 de ani de închisoare sub comunişti, autoritate spirituală şi o mare notoritate de mărturisitor şi luptător anticomunist, chiar dincolo de graniţele Ţării.

Românii din Exil nu cunoscuseră încă o astfel de manifestare naţională.

Principiile noastre fundamentale erau:

1) primatul spiritual – credința creștină;

2) comunitatea morală;

3) axiologia tradiției naționale;

4) rânduiala românească a organizării sociale, pe temeiul *demofiliei*, al dragostei de popor, iar nu pe idei abstracte;

5) elita politică exemplară moral și profesional;

6) unitatea națională.

Intențiile noastre principale erau:

1) să consolidăm conștiința națională; să ajutăm tuturor să participe la procesul de presiune asupra dictaturii comuniste, pentru eliminarea ei;

2) să facem cunoscute valorile culturii, civilizației și spiritualității românești lumii străine în care ne găseam și să promovăm operele scriitorilor români din Exil peste tot în lume.

S-a hotărât ca ROMFEST-UL să aibă o periodicitate bienală. Următoarele ediții s-au desfășurat astfel:

- în 1990 – la Washington;
- în 1992 – la Hamilton;
- în 1994 – la Los Angeles;
- în 1996 – la Princeton.

Cu ediția a șasea, din 1998, ROMFEST-UL s-a strămutat, cum visasem mai demult, *Acasă*, în Țara de-acum liberă nu doar de comunism, ci, cel puțin deocamdată, și de neo-comunism. Era firesc să începem cu Bucureștiul, de unde "Soarele Românismului" trebuie să răsară din nou, pentru a nu mai apune niciodată, dacă Dumnezeu va voi și dacă noi ne vom în-vrednici.

ROMFEST-UL începuse să primească, încă din 1990, tot mai mulți oaspeți dragi din Țară: foști camarazi de luptă și deținuți politici, clerici, oameni de cultură, gazetari, oameni politici, tinerime studioasă... Adus în România, în '98 a avut și o prezență semnificativă de frați din provinciile înstrăinate, de care ne bucurăm și acum, așa cum ne bucurăm nespus și de prezența, pentru prima oară, a unui numeros contingent de frați din Balcani. Românismul va putea respira, în aceste câteva zile, prin toți plămânii lui. Și desigur, împământenind ROMFEST-UL aici, el este și mai la îndemâna exilului sau diasporei din Europa occidentală – alți frați dragi, cu care ne simțim profund solidari, atât prin experiențe, cât și prin năzuințe, dar, mai presus de toate, prin marea bucurie a adunării sub cerul românesc, pe care noi, deștărații, l-am jinduit mulți ani, deopotrivă, de pe un continent sau de pe altul.

Fie ca adunați cu toții aici, să punem, întru iubire, un temei de trăire și creație culturală panromânească. Cultură înseamnă, pentru noi, încordarea creatoare a "energiilor românești", cum spunea Vasile Băncilă, cel mai fidel și cuprinzător exponent al viziunii românești despre lume, viață și moarte, căci această cultură pornește de la "năzuințele formative" ale abisurilor subconștientului colectiv național. Cultura, spuneam altădată, este unificatoare numai dacă pornește din sursa vie a realității specifice unui neam. Atunci, creațiile culturale dau măsura existențială a neamului în istorie, căci din adâncimea surselor se ridică, pe aripi de har, spre înălțimea aspirațiilor, proiectând existența națională atât spre viitor, cât și spre eternitate. Căci nu stă oare scris că Dumnezeu ne va judeca după *faptele* și *în-făpturile* noastre, "pe fiecare în rândul cetei sale"?

Noi credem neabătut în refacerea morală și spirituală a Țării prin reconcilierea celor două Biserici-surori românești: cea Ortodoxă și cea Greco-Catolică; printr-o renaștere culturală deschisă spre universalitate în duhul propriei ei specificități; printr-o dreaptă reașezare a vieții naționale în matca ei firească de către vrednicia generațiilor crutate de ciuma comunistă.

Pentru această reîntemeiere misionară a spiritualității, culturii și civilizației românești, după lunga noapte roșie a barbariei, noi credem că tineretul este cel mai valoros capital al noii Românii. De aceea, eu unul mă bucur nespus că ROMFEST-UL nu duce lipsă de sânge tânăr, nici printre participanți, nici printre organizatori. Vreau să mulțumesc din inimă, și pe această cale, în nume personal, dar și în numele veteranilor Comitetului Internațional ROMFEST, excepționalului grup de tineri de la revista ***Scara***, care au dus, în cadrul Consiliului Național al acestei a șaptea ediții ROMFEST, greul organizării, dăruindu-se pe ei ca să ne dăruiască pe noi unii altora, ca toți să fim *una*, spre slava lui Dumnezeu și învierea Neamului Românesc.

PREFAȚĂ ÎN ETERNITATE

MIHAI EMINESCU

MISIUNEA NOASTRĂ CA STAT

Sunt în viața popoarelor situații în care omul luminat trebuie să se ridice mai presupus de strâmtele vederi de partid și să judece oamenii și faptele cu imparțialitatea istoriografului nepreocupat. O asemenea situație e și aceea în care statul român se află în zilele noastre.

Desvoltarea politică a poporului român a ajuns într-un stadiu în care oricărui popor i se pune întrebarea: ești ori nu ești un element capabil de a întemeia și de a menține ordinea socială ca garanție de desvoltare, pe o bucată oarecare de pământ?

De astăzi înainte nu mai e cu putință să trăim sub forma, mai mult ori mai puțin nedefinită, de până acum; atât situația generală a Orientului, cât și aspirațiunile noastre proprii ne hotărăsc a ne constitui în stat *deosebit* și cu desăvârșire *neatârnat.*

Iară dacă nu vom fi capabili de a săvârși *prin noi înșine* această operă de constituire, atunci va trebui să renunțăm, pentru totdeauna poate, la realizarea scumpelor noastre dorințe de neatârnare, căci de astăzi înainte relațiile internaționale indefinite nu mai sunt cu putință în Europa.

Aceasta este alternativa fatală în fața căreia se află neamul românesc în zilele noastre; aceasta e morala și neînduratul adevăr pe care nici un român nu trebuie să-l scape din vedere; nouă, generațiunilor în viață, ne-a căzut sarcina măreață de a dovedi că bună a fost prăsila ce Traian a sădit pe pământul Daciei și că nu în zadar au luptat străbunii noștri atâtea veacuri de-a rândul.

O idee avusese Traian în vedere când s-a hotărât să verse sângele oștenilor romani pentru cucerirea Daciei; voia să stabilească *ordinea* și să așeze *un strat de cultură* omenească la gurile Dunării.

Această idee, din care s-a zămislit neamul românesc, nici până în ziua de astăzi nu s-a realizat; optsprezece veacuri au trecut, optsprezece sute de ani de-a rândul am luptat fără de curmare ca să câștigăm o singură zi de desvoltare pacinică; astăzi a sosit acea zi și, acum ori niciodată, vom face pasul hotărâtor pentru împlinirea *misiunii noastre istorice.*

Mari sunt vremurile în care trăim și fiecare dintre noi trebuie să ia hrană întăritoare din conștiința misiunei la împlinirea căreia a fost chemat prin aceea că se află în rândul românilor azi în viață.

***

Când românii se reivesc în istorie, la Argeș și la Suceava, ei sunt un element prigonit ce caută un adăpost spre a se putea desvolta în pacinică retragere. Dovadă sunt rămășițele începutului de cultură ce s-au păstrat din acele timpuri depărtate. Era sădită în inimile acelor oameni vechi iubirea pentru tot ce (e) drept, bun și frumos; însă nobila sămânță, abia răsărită din pământ, era mereu strivită de copitele sălbaticelor cete de vrăjmași.

Veacuri au trecut astfel; în curgerea veacurilor, cetele sălbatice au pierit una câte una, iar astăzi stăm adăpostiți între hotarele țării noastre și nimeni nu mai îndrăsnește să calce fără de *învoire* ori fără de *voia* noastră aceste hotare.

E mică țărișoara noastră, îi sunt strâmte hotarele, greutățile vremurilor au știrbit-o; dar această țară mică și știrbită e țara *noastră*, e țara românească, e patria iubită a oricărui suflet românesc; într-însa găsim toate putințele desvoltării, întocmai ca într-una oricât de întinsă.

Athena era un petec de pământ și totuși numai din comorile ei și-a luat împărăția lui Alexandru podoabele măririi.

S-o facem mare pe ţărişoara noastră prin roadele muncei noastre şi prin mărirea vredniciilor noastre, căci de astăzi înainte nimeni nu ne mai jigneşte în lucrare, şi dacă nu putem să ne urmăm în pace desvoltarea, atunci (e) bine să ştim că nu mai sunt copitele sălbaticelor cete de vrăjmaşi cari strivesc sămânţa abia încolţită, ci hula, vrajba şi ura ce ne-o facem *noi înşine*.

Nu mai putem astăzi să ne desvinovăţim ca în trecut, cu vrăjmaşii ce ne înconjoară şi nu ne lasă să înaintăm spre împlinirea misiunei noastre; ori de câte ori ne oprim în cale, dovedim că nu suntem vrednici nici de locul la care ne-a pus întâmplarea.

E un român slab de înger acela care sperie ţara cu primejdii ce ne-ar fi ameninţând din *afară;* soarta, viitorul nostru şi al urmaşilor noştri atârnă de la înţelepciunea noastră şi de la buna chibzuinţă cu care vom înainta spre realizarea misiunei istorice ce ni se cuvine – şi numai spre a acestei uneia şi singure misiuni; primejdiile, dacă ne ameninţă, ne ameninţă *dinlăuntru.*

Uşurinţa, reaoa–credinţă, nesocotinţa şi zelul pătimaş la noi înşine, numai acestea pot să fie izvorul primejdiilor ce ne ameninţă, şi vai şi amar de noi dacă, în vremile noastre mari, am avea parte de a fi conduşi de oameni mici, al căror cap e prea strâmt spre a putea cuprinde concepţia bogată a misiunei unui popor întinerit după o viaţă de optsprezece veacuri, ori a căror inimă e prea sarbădă spre a se putea încălzi de această misiune, oameni ce ar voi să ne ducă unde n-avem să mergem prea în pripă, prea departe ori în direcţii nepotrivite cu firea blândă şi aşezată a neamului nostru.

Trebuie să fim un strat de cultură la gurile Dunării: aceasta e singura misiune a statului român şi oricine ar voi să ne risipească puterea spre alt scop pune în joc viitorul urmaşilor şi calcă în picioare roadele muncei străbunilor noştri.

Aici, între hotarele strâmte ale ţării româneşti, trebuie să se adune capitalul de cultură din care au să se împrumute fraţii noştri de prin ţările de prinprejur, dimpreună cu celelalte popoare mai înapoiate decât noi.

Legăturile de sânge şi identitatea individualităţii naţionale faţă de unii, comunitatea tradiţiunilor istorice şi identitatea vederilor religioase faţă de alţii, ne deschid şi netezesc calea înrâuririi pacinice şi binefăcătoare, pe care trebuie să păşim cu cea mai deplină bună-credinţă.

Astfel înţelege societatea modernă misiunea statului român; astfel rezultă ea din istoria noastră; astfel a fost concepută chiar de către întemeietorul neamului românesc. Niciodată nu am fost element stăpânitor; niciodată nu am manifestat în noi nici chiar tendinţa de a supune pe alţii, ci totdeauna românul s-a mulţămit a fi adăpostit şi a se desvolta pe pământul său; dacă vom urma şi în viitor tot astfel, lăsând în pace pe cei ce ne lasă în pace şi trăind în bună înţelegere cu cei ce nu ne jignesc, vom aduce societăţii europene – şi îndeosebi statelor vecine – serviciul pe care nici un alt stat nu-l poate aduce, deoarece nici un alt stat nu are cu popoarele de primprejur legăturile pe cari le avem noi.

2 noiembrie 1879

I. NEAMUL

Un neam atâta preţuieşte, cât a înţeles din Evanghelie
şi cât poate să Îl urmeze pe Hristos.
Simion Mehedinţi

RĂZVAN CODRESCU
(BUCUREŞTI)

HOMO EUROPÆUS
ÎNTRE ONTOLOGIE ŞI IDEOLOGIE

I. A fi european

Unde începe şi unde se termină Europa? Ce este ea dincolo de convenţia geografică? Ce înseamnă a fi european? Este europeanul "născut" sau "făcut"? Este calitatea de european ceva ce se poate pierde sau dobândi conjunctural?

În lumea românească există un fel de "complex" al Europei: ne-am vrea europeni şi ne e teamă că nu suntem; am vrea să ne "integrăm" în Europa şi ne e teamă că nu vom fi primiţi...

Este astăzi curentă reducţia "europenismului" la "occidentalism". Pretenţia Occidentului modern de a deţine monopolul europenismului nu este lipsită de motivaţii: ea reprezintă, pe de o parte, expresia unor interese imediate (politice, economice, strategice) şi, pe de altă parte, expresia unor orgolii istorice (inclusiv de natură confesională). Mai anevoie de înţeles este uşurinţa cu care noi, "răsăritenii", primim, ca pe o fatalitate, această viziune exclusivistă, ce, dincolo de umilinţele prezentului, ne pune între paranteze întregul trecut.

În realitate, *etnic* şi *lingvistic*, Europa este lumea indo-europeană cuprinsă *geografic* între Marea Neagră şi Oceanul Altlantic (pe axa est-vest) şi între Marea Nordului şi Marea Mediterană (pe axa nord-sud), cu unele variaţii geo-politice spre sud-est (dar nu mai departe de Urali şi de Asia Mică). *Cultural*, Europa este rezultatul sintezei istorice dintre diferitele straturi arhaice indo-europene şi tradiţia dominantă greco-latină de mai târziu. *Religios*, ea poartă pecetea creştinismului – unificator, dar nu uniformizator. Franţa, bunăoară, este europeană, dincolo de orice conjuncturi ulterioare, prin rădăcinile sale "ariene", prin sinteza galo-romană şi prin creştinism. România este, structural vorbind, la fel de europeană, prin aceleaşi rădăcini "ariene", prin sinteza traco-romană şi prin ortodoxie. Faptul că Franţa şi România aparţin şi geografic spaţiului continental este până la urmă aspectul cel mai puţin relevant. În orice caz, nimic nu ne îndreptăţeşte, istoric vorbind, să o considerăm pe una "mai europeană" decât cealaltă. Că destinul Franţei este mult mai împlinit, aceasta este o altă discuţie.

Există, prin urmare, trei note distinctive ale europenităţii:

1) ***originea etno-lingvistică "ariană"*** **(îndepărtata rudenie de sânge şi limbă);**
2) ***moştenirea Antichităţii greco-latine*** **(rudenia culturală);**
3) ***tradiţia Evului Mediu creştin*** **(rudenia moral-religioasă).**

Spaţiul geografic poate fi variabil, iar denumirea lui arbitrară. Condiţiile politico-economice pot varia şi ele, până la divergenţă. *Adevăratul europenism se defineşte istoric, lingvistic şi spiritual, iar nu geografic, politic sau economic.**

* Desigur, Tradiţia nu "mântuieşte" de la sine: e nevoie ca prezentul să se ridice *creator* la înălţimea ei. Pe de altă parte, nu se poate eluda Tradiţia în virtutea unui prezent destructurat: soarele nu-i mai puţin real la vreme de eclipsă...

Trebuie admise *mai multe feluri de a fi european*. Europa este *unitate în diversitate*. Europenismul nu este monopolul nimănui, ci *numitorul comun* al unor entități naționale și confesionale istoricește consolidate**. Iar dacă astăzi Occidentul este "la cârma" Europei, nu-i mai puțin adevărat că la originile lui medievale stă Orientul bizantin – matca originară a întregii creștinătăți – de la care apusenii post-carolingieni "au reînvățat lecția culturii" (dar și a elementarei civilizații) cu mult înainte de "explozia" renascentistă. Vreme de aproape o mie de ani, apuseanul a fost "barbar". Astăzi "barbar" este răsăriteanul. Centrul de cultură și civilizație se mută, dar Europa rămâne, salvată tocmai de acest *dinamism intern*. Au existat, de-a lungul istoriei, ceasuri ale Răsăritului și ceasuri ale Apusului. Dar veșnicia nu se măsoară cu ceasul. Iar în ea ne întâlnim cu toții, "fiecare în rândul cetei sale" (*I Cor.* 15, 23), dinaintea *Aceluiași* Dumnezeu.

II. În căutarea Europei pierdute

Privită *în principiu*, aspirația noastră spre Europa este fără îndoială legitimă. Etnic, lingvistic, cultural și religios, noi corespundem definiției diacronice a oricărui popor al vechiului continent: prin urmare, e firesc să vrem *să devenim* ceea ce *suntem*, adică să ne împlinim destinul istoric în liniile de forță rânduite de Dumnezeu.

Privită însă *în fapt*, aspirația noastră spre Europa are în ea ceva vicios, de natura unei sincronii aberante: europenismului real și organic îi ia locul, în imediat, un europenism ideologic și propagandistic, în care ne recunoaștem mai greu, sau nu ne recunoaștem deloc. În anumite privințe, în mod paradoxal, "a intra în Europa", astăzi, pare să echivaleze cu o dez-europenizare conjuncturală. E ca un fel de aberație ontologică: "fenomenul" european se vrea emancipat de "esența" europeană!

Parodia de "europenizare" în care lumea românească s-a angajat de mai mulți ani, mai ales prin anumite cercuri intelectuale dominante (în frunte cu Grupul pentru Dialog Social), pare să implice, printre altele, un fel de frondă permanentă față de valorile Tradiției, fie că este vorba de tradiția națională (în mod fatal pătrunsă de duhul Ortodoxiei), fie că este vorba de tradiția mai generală a Europei creștine (căreia îi aparținem cu *diferența* noastră *specifică*). Avem de-a face, dincolo de expresia unor convingeri politice sau spirituale, cu o nouă formă de obediență conjuncturală, intelectualul român fiind nărăvit, de o jumătate de veac încoace, să se con-formeze "liniei" ideologice impuse de puternicii zilei. Dacă "Europa" ne vrea antitradiționaliști, atunci noi suntem gata să ne spălăm creierii și să exaltăm propagandistic "valorile îngăduite", în limba de lemn a noului internaționalism democratic (ce a luat și la noi, *mutatis mutandis*, locul vechiului internaționalism proletar)!

În realitate, renunțând la Tradiție, noi renunțăm chiar la *autenticul* nostru *fond european*, căci europenismul, privit în legitimitatea lui *diacronică*, nu ține atât de ordinea materială a civilizației sau de conjuncturile economico-politice (cum consideră neomarxismul camuflat de azi, pe urmele marxismului fățiș de ieri), ci de o venerabilă *comunitate etno-lingvistico-spirituală*, ale cărei diferențieri lăuntrice nu rup unitatea esențială, ci o exprimă mai pregnant în diversitatea concretului***. Renegându-și tradițiile și absolutizându-și conjuncturile, Europa însăși (identificată abuziv cu Occidentul contemporan) tinde să se dez-europenizeze treptat, devenind o simplă etichetă arbitrară pentru o lume care își pierde galopant

** În ce privește enclavele fino-ugrice (maghiarii, finlandezii, estonienii), ele sunt "europene", dincolo de conjunctura geografică, prin "înfiere" cultural-religioasă. Altminteri, în pofida oricărei ideologii "umanitariste", cine nu aparține etno-lingvistic spațiului european, iar în plus refuză și tradiția cultural-religioasă a Europei, cum este îndeobște cazul aluviunilor semitice (evrei, dar și arabi), acela nu poate fi european decât în mod "contractual", indiferent de vechimea spiței sale pe bătrânul continent; drepturile sale *civile* ar trebui delimitate de drepturile sale *morale*, cel puțin în circumstanțele care vizează destinul istoric și spiritual al lumii europene.

*** Aici poate fi evocată formula colportată cândva de un Nichifor Crainic (în "Rasă și religiune", una dintre cele mai categorice critici ale nazismului făcute de pe pozițiile dreptei creștine): "Pacea Europei înseamnă: pământ național și cer comun".

identitatea şi temeiurile****. În mod paradoxal, se întâmplă uneori ca noi, "barbarii" conservatori din Răsărit, să fim, în multe privinţe, mai europeni decât cei ce se cred – şi se proclamă zgomotos – patronii sau garanţii europenismului propagandistic! Oricât ar părea de ciudat, o veche creaţie folclorică românească este, în principiu, mult mai aproape de esenţa europenismului autentic decât o mie de discursuri mediatice ale Occidentului actual! "Reacţionarul" Eminescu este infinit mai european decât un palavragiu "emancipat" din tagma lui Bernard Pivot...

Adevărata Europă, aşa cum am văzut, nu este atât un spaţiu geografic, nici un conglomerat politic, economic sau militar, cât suma ideală a trecutului milenar al unor neamuri *indo-europene*, moştenitoare ale tradiţiei *greco-latine* (în ordinea culturală) şi ale tradiţiei *creştine* (în ordinea religioasă). Astfel că noi doar ne iluzionăm că am fi în căutarea Europei pierdute, în care am avea să ne (re)integrăm; această Europă nu este de găsit astăzi nici în Occident, nici altundeva pe "orizontala proastă" a istoriei contemporane; ea se află mai degrabă *înlăuntrul* nostru, sau pe "verticala" Tradiţiei legitimante. Dacă Europa este adevăratul "obiect" al năzuinţelor româneşti ale momentului, atunci s-ar cuveni s-o redescoperim esenţial în străfundurile fiinţei/memoriei noastre sau în uriaşa ei zestre culturală, acolo unde stă ascunsă de agresiunile suficienţei contemporane, de toate iconoclasmele dizolvante ale unei lumi care, după vorba lui Saint-Exupéry, "a pierdut esenţialul şi ignoră ceea ce a pierdut"...

Prin urmare, când strigăm după Europa, precum oltenii la prune târzii, nu Europa o tânjim de fapt, ci accesul conjunctural la o "ordine mondială" nivelatoare, de sorginte masonică (redimensionarea contemporană a dezideratului iluministo-romantico-revoluţionar al "Statelor Unite ale Europei"), ale cărei slugi depersonalizate ne visăm în chip nevertebrat. Mitizăm din mers o falsă Europă (mai degrabă "iudaizată" şi "americanizată"), pentru a ne satisface tentaţiile imediate şi pentru a ne ascunde (de ochii lumii, dar şi de noi înşine) propriile abdicări şi inconsistenţe, toată mizeria unei istorii în faţa căreia ne-am resemnat, se pare, cu condiţia de milogi pe la uşile altora...

Fără Dumnezeu şi fără Tradiţie, Europa nu există*****. Există doar "Vavilonul" vremurilor de pe urmă (căruia i se poate da orice alt nume), ridicat pe ruinele acelei Europe ai cărei avortoni suntem cu toţii, de la Răsărit până la Apus.

Urgenţa noastră ar trebui să fie – dacă năzuim o salvare *esenţială*, iar nu doar o biată soluţie *accidentală* – întoarcerea la Dumnezeu, pe calea binecuvântată a unei Tradiţii reînviate şi reasumate în mod responsabil şi creator. De-L vom căuta pe Dumnezeu şi dreptatea Lui, precum stă scris, toate celelalte ni se vor adăuga nouă... Inclusiv "Europa", cu apusa ei maiestate.

**** În "Scrisoare către un intelectual din Occident", Constantin Noica (astăzi exilat propagandistic în "leprozeria" autorilor "protocronişti") risca următoarea definiţie patetică a declinului occidental postbelic: "Voi îi lăsaţi pe oameni să trăiască unul lângă altul ca şi cum ar fi unul fără altul; şi, ajutaţi fiind de o tehnică prin care am reuşit nu atât să ajungem undeva, cât să plecăm mai repede de oriunde, (...) voi favorizaţi o lume în care surâsul fad, politeţea şi salutul amabil (:..) dau singura măsură a societăţii noastre civilizate – societatea lui *bye-bye* (*the Bye-Bye Society*)".

***** Nae Ionescu, în articolul "Înspre realităţile noastre", observa în acest sens (iar ultima jumătate de secol nu-i contrazice, ci-i întăreşte spusele): "Europa nu [mai] există. Nu [mai] există unitate spirituală. Ceea ce numim noi astăzi spirit european este o atitudine precumpănitor anglo-saxonă, aş zice chiar specific anglo-saxonă, care nu izbuteşte a încadra decât nord-vestul Europei, lăsând în afara acestei structuri spirituale într-o bună măsură sudul şi întru totul sud-estul şi estul continentului. De altfel, această structură nici nu defineşte spiritul european ca atare; ea însemnează pur şi simplu o preponderenţă istorică pe o anumită perioadă: cea care începe cu Renaşterea". În ce ne priveşte, el adaugă: "Cam de la 1840 până astăzi, noi nu am făcut decât să ne întrebăm *ce zice* «Europa» şi ne-am forţat să ne potrivim pasul după «ea». Aproape un veac de când un popor tânăr şi sănătos face politica eroilor lui Caragiale, fără să se întrebe un singur moment *ce este* această Europă şi *dacă în adevăr ea există*..."

FLOREA TIBERIAN
(GALAȚI)

DESPRE CALITATEA DE ROMÂN

Pentru Nicolae Iorga, la constituirea fenomenului istoric participă trei factori fundamentali: *pământul*, *rasa* şi *ideea*. Acestea ar reprezenta permanenţele aflate în spatele defilării neîntrerupte a tuturor evenimentelor şi figurilor din avanscenă.

Fără a avea natură *istoric determinată*, după cum ar postula materialismul dialectic, mi se pare că etnicitatea se lasă foarte bine definită în termenii de mai sus.

Ea se raportează la PĂMÂNT, întrucât de dărnicia acestuia, ca şi de gradul de concordanţă al structurii lui cu orizontul mental colectiv, depinde conformaţia psihosomatică a poporului care îl locuieşte. Deci stilul peisajului şi însuşirile acestui pământ-gazdă vor hotărî în bună măsură modul lui de viaţă (oier, agricultor, pădurean etc.), îi vor oferi hrana, îmbrăcămintea, materialele pentru locuinţă şi – nu în ultimul rând – îi vor contura fizionomia. Or, diversitatea generoasă a cadrului natural şi a resurselor lui (care nu sunt nici prea abundente pentru a favoriza inactivitatea), armonia geografică a întregului ansamblu carpato-danubiano-pontic, se reflectă în echilibrul interior al locuitorilor lui, conferind acel sentiment de împăcată cumpătare specifică românului. Totodată, acest spaţiu deschis tuturor zărilor geografice şi istorice induce şi conştiinţa unei autoraportări la o anumită centralitate. Legat de pământul lui, românul este în acelaşi timp un *om universal*. "Ţăran" vine de la *terrenus*, "aparţinător pământului", “om al pământului”, în sens local, dar şi locuitor al Terrei, aşa cum "roman" însemna cetăţean al Romei, deci al lumii întregi. Vorbind despre satul lui, Creangă nu poate să nu sublinieze cu mândrie că ...*Humuleştii în care m-am trezit nu-i un sat lăturalnic, mocnit şi lipsit de privelişte lumii.* Şi prin acest cuvânt se referă atât la cadrul în care se circumscrie (scriitorul accentuând însemnătatea de prim rang a împrejurimilor), cât şi la oaspeţii acestuia. *Apoi unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru, şi tot lume bogată şi aleasă (...) şi câţi străini din toată lumea...* E semnificativ să observăm că pe parcursul acestui pasaj, în care istoriseşte despre figurile de seamă care s-au perindat prin părţile Humuleştilor, Creangă foloseşte de 12 ori cuvântul "sat" şi de 11 ori cuvântul "lume", ceea ce dă o idee asupra deschiderii de perspectivă specifice mentalităţii ţăranului.

În al doilea rând, etnicitatea se defineşte şi prin caracteristicile RASIALE, acei parametri antropologici ereditari care individualizează morfologic o populaţie. Fără a intra în detalii, cercetările de teren ale unor medici, antropologi, etnografi (Sabin Manuilă, Romulus Vuia ş.a.) au dus la concluzia că fizionomia românului e o rezultantă a coabitării dintre un tip blond, "dacic", care se mai conservă insular în regiuni muntoase mai ferite, cum e Ţara Moţilor, şi unul brun, infiltrat dinspre sud-vest odată cu cucerirea romană, ca dovadă că frecvenţa lui este sporită în Oltenia şi Banat. Profesorul Ion Simionescu vorbea chiar de un tip antropologic românesc, care nu e nici slav, nici maghiar, nici turcesc, identificat în special în Ţara Loviştei şi pe valea Argeşului.

În plus, analize serologice efectuate în Ardeal au pus în evidenţă că elementului românesc îi este proprie aceeaşi schemă de aglutinare a sângelui, distinctă de a celorlalte grupuri etnice.

Desigur, însăşi micşorarea arealelor specificităţii antropologice a populaţiei dovedeşte că aceasta nu se poate menţine în tiparele iniţiale, ci recepţionează însuşirile altor grupuri cu care intră în contact. Cu sângele se petrece acelaşi lucru ca şi cu pământul. După cum, potrivit unor vechi cutume citate de Eminescu, *la început, tot pământul domnesc era*, descălecatul unei ţări avea ca urmare ridicarea unui

popor din sânge domnesc, dacă e să preluăm formula unei legende. Totuşi ea nu e o simplă vorbă, ci surprinde o realitate care nu i-a scăpat nici lui Keyserling, care observa că *odinioară, popoare întregi se trăgeau din regii lor*. Cât de departe poate merge asemănarea dintre membrii unei comunităţi bine conservate socio-teritorial a putut constata oricine urmărind în cadrul documentarului *Memorialul durerii* figurile de vrânceni şi de făgărăşeni care au participat la rezistenţa anticomunistă din munţi.

În al treilea rând, la configurarea profilului etnic contribuie, într-o măsură hotărâtoare, IDEEA, atmosfera spirituală pe care o respiră un popor. Ea este aceea care "oxigenează" sângele, care la rândul lui hrăneşte ţesuturile şi, prin urmare, îi modelează anatomia.

Înainte de orice predispoziţie religioasă, fiecare om, indiferent de etnie, participă la o realitate de ordin mai general: *limba*. Dar ea este limba de foc de la Duhul Sfânt, devenită limba în care grăieşti şi gândeşti, în care îţi rosteşti rugăciunile. În consecinţă, cel puţin teoretic, oricine poate accede la calitatea de român prin intervenţia Duhului, care operează adevărate transmutaţii ale sângelui. Exemplu viu – Nicolae Steinhardt, devenit, prin botez, simţire şi crez, călugărul român Nicolae Delarohia. Iată cum, la configurarea calităţii de român se îmbină în mod fericit idiomul local (în care te naşti sau re-naşti) şi universalismul religiei creştine.

Sintetizând, putem afirma împreună cu Nichifor Crainic că etnicitatea e constituită, în fond, din trei tradiţii, trei moşteniri încredinţate spre păstrare:

- *o tradiţie a gliei*, a pământului pe care l-am moştenit, pe care ne-am format ca popor şi pe care suntem datori să-l predăm intact generaţiilor viitoare;
- *o tradiţie a sângelui – cea mai vie şi mai actuală*, cum spune Crainic – transmisă şi ea din generaţie în generaţie;
- şi *o tradiţie propriu-zisă, adică una culturală*, care include limba, spiritualitatea creştină (cu precădere cea ortodoxă), dar şi anumite datini precreştine.

Toate aceste trei tradiţii se moştenesc şi trebuie transmise mai departe nealterate. Rămâi în calitatea de român dacă, oriîncotro ai naviga, te păstrezi pe aceste coordonate de referinţă. Când una singură dintre ele se află în suferinţă, românitatea va putea fi menţinută numai prin întărirea celorlalte două.

Când dispare legătura cu pământul natal (cazul românului din diaspora), căsătoriile între conaţionali şi întărirea credinţei, păstrarea limbii materne şi a obiceiurilor din bătrâni împiedică decăderea din condiţia de român.

Dacă trăsăturile fizionomice sunt acelea care se alterează, important este ca spiritualitatea să nu sufere malformaţii ireversibile, uitând de Dumnezeu, adoptând *cultura de consum*, pentru că, aşa cum subliniam, o atmosferă spirituală sănătoasă fortifică fibra etnică. Pildele din Evanghelie învederează cu prisosinţă că puterea credinţei are virtuţi taumaturgice.

Mai grav este atunci când are loc o alunecare din duhul religiei strămoşeşti. Atunci simpla continuitate de locuire pe meleagurile natale e insuficientă pentru a evita înstrăinarea de propria condiţie. Limba maternă începe a fi uitată sau adulterată, căci "turcirea" duce la apariţia unui hibrid cultural, care va importa, odată cu ideile la modă, şi jargonul în care au fost lansate.

Iată de ce, faţă de actuala eroziune a ideologiei globalist-consumiste, care tinde să facă dintr-un popor o populaţie, din calitate, simplă cantitate, comunităţile naţionale – şi mai ales una aşa de greu încercată ca a noastră – sunt obligate, pentru a-şi conserva fiinţa etnică, să-şi asume această triplă rezistenţă.

FLORIN STUPARU
(BUCUREŞTI)

DE NEAMUL ROMÂNESC ŞI ALTE NEAMURI

"Un neam atâta preţuieşte, cât a înţeles din Evanghelie şi cât poate să Îl urmeze pe Hristos".

Simion Mehedinţi

Un neam atâta preţuieşte, cât a înţeles din Evanghelie şi cât poate să Îl urmeze pe Hristos. Nu există nici un alt criteriu de valoare şi nici o altă finalitate: individ, neam sau omenire în întregul ei nu au altă raţiune de a fi (*logos*) decât Raţiunea, *Logosul*.

Istoria, în înţelesul cel mai cuprinzător, are ca finalitate restaurarea omului; şi nu în starea paradisiacă primordială, ci într-o condiţie infinit superioară, de vreme ce Mântuitorul, înălţându-Se, a suit firea omenească chiar pe Tronul Sfintei Treimi.

Fiul Omului este Adam cel reînnoit, Care deschide calea de întoarcere în sânul Tatălui pentru întreaga omenire. El este "aluatul care dospeşte toată frământătura", aşa cum Adam cel vechi a fost începătura morţii pentru toţi urmaşii săi.

Pentru că nu există decât *un singur om*, ca *fiinţă*; o singură *fiinţă* omenească ce se întrupează, într-o multitudine de *persoane*, aşa cum avem, ca Fiinţă, un singur Dumnezeu întreit în Persoane.

Persoanele sînt unice, nerepetabile, independente şi libere prin puterea deliberativă. Ele se unesc, fără a se confunda, întru o aceeaşi fire, şi fiecare îl reprezintă pe protopărintele Adam cu o fizionomie proprie.

Aşa cum avem a face cu persoane idividuale, observăm şi *persoane colective*, iar acestea sunt *neamurile*. Fiecare dintre ele, în mod analog persoanelor individuale, arată o fizionomie proprie, un mod unic, nerepetabil şi independent de manifestare. De asemenea, toate neamurile au un rost în iconomia mântuirii, rost pe care Dumnezeu binevoieşte să îl arate, mai mult sau mai puţin vădit, prin aleşii săi, în momentele de răscruce ale istoriei.

Există un neam, o persoană colectivă, căruia Dumnezeu i S-a arătat direct. Acesta a fost şi este *Israel*, purtătorul de Dumnezeu, cel ales să arat voia Domnului omenirii căzute.

Primul Israel a fost cel născut din Avraam ("iubitorul de Dumnezeu"), din Isaac şi Iacov: poporul evreu.

În urma apostaziei colective din Vinerea Patimilor ("Pieirea ta prin tine, Israele!"), urmaşii "iubitorului de Dumnezeu" îşi pierd calitatea de *aleşi prin naştere* şi, în Duminica Pogorârii Sfântului Duh, Domnul "ridică urmaşi ai lui Avraam din pietrele neînsufleţite" şi înfiinţează *noul Israel*, poporul creştinesc, născut de două ori: o dată din neamuri ("pietrele neînsufleţite") şi a doua oară din apă şi din Duh.

Apariția unei persoane colective, supraordonate criteriului genealogic, nu înseamnă însă desființarea neamurilor. Să nu fie! Dimpotrivă, abia din momentul constituirii Bisericii, neamurile (ca şi indivizii) sunt chemate să se împlinească, să se regăsească şi să devină ele însele întru Hristos Iisus.

Creştinismul nu desființează *persoana*, fie ea individuală sau colectivă. Aceasta e caracteristica dreptei credințe (spre deosebire de rătăcirile catolice sau protestante care au dus, direct sau indirect, la utopia antihristică a Babilonului *noii ere* pe care o trăim acum).

O omenire abstractă nu poate fi, ea trebuie să se încarneze cumva. Odată cu dizolvarea neamurilor nu apare "omenirea" pur şi simplu, ci un alt *neam* cu trăsături distincte, o altă *persoană*.

Acest neam a şi apărut, în America şi în Occident, în Orient, în Asia şi în Africa, pe alocuri. Alcătuit prin înfiere din toate neamurile, el nu este deloc abstract; are o limbă interjecțională proprie ("americana"), un port anume (atunci când se îmbracă), în fine, o credință orgiastică distinctă, înscrisă pe bancnota de un dolar. *Acesta e poporul apocaliptic, crescut în cultul Fiarei, adorator fățiş al celui rău.*

Creştinismul nu tulbură rânduiala firii, de unde urmează că în afara neamurilor nu există dreaptă credință. Acesta e temeiul naționalismului omului creştin: dincolo de instinctul firesc de conservare, îți aperi neamul pentru ca el să ajungă, într-un viitor numai de Dumnezeu ştiut şi după măsurile proprii, la apropierea de Hristos, învrednicindu-se a intra în Ierusalimul ceresc. Zice părintele Stăniloae: *Când Apocalipsa spune că "neamurile vor umbla în lumina cetății luminate de slava lui Dumnezeu şi de făclia Mielului" se gândeşte la acea parte dintre neamuri care a trăit pe pământ în credința în Hristos. Dar acea parte din fiecare neam va fi luminată de slava Lui în ceea ce are deosebit acel neam de altele* (Protosinghel Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovniceşti*, II, Episcopia Romanului şi Huşilor, 1990, p. 83; mai departe prescurtat: C.D.).

***

Să nu ai alți dumnezei afară de Domnul Dumnezeul tău! Să nu îți faci chip cioplit! Marea primejdie în care se află sentimentul național al creştinilor este idolatrizarea "neamului", "patriei", "istoriei" etc., revers al celei mai grave forme de idolatrie – "umanismul" cosmopoliților.

Căci alipirea de lume, de creație şi creaturi, oricare ar fi ele, pusă înaintea iubirii de Hristos, este apostazie, lepădare de Hristos şi închinare la idoli.

Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot cugetul tău şi din toate puterile tale!

Scopul vieții creştine este *mântuirea*, cunoaşterea nemijlocită a lui Dumnezeu; aceasta nu se poate realiza decât prin despătimire, prin eliberarea de păcat. Orice formă de iubire care nu e *întru Hristos* şi *după Hristos* este patimă ce întunecă mintea şi tulbură sufletul. Invers, iubirea de aproapele şi de neam, când sunt întru Hristos, duc la despătimire, căci omoară egoismul.

Să nu socotiți că am venit să aduc pace pe pământ; n-am venit să aduc pace, ci sabie. Căci am venit să-l despart pe fiu de tatăl său, pe fiică de mama sa, pe noră de soacra ei. Şi duşmanii omului sunt casnicii lui. Cel ce-şi iubeşte pe tatăl său ori pe mama sa mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine; cel ce-şi iubeşte pe fiul său ori pe fiica sa mai mult...

Creştinul nu are decât un singur obiect al iubirii, pe Dumnezeu, care este Însăşi Iubirea. Iubirea de semeni este iubirea pentru asemănarea Chipului lui Dumnezeu, Chipul fiind Iisus Hristos. La fel, iubirea de neam trebuie să depăşească instinctele şi să fie iubire pentru Chipul lui Dumnezeu reflectat în

persoana colectivă căreia îi aparții prin ereditate. Așa putem înțelege de ce eroi precum Ionel Moța și Vasile Marin și-au făcut datoria față de neam învrednicindu-se de moarte muceniceasca nu pentru România, ci pentru că "se trăgea cu mitraliera în obrazul lui Hristos". Mucenicii își dau măsura iubirii pentru neam devenind *modéle*, ceea ce duce la întărirea credinței și, în consecință, a neamului însuși. Doar *sfântul* poate fi model, pentru că doar el s-a unit deplin, încă din această viață, cu Hristos – singurul model adevărat.

În ce ne privește pe noi, românii, posibila tensiune dintre factorul genealogic și cel teologic este anulată dintru început. Dumnezeu a rânduit să apărem ca popor creștin. Cu alte cuvinte, neamul românesc este produsul creștinismului, impus prin sacrificiile minunate ale martirilor, sângele acestora fiind adevărata sămânță a creștinilor. Cu toată certitudinea putem afirma că țara noastră a fost sfințită de sângele numeroșilor mucenici care au pătimit pentru Hristos în majoritatea cetăților daco-romane și grecești din Sciția Mică – Dobrogea de azi – și la gurile Dunării, mai ales în secolele III-IV. Numărul lor a fost foarte mare, dar majoritatea au rămas necunoscuți. Unii dintre ei erau de origine traci, greci, macedoneni, sirieni și mai ales băștinași, deci, *daci creștinați*, numiți în vechile martirologii "sciți", după vechea denumire a Dobrogei.

După Sfântul Apostol Andrei, acești sfinți martiri au fost printre cei dintâi martori ai Evangheliei lui Hristos pe pământul țării noastre. Iată de ce noi, românii, nu avem o dată anumită de încreștinare; pentru că am fost încreștinați de martirii primelor secole după Hristos.

Viața strămoșilor noștri, apăruți de-a dreptul ca popor creștin, a fost dintru început și până în zilele noastre o jertfă liturgică neîntreruptă, stropită cu sângele nenumăraților martiri, știuți și neștiuți. Mai mult, *ultima jumătate de secol la care am luat parte cu toții a marcat o sporire nemaiîntâlnită până acum a jertfei martirice pe pământul țării noastre* (Păr. Ioan Negruțiu, în C.D./237).

Viața oricărui creștin adevărat este una muceniceasca, pentru că presupune răstignirea păcatului și lepădarea de lume, adică mărturisirea lui Hristos prin cuvânt și prin faptă în toate zilele, până în ceasul ieșirii din trup.

Astfel, singura cale de salvare a ființei individuale și etnice este viața întru Evanghelie și trăirea liturgică. *Liturghia* e cea mai mare forță de menținere a unității de credință și etnice a neamului nostru. Liturghia a avut un mare rol în menținerea unității de credință și spiritualitate a neamului nostru, căci ea n-a menținut numai unitatea dintre locuitorii fiecărui sat sau oraș, ci și unitatea sufletească dintre cei ce participau, în diferite orașe și sate, la Sfânta Liturghie, care este o mărturisire uniformă de rugăciune a aceleiași credințe, a unirii cu Același Hristos.

Liturghia a menținut nu numai unitatea etnică și religioasă a poporului român într-un anumit timp, ci unitatea celor de azi cu moșii și strămoșii lor, *unitatea neamului de-a lungul istoriei*.

Cei ce nu participă la Sfânta Taină a Liturghiei, cei ce nu se mai unesc, prin împărtășire cu Același Hristos, slăbesc în credință și în iubirea divină, slăbește și unitatea lor spirituală cu neamul nostru care a fost, este și va fi. *Cei ce nu participă la Sfânta Liturghie lucrează împotriva Sfintei Evanghelii, care ne poruncește: "Să faceți aceasta întru pomenirea Mea" și se opun unității noastre de credință și de viață* (Păr. Stăniloae, în C.D./16).

CLAUDIU TÂRZIU

(BACĂU)

A FI ROMÂN

De ce să fii mândru că eşti român? O întrebare care emană deseori din medii intelectuale, dar şi din pătura de jos, nemulţumită că această calitate, de *român*, nu-i aduce nimic de-a gata. Cunosc mentalitatea. Un ins care pune o astfel de întrebare nu vede rostul hotarelor între ţări, nu înţelege de ce şi-ar păstra nealterată limba natală, nici de ce şi-ar prezerva moştenirea de credinţă şi de tradiţii. Este grăbit să absoarbă pe nerăsuflate tot ce vine din afară şi e lesne asimilabil. Pentru el, identitatea naţională este un moft. Nu începi bine să argumentezi de ce militezi pentru apărarea şi afirmarea identităţii naţionale, că se şi repede cu imprecaţii: "extremist", "izolaţionist", "fundamentalist", "şovin" etc.

Într-o discuţie despre românism, nişte amici jurnalişti m-au întrebat abrupt: "Ce motiv ai să fii mândru că eşti român?". Fără să aştepte răspunsul, preopinenţii mei au şi aruncat o serie de "argumente" în sprijinul dezamăgirii lor: n-avem o istorie glorioasă; ne-am trădat aliaţii; am fost tot timpul dominaţi; nu avem nici un merit în ce ni s-a întâmplat bun; rasa noastră nu se distinge prin nici o calitate specială, românii de astăzi sunt decăzuţi din punct de vedere moral, intelectual, social...

Intenţia străvezie a acestei atitudini este de a surpa fundamentele unui sentiment profund, care este *naţionalismul*. Cei care sunt potrivnici naţionalismului o fac fie dintr-o eronată înţelegere a conceptului, fie din pricina unor temeri inoculate în mentalul colectiv prin educaţie şi cultură, fie din interes. E superfluu să adaug că anti-naţionaliştii de conjunctură, ca şi cei din convingere, nu vor accepta adevărul frust: că naţionalismul este la fel de firesc ca şi apartenenţa la o naţiune; că naţionalismul izvorăşte din însăşi apartenenţa la o naţiune.

Revenind, episodul cu prietenii mei ziarişti este simptomatic pentru un fenomen care se derulează azi: *erodarea sentimentului naţional*.

Întrezăresc rădăcina de extracţie păgână a întrebării puse de preopinenţii mei. Pentru că *mândria* este un păcat capital. De ce să fiu mândru...? Eu nu sunt mândru. Sunt fericit că sunt român. Îmi iubesc neamul. Despre neamul meu cred că este cel mai grozav dintre toate. În plus, nu-mi pot nega neamul fără a mă nega pe mine – infimă parte a lui.

Ce-mi motivează dragostea de neam? Dragostea e simţire, nu porneşte dintr-o fermă judecată a însuşirilor sau defectelor neamului. Totuşi, bucuria de a fi român se naşte din conştientizarea valorilor perene ale neamului, precumpănitoare asupra eventualelor neîmpliniri.

Nu s-ar mai face discuţii de genul celor pe marginea "mândriei" de a fi român, dacă am pricepe însemnătatea calităţii de român. Nu-i deajuns să aparţii prin naştere etniei. Fără să simţi şi să gândeşti româneşte, ori, mai grav, blamându-ţi şi trădându-ţi neamul, nu eşti român. Contează sângele din care ai fost plămădit, dar nu e suficient. La fel cum nu eşti creştin doar pentru că ai fost botezat întru Hristos, dacă nu trăieşti creştineşte şi nu te împărtăşeşti cu Sfintele Taine în Biserică. Eşti apostat.

Naţionalitatea este titlul nostru nobiliar, iar apărarea ei este o problemă de onoare. Aurel C. Popovici* relevă că: *"Naţionalitatea unui popor (...) e conştiinţa sa că e o naţiune, o entitate culturală proprie în varietatea omenirii, că nu-i o simplă cifră, un număr de indivizi, de fiinţe, de animale*

* Aurel C. Popovici (1863-1917), publicist de orientare conservatoare, cu studii de medicină şi de ştiinţe politice în străinătate, cunoscător a opt limbi europene, director al ziarului *România jună* şi al revistei *Sămănătorul*, luptător pentru drepturile românilor din Transilvania.

«sociale». (...) Naționalitatea unui popor e legea lui străbună și limba lui deosebită; e comoara lui proprie de literatură și istorie, de credințe și moravuri; de datine, de tradiții, de obiceiuri; e arsenalul său moral de virtuți și gânduri, de fapte și idealuri din trecut, pentru prezent și viitor, pe o brazdă seculară de pământ; pentru viața lui ce este și mai ales ce va să vie în continuă luptă contra tuturor celor ce caută să i-o șteargă, conștient sau inconștient, și să-l îngroape de viu în marele «demos» al pământului, în civilizația fără nici un ideal a demagogiei cosmopolite" (*Naționalism sau democrație*, Ed. Albatros, București, 1997, pp. 371-372).

În clipa când tu, român după sânge, ești nemulțumit de originea ta etnică, ba chiar rușinat, îți negi practic naționalitatea. Rămâi un număr în statistica lumii, o cifră lipsită de conținut și de însemnătate.

Cine poate conștientiza faptul că naționalitatea e un rang nobiliar? Desigur, numai elementele nobile ale neamului – cum spune A. C. Popovici –, adică *elita*. Elita formată pe criterii de verticalitate morală, de înălțare spirituală și de profesionalism. Elita pătrunsă de sufletul neamului și inspirată în acțiunile sale de acest duh. Nu așa-zisa "elită" creată artificial prin mijloace de manipulare în masă. Nu acea hoardă de dezrădăcinați, de pierduți sufletește și de suferinzi intelectual, care este captivă cu un picior în păcatul lui Iuda și cu celălalt în păcatul lui Lucifer!

Dacă la poporul român de azi sunt aspecte care mă îngrijorează sau mă deziluzionează, neamul românesc nu mă dezamăgește și nu mă neliniștește. Sunt convins că va veni vremea ca el să strălucească în toată măreția sa.

La mirarea unora în fața "idealismului" meu nu am decât un răspuns: neamurile nu supraviețuiesc și nu săvârșesc fapte memorabile prin mulțimile oarbe și lașe, ci prin vârfurile lor de diamant – personalități care brăzdează istoria uneori până la sânge. Prin elitele lor. Elita care se va hrăni din veacurile de experiențe – tragice sau sublime – ale neamului, elita de mâine sau de poimâine, ea va așeza neamul românesc pe locul ce i se cuvine. Neamul românesc a mai cunoscut momente de glorie în istoria sa tot prin influența elitelor.

Dacă ar fi să ne referim doar la domnia voievodului Ștefan Cel Mare și Sfânt, la prima unire a românilor sub Mihai Viteazul, la unirea din 1859 sub sceptrul lui Cuza Vodă, la obținerea independenței, la Marea Unire din 1918, la jertfelnica rezistență anticomunistă din munți și temnițe – și ar fi îndeajuns.

Sigur, mi s-ar putea reproșa că viziunea mea luminoasă despre trecutul neamului românesc – care promite un viitor pe măsură, în pofida prezentului tulbure – se întemeiază pe *mituri*. Altminteri, poate că "mândria" mea de român ar fi serios știrbită.

Accept că istoria fiecărui neam este țesută pe un suport de legende. Și ce e rău în asta? În afară de realitatea că pentru evenimentele care marchează definitoriu istoria noastră națională sunt dovezi irefutabile, cui ar folosi atât de invocata, în ultimul timp, demitizare? Căci, după cum corect observă Alexandru Antim (în art. "Demitizarea", *Puncte Cardinale*, nr. 1-2/ 2000), *"Cea dintâi urmare* (a demitizării – n.n.) *ar fi sărăcirea drastică a unui conținut bogat în reprezentări simbolice. Este, de pildă, contra-performanța de a fi capabili să ni-l reprezentăm pe Mihai Viteazul ca pe un oarecare, ridicat prin forța conjuncturii, ca pe o jucărie a istoriei, a cărui ispravă n-ar fi fost decât o fericită urzeală a circumstanțelor, și nu ca pe o ființă exemplară, care a reușit să modeleze prin forța sa de caracter istoria câtorva națiuni. Cu alte cuvinte, să nu ni-l reprezentăm ca pe un erou, cum a și fost, și să ne reprimăm cu strășnicie orice sentiment de admirație față de o existență exemplară, cu o conduită intranzacționabilă. (...) Acest tehnicism agresiv pretinde să străpungă totul cu silogismele sale reci, să înghețe și să desfacă totul în mod «obiectiv»."* Și tot Alexandru Antim scrie, pe drept cuvânt, că *"demitizarea, care diminuează și conștiința colectivă, este și desocializantă"*; și mai departe: *"națiunea decide soarta unei reprezentări, a unui mit. Acesta dispare când baza lui dispare"*. Urmând firul logic: dacă demitizarea desocializează și afectează conștiința colectivă, a cărei purtătoare este națiunea, națiune care hotărăște în privința existenței unei legende, ce ar împinge această națiune să se autoflageleze demitizându-și istoria?

Este un sofism ideea că demitizarea are rolul de a ne face o părere mai aproape de ceea ce însemnăm într-adevăr noi, românii, ca națiune. Nu vom face decât să spulberăm și bruma de încredere

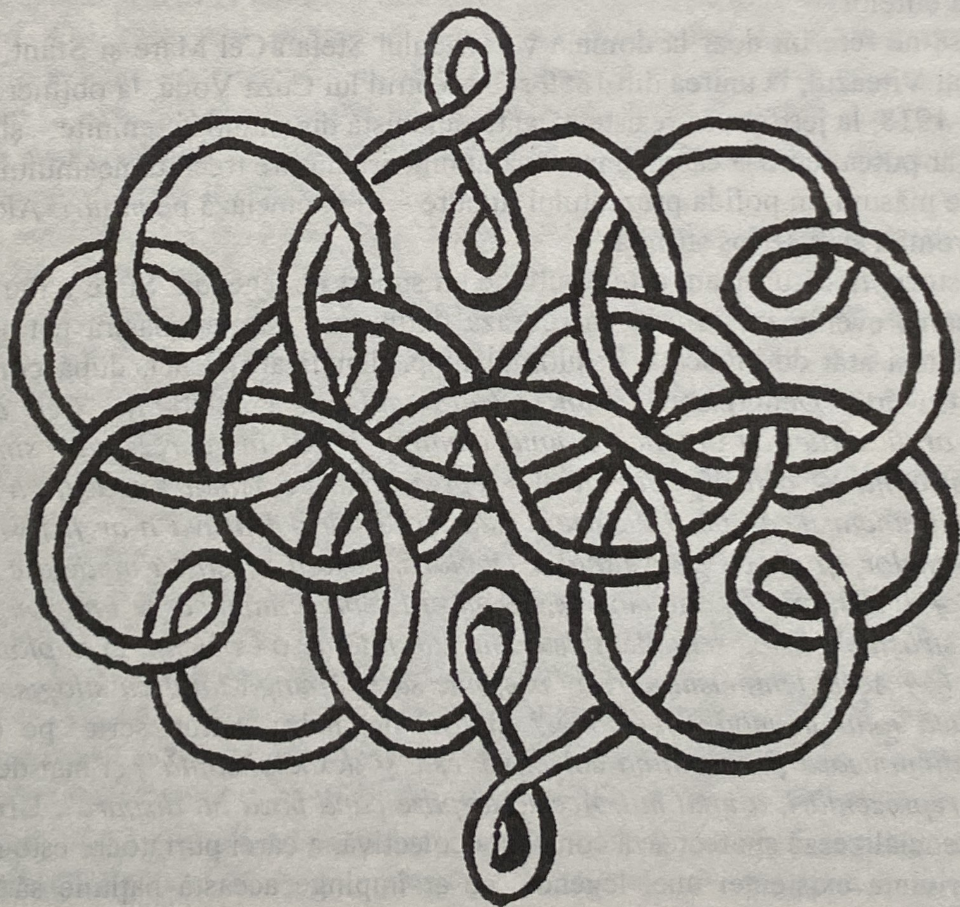
pe care unii dintre noi o au în valoarea intrinsecă a neamului nostru. Vom cădea victime *mentalității de învinși*, care și așa mușcă întruna din noi. De aici mai este decât un pas până la *deznădejde* – un alt păcat, de astă-dată împotriva Sfântului Duh.

Aici se ajunge atunci când conștiința de neam este percepută prin lentilele deformatoare și deconcertante așezate de manipulatori dibaci peste ochii minților și ai sufletelor noastre.

Procesul de spălare a creierelor și de pervertire a sufletelor, care are ca etape deformarea conștiinței de neam și îndepărtarea sufletească a indivizilor de neam (pierderea dragostei), va duce la eliminarea identității naționale, care incumbă un patrimoniu moral-spiritual-cultural. Cine sau ce să mai oprească atunci turnarea noastră în forme străine – procustiene –, pentru a fi mai ușor de manevrat pe coordonatele zeului ban, singurul în stare să ne satisfacă toate poftele trupești ce vor fi considerate primordiale?

Astăzi, identitatea națională este palpabilă mai cu seamă pe latura sa spirituală. În sufletul românesc sunt pregnante semnele spiritualității ortodoxe. Este o constatare peremptorie, care singură deschide porțile dragostei de neam. *Spiritualitatea creștină este elementul coagulant al identității naționale românești*. Totodată, ea conține anticorpii contra factorilor dizolvanți care acționează continuu asupra identității naționale.

Însă, fără a explora profunzimile spiritualității creștine și fără a-i urma prescripțiile de viață, riscăm să nu știm sau să nu vrem să ne protejăm identitatea națională.

IONUȚ CORDUNEANU

(FOCȘANI)

MISIUNEA ROMÂNILOR ÎN ISTORIE

Poporul român nu este de ieri în lume, ca să caute să-și descopere un rost abia acum, iar dacă se pune problema să clarificăm misiunea noastră în istorie, este pentru că ochiul sufletului ni s-a întunecat de prea multe patimi și trădări succesive și nu mai este capabil să vadă evidențele.

Nu pretind că eu aș avea vizionarismul sau curățenia care să îmi permită a înțelege clar linia unui neam, neamul nefiind doar – sau în primul rând – o realitate biologică, ci una *divino-umană* (vezi Dumitru Stăniloae *Ortodoxie și românism*). Și nu am cum să am o atare claritate în înțelegere, căci m-am născut în "național-comunism". Folosesc această expresie aberantă pentru a aduce în discuție pe cei ce au creat-o și utilizat-o, mai ales după 1989, pe teoreticienii noii epoci pe care o trăim, ce sunt numiți "politologi" – vechiul regim avea "politruci", ce îndeplineau cam aceeași funcție socială – și care au apropiat în mod deliberat termenul "național" de satanizantul "comunism", în încercarea perfidă de a-l compromite pe primul. Dacă, după ei, trăiam în național-comunism, înseamnă că acum trăim în antinațional-oligarhism, noua societate sau Noua Ordine Mondială, unde rolul statului paternalist, dispunând de totalitatea resurselor și dirijând viața politică și socială, este luat de transnaționalele care fac același lucru, de data asta la un nivel la care Cominternul – organul comunismului mondializant – abia îndrăznea să viseze.

Iată deci cum, născut în comunism și trăind în antinațional-socialism sau transnațional-oligarhism, ochiul meu are încă greutăți în a vedea calea neamului. Acest fapt nu este vreo mare pierdere pentru neam, dar ar fi o pierdere esențială pentru mine, care, odată desprins – chiar fără să-mi dau seama – de acest trunchi ce crește din oasele bătrânilor noștri, mi-aș pierde fundamentele vieții și, în final, mântuirea mea.

Recursul la istorie este esențial pentru a înțelege linia unui neam; "Degetul lui Dumnezeu" a urmat mereu istoria noastră, de aceea noi nu suntem chemați să descoperim ceva nou, ci doar să ne asumăm o constantă spirituală, rezultatul revelației continue – respectiv *Tradiția* noastră.

Tradiția este dintotdeauna, e a începuturilor, și totuși permanent e actualizată, întărită prin harul lui Dumnezeu, Care lucrează continuu în sfinții neamului acestuia, ce o transmit mai departe. Căci neamul acesta a dat și dă în continuare sfinți. Despre acest lanț neîntrerupt ne vorbește Sfântul Simeon Noul Teolog: "(Sfinții de azi – n.n.) vin din neam în neam (*Isaia* IX, 27) prin sfinții ce i-au precedat, lipindu-se de aceia prin lucrarea poruncilor lui Dumnezeu... Astfel alcătuiesc ca un fel de lanț de aur, fiecare dintre ei fiind ca un inel ce se leagă de celălalt prin credință, prin fapte și prin iubire, încât alcătuiesc în Dumnezeu cel Unul un lanț ce nu se poate rupe ușor" (capul al patrulea din "Cele 225 de capete teologice și practice" ale Sfântului Simeon Noul Teolog, în *Filocalia*, vol. 6).

Dar unde sunt acele începuturi? Poate prea mult se accentuează, pentru începutul neamului acestuia, pe un aspect strict biologic: contopirea populației dace cu populații latinofone din Imperiul Roman, majoritatea originare tot din spațiul tracic, de la sudul Dunării. Și de aici pornesc uneori discuții interminabile despre câți daci ("Pierit-au dacii?" – se întreba între primii Hașdeu) sau câți romani au fost (protocroniștii afirmă că însăși limba latină era un idiom tracic, deci nu Dacia s-a latinizat, ci Imperiul s-a tracizat!). Se pierde din vedere un aspect esențial prin aruncarea în speculații biologice și lingvistice, respectiv se pierde din vedere latura spirituală, esențială oricărui trup înzestrat de Dumnezeu cu rațiune.

Afirm că poporul român nu a apărut din unirea dacilor şi a romanilor, ci din întrepătrunderea fiinţială, totală şi mântuitoare, a daco-romanilor cu Biserica Mântuitorului Iisus Hristos.

Afirm deci că acesta este începutul existenţei şi Tradiţiei noastre şi că poporul român nu este un accident biologic, ci este *popor al lui Dumnezeu*. De aceea principala menire a neamului românesc este cea spirituală, de trăire în Hristos, de asumare şi păstrare a Ortodoxiei, a Tradiţiei.

În concluzie, în momentul în care, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, dar pentru necredinţa şi ticăloşia noastră, vom cădea din credinţă, poporul român nu va mai exista, din neamul care am fost, noi vom rămâne o biată populaţie pe un teritoriu asupra căruia nu vom mai avea nici un drept. Şi nu vom avea nici un drept fiindcă *pământul doar se moşteneşte*, nu se vinde şi nici nu se cumpără precum cutiile de chibrituri (cu atât mai puţin nu se vinde străinilor, lucru pe care nişte guvernanţi ne-trebnici l-au permis), iar moştenirea operează doar între rude. Cuvântul *neam* indică tocmai *rudenia* ca fiind cea care ne uneşte. Or, prin căderea din credinţă, între noi şi strămoşii noştri nu va mai exista vreo rudenie, nu va mai exista continuitatea de sânge, pentru că trupul şi sângele lor este Hristos, pe Care Îl dobândeau în Biserică prin Împărtăşire, pe când al nostru va fi doar o sumă de organe pe care le cumpărăm sau le vindem.

O altă trăsătură fundamentală a noastră ca neam este permanenţa în acelaşi spaţiu etnic de două mii de ani, în sudul Dunării doar ca enclave acum, dar minunea constă în chiar faptul că existăm încă acolo. Dacă vom fi vrednici, Dumnezeu va ridica şi din pietre români în locurile acelea, iar dacă vom pieri, va fi numai din pricina nimicniciei noastre.

Nu am dus războaie nici spre a întinde hotarele neamului acolo unde nu au fost vreodată, nici pentru a ne impune credinţa altora, în schimb am apărat hotarele şi credinţa când a fost nevoie. Dar această luptă de apărare nu a luat mereu forma războiului, ci mai ales a *încăpăţânării de a fi*.

De aici văd misiunea noastră în a ne încăpăţâna în continuare să fim aşa cum ne-a întemeiat Dumnezeu, în Tradiţia noastră. Nu vom face export de civilizaţie, cum pretind că ar fi făcut ungurii (ce-şi revendică un primat de întemeietori de statalitate în Bazinul Dunării), francezii sau evreii. Dumnezeu ne cere un lucru aparent mai simplu, dar în fapt extrem de dificil în condiţiile societăţii globalizatoare şi atomizante de azi: să rămânem cum am fost lăsaţi – *români şi ortodocşi*. Iar aceasta să o facem în întreg spaţiul românesc, indiferent de graniţe.

Statul România Mare nu a fiinţat încă, statul de la 1918 a fost cel mai aproape de realităţile etnice, dar a lăsat spaţii întinse străinilor. România Mare e în primul rând o realitate spirituală: se întinde peste tot unde se află un ortodox ce se consideră pe sine însuşi român, trăieşte tradiţia românească, având continuitate de sânge şi suflet cu strămoşii, şi vorbeşte limba română în oricare dinte dialectele ei *în cadrul spaţiului istoric românesc*. Toţi aceştia vor fi oricând acasă acolo unde se află, chiar dacă statul se numeşte Bulgaria, Iugoslavia, Ucraina, Grecia, etc.

Aceia care îndeplinesc toate celelalte condiţii menţionate, dar nu se află în cadrul spaţiului istoric românesc, fiind ajunşi departe din pricina vitregiilor istoriei (în State, Vestul Europei, Siberia, etc.), nu sunt locuitori ai României Mari spirituale, ci sunt *exilaţii* noştri. Menirea lor, dacă vor să se împlinească şi să nu rămână rupţi de neamul românesc, este *întoarcerea acasă*.

Împotriva unităţii spaţiului etno-spiritual românesc s-au îndreptat totdeauna atacurile duşmanilor noştri: ei au lovit în credinţă, în limbă, în tradiţie sau în vetrele noastre. În credinţă au lovit şi lovesc prin uniaţie, prozelitism sectar, vrăjitorie-păgânism şi ateism, iar în vetre prin deportările în Siberia şi mai ales prin încurajarea emigraţiei. Ieşind prin emigrare din spaţiul atât material, cât şi spiritual al României, acea persoană, dacă nu se consideră un exilat al cărui singur gând e întoarcerea acasă, nu mai este român, căci i s-a tăiat legătura cu o parte esenţială a fiinţei lui: pământul spaţiului istoric românesc.

Veţi spune poate că accentuez un fapt material, contactul concret cu un teritoriu care în multe cazuri nici nu e inclus în graniţele statului român, dar pământul acesta este carnea noastră comună, din el ne hrănim şi în el ne ducem. E absolut necesar contactul, dar nu şi suficient. De aceea, pentru a se frânge legătura aceasta spirituală, a fost rupt ţăranul de pământul său în timpul experimentului comunist.

Alături de unitatea şi permanenţa legate de teritoriul şi de credinţa neamului românesc este cea legată de limbă. Cum suntem loviţi aici? Fie mai vizibil, de neprietenii care afirmă existenţa unei "limbi moldoveneşti" sau "aromâne", distincte de limba română, fie mai puţin vizibil, într-un mod căruia îi dăm cu toţii girul chiar la conferinţa aceasta. Are loc, de peste 150 de ani, o mutilare a limbii române, o modificare a ei, căci fiecare cuvânt are o încărcătură spirituală a lui, care aparţine spaţiului în care a apărut şi s-a folosit; iar noi am introdus zeci de mii de cuvinte ce ne-au invadat cu întregul lor univers, atentând la însăşi fiinţa noastră. Tindem să vorbim un *esperanto* cu doar mici variaţii, funcţie de particularităţile fonetice locale, în timp ce cuvintele în care ne-am scăldat sufletul până acum le lăsăm deoparte. Un român de acum 100 de ani sau unul din Timoc ori din nordul Maramureşului abia ne mai poate înţelege, căci ne-am lăsat "limba veche şi-nţeleaptă", ca să vorbim jargonul globalist. Cu fiecare cuvânt care moare sau piere în uitare se pierde o rădăcină a sufletului nostru care pătrunde adânc în istorie, fiecare cuvânt fiind o parte a Tradiţiei, deci a fiinţei noastre. Cu fiecare cuvânt nou introducem un altoi străin, care ar putea rodi poame otrăvite.

Decât să ascultăm numai buletine de ştiri şi discuţii politice, mai bine să rostim psalmi sau rugăciuni, căci în ele limba şi credinţa românească se întâlnesc curate, oriunde ne-am afla în spaţiul românesc!

Menirea noastră nu se referă la şi nu este dependentă în realizarea ei de acţiunea noastră asupra altor neamuri, ci ne priveşte doar pe noi înşine. Menirea noastră nu este una exterioară, ci *interioară*. Nu exportăm credinţe şi ideologii, dar nici nu avem nevoie de ele de aiurea. Dumnezeu ne-a lăsat neam rotund, în care fiecare generaţie şi fiecare individ sunt chemaţi la mântuire şi datorează celor ce vor urma să le transmită ce au primit. *Nu există finalitate mai înaltă decât mântuirea, deci nici nu putem avea altă menire*. Datoria noastră este cea spusă în Biserică la Dumnezeiasca Liturghie: *Pe noi înşine şi unii pe alţii şi toată viaţa noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm*; individualitate şi comuniune pe care neamul ni le asigură, căci a fost investit de Dumnezeu cu această putere încă de la întemeierea sa .

Neamul românesc este Biserica lui Hristos de limbă română din spaţiul carpato-balcanic, iar menirea lui este cea a Bisericii dintotdeauna: ***să-şi mântuiască fiii***.

PR. MIHAI ALDEA

(BUCUREŞTI)

DESPRE RESPONSABILITĂŢILE NEAMULUI ROMÂNESC

1. Istoria ca Teologie

Sunt felurite moduri de a percepe lumea. Cârtiţa, spre exemplu, se bazează foarte mult pe simţul tactil (pipăitul, cum am fi spus cândva). Pentru ea, lumea există în măsura în care poate fi pipăită. Totuşi, chiar şi cârtiţa ştie că nu tot ceea ce există poate fi simţit deodată. Există, prin urmare, şi lucruri oarecum abstracte, chiar şi pentru o cârtiţă. De ce oare oamenii nu vor să accepte decât ceea ce pot pipăi, tocmai când este vorba de Credinţă?

Pentru a înţelege ceea ce se întâmplă cu noi în viaţa de fiecare zi, ce e bine să facem sau să nu facem, avem nevoie de o serie de repere, de cunoaşterea unor legi, de o anumită logică de analiză a lucrurilor. Trebuie, de pildă, să cunoaştem – cel puţin ca manifestare – existenţa forţei de gravitaţie, să realizăm repere de genul „sus"–„jos" şi să putem înţelege ce se poate întâmpla cu noi dacă dorim să mergem – în sus ori în jos – prin aer, pornind de pe acoperiş, ori de pe o treaptă a unei scări. Totul pare foarte complex atunci când este descris cât de cât sistematic, aşa cum am făcut-o mai sus; şi aceasta în contrast cu firescul vieţii noastre, în care ţinem cont de gravitaţie în mod reflex. Dar părinţii îşi amintesc ce greu a fost pentru copii să facă primii paşi, să înveţe că nu pot sări de oriunde şi oricum ş.a.m.d. Pentru copil a fost o învăţare lungă şi grea. Dar fiindu-i dedicat, a izbutit să asimileze aceste lecţii ale vieţii, transformându-le în reflexe. Tot astfel, cel ce vrea să fie creştin trebuie să înveţe multe aspecte ale realităţii care altfel îi sunt insesizabile, deşi consecinţele monstruoase ale ignorării realităţii nu pot fi înlăturate.

Primul lucru pe care trebuie să şi-l împroprieze cel care a fost departe de Credinţă este *prezenţa permanentă şi activă a lui Dumnezeu în lume*.

Acest adevăr este foarte greu de acceptat pentru egoismul nostru; şi este un adevăr pe care nu îl trăim cu adevărat decât în momentul – ah, totdeauna dureros de târziu! – în care se stabileşte o legătură, o comuniune permanentă între noi şi Dumnezeu. Dar, dincolo de orice subiectivism, de la acest adevăr porneşte întreaga descriere a lumii.

Dumnezeu, Dumnezeul ordinii, Dumnezeul iubirii adevărate, iubirii ziditoare, jertfelnice, înţelepte, iată Cine este Cel ce a făcut lumea. De aceea lumea are *o ordine firească*, are *un sens*, are *o libertate de schimbare* – spre bine ori spre rău –, are *o ţintă*, are *o înţelepciune ascunsă* a ei – căci Dumnezeu, ca firesc al iubirii adevărate, are acea discreţie tandră ce evită impunerea brutală, lauda, exacerbarea capacităţilor/realizărilor proprii. (De aceea, de altfel, „creaturile spun slava lui Dumnezeu şi facerea mâinilor Lui o vesteşte tăria", în loc să avem o reclamă ţipătoare – fireşte, luminoasă – cu „Făcut de…", pe fiecare bucată din ceea ce ne înconjoară.)

Suntem, ca urmare a aplecării spre păcat, nevoiţi să învăţăm unul câte unul aspectele spirituale esenţiale ale lumii ce ne înconjoară, aspecte ce ar fi trebuit de fapt să ne fie fireşti. Unul dintre cele mai importante mijloace pentru însuşirea acestei învăţături fundamentale este *Istoria*.

Dar nu istoria ateistă.

Istoria este ca o hartă a trecutului. Ea arată puncte cardinale, cursuri, drumuri, capcane, comori ş.a.m.d. Pe baza ei se pot găsi metodele cele mai bune de a merge mai departe, se poate însuşi viziunea realistă asupra lumii.

De aceea Istoria nu poate fi atee decât dacă se intenţionează propagarea minciunii, conducerea oamenilor către o ţintă falsă, trimiterea lor în iad. Istoria este – şi trebuie să rămână – *Teologie*, vorbire despre şi cu Dumnezeu.

Istoria, în sensul ei originar de „ceea ce merită reţinut“, are obligaţia firească, de neînlăturat, de a se referi întâi şi întâi la relaţia Dumnezeu –Creaţie. Cum lumea îşi are existenţa – în permanenţă – de la Dumnezeu, iar Acesta este Perfecţiunea Absolută, cu tot ceea ce implică aceste dimensiuni nepătrunse, nu există nimic de o importanţă cât de cât apropiată de cea a relaţiei Dumnezeu – lume. Sau, cu alte cuvinte, o istorie ce nu este şi Teologie este o istorie a fleacurilor şi flecărelilor, mincinos înfăţişate, înşelătoare şi dăunătoare.

În ceea ce priveşte studiul de faţă, ne vom limita la câteva priviri asupra Istoriei ca Teologie, deoarece o analiză cât de cât serioasă ar cuprinde cu uşurinţă un tratat.

Ceea ce trebuie subliniat aici este existenţa *ordinii* în lume. Dumnezeu este al orânduielii, al ordinii, al diversităţii armonice, nu dizarmonice. Întreaga Istorie este bazată pe interacţiunea dintre activitatea din interiorul lumii create şi legile şi intervenţiile dumnezeieşti. *Legile*, e bine să amintim, sunt cele prin care lumea este ordonată de Cel ce este Dumnezeul ordinii; unele dintre ele pot fi încălcate – sau „ocolite“ – dar nu fără consecinţe inevitabile, prevăzute de alte legi. Intervenţiile dumnezeieşti nu sunt în principiu obligatorii, căci Dumnezeu nu este condiţionat de nimic. Dar în practică sunt inevitabile, deoarece Dumnezeu n-a creat lumea spre a o abandona, ci spre a avea cu ea o relaţie deosebită, numită de obicei *proniere*.

Studierea Istoriei ca Teologie înseamnă, în primul rând, studierea pronierii şi a legilor pe care se bazează existenţa lumii. Importanţa unor astfel de studii este imensă. Putem da ca exemplu la îndemână textul biblic :„Atunci a zis Dumnezeu către Avraam: «Să ştii bine că urmaşii tăi vor pribegi pe pământ străin, unde vor fi robiţi şi apăsaţi patru sute de ani; dar pe neamul acela, căruia ei vor fi robi, îl voi judeca Eu şi după aceea vor ieşi să vină aici, cu avere multă [...] Ei însă se vor întoarce aici în al patrulea veac de oameni, căci încă nu s-a umplut măsura nelegiuirilor Amoreilor»“ (*Facerea* 15, 13-16).

Avem aici preştiinţa dumnezeiască, răbdarea ce nu ignoră şi nu neglijează, ci dă răgaz de îndreptare, grija pentru cei ce sunt ai lui Dumnezeu, responsabilitatea pentru urmaşi, dimensiunile uriaşe ale planurilor dumnezeieşti etc. Şi astfel de informaţii esenţiale pentru viaţa noastră sunt foarte multe în Sfânta Scriptură şi la Sfinţii Părinţi, la aceştia din urmă cu lămuriri fundamentale, doar că nu există o sistematizare specială a lor. Desigur, cu micile excepţii ce confirmă regula.

Pentru lucrarea de faţă ne vom opri întâi la observarea existenţei *popoarelor* ca entităţi bine definite, cu *responsabilitate morală*. Această existenţă se vede nu doar în textul biblic mai sus citat, ci în toată Sfânta Scriptură, prin atitudinea lui Dumnezeu faţă de poporul ales şi faţă de toate neamurile menţionate în Istoria Sfântă a mântuirii. Este un lucru ce ne interesează în mod deosebit, deoarece impune o nouă atitudine faţă de istoria Neamului de care aparţinem, o altă poziţionare a persoanei în raport cu Neamul. Căci dacă Dumnezeu tratează neamurile ca pe entităţi aproape personalizate, cu răspunderi colective şi cu răspunderi individuale izvorâte din cele colective, este evident că se elimină „libertatea“ trăirii individuale, separate de Poporul de care aparţinem.

Privind Istoria Neamului prin prisma responsabilităţii revelate de Dumnezeu, realizăm adevărata importanţă a unor aspecte altfel minimalizate ori, din contra, maximizate în mod eronat. Trăirea duhovnicească a unor oameni sfinţi capătă o nouă semnificaţie în lumina Scripturii, fie şi rezumându-ne

la dialogul dintre Dumnezeu şi Avraam de dinainte de distrugerea Sodomei şi Gomorei, sau la cererea lui Lot de cruțare a unei mici cetăți în care se refugiază (*Facerea* 18, 16-33 şi 19, 15-22). De asemenea, anumite obiceiuri sau tradiții necreştine, privite cu îngăduință şi chiar plăcere de unii istorici şi de mai toți etnologii, apar altfel dacă ne raportăm la răspunderea pe care o are un Neam ce se vrea creştin.

2. Originea Neamului pentru cei ce-i aparțin

Un alt reper teologic ce trebuie obligatoriu recuperat – pe lângă cele mai sus arătate – este cel al *rostului*, al motivației existenței unui popor. Vedem în *Apocalipsă* că în Noul Ierusalim, în care nu va intra absolut nimic întinat, neamurile există din voia lui Dumnezeu şi vor exista în veci. Este limpede prin urmare că apariția fiecăruia corespunde unui sau unor rosturi/țeluri cunoscute de Dumnezeu şi care, măcar parțial, pot fi detectate de Istoria adevărată.

Cunoaşterea acestor țeluri – rosturi – este absolut necesară pentru orice om care doreşte să-şi înțeleagă rostul propriu, dar şi fiecărui neam care vrea să-şi îndeplinească menirea. Deosebirile între rosturile pentru care a fost creat un popor şi imaginea pe care acesta o are despre ele pot provoca greşeli ireparabile şi chiar distrugerea acelui popor.

De ce?

Trebuie să ne reamintim că suntem creați de Dumnezeu şi că Acesta a avut grijă, atunci când ne-a făcut, să ne înzestreze cu toate predispozițiile necesare pentru ca noi să ne îndeplinim scopurile existenței noastre, ca neam şi indivizi. Desigur, calitățile sunt în germene, şi viața noastră are drept scop tocmai creşterea lor până la rodul pe care trebuie să-l producă. Or, cine nu îşi aminteşte de ceea ce s-a întâmplat cu cel care şi-a îngropat talantul, împiedicându-l să aducă rodul pe care trebuia să-l aducă?

De aceea, în viața noastră personală, trebuie să ținem cont şi de ceea ce s-ar putea numi *interesele Neamului* căruia aparținem. O poziție corectă față de aceste interese constituie *patriotismul*. Acesta include nu doar iubirea de Neam, ci şi conştiința faptului că scopurile existenței unui neam îi depăşesc granițele, revărsându-se prin iubire şi asupra celorlalte neamuri. O poziție greşită față de interesele Neamului îl constituie *naționalismul şovin*, exclusivist, numit, teologic, şi *filetism* ori, la fel de grav, *nihilismul etnocid* – internaționalist, globalizator, uniformizant.

Naționalismul şovin, exclusivist, este imposibil de acceptat pentru un creştin. O astfel de atitudine exclude relația de iubire pe care Mântuitorul ne-a lăsat-o şi se închide într-un egoism național distructiv. Câteodată această atitudine determină gesturi aparent grandioase, ca un fel de uriaşe monumente de autoadorare, dar sfârşitul este totdeauna murdar. Greşeala fundamentală pe care o face filetismul este nu doar ignorarea iubirii pe care trebuie s-o avem pentru ceilalți – lucru ce se poate întâmpla oricui; greşeala fundamentală a filetismului nu este doar ignorarea faptului că rosturile unui neam sunt în mare parte misiuni apostolice ale iubirii – astfel de păcate săvârşim cu toții; filetismul săvârşeşte – mult mai grav – blasfemia, fărădelegea îngrozitoare de a crede că o astfel de atitudine poate fi acceptabilă sau chiar plăcută înaintea lui Dumnezeu. Prin această cumplită erezie se atrage mânia lui Dumnezeu asupra acelui neam care o practică. Un astfel de neam poate fi folosit de Dumnezeu ca pedeapsă pentru alte neamuri, o vreme mai lungă sau mai scurtă, dar în final „El îi va judeca", şi înfricoşătoare este judecata Lui.

Nihilismul etnocid este fie o manifestare a naționalismului şovin, destinată distrugerii altor neamuri, fie o realizare a unor indivizi laşi care, incapabili de a-şi purta răspunderile, le ascund sub o mantie a generalului impersonal. Chiar savanții atei ar putea observa că în toate tipurile de civilizație umană există şi se manifestă neamurile cu toate caracteristicile lor. Globalizarea, internaționalizarea, nu vor elimina niciodată neamurile. Doar le vor da alte forme de exprimare. Ca să ne referim la

controversatul Internet, trebuie să atragem atenția că acest instrument atât de eficient al globalizării va fi și unul dintre cele mai eficiente mijloace ale menținerii specificului național. Imaginați-vă de exemplu că un popor „x" ar fi alungat de statul imperialist „y" de pe vechile sale pământuri și risipit în patru zări. Membrii acelui neam, aflați prea departe și prea săraci pentru a se aduna fizic, o vor face spiritual, în lăcașurile lor de cult, dar și lumesc, prin rețelele informatice ale viitorului. Unii vor avea fotografii sau chiar filme ale Țării. Alții unele înregistrări audio, alții cărți vechi, obiecte simbolice, amintiri importante. Toate se vor aduna, cu ajutorul Internetului și prin munca patrioților, refăcând potențialul spiritual al neamului „x", dându-i posibilitatea să se regăsească și să meargă mai departe. Este posibil chiar ca fenomenul de globalizare să dea naștere unor noi neamuri, inspirate din ceea ce se știe sau se inventează despre popoarele dispărute, ori din afinitățile complexe și variate caracteristice neamului omenesc. De aceea dispariția neamurilor prin internaționalism, globalizare sau orice fenomen similar este o halucinație. Dar dincolo de substratul de minciună, de iluzie, pe care este clădit, nu este mai puțin adevărat că nihilismul etnocid rămâne o manifestare drăcească, similară ca răutate filetismului. Căci și acesta, la fel ca filetismul, încearcă să împiedice neamurile – și, implicit, pe fiecare om în parte – să trăiască în adevăr, să-și împlinească rosturile, să se mântuiască.

Și, pentru că am reamintit de rosturi, să ne întoarcem la subiectul direct al analizei, la importanța originii Neamului pentru cei ce-i aparțin. A înțelege pentru ce există poporul de care prin voia lui Dumnezeu aparții înseamnă a-ți clarifica o mare parte din rosturile existenței tale individuale. Tainele nedeslușite ale sufletului – tulburări, nemulțumiri, chemări ascunse etc. – au de multe ori la origine prăpastia dintre ființa Neamului și ceea ce se pretinde că ar fi ea. Într-adevăr, cum ar putea presupune cineva că Dumnezeu, făcându-te să apari într-un anume popor, zămislit cu anume scop, nu te-ar și dota într-un mod mai special, astfel încât să poți lucra și tu pentru împlinirea celor bune în poporul tău? O astfel de idee este, evident, absurdă.

(Desigur, nu eliminăm de aici ceea ce este comun între oameni, dincolo de orice bariere naționale, dar vrem să subliniem importanța specificității, prea mult ignorată de cei ce cred că poate exista un organism... cu un singur organ!)

Ori dacă dispui de anumite dotări speciale, de anumite capacități, dar și de anumite chemări subtile, rămânerea lor în stadiul de potențe, nedezvoltarea lor, echivalează de fapt cu o amputare. Și chiar dacă acest tip de amputare, cea sufletească, nu este așa de izbitoare ca amputările fizice – sufletul fiind invizibil –, în schimb consecințele sunt la fel de puternice: suferințe personale, complexe, atitudine negativă față de restul lumii. Într-un cuvânt, suferință pentru persoana schilodită și pentru cei din jur. (Nu pot, oricât aș dori să evit exemplele – mereu discutabile –, să nu amintesc de cuvintele unor martiri din Basarabia, cântăreți ai Neamului Românesc, ce înfățișau trăirea directă a acestei schilodiri: „*Mi-l furară Doamne, adineauri, / pe Poetul nost' cu tot cu lauri, / mă trezeam în zori în piept cu plânsul, / nu știam că dor mi-era de dânsul, / nu știam că Doina mi-o furară, / cu străvechea și frumoasa Țară*".)

Pentru a cunoaște ceea ce este specific în existența noastră ca părți ale Neamului, pentru a cunoaște rosturile pentru care a fost creat Neamul nostru, trebuie în primul rând să cunoaștem *originea Neamului*. În cadrul de apariție a Neamului sunt de cele mai multe ori subînțelese rosturile pentru care acesta a fost creat. Iar cunoașterea acestor prime rosturi oferă cheia pentru înțelegerea mersului ulterior al Neamului, pentru separarea istoriilor falsificate de Istoria adevărată, pentru dezvoltarea mai deplină a omului în Dumnezeu.

Desigur, pot exista persoane care, ignorând sau denaturând cuvintele Scripturii, să se întrebe cum de mai există neamuri în Hristos. Doar se spune la un moment dat că în El nu mai sunt neamuri – evrei, elini, barbari etc. Există, așa cum există și bărbat și femeie, nu dispare sexul după botez, deși există un text similar despre cei doi. Dar adevăratul înțeles al textelor constă în relevarea unei *unități a diversității*. Cu alte cuvinte, Hristos a venit pentru *toți*, bărbați, femei, evrei, sciți, romani etc., pentru a-i mântui pe *toți*, chiar dacă fiecare are un drum *specific*. (A se vedea indicațiile specifice date femeilor de Sfinții

Apostoli Pavel şi Petru, sau postura de patriot evreu pe care o trăieşte Sfântul Apostol Pavel, fără teamă că ar fi vreo rătăcire – *Romani* 9, 1-5; 10, 1-3 ş.a. –, aşa cum ar crede şi cum propovăduiesc unii dintre contemporanii noştri.)

Această specificitate trebuie cunoscută, pentru ca fiecare să-şi poată înţelege menirea şi să ştie cum să stea înaintea lui Dumnezeu, ce să îi ceară şi ce odoare să-l aducă. Şi totul porneşte de la înţelegerea rosturilor existenţei generale, dar mai ales personale, în care un rol mare îl îndeplinesc rosturile de neam. Iar ele izvorăsc în primul rând din taina apariţiei Neamului.

3. Originea Neamului Românesc

Apariţia Neamului Românesc nu a fost un eveniment întâmplător sau minor. Ea nu a însemnat nici apariţia unui vas al mâniei lui Dumnezeu, sau al unuia de ruşine. Modul unic în care a apărut Neamul Românesc lămureşte o parte din scopurile înalte pentru care Dumnezeu l-a chemat la existenţă, dar contrastează totodată cu ceea ce (nu) a realizat acest Neam.

Este cazul că arătăm aici că, fără nici un dubiu, multe, foarte multe dintre greşelile făcute de Neamul nostru, mai ales în ultimele secole, se datorează distanţei gigantice dintre realitate şi teoriile pseudo-istorice propagate de felurite instituţii şi persoane. Tot din cauza acestei ruperi de realitate a apărut şi fenomenul de înstrăinare faţă de Neam, pe care îl putem costata, tot mai amplificat, de mai multe generaţii.

Autorii iniţiali ai teoriilor false sus-amintite nu sunt, aşa cum s-ar putea crede, inocenţi savanţi de bună-credinţă, dar lipsiţi de informaţii, nici teoriile lor simple erori. Realizarea primelor teorii false a fost un act conştient, voit, având scopuri precise. Se poate vedea acest lucru cercetând izvorul lor. În cazul autorilor pro-ungari acest lucru este atât de evident încât teoriile au putut fi uşor respinse; totuşi nu s-a putut evita de fiecare dată când li s-a răspuns căderea în anumite exagerări – de asemenea dorite de unii. O poziţie mai specială, din pricina reclamei ce i s-a făcut, o ocupă însă „Şcoala Ardeleană". Dincolo de oamenii buni ce i-au aparţinut, izvoarele ei se află totuşi la Vatican. De aceea falsurile constatate aici capătă o semnificaţie specială. Ne referim mai ales la poziţia unică în istoria romană pe care, după afirmaţiile întemeietorilor „Şcolii Ardelene", o ocupă Dacia. Ea apare ca singura provincie în care a avut loc exterminarea populaţiei autohtone şi totodată ca singura în care s-au colonizat numai cetăţeni ai Romei. Dacă veneau din altă sursă, aceste afirmaţii ar fi putut părea simple erori. Dar ele au ca izvor Vaticanul, depozitarul unor informaţii clare în acest domeniu. Columna Traiană, document în imagini, atestă supravieţuirea populaţiei dacice, fiind astfel cel mai evident document. Dar şi fără aceasta, biblioteca Vaticanului putea furniza toate informaţiile obiective necesare. Corespondenţa dintre Vatican şi Ioniţă Asan, de exemplu, atestă că Papalitatea cunoştea foarte bine originea unică a românilor, indiferent că ei erau în Dacia, Macedonia sau alte foste provincii romane. De aceea nu se putea în nici un caz lansa „din greşeală" ipoteza, absurdă ştiinţific din toate punctele de vedere, a exterminării dacilor şi colonizării cu locuitori ai Romei. Desigur, se pune întrebarea: ce scop a urmărit Vaticanul prin lansarea acestui fals?

Dezrădăcinarea.

Odată speriaţi de adevărata lor istorie, odată convinşi că ei sunt, ereditar, fii ai Romei, românii ar fi putut fi mult mai uşor convertiţi la romano-catolicism şi păstraţi sub controlul Vaticanului. De asemenea, prin divizarea realizată între românii din Dacia şi cei din alte provincii s-ar fi slăbit puterea unui neam prea mare pentru a fi controlat. Primul scop a fost parţial atins, al doilea – integral.

Iniţiatorii „Şcolii Ardelene" au făcut astfel un rău imens, practic ireparabil, ca dovadă că nu a putut fi îndreptat ulterior nici de istoricii mai realişti ai acestui curent, nici de eforturile unui stat. Un

rezultat similar l-au obținut în sudul României – luată în sensul şi dimensiunile sale reale – clericii şi călugării greci. Aceştia, printre altele, au născocit termenul de „vlaho-eleini“, nemaiîntâlnit până atunci şi i-au convins pe mulți dintre românii macedoneni, epiroți etc. că ar fi... de origine grecească! Astfel prelucrați, românii grecizați au devenit cei mai mari duşmani ai Neamului lor, aşa cum se întâmplă de altfel cu toți renegații care nu revin la adevăr. Efectele au fost teribile.

Având aceste două exemple în fața ochilor, este bine să realizăm cât de mare este importanța regăsirii adevărului privind formarea Neamului Românesc, cât de mare este răspunderea căutătorului.

Fără exagerare, *de recăpătarea conştiinței adevăratei noastre origini şi de asumarea ei depinde existența noastră ca Neam.*

***

Este nepotrivit să stai să analizezi teoriile false bucată cu bucată, în loc să expui întâi adevărul. De multe ori adevărul face atât de evidente contradicțiile teoriilor false încât discuțiile devin aproape inutile. Dar ignorarea lor totală este dăunătoare.

Au fost lansate de-a lungul timpului tot felul de ipoteze fanteziste privind formarea românilor. După cei mai mulți alogeni din sudul Dunării, românii ar fi apărut acolo de la nord de fluviu. După alogenii nord-dunăreni, românii ar fi venit de la sud de Dunăre. Deoarece nu avem informații despre oameni-amfibie în vechiul Danubiu, oameni care să se fi revărsat apoi peste maluri în ambele direcții, dar avem în schimb dovezi că românii sunt prezenți, la nord şi sud de Dunăre, din cele mai vechi timpuri, o concluzie se impune: *românii s-au format acolo unde şi astăzi există.*

Silviu Dragomir afirmă că românii sunt urmaşii traco-ilirilor romanizați. Nicolae Iorga, după cercetări de o viață, conchide că Poporul Român apare „din Carpații beşchizi în Peloponez şi de la Marea Adriatică la Marea Neagră“. Theodor Capidan, H. Mihăescu şi P. P. Panaitescu au aceeaşi părere cu Silviu Dragomir, şi nu sunt nici pe departe singurii. Dar sunt şi istorici care afirmă o origine daco-romană a românilor, aşa cum o fac Dinu şi Constantin Giurescu, de exemplu. Aceştia însă sunt în situația de a nu putea explica de ce pe teritoriul actualului stat românesc s-au format români din amestecul de daci, traci sudici şi iliri, iar în alte provincii cu aceeaşi compoziție etnică, chiar învecinate (ca Moesia, Dardania, Panonia, Herson), nu. Astfel încât limitările lor – de fapt, de origine politică – se anulează de la sine. Dar nu este singura problemă privind teritoriul de formare al românilor. Chiar la autori ca Th. Capidan sau P.P. Panaitescu apar diferite zone de formare a românilor, deşi prinicpiul este acelaşi. De ce?

Din pricina perdelelor de fum filogreceşti.

Există o ipoteză, adoptată ca adevăr fără a fi fost întâi verificată, după care în zona tracică europeană ar exista o linie de separare între o regiune, romanizată şi alta, sudică, grecizată. Această celebră linie – de altfel inexistentă – se numeşte linia Jirecek. În realitate, grecii nu au reuşit niciodată să elenizeze un procent important de traci, aşa cum au reuşit însă în secolele XVIII-XX cu românii din sud. Linia Jirecek a fost stabilită pe criterii neştiințifice, nesistematice, fără nici o bază în documente sau descoperiri arheologice (este de ajuns să citim observațiile făcute de C. Papanace în *Geneza şi evoluția conştiinței naționale la macedo-români*, pp. 59-64).

Să vedem însă datele incontestabile. Tracii se întindeau pe o suprafață imensă. După izvoarele greceşti, parte armeneşti, persane, chinezeşti etc., analizate de savanți străini ca J. Kalproth, Saint Martin, Jean Foy Vaillant, Adrien de Longperier etc. – care nu mai sunt de actualitate... politică –, tracii, sciții, dacii, parții erau un singur neam. China făcea comerț cu o Daksia din Asia Centrală, numită de greci şi Bactriana, stat având capitala la Balh (localitate ce există şi astăzi, în nordul Afganistanului). Între această Dacie şi Marea Caspică se întindeau triburile dahe, iar la nord de Dacia asiatică se afla

Massageția (Geția Mare), ce cuprindea și zona lacului Aral. Și mai spre răsărit, acolo unde se întâlnesc astăzi frontierele Rusiei, Chinei și Kazahstanului, este menționată o altă Geție, mai mică. Sunt și alte neamuri tracice aici, ca și în Caucaz și nordul Mării Negre. La sud de Dacia central-asiatică îi avem pe parți. Parții se mai numeau și cușani, fiind de asemenea de origine tracică, la fel cu frigienii și multe neamuri din Asia Mică. În Europa tracii dominau prin numărul lor întregul teritoriu al Greciei balcanice, deși prin poziția lor socială inferioară se aflau sub dominația grecilor ori în conflict cu ei. Macedonia, ca și Alexandru Macedon, este tracică. Aici se găsea printre altele o ramură importantă a teribilului trib al bessilor, alte ramuri apărând până în Peloponez – sudul Greciei actuale –, nordul Moldovei și Asia Mică. Epirul era tracic, ca și Europa, zonă aflată astăzi în nord-vestul extrem al Turciei. Mai la nord avem Dardania, Moesia, Dacia europeană, apoi Sciția Mare sau Cimeria, aflată la nord de Marea Neagră, Hersonul sau Bosforul cimerian etc. Spre vest ramurile tracice se întindeau până în Dalmația, în amestec cu ilirii – despre care unii pretind că se desprinseseră din Neamul Tracic, iar alții că încă îi aparțineau –, iar pe Dunăre, până departe, spre izvoarele acesteia, din zona Elbei – Cehia – în amestec cu germanii. În nord treceau de mlaștinile Pripetului, înglobând zona de zămislire a fraților lor slavi. Era un Neam gigantic, cunoscut sub nume diferite – daci, geți, traci, bistoni, sciți, cușani etc. – în funcție de conducători, opțiuni politice, anumite evenimente, interesul cronicarilor etc.

A doua realitate care ne interesează este Imperiul Roman, ale cărui granițe sunt mereu falsificate de autorii de hărți de popularizare – citește: „propagandă". Este interesant să dăm un singur exemplu edificator. Deși toți istoricii sunt de acord că unul dintre motivele cuceririi Daciei a fost scurtarea forntierei Imperiului la Dunărea de Jos, hărțile imaginate de majoritatea acestora lungesc și complică această frontieră incredibil, pentru a micșora cât mai mult teritoriul stăpânit de romani. Se elimină, pentru a se obține un astfel de rezultat, teritorii imense, pline de urme ale civilizației romane, cum sunt Panonia de răsărit – dintre Dunăre și Tisa –, Câmpia Română, sudul Moldovei, sudul Transnistriei etc. Este însă cazul să subliniem că limitele Imperiului Roman nu pot fi limitate la zonele de stăpânire directă permanentă, deoarece influența se manifesta dincolo de acestea la mari distanțe (peste 100 km).

Avem deci o zonă de suprapunere directă a Imperiului Roman cu lumea traco-iliră pe un vast areal, întins de la extremitatea vestică a neamurilor traco-ilire la Marea Caspică și hotarele Armeniei. Trebuie să precizăm însă că, deși cunoaștem reprezentanți străluciți ai romanității extrem răsăritene – ca Sfântul Ioan Gură de Aur, de exemplu –, totuși nu putem vorbi prea mult despre această romanitate, pentru care avem prea puține izvoare. Rămâne de observat zona romanității orientale prezentă mult mai mult în izvoare, zonă întinsă din Asia Mică până în Noricum (Austria de astăzi), și de la râul Tagliamento (Italia actuală) la poalele Caucazului. Oare cum a fost romanizată această arie imensă?

Dar, oare a fost ea romanizată? Trebuie să spunem că romanizarea implică mai multe aspecte. Adoptarea limbii latine, a organizării latinești, a culturii romane – la rândul ei, materială sau spirituală – etc. Că anumite elemente organizatorice sau culturale romanice au fost adoptate de traco-iliri, păstrându-se chiar până astăzi, este un lucru adevărat, dovedit de nenumărate descoperiri arheologice, de nenumărate studii folclorice și etnologice. Dar s-au păstrat și o mulțime de elemente organizatorice – sau „antiorganizatorice" – și culturale traco-ilirice. Preponderența unuia sau altuia dintre elemente este discutabilă – și o vom analiza mai jos. Dar, în definitiv, chiar și limba romanică, este ea suficientă pentru a vorbi propriu-zis de romanizare? Oare nu este vorba, în primul rând, despre o anumită *conștiință romanică*?

Pentru a nu ne ocupa cu discuții inutile, rugăm pe cei ce se îndoiesc de existența unei conștiințe a romanității la români să citească lucrarea lui Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, lucrare ce expune o multitudine de documente certe ale acestei conștiințe. Dar, trebuie să subliniem, există la români și conștiința anteromanismului, și vom da ca singur exemplu un grup de țărani ardeleni – patria teoriilor latiniste extremiste – care declară pe la 1770: *„Nu ne putem mira îndeajuns care e pricina că voi ungurii ne-ați apăsat pe noi într-atât și ne-ați aruncat pe cap și jugul iobăgiei, când noi suntem și am fost totdeauna mai mulți decât ungurii și, ce e mai mult, suntem și mai vechi decât voi în*

*această țară, căci **suntem rămășițele încă a vechilor daci***". Vedem, prin urmare, că și aici avem nevoie de o analiză ulterioară.

În fine, ajungem la a treia formă a romanității/romanizării, amintită mai sus, limba latină. Că limba română face parte din grupul limbilor latine este clar. Dar există unele discuții privind poziția ei în această grupă. Este vorba, mai precis, de ceea ce se mai numește și teoria protocronistă, ce consideră limba tracă/dacă a fi tot una – sau aproape tot una – cu limba latină. Totul pleacă aici de la câteva elemente: triburile latine vin în Peninsula Italică, de pe Dunărea de mijloc, într-o perioadă când pe Dunărea de mijloc nu se găseau decât traci, există o serie de termeni tracici evident apropiați de cei latini, iar legendele întemeierii Romei pornesc de la tracica cetate a Troiei și de la eroul trac Eneas. Dar problema este greșit pusă. Nu este atât de important – pentru dovedirea acestei ipoteze – că latinii au ascendență tracică. Important este de știut dacă, după circa șapte sute de ani de separare de triburile tracice, latina și traca mai erau aceeași limbă. Credem că erau limbi diferite, căci nu există izvor care să menționeze identitatea lor, în schimb sunt o mulțime care arată că erau limbi diferite. Menționăm și în acest caz doar un izvor, de asemenea exemplar: Ovidius Naso. Acest poet ce cunoștea prea bine atât latina cultă, cât și pe cea vulgară, odată exilat la Tomis este nevoit *să învețe* limba getă, ale cărei deosebiri de latină – nu doar în vocabular sau gramatică, ci și în metrică – le subliniază de mai multe ori. Dacă latina vulgară și traca ar fi fost tot una, discuția n-ar fi avut loc. De aceea putem cu certitudine vorbi de romanizare cel puțin la nivelul limbii. Dar, revenind la problema esențială, cum de a fost oare romanizată imensa zonă traco-iliră?

Teoriile clasice explică romanizarea prin superioritatea civilizației, prin impunere, prin aparatul economico-administrativ, cultural și militar, colonizare și așa mai departe. Desigur, acest sistem complex poate fi o posibilitate, mai puțin în ceea ce privește asimilarea prin „superioritatea civilizației" (deoarece această superioritate depinde exclusiv de punctul de vedere personal, subiectiv, dacă nu se folosesc valorile creștine; și nu era cazul). Un astfel de sistem a fost eficient în Franța, Spania, Portugalia, Sardinia, unele zone din Elveția etc. Dar acest sistem nu se poate aplica și în cazul românilor, din două motive foarte puternice.

Primul constă în unitatea lingvistică a Romanității Orientale. Până la sfârșitul secolului al X-lea când, cuceriți de venețieni, românii din Dalmația încep să se diferențieze lingvistic de restul Romănității – mai ales ca urmare a apostaziei – până în acel moment în care începe formarea dalmatei, *toată* Romanitatea Orientală forma un tot unitar, cu diferențieri lingvistice minore. Ori, dacă romanizarea ar fi fost simultană cu cucerirea romană – sau „proporțională" – am fi avut de-a face cu o serie întreagă de limbi și dialecte. Am fi avut o limbă dalmată, alta ilirică, alta macedonică, alta panonică și așa mai departe. Ceea ce nu se întâmplă. Impresia pe care o lasă această situație este cea a unei *latinizări simultane a traco-ilirilor din toată România Orientală.*

A doua problemă în calea teoriilor clasice constă în *esențialele civilizației tracice. Tracii erau extrem de convinși de superioritatea culturii lor față de celelalte popoare.* Cuceririle acestora, care se datorau dezbinării între ramurile tracice, nu le zdruncinau deloc această părere. Tracii din zona elină, de exemplu, au rămas traci, nu s-au elenizat – cu excepția unui redus procent de snobi și trădători ce confirmă regula. Și, pe lângă o serie de personalități ca Miltiade, Temistocle, Kimon, Tucidide, Demostene, Ificrate etc., au dat elinilor o mare parte din ceea ce se cunoaște sub numele de „cultură elenă". Și este de ajuns pentru a dovedi aceasta să arătăm că Orfeu era trac, și mitul său la fel, Dionisos și Priap sunt „eroi" zeificați ai curentului hedonist tracic, Apolo a fost preluat de elini de la traci și așa mai departe. Ori dacă elinii nu au reușit să-i elenizeze pe traci prin cultura lor ce a cucerit „Roma învingătoare", cum i-ar fi romanizat cultura acestei Rome? În plus, revenind la esențialele civilizației tracice, să arătăm un altul, uimitor de neglijat în analiza – presupus științifică – a romanizării. *Limba tracilor era pentru ei o limbă sfântă*; cultura lor era o cultură mistică, esoterică, ce impunea o atitudine specială în privința limbii – vehiculul de transmitere al misterelor sfinte și sfințitoare. Sfințenia limbii era pentru traci un element atât de important încât nu renunțau la ea nici sub presiunea socială elină –

căci la elini tracii neelenizați aveau o poziție foarte joasă în societate –, nici în urma îndelungatului stagiu militar roman.

Știind aceste lucruri, se pune iar întrebarea, cum s-a realizat romanizarea traco-ilirilor?

Prin *creștinare*.

Limba sfântă a tracilor a fost înlocuită de *altă limbă sfântă, latina populară creștină*. Sfinții Apostoli au predicat în toată Asia Mică, deci și la ramurile tracice din această zonă; apoi, Sfântul Apostol Pavel a predicat și în Macedonia, Tesalia, Iliria și Ahaia, Sfântul Apostol Andrei și în Tracia, în Europa, în Sciția Mică și în general în răsăritul Daciei, Sciția Mare, Bosforan (Crimeea de astăzi), Sfântul Apostol Tit în Dalmația, Sfântul Apostol Andronic – unul din cei șaptezeci – în Panonia, Sfântul Apostol Carp și Sfântul Apostol Ermie în Tracia, Sfântul Apostol Bartolomeu în Asia, Armenia Mare și Albana – ca și Sfântul Apostol Iuda Tadeul –, Sfântul Apostol Luca și în Dalmația, Macedonia și Beoția, Sfântul Apostol Urban în Macedonia, Sfântul Apostol Stahie în Europa tracică și așa mai departe. Iată deci cum *creștinismul este răspândit încă de apostoli la toate neamurile traco-ilire din Imperiul Roman*. Astfel începe cu adevărat formarea Poporului Român. Singurul mod prin care puteau fi schimbați tracii era o nouă credință, dar nu oricare – căci ei cunoșteau multe fără a și-o părăsi pe a lor –, ci Credința cea adevărată. Și au fost schimbați. *Neamul Românesc a prins a se zămisli din punctele de viețuire creștinească înființate de apostoli și ucenicii lor în spațiul traco-ilir*.

Acest adevăr, atât de evident, care înlătură toate contradicțiile ce apar din feluritele ipoteze fanteziste, a fost înfățișat ca atare, pentru prima oară, de părintele Dumitru Stăniloae, în «B.O.R.», XCIV, nr. 5-6, mai – iunie 1976, prin scurtul și densul studiu „«Bessi» în mânăstirile din Orient“ (la pp. 587-589. El arată acolo două lucruri de mare însemnătate pentru Istoria noastră timpurie. Anume, că inițial cronicarii foloseau pentru străromâni și români numele tracic al bessilor – vom vedea mai târziu de ce – și în al doilea rând că Istoria noastră scrisă începe, cu certitudine, de la propovăduirea Sfântului Apostol Pavel în Filipi, colonie romană în Macedonia, mai precis în ținutul tracilor bessi macedoneni. Căci acestor coloniști romani, mândri de romanitatea lor (*Faptele Apostolilor* 16, 21-22), li se putea predica, desigur, doar în latina populară pe care o vorbeau. Vedem prin urmare că *Neamul Românesc apare în Sfânta Scriptură nu doar prin strămoșii săi indirecți, păgâni, tracii (sciții) și romanii, ci și prin strămoșii direcți, autentici, deplini, cei care au primit creștinismul și l-au dus mai departe*. Avem deci, noi Românii, în Sfânta Scriptură, cel puțin două texte care ne interesează în mod deosebit: *Faptele Apostolilor*, capitolul 16, și *Epistola către Filipeni*, în întregime.

Se poate observa că nu am insistat pe textele biblice referitoare la propovăduirea în Asia Mică. Motivul, poate dezamăgitor, dar realist, este dat de prea puținele date pe care le avem privind romanitatea din Asia Mică. Știm că mulți, foarte mulți nobili traci de aici erau eleniști. Alții erau naționaliști extremiști. În ceea ce-i privește pe cei romanizați, avem unele informații doar pentru Bitinia, din nord-vestul Asiei Mici, ceea ce nu-i nici complet, nici suficient pentru a face măcar presupuneri. Lăsăm domeniul granițelor răsăritene ale Neamului Românesc în seama unor cercetări viitoare, așa cum au făcut-o de altfel și Părintele Dumitru Stăniloae sau istoricul Nicolae Iorga.

Întorcându-ne la propovăduirea apostolică în zonele traco-ilire de influență romană, să subliniem că limba latină era cunoscută în toate orașele Imperiului Roman – primele în care se predica – mult mai mult decât limba elină. Aceasta era o limbă de cultură, este adevărat, dar tocmai de aceea mai puțin cunoscută decât latina, care era nu doar o limbă a culturii, ci și a justiției, a administrației, a comerțului și, extrem de important, a armatei. Latina era limba filipenilor, și de ea s-a slujit Sfântul Aposotol Pavel, ca și de cetățenia sa romană. În Iliria, Panonia și Dalmația elina nu era cunoscută aproape de nimeni. Se vede aceasta din lipsa oricăror inscripții în elină, atât de la modă în acea vreme – semn „de cultură“, de! – încât și nobilii de viță veche din Roma le foloseau pe propriile morminte. În Tracia, Dobrogea și alte ținuturi, militarii și funcționarii romani – mai practici ca parveniții și degenerații Romei – înlăturaseră cu hotărâre (și mult succes) elina din viața publică curentă. Desigur, așa cum am mai menționat, elina

rămânea limba „preţioşilor", filozofilor, „intelectualilor" acelei vremi. Dar aceştia erau ultimii cărora li se puteau adresa creştinii. Chiar şi în Dacia nord-dunăreană se folosea limba latină, demult cunoscută de localnici de la negustorii şi fugarii romani. Este cazul să menţionăm, pentru receptivitatea la romanitate a dacilor de aici, fie şi numai două fapte: adoptarea şi perfecta copiere a denarului roman când între Donaris şi hotarele Imperiului erau, totuşi, circa 200 kim, şi faptul că o serie de triburi tracice din Oltenia şi Banatul de astăzi i-au primit cu bucurie, paşnic, pe romanii ce veneau să lupte cu trupele lui Decebal.

Trebuie să subliniem că – în ciuda unor prea iubite legende – adoptarea creştinismului de către iliro-traci nu a fost un fenomen rapid. El a avut loc într-un timp îndelungat, printr-un proces complex de trăire şi vestire a Evangheliei. Astfel, în secolele IV-V, Sfântul Niceta de Remesiana desfăşura încă o misiune de creştinare a tracilor păgâni, misiune ce însemna totodată şi romanizarea lor, conform izvoarelor vremii. Sau, în Bosforan (Crimeea de astăzi), populaţia tracică păgână a prigonit groaznic pe conducătorii creştinilor până la începutul secolului al IV-lea când, sub presiunea autorităţii imperiale – Sfântul Constantin cel Mare fiind atunci împărat – renunţă la mijloacele de opoziţie violente. Dar, indiferent de prigoană şi opoziţie, centrele protoromâneşti care existau ori apăreau, unite între ele prin fraternitatea şi ierarhia creştină, întărite de Dumnezeu, aveau o stabilitate deosebit de mare. Membrii lor nu mai erau iliro-tracii păgâni şi agitaţi, dornici de lupte aventuroase, ci traco-ilirii romanizaţi lingvistic şi organizatoric – deşi păstrând multe tradiţii străbune –, cetăţeni de nădejde ai Imperiului, oameni legaţi de pământul pe care trebuiau să-l sfinţească prin viaţa lor.

S-a derivat din *pagus* cuvâtnul „păgân" şi s-a dedus greşit că viaţa creştină a pătruns în mediul rural foartea greu şi foarte târziu. Că şi în mediul rural a pătruns greu creştinismul este adevărat. Că a pătruns târziu este greşit. Nu trebuie, în primul rând, să se uite că diferenţa dintre sat şi oraş – cu excepţia câtorva oraşe... de excepţie – nu era chiar aşa de mare. Şi se mai uită, în această deducere pripită, că mai exista un termen pentru localităţile rurale: *fossatum*! Or tocmai din acest cuvânt ce desemna „satele întărite" sunt originari termenii ce definesc în limba română aşezarea rurală şi membrii ei: „sat" şi respectiv „săteni"! Explicaţia, conformă cu toate izvoarele, este una singură: opoziţia fiinţială între satele întărite ale sedentarilor protoromâni creştini, apărători sau nostalgici ai Imperiului, şi *pagus*-urile păgânilor migratori, tabere neîntărite, aşezări pentru un timp, nu pentru totdeauna. Avem astfel, păstrată în cea mai autentică limbă naţională, imaginea comunităţilor stabile protoromâne, pe lângă care trec apele neamurilor păgâne. Stabilitatea comunităţilor protoromâne şi româneşti s-a datorat Bisericii şi puterii dumnezeieşti ce lucra prin aceasta, ca şi credinţei dovedite de membrii acelor comunităţi.

De altfel, în limba română există o serie de aspecte unice legate de acest mod de intrare în Istorie. Părintele Petroniu de la Athos dădea ca exemplu numele cel mai răspândit dat de ruşi, greci şi respectiv români Fecioarei Maria. Astfel, în vreme ce slavii o numesc mai ales *Bogorodiţa*, Născătoare de Dumnezeu, iar grecii *Panaghia*, Prea Sfânta, Românii folosesc numele de *Maica Domnului*, care include în el *şi* fecioria, *şi* calitatea de mamă a lui Dumnezeu, ceea ce arată şi adevărata sursă şi putere a sfinţeniei Preacuratei. Acest nume este o sinteză extraordinară, milenară, a conştiinţei ortodoxe româneşti despre cea ce s-a învrednicit a-L naşte pe Dumnezeu întrupat. La concluzii similare conduce şi termenul de „nevoinţă", folosit pentru ostenelile mântuitoare, mai ales din viaţa călugărească, în opoziţie cu sportivul *askisis*, tipic spaţiului elenistic marcat de psihologia veche, ante-creştină. Şi astfel de analize se mai pot face.

Vorbind însă despre formarea Poporului român este periculos să ignorăm un element care a jucat al doilea rol după Biserică în acest proces: *armata romană*. Armata romană a fost un factor de primă importanţă pentru viaţa creştină în general. Sutaşul Longhin, din ţinutul traco-armean al Capadociei, evident latin(izat), a fost unul dintre cei dintâi – şi cel mai celebru – membru al „neamurilor" care a fost botezat (*F.A.* cap. 10 şi urm., *Proloagele*, 16 oct.). Este de asemenea bine să amintim că Sfântul Ioan Botezătorul nu a cerut militarilor să renunţe la meseria armelor, deşi putea să o facă (*Lc.* 3, 14), şi nu a cerut aşa ceva nici Sfântul Apostol Pavel, când l-a botezat pe Corneliu şi casa sa. De aceea, în armată au

existat mulți creştini, chiar de la începuturile propăvăduirii apostolice, mai ales că şi Ortodoxia este potrivită cu spiritul militar-cavaleresc – luat în sensul cel mai curat al cuvântului.

Acest lucru a fost dovedit cu prisosință de *sfinții militari*. Ei au dat lui Hristos un contingent de martiri desăvârşiți, copleşitori în curăția şi plinătatea credinței lor. Ei au dat în România un nou sens vieții militare: armata, soldatul roman/român au devenit imaginea apărătorului. Apărător cu sabia – în fața duşmanului palpabil, apărător duhovnicesc – în fața răului antiduhovnicesc. Apărător în fața jefuitorului, migratorului, veneticului, dar şi în fața păgânului, fie el de orice origine. Dublul sens s-a datorat atât faptului că toți migratorii erau păgâni, cât şi faptului că persecuțiile, singurele atacuri „de stat" asupra armatei în Imperiul Roman, au fost organizate de împărații agresiv-păgâni, totodată şi cei mai „ghinionişti" – citeşte bătuți de Dumnezeu – în privința situației economice.

În rolul etnogenetic al armatei romane o funcție importantă au ocupat-o *veteranii*. Atât autohtonii întorşi din zări îndepărtate, după cei 20-25 de ani de armată, de multe ori deja creştinați sau pregătiți pentru creştinism, cât şi veteranii alogeni din trupele din Romania, stabiliți aici în calitate de coloni, au participat esențial la etnogeneză.

Acest fenomen de asimilare a veteranilor, cel descris anterior acestuia şi influența generală a multitudinii de colonii şi tabere militare din Romania a dat încă o caracteristică personală Neamului Românesc, pe lângă cea de popor creştin: aceea de popor războinic defensiv, apărător prin definiție nu doar al unui pământ străbun, ci al unui întreg spațiu creştin.

Spuneam la început că Neamul Românesc are o serie de caracteristici unice care îi definesc existența, deci implicit şi rosturile; şi că faptul că s-a născut creştin nu este ceva unic. Dar ceea ce este unic la Neamul nostru e faptul că *Poporul Român este singurul popor născut în Biserică, de Biserică, începând cu epoca apostolică*. De asemenea, din câte ştim, Poporul Român are un caracter militar de asemenea unic, a cărui importanță ființială o vom vedea ulterior. Rosturile Neamului nostru pot fi deja bănuite din ceea ce am descris mai sus, dar le vom expune clar abia după următoarea parte a studiului nostru.

Să mai menționăm un fapt ce a făcut subiectul multor discuții pătimaşe şi inutile. Numele de români nu vine decât indirect de la Roma, el neavând legătură directă cu acest oraş, mai ales la nivelul conştiinței colective străromâne, care privea Roma cel puțin cu dispreț şi ostilitate. Vom vedea curând şi motivele.

4. Naşterea Neamului Românesc şi lacrimile copilăriei

Am arătat anterior originea Neamului Românesc. Dar nu am precizat din ce moment se trece de la protoromânii primelor comunități traco-ilire romanizate prin creştinism la străromâni. Sau, cu alte cuvinte, care este momentul în care pânza de comunități şi legături protoromâne se transformă într-un popor adevărat, de-sine-stătător.

Pentru a observa manifestările ce dovedesc apariția românilor ca popor va trebui, trecând peste multe subiecte interesante pentru geneza noastră, să ne oprim asupra secolelor III-IV după venirea Domnului.

În aceste secole Imperiul Roman cunoaşte un declin tot mai accentuat. S-a pus de către unii istorici acest declin pe seama invaziilor, venite în special din Răsărit. Neamurile migratorilor, lovind val după val, au sfărâmat în timp puterea imperială. Aceasta este însă o părere superficială şi părtinitoare, ce exclude nu doar aspecte secundare ale problemei, ci chiar şi pe Dumnezeu, Realitatea Absolută.

Prima vină pentru această decădere o constituie voința îndreptată spre rău a cetățenilor romani. Hedonismul ajunge în această epocă la apogeu, la fel și ura față de creștini. Prigoana acestor oameni ai lui Dumnezeu și complacerea în cele mai josnice păcate aduce după sine pedeapsa dumnezeiască. Invaziile migratorilor sunt consecința, nu cauza, decadenței romane așa cum stăpânirea filistenilor s-a impus evreilor datorită decăderii lor morale și nu invers.

Foarte important pentru Istorie este faptul că epoca aceasta, numită și "a anarhiei militare", este deschisă de un traco-roman (Maximin Tracul) și continuată de alți împărați sau candidați la tron de aceeași origine traco-iliră.

Referindu-se la situația Germaniei cucerită de romani, Th. Mommsen spune: „Ca întotdeauna în asemenea situații, în fiecare canton se formează o partidă a docililor partizani ai Romei și una națională, care pregătea răscoala în secret" (*Istoria romană*, vol. IV, Ed. Enciclopedică, Buc., 1991, p. 30). La fel s-a întâmplat și cu traco-ilirii. Răscoala puternică din Panonia a fost redusă, după înfrângere, la acțiuni de rezistență pe scară redusă. În schimb, Iliria „a furnizat" dese răscoale, favorizate de relieful accidentat și psihologia pe care acesta o dădea localnicilor. În contrast, regatul clientelar al Traciei a jucat cu predominanță rolul de aliat fidel al romanilor, chiar în contra celorlalți traci. Și astfel de situații pot fi observate în toată aria traco-iliră ce intră sub influență sau stăpânire romană.

Aceeași luptă între tabere naționale opuse, ca și în cazul germanilor, galilor sau altor neamuri, a avut însă în cazul iliro-tracilor o influență mult mai mare, hotărâtoare putem spune, pentru soarta Imperiului. Numeroși și capabili, ambițioși, traco-ilirii au ajuns să ocupe funcții importante în armată și administrație, funcții pe care le-au folosit cu nonșalanță pentru tranșarea conflictelor dintre tabere, târând după ei tot Imperiul.

Dar, va observa cineva, acest conflict începe să se manifeste foarte târziu față de primele contacte dintre romani și traco-iliri. Această întârziere dovedește că romanizarea – cea care a declanșat aceste lupte – s-a manifestat mai târziu decât se crede de obicei. De aceea și prigoana „zeloților" traco-iliri împotriva puterii ce le romaniza compatrioții, micșorând simțitor neamul lor: creștinismul.

Primul împărat din seria traco-iliră, Maximin Tracul, de o mândrie bolnavă – datorată probabil nu doar forței sale aproape incredibile, ci și conștientizării trufașe a caracterului excepțional al ascensiunii sale sociale –, a fost unul dintre cei mai aprigi prigonitori de până atunci ai creștinilor. El a poruncit de la început uciderea „conducătorilor Bisericii [episcopi, preoți, diaconi] vinovați de învățătura cea după Evanghelie" (Eusebiu, *Ist. Bis.*, VI, 28).

Primul edict general împotriva creștinilor aparține lui Decie, de asemenea trac. Amintirea acestuia este deosebit de tristă, pentru înverșunarea cu care atât el, cât și oamenii săi au prigonit Biserica.

Aurelian, de aceeași origine, începe spre sfârșitul domniei o mare persecuție anti-creștină. Se ivește întrebarea dacă există sau nu o legătură între persecuție și retragerea trupelor sale din Dacia nord-dunăreană? Să fi încercat Aurelian eliminarea creștinismului din Dacia nordică prin intermediul dacilor și migratorilor păgâni din miazănoapte? Să se fi temut de numărul mare al creștinilor de la Dunăre? Sau să se fi manifestat în cele două acte politice – până la urmă politice – doar naționalismul împăratului?

Că nu avea justificare militară această retragere, așa cum s-a pretins, se vede din aceea că după numai trei decenii, fără ca situația militară să se schimbe semnificativ, Sfântul Constantin cel Mare va recupera în mare parte Dacia nordică romană. Stârnește mirarea și mai mult faptul că, după ultimele cercetări, se pare că Aurelian nu a retras cu adevărat trupele decât din Transilvania de astăzi, provinciile numite acum Banat și Oltenia fiind păstrate. Ori bogăția în aur, argint, cupru și alte averi subpământene sau de suprafață ale Transilvaniei făcea mai mult decât justificată menținerea ei. Și cu toate acestea, Transilvania, prea puțin vizată de migratori (nu se apucau ei de minerit!), invaziile mergând mai ales către sudul Dunării, a fost părăsită de trupele romane. Cea mai probabilă motivație, în acest moment al

cercetărilor, constă în posibilitatea ca Transilvania să fi devenit un fel de centru al creştinismului nord-dunărean.

Cea mai grea persecuţie împotriva Bisericii a fost sub împăraţii Diocleţian, Maximin Tracul, Galeriu şi Constanţiu Chlor. Aceştia, în frunte cu Diocleţian, au constituit o uimitoare dinastie/coaliţie traco-iliră la conducerea Imperiului, bazaţi fiind pe imensul contingent tracic din armata romană – peste două sute de mii de militari – şi pe funcţionarii de aceeaşi origine. Cei patru împăraţi au dat o serie de patru edicte de persecuţie, trei în 303 şi al patrulea la începutul lui 304, în plină iarnă. Prin aceste decrete porunceau dărâmarea bisericilor, interzicerea adunărilor creştine, arderea cărţilor sfinte şi arhivelor creştine, pedepsirea aspră a clericilor şi mirenilor care nu abandonau credinţa. În 298 Galeriu deja procedase la o „curăţire" a armatei de militarii creştini. Listele celor ucişi, schingiuiţi sau prigoniţi sub alte forme în acea perioadă sunt interminabile.

Similară este situaţia şi în cazul lui Licinius care, după un început promiţător, decade la statutul de persecutor al creştinilor, mai ales din pricina ambiţiilor personale, pierzând în final totul.

Desigur, nu încercăm aici realizarea unei relatări amănunţite a situaţiei din Imperiul Roman în timpul anarhiei militare tracice. Acesta poate fi scopul unor alte lucrări, desigur importante, dar cu alt scop decât cea de faţă. Dorim să arătăm aici doar interacţiunea dintre aceşti zeloţi iliro-traci şi dublul fenomen al formării românilor şi apariţiei Imperiului Roman de Răsărit.

Venirea acestor militari traci la conducerea Romei şi poziţia lor politico-religioasă s-au datorat mai multor elemente. În primul rând, trebuie reamintit contingentul imens de militari traco-iliri. Apoi merită să avem în vedere importanţa elementului iliro-tracic în Imperiu. Acest element se întindea iniţial din zona Veneţiei şi Noricum până departe în Răsărit, dar, mai ales din secolul al II-lea, îşi depăşise graniţele iniţiale, ajungând – de voie sau nevoie – să aibe ramuri importante în provincii îndepărtate, ca Mesopotamia sau Britania. La acestea trebuie să adăugăm importanţa culturală şi economică a traco-ilirilor. Puterea economică a Daciei, de exemplu, atât de mult dezvoltată sub conducerea înţeleaptă a anumitor regi şi mai ales a lui Decebal, sporise şi mai mult sub organizata stăpânire romană. Totodată se dezvoltaseră şi regiuni cu o economie „latentă", precum cele din Iliria şi Pind, dezavantajate iniţial de marea fărâmiţare geografică şi statală. Un rol important l-au jucat drumurile romane, cum era celebra Via Egnatia. Aceasta făcea legătura între coasta adriatică a Epirului şi Asia Mică prin Bizantium (Constantinopol). Astfel de drumuri au dat printre altele străbunilor noştri două îndeletniciri pe care le-au păstrat până de curând cu mare demnitate: meseria de chervanagii – „transporturi" – şi cea de hangii (hanurile româneşti din zona europeană a Imperiului Otoman nu aveau rival în curăţenie, calitatea serviciilor şi aşa mai departe). Coasta Dalmaţiei, mult apreciată de romani pentru frumuseţea ei, era plină de „case de vacanţă" ale nobililor romani, fiind unul din cele mai vechi puncte turistice din lume. Grâul tracic era renumit, la fel aurul tracic sau meşteşugul argintarilor daci. Alături de mine, se găseau în mod firesc centre meşteşugăreşti, atât pentru prelucrarea metalelor, cât şi conexe – ceramică, zidărie, producerea cărbunilor, dulgherie etc. Acest potenţial imens era mereu ţinta unor afaceri comerciale mai mult sau mai puţin cinstite, a unor interese lacome şi nemiloase. Asprimea şi viclenia tracilor, mai puţin exersată în cele economice, se confrunta aici cu felurite elemente corupte ale Imperiului: „nobili" romani, elini, evrei, sirieni etc.

Traco-ilirii nobili aveau în faţa ochilor specatolul unui jaf din ce în ce mai deplin, practicat mai ales cu ajutorul aparatului de stat roman, corupt şi lacom. Ura împotriva Romei era alimentată şi de speranţele de eliberare ce veneau dinspre tracii liberi, ca şi de conştiinţa propriei puteri, nemulţumită de condiţia ce i se oferea.

Similar se întâmpla şi în domeniul culturii şi tradiţiilor. Se uită deseori, când se analizează această epocă şi acest teritoriu, de influenţa enormă pe care cultura traco-iliră a avut-o asupra grecilor şi astfel, implicit, asupra romanilor. Câţi se gândesc să analizeze – ori măcar îşi pun întrebări privitoare la – influenţa pe care originea şi instrucţia tracică au avut-o asupra unor personalităţi ca filosoful Anistene

– maestrul celebrului Diogene –, sau Menandros, Miltiade, Tucidide şi aşa mai departe? Câţi îşi amintesc de faptul că atât Orfeu, cât şi Dionisos, cu opusa lor mistică şi mitologie, ca şi alţi zei adoptaţi de greci şi apoi de romani, au izvorât de la traci? Sau de avansata cultură a "goţilor" (geţilor) de care aminteşte Iordanes? Desigur, nu putem acoperi aici această lipsă. Este însă o realitate incontestabilă ştiinţific faptul că traco-ilirii au avut o cultură cel puţin la fel de avansată ca şi cea grecească, sortită însă să rămână în umbră. Şi printre primii vinovaţi pentru aceasta – dincolo de caracterul esoteric al culturii tracice – sunt militarii traco-iliri ajunşi pe tronul Romei, al căror dezinteres pentru cultură era notoriu.

Desigur, nu se poate nega faptul că toţi împăraţii citaţi mai sus au fost ostaşi viteji, a căror ascensiune a fost provocată exact de aceste merite ostăşeşti. Nu li se poate nega nici dragostea de Neam, fie ea şi într-o formă alterată. Dar ceea ce uimeşte este atitudinea lor absurd-ostilă faţă de creştinism, asemănătoare cu cea a zeloţilor din vremea vieţii pământene a Mântuitorului. De ce nu încercau, de exemplu, să creeze un creştinism tracic? Poziţia lor era cel puţin ciudată, atât din acest punct de vedere, cât şi din altele. Astfel, deşi duşmani ai Romei, nu aveau curaj să se desprindă de ea, nici cultural, nici religios, nici administrativ. Poate originea lor umilă, şocul inerent unei ascensiuni sociale atât de rapide şi strălucitoare, lipsa de clarviziune să fi fost unele dintre elementele care au dus la comportarea lor atât de iraţională. Ceea ce rămâne însă de necontestat este rezultatul purtării lor. La loviturile pe care le-a suferit armata din partea unor astfel de conducători s-au adăugat loviturile primite din partea inamicilor aduşi de Dumnezeu ca pedeapsă pentru prigonirea ucenicilor Săi. Alte lovituri le-au primit administraţia, oricum foarte coruptă, şi alte domenii ale vieţii publice din Imperiul sfâşiat de o permanentă şi absurdă luptă internă. Să adăugăm aici şi hedonismul promovat de familiile aristocrate care, tot mai puţin implicate în conducere de aceşti împăraţi autoritari, aveau prea mult timp liber, prea mulţi bani şi putere şi prea puţină morală şi responsabilitate; hedonism care era atât de atrăgător pentru majoritatea păgânilor şi atât de greu de controlat în situaţia conflictuală internă a Imperiului. Iată o imagine despre haosul care tindea să cuprindă cel mai mare stat al vremii. Şi nu am tratat aici nici un detaliu mai subtil din războiul nevăzut purtat de Satana şi îngerii lui întunecaţi împotriva oamenilor, război pe care un cercetător mai înduhovnicit l-ar putea analiza pentru a evidenţia metodele folosite de cei răi pentru amăgirea celor slabi şi atacarea Bisericii.

„Antinomici ideii de Imperiu Roman" – cum îi privea Ion Coja –, ei erau de fapt antinomici şi ideii de autoritate în general, ca majoritatea tracilor. Viaţa lor era războiul, iar pacea – clipa desfătărilor între două războaie. Pentru unii dintre ei pacea nu era nici măcar atât. Aceşti împăraţi erau, oricât de ciudat ar părea, nişte dezrădăcinaţi. Neamul lor atât de tolerat de Dumnezeu cu toate păcatele lui ajunsese la o limită; pocăinţa şi întoarcerea spre cer erau singura şansă de salvare. Ei ar fi trebuit, dacă voiau să îşi salveze neamul, să propage ori să sprijine propagarea creştinismului de limbă tracă. Mândria lor a respins această soluţie.

Ceea ce era misiunea lor fusese de acum preluat de ***Biserică****. Ea devine, îl cel mai intim şi mai deplin sens al cuvântului,* ***Maica Neamului Românesc****.*

***

Desigur, păgânii traci aveau de ce să se alarmeze. Chiar persecuţiile lor ne arată cât de departe ajunsese creştinismul în acest spaţiu traco-ilir, ce efecte transformatoare produsese. În vreme ce traco-ilirii păgâni duşmăneau tot mai tare Imperiul Roman, cei creştinaţi deveneau ei înşişi sprijinitori ai Imperiului, rugându-se pentru stăpânire şi supunându-i-se în tot ce nu contravenea Credinţei, conform poruncilor Duhului. Desigur, acest fenomen de romanizare prin credinţă nu era pentru această epocă o noutate. Dar acum atingea un alt nivel, finalizând procesul amplu şi profund ce va separa de acum cea mai mare parte din iliro-tracii romanizaţi de restul romanităţii: *naşterea Poporului Român.*

Secolul al III-lea al erei creştine surprinde tocmai această naştere. Multele comunităţi protoromâne, răspândite din Asia Mică în Noricum (Austria), din insulele dalmate în teritoriile romane din Herson (Bosforan sau Crimeea) şi Sciţia Mare şi din Moreea (Peloponez) în cei mai nordici Carpaţi şi chiar dincolo de ei, toate aceste comunităţi, legate prin nenumărate fire, ajung să formeze un tot unitar, un întreg: *Neamul Românesc*. Uniţi printr-o limbă comună, o dezvoltare specifică, particulară, a limbii latine, dar şi printr-o Credinţă unică, printr-o viaţă comună, prin tradiţii comune, printr-o conştiinţă comună asupra rolului propriei existenţe, printr-un specific naţional, protoromânii sunt adunaţi acum într-un singur organism, cu propria sa viaţă duhovnicească şi materială. Desigur, nu se poate fixa o dată precisă a acestei treceri de la comunităţile apropiate spiritual şi material la întregul organic reprezentat de un popor. Dar limita până la care s-a putut efectua această închegare nu poate trece mult de epoca retragerii aureliene (270-275).

Această retragere a jucat un rol însemnat pentru Neamul Românesc. Deşi Sfântul Constantin a recucerit Câmpia Munteniei şi, probabil, sudul Moldovei, mai ales sudul Basarabiei de astăzi, primul teritoriu cucerit de romani la nord de Dunăre, el nu a putut să elibereze şi Transilvania. Aici se instalaseră goţii şi aliaţii lor, care vor separa administrativ pe străromânii din Transilvania, Crişana, Moldova, Slovacia şi Galiţia de mai târziu de Imperiul Roman. Lipsiţi de o viaţă urbană propriu-zisă, aceşti români vor trece de la procesul de extindere naţională de până atunci la unul axat mai ales pe supravieţuire, pe rezistenţă. De ce? În primul rând din imposibilitatea existenţei unei ierarhii bisericeşti superioare – legată canonic de oraşe –, din pricina permanentei interacţiuni cu migratorii şi a pierderilor provocate de aceştia. De fapt, nu procesele fizice de extindere au încetat. Păstorii şi negustorii români ajungeau în continuare în mlaştinile Pripetului şi la poalele Caucazului, stabilindu-se uneori în aşezările amalgamate de aici. De asemenea, este inevitabil ca entuziaştii creştini-români să fi încercat convertirea nu doar a păgânilor ce veneau la ei, ci şi a altora, de la distanţă. Dar nu aveau, nici unii, nici ceilalţi, sprijinul ierarhic, organic necesar, care să le menţină identitatea, ceea ce ducea, încet dar inevitabil, la asimilare.

Avem astfel o primă separare a românilor. Pe de-o parte sunt cei din sud, întinşi din Câmpia Română în Creta şi din Noricum în Asia Mică, aflaţi în plină perioadă de persecuţie, persecuţie ce va continua, după epoca de aur a Sfântului Constantin cel Mare, prin împăraţii eretici şi fanaticii elenofili. Pe de altă parte, sunt românii care simt prigoana mai ales după retragerea aureliană, scăpaţi prin ea de administraţie, dar lipsiţi de apărarea armatei. Nu trebuie să credem că au fost prea bucuroşi să intre sub stăpânirea dacilor liberi şi a goţilor, ale căror „prietenoase" invazii le suferiseră de mai multe ori. Pentru ei, de acum încolo, singurele apărări în faţa silniciilor rămân fie mobilizarea totală, fie retragerea în codru. La aceasta se adaugă dependenţa ierarhică pe care o capătă – pe măsură ce dispar oraşele – faţă de episcopii ortodocşi din sud, din Imperiu. Păstorirea venită din sud, alăturată prestigiului imperial şi relaţiilor economice, a asigurat nu doar unitatea naţională deja apărută, ci şi o anumită spiritualitate, ce se va difuza ulterior şi la românii sudici, mai ales când şi ei se vor găsi în situaţii similare, în urma unor invazii încă şi mai violente.

***

Un alt eveniment ce marchează apariţia Neamului Românesc constă în victoria partidei creştine din Imperiu asupra păgânismului, prin Sfântul Constantin cel Mare. Acest prim domnitor român a avut o importanţă extraordinară. Fără schimbarea de regim de care a avut parte Ortodoxia prin acest împărat, este puţin probabil că străromânii din nord s-ar fi putut menţine ca atare. Este mai sigur că s-ar fi întâmplat ca în Mesopotamia sau Siria, unde creştinii, mereu împuţinaţi de persecuţii, dar mereu prezenţi, şi-au pierdut limba, sau – în cel mai bun caz – ca în Egipt, unde limba băştinaşă a rămas doar ca limbă de cult.

Victoria Sfântului Constantin cel Mare s-a manifestat şi prin părăsirea Romei. *Pentru străromâni, Roma era personificarea păgânismului corupt şi satanist, Babilonul cel nou din Apocalipsă.* Instalarea unei *noi capitale* marca totodată şi apariţia unui *nou Imperiu*, de factură *creştină*. Constantinopolul, veche aşezare traco-elină, a fost ales după îndelungi ezitări, el având un concurent puternic în Serdica, fostă capitală a Traciei.

***

Dar nici noua capitală, nici noul regim nu au adus pacea deplină. După adormirea Sfântului Împărat Constantin cel Mare, urmaşii săi s-au apucat, în cea mai mare parte, să se bage unde nu aveau ce căuta, adică în problemele dogmatice şi religioase. Şi, firesc pentru trufia lor, au căzut în mrejele aventurierilor eretici, devenind şi ei prigonitori ai creştinilor. Desigur, cu unele mici excepţii. Cei mai mulţi împăraţi ortodocşi au fost însă, culmea, în Apus, unde primejdia păgână făcându-se altfel simţită, micşora oarecum înţelesul celor de sus pentru aventuri religioase.

Noile prigoane imperiale au acccentuat caracterul Neamului Românesc de apărător al Ortodoxiei. Aceasta şi dintr-un motiv neaşteptat: adoptarea de către goţii tracizaţi – ostili românilor – a arianismului. Ca multe alte lucruri foarte importante pentru Istoria Neamului nostru, se ştie foarte puţin la noi despre caracterul tracic al goţilor. Aceştia, conform unor izvoare, ar fi fost iniţial germani. Nu este sigur, dar nici că erau traci de la început, conform altor izvoare, nu se poate susţine cu certitudine. Ceea ce este însă absolut sigur este faptul că atunci când au plecat din România – luată, reamintim, în sensul ei iniţial – în Spania, au plecat ca traci autentici, ducând cu ei tradiţiile getice de care vorbesc iluştrii lor urmaşi, ca Iordanes, Sfântul Isidor de Sevilla, regele Alfonso el Sabio etc.; tradiţii păstrate de altfel până astăzi în folclorul spaniol, culese şi date românilor, în urmă cu „doar" câteva decenii (!) de Alexandru Busuioceanu, preluate şi de Mircea Eliade în *De la Zalmoxis la Genghis-Han* etc. Este semnificativ faptul că odată cu plecarea goţilor dispare şi arianismul de la Dunărea de Jos. Se dovedeşte iar că Biserica lui Hristos a lucrat ca un filtru etnogenetic, separând pe români de celelalte ramuri tracice.

Revenind, să menţionăm că o nouă prigoană începuse să se ridice asupra românilor, din altă direcţie. Deoarece românii erau ortodocşi, împăraţii eretici, ei înşişi de origine română – ca urmaşi ai Sfântului Constantin –, s-au înconjurat de tot felul de levantini aventurişti şi elini eretici. Acest fenomen a adus întâi, în anumite puncte din administraţia centrală, apoi pe o scară tot mai largă în întreg aparatul de stat, o nouă clasă etno-socială, ceva ce s-ar fi numit în secolul trecut „ciocoime". Lipsită de personalitate proprie, dar plină de vanitate şi snobism, atrasă de luciu şi spoială, această clasă a început să-şi însuşească o serie de elemente culturale eline, mai ales păgâne. Fenomenul este foarte pertinent surprins de Constantin Papanace (*op. cit.*) începând de la pagina 90, astfel încât nu mai stăruim asupra lui prea mult. Să repetăm doar că acest element a încercat să obţină elenizarea românilor, invidios fiind pe ceea ce nu putea avea, complexele transformându-i-se într-un şovinism murdar, tipic renegaţilor ce se tem că nu par destul de „autentici" – şovinism ce dăinuie până astăzi la urmaşii lor fizici sau „spirituali".

Sfântul Împărat Iustinian a încercat să oprească acest fenomen, fără a reuşi să obţină mai mult decât o victorie de moment. Căci lenea în care care s-au complăcut în cel mai nepotrivit moment al Istoriei lor românii a dus la pierderea instituţiilor latinofone, româneşti, create de acesta.

După puţină vreme, folosindu-se de invazia slavă, elinii vor prelua conducerea Imperiului Roman de Răsărit.

5. Înțelesuri

Apărut *în* şi *prin* Biserică, având şi caracterul de neam războinic defensiv, Neamul Românesc ar fi trebuit să se manifeste ca apărător deplin al Bisericii, al Ortodoxiei.

Hotarele imense în care l-a adus la existență Dumnezeu şi cadrul constituit de Imperiul Roman de Răsărit certifică chemarea ce o primise acest Neam spre a constitui un Stat Românesc întins în granițele naturale ale Neamului. Acest stat ar fi oprit valurile nordice ale migratorilor, astfel încât nici migrațiile răsăritene nu s-ar mai fi putut manifesta în forma lor ulterioară.

Astfel, tracii din zona Carpaților nordici şi a Pripetului ar fi intrat fie în România, fie în amestecul traco-slav de pe Niprul superior, cristalizând aici țări capabile să participe la viața statală europeană. Nu ar mai fi apărut un gol, un curent direcționat spre Apus, gol ce a atras alte şi alte neamuri instabile din Asia. Înrudirea strânsă dintre slavi şi traci ar fi uşurat acest proces, aşa cum înrudirea dintre traci şi români ar fi ajutat la creştinarea noilor state. Ca reacție la atacurile răsăritene, forțele nordice s-ar fi unit şi dezvoltat spre Asia. O mulțime de războaie care au însângerat Europa n-ar fi avut loc. Este probabil că nici schisma cea mare din secolul al XI-lea n-ar mai fi apărut, cel puțin în această formă, iar Evul Mediu ar fi avut o cu totul altă înfățişare.

Dar chiar şi după greşelile primei vârste, românii şi-ar fi putut reveni la rostul primit de la Dumnezeu. Ca să nu fim nevoiți să luăm pas cu pas toată Istoria acestui Neam, vom arunca o privire asupra situației de la sfârşitul secolului al XVII-lea, începutul secolului al XVIII-lea. Ce constatăm, după izvoarele străine? Polonezii dau mărturie asupra masivei prezențe româneşti dincolo de Nistru, în ceea ce fusese Sciția Mare, iar acum era Zaporojia. Ei considerau, de exemplu, că Oceacovul, aflat la gura Niprului, este „cel mai mare târg moldovenesc". Atunci când ruşii cuceresc sudul Zaporojiei, cu toate falsificările făcute la recensământ, ei recunosc românilor o majoritate deplină în fața celorlalte neamuri din zonă (tătari, cazaci, slavo-români, ucraineeni, evrei, polonezi). Grăitoare sunt în privința situației românilor din aceste zone izvoarele (re)publicate de «Literatura şi arta» din Chişinău, încă din 1990 încoace. De asemenea, românii erau imensa, copleşitoarea majoritate în Moldova Mare, în Maramureşul întreg, în Transilvania, în Silvania (Crişana) de până la Tisa şi chiar şi dincolo de ea, în Banat, Voivodina, Kraina, Iliria, Muntenia, Timoc, Bulgaria de astăzi, Macedonia, Tesalia, Epir şi aşa mai departe. Sursele, toate străine – căci „ai noştri" nu se interesau de procente şi răspunderile ce derivau din ele – sunt extrem de numeroase. Ce le-ar fi trebuit românilor? De exemplu, mai mult interes pentru Biserică. Să aibe preoții lor, episcopii lor, în proporție cu numărul lor, să aibe cărțile lor bisericeşti, să se roage în limba lor. Şi mai ce? Să fie uniți, să se organizeze *național* pe toate direcțiile pe care era posibil, să se sprijine unii pe alții. Şi mai ce? Să țină armele în mâini cu tărie şi demnitate, nu pentru mărire sau orgoliu, ci pentru Biserică, pentru Neam.

Ce-am avut? Dezinteres față de Biserică şi de Istoria Neamului. Snobism. Dimitrie Cantemir, în Rusia (unde ocupa o funcție însemnată), în care românii erau mulți şi fără drepturi, scrie despre Neamul său mai mult din îndemnuri livreşti, pentru urechi „savante". Nu luptă pentru episcopii români, nu luptă pentru tipărirea de cărți româneşti, nimic... Fiul său? Întemeiază, foarte talentat şi cultivat, ... poezia rusă cultă. Cine să fi făcut ceva pentru românii aflați sub autoritatea Moscovei?

Dar Muntenia şi Moldova? Veşnic dezbinate, veşnic „rivale", până la înlăturarea domnitorilor pământeni şi venirea blestemaților fanarioți.

Românii din Transilvania şi Austria? Eroi ai rezistenței, până când unii au fost momiți de zahărelul Vaticanului, zahărel de altfel înmuiat bine în otrava cumplită a apostaziei şi dezbinării. Eroi ai rezistenței, dar neorganizați, *dezbinați* şi ei, ca şi românii din Muntenia, Moldova, Polonia sau Rusia.

Românii din Iliria? Naţionalişti şi credincioşi. O parte însemnată din Croaţia propriu-zisă se numea la un moment dat Vlahia Mare (similar cu Muntenia sau cu Vlahia Mare din Pind), aveau în acest moment la care ne referim un fel de stătuleţ al lor, Kraina, au dat numele de vlahi ortodocşilor în Croaţia... Dar nu s-au străduit să aibă Biserică în limba lor, episcopii lor, preoţii lor, cărţi româneşti etc. Şi pas cu pas au fost preluaţi de sârbi, dacă au rămas ortodocşi, de croaţi sau italieni, dacă au trecut la catolicism, spre a nu mai aminti de ruşinosul caz al trecerii la mahomedanism.

Românii din Pind? Vrednici oameni. Harnici şi iscusiţi. Au ridicat oraşe ce au uimit pe turci, au îngrozit şi înfuriat pe elini, au stârnit admiraţia călătorilor – citeşte: spionilor – apuseni. Aşa au fost marile centre industriale şi comerciale Gramoştea, Aminciu, Siracu, Moscopolea şi multe, multe altele. Dar românii din fiecare centru îi invidiau sau chiar duşmăneau pe cei din celelalte centre, privindu-i ca pe nişte concurenţi. Biserica? Au lăsat-o, cu câteva mici excepţii, efect mai mult al unei suprasaturări cu elemente româneşti decât al unei mişcări organizate, în mâna duşmanilor lor de moarte, elinii.

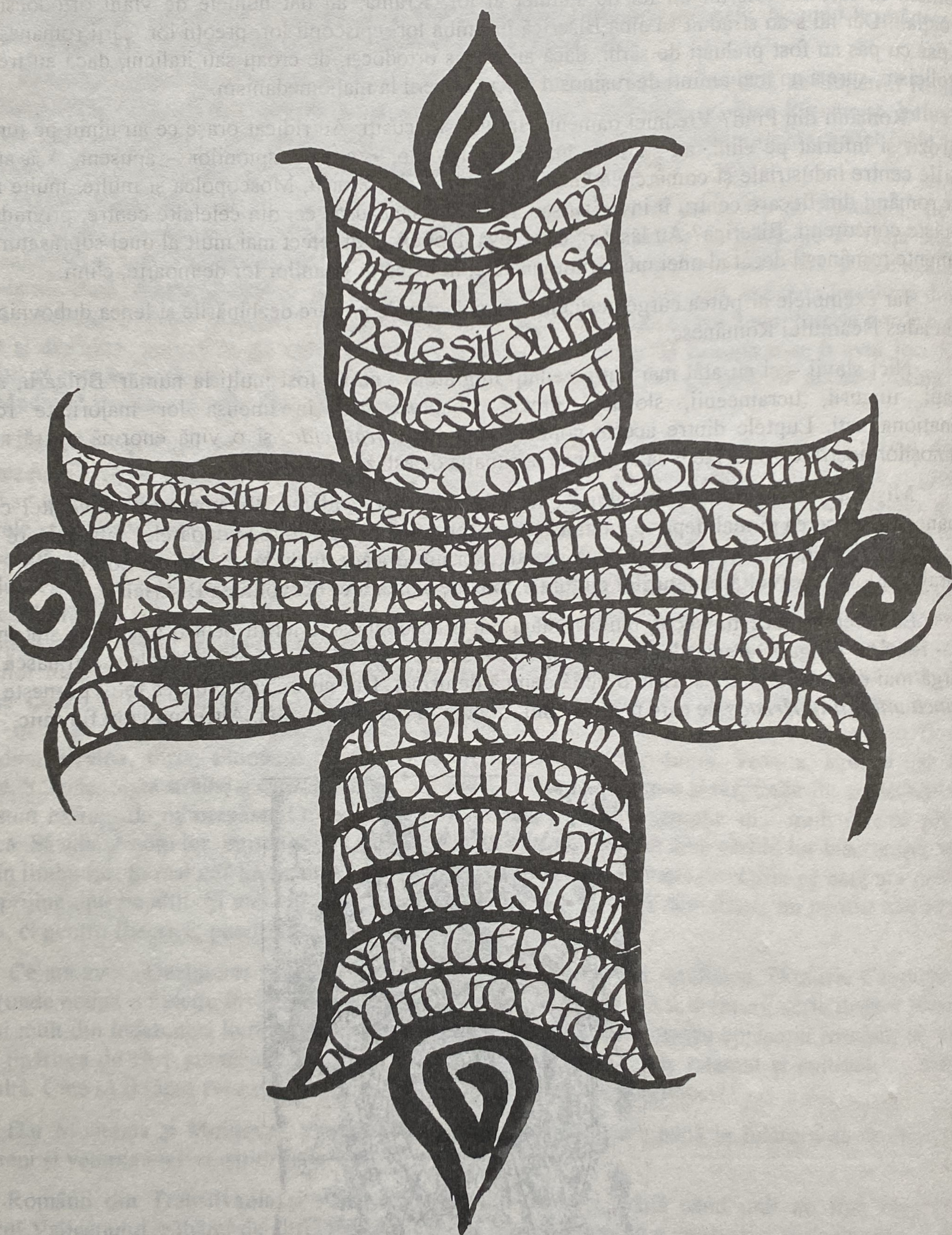
Iar exemplele ar putea curge nesfârşite, ca şi lacrimile pe care dezbinările şi lenea duhovnicească le-au adus Neamului Românesc.

Nici slavii – şi cu atât mai puţin ceilalţi migratori – nu au fost mulţi la număr. Bulgarii, sârbii, croaţii, ungurii, ucraineenii, slovacii, grecii, albanezii sunt în imensa lor majoritate români deznaţionalizaţi. Luptele dintre aceste popoare sunt lupte *fratricide*, şi o vină enormă apasă asupra strămoşilor noştri, care au făcut să se ajungă la situaţia de astăzi.

Misiunile actuale ale Neamului Românesc ni se par evidente. Recuperarea adevăratei culturi româneşti şi ducerea ei mai departe, unitatea dintre toţi românii, sprijinirea popoarelor faţă de care avem mai multă răspundere în faţa lui Dumnezeu. Sprijinire care include medierea conflictelor – nu încurajarea lor –, dezvoltarea laturilor culturale comune şi mai ales dezvoltarea Bisericii.

La începutul acestui secol, mulţi români din Macedonia s-au jertfit pentru a crea un stat în care toţi – români, bulgari, greci, albanezi, sârbi etc. – să fie fraţi, să aibe drepturi egale, să trăiască şi să meargă mai departe împreună. Este o pildă demnă de urmat. Dar nu trebuie uitat că totul porneşte de la *porunca unităţii în Hristos* pe care noi, românii, trebuie să o realizăm întâi. Altfel nu vom fi nimic.

Mintea s-a ră
nit trupul s-a
molesit duhu

II. BISERICA

Naţiunile sunt, după cuprinsul lor, eterne în Dumnezeu. Dumnezeu pe toate le vrea. În fiecare arată o nuanţă din spiritualitatea Sa nesfârşită. Le vom suprima noi, vrând să rectificăm opera şi cugetarea eternă a lui Dumnezeu? Să nu fie!

Părintele Dumitru Stăniloae

PĂRINTELE GALERIU

(BUCUREŞTI)

BISERICA NAŢIONALĂ

Legitimitatea titulaturii de *Biserică naţională* pentru Biserica Ortodoxă Română unii poate că pur şi simplu nu o înţeleg, fie din slăbiciunea minţii, fie din puţinătatea cunoştinţelor; alţii o înţeleg, dar oportunismul este mai puternic şi atunci se conformează anumitor comandamente ideologice sau anumitor stereotipuri din lumea occidentală, aşa cum mai ieri făceau ascultare faţă de dogmele ideologice emanate din Uniunea Sovietică: aşa e omul, bietul de el, slab şi ispitit să stea *sub vremi*, cum zicea cronicarul. Dar mai sunt şi alţii – sărmanii de ei, Dumnezeu să-i ierte! – care s-au învechit în sminteală şi li s-a întinat lor şi cugetul, şi inima; aceştia cred că sunt stăpânii adevărului împotriva lui Dumnezeu, răstălmăcind totul şi smintindu-i şi pe alţii, cu raţionamente şi vorbe meşteşugite...

De unde ar trebui să pornească o astfel de discuţie? Desigur, de la *naţie* sau *naţiune*, de unde derivă cuvântul *naţional*. Este naţiunea o *realitate* sau o simplă *convenţie*? Este naţiunea *de la Dumnezeu* sau *de la oameni*? Şi atunci, dacă naţiunea este o convenţie omenească, ea are o valoare relativă, ca toate lucrurile omeneşti; dar dacă este realitate rânduită de Dumnezeu, atunci ea face parte din ordinea creaţiei dumnezeieşti, este bună în sine, iar a o nega sau a o dispreţui e o lucrare cel puţin nedreaptă.

La noi, pe vremuri, se limpeziseră aceste lucruri, mai ales prin osteneala a doi mari teologi: Nichifor Crainic (*Puncte cardinale în haos* şi *Ortodoxie şi etnocraţie*) şi Dumitru Stăniloae (*Ortodoxie şi românism* şi *Reflecţii despre spiritualitatea poporului român*). Pentru gândirea şi sensibilitatea ortodoxă, naţiunile, naţiile, neamurile, entităţile etnice, sau oricum le-am spune, nu numai că sunt realităţi şi nu convenţii, dar ele nu au doar realitate istorică sau biologică, ci şi realitate divin-transcendentă şi morală. Prin urmare, specificul naţional, toate determinaţiile care ţin de o anumită fiinţă naţională, nu sunt ceva inventat – nici interesat, nici dezinteresat – ci ceva dat, concret, obiectiv. Desigur, acolo unde o naţiune, în cadrul unui stat naţional, este majoritară, acest fapt este firesc să se reflecte în toate. Părintele Arhiepiscop Bartolomeu Anania are dreptate când zice: *Dacă există stat naţional, trebuie să existe şi Biserică naţională*, adăugând că Biserica Ortodoxă Română *este* Biserică naţională indiferent de opoziţia unuia sau altuia. Altfel spus, nu se poate aboli o realitate de fapt printr-un decret ideologic; ea poate fi cel mult pusă între paranteze, ca-n cazul abuzurilor comuniste, dar nu des-fiinţată.

La unii dintre noi se constată un fel de tendinţă luciferică: nu Tu, Doamne, ci "Eu"! Iar ideologiile contestatare ale tradiţiilor şi realităţilor îşi creează şi nişte scheme de gândire, şi nişte limbi de lemn; anumite lucruri sunt exaltate tendenţios, altele sunt aprioric respinse. La fel şi în ce priveşte cuvintele. *Naţiune*, *naţional*, *naţionalism* intră în categoria cuvintelor condamnate în mod pripit, pentru că, vezi Doamne, *nu se mai poartă*!

În realitate, totul e mai simplu decât pare, pentru orice gândire sănătoasă: aşa cum un om depozitează în memoria lui o anumită experienţă de viaţă, în funcţie de care îşi modelează personalitatea, tot aşa şi neamurile sunt legate de o tradiţie proprie, care se reflectă în specificul lor, şi individual, şi comunitar. Umanitatea răspunde – a răspuns dintotdeauna – chemării lui Dumnezeu într-o formă sau alta. Întrucât nu există umanitate pură, necondiţionată, ci numai umanitate întrupată în naţiuni, răspunsurile sunt diferite, chiar dacă esenţial convergente (sau, în orice caz, nu neapărat antagonice). Unii zic că religia este exclusiv ceva din cer, iar naţiunea exclusiv ceva de pe pământ, aşa că între ele n-

ar exista punct de întâlnire necesar. Dreapta credință vede însă realitatea în mod *teandric*: cerul și pământul comunică prin iconomia harului; nu sunt două niveluri între care să fie o ruptură, ci două vase comunicante, prin voia și prin harul lui Dumnezeu. Hristos, bunăoară, a fost și din cer, și de pe pământ: *divinoumanitate* ontologic-mântuitoare. Religia cheamă la o existență mai înaltă, dincolo de lumea aceasta în care noi n-avem, zice Apostolul, ***cetate stătătoare***; dar ea, religia, lucrează în lume și impregnează lumea. Capătul e dincolo, dar "calea" e aici. Fiind o ordine integrală, ordinea religioasă nu poate face abstracție de factorul "națiune"; pe de altă parte, comunitățile naționale sunt solidare și printr-o anumită comunitate spirituală, istoricește cristalizată și de la sine dominantă. Noi ținem cu toții, prin naștere, de o națiune, iar națiunea – fie ea română, greacă, germană, evreiască, chineză ș.a.m.d. – ține, la rândul ei, prin tradiție, de o anumită religie. Desigur, un individ poate să opteze pentru o altă religie; națiunea însă, în ansamblu, merge pe linia tradiției ei. Sau uneori, ca în cazul creștinării diferitelor popoare, neamul întreg se poate converti treptat, dar acestea sunt fapte organice, călăuzite de Providență, iar nu rezultate imediate ale conjuncturilor ideologice. Ce frumos spunea un francez, scriitorul Saint-Exupéry parcă, printr-o expresivă metaforă: *Recunosc dreptul Templului asupra pietrelor, dar nu recunosc dreptul pietrelor împotriva Templului; recunosc dreptul Poemului asupra cuvintelor, dar nu recunosc dreptul cuvintelor împotriva Poemului; recunosc dreptul Imperiului asupra omului, dar nu recunosc drepturile omului împotriva Imperiului*. Imperiul vrea să zică, aici, comunitatea integratoare, care dă individului un sens transindividual – în ordinea naturală: *Națiunea*, în ordinea supranaturală: *Biserica*. Acestea sunt realități și valori care transcend capriciile istorice și se află într-o tainică interdependență.

Unii invocă, pripit, așa-numitul "filetism". Dar aici nu e câtuși de puțin vorba de filetism. Filetismul e o marginală problemă bulgărească a secolului trecut. Nici un adevărat creștin nu va pune nu zic națiunea, dar nimic altceva mai presus de Dumnezeu. Cine procedează sau simte altfel, acela nu e adevărat creștin, ci se folosește doar cel mult propagandistic de religia lui Hristos. Naționalul se poate subsuma religiosului, dar nu i se poate supraordona, nici substitui. În cazul nostru, bunăoară, a spune *Biserică națională* nu înseamnă în nici un fel a pune naționalul mai presus de religios, nici a exagera în privința iubirii de neam, ci doar a defini o realitate deopotrivă istorică și curentă, în virtutea căreia tocmai spiritualul înnobilează secularul.

Cât despre raportul firesc religie-națiune, nici chiar în pervertita lume modernă el nu ajunge inactual și nu poate fi abolit. Avem marele exemplu al statului Israel, a cărui organizare este ca și teocratică. Pentru evreul credincios religia nu se poate despărți de naționalitate, iar istoria este de neconceput în afara perspectivei religioase. Sau, uitați-vă la multe din frământările lumii contemporane și socotiți în ce măsură sunt determinanți acolo factorii național-religioși: în fosta Iugoslavie, în Irlanda ș.a.m.d. Atât conștiința religioasă, cât și conștiința națională sunt încă vii și lucrătoare în lume.

Este adevărat că, după 50 de ani de îndoctrinare ateistă și în condițiile în care spiritul secularizat din Apus întreține anumite prejudecăți chiar și după căderea comunismului, există, la noi, o anume criză a înțelegerii Tradiției. Există și neînțelegere, există și indiferentism. Tocmai de aceea instituțiile responsabile, în primul rând Biserica și Școala, trebuie să lucreze temeinic și armonios în sens educativ, catehetic, apologetic, misionar. Tradiția vie trebuie recuperată și reasumată, pornind de la credința în Dumnezeu și de la instinctele sănătoase ale neamului românesc.

Tineretul, mai ales, trebuie să conștientizeze nu doar importanța individuală a relației cu Hristos, dar și măreția apartenenței la cea mai înaltă tradiție spirituală din istorie. Eu aș zice că noi suntem cu certitudine *creștini*, dar încă și mai precis – suntem *creștini ortodocși*. Căci ce înseamnă ortodox? *Ortodoxia* este "dreapta credință", plinătatea credinței adevărate și neștirbirea ei, maxima fidelitate față de Revelație; este spiritualitatea creștină în lamura ei cea mai pură. Iar poporul nostru nu doar că a primit creștinismul, dar l-a primit chiar de la nașterea sa, păstrând Ortodoxia de-a lungul veacurilor, identificându-se și străluminându-se prin ea, cu mic și cu mare. Pe de altă parte, Ortodoxia nu apare la un moment dat în istorie: ea *este* dintotdeauna, de la Hristos și de la Apostoli. Și este real *firea omului*, cum observa adânc C. Noica.

Fraţii noştri români greco-catolici, pe care o conjunctură istorică i-a smuls de la sânul *Maicii spirituale a poporului român*, cum numea Eminescu Biserica noastră strămoşească, zic uneori, dureros, că Ortodoxia ar însemna "ceţurile slave"! Eu cred că-ţi trebuie mult năduf ca să nu mai vezi altceva decât "ceaţă" în lumea care i-a dat, printre atâţia alţii, pe Andrei Rubliov, pe Sf. Nil Sorski, pe Dostoievski sau pe Pavel Florenski! Dar unde erau slavii ân veacul întâi, când Apostolul Andrei propovăduia printre geţi, sau în veacul al IV-lea, când străromânii se închinau mai toţi Domnului Hristos? Oare, îndărătul "ceţurilor slave", nu stă farul de lumină al Bizanţului ortodox şi imperial, nu stau Sfinţii Părinţi ai Răsăritului şi toate Sinoadele ecumenice, nu stă marea tradiţie mistică a isihasmului athonit, până la sacrul geniu "grec" al Sfântului Grigorie Palama? Când s-au aşezat pe aici şi s-au creştinat slavii, noi aveam deja o tradiţie creştină venerabilă, adăpată la izvoarele bizantine. Până şi conştiinţa vie a romanităţii imperiale ne-am păstrat-o prin Imperiul de Răsărit, al bizantinilor care-şi spuneau *romei*. Această sensibilitate creştină răsăriteană a făcut ca şi cuvintele moştenite de noi din latina populară (iar nu din cea vorbită la Roma şi perpetuată ca limbă sacră a Apusului) să fie adeseori transfigurate "ortodox", cunoscând o altă evoluţie decât în Apus: *lumen* (lumină) a dat "lume", *anima* (suflet) a dat "inimă", **conquaero* (cuceritor) a dat "cucernic", ca să mă rezum doar la câteva exemple.

Că s-a adoptat, circumstanţial şi vremelnic, la începuturile vieţii noastre statale, slavona ca limbă de cult şi cancelarie? Dar aceasta nu era decât o simplă formă târzie în raport cu tradiţia noastră creştină răsăriteană, un vehicul care transporta valori bizantine şi o sensibilitate deja specific românească: *suflet românesc în haină slavă*, cum frumos a zis Nicolae Cartojan, marele istoric al literaturii noastre vechi.

Ca să se pătrundă de măreţia creştin-ortodoxă a trecutului românesc şi să priceapă puternica legătură care a existat la noi, dintotdeauna, între Biserică şi Stat, din epoca medievală a voievozilor şi până ân epoca modernă a regalităţii (nu trebuie uitat că pe blazonul Casei Regale scria *Nihil sine Deo*), ca să-şi cunoască tradiţia şi deci adevărata identitate spirituală, culturală şi naţională, tinerii noştri ar trebui îndrumaţi să asculte, dincolo de mărturiile istorice clericale şi monahiceşti, glasul voievozilor noştri cărturari, precum Neagoe Basarab sau Dimitrie Cantemir, al voievozilor noştri martiri, precum Mihai Viteazul sau Constantin Brâncoveanu, al scriitorilor noştri clasici, de la Heliade-Rădulescu la Mihai Eminescu şi de la George Coşbuc la Vasile Voiculescu. Zice, bunăoară, Neagoe Basarab: *Eu, feţii mei, nu ştiu alt rai mai dulce decât faţa lui Hristos*...! Ce mărturie mai frumoasă a credinţei şi evlaviei ortodoxe se poate închipui? Şi ea vine de la un om de stat, de la un voievod!

De aceea, trebuie să se ştie şi să se spună răspicat: **recunoscând Bisericii Ortodoxe Române titlul de *Biserică Naţională*, recunoaştem şi poporului român titlul de supremă cinstire de a fi ortodox.**

Rezervele unora faţă de titlul de *Biserică naţională* sunt şi reflexul anumitor idiosincrazii de provenienţă occidentală. Trebuie însă cunoscut faptul că, dacă în Occident nu există propriu-zis Biserici naţionale (aceasta stând în tradiţia universalismului catolic), Ortodoxia este aşezată instituţional pe temeiul Bisericilor locale, ce şi-au căpătat treptat autocefalia. Biserica Ortodoxă Română, de pildă, este Biserică autocefală din 1885 (avându-şi conducerea în sânul neamului ei, nu în afara graniţelor naţionale), iar în 1925 a fost ridicată la treapta de Patriarhie. Desigur, acest statut, asigură o relaţie specifică a Bisericii cu statul, cu organismul naţional în genere. De aceea putem vorbi, atât din perspectiva trecutului, cât şi a prezentului, de Biserică naţională, fără ca prin aceasta să intenţionăm să lezăm în vreun fel pe cetăţenii români de alte naţionalităţi sau confesiuni. Desigur, la toate acestea se adaugă covârşitoarea majoritate a ortodocşilor: 87%, conform recensămintelor recente. Ceea ce va să zică, mai exact, că Biserica Ortodoxă Română îşi merită statutul şi titlul de Biserică naţională şi *calitativ*, şi *cantitativ*, dacă mă pot exprima astfel.

Aş vrea să închei cu o observaţie care mi se pare esenţială: noi am ajuns în situaţia de a ignora o tradiţie – *Tradiţia ortodoxă* – pe care Apusul însuşi o redescoperă de la o vreme şi o preţuieşte ca pe un izvor viu şi autentic al Revelaţiei, deci de referinţă fundamentală. Suntem, unii dintre noi, ca aborigenii de odinioară: ne ignorăm propriile valori şi suntem gata să le dăm pe sticlele colorate ale altora! În timp ce acei alţii, epuizaţi spiritual într-o lume secularizată, ştiu să preia şi să chivernisească aurul şi nestematele Sfinţilor Părinţi ai Tradiţiei răsăritene.

În Occident, interesul pentru Ortodoxie este în creştere continuă. Sunt tot mai numeroşi teologii apuseni de marcă, mai ales catolici (i-aş cita măcar pe H. U. von Balthasar, H. Waldenfels, G. Habra, B. Sesboüé), care recunosc dreptatea Răsăritului în multe probleme teologice, invocând tot mai des şi mai substanţial tezaurul patristicii răsăritene, al gândirii ortodoxe în general. Faptul este confirmat şi de enciclica papală *Orientale lumen*, de acum câţiva ani, în care se recunoaşte că Răsăritul este leagănul creştinătăţii, dar şi de vizita recentă a Sanctităţii Sale Papa Ioan Paul II în România (la invitaţia Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist), această ţară latină ortodoxă pe care a numit-o, invocând o tradiţie la noi destul de uitată, *Grădina Maicii Domnului*.

Se cuvine, pe aceste temeiuri, să ne cinstim numele de **Biserică Naţională** şi deci de popor **ortodox**, adică **drept-măritor**! Amin.

*(Rezumat al interviului realizat cu **Părintele Galeriu** de către **Răzvan Codrescu** şi apărut integral în pagina creştină a cotidianului **Ziua** din 18 septembrie 1999. Rezumatul, preluat din numărul pe octombrie 1999 al revistei **Puncte cardinale**, se republică aici cu îngăduinţa Părintelui Galeriu)*

PROF. DR. ADRIAN BOTEZ
(BUCUREŞTI)

BISERICA DE BURUIANĂ CEREASCĂ

Mă uit la fleşa bisericii catolice: încearcă să spintece înaltul – dar… nu mai are suflu să se înalţe. De ce şi în numele cui să se înalţe? A cui mai este biserica asta debilă şi impersonală, de dedesubtul fleşei obosite şi obsedant-interogative? Voind să fie universală – Biserica Catolică a pierdut orice identitate. Este a tuturor şi a nimănui. A rămas o construcţie, o idee prea rece şi trufaşă, luciferică. La fel ca ideea masonică de Republică Mondială – este şi ideea de Biserică Mondială… Politica globalistă a înghiţit religia (sau cel puţin aceasta este intenţia…). E împotriva firii. Căci neamurile nu sunt ficţiuni – ci *entităţi divine*, imperios divine: la Scaunul Judecăţii, se vor înfăţişa toate neamurile, cu regii şi împăraţii lor.

Biserica Ortodoxă e tratată, de catolici şi protestanţi, ca o cerşetoare: e stingheritoare şi neînsemnată. E o obrăznicie însuşi faptul că există! De ce mai exişti – cerşetoare senină şi robustă, cu zdrenţe de soare, de ceruri şi pajişti, cu zdrenţe de râuri, de suflete şi munţi? Smerită cerşetoare a lui Hristos-Dumnezeu… Biserica Ortodoxă n-a avut şi nu are nici o ambiţie aici, pe Pământ. Ea, pur şi simplu, există şi se bucură cuviincios, dar foarte naiv şi sincer, împărăteşte – că există Dumnezeu – şi că poate împărtăşi această realitate absolută, întru Cina cea de Taină a Neamului. Se bucură că poate vedea Chipul Frumuseţii – în cer şi în această lume. Că poate sufla, cu Duhul Sfânt, peste oameni. Bucuria împărătească ţine locul straielor imperiale, ţepene şi reci ca sloiul. Biserica Ortodoxă e autocefală: nu se sufocă de lipsă de identitate şi de maladive întrebări. Biserica Ortodoxă este a cuiva anume, trăieşte pe un pământ anume: este a fiecărui Neam în parte şi a fiecărui pământ de ţară, în parte. Ca proprietate inalienabilă, asupra visului paradisiac al râvnei de Dumnezeu. Este, în definitiv, a fiecărui suflet viu. Nu e o abstracţiune nomadă, gata să explodeze în ţăndări sectante, proliferând satanic: e înfiptă cu un capăt în cer şi cu celălalt pe Pământ. Solid şi indestructibil pod către Rai. Biserica Ortodoxă e ca buruiana pământului: Tămăduitoare Naivă, aproape inconştientă, trimisă de Dumnezeu întru Duhul Sfânt – pe pământul celor mai vii oameni: oamenii Neamurilor. Biserică de Buruiană Cerească – tu vei moşteni Pământul şi Slăvile! Căci, aşa cum pământul iubeşte buruiana de sfânt leac, iar nu răsadurile artificiale, experimentale (iubeşte fiinţa lui proprie, iar nu aceea străină de sinele sfânt, existând doar ca întrupare a unei ambiţii abstracte, iar nu ca o *necesitate vitală*) – tot aşa, Dumnezeu iubeşte biserica firii, Biserica întru Legea lui Dumnezeu, Biserica Primordialei Tradiţii: biserica fiecărui Neam Frăţesc întru Hristos – Ortodoxa Biserică Creştină. Arată ponosită Biserica Ortodoxă – pentru că nu-i pasă de calculele elegante, scrobite, sclivisite şi reci ale Mamonei, de descântecul modernităţii satanice, internetizate şi clonate. Nu. Ei îi pasă doar de glasul păsărilor-îngeri, prin care înţelege chemarea stăruitoare a lui Dumnezeu: „Întoarce-te, omule, înapoi în ceruri! Căci de acolo eşti – iar nu din borborosul mlaştinii!".

Are Biserica Ortodoxă preoţi mai „necioplişi" uneori – naivi, cu familie impudic de numeroasă – preoţi prea umani, cam rufoşi, cam „ciobani"? Sunt sacerdoţii vii ai lui Hristos, vii Pământului turmelor şi holdelor. Metafizica lor nu e a paginii celulozice, ci a Verbului Divin Întrupat – nu a aroganţei academice şi a pălăvrăgelii din For: e a Cerului Naiv şi a Soarelui Necioplit… Metafizica lui Hristos către Adam – amândoi, jenant, scandalos de simpli… simplişti… Lipsa de eleganţă şi straiele plesnite – vin tocmai din prea plinul trupului spiritual: focul interior, păstrat de la Hristos şi de la Niceea – e prea sănătos şi plenar, pentru a nu ferfeniţi straiele prea strâmte şi verbele scorojite de superbia luciferică a lumii moderne.

Veniţi întru Hristos, oameni ai Pământului! Fiţi iarăşi copiii veşnic chemaţi ai lui Hristos – părăsiţi-l pe Satan Globalizantul, Mondializantul! Întoarceţi-vă la vetrele voastre sfinte, la familiile voastre sfinte, la timpul vostru sfânt, la gesturile şi verbele voastre sfinte – reziditoare de viguroasă Fiinţă a Omului-Hristos!

ELEODOR GHENOIU

(CÂMPINA)

BISERICA ROMÂNEASCĂ DIN JURUL GRANIȚELOR ACTUALE ALE ȚĂRII

"Pentru poporul român de pretutindeni... Domnului să ne rugăm"
(Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur)

BISERICA ROMÂNEASCĂ DIN BASARABIA

A. Scurt istoric al continuității prezenței românești [1]

Pe pământul românesc aflat între Prut şi Nistru avem cunoştinţă de o bogată şi înfloritoare viaţă creştină, desfăşurându-se de-a lungul secolelor IV-XIV, cu un număr important de comunităţi, preoţi şi episcopi ortodocşi, ce s-au aflat sub jurisdicţia Patriarhiei de Constantinopol.

Din 1359, odată cu întemeierea Ţării Moldovei ca stat independent, ce cuprindea teritoriul situat între Carpaţi, Dunărea de Jos, Nistru şi Marea Neagră, istoria vieţii bisericeşti de pe aceste meleaguri este o dovadă vie a permanenţei şi unităţii creştinismului românesc.

În 1401, Patriarhia Ecumenică din Constantinopol recunoaşte pe Iosif Muşat ca mitropolit canonic al întregii Ţări a Moldovei, avându-şi reşedinţa la Suceava. În 1564 reşedinţa mitropolitană se mută de la Suceava la Iaşi.

În perioada 1546-1595 se întemeiază la Brăila Mitropolia Proilavei, ce cuprindea Cetatea Albă, Bugeacul, Ismailul, Căuşanii, Hotinul şi Dubăsarii din Transnistria. Mitropolia fiinţează până la pacea de la Adrianopol (1829), ultimul episcop cunoscut având numele de Antim.

În 1598 Aron Vodă întemeiază Episcopia de Huşi, care avea jurisdicţie şi asupra ţinuturilor din stânga Prutului: Cahul, Tighina, Lăpuşna, Orhei, Soroca, trei mari târguri şi alte 40 de sate româneşti ce se aflu între Nistru şi Bug. Aceste teritorii rămân sub jurisdicţia episcopiei până în 1812, când turcii cedează Basarabia ruşilor.

În urma cotropirilor succesive ale Moldovei (1769-1774, 1787-1791 şi 1806-1812) de către armatele ruseşti, între 1806-1812 ia naştere un exarhat dependent de Biserica Ortodoxă Rusă.

După pacea de la Bucureşti din 16 mai 1812, ce are ca urmarea ruperea din teritoriul Moldovei a porţiunii aflate între Prut şi Nistru, în 1813 Biserica Ortodoxă Rusă hotărăşte înfiinţarea unei eparhii la Chişinău, cuprinzând teritoriile anexate, rupându-se astfel spaţiul jurisdicţional al Mitropoliei Moldovei, înfiinţată cu patru secole înainte. După scurta păstorire a unui ierarh român, urmează o perioadă în care se succed la conducerea acestei episcopii nu mai puţin de 12 episcopi ruşi, care nu vorbeau limba credincioşilor pe care îi păstoreau, impuşi cu misiunea precisă de a deznaţionaliza pe români.

---

[1] *Adevărul despre Mitropolia Basarabiei*, Ed. Institului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Buc., 1993.

Între Tratatul de pace de la Paris (1856) şi Congresul de la Berlin (1878), cele trei judeţe din Sudul Basarabiei – Cahul, Ismail şi Bolgrad – s-au aflat sub jurisdicţia Episcopiei Dunării de Jos, după 1878 ele fiind trecute din nou sub Biserica Rusă.

Sfatul Ţării hotărăşte la 27 martie 1918 Unirea cu Patria-Mamă, iar Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române deleagă pe Prea Sfinţitul episcop Nicodim Munteanu al Huşilor (viitorul Patriarh al României) spre a conduce Arhiepiscopia Chişinăului şi Hotinului, rămasă fără chiriarh, până la alegerea titularului.

La 21 februarie 1920 Congresul general al Bisericii basarabene, întrunit la Chişinău, a ales pe arhiereul Gurie Botoşăneanul, vicarul Mitropoliei Moldovei şi a Sucevei, ca arhiepiscop al acestei arhiepiscopii, care a fost confirmat în această demnitate de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române şi prin Înalt Decret Regal. În 1922, Sfântul Sinod al B.O.R. a înfiinţat două eparhii noi în Basarabia: Episcopia Hotinului, cu judeţele Hotin, Bălţi şi Soroca, cu reşedinţa la Bălţi şi Episcopia Cetăţii Albe – Ismail, cu judeţele Cetatea Albă, Ismail şi Cahul, având reşedinţa la Cetatea Albă.

La cererea clerului şi credincioşilor, în 1923 Arhiepiscopia Chişinăului este ridicată la rang de mitropolie, purtând numele de Mitropolia Basarabiei, cele două eparhii nou înfiinţate devenind sufragane ale acesteia, iar în 1928 arhiepiscopul Gurie Grosu este ridicat la rangul de mitropolit.

În iunie 1940, ca urmare a pactului Ribbentrop-Molotov, Basarabia, Bucovina de Nord şi Ţinutul Herţei sunt invadate şi anexate de Uniunea Sovietică. Mitropolia Basarabiei este desfiinţată şi întreg teritoriul ei ajunge sub jurisdicţia Patriarhiei Moscovei. Pentru o scurtă perioadă de timp (între 1941-1944), ea revine din nou sub Patriarhia Română, pentru ca după 1944 să fie din nou desfiinţată.

După 47 de ani de ocupaţie sovietică şi sovietizare, la 27 august 1991 Republica Moldova şi-a proclamat independenţa. Ca o urmare firească a acestui eveniment, în 1992 adunarea eparhială constituită la Chişinău a hotărât reactivarea Mitropoliei Basarabiei şi începerea demersurilor de unire a sufletului românesc prin reintrarea sub jurisdicţia Patriarhiei Române.

B. Reînfiinţarea Mitropoliei Basarabiei – 1992[2]

La data de 14 sept. 1992, clerici şi mireni reuniţi într-o Adunare eparhială de constituire, prezidată de P.S. Episcop PETRU din Republica Moldova au trimis către B.O.R. o cerere ca vechea Mitropolie Ortodoxă a Basarabiei să-şi reia activitatea sub oblăduirea canonică a Sf. Sinod al B.O.R..

În şedinţele Sf. Sinod al B.O.R. din 24 septembrie, 27 noiembrie şi 19 decembrie 1992 (potrivit înaltului temei 8090/1992), Patriarhia Română, bazându-se pe legitimitatea istorică şi duhovnicească a acestui demers, binecuvintează reactivarea Mitropoliei Basarabiei (de stil vechi) din Republica Moldova, ca mitropolie autonomă sub oblăduirea sa canonică.

Reactivarea Mitropoliei Basarabiei a fost adusă la cunoştinţa tuturor Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe surori în luna ianuarie 1993, precum şi conducerii Republicii Moldova prin scrisorile trimise de către P.F. Părinte Patriarh Teoctist Preşedintelui Republicii Moldova, d-l Mircea Snegur (20.12.1992) şi Primului Ministru Andrei Sangheli (17.05.1993).

Sanctitatea Sa, Patriarhul Alexei al II-lea al Moscovei trimite, în data de 24.12.1992 către Patriarhia Română o scrisoare în care susţine că reactivarea Mitropoliei Basarabiei de către Biserica noastră este o ingerinţă anticanonică în problemele interne ale Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova.

În ciuda puternicei opoziţii, atât din partea autorităţilor statale cât şi din partea Bisericii Ruse, Mitropolia Basarabiei şi-a reluat activitatea pastorală, sub jurisdicţia canonică legitimă a Bisericii Mame, Biserica Ortodoxă Română.

---

2 Arhiva Patriarhiei Române, Sectorul "Comunităţi Externe", fondul "Basarabia", 1992

În ziua de 3 octombrie 1995, P.S. Episcop Petru, până la această dată locțiitor de Mitropolit al Basarabiei, a convocat în incinta Bisericii Sf. Nicolae din Chişinău adunarea eparhială. Aceasta s-a transformat în colegiu electoral pentru alegerea titularului scaunului vacant de mitropolit pentru Mitropolia Autonomă a Basarabiei.

În urma votului secret, P.S. Petru este confirmat în unanimitate în funcția de Mitropolit al Basarabiei. Totodată, Consiliul Eparhial al Mitropoliei Basarabiei a solicitat Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române jurisdicția asupra comunităților româneşti de pe teritoriul întregii fostei Uniuni sovietice, denumirea Eparhiei devenind Mitropolia Basarabiei şi Exarhatul Plaiurilor, cerere aprobată de hotărârea Sfântului Sinod al B.O.R. din 24 octombrie 1995.

C. Dialogul cu Patriahia Moscovei privind recunoaşterea Mitropoliei Basarabiei[3]

Reînființarea Mitropoliei Basarabiei a avut ca urmare un intens dialog între Patriarhia Română, Patriarhia Moscovei şi autoritățile Republicii Moldova, în legătură cu situația actuală a mitropoliei, dialog ce a fost în permanenta atenţie a Sf. Sinod al Bisericii noastre, încă de la reactivarea acestei eparhii, în decembrie 1992.

În 30 aprilie 1995, Patriarhia Română, prin scrisoarea adresată de P.F. Părinte Patriarh Teoctist, a avansat ideea iniţierii unui dialog între Patriarhia Română şi Patriarhia Moscovei, pentru reglementarea statutului Mitropoliei Basarabiei, aflată sub jurisdicţia Bisericii Ortodoxe Române. Ca urmare, abia la 9 februarie 1997, a avut loc prima întâlnire semioficială, la Geneva, a celor două delegaţii, conduse de Î.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei şi, respectiv, Î.P.S. Mitropolit Kiril de Smolensk şi Kaliningrad. Întrucât fiecare parte şi-a susţinut punctul de vedere propriu, s-a ajuns la concluzia continuării discuţiilor, cu prilejul celei de a II-a Adunări Ecumenice Europene de la Graz, Austria (iunie 1997).

Având în vedere că, pe de o parte, delegaţia română a susţinut coexistenţa, reconcilierea şi cooperarea celor două mitropolii, iar, pe de altă parte, delegaţia rusă s-a pronunţat în favoarea reducerii importanţei Mitropoliei Basarabiei, prin acordarea unui statut de metoc sau reprezentanţă a Patriarhiei Române în Republica Moldova, s-a convenit reluarea discuţiilor cu o altă ocazie.

Patriarhia Moscovei a propus ca în locul Mitropoliei Basarabiei să funcţioneze o reprezentanţă a Patriarhiei Române, cu statut de exarhie, iar denumirea de ,,Mitropolia Basarabiei" să fie păstrat doar formal în diptícele noastre.

În şedinţa sa din februarie 1998, Sfântul Sinod al Bisericii noastre a considerat necesar să prezinte poziţia B.O.R., pe care Î.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei să o susţină în discuţiile ce urmau să aibă loc la Roma cu Patriarhia Moscovei, pe tema Mitropoliei Basarabiei.

În acest context, se făceau următoarele consideraţii:

- Dacă Patriarhia Moscovei doreşte o singură structură ortodoxă românească în Republica Moldova, această eparhie nu trebuie neapărat să fie sub jurisdicţia Bisericii Ortodoxe Ruse. Este mult mai normal ca ea să aparţină jurisdicţional Bisericii Ortodoxe Române, deoarece credincioşii ei, în majoritate, sunt de etnie şi vorbitori de limbă română;
- Dacă se pune problema unei reprezentanţe sau metoc al Patriarhiei Române, se cuvine ca Mitropolia condusă de I.P.SVladimir să aibă acelaşi statut, întrucât funcţionează într-un Stat independent.

S-a subliniat faptul că, prin conţinutul său, scrisoarea primită de la I.P.SMitropolit Kiril reprezenta un regres în dialogul dintre delegaţii celor două Patriarhii. Mai mult, poziţia expusă în scrisoare exprima punctul de vedere al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, care reitera principiul

[3] Arhiva Patriarhiei Române, Sectorul "Comunităţi Externe", fond "Basarabia", Dialogul cu Patriarhia Moscovei: 1994-1999

conform căruia „într-un singur loc poate fi un singur episcop". Este interesant de menționat că, deşi există o situaţie similară în Estonia, în acest caz Patriarhia Moscovei a acceptat existenţa a două unităţi bisericeşti ortodoxe, fiecare cu jurisdicţie diferită.

S-a considerat că reducerea Mitropoliei Basarabiei la statutul de exarhie, condusă de un protopop, dependentă de Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, ar echivala cu desfiinţarea propriu-zisă a Mitropoliei. De aceea, s-a apreciat că dialogul trebuie să se desfăşoare în duhul adevărului istoric şi în dreptate. În ceea ce priveşte existenţa în Republica Moldova a unui exarhat al Patriarhiei Române, acest lucru depindea de poziţia clerului şi a credincioşilor din Mitropolia Basarabiei. A fost remarcat şi faptul că, în 1917, chiar Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Ruse, Patriarhul Tihon, vorbea despre consultarea credincioşilor, în cazul stabilirii jurisdicţiei canonice.

În viziunea actuală a Patriarhiei Moscovei, existenţa Mitropoliei Basarabiei nu este socotită ca o reparaţie istorică, ci ca o invazie în spaţiul ei canonic.

O nouă întâlnire a Dialogului dintre Patriarhia Română şi Patriarhia Moscovei s-a desfăşurat la 15 ianuarie 1999, în Palatul Republicii din Chişinău.

Cele două delegaţii au fost compuse din: Î.P.S. Mitropoliţi Daniel al Moldovei şi Bucovinei şi Nestor al Olteniei şi Dl. Vlad Cubreacov, membru al ANB a Patriarhiei Române (din partea Bisericii noastre) şi respectiv Î.P.S. Mitropoliţi Kiril de Smolensk şi Kaliningrad şi Vladimir al Chişinăului şi al întregii Moldove, împreună cu Dl. Gheorghe Armaşu (din partea Patriarhiei Moscovei).

De subliniat interesul arătat de Dl. Lucinschi, Preşedintele Republicii Moldova, sub al cărui patronaj s-a desfăşurat dialogul, ceea ce a creat un climat favorabil clerului şi credincioşilor Mitropoliei Basarabiei. Din atitudinea reprezentanților Patriarhiei Moscovei, s-a observat că doreau ca parohiile româneşti dependente de Mitropolia Basarabiei să se constituie .în Uniunea/Asociația Parohiilor Româneşti din Republica Moldova şi nu ca o Mitropolie a Patriarhiei Române, tendință față de care delegaţia Bisericii noastre a protestat. Din delegaţia Patriarhiei Moscovei la discuțiile purtate la Chişinău au făcu parte şi Î.P.S. Mitropolit Vladimir, care, prin semnătura pe care a pus-o pe documentul final s-a angajat la respectarea principiilor de respect reciproc stabilite în cadrul dialogului.

S-a subliniat în discuțiile de la Chişinău că, chiar şi în cazul în care Basarabia s-ar uni cu România, structurile bisericeşti dependente de Patriarhia Moscovei ar fi păstrate.

De remarcat şi faptul că, în ultima vreme, sub presiunea Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, unde se desfăşoară actualmente procesul dintre Mitropolia Basarabiei şi Guvernul Republicii Moldova, având ca obiect recunoaşterea de către Stat a structurii bisericeşti aflată sub jurisdicția Patriarhiei Române, oficialitățile moldoveneşti au manifestat o poziție deşi neclară, totuşi mai deschisă.

Începând cu 8 octombrie 1992, Mitropolia Basarabiei a solicitat oficial, de nenumărate ori, recunoaşterea sa de către Guvernul Republicii Moldova. Cele 10 cereri au fost tratate cu refuz de Guvernele Andrei Sangheli, Ion Ciubuc, Ion Sturza şi Dumitru Braghiş.

Mitropolia Basarabiei şi-a utilizat dreptul legal de apărare în justiția națională, atacând deciziile Cabinetului de la Chişinău. Începând cu 12 septembrie 1995 s-a desfăşurat procesul între membrii Consiliului eparhial al Mitropoliei Basarabiei şi Guvern.

Mitropolia Basarabiei a depus o nouă cerere în justiție, la 4 iunie 1997, de această dată la Curtea de Apel a Republicii Moldova, singura abilitată prin lege să examineze, în prima treaptă, cauzele intentate contra Guvernului. După examinarea dosarului, Colegiul Civil al Curții de Apel a pronunțat, la 19 august 1997, o hotărâre prin care a recunoscut ca fiind întemeiate plângerile Mitropoliei Basarabiei, iar Guvernul Republicii Moldova a fost obligat să examineze şi să aprobe Statutul pentru organizarea şi funcționarea Mitropoliei Basarabiei.

La 1 septembrie 1997, Guvernul Republicii Moldova a atacat în procedură de recurs hotărârea Curții de Apel din 19 august 1997. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a reexaminat cauza pe fond şi la 9 decembrie 1997 a pronunțat o decizie definitivă şi irevocabilă, prin care a casat hotărârea Curții de Apel şi a adoptat o nouă hotărâre prin care a respins cerințele Mitropoliei Basarabiei sub pretextul „caracterului neîntemeiat şi nelegal al plângerii".

Dat fiind că Republica Moldova a aderat la Consiliul Europei şi a ratificat Convenţia Europeană a Drepturilor Omului şi Libertăţilor fundamentale şi a acceptat jurisdicţia Curţii Europene de la Strasbourg, Mitropolia Basarabiei s-a văzut nevoită să apeleze şi la justiţia internaţională. Astfel, o petiţie a Mitropoliei Basarabiei a fost prezentată Curţii la 3 iunie 1998, când aceasta a fost înregistrată cu titlu provizoriu.

După o primă examinare, Curtea Europeană a decis reţinerea Petiţiei Mitropoliei Basarabiei, pe care a înregistrat-o cu titlu definitiv la 26 ianuarie 1999, deschizând dosarul nr. 45701/99 intitulat „MITROPOLIA BASARABIEI ŞI EXARHATUL PLAIURILOR şi 12 alţii contra Republicii Moldova".

La 24 ianuarie 2000, Procuratura Generală a Republicii Moldova a examinat, în procedură specială chestiunea recunoaşterii Mitropoliei Basarabiei ca entitate bisericească distinctă şi a constatat oficial că în cazul Mitropoliei Basarabiei, Guvernul Republicii Moldova se face vinovat de violarea mai multor prevederi ale Constituţiei şi legilor naţionale, precum şi ale celor cuprinse în art. 18 al Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului şi în art. 10,11 şi 13 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, documente la care Republica Moldova a aderat.

După toate probabilităţile, o decizie definitivă de admisibilitate va fi pronunţată de Curtea Europeană până la finele anului 2000, când Guvernului Republicii Moldova i se va oferi pentru ultima oară posibilitatea soluţionării amiabile a cazului într-un termen convenit prevăzut de Curte.

În ciuda declaraţiilor recente ale preşedintelui Comisiei de politică externă a Parlamentului de la Chişinău, în favoarea unirii dintre Mitropolia Basarabiei şi Mitropolia Chişinăului sub jurisdicţia Patriarhiei Române, Guvernul Republicii Moldova nu este deschis către unire, iar de-a lungul ultimilor ani a supus la nenumărate presiuni preoţii şi credincioşii aparţinând acesteia din urmă.

D. Cazuri de persecuţie, acţiuni violente şi pedepse aplicate preoţilor şi credincioşilor Mitropoliei Basarabiei[4]

Din momentul în care demersurile de reînfiinţare a Mitropoliei Basarabiei au fost iniţiate şi până în zilele noastre, fără întrerupere clericii şi credincioşii ei au fost supuşi presiunilor, abuzurilor şi violenţelor din partea autorităţilor "moldoveneşti" şi a clericilor Mitropoliei Chişinăului şi Moldovei.

24.12.1992 – prin Decretul cu nr.313 a Mitropolitului Chişinăului şi Moldovei, Î.P.S. Vladimir Cantarean, Prot. Gheorghe Eşanu a fost oprit de a sluji cele sfinte şi eliberat din funcţia de paroh al bisericii „Sf.Nicolae" din localitatea Făleşti, pentru faptul că a revenit la Mitropolia Basarabiei.

1993 – a fost făcută o tentativă de a ocupa cu forţa biserica din parohia Climăuţi, Donduşeni.

23.06.1993 – Î.P.S. Vladimir se adresează cu scrisori tendenţioase şi dezinformatoare către prim-ministrul Republicii Moldova, Dl. Andrei Sangheli şi ministrul de Interne Constantin Antoci, în care cere organelor executive să fie luate măsuri împotriva ierarhului şi preoţilor Mitropoliei Basarabiei.

19.07.1993 – Prim-viceministrul Republicii Moldova Victor Catan, răspunde la cererea I. P.S.Vladimir şi dă dispoziţie tuturor comisarilor secţiilor de poliţie să ia măsuri corespunzătoare cu cei care au trecut de sub jurisdicţia Patriarhiei Moscovei sub oblăduirea Mitropoliei Basarabiei.

22.09.1993 – în jurul orei 11, mănăstirea Veveriţa, Ungheni, a fost ocupată şi devastată de o bandă din 45 indivizi, dintre care 15 erau preoţi din Eparhia Chişinăului, înarmaţi cu hârleţe, bâte, lopeţi şi topoare. Poliţiştii înarmaţi le asigurau paza. Acest act de huliganism a fost organizat şi regizat de blagocinul (protopopul) raionului Ungheni, Prot. Ioan Porcescu. Tot el, în septembrie 1992, a participat activ la devastarea Episcopiei din Bălţi şi alungarea P.S. Episcop Petru Păduraru. Acest preot a ordonat mulţimii înarmate care îl însoţea, devastarea mănăstirii Veveriţa. Astfel, au fost alungaţi din această mănăstire toţi călugării şi credincioşii Mitropoliei Basarabiei.

---

[4] Arhiva Patriarhiei Române, Sectorul "Comunităţi Externe", fondul "Românii din jurul graniţelor"

15.05.1994 – după trei ore de confruntări cu credincioşii din loc. Hânceşti, un mare grup de indivizi agitaţi şi preoţi de la diferite parohii din Episcopia Tighinei, au reuşit să ocupe biserica „Sf.Arhangheli" cu forţa. În fruntea acestui grup de preoţi invadatori era Episcopul Tighinei, Vichentie Moraru şi Gheorghe Armaşu, Directorul Serviciului de Stat pentru problemele cultelor pe lângă Guvernul Republicii Moldova.

XI.1994 – preotul Teodor Botezat, parohul bisericii din satul Sărbova, Coniţa, a fost arestat de poliţie în gara Drochia, în timp ce mergea să viziteze un bolnav pe patul de moarte. Condus la postul de poliţie, pr. T. Botezat a fost ameninţat, interzicându-i-se să mai viziteze bolnavii la domiciliu.

22.XI.1994 – asupra parohiei Cania, Cantemir şi în special asupra preotului paroh Vasile Burduja, se exercită presiuni şi se profesează ameninţări din partea conducerii raionale, pe motivul apartenenţei lor la Mitropolia Basarabiei. În acest scop Comitetul Executiv Raional a expediat tuturor primarilor din raion o circulară prin care se arată că Mitropolia Basarabiei activează ilegal şi urmează ca toate comunităţile ei din raion să suporte presiuni din partea autorităţilor pentru a trece sub jurisdicţia Patriarhiei Moscovei.

Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale al Republicii Moldova îl obligă pe preotul Vasile Burduja să părăsească Republica Moldova în 72 de ore, iar în caz de nesupunere este ameninţat cu expulzarea forţată. Prescripţia este semnată de prim-viceministrul Mihailov Eugenia.

25.XI.1994 – conform unei decizii a Comisiei administrative a Primăriei Făleşti, părintele Gheorghe Eşanu, parohul bisericii „Sfântul Nicolae" din localitate, a fost amendat cu trei salarii minime pe motiv că aparţine de Mitropolia Basarabiei şi nu acceptă jurisdicţia Patriarhiei Moscovei.

XII.1994 – la cererea Directorului Serviciului de Stat pentru Problemele Cultelor, Gheorghe Armaşu, primăria municipiului Chişinău ameninţă enoriaşii parohiei „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel" din localitate că va interzice în scurt timp construcţia bisericii parohiale.

8.XII.1994 – Prot. Vasile Petrache, parohul bisericii „Sf. Nicolae" din Chişinău, adresându-se la Eparhia Chişinăului pentru a i se perfecta actele necesare pentru primirea pensiei conform legislaţiei, a fost refuzat în mod categoric, primind la 16.03.1993 răspunsul scris de la I.P.SVladimir şi astfel este lăsat fără mijloace de existenţă numai din cauza aderării la Mitropolia Basarabiei. Astfel de cazuri nu sunt singulare, mulţi preoţi din Mitropolia Basarabiei împlinind vârsta pensionării şi fiind confruntaţio cu aceeaşi problemă.

27.10.1996 – Duminică, la ora 4 dimineaţa, de ziua Sf. Cuv. Parascheva, ocrotitoarea întregii Moldove, 15 preoţi din Eparhia Chişinăului (patriarhia Moscovei), au rupt lacătele de la biserica „Sf. Nicolae" din loc. Făleşti şi au năvălit în sfântul locaş ce aparţine Mitropoliei Basarabiei. La aceasta au participat şi 20 de studenţi de la Academia Teologică din Chişinău, care împreună cu preoţii nepoftiţi s-au închis în biserică şi au început să slujească. Părintele paroh Prot. Gheorghe Eşanu a venit în grabă la biserică, dar a fost scos afară cu forţa şi bătut în mod barbar, fiind aruncat de pe treptele bisericii.

12.02.1998 – lângă propria casă, la ora 20.00 Prot. Gheorghe Veleşcu, paroh în satul Mărinici - Nisporeni, a fost atacat, fiind bătut şi ameninţat cu moartea.

Octombrie 1999 – parohia Sf. Nicolae din Chişinău a fost ocupată abuziv de către Pr. Vasile Borşevschi, care a trecut necanonic de la Mitropolia Basarabiei la Mitropolia Chişinăului şi care, cu concursul poliţiei au interzis accesul credincioşilor Mitropoliei Basarabiei în biserică.

E. Parohiile din Sudul Basarabiei istorice

În Sudul Basarabiei istorice, cele trei judeţe care au intrat în componenţa Ucrainei – Cahul, Ismail şi Bolgrad, Mitropolia Basarabiei a reuşit, cu mari greutăţi înfiinţarea a 3 parohii, la Anadol şi Frecăţei, păstorite de părintele Nicolae Asargiu şi la Hagi-Curda, păstorită de părintele Anatol Cristea. Aceşti vrednici preoţi şi patrioţi români au fost supuşi unor presiuni de neimaginat din partea statului ucrainian, care i-a acuzat de spionaj în favoarea României pentru simplu fapt că slujeau în limba

strămoşească, Părintele Asargiu a fost arestat de către autorităţile ucrainiene şi a fost expulzat din Ucraina, cu interdicţia de a mai intra în această ţară 5 ani.

Societatea Culturală „Dunărea şi Marea" a românilor din Sudul Basarabiei a înaintat Guvernului României şi Patriarhiei Române în 1998 un apel pentru salvarea comunităţilor româneşti vieţuind pe aceste meleaguri, supuşi deznaţionalizării forţate, care cuprinde situaţia a 24 de localităţi din Basarabia Istorică, în care se vorbeşte şi se studiază în şcoli în limba română şi care păstrează biserici româneşti:

Raionul RENI:

1. ANADOL (Dolinckoie) - fără biserică. Distrusă de sovietici în 1982. Redeschis un paraclis în 1994. Canonic subordonată Mitropoliei Autonome a Basarabiei, preot-paroh – Nicolae Asargiu

2. FRECĂŢEI (Limanscoe) - biserica distrusă (dinamitată) în 1982. Redeschis un paraclis pe 7.X.1997. Subordonată Mitropoliei Basarabiei, preot-paroh (provizoriu) acelaşi Nicolae Asargiu (distanţa între parohii – 8 km).

3. CARTAL (Orlovka) - biserica repusă în funcţiune în 1989. În perioada sovietică a fost pângărită. A fost depozit, în 1989 este reamenajată (pictura murală acoperită cu vopsea) pentru Muzeul Satului, dar nu reuşeşte să aibă această menire, fiind la câteva luni readusă la condiţia ei de biserică. În 1995, comunitatea face cerere de aderare la Mitropolia Basarabiei. Lipsa preotului i-a determinat să ceară subordonarea faţă de Mitropolia Odesei şi Ismailului (Patriarhia Rusă). Preot-paroh din cadrul Mitropoliei Chişinăului şi a Moldovei, angajat prin contract de Mitropolia Odesei. (Există o conlucrare în acest sens între cele 2 Mitropolii ale Bisericii Ruse). Slujbele se ţin în limba română.

4. SATU-NOU (Novoselckoe) - este singura biserică sătească din raion, care a activat, inclusiv în perioada sovietică. Aparţine de Mitropolia Odesei, inclusiv preotul. Slujbele - în română.

5. BARTA (Plavni) - biserică reactivată. În perioada sovietică a fost devastată cu tentativă de incendiere. A fost salvată de creştini, dar n-a activat decât după 1990. Subordonată Mitropoliei Odesei, slujbele – în română.

6. RENI - 3 biserici, inclusiv catedrala orăşenească. În anii de dictatură comunistă a funcţionat doar biserica de la cimitir. În anii de la urmă – redeschisă şi catedrala, care a avut de suferit mai mult în exterior. Ambele locaşuri subordonate Mitropoliei Odesei. Oficierile – în rusă, la catedrală parţial în română (preotul – de origine găgăuz). Cea de-a treia biserică, cea mai frumoasă, lăsată în continuare pradă ploilor şi vânturilor – biserica Sf. Constantin şi Elena.

Raionul ISMAIL:

7. BABELE (Oziornoe) - biserica a activat fără întrerupere. Subordonată Mitropoliei Odesei, preot găgăuz, predică în română şi rusă. Babele este satul natal al Mareşalului Averescu.

8. EDEC-BURNU (Utkonosovka) - biserică reactivată, după o reparaţie capitală. Pe timpul U.R.S.S., ca şi majoritatea, devastată şi închisă. Administrată de Odessa. Preot – prin contract cu Mitropolia Chişinăului şi a Moldovei, oficiază în limba română.

9. HAGI – CURDA (Kamîşiovka) - fără biserică. Distrusă de sovietici la sfârşitul anilor 70. Pe locul ei ridicat monument sătenilor căzuţi în cel de-al II-lea război mondial. În 1995 redeschis un paraclis. Subordonată canonic Mitropoliei Basarabiei. Preot-paroh Anatol Cristea.

10. POCROAVELE NOI (Novaia Pc[illegible]rovka) - biserică lăsată în paragină, care se degradează. Fără preot.

11. ISMAIL - 4 biserici, inclusiv catedrala. Subordonate Mitropoliei Odesei, cu un protopopiat, reprezentat de părintele Nicolae, bulgar de origine, trecut de 60 de ani. Cunoaşte româna, oficiază parţial în română la catedrală.

Raionul CHILIA

12. DUMITREŞTI (Dmitrievka) - biserică în funcţiune. Reactivată, aparţine Mitropoliei Odesei inclusiv preotul. Oficierea slujbelor – în română.

13. CHITAI (Cervonăi Iar) - biserica distrusă definitiv. Pe locul ei s-a construit un monument al sătenilor căzuți în cel de-al II-lea război mondial (caz similar celui de la Hagi-Curda), fără comunitate, fără preot.

14. CIAMAŞIR (Prioziornoe) - biserica a activat permanent, subordonată Mitropoliei Odesei. Slujbele – în română.

15. FURMANCA (Furmanovka) - biserică reactivată, aparține Mitropolia Odesei, oficierile în rusă şi română (populație mixtă).

16. CHILIA - 2 biserici ortodoxe, subordonate Odesei. Mai există şi a treia – rusă de rit vechi. Una din cele 2 ortodoxe este vechea biserică, ctitorie a lui Vasile Lupu, situată în „mahalaua moldovenească" a Chiliei. În 1991 se reactivează comunitatea şi este reamenajată pentru oficierea slujbelor clopotnița bisericii (o construcție alăturată ei în sec.XIX, multietajată cu un spațiu de vreo 12 m pătrați la sol). Biserica ca atare a avut de suferit mult în anii 80. A fost devastată, distrusă pictura, cavourile etc. Biserica prezintă interes şi ca monument de istorie şi cultură, singurul de felul lui în stânga Dunării de Jos. Este administrată de Mitropolia Odesei. Parțial, se slujeşte în limba română.

Raionul TATAR-BUNAR

17. BORISĂUCA (Borisovka) - biserică activă. Aparține Mitropoliei Odesei, inclusiv preotul. Slujbele – în română. Tot la Borisăuca, în preajmă, pe malul ghiolului Sasâc, a fost redeschisă mânăstirea de maici, singura din cele 3 care au existat în Sudul Basarabiei antebelice. Limba de administrare – rusa.

18. ESCHIPOLOS (Glubokoe) - biserică reactivată, Mitropolia Odesei, inclusiv preotul. Predicile în rusă şi română (populație mixtă).

Raionul TATUTIN:

19. CIOARA-MURZA (Nadrecinoe) - Biserică reactivată. Administrată de Mitropolia Odesei. Preot al aceleiaşi Mitropolii, oficiază în română.

Raionul SARATA:

20. SATU-NOU (Novoselița) -biserica a funcționat fără întrerupere. Aparține Mitropoliei Odesei, inclusiv preotul. Predicile – în română.

21. FRUMUŞICA VECHE (Staroselie) – biserică reactivată, Mitropolia Odesei, predicile în română.

22. MANGIU (Meniailovka) - situație similară

23. FURATU (Furatovka) - nu avem date (este un cătun)

Raionul CETATEA ALBĂ:

24. VĂDULENI (Krutoiarovka) - biserică administrată de Odesa, oficierile în română.

Raionul BOLGRAD:

- nu mai există nici o localitate cu populație compact românească.

BISERICA ROMÂNEASCĂ DIN UNGARIA

A. Scurt istoric al prezenței românești [5]

Românii ortodocși din Ungaria, în număr de cca. 25.000, se găsesc așezați în diferite localități, de la Mureș și până la Crișul Repede, de-a lungul frontierei actuale cu România, într-o zonă geografică în care creștinismul este cunoscut ca având o vechime considerabilă (sec. VI-VII).

Avem mărturii, dintr-o legendă a Sfântului Gerard, că regiunea dintre Mureș și Crișuri era stăpânită de un puternic duce, numit AHTUM (1025), care era sub suzeranitatea regelui Ungariei, avându-și capitala în cetatea Mureșina (Cenadul de azi). Acesta desfășura un intens comerț cu sare pe Mureș și Crișuri, fapt care o fost principala cauză a neînțelegerilor dintre Ahtum și regele Ștefan I al Ungariei, care s-au sfârșit cu uciderea lui Ahtum.

Acest duce fusese botezat ortodox la Vidin în 1022, iar la întoarcerea sa la Mureșina a ridicat aici o mănăstire ortodoxă închinată Sfântului Ioan Botezătorul.

Odată cu stabilirea definitivă a ungurilor în Câmpia Panonică, după înfrângerea de la Augsburg din 955, istoriografia menționează existența românilor pe aceste meleaguri, numărul lor crescând covârșitor în prima jumătate a secolului al XIII-lea, după năvălirea tătarilor și luptele cu ei din 1241.

La începutul secolului al XV-lea un număr considerabil de români este colonizat din Panonia în zona Crișului Alb, unde se stabilesc în mod definitiv. Începând cu această perioadă soarta românilor este iobăgia, pentru acest motiv rar întâlnindu-se menționări ale acestora. În anul 1520, avem cunoștință că iobagii români din județul Bichiș (Békes) au fost scutiți de anume prestări.

Datorită faptului că de-a lungul timpului această zonă a cunoscut multe nenorociri, războaie, ocupație turcească, depopulare, colonizare și recolonizare, despre o viață bisericească organizată avem mărturii abia din perioada încetării stăpânirii turcești, ultimul deceniu al secolului al XVII-lea.

În timpul ocupației turcești (1566-1695) a existat o prezență ortodoxă română în aceste părți, prin Mitropolia cetății Lipovei și Julei cu sediul la Hodoș-Bodrog, aflată sub păstorirea Mitropolitului Sofronie.

Istoricul turc Evlia Celebi menționează în 1666 pe românii pe care i-a întâlnit în cetatea Julei, iar în 1695, anul plecării turcilor din acest oraș, românii aveau o intensă viață bisericească.

La începutul secolului al XVIII-lea, odată cu înființarea Episcopiei Aradului, mare parte a populației românești este înglobată canonic și administrativ acesteia, iar la acest moment întâlnim în majoritatea localităților românești biserici, modeste, și în cele mai multe cazuri bisericuțe de lemn, stabilindu-se astfel o configurație apropiată de cea actuală a prezenței românești în Ungaria.

Aceste puține date și evenimente atestă în mod indiscutabil prezența românească autohtonă pe aceste meleaguri.

B. Organizarea vieții bisericești de la jumătatea secolului al XIX-lea până la 1946 [6]

În 1864, după reînființarea Mitropoliei Ardealului, sub păstorirea înțeleptului mitropolitul Andrei Șaguna, din cele 17 comunități existente în acel timp și care fac parte și azi din Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, 9 au aparținut Episcopiei Aradului: Bătania și Cenadul Unguresc făceau parte din Protopopiatul Arad; Bichișul, Bichișciaba (cu filia Ciorvaș), Chithigaz, Otlaca-Pustă, Jula germană și Jula maghiară erau în Protopopiatul Chișineu-Criș. De Consistoriul Eparhial al Oradiei au aparținut: Apateul, Darvașul, Jaca, Peterdul, Săcalul, Vecherdul – în Protopopiatul Oradiei, iar Micherechiul și Cârstorul în Protopopiatul Tinca.

---

[5] Pr. Teodor Misaroș, *Din istoria comunităților bisericești ortodoxe românești din Ungaria*, Budapesta, 1990, p. 11

[6] T. Misaroș, *op. cit.*, p. 208

Această situație s-a menținut până în 1920, când noua delimitare a graniței dintre Ungaria și România a rupt din nou trupul românesc, majoritatea preoților ortodocşi români fiind obligați să-și părăsească parohiile şi să treacă în România, rămânând doar patru preoți: Protosinghelul Ghenadie Bogoevici la Budapesta, Petru Biberca la Jula II, Vasile Beleş la Chitigaz şi Simion Cornea la Bătania.

Consistoriul Ortodox Român din Oradea, în încercarea de a opri risipirea comunităților româneşti îi încredințează în 1920 Protosinghelului Ghenadie Bogoevici conducerea duhovnicească a parohiilor româneşti, această încredințare fiind întărită şi de Episcopia Aradului. Guvernul maghiar a creat un comisariat regal pentru reprezentarea românilor din Ungaria, numindu-l în fruntea acestuia pe prelatul greco-catolic Iosif Siegescu. Protosinghelul Bogoevici prezenta rapoarte despre problemele bisericeşti acestuia, care, la rândul său le prezenta Guvernului maghiar, stârnind nemulțumirea puținilor preoți români rămaşi, ale căror plângeri nu erau ascultate.

În fața presiunii permanente asupra comunității româneşti se simte nevoia organizării parohiilor româneşti într-o singură organizație, în acest sens existând mai multe încercări, fără rezultat însă. În anul 1934, la data de 24 iunie, la Jula, Sinodul Protoprezbiterial al Românilor Ortodocşi din Ungaria, care s-a transformat în Congresul Național al Românilor Ortodocşi din Ungaria a hotărât înființarea protopopiatelor Jula, Chitigaz, Micherechi şi Budapesta. De asemenea, Sinodul a hotărât că este absolut necesară înființarea unei Eparhii, pentru apărarea şi perpetuarea identității spirituale româneşti.

Pe 15 mai 1936, la Jula, a fost convocată şedința Colegiului protopopesc, la care s-a hotărât convocarea Sinodului Eparhial pe data de 20 august 1936, pentru înființarea Consistoriului Eparhial. Însă din cauza opoziției regimului politic hortyst Eparhia nu a putut fi constituită. Guvernul maghiar a propus Patriarhiei Ecumenice un plan de organizare a vieții bisericeşti ce presupunea înființarea unei mitropolii cu două episcopii sufragane. Patriarhia Ecumenică ar fi trebuit să organizeze 3 episcopii în Ungaria: una pentru români, una pentru sârbi şi una pentru greci, cu sediul la Budapesta. Primii doi erau aleşi de comunitățile lor iar mitropolitul era numit de Constantinopol. Între 19-20 aprilie 1936, delegația trimisă la Bucureşti de către Patriarhul Ecumenic Veniamin I a purtat negocieri cu Patriarhia Română, la care s-a stabilit ca grecii din Ungaria, ce aveau 6 parohii şi 2 filii să aibă un episcopat cu reşedința la Budapesta cu dependență canonică de Constantinopol, românii să aibă un episcop la Giula, care se va conduce după Statutul organic şi sârbii să aibă de asemenea episcopie proprie, dar această idee nu a fost pusă în practică.

În 1940, anul ruperii Nordului Ardealului şi ataşarea lui la Ungaria, o acțiune sălbatică de maghiarizare este concertată împotriva românilor, înființându-se, printr-un decret publicat abia la 12 aprilie 1942, Biserica Ortodoxă Maghiară, organism hibrid, menit să rupă unitatea comunităților româneşti. În toamna anului 1940, după ce 7 preoți şi mai mulți credincioşi din diferite parohii au fost internați în lagăre de concentrare, autoritățile au silit preoții români de curând eliberați ca, împreună cu rutenii, să adere la Biserica Ortodoxă Maghiară şi să se declare maghiari. În urma acestor presiuni, în afara comunităților din Bătania cu preotul Ioan Magdu, Cenadului cu preotul Mladen Luțai şi Budapestei cu preotul Toma Ungureanu, celelalte au fost integrate nou createi structuri, redevenind însă române până în anul 1946.

C. Înființarea Vicariatului Ortodox Român din Ungaria (1946) [7]

După încheierea celui de-al II-lea război mondial, parohiile ortodoxe române din Ungaria au rupt legătura cu Biserica Ortodoxă Maghiară, revenind până în 1946 la Biserica Mamă. Astfel, după aproximativ 20 de ani de tergiversări a putut fi pusă din nou problema înființării unei Eparhii Ortodoxe pentru românii din Ungaria. Comisia de Inițiativă întrunită în 15 ianuarie 1946 a procedat la alegerea deputaților pentru Congresul Național Bisericesc, organul ce avea competența înființării Consiliului Eparhial.

[7] Teodor Misaroş, *op. cit.*, p. 226

Sub îndrumarea Prea Sfințitului Episcop Andrei Măgieru al Aradului, la data de 27 martie 1946 s-a convocat Congresul Național Bisericesc în orașul Gyula, având ca președinte pe protopopul Dumitru Sabău, la care au luat parte 9 deputați clerici și 13 mireni, care au hotărât înființarea Eparhiei Ortodoxe Române din Ungaria cu sediul la Jula, care să înglobeze toate comunitățile ortodoxe românești din Ungaria. Autoritățile maghiare, după ce au încercat din nou să revină la ideea unei Biserici Ortodoxe Maghiare unice, chiar sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei, (în urma refuzului acesteia din urmă) au fost nevoite să recunoască Eparhia Ortodoxă Română din Gyula, care funcționa efectiv sub jurisdicția Patriarhiei Române din 27 martie.

În fruntea Eparhiei a fost ales, în calitate de vicar al Episcopiei, Pr. Dr. Petru Mândruțău și tot în aceeași ședință au fost aleși și membrii Consistoriului Eparhial. Părintele Mândruțău a păstorit vicariatul până în anul 1976, când, după 30 de ani de activitate, s-a retras, continuând să slujească în parohia din Budapesta. I-a urmat părintele Ic. Stavr. Dr. Teodor Misaroș, care a fost instalat în catedrala episcopală din Jula la data de 21 noiembrie 1976 de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Corneanu al Banatului. În urma plecării la Domnul a părintelui Misaroș, a urmat la conducerea Vicariatului Pr. Ic. Stavr. Pavel Ardelean, instalat la 26 august 1984.

În toată perioada funcționării Vicariatului Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a desemnat un ierarh, membru al Sfântului Sinod, ca locum-tenens pentru administrarea Vicariatului. Astfel, această funcție a revenit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, între 1962-1973, cât timp a fost Episcopul Aradului, Prea Sfințitul Visarion Aștileanu al Aradului, Prea Sfințiții Vasile Coman și Ioan Mihălțan ai Oradiei.

D. Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria (cu sediul la Gyula)

Având în vedere schimbările profunde în așezarea Europei aduse de anul 1989, se poate vorbi de o nouă etapă în istoricul Eparhiei românești din Ungaria. Funcționarea până în anul 1997 a acestei structuri bisericești, ca vicariat, fără prezența unui ierarh, trebuia reglementată canonic, Sf. Sinod al Bisericii noastre, în ședința sa din 13-14 februarie 1997, la dorința preoților și credincioșilor români din Ungaria, a ridicat Vicariatul la rang de episcopie, reactualizând și punând în aplicare hotărârile sinodale din 1950 și 1953, ca răspuns la hotărârea Congresului Național de la Gyula, din 27 martie 1946.

E. Alegerea și întronizarea Prea Cuviosului Ieromonah Sofronie Drincec ca Episcop al românilor din Ungaria [8]

Un alt aspect important al vieții bisericești din cadrul eparhiei de la Gyula l-au constituit eforturile pentru alegerea unui ierarh titular în acest scop întrunindu-se Adunaea Eparhială.

În ședința sa din decembrie 1998, Sfântul Sinod al Bisericii noastre, luând act de desfășurarea lucrărilor Adunării Eparhiale de la Gyula, din data de 11 decembrie 1998, în cadrul cărora a fost însușit statutul eparhiei (cu amendamentele aduse de Sfântul Sinod), a hotărât să se comunice P.S. Episcop Timotei al Aradului acordul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru nominalizarea următorilor candidați pentru alegerea ierarhului titular al Episcopiei Ortodoxe Române de la Gyula-Ungaria: P.Cuv. Protos. Sofronie Drincec, P.Cuv. Daniel Stoienescu și P.Cuv. Nestor Iovan. La ședința Colegiului Electoral al acestei Eparhii din data de 30 ianuarie 1999, a fost ales ca episcop al acestei eparhii Prea Sfințitul Episcop Sofronie Drincec, fiind confirmat în această treaptă în ședința de lucru a Sfântului Sinod al B.O.R. din 4 Februarie 1999.

În seara zilei de 20 februarie s-a săvârșit anunțarea și chemarea Ipopsifiului la treapta arhieriei, în prezența Prea Sfințitului Episcop Dr. Ioan Mihălțan al Oradiei, a Prea Sfințitului Vasile Someșeanul,

---

[8] Arhiva Patriarhiei BOR, Sectorul "Comunități Externe", nr. 2340/1999

Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului şi a Prea Sfinţitului Iustin Sigheteanul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Maramureşului şi Sătmarului, fiind de faţă reprezentanţi ai autorităţilor de stat din România şi Ungaria, clerul Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria, numeroşi credincioşi, precum şi un ales sobor de preoţi, monahi şi monahii din România.

În zorii zilei de 21 februarie, Dl. Profesor Ion Budai, preşedintele Autoguvernării pe Ţară a Românilor din Ungaria, a întâmpinat convoiul oficial venit din România, avându-l în frunte pe Prea Fericitul Părinte Teoctist.

Au fost prezenţi şi au slujit la Sfânta Liturghie şi la hirotonia întru arhiereu a Ipopsifiului un sobor de 17 ierarhi în funte cu Prea Fericitul Părinte Teoctist. Celelalte Biserici din Ungaria au fost reprezentate, oficialităţi româneşti şi maghiare, precum şi conducătorii şi reprezentanţii tuturor instituţiilor româneşti din Ungaria, numeroşi delegaţi ai celor douăzeci de parohii din Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria.

S-a procedat la cercetarea şi desemnarea candidatului la treapta arhieriei, întrebările fiind puse de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist şi de Înalt Prea Sfinţiţii Părinţi Mitropoliţi Nicolae al Banatului şi Serafim al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania şi Europa Centrală.

La scurt timp după instalarea Prea Sfinţitului Sofronie, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a decis ca Eparhia Ortodoxă Română din Ungaria să facă parte din Mitropolia Banatului, bucurându-se de un statut de autonomie.

Perioada următoare instalării a însemnat pentru românii din Ungaria o adevărată reînnoire, prin activitatea pastoral misionară a Prea Sfinţitului Sofronie, care este prezent permanent în mijlocul comunităţii, luptând pentru păstrarea credinţei şi limbii strămoşeşti. Pentru prima oară după multă vreme, românii se bucură de prezenţa binecuvântată a unui ierarh al Bisericii Ortodoxe Române. Însă, ne putem pune întrebarea dacă acest proces de revenire la normalitate nu este tardiv, acum când comunitatea românească din Ungaria numără cca. 25.000 de oameni (în 1920 fiind consemnaţi cca. 75.000), a căror supravieţuire, din punct de vedere al păstrării identităţii naţionale, este pusă sub semnul întrebării în următorii 20-30 de ani. Eparhia Ortodoxă Română din Ungaria este organizată în 5 protopopiate (Jula, Budapesta, Micherechi, Chitighaz-Seghedin şi Apateu), având în total 21 de parohii.

Dintre acestea prezint situaţia din trei localităţi importante. Comunitatea bisericească independentă a românilor din **Budapesta** a fost întemeiată în 1900, scurgându-se aproape două secole până când românii au putut avea o parohie proprie. La început, ortodocşii trăiau într-o singură comunitate întemeiată de greci şi macedo-români, denumită biserica greco-vlahă, din care, în urma multor neînţelegeri, aromânii şi românii băştinaşi s-au rupt în 1888, fiind excluşi de greci şi fiind nevoiţi astfel să-şi întemeieze o comunitate bisericească proprie.[9] Din dorinţa de se deosebi de sârbi şi a-şi întemeia biserica proprie, încă din 1788 grecii şi macedo-românii înfiinţează o comunitate la Pesta. Din importantele danii ale aromânilor se construieşte biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului, care a fost terminată în 1791. Românii, fiind scoşi din această biserică, în 1900, după 12 ani de grele încercări înfiinţează comunitatea ortodoxă română independentă, al cărei prim preot a fost Ghenadie Bogoevici. Legat de această comunitate este şi numele marelui filantrop aromân Emanoil Gojdu, originar din Moscopole, care şi-a lăsat imensa avere românilor de religie ortodoxă, cuprinşi în graniţele din acele timpuri ale Ungariei şi Transilvaniei, pentru acordarea de burse pentru tineri.

Patrimoniul Fundaţiei Gojdu, estimat astăzi la cca. 1 miliard de dolari, a fost confiscat de Statul maghiar după 1920, nefiind restituit nici până astăzi.

Prezenţa românilor în **Jula** este foarte veche. Aflăm de la călătorul turc Evlia Celebi care între 1660-1666 se găsea în Ungaria că: “ungurii şi românii sunt harnici, silitori şi serviabili, iar locuitorii oraşului vorbesc turceşte, ungureşte şi româneşte”. Existenţa unei comunităţi organizate datează dinainte de 1660. Încă din 1651 românii de pe aceste meleaguri erau păstoriţi de mitropolitul Sofronie, care îşi avea reşedinţa la mânăstirea Hodoş Bodrog şi purta titlul de “mitropolit al cetăţilor Lipova şi Jula”. De

[9] Emil Babeş, *Parohia Greco-Vlahă din Budapesta*, 1909, p. 1, *apud* T. Misaroş, *op. cit.*

asemenea avem cunoştinţă despre o biserică de lemn în 1721, care a ars şi pe locul căreia s-a construit o biserică de cărămidă în 1727.

Actuala biserică din Oraşul Mare Românesc are hramul Sfântul Ierarh Nicolae, construcţia ei începând în 1802 şi durând 10 ani. Este cea mai mare biserică ortodoxă românească din Ungaria, îndeplinind funcţia de catedrală episcopală a Eparhiei Ortodoxe Române. Picturile iconostasului aparţin lui Arsa Teodorovici.

Biserica a fost târnosită la 16 octombrie 1994 de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. În această catedrală, la 21 februarie 1999 a fost hirotonit arhiereu şi întronizat ca episcop Prea Sfinţitul Sofronie, primul episcop al românilor ortodocşi din Ungaria după 1918.

Vechimea localităţii **Micherechi** merge până în secolul XII, când avea aceeaşi denumire ca şi astăzi. Este localitatea cu cel mai mare procent al populaţiei româneşti din Ungaria (cca. 90%), menţiuni documentare despre biserica satului existând din 1758-1768. Primul preot care a slujit aici a fost Ioan Bordaşiu, hirotonit în 1766. Din acele vremuri datează şi prima biserică, de lemn şi acoperită cu trestie. Cea actuală este construită între 1838-1849, purtând hramul Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil. Pictura bisericii este executată de Samoilă Cristian între 1988-1992, prin purtarea de grijă a Patriarhiei Române şi osteneala credincioşilor. Slujba de sfinţire a fost săvârşită de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, la 16 octombrie 1994.

BISERICA ROMÂNEASCĂ DIN BULGARIA

A. Prezenţa românească în Bulgaria

Trebuie început prin a spune că numărul românilor din Bulgaria, ca şi din oricare altă ţară balcanică este greu de precizat, având în vedere că recensămintele oficiale falsifică programatic cifrele reale. Cât despre vechimea acestor vetre româneşti din Balcani, ea merge atât de departe în urmă, încât studiul acestei probleme devine fundamental pentru înţelegerea istoriei poporului român.

Menţiuni despre organizarea eclesiatică a vlahilor de pe aceste meleaguri avem din diferite cronici bizantine, care menţionează în sec. XI-XII prezenţa unei episcopii a vlahilor la Vreanoti, care făcea parte din Iusiniana Prima şi care trece sub arhiepiscopia de Ohrida[10].

Aflăm de la istoricul bizantin Nichita Choniates despre răscoala vlahilor din Haemus, condusă de Petru şi Asan în 1185. De asemenea corespondenţa dintre ţarul româno-bulgar Ioniţă (1196-1207) şi papa Inocenţiu al III-lea, subliniază originea română a suveranului din Târnovo şi a poporului său[11].

După perioada de glorie a acestor vreme, venind către timpurile noastre, românii de pe aceste meleaguri au fost supuşi aceloraşi mişcări tulburi ale ansamblului istoriei balcanice, iar în perioada modernă şi contemporană sub o imensă presiune spre a fi deznaţionalizaţi şi a li se şterge orice urmă a prezenţei.

În 1913, Ministerul Afacerilor Externe al Românie iniţiase un demers pe lână guvernele Bulgariei, Greciei şi Serbiei pentru înfiinţarea unei Episcopii pentru aromânii din Peninsula Balcanică, dar şi acest deziderat a rămas neîmplinit, în ciuda numărului foarte mare a populaţiei româneşti din aceste zone.

În 1930, în raportul Ministerului Instrucţiei Publice şi al Culturii[12] se semnala prezenţa în toată Bulgaria a 2 şcoli primare şi a unui liceu (la Sofia) şi faptul că jandarmii bulgari confiscaseră cărţile de cult în limba română de la bisericile româneşti. În raportul Congresului General Studenţesc de la

[10] Arhivele Naţionale ale României, *Românii de la Sud de Dunăre*, Bucureşti, 1997, p. 109, apud *Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. IV, Bucureşti, 1982, pp. 24-25

[11] *Idem*, Inocentii PP III, *Epistolae ad Bulgariae historiam spectantes*, ed. Iv. Dujcev, Sofia, 1942

[12] Arhivele Naţionale ale României, *Românii de la Sud de Dunăre*, Bucureşti, 1997, p. 270

Brăila[13], din acelaşi an se precizează că numărul românilor din zona Vidin şi Bulgaria de Sud era de cca. 200.000.

În 1941, un nou raport al Ministerului Instrucţiunii Publice menţionează funcţionarea a doar 2 biserici – la Sofia şi la Giumaia, ambele subvenţionate de Statul Român[14].

În memoriul adresat de către Patriarhul Nicodim către mareşalul Ion Antonescu în 17 decembrie 1942, se subliniază lipsa de rezultat la intervenţiile Bisericii pentru slujirea în limba română la bisericile din Peninsula Balcanică şi în special lipsa oricărui răspuns al bulgarilor la această problemă[15].

În 1961, consulul Republicii Populare Române la Sofia, într-un raport către Ministerul de Externe român înaintează o cifră de cca. 150.000 de români trăitori în Bulgaria, neuitând să aducă aminte de nemulţumirea tinerilor români că le-au fost închise şcolile care au existat în trecut, "şcoli burgheze, cu limba de predare română, care educau tineretul în spirit naţionalist-şovin, cu totul necorespunzător"[16].

Românii din zilele noastre sunt grupaţi în mase compacte în jurul Vidinului, în zona Timocului Bulgăresc şi de-a lungul Dunării, în jurul Sofiei şi în zona Velingrad-Peştera.

În jurul Vidinului erau consemnate în 1899 cca. 54 de sate cu populaţie majoritar românească, în zilele noastre mai existând în această zonă cca 25 de sate cu comunităţi româneşti. Este de menţionat că în majoritatea satelor româneşti au existat biserici construite din osteneala comunităţilor săteşti, astăzi nemaislujindu-se româneşte, oficial, în nici unul din aceste sate. Doar în satul Rabova, care are biserică românească sfinţită în 1925, părintele Valentin slujeşte româneşte, neoficial, în zilele noastre, fără a fi cerut voie nimănui[17]. Din datele actuale ale Departamentului pentru Relaţiile cu Românii de peste Hotare mai sunt consemnate în zonă bisericile din Căpitănuţ, construită între 1884-1889, cu hramul Sfânta Treime; Chirimbeg-Pocraina, construită în 1884; Gumătarţ, construită între 1910-1916, cu hramul Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel[18].

B. Parohia ortodoxă română Sfânta Treime din Sofia[19]

Biserica ortodoxă românească din Sofia, alături de Liceul Românesc din acest oraş au constituit cel mai important centru spiritual al românilor din Bulgaria. Construite din iniţiativa aromânilor refugiaţi în Bulgaria din Macedonia în perioada 1850-1903, reuniţi în societatea "Unirea", acest complex este un monument arhitectonic deosebit.

În 1896, conducerea "Suteaţăi Aromâne" a decis înălţarea biserici cu hramul Sfânta Treime, cumpărând pentru aceasta un teren situat în centrul Sofiei. Proiectul bisericii a fost realizat de către arhitectul vienez Friederich Grunanger, iar realizarea a fost încredinţată constructorului bulgar Vasil Gligov.

Comunitatea românească din Sofia a contribuit cu generozitate la strângerea de fonduri pentru această construcţie. De asemenea, un important ajutor a acordat Statul Român, care a devenit şi proprietarul acestui imobil, până în zilele noastre.

În 1944, turla centrală a fost distrusă de bombardament şi restaurată în 1945, odată cu pictura, sumele fiind suportate de Statul Român.

---

13 *Idem*, p. 287

14 *Idem*, p. 309

15 Arhiva Ministerului de Externe, fond "Probleme 15", vol. 2

16 Arhiva Ministerului de Externe, fond "Bulgaria", dosar 210/1954

17 Raportul Departamentului pentru Relaţiile cu Românii de peste Hotare, 1123/1999, p. 1

18 *Idem*, p. 2

19 Arhiva Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, Sectorul "Comunităţi Externe", fondul "Bulgaria", nr. 2857/2000

O nouă restaurare a avut loc în anul 1999, cu sprijinul Băncii Naționale și a Guvernului României, sfințirea acestor lucrări fiind săvârșită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, la data de 18 iunie 2000, în prezența Prea Fericirii Sale Maxim, Patriarhul Bulgariei.

Între 1934-1948 a funcționat, sub patronajul bisericii, Institutul Român de la Sofia, prestigioasă instituție de cultură a românilor din Bulgaria. În 1999 a fost redeschis Liceul Românesc de la Sofia, a cărui clădire se află în curtea bisericii, dar care, până la restaurarea imobilului funcționează, deocamdată, în altă parte.

BISERICA ROMÂNĂ DIN IUGOSLAVIA. BANATUL SÂRBESC

A. Scurtă prezentare a comunității românești

Românii sunt răspândiți pe întreg teritoriul fostei Iugoslavii, cel mai mare număr fiind pe Valea Timocului (cca. 800.000 de suflete). Statul iugoslav nu i-a recunoscut pe aceștia ca români, numindu-i "vlahi", în opinia lor populație de "origine necunoscută, probabil slavi latinizați". Aceștia sunt privați de școli și biserici în limba strămoșească, nerecunoscându-se nici un drept ca minoritate națională.

Banatul, regiunea limitată la est de munții Hunedoarei și ai Mehedinților, la nord de Mureș, la vest de Tisa și Dunăre și la sud de Dunăre, aflat până la 1919 sub stăpânirea austro-ungară, a fost împărțit în două la Conferința de pace de la Paris din 1919 și atribuit Serbiei (partea de vest) și României (partea de est). Suprafața atribuită Serbiei în 1919 este de cca 9300 km pătrați, iar populația românească, potrivit statisticilor ungurești din 1910 era de cca. 75.000 de români. În 1948, statisticile sârbești mai înregistrează 64.000, pentru ca în 1971 să indice doar 40.000. Ori este un fapt recunoscut că singurul grup etnic care are o natalitate ascendentă din Banat este cel românesc, celelalte (unguri, germani, sârbi) fiind în regres. Statisticile bisericilor românești din Banatul de vest indică cifra de 86.000 de suflete. Românii sunt autohtoni pe aceste meleaguri.

Românii din Banatul sârbesc au avut posibilitatea menținerii unui învățământ în limba maternă și a bisericilor în limba strămoșească. Există o impresionantă mișcare culturală sătească, manifestată prin coruri, formații de dansuri populare românești și teatru de amatori, faimoasele fanfare din Banat și mici publicații locale.

B. Vicariatul Ortodox Român din Banatul sârbesc

Pe teritoriul Banatului de Vest există 39 de parohii și filii românești și un număr mult mai mare de biserici și vestigii ale prezenței ortodoxe românești de-a lungul timpului, care acum se află în posesia Bisericii Ortodoxe Sârbe.

Până în anul 1918, parohiile românești de pe aceste meleaguri aparțineau canonic de Arhiepiscopia Sibiului, iar administrativ, parohiile din protopopiatele Vârșeț și Panciova de episcopia Caransebeșului (34 de parohii); parohiile din actualul protopopiat al Toracului Mic (6 parohii) depindeau de Episcopia Aradului. Odată cu înființarea Episcopiei de Timișoara și ridicarea acesteia la rangul de Arhiepiscopie și Mitropolie, parohiile dependente de Caransebeș au trecut în subordinea Mitropoliei Banatului.

După terminarea celui de-al II-lea război mondial, din 1944 până în 1971, singura autoritate pentru parohiile românești din Banatul iugoslav au fost cele trei protopopiate: Vârșeț, Panciova și Toracul Mic.

În anul 1971 a luat ființă Vicariatul Ortodox Român din Banatul Iugoslav, cu sediul la Vârșeț, având sub oblăduirea sa pe toți românii dintre Dunăre și frontiera româno-iugoslavă. Adunarea clerului ortodox român din Banat Iugoslav, întrunit în ședința de la Vârșeț, în 28 ianuarie 1971, a aprobat statutul

de reorganizare a Bisericii noastre de pe aceste meleaguri, care, fiind semnat de cei 22 de preoți prezenți, a intrat în vigoare, dând naștere noii organizații bisericești. Primul Vicar a fost P.C. Protopop Aurel Uroș, care a activat în această funcție timp de 10 ani, când, din 1981, această funcție a revenit P.C. Protopop Moise Ianeș. În cadrul Vicariatului funcționează mai multe filiale ale organizației Oastea Domnului, care și-a desfășurat neîntrerupt activitatea în ultimii 45 de ani.

C. Episcopia Ortodoxă Română din Vârșeț

În ședința sa din 13-14 februarie 1997, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat reactualizarea și punerea în aplicare a hotărârii Sf. Sinod al Bisericii noastre din 23 octombrie 1933, în legătură cu organizarea Episcopiei Ortodoxe Române cu sediul la Vârșeț și încredințarea P.S. Episcop Laurențiu al Caransebeșului cu responsabilitatea de Episcop-locțiitor al acestei eparhii, până la alegerea unui ierarh titular, desemnare care a fost comunicată Sanctității Sale Patriarhul Pavle al Serbiei, autorităților de stat din Serbia, Secretariatului de Stat pentru Culte și Guvernului României.

În această calitate, P.S. Episcop Laurențiu al Caransebeșului a făcut în decursul anilor 1998-1999 mai multe vizite canonice în cuprinsul Eparhiei, cu diferite prilejuri (hramuri, manifestări culturale, momente festive din viața comunităților românești, sfințiri etc.) sau prezidând lucrările Consiliului Eparhial.

Organele de stat sârbe s-au opus permanent eliberării aprobărilor legale privind recunoașterea structurilor noii episcopii, deși corespondența către acestea a fost înaintată în timp util; poziția Ministerului Cultelor din Republica Iugoslavia a fost exprimată în data de 24.02.1999, printr-o scrisoare a ministrului Milovan Radovanovici adresată P.C. Pr.Vicar Moise Ianeș. În această scrisoare se atrage atenția că prezentarea Vicariatului ca eparhie constituie o ilegalitate, orice modificare a statutului trebuind să fie făcută prin înțelegerea dintre Biserica Ortodoxă Sârbă și cea Română.

Conducerea Vicariatului a fost chemată, în cursul anului 1998, la Ministerul Cultelor de la Belgrad, pentru discutarea unor probleme de ordin administrativ-bisericesc. În cadrul discuțiilor avute cu acest prilej, s-a constatat faptul că nu a existat nici un fel de consultare între Ministerul Cultelor și Patriarhia Sârbă în ceea ce privește situația noii Episcopii de Vârșeț.

În data de 25 martie 2000 Consiliul Vicarial, prezidat de Prea Sfințitul Episcop Laurențiu al Caransebeșului, a aprobat în unanimitate textul Statutului Episcopiei de Vârșeț, care urma să fie supus aprobării Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în cursul anului 2000.

D. Corespondența cu Patriarhia Sârbă privind înființarea Episcopiei de Vârșeț

Prin Hotărârea sinodală nr. 562 din 13-14.02.1997, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a decis reactualizarea și punerea în aplicare a Hotărârii din 23 octombrie 1933 privind înființarea Episcopiei Ortodoxe Române cu sediul la Vârșeț.

Prin scrisoarea din 20 martie 1997, Prea Fericitul Părinte Patriarh a adus la cunoștință Sanctității Sale Pavle, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sârbe, precum și autorităților Statului Iugoslav, această hotărâre sinodală.

În data de 6.07.1998, Patriarhul sârb a exprimat, printr-o scrisoare, poziția Bisericii Sârbe, ostilă înființării Episcopiei de Vârșeț, propunând înființarea unei Comisii de dialog pentru rezolvarea acestei probleme, care să se întâlnească pentru discuții la Belgrad.

La 28.01.1999 (temei 431/1999), Prea Fericitul Părinte Patriarh a informat pe Sanctitatea Sa Pavle că Sfântul Sinod al B.O.R. a agreat propunerea privind înființarea unei comisii de dialog pe tema Episcopiei de Vârșeț.

Datorită agravării crizei din Kosovo, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a propus, în scrisoarea din 26 aprilie 1999 către Patriarhul Pavle, amânarea discuțiilor după reintrarea situației în normal, la o dată stabilită de comun acord, precizând că delegația B.O.R. este formată din P.S. Episcop

Teofan Sinaitul, Secretar al Sfântului Sinod şi Prea Cucernicul Părinte Profesor Mircea Păcurariu, Decanul Facultăţii de Teologie din Sibiu.

Patriarhul sârb a răspuns, în data de 4 mai 1999, fiind de acord cu amânarea discuţiilor. De asemenea, în această scrisoare este exprimată întristarea Patriarhiei Sârbe cu privire la decizia Statului Român de a acorda culoar aerian forţelor N.A.T.O., incluzând România pe lista ţărilor agresoare.

Situaţia politică din Iugoslavia creează probleme pentru preoţii eparhiei noastre de la Vârşeţ, între care şi aceea a interdicţiei de a se mai numi preoţi români din Ţară, ci doar cetăţeni iugoslavi.

ÎN LOC DE CONCLUZIE

Această scurtă trecere în revistă a comunităţilor româneşti din Bulgaria, Ungaria, Banatul Sârbesc şi a unor aspecte ale istoricului vieţii Bisericii Româneşti din afara hotarelor Ţării demonstrează complexitatea acestui demers, mai ales în condiţiile în care presiunile în vederea deznaţionalizării ori distrugerea programatică a mărturiilor româneşti continuă şi în zilele noastre.

Lucrarea de faţă nu a tratat două dintre cele mai importante comunităţi româneşti din jurul graniţelor, Nordul Bucovinei şi Timocul sârbesc, zone a căror populaţie, însumată numără cca. 1.300.000 de români. Aceste zone au o situaţie cu totul specială, românii din Timoc nefiind recunoscuţi ca români şi neavând şcoală şi biserici de peste 150 de ani, iar în Bucovina existând cca. 130 de parohii româneşti, aflate sub jurisdicţia Bisericii Ruse sau a celei Ucrainiene.

Aceste zone ar trebui tratate pe larg, cu toate dificultăţile ridicate de autorităţile ucrainiene şi sârbe din zilele noastre, fiind unele dintre cele mai greu încercate de-a lungul vremii şi în care regăsim autenticul duh românesc respirând în curăţenia sufletească a sătenilor.

De altfel, una din concluziile acestei lucrări ar fi că România de dincolo de România trăieşte tradiţia Neamului şi a Bisericii cu mai mare intensitate decât noi, cei instalaţi confortabil în graniţele actuale ale Ţării - pentru că ei luptă să simtă româneşte, sub permanenta ameninţare a alungării din istorie (cea oficială).

De asemenea, relaţia românului cu Biserica, oriunde s-ar afla, este o permanenţă a istoriei acestor comunităţi, căci acolo unde oamenii au rămas neputincioşi, doar Dumnezeu a ascultat toate suspinele...

BIBLIOGRAFIE

1. *Spaţiul istoric şi etnic românesc*, Ed. Militară, 1993
2. *Românii de la Sud de Dunăre*, Arhivele Naţionale ale României, 1997
3. VIRGIL CÂNDEA, *Mărturii româneşti de peste hotare*, Ed. Enciclopedică, vol. II, 1998
4. N. IORGA, *Istoria Bisericii Româneşti*, Ed. Gramar, 1995
5. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., 1995
6. Arhiva Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, Sectorul "Comunităţi Externe", fondul "Românii din jurul graniţelor"
7. Arhiva Departamentului pentru Relaţiile cu Românii de peste Hotare, fondul "Românii din jurul graniţelor"
8. *Adevărul despre Mitropolia Basarabiei*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R.
9. GH. VASILESCU, *Biserica şi spiritul naţional la românii din Sudul Dunării*, studiu inclus în volumul de faţă
10. GLIGOR POPI, *Românii din Banatul Sârbesc*, Ed. Libertatea, Novi Sad, 1998
11. *Anuarul bisericesc* al Vicariatului Ortodox Român din Banatul Iugoslav, Vârşeţ, 2000
12. TEODOR MISAROŞ, *Din istoria comunităţilor bisericeşti ortodoxe române din Ungaria*, Ed. Dunărea, 1990
13. GH. ZBUCHEA, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică, sec. XVIII-XX*, Ed. Biblioteca Bucureştilor, 1999

PROF. GHEORGHE VASILESCU
(BUCUREŞTI)

BISERICA ŞI SPIRITUL NAŢIONAL LA ROMÂNII DIN SUDUL DUNĂRII

Vorbind despre românii din sudul Dunării şi de poziţia Bisericii faţă de ei, trebuie să spunem că toţi aceşti fraţi ai noştri ne interesează în gradul cel mai înalt, întrucât sunt ortodocşi în marea lor majoritate şi asimilaţi Bisericilor ortodoxe din ţările în care trăiesc, iar recunoaşterea identităţii lor etnice în viaţa bisericească depinde de Bisericile respective, care sunt surori ale Bisericii Ortodoxe Române. Fiind aparţinători ai aceleiaşi Biserici drept-măritoare, Biserica noastră îi consideră pe toţi fiii ei.

Românii din sudul Dunării pot fi clasificaţi, din punct de vedere al condiţiilor de organizare bisericească, în trei grupe mari: *românii macedoneni* (din fosta Macedonie turcească, împărţită la începutul secolului nostru între Grecia, Serbia, Albania şi Bulgaria), *românii din Timoc* şi *românii din Banatul sârbesc*.

Românii macedoneni

După cum se ştie, Macedonia, intrată în veacul al XV-lea sub stăpânirea otomană, cuprindea în linii mari nordul Greciei, sud-estul Albaniei, sud-vestul Iugoslaviei şi sud-estul Bulgariei de azi şi avea o populaţie românească autohtonă estimată de unii cercetători la un milion de suflete, alcătuind grupări etnice compacte dispuse în 150 de comune, ce gravitau în jurul a 12 oraşe mari: Vodena, Veria, Florena, Salonic, Grebena, Ianina, Larisa, Tricala şi Volvo (în Grecia), Corcea sau Coriţa (în Albania), Bitolia (în Serbia) şi Seres (în Bulgaria).

În timpul dominaţiei turceşti, românii au fost acceptaţi ca popor creştin distinct, tolerându-li-se autonomia în schimbul recunoaşterii supremaţiei otomane, apărării pământului pe care-l locuiau şi plăţii unei dări către imperiu. Nu numai că turcii au tolerat autonomia românilor, dar, în 1525, când sultanul Soliman al II-lea Magnificul a reorganizat apărarea militară a Macedoniei, el a instituit în sudul şi nordul regiunii 15 căpitănii creştine, compuse în mare parte din români şi albanezi, spre a proteja imperiul de invaziile briganzilor greci. Fiecare căpitănie avea o sută de oameni înarmaţi, care erau cu totul liberi de orice dare. Ei alegeau din mijlocul lor pe căpitan, demnitate care a devenit ereditară în multe familii. Datorită acestei organizări militare, iniţiată de sultan, românii şi-au putut continua viaţa în mod independent, organizându-şi aşezările (satele şi oraşele) şi conducându-şi comunităţile după cu le-a convenit.

Şcoala, aşa cum s-a făcut pe vremea stăpânirii otomane în sudul Peninsulei Balcanice, la început, în mânăstiri, de clerici, iar mai târziu, în case particulare, de laici, până când a ajuns sub forma unei instituţii publice, a fost grecească. De aici, rezultă că românii macedoneni, încă din timpurile vechi, s-au închinat în biserici cu limba de slujire grecească şi au învăţat carte în şcoli cu limba de predate tot grecească. Cu un cuvânt, ei au crescut şi s-au dezvoltat în spiritualitatea grecească. Românii macedoneni erau însetaţi după învăţătură. Ei erau singurul popor din sudul Dunării care aproape că nu aveau analfabeţi.

Cu toate că serviciul religios se oficia în limba greacă, existau, totuşi, în unele centre, biserici în care Evanghelia şi tălmăcirea ei se făcea în româneşte. Pentru aceasta, românii au tradus cărţi bisericeşti din greceşte în româneşte, transcriindu-le, însă, cu slove greceşti.

Dacă în şcoală şi biserică se folosea limba greacă, în familie se vorbea româneşte, iar negustorii români îşi ţineau socotelile cu slove greceşti în grai românesc, scrierea cu litere chirilice nefiind cunoscută la românii macedoneni.

Cu vremea, mai ales în secolul al XIX-lea, românii au început a-şi zidi biserici ortodoxe proprii prin satele lor şi au înfiinţat şcoli, mai întâi, de curs primar, pe care le-au legat de biserici. Limba folosită atât în şcoli, cât şi în biserici, era limba română. În şcoli, între disciplinele de învăţământ, o atenţie deosebită se acorda religiei. Numai că, pe vremea aceea, nu se prea găseau învăţători care să predea în limba română şi nici preoţi pentru serviciul religios în româneşte, pentru că episcopii greci refuzau să hirotonisească tineri români macedoneni.

Guvernul român nu se putea implica prea mult în această direcţie din cauza suspiciunii autorităţilor turceşti, care vedeau în orice acţiune culturală în Macedonia, susţinută din afară, un pretext pentru o intervenţie politică. Apoi, sub regimul turcesc, pentru înfiinţarea de şcoli şi biserici româneşti se cerea existenţa unor comunităţi româneşti recunoscute oficial de autorităţile locale, ceea ce nu se putea realiza uşor, fiindcă comunităţile româneşti erau supuse direct autorităţii spirituale a Bisericii greceşti. La aceasta se adăuga atitudinea ostilă a Patriarhiei din Constantinopol în legătură cu folosirea de către românii macedoneni a limbii lor în şcoală şi biserică. Se ştie că grecii, profitând de faptul că Occidentul recepta confesiunea ortodoxă sub denumirea de confesiune greacă şi îi numea greci pe toţi creştinii necatolici din imperiul otoman, prezentau Europei drept greci pe toţi ortodocşii români, albanezi, slavi din sudul Dunării.

În această situaţie, o acţiune de sprijinire a românilor din sudul Peninsulei Balcanice se putea realiza numai pe cale particulară, pornită mai ales de la românii macedoneni stabiliţi în ţară. Astfel, în 1860, s-a constituit la Bucureşti, din iniţiativa românilor macedoneni D. Cuzacovici, Zisu Sideri, Mihai Nicolescu şi preotul Goga, un comitet de sprijinire culturală a românilor din Macedonia. Cu sprijinul acestui comitet, Dimitrie Atanasescu, român din Târnova, lângă Bitolia, a venit în 1861 în România şi prin stăruinţele lui Dimitrie Bolintineanu (român macedonean şi el) a fost înscris la liceul Matei Basarab din Bucureşti, unde a urmat trei clase, iar în 1864 s-a reîntors în comuna natală şi a înfiinţat acolo o şcoală primară românească. Acţiunea lui a avut răsunet şi în alte comune româneşti, astfel că, prin stăruinţele comitetului, în pofida opoziţiei greceşti, s-au înfiinţat, începând din 1864, şi alte şcoli româneşti în Macedonia, întreţinute de românii macedoneni înstăriţi din ţară. Tot prin strădaniile comitetului, s-au tipărit cărţi, almanahuri, calendare, ziare şi reviste româneşti, care au fost trimise în Macedonia.

În vederea pregătirii de învăţători calificaţi pentru aceste şcoli, comitetul a stăruit pe lângă Guvernul român să admită aducerea din Macedonia a unui număr de tineri care să studieze câtva timp în România şi apoi să fie trimişi ca dascăli acasă. Aprobându-se această cerere, în august 1865, au fost chemaţi în ţară zece tineri români din Pind, pentru care s-a înfiinţat un internat la Mânăstirea Sf. Apostoli din Bucureşti. Mai târziu au venit şi alţi tineri din părţile Macedoniei, aşa încât, în scurtă vreme, internatul număra 40 de elevi.

Mai apoi, în 1879, din iniţiativa românilor macedoneni din comitetul amintit, sprijiniţi de personalităţi marcante din ţară, s-au pus bazele Societăţii de Cultură Macedoneană, având în frunte pe mitropolitul primat Calinic Miculescu, pe Ion Ghica, C. A. Rosetti, V. A. Urechea şi Vasile Alecsandri. Cu sprijinul acestei societăţi şi concursul moral şi material al guvernului român, treptat, s-au deschis noi şcoli, inclusiv de curs secundar, în mai multe centre româneşti, ca Pleasa şi Coriţa (Albania), Bitolia (Serbia), Salonic, Magarova, Nijopole, Mulvişte, Clisura, Avdela (Grecia) şi altele. În 1990, de pildă, românii sud-dunăreni aveau şase şcoli secundare şi 113 şcoli primare, iar în mai multe biserici, unde până atunci se slujea numai în greceşte, s-a introdus serviciul divin în limba română.

Mai trebuia rezolvată chestiunea bisericească, adică românii sud dunăreni să poată avea chiriarhii lor, care să le sfințească bisericile şi să le hirotonisească preoți. La aceasta se opunea, însă, Patriarhia din Constantinopol, mai ales că românii din imperiul otoman nu erau recunoscuți de guvernul turc ca națiune deosebită de greci. Dacă, până la secularizarea averilor mânăstirilor închinate, din veniturile cărora se întreținea Răsăritul ortodox, Patriarhia din Constantinopol se arătase dispusă a face unele concesii de limbă română, în bisericile şi şcolile româneşti din Macedonia, Thesalia şi Epir, după secularizarea din 1864, tăindu-se orice posibilitate de sprijinire a patriarhiilor răsăritene, a intervenit o răceală în raporturile dintre ele şi Biserica Ortodoxă Română, dându-se mână liberă ierarhilor greci să impună cu insistență obligativitatea limbii greceşti în bisericile şi şcolile româneşti.

Pentru îndreptarea situației, în anul 1905, în urma stăruințelor guvernului român pe lângă Poarta otomană, Al. Lahovary, ministrul român la Constantinopol, a reuşit să obțină promulgarea unei iradele (decret) imperiale prin care se recunoştea naționalitatea română din imperiu egală în drepturi cu celelalte naționalități creştine. Textul iradelei imperiale, prin care sultanul consacra solemn existența naționalității române în Turcia, conferindu-i drepturi egale cu celelalte naționalități din imperiu, a apărut la 9 mai 1905, iar a doua zi, 10 mai, a fost publicată, în toate ziarele din Turcia. După acest rescript imperial a apărut şi o teşkerea vizirală, comunicată tuturor departamentelor din imperiu, în care se făcea cunoscută recunoaşterea legală a comunităților româneşti, investite cu aceleaşi drepturi de care se bucurau şi celelalte comunități creştine.

Punerii în aplicare a acestei iradele i s-au opus, însă, Patriarhia din Constantinopol, prin intervenții insistente la autoritățile turceşti. Căutând a-şi menține vechile ei privilegii, din care ştiuse să facă în decursul veacurilor un scut al idealurilor elenismului, Patriarhia din Constantinopol urmărea să-i asimileze pe români cu grecii. Situația aceasta a dus la încordarea relațiilor diplomatice româno-greceşti, care în 1906 au fost întrerupte.

Începând din 1908, după revoluția „Junilor turci", veniți la putere cu sprijinul trupelor din Macedonia, care îşi propuseseră în programul lor de guvernare abolirea oricăror privilegii, deci, şi pe cele ale Patriarhiei din Constantinopol de jurisdicție asupra tuturor creştinilor ortodocşi din Turcia, se întrezărea posibilitatea ca bisericile românilor din Macedonia să depindă direct de Biserica din România. Această posibilitate se mai sprijinea şi pe faptul că, acum, Turcia, având diferende cu vecinii ei balcanici, era interesată într-o apropiere de România.

Lucrurile ar fi luat un curs normal, dacă nu izbucnea războiul balcanic din 1913, în urma căruia, prin înfrângerea Turciei, Macedonia, locuită de mase compacte de români, a fost împărțită între statele învingătoare: Grecia, Albania şi Bulgaria.

În urma intervenției României în războiul balcanic, prin Tratatul de la Bucureşti din 1913, atât Grecia, cât şi Serbia şi Bulgaria, s-au angajat să garanteze românilor macedoneni autonomia şcolară şi bisericească, chiar şi câte un episcopat, care să fie sub jurisdicția Mitropoliei din Bucureşti.

Aceste angajamente abia au început să fie aplicate, când a izbucnit primul război modial, încheiat cu noi schimbări în Balcani, în urma cărora, statele menționate n-au mai respectat garanțiile date prin Tratatul de la Bucureşti din 1913. Mai mult, ele au folosit toate mijloacele ca să-i desființeze pe români ca naționalitate de sine stătătoare şi să-i asimileze. Şcolile româneşti înființate până în 1913 au fost treptat închise, iar activitatea editorială s-a stins. Cât despre bisericile româneşti moştenite din strămoşi se poate spune că, lăsate numai în grija credincioşilor, n-au mai putut să fie reparate şi întreținute din lipsa mijloacelor, intrând astfel în mâinile grecilor şi ale slavilor care, folosindu-se şi de piedicile puse în calea limbii române, au declanşat un proces lent de deznaționalizare şi asimilare a elementului românesc.

Dar să urmărim pe scurt tragedia românilor macedoneni, după primul război mondial, în statele succesoare ale Turciei europene. Facem mențiunea că nu se cunosc date statistice recente despre românii macedoneni. Unii specialişti estimează global numărul lor la aproape un milion, alții, mai prudenți, coboară

această cifră şi consideră că în Grecia trăiesc circa 150.000, în Albania, 100.000, în Serbia, 80.000, iar în Bulgaria, 60.000 de români.

Cei mai mulţi trăiesc astăzi în **Grecia**, căreia i s-a dat cea mai mare parte a teritoriului lor etnic (Macedonia egeeană), deşi, aici, se găseau foarte puţini greci, Salonicul, de pildă, un oraş, pe atunci, cu circa o sută de mii de locuitori, avea doar zece la sută populaţie grecească, restul fiind români, evrei spanioli, slavi şi turci.

La început, în Grecia, şcolile şi bisericile româneşti n-au fost închise. În schimb, autorităţile au căutat să le facă românilor pe cale administrativă tot felul de greutăţi pentru a impune introducerea limbii greceşti. La aceasta s-a adăugat şi faptul că, în 1922, prin pierderea de către Grecia a războiului din Asia, Grecia, pe de o parte, şi Turcia şi Bulgaria, pe de altă parte, au făcut între ele un schimb de populaţie. Turcia a preluat din Macedonia grecească 400.000 de etnici turci, pe care i-a colonizat în Asia anterioară, iar Grecia a adus un milion şi jumătate de greci din Asia Mică, din Bulgaria şi din Caucaz, cea mai mare parte a lor, circa un milion, fiind aşezaţi în comunele româneşti din Macedonia, pe pământurile de care românii au fost deposedaţi printr-o lege agrară. În această situaţie, unele familii româneşti au emigrat, iar circa 12.000 au fost colonizaţi de statul român, între 1925-1928, în Dobrogea.

Urmare a acestor schimbări, şcolile româneşti din Grecia au început a se depopula, cât despre biserici, se poate spune că, neîngrijite şi rău întreţinute, au încăput cu vremea pe mâinile familiilor de colonişti greci care, după câteva reparaţii, au început să le considere proprietăţi ale comunităţilor greceşti din centrele româneşti. La aceasta a contribuit şi lipsa de fermitate a preoţilor români din Grecia care, cu excepţia a doi absolvenţi ai seminariilor din ţară, nu aveau pregătirea teologică necesară, ci doar clasele primare, fiind hirotoniţi de ierarhii greci locali în virtutea unei tradiţii moştenite din strămoşi (dacă tatăl a fost preot, să fie şi fiul tot preot) şi a unei practici sumare la strană şi la altar.

Cu toate strădaniile depuse de Patriarhia Română, începând din 1925, de a li se respecta românilor din Grecia dreptul de a-şi folosi limba lor în şcoală şi biserică, pe temeiul reciprocităţii, nu s-a putut ajunge la un rezultat favorabil. În timp ce în România, comunităţile greceşti din Bucureşti, Galaţi, Brăila, Constanţa, Tulcea, Sulina, Braşov, Giurgiu şi Calafat, aveau posibilitatea să-şi folosească limba proprie în bisericile lor şi în şcolile dependente de ele, cele româneşti din Grecia, mult mai numeroase, au fost obligate să accepte limba greacă.

O situaţie nouă s-a ivit în timpul celui de-al doilea război mondial, când Macedonia a fost ocupată de trupele italiene. În aceste împrejurări, Patriarhia Română şi Ministerul Cultelor au trecut la reorganizarea vieţii religioase a românilor macedoneni, care intraseră acum sub dominaţia italiană, mai ales că jurisdicţia mitropoliţilor greci nu mai constituia o stavilă, ca mai înainte.

Astfel, în noiembrie 1941, s-a înfiinţat la Salonic, pentru bisericile româneşti din Grecia, un oficiu protopopesc, cu denumirea de Protoieria românilor din Macedonia, Thesalia, Pind, Epir şi Meglena, la conducerea căruia a fost numit, cu delegaţie provizorie de protoiereu, preotul Ieremia Decu, cu studii teologice superioare la Bucureşti. El fusese trimis mai înainte în Grecia, ca profesor la şcolile secundare româneşti din Salonic. Tot acum, Patriarhia Română şi Ministerul Cultelor au hotărât ca unii profesori de religie de la gimnaziile şi liceele româneşti din Grecia să fie preoţiţi. Aşa au fost hirotoniţi profesorii de religie de la Grebena şi Ianina, ei căpătând, acum, pe lângă statutul de profesori, şi calitatea de preoţi.

Apoi, după ce în toamna anului 1942, Ministerul Cultelor a numit o comisie de îndrumare a şcolilor şi bisericilor româneşti din Macedonia, cu reşedinţa la Salonic, cu începere de la 1 decembrie, acelaşi an, a luat în bugetul său 14 parohii româneşti, din care patru urbane (Salonic, Veria, Grebena şi Vodena) şi zece rurale (Turia, Samarina, Hrupiştea, Doliani, Fetiţa, Gramaticova, Candova, Furca, Liumniţa şi Pticina), cu 13 preoţi şi 16 cântăreţi bisericeşti. Pentru unele din aceste parohii au fost trimişi preoţi din ţară.

În septembrie 1943, preotul Ieremia Decu a revenit la Bucureşti şi a fost numit în locul său, ca protoiereu şi profesor de religie la Salonic, preotul Ioan Cristea, iar la 1 aprilie 1944, administraţia şcolilor s-a

separat de cea a bisericilor, înființându-se o comisie școlară, sub conducerea profesorului David Blidaru și alta bisericească, coordonată de preotul protoiereu Ioan Cristea.

După război, la 20 februarie 1946, guvernul de la Atena a închis, însă, scolile și bisericile românești și a dispus expulzarea preoților și profesorilor veniți în Macedonia cu pașapoarte românești. N-a mai rămas acolo decât personalul clerical și didactic local. Deși, ulterior, legăturile diplomatice și culturale între România și Grecia, întrerupte în timpul războiului, au fost reluate, școlile românești au rămas închise, iar bisericile au fost transformate în biserici grecești. Statisticile oficiale grecești nu-i mai înregistrează astăzi pe români, considerându-i greci vlahofoni.

Nici **Serbia**, căreia i-a revenit mai mult de un sfert din vechea Macedonie, cu centrul la Bitolia (Macedonia de la Vardar), și-a respectat angajamentul luat prin Tratatul de la București din 1913, sub pretextul că, dacă i-ar lăsa pe români să se instruiască în limba națională, atunci și slavii din Macedonia sârbească, pe care bulgarii îi socotesc după limbă ca fiind ai lor, ar cere aceleași drepturi. Cu această motivație, după primul război mondial, bisericile românești au fost prefăcute în biserici sârbești, iar școlile au fost desființate. Dacă înainte de 1913, în partea Macedoniei trecută la Serbia, funcționau 32 de școli primare, un liceu complet și o școală de fete la Bitolia, cu o populație școlară care se ridica la 8.000 de elevi, precum și 10 biserici românești, după primul război mondial a fost îngăduită numai biserica din Bitolia și aceasta doar în urma intervențiilor stăruitoare și protestelor energice ale autorităților românești pe lângă guvernul de la Belgrad.

Față de români, în Macedonia sârbească, autoritățile au aplicat cea mai cruntă politică de deznaționalizare. Ei n-au fost recunoscuți niciodată ca minoritate etnică distinctă, iar astăzi sunt considerați drept „macedoneni". Or, se știe că, partea din fosta Macedonie turcească atribuită Serbiei în 1913, având mai puțin de două milioane de locuitori, de origini, culturi și limbi diferite, printre ei numărându-se și românii, a purtat la început denumirea de Serbia de Sud, având ca limbă oficială de stat limba sârbă. După cel de-al doilea război mondial, în cadrul Federației statelor iugoslave, Serbia de Sud a devenit Republica Macedonia, iar ca limbă oficială de stat a fost decretată vorbirea populației de origine slavă din regiune, botezată *ad-hoc* drept „limba macedoneană", a „poporului macedonean", ceea ce a stârnit proteste îndreptățite din partea Greciei, în special a Bulgariei și Albaniei, care dețin și ele din 1913 părți din Macedonia turcească. Slavii din actuala Republică Macedonia, desprinsă de la Iugoslavia, n-au nici o legătură de înrudire sau de limbă cu macedonenii din antichitate care, la sosirea slavilor în Balcani, dispăruseră după atâtea secole de stăpânire romană. Singurii urmași ai vechilor macedoneni, autohtoni în Macedonia, pe care au locuit-o neîntrerupt tot timpul stăpânirii bizantine și apoi otomane, până astăzi, sunt românii sau macedoromânii.

Și în **Bulgaria**, care a luat o parte mai mică din fosta Macedonie turcească (zona munților Pind și valea Strumei), autoritățile au urmărit cu tenacitate desființarea românilor, prin măsuri țintind sărăcirea și apoi izgonirea lor. De aceea, nici ei n-au putut să aibă biserici și școli proprii. Orice intervenție făcută pe lângă bulgari de autoritățile de la București a fost urmată de înăsprirea asupririi românilor.

Dacă bulgarii posedau în România, în perioada interbelică, nouă școli primare, un gimnaziu și trei biserici, românii aveau în Bulgaria, la Giumaia de Sus și în Sofia, doar două școli primare, un gimnaziu și două biserici, din care mai funcționează astăzi numai biserica din Sofia. De altfel, astăzi, în Bulgaria se consideră că românii au dispărut ca etnie, statisticile oficiale indicând un foarte mic număr de români în regiunea orașului Blagoevgrad și la Sofia.

O situație diferită de a românilor din Grecia, Serbia și Bulgaria, au românii din **Albania**. Grupați în masă compactă în regiunile Corița, Muzachia și Berat, în orașul Tirana și porturile Durazzo și Valona și mai puțin numeroși în ansamblul ortodocșilor (albanezi și greci), românii sunt oarecum înstrăinați de majoritatea albaneză a țării, din care peste trei sferturi sunt musulmani, prin adversitatea seculară între aceste două confesiuni în Balcani, accentuată și de deosebirile sociale. Se știe că, în trecut, drept răsplată pentru trecerea la Islam, unii și-au păstrat privilegiile și pământurile, pe când cei rămași creștini au sărăcit, fiind siliți să-și câștige existența ca păstori, meșteșugari sau negustori. Ca urmare, între minoritatea ortodoxă românească și

majoritatea albaneză musulmană a existat un întreit antagonism: religios-istoric, național și social. La aceasta s-a adăugat și presiunea curentului italofil și catolicizant asupra ortodocșilor din Albania, cu care au simpatizat și unii români, în speranța că, cu cât înrâurirea Romei va fi mai puternică, cu atât și traiul lor va fi mai suportabil ca latini și creștini.

În aceste condiții, guvernul albanez, temându-se de propaganda unită ce caută a-i convinge pe ortodocși că libertățile lor religioase nu vor putea fi asigurate decât bizuindu-se pe o Biserică puternică, cum e cea catolică, pentru a-i împiedica să treacă la uniație și să formeze împreună cu catolicii albanezi un bloc creștin sub oblăduirea Vaticanului, capabil să pună în primejdie predominanța majorității musulmane în stat și să întărească în chip excesiv presiunea italiană asupra Albaniei, a acordat românilor o oarecare libertate culturală și religioasă. Totodată, Biserica Ortodoxă Albaneză, aflată în luptă cu ortodocșii grecizanți și în dispută cu Patriarhia din Constantinopol în legătură cu recunoașterea autocefaliei sale, pe care o va obține în 1937, având nevoie de sprijinul Patriarhiei Române, a căutat să și-i apropie de ortodocșii români, îngăduindu-le să-și folosească limba lor în școală și biserică.

Astfel, între cele două războaie mondiale, în pofida unor mici șicane, în toate cele opt biserici din regiunea Corița (Corița, Sipsca, Grabova, Nicea, Lunca, Pleasa, Moscopole și Elbasan) s-a putut oficia în graiul străbun, iar cele două școli românești de la Corița și Sipsca, ce funcționau pe lângă biserici, subvenționate de statul român până în anul 1927, au fost trecute în bugetul statului albanez, ca școli minoritare, deși Albania nu i-a recunoscut pe români ca minoritate etnică, așa cum a fost cu grecii.

Patriarhia Română a căutat să-i ajute bisericește pe românii albanezi, trimițându-le, începând din 1930, toate cărțile necesare serviciului divin, precum și unele mici subvenții. Totodată, văzând că preoții din Albania nu au pregătirea teologică necesară, ci numai două-trei clase primare, ceea ce făcea ca, în afara serviciului bisericesc, activitatea lor culturală să fie nulă, a recrutat dintre românii albanezi tineri pentru studii teologice în România. Inconvenientul a fost că aceștia, după încheierea studiilor în țară, nu s-au mai întors în Albania. S-a încercat atunci să se trimită din România preoți misionari în Albania, dar ei n-au fost primiți de guvernul albanez de teamă să nu facă propagandă națională românească.

Pentru același motiv, tinerii intelectuali care urmaseră la școlile din România erau tratați de autoritățile locale ca elemente străine, fără simț național albanez și, în afară de puține excepții, nu erau admiși în serviciul statului. În general, faptul de a fi urmat la o școală românească nu aducea nici un folos minoritarilor români, ci le făcea mai anevoioasă câștigarea traiului. De aceea, aproape toți tinerii români din jurul Coriței, unde minoritatea românească era compactă, veniți ca bursieri în România, după terminarea studiilor, refuzau să se mai întoarcă acasă. Prin urmare, dacă dezvoltarea conștiinței naționale îi întărea moral, indirect, ea îi slăbea material pe minoritarii români din Albania.

În aceste împrejurări, în cele opt biserici românești, slujba s-a oficiat la început numai în românește, apoi, limba română a alternat cu albaneza și cu greaca, cu toate că în localitățile respective credincioșii erau cu toții români, cauza fiind aceea că preoții români erau ieșiți din școlile grecești.

După cel de-al doilea război mondial, în noile condiții social-politice, cum știm, Biserica Ortodoxă Albaneză a fost obligată să rupă total legăturile sale cu celelalte Biserici ortodoxe surori și în general cu lumea din afară, datorită prigoanei la care a fost supusă de statul comunist, de pe urma căreia a avut de suferit pierderi grele. De altfel, în Albania, o dată cu instaurarea regimului comunist și suprimarea libertăților religioase, toate cultele au fost supuse unor grele lovituri și persecuții de tot felul, tinzându-se la îngrădirea și suprimarea lor, pentru ca, la începutul anului 1968, postul național de radio Tirana și presa comunistă să declare că „Albania a devenit oficial primul stat ateu din lume".

În realitate, în Albania, ca și în celelalte țări foste comuniste, religia n-a putut să fie lichidată. Regimul comunist le-a impus doar prin constrângere oamenilor să nu mai creadă în Dumnezeu, dar credința a rămas adânc înrădăcinată în sufletele lor și, în așteptarea unor vremuri mai bune, ea s-a manifestat în tăcere, la fel de viu ca și înainte.

Astăzi, când în Albania au fost restabilite drepturile democratice şi cultele se manifestă liber, comunitatea românilor din Coriţa face eforturi pentru redeschiderea bisericii şi a şcolii româneşti de acolo.

Faţă de cele de mai sus, se poate afirma că, în urma împărţirii Macedoniei şi Traciei între statele succesoare ale fostului imperiu otoman, a schimbărilor de populaţie între Grecia, Turcia şi Bulgaria şi înfăptuirii reformei agrare în întreaga Peninsulă Balcanică pe baze naţionale, statele balcanice s-au constituit după primul război mondial pe temelii etnice solide, urmărind consolidarea unităţii lor naţionale prin întărirea elementelor de aceeaşi origine etnică şi prin deznaţionalizarea sau îndepărtarea elementelor minoritare, care mai există în limitele graniţelor lor teritoriale.

Pe durata acestui proces de integrare naţională, românii macedoneni, împrăştiaţi în grupuri răzleţe pe teritoriul a patru state diferite şi lipsiţi de sprijinul moral al unui ideal naţional realizabil, merg cu paşi siguri către o asimilare completă în masa etnică a populaţiilor în mijlocul cărora trăiesc. În regiunile unde românii locuiesc în grupuri compacte, procesul de asimilare este lent şi de durată, dar acolo unde se află izolaţi în masa etnică înconjurătoare, datorită politicii de deznaţionalizare a statelor interesate, a refuzului de a li se îngădui accesul la propria lor limbă şi cultură, aşa cum s-a procedat cu toate celelalte minorităţi în epoca noastră, ei sunt pe cale de a-şi pierde conştiinţa naţională românească.

Din acest punct de vedere, în sânul românilor macedoneni s-au conturat două categorii. *Românii naţionalişti*, care au îndurat toate prigonirile turceşti, bulgare, greceşti, sârbeşti şi albaneze şi şi-au păstrat neştirbită limba, religia şi obiceiurile, frecventând bisericile româneşti şi şcolile pe care le-au întemeiat pe lângă aceste biserici. În Serbia, de pildă, unde nu există şcoli şi biserici româneşti, în afară de biserica din Bitolia, şi nici preoţi români, ei preferă să-şi lase mult timp copiii nebotezaţi, decât să primească numele sârbeşti de pe lista oficială dată de Mitropolie în vederea slavizării numelor în Macedonia sârbească. Alături de ei se află marea masă a românilor mai mult sau mai puţin grecizaţi sau slavizaţi, cunoscuţi sub numele de *grecomani* sau *renegaţi*. Numărul acestora este covârşitor faţă de cel al românilor naţionalişti. În Grecia şi Albania, aproape toţi românii bogaţi s-au grecizat, iar în Serbia şi Bulgaria, românii de la oraşe, de teama prigonirilor, nu-şi manifestă sentimentele naţionale şi caută să-şi împlinească rosturile în locurile unde se găsesc, considerându-se slavi.

Această nefericită prigoană împotriva românilor macedoneni, ameninţaţi cu dispariţia, este crudă şi nedreaptă, căci ei au fost secole de-a rândul unul dintre cele mai culte popoare din Peninsula Balcanică şi adevăraţii purtători ai bogăţiei spirituale şi ai civilizaţiei bizantine. La crearea naţiunilor moderne din Balcani ei au participat cu jertele lor, cu banii şi cultura lor şi cu numeroşi conducători şi intelectuali. Contribuţia lor la istoria modernă a Greciei este considerabilă. Eteria, de pildă, a fost practic creată şi finanţată de românii macedoneni. Pentru eliberarea şi afirmarea Serbiei şi Bulgariei, românii au dat, de asemenea, renumiţi oameni politici, învăţaţi şi cărturari, iar pătura de intelectuali şi diplomaţi ai Albaniei moderne, tot dintre români a fost alcătuită.

De aceea, este de neînţeles de ce românii macedoneni, care sunt autohtoni în Balcani şi au avut valoroase contribuţii la crearea statelor balcanice moderne, nu beneficiază de drepturile fundamentale pe care le au celelalte minorităţi; de ce în bisericile şi în şcolile lor, unde în trecut se folosea limba română, acum se întrebuinţează numai limba slavă şi greacă sau sunt închise din lipsă de preoţi şi profesori români.

Românii din Timoc

La sudul Dunării, în faţa Banatului şi Olteniei, în regiunea cuprinsă între râul Morava (Servia) şi oraşul Vidin (Bulgaria), trăieşte în masă compactă o populaţie numeroasă de români. Ei sunt despărţiţi de râul Timoc (graniţă între Serbia şi Bulgaria), pe o adâncime de o sută de kilometri: *românii dintre Timoc şi Vidin* (Bulgaria) şi *românii dintre Morava şi Timoc* (Serbia).

Românii din Timoc sau timoceni sunt atestaţi de timpuriu în istorie. Între 1530-1535 sunt pomenite 86 de localităţi româneşti pe valea râului Timocul Negru, iar la 1666, în regiunea Fetislam (Cladova de azi, din faţa Severinului) este înregistrate 70 de comune româneşti, sub denumirea de „vlahi“. Între 1570-1572, regiunea Marginea, din faţa Olteniei, obţine autonomia prin berat de la sultan, având cârmuitori principi vlahi, numiţi cneji. Funcţiunile se transmiteau ereditar, cele mai cunoscute familii vlahe din Marginea timoceană fiind ale lui Ilie Carapancea şi Crăciun din Cladova.

Autonomia regiunii Marginea dispare în toiul revoluţiei sârbe din 1804-1813, când ţinutul intră sub stăpânirea toponimiei şi onomasticei, iar limba română a fost alungată din biserici şi înlocuită cu limba slavă.

De atunci şi până astăzi, românii din Timocul sârbesc, dar şi cei din Timocul bulgăresc (de la 1878), sunt supuşi celei mai atroce deznaţionalizări. Intelectualii români (preoţi, învăţători, profesori) au fost înlăturaţi fie prin transferare în regiuni curat sârbeşti sau bulgăreşti, fie prin expulzare sau încarcerare. Până la cel de-al doilea război mondial, a te declara român în Timoc era o crimă. De aceea, mulţi români şi-au pierdut viaţa, au rămas fără slujbă sau şi-au luat lumea-n cap.

În pofida tratamentului de deznaţionalizare forţată, ei vorbesc încă româneşte, şi-au păstrat tradiţiile, portul şi obiceiurile de o puritate şi frumuseţe unică.

Pentru ei s-au fabricat teorii savante, cum că ar fi sârbi sau bulgari „românizaţi“ în Oltenia şi Banat, în decursul unui secol, după revoluţia sârbească de la 1804-1813 când, de spaima turcilor, au trecut la nord de Dunăre, aşezându-se printre olteni şi bănăţeni. De fapt, sârbii, după propria lor istoriografie, au descălecat în regiunea timoceană la 1691, venind de la Kosovo-Metohia, sub coducerea patriarhului Stevan Stratimirovici, care i-a împărţit în două, jumătate stabilindu-se între românii din Timoc (40 de sate), iar cealaltă jumătate (tot 40 de sate) în jurul Timişoarei şi pe Valea Dunării.

În **Timocul sârbesc**, românii sunt grupaţi în patru judeţe: Pojarevat, Morava, Craina şi Timoc, având 257 comune, dintre care 211 curat româneşti şi 46 mixte, precum şi în oraşele Negotin, Cladova, Zaicear, Bolievat, Bor, Maidanpek, Doni, Milanovat, Cuceva, Lazniţa şi Petrovatna Mlavi.

În **Timocul bulgăresc** sunt 36 de comune curat româneşti numai în judeţul Vidin şi 10 mixte, la care se adaugă 10 localităţi din Valea Dunării: Lom, Cula, Plevna, Oreahovo, Ruse şi cele din Dobrogea de sud.

După cel de-al doilea război mondial, românilor timoceni li s-a atribuit în mod oficial vechiul lor nume medieval de „vlahi“ sau „vlasi“, tocmai pentru a se acredita ideea că ei sunt altă etnie şi nicidecum români. Enciclopedia bulgară, de pildă, mai înregistra în 1970 un număr de 4.000 de vlahi în 40 de localităţi. În toate statisticile slave (bulgare şi sârbeşti), numărul românilor timoceni este considerat ca neînsemnat, încât croaţii, în ziarul „Danus“, îi numesc români „desfiinţaţi“, iar alţii le zic minorităţi „secrete“, uitate sau „tăinuite“. Oricum, ei nu sunt trataţi ca subiect de drept, n-au statut etnic, ci există doar *de facto*, nu şi *de jure*.

După opiniile unor localnici, se crede că numărul lor se apropie de un milion (în Serbia şi Bulgaria). În realitate, cifra e mai mică, între 300.000-500.000, întrucât mulţi au fost asimilaţi, iar bilingvii sunt înregistraţi în statistici la „slavi“.

Este dureros că, atât Serbia, cât şi Bulgaria, care au acordat drepturi culturale şi religioase ungurilor, germanilor, turcilor şi chiar ţiganilor, numai pe români, care au îndeplinit în trecut un rol atât de important în istoria acestor state, nu i-au recunoscut ca minoritate etnică. Aşa se face că, până azi, românii timoceni n-au posibilitatea să-şi cultive sentimentul naţional, să aibă şcoli şi biserici în limba maternă. Or, numai sub razele culturii naţionale şi ale specificului naţional, românii timoceni, aşa cum au ştiut în trecut să-şi arate eroismul ori de câte ori ţările în care trăiesc au fost în pericol, tot aşa vor şti ei şi în viitor să contribuie la îmbogăţirea tezaurului cultural, ştiinţific şi artistic al patriei lor – Serbia şi Bulgaria.

SIDIA-CARMEN VLAD POPA

(CANADA)

ISTORIA ŞI PREZENŢA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN DIASPORA

1. INTRODUCERE

Sosirea mea din România, ca rezidentă la Montréal, a avut loc în februarie 1997, şi singurul "lucru" pe care l-am adus cu mine *ca punct de referinţă sigur*, pentru toate axele vieţii mele, este credinţa *mea* ortodoxă, aşa cum este ea.

Dar aici, credinţa *mea* părea a nu fi valabilă, mai mult chiar, contrar aşteptărilor, n-am găsit Biserica Ortodoxă Română, una singură, ci trei parohii separate. N-am putut înţelege secretul acestei separări: Sfânta Treime (Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh) este indivizibilă, aici "trinitatea" unei singure Biserici este ruptă. Am ajuns în parohia ce spune despre ea însăşi că este "singura adevărată biserică, ce n-a făcut compromisuri", din spusele preotului ei. În acea perioadă avea ca ierarhie ecleziastică "Sinodul rus din afara graniţelor" (mitropolit Vitalie), care "aparţine direct de Constantinopol (patriarh Bartolomeu)", după spusele aceluiaşi păstor. Biserica (sau Sinodul) rus din afara graniţelor este numele unei biserici "independente", care nu este recunoscută de majoritatea Bisericilor ortodoxe. Nu numai că nu aparţine de Constantinopol, dar Patriarhia Ecumenică nu o recunoaşte canonic .("validă"). Am avut ameţeli: ce poate să însemne o biserică ortodoxă română sub jurisdicţie rusă aparţinând de jurisdicţia greacă?! În jurul meu, doar informaţii contradictorii, fără nici un fundament şi nici o indicaţie de relaţii cu celelalte două parohii. Voi încerca să fac un foarte scurt rezumat al studiului întreprins asupra acestui subiect, indicând referinţa bibliografică a fiecărei informaţii. Biserica Ortodoxă Română în diaspora urmează aproape acelaşi drum ca al celorlalte Biserici Naţionale Ortodoxe, mai puţin acţiunea misionară organizată şi planificată pentru etniile necreştine. Ea are ca misiune principală:

1) de a păstra credinţa ortodoxă printre românii stabiliţi în afara graniţelor geografice ale României;
2) de a-i primi pe toţi cei care, pentru motive autentic creştine, cer să fie primiţi în comuniunea ei;
3) de a forma împreună cu ceilalţi ortodocşi, de alte etnii, Biserici Ortodoxe locale.

. În această modalitate de a acţiona a Bisericii Ortodoxe Române, niciodată prozelită sau agresivă, regăsim trăsături specifice strămoşilor noştri, care trăiau pe teritoriul bimilenar creştin al României. Această Biserică mărturiseşte despre profunzimea bogăţiei spirituale a românilor, pe care au păstrat-o cu discreţie în interiorul inimii lor, indiferent unde au trăit. Ea arată de asemenea ospitalitatea fără limite faţă de toţi cei ce le-au bătut la uşă sau le-au cerut ajutorul. Voi prezenta istoria Bisericii Ortodoxe Române în diaspora încercând a urmări, pe de o parte, principalele momente şi caracteristici ale emigraţiei române, pe de altă parte, principalele momente ale istoriei mondiale şi naţionale, ca: primul război mondial şi revoluţia din 1917, perioada dintre cele două războaie, al doilea război mondial, perioada comunistă în România (1944-1989) şi perioada post-comunistă (1989-2000).

2. BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎNAINTE DE 1918 ÎN EUROPA

Se poate începe prezentarea istoriei Bisericii Ortodoxe Române în Europa, la Paris, după revoluţia de la 1848. În 1853, sosea într-un Paris populat atât cu studenţi, cât şi cu exilaţi revoluţionari români,

arhimandritul Iosafat Varbileanu. Acest preot era egumenul mânăstirii Snagov şi va fi fondatorul comunităţii ortodoxe române din Paris. În 1857 a început apariţia unui jurnal cu nume sugestiv, *Buciumul*, care avea aceeaşi adresă ca a parohiei ortodoxe române de aici: strada Racine, nr. 22. În 1886, protopopul Ioan Severin amenajează şi sfinţeşte "noua" biserică (a cărei istorie începe în cea de-a doua jumătate a secolului XIV), în strada Jean de Beauvais, nr. 9. Biserica are hramul Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavril, şi a fost cumpărată de la comunitatea religioasă a dominicanilor de guvernul Regatului României. Elita nobiliară şi intelectuală a celei de-a doua jumătăţi a secolului XIX, participantă la revoluţia de la 1848 sau la formarea statului naţional român contemporan (Unirea Principatelor Române, Moldova şi Valahia, în 1859, şi Independenţa, în 1877), avea acum posibilitatea să aibă în inima cartierului latin, servicii religioase ortodoxe în propria sa limbă. Nu mai apela la biserica rusă din Paris. Regăsim în prezbiteriul acestei biserici, monument istoric, portretul domnitorului Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), unificatorul Principatelor Române, statuia poetului naţional Mihai Eminescu şi multe documente foarte importante pentru istoria religioasă, politică şi culturală a poporului român. Anul 1863 a adus o mare suferinţă în familia domnitorului român Mihail Sturza, care a ocupat tronul Moldovei între 1834-1849 şi care locuia acum la Paris: fiul său, prinţul Mihail, student la Şcoala Imperială "Napoleon Bonaparte", în vârstă de 17 ani, a decedat subit. Părinţii, profund îndureraţi, au decis construirea în staţiunea Baden-Baden din Germania a "Capelei Sturza", destinată a fi cavoul familiei. Amplasarea se face pe o colină numită Michaelsberg. Capela, terminată în 1866, este de o frumuseţe arhitecturală clasică, cu ornamente bizantine şi romane. La început ea a fost sub jurisdicţia Patriarhatului din Constantinopol. Începând din 1883, ea a fost sub jurisdicţia Bisericii Moldovei, ca urmare a unei cereri a prinţului "pentru a dovedi devotamentul meu de fiu al Bisericii Moldovei - patria mea".

În 1885, Biserica Ortodoxă Română a obţinut autocefalia din partea Patriarhatului Constantinopolului. Pentru Biserica Ortodoxă Română din Europa secolului XIX, se constată aceleaşi caracteristici ca şi ale celorlalte biserici ortodoxe implantate aici: construite de aristocraţia bogată, având puţini creştini stabili. Majoritatea enoriaşilor era în trecere, în vilegiatură, în vacanţă, la studii, etc. Nu avea o organizare ecleziastică locală, legată de Biserica-mamă, fără seminarii sau universităţi teologice. La începutul secolului XX, între 1905-1908, la Sofia, în Bulgaria, a fost construită o biserică ortodoxă română, dar n-a fost sfinţită decât în 1923.

3. BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎNAINTE DE 1918 ÎN AMERICA DE NORD

Primele grupuri de emigranţi români au ajuns în America cel mai devreme prin ultimii ani ai secolului XIX, şi începutul secolului XX. Erau originari din satele Bucovinei. Către 1904-1909 a sosit un prim val de emigraţie de ţărani din Ardeal, urmat de un altul, între 1905-1914, din Banat. Aceşti emigranţi cunoşteau germani care înainte de a se stabili în America au locuit în aceleaşi regiuni ale României, ca şi ei. Cea mai mare parte dintre emigranţi erau săraci, aproape neştiutori de carte. O mare parte avea intenţia să strângă bani şi să se întoarcă în ţara de obârşie pentru a-şi cumpăra pământ în bătrânul lor sat. Dar ... au rămas în ţara care i-a adoptat. O persoană pe care am cunoscut-o, născută aici, acum bunică, mi-a povestit cum tatăl ei, sosit în America foarte tânăr, cu primele valuri de emigranţi, plângea de fiecare dată când îşi ara bucata de pământ pe care o cumpărase aici, şi asta, până la sfârşitul zilelor lui. Românii au început să-şi organizeze viaţa religioasă şi socială, pentru a-şi păstra credinţa şi tradiţiile lor, în principal pe lângă oraşele unde s-au stabilit: Chicago, Detroit, Montréal, etc., având ca model celelalte etnii stabilite aici. Au format societăţi frăţeşti pentru a-i ajuta pe noii veniţi: la Indiana Harbor, lângă Chicago în 1909 s-a format societatea frăţească "Nicolae Iorga". Pe teritoriul american, românii au găsit o Biserică Ortodoxă organizată, fondată în 1794 când opt călugări ruşi de la mânăstirea Valamo, sosesc în Alaska (care în acea perioadă aparţinea Rusiei) şi înfiinţează o parohie la Kodiak. Călugărul Gherman, trecut la Domnul în 1837 şi canonizat în 1970, rămâne singur (ceilalţi decedând la puţin timp după sosire sau reîntorcându-se în Rusia); a trăit o viaţă de rugăciune printre aleuţi, mărturisind prin propria viaţă credinţa creştină. În 1824, părintele Ioan Veniaminov devine preot la Unalaska şi în 1840 este hirotonit episcop cu numele de Inocent, desfăşurând o foarte importantă

activitate misionară în rândul populației din Alaska. În 1867, vânzând ruşii Alaska americanilor, sediul episcopal a fost transferat la San Francisco în 1872 şi apoi la New York în 1905. Între 1907 şi 1914 episcop a fost Î.P.S. Platon. În 1916 un episcop auxiliar a fost numit pentru vicariatul din Winnipeg. În timpul episcopatului Î.P.S. Tikhon în America de Nord, 1898-1908, Biserica reunea toți creştinii ortodocşi din "Lumea Nouă", indiferent care erau originile lor naționale. El a scris Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse în 1905-1906, spunând că arhidioceza americană trebuie să fie o Biserică Ortodoxă autonomă; ea va trebui să cuprindă toți creştinii, fără a ține cont de originile etnice; engleza va trebui să fie limba sa liturgică şi biserica va trebui să urmeze calendarul civil. La acea dată începuseră să se facă traduceri ale principalelor servicii religioase. Acesta era contextul găsit de primii emigranți români. Iată primele parohii construite în S.U.A. şi Canada: 1902 Lennard, Manitoba; Regina, Saskatchewan (Canada); 1903 Macnutt, Saskatchewan (Canada); 1904 Cleveland, Ohio; 1906 Youngstown, Ohio; *Indiana Harbor, Indiana (Lansing, Illinois); Hermitage, Pennsylvania; Dysart, Saskatchewan (Canada); 1908 Merrillville, Indiana; 1910 Indianopolis, Indiana; 1911 Chicago, Illinois; Canton, Ohio; Assiniboia/Flintoft, Saskatchewan (Canada); 1912 Southfield, Michigan; Alliance, Ohio; Woonsocket, Rhode Island; 1913 Saint Paul, Minnesota; Elkins Park, Pennsylvania; 1914 Fairlawn, Ohio; Ellwood City, Pensilvania; Regina, Saskatchewan (Canada); 1916 Warren, Michigan; 1917 Montréal, Québec (Canada); 1918 Windsor, Ontario (Canada). Până la începutul primului război mondial, 24 de parohii româneşti slujeau comunitatea ortodoxă română a Americii de Nord. În "Lumea Nouă", datorită emigrației economice (rusă, greacă, română etc.), ortodoxia reuşise, înaintea revoluției din 1917, să se implanteze şi să se constituie în Biserică multinațională în căutarea autonomiei sale, grație lucidității şi autorității episcopilor, exemplu fiind Tickhon, viitor patriarh al Rusiei, printre alții.

4. BISERICA ORTODOXA ROMÂNĂ DUPĂ 1918 ÎN AMERICA DE NORD

Primul război mondial a cauzat multe suferințe poporului român, dar a adus, la 1 decembrie 1918, sub domnia Regelui Ferdinand, formarea României Mari: după unirea Moldovei şi Valahiei, în 24 ianuarie 1859, a urmat unirea Basarabiei, în 27 martie 1918, a Bucovinei, în 28 noiembrie 1918 şi a Transilvaniei, la 1 decembrie 1918. Unificarea tuturor acestor provincii a readus pe harta geografică a lumii, sub numele de România, o țară cu aproximativ acelaşi teritoriu antic, locuit de daci (populația autohtonă, cucerită de Imperiul roman, care este la originea poporului român de astăzi) şi a stabilit Biserica Ortodoxă Română ca pe a doua Biserică Ortodoxă din lume.

Această mare unire a produs un fenomen de reîntoarcere a românilor spre România, iar numărul ortodocşilor români rămaşi în Statele Unite şi în Canada s-a redus la jumătate, multe biserici parohiale fiind menținute doar de câteva familii. Doar după al doilea război mondial emigrarea către lumea nouă cunoaşte o nouă perioadă de creştere; de această dată, emigranții erau persoane mai instruite, fie opozanți ai regimului politic comunist, fie oprimați ai dictaturii comuniste. Ei au găsit în multe parohii, servicii religioase bilingve, române şi engleze, ceea ce a contribuit la convertirea multor americani la ortodoxie.

Românii au ştiut întotdeauna că doar episcopul este garanția supremă a episcopiei; că nu poate exista nici Biserică, nici preot, nici mântuire, fără un episcop canonic, în comuniune de împărtăşanie cu ceilalți episcopi ortodocşi din lume. În timpul Adunării Parohiilor, ținută în 8-9 martie 1918, la Youngstown, Ohio, creştinii români discută pentru prima oară problema creării unei episcopii româneşti. (În noiembrie 1917 a avut loc Revoluția bolşevică). Congresul Bisericesc din 28-29 martie 1929, de la Detroit, a hotărât înființarea Episcopiei Ortodoxe Române. În 1934, arhimandritul Pompiliu Moruscă de la mânăstirea Hodoş-Bodrog din România, primeşte din partea Patriarhatului numele de Policarp, devenind episcop pentru America. Va sosi în America în 27 iulie 1935, la Cleveland; festivitătile au avut loc la Detroit. În 1925, Biserica Ortodoxă Română e proclamată patriarhat. "Tomosul", a fost emis la 27 septembrie de patriarhul ecumenic Vasile al III-lea. Întronizarea primului Patriarh al României, Miron Cristea, a avut loc la Bucureşti, la 1 noiembrie 1925. Ceilalți Patriarhi români sunt: Nicodim Munteanu (1939-1948), Iustinian Marina (1948-1977), Iustin Moisescu (1977-1986) şi Teoctist, din 1986. În 3-4

iulie 1938, a avut loc inaugurarea locului care va deveni sediul Episcopiei române, numit "Vatra românească", la Grass Lake, Michigan, U.S.A., cu participarea a mai mult de 3000 de credincioşi. Cu această ocazie a fost imprimat primul număr din *Calendarul "Solia"*, care este publicat până astăzi.

În iulie 1939, episcopul Policarp traversează Atlanticul pentru a participa la Adunarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române şi nu mai revine niciodată în America din cauza celui de al doilea război mondial, iar apoi pentru că autorităţile române îi interzic să părăsească ţara. Va deceda în 1958 în România. Pentru a înţelege perioada anilor 1939-1950, în viaţa românilor nord-americani, ca şi evenimentele din viaţa Episcopiei române pe continentul american, trebuie înţeles caracterul şi identitatea celor care au format comunitatea română din America şi a celor care au rămas în România (autorităţi, cler, popor). Am spus deja că valul de emigraţie românească de după al doilea război mondial avea caracteristica opoziţiei politice faţă de comunism. Pe de altă parte, autorităţile comuniste au utilizat toate metodele posibile pentru a combate Biserica sau pentru a o folosi în favoarea propriilor interese. La începutul celui de-al treilea mileniu, putem privi cu frisoane acest "film de groază": *The Imprisoned Church, 1944-1989*, editat de Academia Română, ce ne dă informaţii cutremurătoare despre cei 45 de ani de dictatură comunistă. Ne prezintă 2 544 persoane deţinute. Printre ele se găsesc 2 398 clerici: 1 888 ortodocşi, 235 greco-catolici, 172 romano-catolici, 67 protestanţi, 25 neoprotestanţi, 23 musulmani, 13 mozaici, 49 cântăreţi bisericeşti, şi 100 ecleziaşti fără identitate confesională. Printre ierarhi, 17 au fost înlocuiţi, 15 exilaţi, 966 preoţi şi 614 cantori, epuraţi.

Ne reîntoarcem la ortodocşii români din America, în perioada în care nu aveau episcop. Episcopul Antim Nica, fiind trimis de la Bucuresti, nu a fost acceptat de Consiliul episcopal de la "Vatra", care se temea de amestecul politic. Consiliul a primit această decizie a Bucureştiului ca pe o insolentă tentativă de a pune stăpânire pe "o instituţie româno-americană". Dacă definim Biserica în primul rând ca pe o "instituţie naţională", îi amputăm dimensiunea ei spirituală, care este deasupra tuturor raţiunilor naţionale, personale, politice sau materiale, înseamnă că schimbăm ordinea valorilor, pe care Dumnezeu a stabilit-o. O parte a românilor americani decid în 28 noiembrie 1947, la Congresul de la Detroit, să ceară autonomia din partea Patriarhatului român. În 1950, preotul Andrei Moldovan de la parohia din Akron, Ohio, văduv prin decesul soţiei, susţinut de câţiva preoţi, pleacă în România, devine călugăr şi este hirotonit episcop pentru românii din America. Revenit la "Vatra", n-a fost recunoscut de către congresul parohiilor, dar el ocupă şi încuie clădirea Episcopiei. Trei tineri, însă, sar gardul, sparg lacătele şi deschid porţile pentru credincioşii care îndepărtează "trădătorii" şi instalează în loc pe propriul lor episcop, Viorel Trifa. Scindarea Episcopiei române în America este consumată. După alte certuri şi dispute, s-au stabilit trei ramuri:

a) Episcopia ortodoxă română de la "Vatra", episcop Viorel Trifa, autonomă.

b) Arhiepiscopia ortodoxă română din America şi Canada, episcop Andrei Moldovan, Bucureşti.

c) Grupul parohiilor ortodoxe "independente" sau sub jurisdicţia Sinodului rus din afara graniţelor.

a) Episcopia Ortodoxă Română de la "Vatra"

În 1951, Congresul de la "Vatra" îşi declară completa sa autonomie faţă de Patriarhia Română. În 1952, Viorel Trifa devine călugăr la Philadelphia şi este hirotonit episcop de Mitropolia ortodoxă ucrainiană din America (nerecunoscută canonic în acel moment). În 1960, Episcopia "Vatra" intră sub jurisdicţia Mitropoliei Ortodoxe Ruse din America, aceasta primind autocefalia din partea Bisericii-mamă a Moscovei, în 1970. Specificaţia naţională rusă fiind înlăturată, această mitropolie se numeşte acum Biserica Ortodoxă Americană (*The Orthodox Church in America*) şi conţine de asemenea grupuri de bulgari şi albanezi. Autocefalia americană a fost recunoscută de Biserica Ortodoxă Georgiană, Biserica Ortodoxă Sârbă, Biserica Ortodoxă Bulgară şi de Biserica Ortodoxă Poloneză. Episcopatul româno-american "Vatra" a intrat în comuniune euharistică (de împărtăşanie) cu Biserica-mamă a României, după căderea dictaturii comuniste. Cel mai puternic centru religios şi intelectual al ortodoxiei în America este incontestabil Seminarul Sfântul Vladimir din New York, fondat în 1938 şi ridicat la rangul de facultate teologică în 1948. Profesori eminenţi, ca părintele George Florovsky, Alexandre

Schmemann şi John Meyendorff au venit să predea aici, iar din 1952, facultatea publică o revistă de mare valoare, *St. Vladimir's Seminary Quarterly*. Pasajul următor, extras dintr-un articol al părintelui Alexandre Schmemann, "Byzantine Theocracy and the Orthodox Church", al 2-lea număr al revistei, arată suficient deschiderea spirituală şi îndrăzneala gândirii care caracterizează aceste cercuri ortodoxe: "Naţionalismul a devenit în întregime păgân şi materialist; se aseamănă unui nou idol care cere sacrificii şi un cult. Iar creştinii vor sprijini acest idol prin intermediul «rasismului» religios şi prin izolarea lor psihologică în grupări «autocefale» naţionale. Este timpul să revenim la Marea Biserică, la izvoarele unei Ortodoxii vii".

În perioada foarte dificilă care a urmat, episcopul Viorel Trifa şi-a organizat episcopia care a devenit un adevărat centru de cultură şi educaţie creştină şi naţională, având parohii, şcoli de duminică pentru religie, monumente comemorative, asociaţia "Reuniunea Femeilor Ortodoxe Române-Americane" (A.R.F.O.R.A.), creată în 1934, "Societatea Tinerilor Români Americani Ortodocşi" (A.R.O.Y.), creată în 1950, "Fraternitatea Ortodoxă S.U.A.", fondată în 1968 şi "Fraternitatea Ortodoxă a Canadei", fondată în 1975. Publicaţiile sunt: *Solia*, calendarul *Solia*, amândouă în engleză şi română, *Lumină Lină*, jurnal teologic în română şi *Joyous Light*, jurnal teologic în engleză. În 1967, Episcopul Viorel Trifa binecuvântează prima mânăstire românească de limbă engleză în America, Mânăstirea Schimbarea la Faţă, la Ellwood City, Pensilvania, fondată de principesa Ileana din familia regală a României (fiica regelui Ferdinand şi a reginei Maria), devenită monahia Alexandra (maica Alexandra). Dezvoltarea mânăstirii a devenit posibilă doar după sosirea din România a două măicuţe de la Mânăstirea Văratec, Benedicta şi Gabriela. În 1981 soseşte la Ellwood City a treia măicuţă, Apolinaria, de la aceeaşi mânăstire. Ca duhovnici erau părinţii Roman Braga şi Felix Dubneag, care fac parte din elita spirituală a Bisericii Ortodoxe Române. Împreună cu Vasile Vasilache, Dumitru Stăniloae, arhimandritul Arsenie Papacioc, arhimandritul Sofian Boghian, şi mulţi alţi intelectuali şi clerici au fost membri ai unei mişcări creştine ortodoxe numită "Rugul Aprins", de pe lângă Mânăstirea Antim din Bucureşti. Acelaşi grup de trei monahii şi doi duhovnici au fondat în ianuarie 1988, la Rives Jonction, aproape de Detroit, Michigan, prima mânăstire de limbă română pe teritoriul american, Adormirea Maicii Domnului, având ca publicaţie, jurnalul monastic *Rugul Aprins*. Mânăstirea este binecuvântată de succesorul şi continuatorul Episcopului Valerian Trifa, Î.P.S. Nathaniel Pop. Moştenirea lăsată de Episcopul Valerian Trifa, trecut la cele veşnice câţiva ani mai târziu în Portugalia, este impresionantă, iar Episcopul Nathaniel continuă să o înmulţească. În *Calendarul "Solia" 1999* sunt enumerate 74 de parohii în America şi Canada. Rănile vechi au nevoie de mult timp pentru a se cicatriza. Conflictele acelor timpuri pot părea ridicole în ochii lumii contemporane, care nu le poate înţelege. Noi probleme apar: un mare număr de emigranţi economici au sosit din România. Sunt diplomaţi, cu studii superioare, bine pregătiţi profesional, foarte inteligenţi, foarte cultivaţi în domeniile laice ale vieţii, dar aproape analfabeţi la nivelul cunoştinţelor religioase şi teologice. Credinţa lor ortodoxă nu este decât latent potenţială. Cei mai mulţi au trăit în România, dar nu s-au interesat într-adevăr de renaşterea ortodoxă din perioada post comunistă din ţara lor de obârşie, iar alţii, sosiţi pe continentul american în timpul ultimei perioade comuniste, nu cunosc nimic despre acest fenomen. Împreună, pot fi victime uşoare ale fenomenelor schismatice şi sectare. Ei "completează" portretul înaintaşilor lor emigranţi de la începutul secolului XX cu calităţi dar şi cu defecte. Toate aceste probleme există în interiorul Bisericii Ortodoxe Americane, nu numai pentru că este "tânără", ci pentru că este ... "fragilă". Nu există o ortodoxie "bătrână" şi o alta "tânără" din punct de vedere esenţial, spiritual, doar din punct de vedere temporal, istoric. Toţi bebeluşii sunt nou-născuţi, dar din punct de vedere esenţial, spiritual, sunt toţi creaţi după Chipul lui Dumnezeu, care nu este nici "bătrân", nici "tânăr". Chipul există; şi-atât. În timpul copilăriei (temporală) copiii sunt cu toţii fragili. În timpul adolescenţei (tot temporală), tinerii devin mai dificili, îşi caută propria identitate şi au multe conflicte cu părinţii, îşi doresc independenţa foarte devreme, dar în cea mai mare parte a cazurilor, nu sunt încă pregătiţi pentru ea. La maturitate, copiii şi tinerii ajung să înţeleagă şi să recunoască justeţea comportamentului părinţilor lor. Am prezentat aici un punct de vedere personal asupra situaţiei "tinerei" ortodoxii americane. Împreună cu ceilalţi ierarhi, Episcopul Nathaniel are pe biroul său de lucru cele trei principale probleme care se pun ortodoxiei în America: 1) multitudinea

jurisdicțiilor independente; 2) depășirea unui naționalism îngust în același timp cu menținerea valorilor naționale ancestrale pentru salvarea valorilor religioase esențiale; 3) problema unei adaptări prudente. (de exemplu folosirea limbii engleze ca limbă liturgică). Soluționarea acestor probleme va decide asupra viitorului ortodoxiei în America. La Montréal, Canada, parohia Misiunea Ortodoxă Română Sfântul Nicolae, având ca preot pe părintele Cezar Vasiliu, aparține acestei jurisdicții.

b) Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Americii și Canadei

Paralel cu Episcopia "Vatra", Episcopia Patriarhatului de la București, ulterior Arhiepiscopie, continuă să funcționeze într-un alt sediu, cu un număr restrâns de parohii, la Detroit, Michigan, S.U.A., având ca episcop pe Andrei Moldovanu. Acesta a încercat să obțină de la guvernul american dreptul de proprietate asupra "Vetrei", dar fără rezultat. După moartea Episcopului Andrei, în 1963, Sfântul Sinod de la Bucuresti avea intenția să trimită în America pe Episcopul de Arad, Teoctist, actualmente Patriarh al României, dar acesta n-a obținut viza de intrare din partea autorităților americane. În aceste condiții, Congresul Arhiepiscopiei alege ca episcop pe arhimandritul Victorin Ursache, stareț al mănăstirii române de la Locurile Sfinte, devenit profesor într-un seminar american. El a avut acordul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și binecuvântarea Patriarhului ecumenic Athenagoras al Constantinopolului ca și pe cea a Patriarhului Iustinian al României. A fost ales episcop în 1966 și întronizarea a avut loc la Windsor, Ontario, Canada. În 1973, Congresul Arhiepiscopiei sale, i-a conferit titlul de Arhiepiscop, act recunoscut de Sfântul Sinod de la București. Numărul parohiilor a crescut continuu. În 1983 numărul parohiilor era 32: 15 pentru America, 16 pentru Canada, 1 pentru Venezuela. În 1999, Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Americii și Canadei avea 46 de parohii, teritoriul său jurisdicțional se întinde în S.U.A., Canada, America de Sud și Aria Pacificului. Editează revista spirituală ortodoxă *Credința*, și *Calendarul "Credința"*. Parohiile au propriile lor reviste: *Adevărul*, *Floarea Soarelui*, etc. Ca organizații auxiliare s-au format "Asociația Auxiliară a Femeilor Ortodoxe Române" (A.R.O.L.A.) și "Tinerii Ortodocși Români din America și Canada" (R.O.Y.A.). Broșura "Aniversarea de aur: 1929-1979" a Arhiepiscopiei de la Detroit ne arată același debut al Bisericii românești în America, ca și cel prezentat de "Vatra". Episcopul Victorin, călugăr de rugăciune, deasupra tuturor certurilor umane, poartă împreună cu toți creștinii rămași credincioși Bisericii Ortodoxe Române, crucea grea a acuzațiilor: "Sunteți comuniști, trădători, securiști, etc." Încă și astăzi aceste sloganuri funcționează ca mijloace de separare și creează un veritabil sentiment de culpabilitate printre cei care fac parte din această Arhiepiscopie. Dar, iată miracolul lui Dumnezeu, la un moment dat, chiar ateii comuniști și securiști au devenit creștini ortodocși. Marele teolog rus Vladimir Lossky, care a trăit în Occident, a rămas toată viața sa fidel Bisericii suferinde a Moscovei, iar prin anii '60, a avut ocazia să-și revadă țara, numită în acel moment Uniunea Sovietică. A participat la o Liturghie Arhierească, și când i s-a cerut să vorbească, a spus câteva cuvinte care au devenit celebre: "Dacă noi reușim să realizăm tot ceea ce realizăm în străinătate, este pentru că aici, voi vă rugați". Era în plină perioadă comunistă, 40 de ani după revoluția bolșevică. La Montréal, Canada, parohia Sfântul Ioan Botezătorul, având ca preot pe părintele George Chișcă, aparține acestei jurisdicții.

c) Grupul parohiilor "independente" sau sub jurisdicția Sinodului Rus din afara granițelor

În 1996, șapte parohii române din Europa (cea mai importantă fiind Sfinții Arhangheli din Paris) și una din Canada (Parohia Bunavestire din Montréal) erau încă sub jurisdicția Sinodului Rus din afara granițelor. În 1998, mitropolitul Vitalie de la Sinodul Rus, i-a anunțat că nu mai acceptă să le ofere acoperire jurisdicțională. Iată afirmația preotului Petre Popescu din Montréal din ziarul *Luceafărul* pe iulie-august 1999: "Episcopia noastră (!) a primit o scrisoare de la Sinodul Ortodox rus din Afara Rusiei, prin care ne elibera de sub jurisdicție". După afirmația episcopului Vitalie, preotul Petre Popescu este cel care nu a mai dorit să rămână în jurisdicția lui. Câteva parohii din Europa au revenit la Patriarhatul Bucureștiului prin intermediul Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania și Europa Occidentală

(mitropolit Serafim Făgărăşanul) sau prin intermediul Arhiepiscopiei Române din Paris (arhiepiscop Iosif). Vor fi prezentaţi mai târziu. Cele mai mari parohii, cea din Paris şi cea din Montréal, sub conducerea preotului numit vicar, Petre Popescu, se numesc ele însele Eparhia (Episcopia) din Paris. De mai bine de un an, plutesc în afara oricărei jurisdicţii, spunând că-şi caută un episcop. În realitate, doresc să-şi menţină "independenţa" cât mai mult timp posibil. După declaraţiile sale, preotul Petre Popescu a fost hirotonit în 1952 de Episcopul Grigorie, de la Sinodul rus din afara graniţelor, în timpul Mitropolitului Anastase (1936-1965) care era succesoorul lui Anton Krapovitsky (+1936), şi a fost ales vicar al "Eparhiei de la Paris" în 1999 de Adunarea generală a Eparhiei, ţinută la Paris. În acest moment, nici o autoritate eclesiastică nu a confirmat alegerile.

Notă: Tribunalul din Paris, prin decizia din 7 decembrie 1999, referindu-se la procedurile 99/11137 şi 99/17463, "anulează Adunarea Generală Extraordinară din 17 decembrie 1999 a Asociaţiei Culturale a Eparhiei Ortodoxe Române din Europa Occidentală, acum numită Eparhia Ortodoxă Română din afara graniţelor României, şi prin consecinţă, deciziile luate în timpul acestei adunări generale." Reprezentantul Patriarhatului Constantinopolului la CEB, din Geneva, preot George Tsetsis, în revista *SOP*, oct. 1998, a cerut o condamnare solidă, bazată pe argumente teologice, ecleziologice şi canonice a diferitelor grupări para-eclesiale: vechii calendarişti greci, Sinodul rus din afara graniţelor şi alte grupări schismatice din Georgia, Rusia şi România. În egală măsură, a propus o campanie de informare pentru denunţarea metodelor folosite de aceşti falşi episcopi. Sub pretextul păstrării adevăratei tradiţii ortodoxe, aceştia din urmă au ambiţia de a condamna ierarhia ortodoxă canonică; ei sunt pe drumul distrugerii unităţii ortodoxiei, exploatând credulitatea şi pietatea ortodoxă. Voi expune câteva idei teologice ale preotului-vicar Petre Popescu, prezentate în funcţie de circumstanţe (citatele se regăsesc în articolele din *Reperele bibliografice* de la finalul acestui studiu):

1) " ... biserica noastră va ajunge să treacă din nou sub oblăduirea Patriarhiei neamului. Răbdarea este un dar ceresc, şi prin răbdare vom învinge".
2) " ... am fost ales ... Vicar ... cu răspunderea de a menţine o continuitate în Episcopie şi să canalizez eforturile preoţilor şi enoriaşilor în căutarea unui Episcop şi încadrarea Episcopiei noastre într-un Sinod Ortodox care să nu depindă nici de Bucureşti şi nici de Moscova ... reîntoarcerea spre Ţară rămâne o posibilitate, dar cere înainte de toate o schimbare în Biserica din România. În plus, trebuie subliniat că, cu fiecare an care trece, acest lucru va deveni din ce în ce mai greu ... o unire cu Biserica Ortodoxă Română din America este mult mai posibilă, dar trebuie ţinut cont de situaţia noastră din Europa. Cum am putea noi să abandonăm pe fraţii noştri din Europa care vor şi ei o Biserică Ortodoxă Română liberă, ce nu depinde nici de Bucureşti nici de Moscova ... O integrare a tuturor bisericilor Ortodoxe Române din afara Ţării într-un Sinod. Iată visul!".
3) "Ortodoxia noastră ţărănească a fost aşa de vie şi aşa de susţinută încât n-a fost nevoie să se completeze cu o ierarhie bisericească ... Ceea ce se scrie şi se afişează astăzi în România despre bisericile din exterior sub pretextul «ortodoxiei româneşti» nu este nici ortodoxie şi nici românească. Rămăşiţele securităţii unui regim ateu decid ce să se scrie şi cine este canonic. În aceste vremuri aberante, pentru a rămâne în sfântă comuniune cu biserica universală, ai nevoie de aprobarea securităţii sau a slujitorilor fostei securităţi".
4) "Continuitatea înnoită a creativităţii bisericeşti, şi schimbarea de bază în structura ierarhică, va constitui de fapt continuitatea identităţii bisericeşti naţionale, singura valabilă şi singura care să se înscrie pe linia progresului spiritual şi moral şi singura canonică în conştiinţa izvorâtă din duhul apostolic al Bisericii Ortodoxe universale". Pe scurt, este preferabil a rămâne în afara Sfintei Comuniuni (Împărtăşanii) cu Biserica Ortodoxă de pretutindeni decât a respecta canoanele ortodoxe stabilite de la începuturile Bisericii lui Hristos, care sunt astăzi respectate chiar de comunişti şi de agenţii securităţii. Este necesar să se găsească "o nouă ordine mondială" şi eclesială acceptată de toată ortodoxia, pentru că situaţia existentă nu poate fi acceptată de autorul acestor declaraţii. Această parohie este cea mai veche din Montréal, cea mai bogată, cea

mai populată, cu corul cel mai bun, având alături Centrul cultural român cu o bibliotecă, precum şi un comitet al doamnelor.

5. BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL ÎN EUROPA

După al doilea război mondial, viaţa religioasă la Paris a fost foarte tulburată, ca urmare a situaţiei politice impuse României de către Uniunea sovietică. Patriarhii României acestei perioade au fost: Nicodim (1939-1948), Iustinian (1948-1977), Iustin (1977-1986), şi Teoctist (din 1986). Mitropolitul român Visarion Puiu (1879-1964), exarh pentru mânăstirile din Basarabia (1918), episcop de Argeş (1921-1923), de Hotin (1923-1935), mitropolit al Bucovinei (1935-1940) şi Transnistriei (1942-1943), stabilit în exil la Paris din septembrie 1949, întemeiază după această dată Episcopia Română de la Paris.

Preotul Boldeanu (de la parohia din Paris), susţinut de alţi trei preoţi, exilaţi ca şi el, consideră ca inacceptabil de a pomeni (la Sfânta Liturghie) doar îndepărtaţi "episcopi care suferă pentru credinţa lor", şi aduce la cunoştinţa mitropolitului Visarion Puiu într-o scrisoare din 8 mai 1953, această "uzurpare a drepturilor episcopale". Era în perioada celei de-a 100-a aniversări a parohiei de la Paris. Adunarea parohială din 11 aprilie 1954 a consemnat că: "Mitropolitul nostru este totdeauna membru al Sinodului Bisericii Martirilor. Înalt Prea Sfinţitul (Visarion) este aici reprezentantul Sinodului celor cincisprezece episcopi ortodocşi români închişi (sau morţi), ai Bisericii tăcerii şi catacombelor, martirilor, autentica Biserică Ortodoxă Română". (Se observă amestecul între martiri şi cei vii "puri sau nepătaţi". Obiceiul a fost păstrat până în zilele noastre, în timpul sărbătorii Pogorârii Duhului Sfânt 1999, credincioşii au fost binecuvântaţi de preotul-vicar Petre Popescu cu binecuvântarea mitropolitului Visarion Puiu, cel care a semnat în 1938 antimisul cu care este încă celebrată Liturghia*. Mitropolitul Visarion a decedat în 1964)

Consiliul parohial roagă pe Mitropolitul Visarion Puiu să ia parohia sub ascultarea sa, întărind relaţiile stabilite de preotul Boldeanu cu Mitropolitul Ioan Maximovitch de la Sinodul rus din afara graniţelor. Iată un fragment din răspunsul dat de Mitropolitul Ioan, în 26 martie 1954: "... plenitudinea vieţii Bisericii nu este posibilă dacă nu este încununată de Episcopul său, după cuvintele Sfântului Părinte al Bisericii, Ciprian al Cartaginei: *Acolo unde nu este Episcop nu este Biserică* ... Fără a intra în discuţii asupra cauzelor care au dus la o asemenea stare de lucruri şi fără a pretinde impunerea unei dominaţii asupra Bisericii Române sau amestecarea în viaţa ei interioară, pot declara că Biserica rusă din afara graniţelor, în persoana ierarhiei sale, este gata a ajuta de o manieră eficace realizarea deciziilor pozitive privind problemele ecleziastice române şi a susţine Biserica Română, dacă în acelaşi timp şi clerul şi credincioşii români care se găsesc aici, o doresc. În particular, aceasta privind formarea unei autorităţi ecleziastice superioare române în afara graniţelor".

În 26 decembrie 1954, arhimandritul Teofil Ionescu (1894-1975) a fost hirotonit episcop în parohia rusă Sfântul Nicolae din Versailles; el devine auxiliarul mitropolitului Visarion. Parohia română din strada Jean-de-Beauvais devine catedrală, beneficiind de decizia nr. 362 din 20 noiembrie 1920 dată de Patriarhul Tikhon, urmând exemplul dat de practica ierarhiei Bisericii creştine în timpurile persecuţiei creştinilor, sau în timpul retragerii din faţa năvălirii barbare.

În 23 iunie 1958, mitropolitul Visarion Puiu publică o scrisoare deschisă cu titlul *Vestea cea bună* anunţând că se alătură împreună cu comunitatea sa poporului român, "adică jurisdicţiei patriarhale supusă regimului comunist." ... Prinţul Bisericii (Episcopul Visarion Puiu) a fost unanim dezaprobat pentru această atitudine şi a plecat să-şi sfârşească duhovniceşte zilele în pace şi pocăinţă la Viels-Maison, un sat din Aisne, lângă Castelul Thierry.

Mitroplitul Teofil, despărţit de Biserica Patriarhală Română, îl înlocuieşte pe Mitropolitul Visarion Puiu. *Ziarul oficial al Republicii franceze* (an. 104, nr. 174) consemnează că din 11 iulie 1972, funcţionează la Paris Episcopia Română pentru Europa Occidentală. În 11 iunie 1972, Sinodul rus din

* Fără un antimis semnat de un episcop în funcţiune, care să aparţină jurisdicţional de o Biserică Ortodoxă recunoscută canonic de celelalte Biserici Ortodoxe, preotul nu are voie să celebreze Sfânta Liturghie.

afara granițelor trece pe Mitropolitul Teofil la starea monahală. În 12 decembrie 1974, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române acordă Episcopiei de la Paris pentru Europa occidentală titlul de Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și Occidentală și Episcopului ei, Teofil Ionescu, titlul de Arhiepiscop.

După moartea Arhiepiscopului Teofil Ionescu în 1975, la Paris continuă să funcționeze până astăzi Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și Occidentală sub Patriarhatul de la Bucuresti (în prezent sub Arhiepiscopul Iosif). Acum numele său este Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Occidentală și Meridională.

Parohia Sfinții Arhangheli a rămas sub jurisdicția Sinodului rus din afara granițelor, până la sfârșitul anului 1998. Acum nu are nici jurisdicție, nici episcop canonic, afirmă că aparține împreună cu parohia Bunavestire din Montréal Eparhiei de la Paris având vicar** pe preotul Petre Popescu.

De la început, parohia ortodoxă română de la Paris, fondată de arhimandritul Iosafat Varbileanu în 1853 până la Arhiepiscopul Teofil Ionescu (+1975), inclusiv, toți cei 22 preoți și 10 diaconi care au oficiat în parohia Sfinții Arhangheli, din strada Jean-de-Beauvais, au fost numiți de Biserica-mamă și s-au supus jurisdicției ei.

În primul rând amestecul autorităților și ambasadelor statului comunist român, în al doilea rând procedurile judiciare pentru proprietatea asupra clădirii parohiale care au durat mai mulți ani, și în al treilea rând "ajutorul" Sinodului rus din afara granițelor, sunt motivele omenești-publice care au favorizat și mențin încă și astăzi schisma, cu toate încercările de apropiere ale ierarhilor canonici. Mai există încă un al patrulea motiv, mai profund, ascuns, care este schimbarea ordinii valorilor: valorile umane (politice, materiale, personale) au luat primul loc și valorile spirituale (Crezul, Sfintele Taine, Binecuvântările, Sfintele canoane) au trecut pe locul doi, și pentru moment, nu sunt respectate.

Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Occidentală și Meridională din Paris, sub Patriarhatul Bucureștiului, este păstorită de cel mai tânăr arhiepiscop român, 31 de ani, Î.P.S. Iosif. După căderea dictaturii comuniste din România, Europa și America cunosc cel mai mare val de emigrație română din istorie; sarcina cea mai importantă a Bisericii este să-și strângă copiii în jurul ei, creând noi parohii. Cererile sunt numeroase, majoritatea românilor sunt săraci, nu sunt preoți. Iată câteva aspecte ale activității Arhiepiscopiei din Paris.

În luna noiembrie a avut loc prima întâlnire a tinerilor, Adunarea constitutivă a Asociației tinerilor care a pregătit Congresul anului 2000. Revista Arhiepiscopiei se numește *Le supplément de la feuille de Saint Jean Cassien (Suplimentul foii Sfântului Ioan Casian)*, iar numărul parohiilor este în jur de 30.

Voi aminti alte locuri unde au luat ființă parohii ortodoxe române:
1) Anglia, Londra (1964);
2) Stockholm (1971), cu mai multe "filiale" în Suedia și Finlanda;
3) Götteborg, cu filiale în Suedia și în Norvegia;
4) Malmö cu "filiale" în Suedia și Danemarca (Copenhaga);
5) în Germania, parohiile din Hamburg (1975), Offenbach (1975), München (1976), Salzgitter (1976)
6) în Elveția, la Geneva (1975), la Lausanne (1982);
7) în Italia;
8) în Spania;
9) în Belgia;
10) în Olanda.

Tuturor celor ce spun că aceste parohii au servit regimul comunist, le pot răspunde: comunismul a trecut, parohiile au rămas pentru a servi mai departe ortodoxia, în ziiele noastre.

** Vicarul este un arhiereu, arhimandrit sau preot numit de ierarhul unei episcopii (episcop sau arhiepiscop) pentru a-l ajuta la exercitarea atribuțiilor sale executive.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a confirmat alegerea Episcopului Vicar Serafim Făgărăşanul ca Arhiepiscop de Berlin şi Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania şi Europa Centrală, "unicul arhipăstor" canonic şi legal al preoţilor şi al creştinilor ortodocşi români din Germania şi Europa Centrală.

În discursul său inaugural, acesta a spus: " ... Sfântul Ignatie al Antiohiei putea să spună încă la sfârşitul secolului I, că *Episcopul ţine locul pe care l-a avut Hristos la Cina cea de Taină* şi că *acolo unde este Episcopul, acolo este Biserică*, căci fără Episcop, Biserica nu poate exista. Episcopul deci, este în Biserică, Chipul lui Hristos - Păstorul cel Bun care şi-a pus viaţa pentru oile sale. Mântuitorul Iisus Hristos a încredinţat apostolilor, iar aceştia episcopilor, misiunea de a-L reprezenta în lume, de a-I actualiza lucrarea de mântuire în fiecare generaţie, până la sfârşitul veacurilor".

Într-o scrisoare din ianuarie 1997 scrisă la Regensburg către românii din diaspora, spune: "Dezbinarea e un blestem acolo unde ea există şi persistă! Ea nu poate fi niciodată justificată pentru că este prin ea însăşi un păcat împotriva Duhului Sfânt. ... Noi, românii ortodocşi suntem deja o punte între Apus şi Răsărit prin spiritul nostru latin şi spiritualitatea noastră răsăriteană. Occidentul are nevoie de noi ca ortodocşi şi nu ca altceva".

La început, (1993-1994), doar şase parohii l-au recunoscut; în martie 1997, numărul parohiilor era 27, în martie 1999 era 32. Revista editată de la început, se numeşte *Deisis*, ceea ce înseamnă rugăciune, mijlocire a Sfintei Fecioare Maria şi a Sfântului Ioan Botezătorul la Domnul nostru Iisus Hristos.

6. ALTE PAROHII ŞI AŞEZĂMINTE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN AFARA ROMÂNIEI

În 29 mai 1998, Mitropolia Basarabiei a cerut pentru a şasea oară din decembrie 1992, recunoaşterea din partea guvernului de la Chişinău. Această mitropolie este una din cele şapte unităţi administrative care fac parte din Patriarhatul Român şi reprezintă interesele creştinilor ortodocşi români din noua Republică Moldova (teritoriu al României, integrat de Statul sovietic după cel de-al doilea război mondial).

Există încă probleme de reglementat pentru Mitropolia Bucovinei, cu sediul la Cernăuţi (între 1935-1940, Mitropolit Visarion Puiu) şi pentru cea a Transnistriei cu sediul la Odesa (între 1942-1943, Mitropolit Visarion Puiu). Amândouă regiunile au suferit în timpul puterii sovietice "tratamentul" cunoscut pentru creştini şi în plus o politică de deznaţionalizare şi dislocare a populaţiei spre regiunile Siberiei.

În ţările vecine, în Ungaria, există din martie 1946 Eparhia din Gyula, (19 parohii, 2 filiale, 15 biserici, 4 capele şi mai mult de 20 000 de credincioşi) iar pe teritoriul vechii Iugoslavii, Eparhia din Vârşeţ (39 parohii şi mai mult de 60 000 de credincioşi) care a fost reorganizată în 1971.

În oraşul biblic Ierihon, în Israel, în 27 martie 1999, a început construirea unei parohii şi a unui hotel destinat pelerinilor români la locurile Sfinte. Între 1935-1938, Patriarhatul Român a construit o mânăstire pe malul Iordanului şi o alta la Ierusalim.

La Muntele Athos există un număr de 72 aşezăminte monastice, recunoscute ca româneşti (dintr-un total de 757). Cele mai importante sunt schitul Podromu şi Lacu.

În Australia sunt parohii la Melbourne (1970), Adelaida (1973) şi Sydney, fiecare cu buletinul ei parohial, la fel în Noua Zeelandă, la Wellington (1971).

7. CONCLUZII

Numărul ortodocşilor români care se găsesc în afara teritoriului Statului român actual este aproape acelaşi cu numărul credincioşilor situaţi în interiorul frontierelor geografice ale României. Recensământul din 1992 a dat cifra de 19,8 milioane de creştini ortodocşi în România, deci marea Biserică Ortodoxă Română are în jur de 39 milioane de credincioşi.

Ortodocşii români, unind spiritul latin, lucid şi echilibrat cu mistica Orientului creştin, pot juca un rol special dacă reuşesc să-şi afirme valorile tradiţionale ale ortodoxiei lor. Pentru aceasta este necesar de a se asigura o legătură mai mult decât obişnuită cu Biserica-mamă, singura care ne poate ajuta să ne afirmăm identitatea şi, în acelaşi timp să creştem până la măsura maturităţii spirituale. În acest moment , noi putem construi, în ţările în care trăim cu ceilalţi ortodocşi Biserici locale.

Fie ca Bunul Dumnezeu să-i binecuvânteze pe toţi cei care au intenţia să facă Voia Lui în Biserica Sa.

Repere bibliografice ***

1. Père Stéphane Bigham, *Cours "Histoire et présence de l'Église Orthodoxe en Occident"*, Univ. de Sherbrooke, Montréal, 1999.
2. *** *L'Église Orthodoxe en France. Annuaire*, Paris, 1996.
3. *** "Présence orthodoxe", în *Le Monde* (1970).
4. *** *L'Église orthodoxe en Amérique: survol historique*, Montréal, (1984).
5. Père Thomas Hopko, *The Orthodox Faith: Bible and Church History*, The Departement of Religious Education, The OCA, New York, 1973, trad. S. Bigham.
6. Alexandre Schmemann, "Une tempête significative", în- *Messager de l'Exarchat du Patriarche russe en Europe Occidentale*, No. 117, Paris, 1989.
7. P. Mailleux, S. J., "Paris, carrefour des Chrétiens d'Orient", în *Regards sur l'orthodoxie*, Paris (1955).
8. C. Indekeu, S. J., "La situation de l'orthodoxie en Amérique du Nord", în *Regards sur l'orthodoxie*, Paris (1955).
9. Nectarie Hatzimichali, "L'Église Orthodoxe grecque et le messianisme en Afrique", în *Revue Social Compass*, XXII, Louvain (Belgique), 1975/1, 85-95.
10. Nikita Struve, *Soixante-dix ans d'émigration russe (1919-1989)*, YMCA Press, Paris, 1996.
11. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Chişinău, Ed. Ştiinţa, 1993.
12. Jean-Paul Besse, *L'Église orthodoxe roumaine de Paris*, Ed. D.U.C., Paris, 1994.
13. Ion Barbu, *Lumina nouă*, vols.1- 2, Ed. Antim Ivireanul, Rm. Vâlcea, 1997-1999.
14. Maxime de Sardes, *Le patriarcat oecuménique dans l'Église orthodoxe*, Paris, Éd. Beauchesne, 1975.
15. Ioan Rămureanu, *Istoria Bisericească Universală pentru Institutele Teologice*, vol II, Ed. Inst. Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1993.
16. *** *Calea de lumină*, Buletin Parohial, Misiunea ortodoxă Sf. Nicolae, an V, nr. 54, 55, 59, 60, Montréal, 1998.
17. *** *The Imprisoned Church, Romania, 1944-1989*, The Roumanian Academy, National Institute for the Study of Totalitarianism, Bucharest, 1999.
18. *** *Calendarul "Solia" 1999*, The Romanian Orthodox Episcopate, Grass Lake, MI, U.S.A., 1998.
19. *** *Calendarul "Credinţa" 1993*, The Romanian Orthodox Archdiocese in America and Canada, Detroit, MI, USA, 1992.
20. *** *The Romanian Orthodox Missionary Archdiocese in America and Canada. Golden Anniversary: 1929-1979*. Published by R.O.M.A.A.C., Detroit, 1979.
21. Jean Miloe, *La riposte aux attaques du Gouvernement Roumain contre l'Église Roumaine de Paris*, Paris, 1976.
22. Pr. Dr. Ioan Dură, *Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală şi Occidentală, cu sediul la Paris, de la 1 ianuarie 1990 pînă la 1 aprilie 1993, şi perspectivele acesteia*, Bruxelles, 1993.
23. *** *Orthodoxia 1996*, Östkirchliches Institut, Regensburg, 1996.
24. Pr. Petre Popescu, "Ideea celor 13 n-a venit la timp", în *Curierul Românesc*, anul IX, nr.9-10 (128-129), sept.-oct., 1997, p. 31.
25. Pr. Petre Popescu, "Ne gândim la un episcop", în *Luceafărul*, iul.-aug. 1999, p. 16.
26. Pr. Petre Popescu,: "Profilul Ortodoxiei româneşti", în *Candela*, anul III, nr. 3, iul.-aug., 1999, p. 1.
27. Pr. Petre Popescu, "Gânduri pentru ziua de azi", *Candela*, anul III, nr. 3, mai-iun., 1999, p. 1.
28. *** *Calendarul "Credinţa" 1999*, The Romanian Orthodox Archdiocese in America and Canada, Detroit, MI. U.S.A., 1998.

*** Toate citatele şi datele statistice din text se regăsesc în sursele indicate aici.

P. S. Succesiunea de evenimente şi informaţii prezentate în această lucrare cronologic, într-o manieră succintă, telegrafică, oferă doar câteva puncte care intră în alcătuirea complexei imagini istorice a B.O.R. în diaspora, până la începutul anului2000.

Sper ca ea să fie utilă atât laicilor stabiliţi în străinătate, sau care au intenţia aceasta, cât şi preoţilor români din ţară şi diaspora, care au datoria sfântă de a aduna neamul românesc la staulul Ortodoxiei române. Doar hrăniţi şi adăpaţi aici, doar de pe această poziţie pot mărturisi şi transmite, *alături (nesubordonat)* de celelalte neamuri ortodoxe stabilite în străinătate, Sfânta Tradiţie ortodoxă.

Articolul alăturat, publicat în revista în revista *Solia* din august 2000 (vol. LXV, nr. 8, p. 16), este comunicatul oficial al Episcopiei române "Vatra" din S.U.A., referitor la *începutul* intrării bisericilor "Buna Vestire" din Montréal şi "Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Paris în rânduiala ortodoxă, început care a fost făcut în luna mai 2000. Sublinierile din articol, împreună cu textul lucrării prezentate, atenţionează asupra faptului că acest proces este abia la începutul lui. Fie ca Dumnezeu să ne ajute, ca Voia Lui să fie şi voia noastră.

Grass Lake, Montréal şi Paris

În lista parohiilor publicată de Episcopul Policarp (Moruşca), el înregistra parohia "Buna Vestire", Montréal, Québec, ca pe una dintre parohiile considerate sub autoritatea sa canonică. De-a lungul multor schimbări petrecute în decursul anilor, această parohie a devenit asociată cu Episcopia Europei de Apus (înfiinţată de Visarion Puiu), după părăsirea Episcopiei Ortodoxe Române din America.

La şedinţa Consiliului Episcopal din 20 mai 2000, membrii acestuia au fost informaţi despre cererea de primire în Episcopie a doi preoţi: P.C. Pr. Dr. Petre Popescu, paroh al Bisericii Ortodoxe Române "Buna Vestire" din Montréal, şi P.C. Pr. Constantin Ciubotariu, asistent al celui dintâi. Până de curând, parohia şi preoţii ei au fost sub protecţia Bisericii Ortodoxe Ruse din Afara Rusiei (ROCOR), în cadrul Episcopiei Europei de Apus. Recent, aceste două entităţi s-au îndepărtat una de cealaltă.

Fiind fără statut canonic, sau, mai exact, neavând binecuvântarea unui Ierarh pentru a sluji serviciile divine, Părintele Popescu a rugat pe Înalt Prea Sfinţia Sa Arhiepiscopul Nathaniel să fie acceptat sub omoforul şi jurisdicţia sa. După ce s-a consultat cu alţi ierarhi în această chestiune, Înalt Prea Sfinţia Sa a prezentat cererea Consiliului, care a consimţit la aceasta. La o dată ulterioară, Arhiepiscopul Nathaniel a înmânat Părintelui Popescu un antimis şi Sfântul Mir pentru parohia "Buna Vestire" din Montréal. A acordat, de asemenea, şi binecuvântarea temporară să i se pomenească numele la sfintele slujbe.

Procedura de a numi un preot încă neacceptat în Episcopie îşi are precedentele sale. De pildă, Biserica "Sf. Nicolae" din Alliance, Ohio, a urmat acest aranjament, iar apoi, în timp, parohia a cerut şi a fost primită în Episcopie. În prezent este o parohie activă şi în creştere. Altă parohie, care nu este încă în cadrul Episcopiei, Biserica "Sf. Mihail şi Gavriil" din Roebling, New Jersey, are de asemenea un Preot numit de către Arhiepiscop. Deocamdată, parohia "Buna Vestire" din Montréal nu a cerut încă să fie primită în Episcopie.

Tot cu această ocazie, Consiliul Episcopal a luat spre discuţie cererea a trei preoţi care în prezent servesc parohia "Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Paris, parohie care se află şi ea în cadrul Episcopiei Europei de Apus (Visarion Puiu) şi funcţionează fără statut canonic. Cei trei sunt: P.C. Preoţi Constantin Stoica, Constantin Târziu şi Vasile Urda. După ce a discutat cererile lor, Consiliul a hotărât că, întrucât Episcopia nu are în rândurile sale preoţi care funcţionează în afara Americii de Nord, să amâne chestiunea respectivă până când toate aspectele acesteia vor putea fi analizate aşa cum se cuvine. Astfel, deocamdată, aceşti preoţi rămân cu acelaşi statut pe care l-au avut mai înainte de a face această cerere de primire în Episcopie.

Întrucât P.C. Pr. Dr. Petre Popescu susţine că este răspunzător pentru comunitatea din Paris, Prea Cucernicia Sa a primit temporar binecuvântarea de la Înalt Prea Sfinţia Sa ca să-i pomenească numele la sfintele slujbe. Oficiul episcopal a luat legătura cu Î.P.S. Mitropolit Serafim şi Î.P.S. Arhiepiscop Iosif, informându-i despre situaţia acestor cereri şi despre binecuvântarea acordată parohiilor "Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Paris şi "Buna Vestire" din Montréal de a menţiona numele său la sfintele slujbe.

***Solia* – august 2000**

COSTION NICOLESCU
(BUCUREȘTI)

UN TEOLOG AMBASADOR ÎN CĂUTAREA ȘI CONSTRUIREA UNEI EUROPE EUHARISTICE

Lui Teodor Baconsky i-a apărut recent, tot la Editura „Anastasia" (ca și *Râsul patriarhilor* și *Iacov și îngerul*), o a treia carte, cu un titlu incitant: *Ispita Binelui*. Subtitlul este și el deosebit de semnificativ: *Eseuri despre urbanitatea credinței*. Volumul conține eseurile unui om al cetății care este îndurerat și exasperat de manifestările suburbane pe care le ia cîteodată credința. În plus, peisajul românesc urban de astăzi (îndeosebi cel bucureștean, pentru că pe acesta îl are mai adesea în fața ochilor) îi provoacă autorului o evidentă amărăciune. În orice caz, antonimul urbanului nu este pentru Teodor Baconsky ruralul, ci suburbanul, cu manifestările sale jalnice și contraproductive. Când scrie, Teodor Baconsky nu-și permite să se prezinte în fața cititorilor săi decât în „ținută" – o înaltă ținută intelectuală și morală. Teodor Baconsky este dăruit cu un rar echilibru interior, care se reflectă benefic și lucrativ și în exprimările sale, de orice fel ar fi ele.

Finețea teologului rafinat de lecturi acoperind varii domenii ale culturii mari este evidentă în analiza fenomenelor politice și sociale contemporane. Teodor Baconsky nu este un mistic, dar este un om de o infinită sensibilitate, ceea ce conduce în zonele ultime tot la o mistică, dar la o mistică de boreal. Căci și aceasta este o componentă captivantă la Teodor Baconsky – la cel din scris, ca și la cel din viața de zi cu zi: felul în care se dozează în el, după o arhaică și fericită proporție, boreal cu mediteraneanul.

Cartea este structurată pe cinci secțiuni (*Schițe religioase, Recursul etic, Vatican, Nume proprii, Fărâme antropologice*) care se intersectează și se înlănțuie de o manieră nu olimpică, ci olimpiană.

Câteva dintre texte poartă fățiș această pecete a interogării de sine a autorului în legătură cu condiția sa mai nouă, cea de ambasador, și mai ales cu destinul de a te afla într-o astfel de postură la trecerea dintre milenii, în contextul unei lumi puse în fața unor probleme politice și eclesiastice atât de complicate și, adesea, de imprevizibile. Lui Teodor Baconsky condiția de ambasador pare să i se potrivească ca o mănușă. Mai ales cea de la Vatican. Atunci când a fost numit, l-am fericit și l-am nefericit în același timp. L-am fericit pentru că mi-l închipuiam în acel oraș indescriptibil care este Roma (oare cel mai frumos din lume?), într-un birou somptuos și de bun gust, în care vechiul nu se prăfuiește niciodată, studiind și scriind în pace tomuri teologice de mare profunzime și de mare spectaculozitate, pătrunzând până la înțelesurile ultime ale Creației. L-am nefericit, pentru că mă gândeam cum această plasare a lui poate să-l conducă la o izolare nu totdeauna benefică de problemele reale ale Bisericii sale și ale credincioșilor ei. Chiar și la o depărtare, poate îndelungată, de slujirea în

mediul universitar, în general destul de în suferință în ceea ce priveşte noile generații de somități (Teodor Baconsky promițând să fie una dintre ele).

Pentru Teodor Baconsky, a fi ambasador nu se mărgineşte numai la simpla şi paupera (din punct de vedere spiritual) ocupare a unei dregătorii, ci se constituie într-o condiție metafizică de sol hărăzit cu o misiune mai presus de condiția temporalului. Meditația lui Teodor Baconsky se dezvoltă la diferite etaje, la cel strict individual, dar şi la cel de membru al unor comunități pe care şi le asumă cu slăbiciunile lor cu tot. Ambasadorul, spune el, se înrudeşte cu profetul, *„pentru că este solul unei absențe autoritare“* (p. 275); dar, în măsura în care binevesteşte şi în care face prezent în sine pe Cel ce l-a trimis şi Care este mereu prezent, el poate căpăta şi trăsături de mesager metafizic. Teodor Baconsky nu se doreşte un simplu reprezentant al unui stat pe lângă un alt stat, ci şi reprezentativ pentru spiritualitatea propriei etnii în fața lumii. Din punctul lui de vedere, ambasadorul nu trebuie să transmită numai mesaje orizontale, ci i se cere să (bine)vestească şi pe verticala istoriei.

Mai multe dintre textele din volumul publicat acum mărturisesc tocmai despre chemarea de taină şi despre datoria pe potrivă a autorului, aceea de a fi mai mult decât ambasadorul statului român pe lângă Sfântul Scaun; el ştie că trebuie să fie şi ambasadorul unei credințe în fața alteia, ambasadorul unor împliniri inspirate, dar şi al unor neputințe uneori vinovate, în fața unei Europe Occidentale adesea prea mulțumite, prea mândre şi prea preocupate de ea însăşi pentru a observa atent fenomenele care se petrec în afara ei, dar totuşi în apropiere. În acest context, Teodor Baconsky se simte dator să vorbească despre valorile autentice ale Ortodoxiei (adesea, astăzi, păstrate numai în potențialitatea lor, nepuse, aşadar, în act), despre caracterul ei neperimat şi neperisabil, despre o dureroasă depărtare a noastră de ortodoxie, în fapt şi în fapte. Ştie că pentru a fi credibil trebuie să pleci de la o analiză lucidă, *sine ira et studio*, a propriei ființe comunitare, astfel încât această analiză cu evidente note (auto)critice să nu rămână o minabilă manifestare masochistă, ci să conducă la mişcări vindecătoare. Îl aflăm, aşadar, pe Teodor Baconsky – în căutarea unei "*Europe euharistice*" (p. 149), care să facă mai productivă, cel puțin la nivel spiritual, această Europă contradictorie "*cu mai multe viteze*" (p. 141), pe care o scrutează atent şi îngrijorat.

Unele texte reprezintă o analiză doctă şi pertinentă a vinovățiilor de tot felul (politice, sociale, etnice, eclesiastice etc.). Imun față de orice compromis moral, Teodor Baconsky nu are umori, nu vitupereazǎ niciodată, drept care verdictele sale sunt cu atât mai dureroase şi mai necruțătoare, fără a se transforma păgubos în osânde implacabile (maniheismul îi este autorului total dezagreabil). Nu o dată, el reuşeşte o radiografiere şi o diagnosticare corectă a societății româneşti contemporane, în toate componentele ei, fie ele bune sau rele, punându-ne în față o oglindă fidelă, destinată unei mai bune autocunoaşteri, totodată în vederea îndreptării, fără ca tonul să devină vreodată cel al unui moralist.

Eseurile cupinse în această carte se bazează pe o bună şi amplă informare în legătură cu fenomenul religios contemporan şi constituie aventura celui care încearcă să străpungă cu înțelegerea dincolo de inflația de clişee care ne baricadează adesea cunoaşterea, cantonându-ne-o în teritoriul unor formule convenționale, uscate şi sleitoare. Teodor Baconsky reuşeşte una dintre cele mai juste puneri în ecuație a unor termeni mult discutați în ultimele decenii, dar nu totdeauna productiv: noi şi Europa, Biserică şi Stat, tradiție şi contemporaneitate, ortodoxie şi catolicism etc. Şi dacă cineva doreşte să urce cu Teodor Baconsky până acolo unde a marcat locul cu fanionul analizelor sale pertinent lămuritoare, apoi o poate face citind

„In persona Christi”, o dramatică meditaţie asupra persoanei şi a personalităţii, a idolatriei culturale (post)moderne.

Este remarcabilă la Teodor Baconsky această asumare fără încrâncenare, dar şi fără reţineri, a condiţiei de ortodox, încercarea permanentă de valorificare a acestei condiţii, sprijinită pe conştinţa nobleţei şi umilităţii simultane. Există la autor o anumită bonomie de *bon ton* a ortodoxiei sale, unită cu o credinţă reală şi neabătută. Cred că unul dintre mesajele pe care Teodor Baconsky vrea să le transmită este acela că ortodoxia este în structura ei atât de puternică, încât nu prea are a se teme de atacuri din afară, dar, în schimb, trebuie să fie cu mult mai atentă la slăbiciunile uzurpatoare care se manifestă chiar în sânul ei.

Teodor Baconsky nu *se oferă*, ci îşi propune mai degrabă *să ofere*. Este de detectat la el un bun-simţ al pudorii dezvăluirii eu-lui, extrem de rar în lumea de astăzi. Textele sale se prezintă totdeauna în ceea ce s-ar putea numi „ţinută obligatorie“. Câteodată, totuşi, ca în capitolul despre prieteni (fie ei direcţi, ca părintele Anania, Horia Bernea, André Scrima sau Mihai Şora, ori numai livreşti, precum Vasile Băncilă), apare în scrisul său o tandreţe bine temperată, dar cu atât mai credibilă şi mai binefăcătoare.

Să privim portretul de atlet de pe copertă. Autorul a ţinut ca el să figureze acolo. Acest chip, luminat de suferinţă şi de extază, al unui străvăzător de mare caracter, îi seamănă pe undeva, şi anume în ceea ce are el esenţial. Apoi alegerea ilustraţiei este şi o mărturie a modelului admirat de Teodor Baconsky: *atletul întru Hristos*. Dintre probele atletice, Teodor Baconsky pare să o fi ales pe aceea a alergătorului solitar de cursă lungă. Dar poate că tocmai un asemenea om ştie şi poate să provoace întâlnirile cele mai adevărate, mai marcante. Direct sau prin scris.

Să-i mulţumim pentru cartea aceasta – o treaptă spre altele – şi să-l însoţim pe acest atlet urban în lupta cu ispita binelui întru obţinerea cununilor unei neveştejite biruinţe finale.

III. ISTORIA RĂSTIGNITĂ

Că-nvins nu eşti atunci când sângeri,
nici dacă ochii-n lacrimi ţi-s,
Adevăratele înfrângeri
sunt renunţările la vis.
Radu Gyr

MARCEL PETRIŞOR
(BUCUREŞTI)

RĂUL SECOLULUI

Ideologic, unul dintre cele mai simptomatice semne maladive, de care s-a făcut atâta caz în secolul trecut, azi ni se pare a fi *politizarea* excesivă a tuturor domeniilor sociale (în special în lumea din Est) şi concomitent golirea statului de propria sa esenţă.

Să ne explicăm: acea separare a puterilor în stat, care se constituie de altfel în el, adică în interiorul statului, şi-n acelaşi timp împotriva lui, la ce altceva duce decât la o slăbire a autorităţii şi suveranităţii sale, pe seama lui nemairămânând decât administrarea economică a bunurilor ce l-au format?

Dar să trăiască oare astăzi oameni interesându-se doar de bunul lor trai, de salarii, de venituri şi de puterea lor de cumpărare? Azi când, totuşi, în lume (mai mult în cea occidentală, din păcate) bunăstarea a atins nivele nesperate acum un secol? Când au fost, oare, atâtea bunuri de consum la dispoziţia omului chiar şi la sate? Iar de masivitatea şi diversitatea informaţiei ce să mai vorbim, ca să nu o amintim şi pe aceea a educaţiei (izbitoare, deşi unilaterală, mai ales în ţările din Est)? Şi totuşi atâtea probleme, atâtea critici, nelinişti, blesteme şi contestaţii la adresa guvernanţilor! Ca şi cum statul ar fi devenit girantul tuturor plăcerilor. Şi de ce oare? De ce a fost redus statul la funcţia de responsabil al sectorului economico-social? De ce pe plan spiritual nu mai are nimic de spus? Nu propune nimic şi nici n-are idei.

Or, oamenii – odată îndeplinite fiindu-le nevoile elementare – să nu mai aspire la nici o autoritate care să le justifice proiectele, singurele dătătoare de *sens* vieţii? Şi de ce statul contemporan face din ce în ce mai puţin acest lucru? De ce nu oferă raţiuni justificative, ci doar mijloace de trai? Dar nu e de mirare, pentru că, atunci când nimic nu mai are valoare, se impune doar *preţul*. Acel preţ care, în locul statului, face să apară pe firmamentul preocupărilor destinale sectele, partidele şi grupurile de presiune. Rezultatul? – Dezordine şi confuzie la toate nivelele.

Iar Stânga – cel puţin în Est – prezentă mai mult decât Dreapta pe firmamentul politic, şi înţelegând că ordinea socială este reflexul unei structuri mentale în care nu mai e posibilă reforma, incită la revoluţie, la contestarea totului.

Ecologismul, neomarxismul, neofeminismul, freudismul îşi ridică, apoi, şi ele, vocile, tunând împotriva istoriei. Şi sunt consecvente logicii lor interioare când denunţă instituţiile ca fiind alienate: puterea – represivă, limba – fascizantă, iar gândirea – siluitoare. Un fel de totul pentru contra şi contra a orice.

Dans macabru pe ruinele unei puteri, statul ajunge, apoi, şi el să se nege pe sine – de aceea, probabil, se aud şi voci, marcante chiar, cerând cu insistenţă *eliberarea*, de pildă a muzicii de tirania gamei, a gândirii de limbă (care, chipurile, obligă siluitor) şi, apoi, a limbii de orice sintaxă constrângătoare şi jenantă. De aceea, pentru o anumită stângă, statul e oprimant şi forma de nesuportat, în locul sensului, ordinei, formei propunându-se haosul sau refuzul absolut. Urmarea: prăbuşirea sistemelor, "modernizarea" Bisericii chiar, psihanaliză frenetică fără sens, pilotare la vedere în atmosfera politică, pragmatism ieftin şi comod, speculaţii în sistemul monetar şi în economia mondială, dimensiune nucleară, *confuzie* cu un cuvânt, dar şi incertitudine în orice achiziţie făcută, îndoiala în credinţă şi imposibilitatea oricărui acord.

Or, la toate acestea să nu se impună o reacție? Reacția sau necesitatea unei noi sinteze a contrariilor care se ciocnesc. O reacție și sinteză ce nu exclud și nici nu minimalizează factorii componenți, cooptându-i doar cooperant în ceea ce trebuie să fie. Acel *trebuie* insuflat de ordine și armonie, de rost și alcătuire; o depășire a crizei prin îndrăzneala impunerii certului.

La ce altceva ar putea servi amplitudinea și complexitatea cunoașterii contemporane, dacă înțelegerea diversității antagonice n-ar fi posibilă? La ce bun savanții sau "inteligenții" care știu și constată totul, "științificii" într-un cuvânt, care posedă mult fără a pricepe nimic?

Discriminare și *spirit tranșant*, acestea ar trebui să se impună acum. Nu teama că unei certitudini i s-ar putea opune dubiul, contrariul, sau opinia adversă. Și nici acel "fiecare are dreptate în felul lui", stabilind astfel substratul unei uniformizări egalitare. Decât îndoială, mai bine o idee, chiar falsă fiind, spun unii gânditori. Numai astfel s-ar putea legitima faptul că "ceea ce a fost, a meritat să fie, iar ceea ce va să vie, va veni oricum".

Marxismul așa s-a justificat, prin forță și îndrăzneală, oricât de fals sau just a fost. Iar ceea ce i se va opune, șanse de reușită nu va avea decât prin aceleași imperative. Pentru că orice ideologie, oricât de fastă sau nefastă, falsă sau adevărată ar fi, se afirmă ca *veridică* numai în măsura în care se constituie într-o realitate ambiantă față de care noi ne definim. Unde-i voință, acolo există și drum de realizare sau sens, iar dacă ceea ce știm nu e neapărat univoc, energia creatoare trebuie, neapărat, să fie.

Nimic nu-i inocent! – mai strigă Stânga ultracriticistă. Dar de ce să nu fie, dacă omul este aici și acestor lucruri trebuie să le dea sens, și-n ele să impună ordine, norme și rost? E o sfidare, însă, această atitudine – o sfidare a lumii moderne și contemporane – contaminată de relativism, și o sfidare care ar trebui să fie a unei Drepte netemătoare nici de adevăr, nici de consecințele sale.

Nu spunea oare și Pericle cândva că "prin forță ne-am croit drumul pe mare și pe uscat, ridicând în lungul lui monumente nepieritoare, fără a ne sinchisi câtuși de puțin de cum vor fi ele considerate de vrăjmașii noștri"?

Or, o astfel de cutezanță s-ar impune și azi, cu atât mai mult cu cât, acum, motivele luptei nu mai sunt frontierele, cât *ideile*. Numai așa omul viitorului se va afirma seniorial într-o lume a contrariilor; cu cea mai lungă memorie, cu cele mai temerare idei și cu cea mai puternică imaginație.

Un nou romantism? Da, dar unul de fier, pentru că orice ideologie se impune nu atât prin veridicitatea ei intrinsecă, cât prin forța sa afectivă. Fundamentarea-i "științifică" vine la urmă...

DUMITRU GH. BORDEIANU
(AUSTRALIA)

„MĂRTURISIRILE MELE DESCRIU O PROBLEMĂ DE METAFIZICĂ"

INTERVIU ACORDAT D-LUI PETRU GOLEŞTEANU (MELBOURNE, AUSTRALIA)

1. Afirmaţi, Domnule Bordeianu, că subiectul cărţii Dumneavoastră – ***Mărturisiri din mlaştina disperării****, despre reeducarea de la Piteşti şi Gherla – v-a fost inspirat. Ce ne puteţi spune despre acest fenomen?*

O caracteristică esenţială în ce priveşte geneza *Mărturisirilor* mele este aceea că eu nu m-am simţit niciodată vrednic, raportat la această nemaiîntâlnită dramă, să scriu o astfel de carte. Imediat după încetarea demascărilor, ceva care nu era din fiinţa mea îmi venea mereu în conştiinţă cu întrebarea: cine va fi în stare să scrie o mărturisire despre această dramă? Şi nu numai să scrie, ci să pătrundă în esenţa acestei drame.

După eliberare, am citit şi răscitit *Demonii* (*Posedaţii*) lui Dostoievski. Deosebirea dintre posedaţii lui Dostoievski şi posedaţii de la Piteşti/Gherla este că primii erau în condiţii de libertate, iar ceilalţi erau privaţi de libertate şi chiar de cele mai elementare condiţii de trai. Şi apoi erau supuşi unor suplicii fizice şi morale nemaiîntâlnite.

După ce am relatat această dramă unui mare teolog român, acesta îmi dădu dezlegarea, zicându-mi: *Du-te şi citeşte vieţile Sfinţilor Părinţi şi atunci vei înţelege*. Am citit pe Sfinţii Părinţi şi atunci am înţeles. Eu totdeauna înţelegeam că cel care este în stare să scrie despre această dramă este Costache Oprişan, dar Costache Oprişan a fost ucis în închisoare.

Alte caracteristici ale genezei acestor mărturisiri constau în faptul că eu însumi am trăit această posedare până pe culmile disperării. Dacă smerenia este opusă mândriei şi dacă trăirea uneia duce la Împărăţia Cerurilor (***Fericiţi cei săraci cu duhul că a acelora este Împărăţia Cerurilor***), iar a celeilalte duce la iad, se vede care este răsplata. Nevrednicia mea (smerenia mea) mi-a fost răsplătită de Dumnezeu, înscriind în destinul meu ca pe mine să mă aleagă şi să mă ajute, din cei care au trecut pe acolo, să scriu despre această dramă. Mărturisirile mele descriu o problemă de metafizică. Cine nu-i certat cu metafizica şi cu Sfinţii Părinţi va înţelege şi asimila aceste mărturisiri.

Să încerc acum să expun cronologic geneza acestei cărţi. În primul rând, doresc să menţionez că purtam o corespondenţă cu Horia Sima, care îmi ceruse să scriu despre toată experienţa mea din închisori. Dar mă gândisem să-i spun Comandantului că nu mă pot angaja la aşa ceva. Adică, ziceam, nu poţi să scrii oricum, sau într-un mod neinspirat, despre ororile petrecute acolo, la Piteşti şi Gherla. Pur şi simplu, nu mă simţeam în stare.

Cum s-a întâmplat? În apropierea locului unde am stat imediat ce am ajuns în Australia, se găseşte un pârâu pe care l-am recunoscut imediat ce l-am văzut – era pârâul lângă care m-am visat singur, scriind, pe vremea când eram încă în ţară, în România. Şi îmi apare în conştiinţă – post şi rugăciune. Am început să mă rog şi să postesc aproape câteva săptămâni... Mă duceam în fiecare dimineaţă pe malul pârâului şi pe zi ce trecea mi se lumina mintea: se derula acest film al întâmplărilor *ca şi cum s-ar fi petrecut acum*. În general, când scrii o carte, ai o idee de cum va arăta la sfârşit; în acest caz nu mi-am făcut nici o schiţă, nici un plan. Şi am început chiar cu titlul: *Mărturisiri din mlaştina*

disperării. Iar prima frază este chiar eticheta cărții. Este o carte de inspirație divină: am scris ce mi s-a spus să scriu, ceea ce am simțit și ceea ce îmi venea în memorie. În fiecare zi, de dimineață, de la ora 9, și până după-amiaza, spre ora 3, dictam toate aceste fapte, iar soția mea le așternea pe hârtie. Scrierea efectivă a durat din februarie și până în decembrie 1990; se adunaseră cam 600 de pagini. Dar forma definitivă este cea publicată. Ca să rezum puțin, eu sunt mărturisitorul prin care s-au făcut cunoscute toate acestea. Credința nelimitată în Dumnezeu face orice lucru posibil...

*2. Cum vedeți locul **Mărturisirilor** în contextul literaturii legionare și a literaturii despre Mișcarea Legionară?*

Această carte nu este o carte de literatură legionară; desigur, este scrisă de un legionar care trăiește legionarismul, dar nu este o carte de doctrină legionară, ci de trăire a doctrinei. Cartea descrie un fenomen care aparține Mișcării Legionare și se adresează, în primul rând, camarazilor mei și celor care or să vină.

3. Încercările extraordinare la care a fost supus poporul român în cei peste 50 de ani de dictaturi se înscriu într-un cadru mai larg al încercărilor la care au fost supuse și alte popoare creștine. Cum puteți comenta acest lucru?

Unde nu există ispită, nu există virtute – spun Sfinții Părinți. Virtutea creștină se testează numai la încercare. Nu întâmplător a îngăduit Dumnezeu să fie comunismul în Rusia. Dumnezeu a deturnat comunismul să apară în Germania sau Anglia. Nimic nu se petrece în lumea văzută și nevăzută fără știrea, îngăduința și voia lui Dumnezeu. Să nu confundăm politica de stat a rușilor cu ortodoxismul rus. Și mă refer la credința slavului ce se mișcă numai pe coordonatele acestea hristice. În Rusia sunt milioane de martiri, victime ale bolșevismului. Iată un exemplu istorisit de părintele Dimitrie Bejan, care întâlnise pe unicul supraviețuitor al masacrului celor 11.000 de călugări, la Oranki. Călugărilor li se dăduse termen de trei zile să aleagă între comunism și Hristos. S-au hotărât în zece minute. Și apoi, timp de o lună, își săpau singuri gropile, după care erau executați. Și Dumnezeu a vrut ca unul singur să scape fugind, ca mai târziu să-l întâlnească pe părintele Bejan și să mărturisească toate acestea. Iată iconomia divină! Episcopul a spus acelor călugări: *Fraților, a sosit momentul să luați cununa de martiri; sunteți cu Satana sau cu Hristos?* Ce credință aveau oamenii aceia! Nici un dezertor! Eu am văzut cu ochii mei, la Cotul Donului, în timpul războiului, cum rușii dezgropau din pământ icoanele ascunse de furia comunismului și plângeau de bucurie...

De ce părintele Arsenie Papacioc vorbea cu admirație despre tinerii care, cu piepturile goale, au înfruntat tancurile în decembrie 1989? Pentru că neamurile și popoarele nu trăiesc prin lași. Dumnezeu nu ne-a părăsit nici în timpul dominației bolșevice. Cine nu a fost în legătură directă cu Dumnezeu, în gând și în inimă, nu a făcut nimic. Coordonata verticală este Dumnezeu. Comunismul este numai un preludiu al lui Antihrist. De aceea a lăsat Dumnezeu să vină comunismul; și lucrurile s-au cernut: s-a văzut cine au fost cei care nu și-au pierdut credința. Să vedem lucrurile iubirii lui Dumnezeu; atâta ne-a iubit și ne iubește Dumnezeu cum noi cu mintea noastră nu putem gândi. Și ne-a lăsat ca prin acești martiri să ne fie neamul mântuit. În închisoare, majoritatea și-au păstrat credința; poate mulți nu au crezut atâta în Dumnezeu, dar au fost anticomuniști. Pentru că ***fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a acelora este Împărăția Cerurilor***.

4. V-ați autoexilat, emigrând în Australia, cu puțin timp înaintea căderii lui Ceaușescu. Ce ați sperat să găsiți în Occident?

Eu nu am vrut să plec niciodată din țara mea. Avusesem ocazia să plec, atunci când eram tânăr, cu armata germană, la Orșova. Iarăși, am avut posibilitatea, în mai 1948, să fug din România. Am ajuns în Australia mânat de destin. Eu înțeleg destinul nu ca fatalitate, predestinare sau soartă. Desigur că Dumnezeu, din eternitate, știe ce se întâmplă cu noi. Dar asta nu este predestinare. Destinul se explică așa: ceea ce se întâmplă între mine –creatura și Dumnezeu – Creatorul. Eu nu mă pot răzvrăti, când eu am această conștiință. Este și o problemă de bun-simț. Pentru cei care nu au în conștiință faptul că i-a făcut Dumnezeu este o problemă aparte. Dar eu, conștient că am fost creat de Dumnezeu, nu de... natură, trebuie să recunosc și să mă supun de bună-voie Creatorului. De bună-voie, pentru că mi-a lăsat libertatea. Trebuie să avem în vedere slăbiciunea noastră și puterea lui Dumnezeu, dar în momentul în

care m-am supus voii lui Dumnezeu, slăbiciunea mea o ia Creatorul pe umerii Lui. Eu trebuie doar să spun: da. ***Fie mie după cuvântul Tău***. Aceasta este esența.

Despre Occident aveam de atunci o părere proastă; sub aspectul credinței, eram lămurit din România, înainte de a emigra. Libertinajul acesta, promovat chiar de catolici... Aici, în Australia, ca peste tot, din punct de vedere economic este foarte bine, pentru că dumnezeul lor este Banul.

5. A existat dintotdeauna și o luptă văzută între omul dreptcredincios și uneltele diavolului. Ce s-a întâmplat la Pitești cu tineretul român?

La Pitești, totul a fost făcut pentru legionari. Așa a vrut Dumnezeu, ca acest tineret să treacă prin nemaiîntâlnite drame. Fenomenul Pitești se raportează strict la Mișcarea Legionară. În timpul anchetelor, cei care nu erau legionari – foarte puțini – au trecut aproape toți de partea lui Țurcanu. Lupta dintre bine și rău a început în Cer, când Satan s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu. Un credincios se înduhovnicește și tinde pe zi ce trece spre asemănarea cu Dumnezeu, este un urcuș permanent spre Dumnezeu. Cel care recunoaște pe Dumnezeu Creatorul, I se închină, Îi face voia și Îi păzește poruncile, acela este chemat la Împărăția Cerurilor. Ceilalți, necredincioși și slujitori ai lui Satan, merg tot în jos. Cum de îngăduie Dumnezeu acestea? Satan este lăsat să meargă până la ultima treaptă a răutății – când va veni Antihrist, absolutul decăderii. Acolo Dumnezeu va pune punct și va veni Judecata.

A fost mai mult decât o dramă ce s-a întâmplat la Pitești – un experiment extraordinar făcut de comuniști și de atei. Lor, acestora din urmă, nu prea le convine să se știe ce s-a petrecut. Pentru că vă puteți imagina, fără acest Pitești și acum am fi fost în închisoare, deoarece nici unul dintre doi n-ar fi cedat. Nimeni nu ne putea zdruncina. Au declanșat experimentul, dar nu direct, cu mâna lor, ci ovreiește, împingându-i pe alții să o facă. Bineînțeles că nu au știut de la început rezultatul: câți vor înnebuni, câți vor rezista, câți se vor sinucide etc. Pentru că este vorba de suflet. Au fost șase indivizi, șase călăi, care au acceptat și început totul. Nici Țurcanu nu știa la ce urma să se ajungă. Călăii mari au fost nelegionari: Iordăchescu, Doboș, Leonida și alții. Ei erau 10%, iar noi 90%. Toți acești criminali au acționat, prin tortură fizică, asupra sufletului. Reeducarea a fost pregătită de ocultă (moscovită, românească și internațională) pentru tineretul legionar. Horia Sima spunea că distrugerea pepinierei Frățiilor de Cruce, de unde venea elita legionară, a fost unul dintre obiectivele asasinilor de la Pitești. Pentru că esența comunismului este următoarea: distrugerea din inima omului a ideii de Dumnezeu, omul devenind o frunză purtată de vânt, pe care Satana o duce unde vrea el. Teroarea a fost atât de înspăimântătoare pentru că s-a făcut *cu noi* și *prin noi*. Când vine dușmanul tău, te lupți cu el, după puteri. Aici însă nu, pentru că tu, fratele meu, vii la mine și mă bați. Martirii creștini erai doar ei și dușmanul – ei nu erau torturați de creștini. În cazul nostru nu era vorba numai de a te lepăda de credință, ci de faptul că fratele tău a acționat împotriva ta. Adică acum vorbesc cu tine și tu mâine mă omori pe mine, eu care îmi puneam viața pentru tine! Aici este aspectul metafizic al problemei. Aceasta a fost marea încercare. Cel care s-a debusolat o clipă, a intrat răul în el. Dumnezeu lasă ispita, dar diavolul nu te poate ispiti mai mult decât ți-a dat Dumnezeu puterea să reziști. Dumnezeu știe puterea noastră.

Torturat fiind, puteam să spun că nu mai sunt legionar, dar eu rămâneam. Dar în ceea ce privește credința, nu numai că spuneai că nu crezi, dar trebuia să și dovedești, omorându-ți aproapele fără milă. Dar cum să-l omori pe fratele tău, când el strigă de durere! Și eu m-am lepădat de Mișcarea Legionară, dar Horia Sima nu mi-a spus că nu mai sunt legionar. Aceasta a fost conjunctura. Într-un supliciu de durată și fără perspectivă, am rezistat cât am putut. Fiecare suflet a rezistat până la temperatura la care s-a topit el. Eu am spus că nu mă mai rog. Deci eu am întrerupt, am rupt firul. Ar fi trebuit să încerc să rezist mai mult. Și iată posedarea. Dumnezeu m-a lăsat ca să fiu muncit. Să fi avut tot pământul ăsta pentru 1000 de ani, dar cu starea sufletească de atunci, cu frica de necunoscut, frica de a nu înnebuni, aș fi refuzat totul pentru liniștea sufletească. Patru ani am fost muncit. Nu mai puteam plânge – aceasta este împietrirea: ruperea de Dumnezeu, urmată de posedare.

6. Ați cunoscut atât universul concentraționar din România comunistă, cât și libertatea de tip occidental de aici, din Australia. În ambele cazuri, prin diferite mijloace, individul este împins spre lepădarea de Dumnezeu. Vă rog, comentați!

Am cunoscut teroarea comunismului; toți am simțit apăsarea terorii, când libertatea a fost abolită. În închisoare erai înlănțuit: libertatea era anulată sub toate aspectele. S-a urmărit nu numai distrugerea Mișcării Legionare ca formație politică, ci s-au folosit de o metodă pe care probabil o vor reedita. S-a întâmplat așa pentru că, se știe, războaiele s-au făcut cu tineri. Pe tânăr nu-l duci chiar așa de ușor, deoarece el nu este atât de plin de păcate. Unor astfel de tineri, Țurcanu le-a făcut un fel de fișe personale ce conțineau detalii din ce a spus fiecare, ce a mințit, cum s-a comportat în anumite situații date. Da, diavolul este foarte inteligent și celor care îi slujesc le strecoară această inteligență satanică, pe care au folosit-o și atunci când au pus în practică experimentul de la Pitești. Și nu e vorba de spălarea creierului, ci de posedarea satanică, ce transformă oamenii în adevărați roboți, ca în America sau ca aici, în Australia.

Acolo, în închisoare, plutea duhul Satanei – erau mii de demoni care pluteau în aer; ți se umplea memoria de o inspirație negativă și îți aduceai aminte totul de când erai copil. În lumea creștină, cei care-L hulesc pe Dumnezeu, știind de Dumnezeu și de Biserică, sunt apostați. Țurcanu a acceptat tot ce a făcut, știind ce face.

7. În cartea Dumneavoastră relatați că împietrirea în ne–rugăciune a fost unul dintre cele mai teribile ziduri, pe care cu greu l-ați trecut. Ce s-a întâmplat?

În ceea ce mă privește, greșeala mea, pe care o recunosc și la Judecata de Apoi, este că am spus public că nu mă mai rog. Și din acel moment nu m-am mai rugat, tăind legătura mea cu Creatorul. Îngerul meu nu s-a depărtat de mine, deși cel care mă stăpânea era duhul răului, care se manifesta strecurându-mi în suflet acea frică metafizică de nedescris. Dacă cineva îmi pomenea atunci de diavol, mă îngrozeam. La fel dacă era vorba de epileptici. Nu îmi era neapărat frică de Țurcanu, ci frica de a nu înnebuni din cauza torturilor. După doi ani, am reînceput să mă rog, dar era parcă degeaba: nu simțeam nimic. Parcă erau numai vorbe goale – o rugăciune mecanică. Și asta mă tortura cel mai mult. Un an de zile am fost torturat de propria mea afirmație, cum că nu mai cred în Dumnezeu. Și asta până l-am întâlnit pe Jimboiu, acest om care trăia într-o stare de sfințenie – un înger cu chip de om – ce mă făcea să nu-l pot privi în ochi.

Viața mi-a fost imposibilă până la Paștele lui 1954, când a intervenit tot mila lui Dumnezeu. În acea noapte, ajuns la limita răbdării în disperarea mea, simțeam tortura sufletească a unei fărâme de iad. Am spus: *Doamne, eu nu mai pot! Fă cu mine ce vrei!* În momentul când am auzit clopotele bătând, am căzut în genunchi și am început să plâng, cerând iertare lui Dumnezeu. Și din acea clipă am fost alt om. Dumnezeu a făcut această minune cu mine. Am simțit organic, fizic, cum a ieșit o forță – puterea diavolului – din mine ... Am plâns fără întrerupere. Eram atât de epuizat fizic, dar fericit! Eram beatitudinea învierii întru credință. Parcă învinsesem tot iadul! Anii de închisoare rămași, între 1954 și 1963, când am ieșit de acolo, au fost floare la ureche, cu toate nenorocirile pe care le-am îndurat: frig, foame, izolare...

8. În hățișurile terorii, unde amintirile despre cei vii au fost distruse, în care pângărirea celor sfinte era un chin zilnic, ați simțit slăbiciunea adversarului, care nu se putea atinge de cei morți?

Cei vii, din afară, nu mă mai interesau. Eu personal am rupt cu lumea din afară; nu mă mai gândeam acolo, pentru a mă putea adapta la viața din închisoare. Ei, torționarii, nu mai aveau conștiința răului pe care îl făceau. Erau atât de posedați că nimic nu-i mai interesa, doar să iasă din închisoare și să ajungă într-un post mare, în Comitetul Central sau Securitate, răsplata de la stăpân pentru „munca" depusă. Ei executau ordinele stăpânului; nu-și puneau problema ca să nu mai omoare. Spre exemplu, Deac, boxerul, îți dădea lovitura de grație, spărgându-ți ficatul. El și alții, cum ar fi Leonida și Costăchescu, aveau metode din ce în ce mai dure, cu cât rezistența și îndârjirea noastră erau mai mari. O parte din ei s-au sinucis după ce au ieșit din pușcărie. La ei nu mai opera mila și dragostea. Era doar ură – ultima expresie de necredință și orgoliu.

9. Dintre cei cunoscuți în închisori, care au fost cei care v-au făcut impresia cea mai puternică?

Cel mai impresionant lucru, încă de la începutul încarcerării mele, a fost coeziunea noastră. Personal m-am atașat de frații mei de suferință – și nu doar de legionari –, adică de cei ce s-au opus comunismului. Mulți dintre cei ce erau acolo parcă erau niște îngeri. Cel care m-a impresionat cel mai

mult a fost Costache Oprişan. Am stat un an de zile în aceeaşi celulă. Era un om de o complexitate extraordinară, ce stăpânea varii domenii, de la muzică şi artă până la matematică şi filosofie. Din fire era foarte afectuos, trăind totul la maximum. A fost supus celui mai mare supliciu, nefiind altul mai schingiuit ca el; a luat bătaie pentru fiecare tânăr legionar, cu un eroism de durată, neegalat.

Un alt tânăr, pe care am avut ocazia doar să-l văd, a fost Valeriu Gafencu, supranumit *Sfântul închisorilor*. Acest om, la Târgu-Ocna, se uita în ochii criminalilor şi-i făcea miei! Şi erau cei mai mari zbiri; nici chiar directorul închisorii nu-l putea privi în ochi! Atât de mult influenţa sufletul lui cald, încât cine l-a cunoscut s-a transformat complet.

Eu l-am cunoscut şi pe Jimboiu, un elev fidel de-al lui Gafencu. Şi el spunea mereu rugăciunea inimii, trăind numai pe coordonatele dragostei faţă de celălalt. Era de o bunătate şi seninătate extraordinare; nu auzeai de la el un singur cuvânt de răzbunare şi ură. Un înger în trup. Am asistat odată la o extracţie de măsea, fără anestezic, făcută lui Jimboiu. A durat foarte mult această intervenţie stomatologică, dar el nu a scos un sunet şi nu a schiţat un gest de durere.

M-a impresionat foarte mult şi Badea Trifan, care a fost prefectul Braşovului. Era un om de o bunătate şi de o linişte sufletească rar întâlnite, ce avea deja 22 de ani de închisoare făcuţi. În Săptămâna Patimilor plângea, curgându-i şiroaie de lacrimi, încontinuu, până în noaptea de Înviere. Trecuseră 2000 de ani, iar el plângea cum plângeau mironosiţele şi Maica Domnului, atunci.

Pe prinţul Alexandru Ghica l-am cunoscut bine, stând cu el în aceeaşi celulă. Şi el era un adevărat creştin, trăindu-şi credinţa de o intensitate rar întâlnită.

Mai pot să enumăr pe Gioga Parizianu (ce a fost chinuit fiind ţinut într-o etuvă la 70 de grade Celsius), Mircea Nicolau, Berzea, Petraşcu şi mulţi alţii, unii preoţiţi când au ieşit din închisoare. Pe unii i-am reîntâlnit când am fost recent în România. Toţi aceşti oameni sunt de o valoare morală extraordinară, intrând cu siguranţă în patrimoniul acesta moral al suferinţei neamului.

10. Cum vedeţi revigorarea României? Poate iarăşi tineretul român să devină sufletul neamului?

În România m-am întâlnit cu foarte mulţi tineri, în diverse ocazii (interviuri, cenacluri); pot spune că am trăit clipe extraordinar de fericite. Vedeam că nu vorbesc în pustiu. Erau studenţi de la toate facultăţile – tineri cinstiţi, atraşi de credinţă. Am fost la un cenaclu al revistei *Scara* (condusă de Mugur Vasiliu), unde au participat vreo douăzeci de tineri, eu fiind invitat să vorbesc. Eram foarte emoţionat, stare sufletească ce s-a transmis, cred eu, şi participanţilor.

Nu lasă Dumnezeu neamul acesta; persoana care va reface Mişcarea Legionară trebuie să apară. *Un om şi un neam sunt un om şi un neam, atât cât au înţeles din Evanghelie* – spunea Simion Mehedinţi. Este clar că revigorarea României este întoarcerea la Biserica lui Dumnezeu. Acest fenomen a început; cei aleşi din neamul acesta se vor întoarce la Dumnezeu şi la Biserica Lui şi vor trăi dragostea pe care ne-a insuflat-o El s-o avem, nu numai faţă de prieteni, dar şi faţă de duşmani. Bisericile sunt pline de tineri, oriunde am fost. Dumnezeu nu va pierde acest neam. Pentru aceştia Se va milostivi. Deci nu reformele economice, ci credinţa poporului român va scoate ţara din marasmul în care se găseşte.

(Text reprodus din numărul pe mai 1999 al revistei ***Puncte cardinale****)*

OMUL CREȘTIN

FLORIN POPESCU
(BUCUREŞTI)

VALERIU GAFENCU, „SFÂNTUL ÎNCHISORILOR" DIN PRIGOANA COMUNISTĂ

Introducere

Generaţia bunicilor noştri a trebuit să se lovească direct de tăvălugul comunist şi să aleagă între mărturisire sau compromis. Părinţii noştri s-au născut şi s-au format şi ei în vremuri la fel de grele. Generaţia noastră are însă nepreţuitul dar al libertăţii de după 1989, când poate să ia contact mai uşor cu Biserica şi cu adevărul ascuns până acum. Tinerii de astăzi nu mai sunt puşi în faţa pericolului de a-şi pierde libertatea sau viaţa, dacă doresc să rostească adevărul. Rolul lor este altul, de a căuta acest adevăr şi de a învăţa din virtuţile şi din greşelile părinţilor lor.

Nu putem sta nepăsători faţă de experienţa Bisericii într-o prigoană atât de cumplită. Cărţile scrise în ultimul deceniu despre fenomenul concentraţionar aduc cutremurătoare mărturii ale unei vieţi trăite la extrem din punct de vedere trupesc şi sufletesc. Dacă unele dintre faptele relatate au fost acte de sfinţenie ale unor noi sfinţi, ele ni se adresează în primul rând nouă, cu ajutorul lor ne putem îndrepta viaţa în contextul acestui sfârşit de mileniu, pe drumul mântuirii. Suntem primii beneficiari ai exemplului acestor mărturisitori din închisori. Există deja mărturii că ajutorul venit de la ei este real. De exemplu, nu puţini sunt tinerii care spun că au tras multe foloase duhovniceşti şi au pus început bun în urma citirii cărţii *Imn pentru Crucea purtată* a regretatului Virgil Maxim, care cuprinde, printre altele, adevărate acte martirice contemporane.

Numele lui **Valeriu Gafencu** apare în foarte multe dintre cărţile literaturii româneşti de detenţie, unde este numit „sfânt" sau „sfântul închisorilor". Deşi nu toţi autorii acestor cărţi l-au cunoscut, vestea despre el a circulat încă înainte de 1989, astfel încât astăzi este cunoscut în cercuri mult mai largi. După anul 1989 au fost strânse mărturii de la cei care l-au cunoscut şi s-a întocmit un dosar pentru a fi depus la Cancelaria Sfântului Sinod al B.O.R.. Fiecare dintre aceste mărturii reprezintă o schiţă aghiografică.

Deşi nu avem calitatea de a scrie despre faptele de sfinţenie petrecute în închisorile româneşti din perioada comunistă, vom încerca să punem în relief dreapta învăţătură care se desprinde din viaţa şi faptele sfântului Valeriu Gafencu, în lumina tradiţiei ortodoxe.

Avem nevoie de noi sfinți?

„Bucurați-vă că ceata voastră pururea
se mărește cu cei noi de pe pământ veniți".

***Acatistul Tuturor Sfinților*, Icos 10**

Celor care mărturisesc despre faptele de sfințenie și despre sfinții din închisorile prigoanei comuniste li se poate replica: "Ne sunt suficienți sfinții din primele secole creștine și din calendarul nostru, cărora rugându-ne și cerându-le ajutorul, rămânem cu siguranță în tradiția Bisericii și nu greșim cu nimic. Ce nevoie avem de alți sfinți?". Sau: "Cei închiși au fost condamnați pentru că s-au opus comunismului", iar „dintre arestați și deportați se exclud cei politici, politica n-are nimic comun cu Biserica" **(1)**.

Primul argument că avem nevoie de acești Sfinți (cu conștiința existenței lor) este ajutorul pe care îl putem avea de la ei. Acești noi sfinți au reușit să biruiască lumea, ascultând de încurajarea Mântuitorului din cuvântarea de despărțire (*Ioan* 13, 33), cu necazurile și ispitele acestui prag de nou mileniu, având de fapt aceleași virtuți pe care le-au avut toți sfinții, exercitate însă în alt context social.

„Densitatea" cea mai mare este întâlnită, firește, în perioadele în care Biserica a fost persecutată. Începând cu împărații romani persecutori preconstantinieni, continuând cu apostații și iconoclaștii bizantini, apoi cu musulmanii și cu ticluitorii Revoluției franceze, ultimii și cei mai diabolici prigonitori ai Bisericii au fost cei care au implantat comunismul în Rusia la începutul secolului al XX-lea, iar mai târziu în celelalte țări. Din *Protocoalele* descoperite de intelectualii creștini încă dinainte de izbucnirea ciumei roșii, ca și din cele mai recente studii, reiese că această prigoană a fost îndreptată în primul rând asupra Bisericii și apoi împotriva națiilor, ea depășind în intensitate și proporții toate persecuțiile precedente **(2)**.

În dicționarul *Biserica întemnițată România: 1944-1989*, editat de Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, se dau deocamdată numele a 2.544 preoți și monahi deținuți, dintre care 2.398 – adică 72% – sunt ortodocși; 15 mitropoliți și episcopi ortodocși scoși din scaun; 60 de monahi participanți la lupta din munți etc. **(3)**. Aceste cifre îi desemnează numai pe cei care au putut fi identificați până în prezent. Nu s-au pus la socoteală creștinii simpli, țărani, studenți, muncitori sau intelectuali care au fost închiși pentru credința lor, nici monahii și monahiile izgoniți din mănăstiri, nici situația din Basarabia, cu deportările în Siberia și mănăstirile desființate.

Pentru a răspunde acuzelor începute încă din 1990 și continuate până astăzi, că Biserica nu a făcut nimic în vremea comunismului, Î.P.S. Bartolomeu aduce aminte de Părintele Stăniloae, care „A avut atunci o reacție aproape violentă: *Cum adică, unde a fost Biserica?! Să ne întrebe pe noi, sutele de preoți care am trecut prin beciurile Securității, prin Jilava, Periprava, Gherla și Aiud!...*" **(4)**.

Sfinții vremurilor de pe urmă sunt modelele cele mai la îndemână pe care le putem urma, ei au luptat și luptă cu aceleași ispite cu care luptăm și noi, în aceleași împrejurări ale vieții. Ei sunt cei care în mulțimea de oameni pesimiști, care contrazic purtarea de grijă a lui Dumnezeu și frumusețea lumii, confirmă deplin că lumea este opera iubirii lui Dumnezeu, destinată îndumnezeirii **(5)**.

La români primul mare aghiograf consemnat de istorie a fost Mitropolitul Dosoftei al Moldovei, care a tradus, a prelucrat și a tipărit pentru prima oară *Proloagele* sau *Viața și petrecerea Sfinților*, la sfârșitul secolului al XVII-lea. Preocuparea și evlavia lui pentru a-i descoperi pe sfinții români reiese și din următoarele cuvinte: „Dar tocmai și din Rumâni mulți sunt care am văzut viața și traiul lor, dar nu s-a căutat, fără numai Daniil de la Voroneț și Rafail de la Agapia; am sărutat și sfintele moștii... Că Dumnezeu Sfinția Sa, nici un neam din rodul omenesc pe pământ nu lasă nepartinic de darul Sfinției Sale. Că peste tot au tins mila Sa și-a deschis tuturor ușa de spășenie..." **(6)**.

S-a întâmplat chiar ca anumiţi sfinţi români să fie mai bine cunoscuţi şi canonizaţi mai înainte de către alte neamuri. Până la declararea autocefaliei Bisericii noastre, în anul 1885, ea s-a aflat sub o anumită autoritate a Patriarhului de Constantinopol, ceea ce nu înlesnea deplina iniţiativă. Aşa s-a întâmplat în cazul Sfintei Teofana, fiica lui Basarab Întemeietorul, în secolul al XIV-lea, la sârbi şi bulgari; al Sfântului Ioan Valahul, în secolul al XVII-lea, la greci; al Sf. Antipa de la Calapodeşti, în secolul al XIX-lea, trecut în Mineiele ruseşti începând cu anul 1906 (fără o canonizare oficială!) (7).

Iată că unele canonizări oficiale au venit după mai mulţi ani, aşa încât ceea ce ţine de datoria noastră este să avem ochi ca să ne vedem sfinţii şi să-i urmăm. Pare-se că decizia de canonizare este mai puţin importantă, deşi – aşa cum spunea Părintele Dumitru Stăniloae – suntem lipsiţi de slujbele închinate lor.

În anul 1987, în epilogul volumului *Sfinţi Români şi apărători ai Legii strămoşeşti*, Părintele Stăniloae trăgea câteva concluzii însemnate: „Creştinismul românesc a rodit şi el din sine mulţi şi minunaţi sfinţi, chiar dacă smerenia caracteristică poporului nostru sau alte împrejurări istorice nefavorabile în care a avut de trăit a făcut ca Biserica noastră să nu canonizeze decât un mic număr dintre ei, şi aceasta de-abia în 1955".

Pentru ca lucrurile să fie mai bine cunoscute, am extras din lucrarea Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinţilor în Biserica Ortodoxă* (1950), criteriile de stabilire a sfinţeniei unui om stabilite de-a lungul timpurilor şi în vigoare până în ziua de azi (**8**).

În primele secole, semnul doveditor al sfinţeniei era *moartea martirică* şi ea a rămas până în zilele noastre dovada cea mai certă a sfinţeniei unui om.

Alt semn a fost socotit de atunci „*mărturisirea neînfricată a dreptei credinţe* în faţa oricâtor ispite sau ameninţări, indiferent dacă o astfel de atitudine a atras după sine mucenicia şi moartea de pe urma chinurilor fizice şi morale, sau nu, sau dacă a atras numai exilul, închisoarea sau alte suplicii suportate cu bărbăţie eroică".

Al treilea semn al sfinţeniei a fost socotit şi a rămas până azi *viaţa sfântă şi curată*, de asceză şi plină de dragoste pentru cei din jur.

Al patrulea semn este *săvârşirea minunilor*.

Al cincilea semn este „*lupta de apărare a dreptei credinţe* şi lupta pentru biruinţa dreptei credinţe, deci lupta pentru Biserică, dată de orice credincios cu toate puterile lui".

În fine, izvorul tuturor acestor fapte este *dreapta credinţă ortodoxă*.

În întreaga istorie a vieţii bisericeşti, iniţiativa pentru aşezarea eroilor creştini în rândul sfinţilor a avut-o întotdeauna poporul credincios. „Evlavia populară a fost aceea care a identificat pe adevăraţii sfinţi şi a început să-i venereze, creându-le un cult neoficial, local, sau general".

Un rol important l-a avut bineînţeles ierarhia, care a supravegheat procesul acesta. Totuşi ea nu a impus actul canonizării. Canonizarea nu are un caracter constitutiv, ci unul declarativ, deci „Biserica nu face decât să constate, să recunoască şi să declare, să mărturisească sfinţenia unui fiu al ei, care a fost proslăvit de Domnul cu puterea sfinţeniei". Cu alte cuvinte, sfântul era sfânt şi înainte de canonizare, nu numai după ea.

Pr. Prof. Liviu Stan mai lămureşte un lucru (care contravine părerilor exprimate foarte tare şi des în ziua de astăzi): „nu este necesar ca de la moartea unui erou al credinţei până la canonizarea lui să treacă un anumit timp de verificare". Deci dacă avalanşa pietăţii populare obligă, un om poate fi canonizat chiar imediat după moarte, rudele lui nu au nici o legătură cu problematica aceasta. „Este însă prea adevărat că niciodată Biserica n-a pus vreo grabă deosebită în actele de canonizare".

După 50 de ani de ateizare a populaţiei, se pare că evlavia s-a mutat de la sate la oraşe, mai ales în rândul tinerilor. Este firesc, deci, ca nădejdea să stea în tineri, mai ales că ei nu au fost atinşi de microbul făţărniciei şi compromisului. Părintele Constantin Voicescu, devenit preot în urma atmosferei din închisorile prin care a trecut, mereu ne aducea aminte de faptul că evreii au trebuit să rătăcească sub Moise 40 de ani pe un petec de pământ pentru a intra în Canaan, până s-au schimbat generaţiile...

Viața de Sfânt a lui Valeriu Gafencu. Fapte minunate și cuvinte ziditoare de suflet

„De acum înainte nimeni să nu-mi mai facă supărare, căci eu în trupul meu port semnele Domnului Iisus“
(*Gal.* 6, 17)

Între cei mai cunoscuți martori/martiri, care au suferit, trăind pe cele mai înalte culmi ale spiritualității creștine, se află Valeriu Gafencu. Este considerat în România drept cel mai reprezentativ dintre foștii deținuți politici din generația lui, intrat ca student în închisori **(9)**.

S-a născut la 24 ianuarie 1921 în comuna Sângerei, la 18 km spre Prut de orașul Bălți, reședința județului cu același nume din Basarabia, într-o familie de gospodari ai târgului, Vasile și Elena Gafencu.

Tatăl, Vasile Gafencu, a fost încorporat în armata rusă la începutul primului război mondial, în 1914, și a luptat pe mai multe fronturi. În februarie 1917, după izbucnirea Revoluției, a militat pentru autonomia Basarabiei, devenind apoi deputat în Sfatul Țării. Împreună cu Ion Buzdugan și Ion Pelivan, a ținut legătura cu România până la intrarea trupelor române în Basarabia, în ianuarie 1918. La 27 martie a fost prezent în Sfatul Țării, votând cu însuflețire pentru unirea cu patria română **(10)**.

Din căsătoria cu Elena Cocoș se nasc patru copii: Valeriu, în 1921, Valentina, în 1924, Eleonora, în 1926, și Elisabeta, în 1928.

Valeriu a urmat școala primară la Sângerei și Liceul teoretic de băieți din Bălți, fiind un elev cu totul deosebit. Era un model de demnitate pentru toți colegii lui. Era exigent cu el însuși, dar și cu surorile lui mai mici, cărora, deși le arăta multă dragoste, le impunea o disciplină aparte: nu aveau voie să frecventeze cinematografele, nu le era permis să aibă orice fel de prietenii. Erau verificate riguros la teme și la pregătirea lecțiilor. Cei patru frați formau o familie atrăgătoare – model pentru colegi și colege. Valeriu și Eleonora erau înzestrați cu frumoase voci muzicale.

A fost coleg cu actualul savant–romanist de renume mondial Eugen Coșeriu și a debutat la revista *Crenguța* a Societății de Lectură „B. P. Hasdeu“, cu o lucrare în proză: „De Paști în sat“ (în clasa a șasea – corespunzătoare clasei a zecea la noi).

Mulți profesori au contribuit la formarea lui intelectuală, mai ales profesorul de limba română, care era și directorul liceului. În ultimele clase, pe Valeriu l-a preocupat în mod deosebit educarea și formarea în spirit național și creștin a colegilor de școală.

A absolvit liceul în 1940, după care, în timpul ocupației, a reușit să se înscrie la Facultatea de Drept și Filosofie din Iași. A moștenit de la tatăl său o înclinație firească spre lupta pentru adevăr și dragoste de neam.

În momentul răpirii Basarabiei prin pactul Ribbentrop-Molotov, bătrânul își ia familia și o trece Prutul, instalând-o la Iași. Bătrânul și Valeriu revin, ca să lase gospodăria unui om de încredere, după care se îndreaptă spre Prut, îl trec înot, iar apoi tatăl îi încredințează fiului familia sa și se întoarce la frații de luptă. „La puțin timp este arestat și trimis cu un lot de români basarabeni dincolo de cercul polar, unde, în condiții groaznice de viață, moare, după un an de zile, cu gândul la Dumnezeu, Căruia I-a încredințat pe cei dragi ai lui“. Cineva, scăpat de acolo, i-a povestit lui Valeriu aceste lucruri mai târziu **(11)**.

La facultate, Valeriu se face degrabă cunoscut și apreciat de către profesori. În 1941, student în anul doi, a fost arestat, condamnat la 25 ani de muncă silnică și trimis la Aiud, din cauza activității sale în Frățiile de Cruce. La proces au depus mărturie în favoarea lui mai mulți profesori universitari, care au declarat că este unul dintre cei mai valoroși studenți și că, fiind liber, ar putea aduce un prețios serviciu facultății și țării, prin capacitatea și energia lui intelectuală. „La judecarea procesului său, profesorul de drept civil, Constantin Angelescu, s-a prezentat din proprie inițiativă să-l apere, declarând că este unul dintre cei mai buni studenți pe care i-a avut de-a lungul întregii sale cariere didactice“ **(12)**.

În iunie 1941, după dezrobirea Basarabiei, mama şi surorile lui Valeriu au rămas în gospodăria din Sângerei, dar în 1944, la năvălirea trupelor sovietice, s-au retras la Iaşi, sub ocrotirea celei mai mari surori, Valentina. Au supravieţuit cu greu, spălând rufele celor avuţi din târgul Iaşilor, sub permanenta ameninţare de a fi arestate şi deportate.

În 1941, Valeriu Gafencu, ajuns la Aiud, îi întâlneşte aici pe: Anghel Papacioc (viitorul părinte Arsenie), preotul Vasile Serghie, avocatul Trifan Traian, avocatul Marian Traian şi pe alţii, împreună cu care trasează „o linie de conduită creştină şi românească, pentru toţi deţinuţii politici, valabilă nu numai pentru perioada de dictatură antonesciană, dar şi pentru întreaga viaţă a celor închişi, ca model de atitudine, indiferent de forma de asuprire şi de emblema stăpânirii: neacceptarea vreunei forme de conciliere şi supunerea şi acceptarea oricăror suplicii, consecinţa mărturisirii Adevărului Dumnezeiesc, în viaţa personală şi comunitară a neamului… Prin fiecare dintre cei ce acceptau jertfa supremă, neamul urca o nouă treaptă de lumină în împărăţia lui Dumnezeu" **(13)**.

Pentru ei toţi, Hristos nu era doar un ideal exterior, ci era însăşi viaţa lor zilnică, dorinţa integrării în El ca stil de trăire permanentă. Valeriu nu dăruia, *se dăruia*. „Ardea… ardere-de-tot la propriu, în faţa tuturor, ca o făclie de lumină spre care şi de la care fiecare lua putere sufletească şi trupească" **(14)**.

Din mărturiile celor care l-au cunoscut pe Valeriu Gafencu pe parcursul unor anumiţi ani din detenţia sa, Aiud şi Piteşti (1941-1949) şi Tg. Ocna (4 februarie 1950-18 februarie 1952), ca şi din corespondenţă (1941-1949), se întrevede o evoluţie spirituală la Valeriu Gafencu, de care este bine să se ţină cont.

La început, de exemplu, cei care l-au întâlnit în 1942, la Aiud, mărturisesc că şi-au dat seama că se află în faţa unui om rar întâlnit şi, în dorinţa lor sinceră de perfecţionare, căutau prietenia oamenilor superiori lor, de la care puteau să se îmbogăţească sufleteşte.

Vom expune în continuare unele dintre faptele, minunile, suferinţele şi învăţăturile lui Valeriu Gafencu, încercând să păstrăm cronologia lor.

Colegul de facultate Jean Valjean Ionescu relatează că Valeriu Gafencu era dotat cu un bagaj superior de cultură: Eminescu, Eliade, Crainic, Nae Ionescu, Hasdeu, Blaga, Bernea. Printre cărţile de suflet se numărau *Roza vânturilor*, *Puncte cardinale în haos*, *Îndemn la simplitate*, *Urmarea lui Hristos*. Chiar din primele zile de detenţie, Valeriu Gafencu vorbea despre rolul Bisericii ca o concepţie ancestral-organică şi era convins că cei asupriţi trebuie neapărat să-L aibă alături pe Domnul Iisus Hristos **(15)**.

În perioada anilor 1941-1943 se observă că în multe dintre scrisori Valeriu Gafencu îşi ruga insistent rudele pentru a fi ajutat cu alimente, haine şi bani; lucru foarte firesc, deoarece chiar în perioada lui Antonescu regimul la închisoarea Aiud era destul de greu. În schimb, din relatările „dinlăuntru", de la fraţii de suferinţă, aflăm cum îşi folosea Valeriu Gafencu bunurile primite de la familie. Părintele Vasile Boldeanu relata în 1991, la Paris, că într-o iarnă geroasă a fost transferat la închisoarea Aiud şi era numai în cămaşă şi pantaloni; fiind aproape îngheţat când l-a întâlnit pe Valeriu Gafencu, care, fără nici o vorbă, a dezbrăcat bundiţa lui îmblănită şi l-a îmbrăcat pe părinte, salvându-l de la moarte **(16)**.

O întâmplare asemănătoare ne este relatată de bunul lui prieten, Marin Naidim: „Când a intrat în închisoare, era îmbrăcat cu un costum dintr-o stofă englezească, vernil. Îi şedea bine, dar nu se mai simţea bine în nişte haine şic şi a căutat să scape de el. Eram în colonie la Galda. Într-o zi a întâlnit un om sărac şi a venit la colonie fără haină. O dăduse. Când l-am întrebat unde şi-a lăsat haina, el mi-a răspuns cu un cuvânt din *Pateric*: «am trimis-o înainte…»" **(17)**. Într-o scrisoare de mai târziu, aflăm că Valeriu trimitea bani mamei şi surorilor sale.

Într-o altă relatare, care ne lămureşte şi mai bine poziţia lui Valeriu Gafencu faţă de bunurile materiale, aflăm că la pretenţia miliţienilor de a preda toate hainele, mai puţin o pereche de chiloţi şi o cămaşă, toţi cei din celulă s-au revoltat, dar Valeriu Gafencu a spus: „Mântuitorul ne-a învăţat să dăm Cezarului ce este al Cezarului şi lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu; deci eu mă supun cuvintelor lui Isus".

În 1946-1947, aflându-se în închisoarea Aiud, a făcut parte din lotul deţinuţilor trimişi la Galda de Jos, pentru a îngriji via lui Albini, care solicitase închisorii Aiud deţinuţi politici pentru muncă. Albini le-a interzis să consume din struguri fără aprobarea lui, cu toate că aceştia lucrau toată ziua în vie. Valeriu Gafencu a fost singurul care a respectat absurda dispoziţie, în ciuda protestelor celorlalţi **(18)**.

„În colonie la Galda, Duminica, se scula cu noaptea în cap şi se ducea pe câmp să adune flori. Venea cu picioarele ude de rouă şi cu braţul plin de flori, ca să le ducă la biserică. Mă-ndemnase să fac şi eu la fel. Adunasem şi eu maci roşii, dar eu mă simţeam parcă jenat să merg cu braţul plin de flori prin satul acela. El nu. El făcea lucrul acesta foarte natural, el nu simţea nici un fel de jenă, nu avea simţul ridicolului“ **(19)**.

Printre condiţiile puse de deţinuţi la sosirea în colonia Galda, a fost şi aceea de a nu munci Duminica şi de a fi lăsaţi să meargă la biserică. La un moment dat, grupul lui Valeriu Gafencu a fost transferat la colonia Unirea, unde nu li s-a mai respectat acest drept. În acest context, semnalăm una dintre primele minuni palpabile petrecute în jurul lui Valeriu Gafencu, relatată de Virgil Maxim: „Duminica, noi, cei sosiţi de la Galda, ne pregăteam să mergem la Biserica din sat. Dar cei doi gardieni ne-au oprit şi ne-au dat ordin să mergem la strânsul fânului. Le-am amintit gardienilor dreptul de a nu lucra Duminica. Nervoşi, au început să ne ameninţe, să ne insulte. Au scos pistoalele, acuzându-ne de revoltă în colonie. Atunci Valeriu Gafencu le-a răspuns: «Puneţi-vă pistoalele în tocuri! Mergem la muncă! Dar să ştiţi că Dumnezeu n-o să vă ajute!». Am luat furci şi greble, ne-am încolonat şi am plecat. Până la fân erau trei kilometri. La ora nouă am ajuns. Am început să strângem fânul, să-l facem poloage, apoi clăi, să poată fi încărcat. În văzduh sunetele clopotelor anunţau intrarea la liturghie. Ne-am oprit din lucru şi am rostit Tatăl nostru şi Născătoare de Dumnezeu. Dl. Trifan, dl. Marian şi Valeriu Gafencu întârziau să se ridice din genunchi [...]. Era 3-4 după-amiaza când am terminat. Abia atunci ne-am aşezat să ne odihnim puţin. De pe vârful colinei un bărbat se apropia, era un gardian. Ne-a anunţat să aşteptăm cele trei maşini mari şi cele şapte căruţe pentru a încărca fânul până seara. Un vânticel ridica în văzduh puful păpădiilor şi frunzele uscate de porumb de prin lanurile vecine. Cerul a început să se înnoureze şi vântul, transformat în vijelie, smulgea vârful căpiţelor; crescând în intensitate, s-a prefăcut în furtună şi umfla în văzduh toate căpiţele, purtându-le ca pe nişte păsări jumulite peste culmile colinelor. În mai puţin de un sfert de oră nu mai era nici un fir de fân pe teren şi o ploaie măruntă a început să cadă. Zarea se întuneca şi fulgerele brăzdau cerul însoţite de tunete năpraznice. Gardienii se uitau disperaţi la noi, ca şi cum ar fi trebuit să facem ceva spre a salva situaţia. Ne-am încolonat şi am plecat spre colonie, fără a aştepta comanda lor. Ne urmau de aproape. Apoi ploaia s-a oprit. Când am ajuns în colonie, se însera de-a binelea. Maşinile şi căruţele aşteptau în incinta coloniei. Miliţienii au explicat delegatului ce se întâmplase pe câmp. S-a întocmit un raport care a arătat că, din cauza furtunii şi ploii dezlănţuite, recolta de fân a fost compromisă. Ni s-a cerut confirmarea. Am dat-o, specificând că această calamitate a avut loc Duminică. Fără comentarii“ **(20)**.

Un scurt portret spiritual de la sfârşitul primei perioade de detenţie, din care rezultă dreapta credinţă şi mărturisirea ei celor din jur, ni-l oferă Marin Naidim: „Citise mult în viaţa lui, dar acum (cât s-a mai putut citi în Aiud până în 1948) nu mai citea decât o singură carte: *Biblia*, şi ce era în legătură cu ea: *Filocalia*, *Patericul*, *Urmarea lui Hristos*. Şi se ruga. În colonie, mergea între ruinele unei vechi biserici părăsite, ce se afla pe un deal, într-o lucernişte a coloniei, n-avea acoperiş, era expusă ploilor şi intemperiilor şi el se ruga acolo. Când venea cineva de acasă pe la el, aborda cu ei totdeauna probleme de credinţă, căutând să convingă pe fiecare de importanţa problemei mântuirii. Spunea către mine că, chiar de nu reuşim noi să schimbăm lumea, măcar să trezim interesul, să o facem să nu se mai simtă bine când săvârşeşte răul, că creăm probleme, să-şi pună întrebări, să-şi schimbe paşii. Făcea mult haz de «conştiinţa păcatului», pentru că erau mulţi care considerau păcate numai curvia, hoţia şi crima, şi mulţi nu se recunoşteau păcătoşi, fie că nu le aveau pe acestea, fie că le minimalizau, neacordându-le importanţa cuvenită. Dar pierdeau din vedere că mai sunt şi altele, şi poate mai mari decât acestea, cum ar fi mândria: «Celor mândri, Dumnezeu le stă împotrivă şi celor smeriţi le dă har». Pe omul care se grozăveşte, Domnul îl lasă singur şi, fără El, o să-şi dea seama că nu poate face nimic, şi atunci o să strige la El. De la el am deprins obiceiul de a ne spune frăţeşte tot ce aveam pe suflet, practicam cum s-ar spune «mărturia frăţească». «Mărturisiţi-vă unii altora păcatele». Ne-am cultivat în felul acesta, la îndemnul lui, curajul moral“ **(21)**.

În devenirea spirituală a lui Valeriu Gafencu, o dată care trebuie subliniată este iunie 1943, când a avut o spovedanie deosebită, rezultată din îndelungi frământări asupra suferinţei din închisoare şi a adevărului motiv al ei, lucru pe care-l aflăm de la el însuşi, în scrisoarea din 21 ianuarie 1946:

„După mult zbucium, după multă durere trăită, paharul suferințelor mi se umpluse, a venit o zi sfântă în iunie 1943, când am căzut în genunchi, cu fruntea plecată în pământ și inima zdrobită, într-un hohot de plâns.

Câteva ore în şir, cu toată stăruința sufletului, îl rugam pe Dumnezeu să-mi dăruiască lumină. [...]

Şi deodată, în timpul rugii mele fierbinți, am căzut în genunchi, cu inima plină de lacrimi, cu ochii uzi de lacrimi. Un hohot prelung de plâns. La această dată îmi pierdusem toată încrederea în oameni. Suferisem într-un chip îngrozitor. Îmi dădeam perfect de bine seama că mă găseam întru adevăr. Pentru ce dar suferеam?!

Din tot sufletul meu plin de elan, rămăsese întreagă Iubirea. Şi îmi pierdusem încrederea în sinceritatea omului, în bunătatea lui, dar iubeam.

Nimeni nu mă înțelegea.

În plânsetul meu prelung, revărsat în valuri de lacrimi, am început să bat mătănii. Şi deodată... O minune! Ce mare ești Tu, Doamne! Mi-am văzut tot sufletul meu plin de păcate, rădăcina tuturor păcatelor omenești am găsit-o în mine... Vai, atâtea păcate!... Şi ochiul sufletului meu, împietrit de mândrie, nu le vedea.

Ce mare e Dumnezeu! Văzându-mi toate păcatele, am simțit nevoia de a le striga în gura mare, de a mă lepăda de ele! Şi o pace adâncă, un val sublim de lumină și dragoste mi s-a așezat în inimă!".

O altă minune, petrecută în luna decembrie 1949, este relatată de Traian Popescu: „Într-una din seri, la începutul lui decembrie, ne-a rugat să-l frecăm ușor pe picioare, care îi erau reci. Afară ger, celulele erau neîncălzite, iar el începuse să se răcească suspect, de la picioare în sus. Conștient de ceea ce se petrece cu el, după miezul nopții, ne-a șoptit: «Sunt fericit, mă duc la Dumnezeu. Rugați-vă împreună cu mine pentru sufletul meu și al vostru»... Eram consternați, cutremurați, deznădăjduiți, înfricoșați, dar și descumpăniți, pentru că ne aflam departe de a primi și accepta senini, cu conștiința împăcată, «sfârșitul»; nu eram pregătiți pentru «acest drum». Ne simțeam zdruncinați, neputincioși, părăsiți. Doar el aborda același zâmbet odihnitor, el, pe care, mai târziu, N. Steinhardt l-a numit, într-un mod fericit, «sfântul închisorilor». Dar minunea cu acest om continua. Către dimineață a început să se reîncălzească și să prindă din nou o fărâmă de putere, în care să pâlpâie viața... Agonia aceasta a durat câteva zile, în care, extraordinar, l-am auzit spunând cu seninătate: «Domnul nu m-a vrut, nu sunt încă vrednic de Împărăția Lui». A întredeschis ochii. A văzut fețele noastre descompuse, cu priviri pierdute și neîmpăcate. «Nu vă temeți – ne-a spus –, nu poate fi fericire mai mare decât să te duci la El, Căruia I-ai rostit de atâtea ori numele, Căruia I-ai cerut ajutorul și Căruia ești gata să-I încredințezi sufletul». Şi a continuat: «Rugați-vă cu mine»" **(22)**.

Inginerul Traian Popescu (cel care a compus poemele cantate ale zărcii Aiudului prin inspirație) ne mai spune că în celulă cu Valeriu Gafencu și-a făcut ucenicia în multe taine din trăirea creștină: „Printre primele lucruri care m-a învățat a fost *Psalmul 51*, care m-a însoțit până azi în existența mea intimă, spirituală, împreună cu «Rugăciunea inimii»... Aceasta, spunea Valeriu Gafencu, se rostește în ritmul bătăilor inimii. Mi-a fost de mare ajutor în clipele și zilele de mare cumpănă de mai târziu" **(23)**.

Am reușit să aflăm de la Traian Popescu că rugăciunea inimii o are până în ziua de azi...

Vom mai afla despre practicarea rugăciunii inimii și de la alți frați de suferință, care au venit în contact cu „grupul de mistici" de la Aiud pomeniți mai sus, ceea ce demonstrează lucrarea Duhului Sfânt în această închisoare.

În aceeași perioadă, în luna mai a anului 1949, deoarece se întrerupsese serviciul divin la cele două capele ale închisorii (ortodoxă și catolică), iar preoții duhovnici fuseseră eliminați de noua conducere instalată la cârma țării, Valeriu Gafencu a cerut unor colonei sosiți în inspecție dreptul la asistență religioasă:

„- Ce vreți voi, mă?

Atunci am auzit răspunsul lui Gafencu:

- Eu vreau asistență religioasă, care ne este garantată de lege.
- Ce vorbești, mă? Vrei să-ți aduc popă în celulă?
- Da, aceasta doresc; e dreptul meu.
- Ăsta-i nebun!

- Da, sunt nebun întru Hristos.

Exista la Valeriu Gafencu o linişte desăvârşită şi o concordanţă totală între ce spunea şi ce făcea" (24).

Pe de altă parte, acelaşi om avea un respect deosebit faţă de gardieni, chiar faţă de Georgescu, care era cel mai crud!

Putem să ne dăm seama din relatările fraţilor de suferinţă că Valeriu Gafencu ajunsese la un stadiu înalt, fiind un model pentru ceilalţi; deşi la început ei erau contrariaţi. Valeriu Gafencu reuşea să distingă demnitatea creştină de mândrie şi smerenia de laşitate. El spunea că „singura concesie care trebuie făcută «oprimatorului» este aceea de conştiinţă. Orice act care vizează sau lezează credinţa în Dumnezeu, morala creştină, spiritualitatea ei, privirea în inferioritate a semenului său, trebuie respins, îndepărtat ca nedemn de om. Permanent să fim atenţi a nu deveni nevrednici faţă de semenii noştri, să fim neobosiţi în a preamări numele Domnului. Cel mai mare păcat care ne paşte este trufia, şi de multe ori suntem tentaţi să o confundăm cu demnitatea" (**25**).

La Piteşti, în primăvara anului 1949, gardianul Georgescu găsea la percheziţii cruciuliţe sculptate cu o sârmă de ac, sau creion şi hârtie – obiecte interzise cu desăvârşire, ce constituiau delicte grave. I se plângea lui Valeriu Gafencu, spunându-i că este obligat să meargă să raporteze şi primea răspunsul că poate să se facă a nu vedea ceea ce este legat de numele Domnului, deoarece cruciuliţele Îl preamăresc pe Dumnezeu, că şi el s-a născut creştin (**26**).

Iată ce influenţă avea Valeriu Gafencu asupra unui gardian fără scrupule, care îi teroriza pe ceilalţi deţinuţi! Cu altă ocazie, Valeriu Gafencu l-a abordat pe gardianul Georgescu, relatându-i pericopa evanghelică cu femeia prinsă în adulter, pe care Mântuitorul nu a osândit-o, iar după câteva ore a primit de la acesta răspunsul: „N-au avut temei, de aia n-au omorât-o". De atunci, Georgescu a avut o licărire de omenie şi respect pentru toţi cei aflaţi în celula de izolare, unde se afla Valeriu (**27**).

Multe fapte din relatări arată smerenia care-l caracteriza pe Valeriu. La închisoarea Piteşti, într-o noapte de iarnă, din cauza frigului, a avut prima hemoptizie, sângele curgând şuvoi din plămânii lui. Un coleg de celulă a bătut în uşă şi a strigat din răsputeri să vină doctorul. Când miliţianul a deschis uşa celulei, toţi au început să cânte „Cu noi este Dumnezeu"; dar când Valeriu şi-a mai revenit, a spus: „Liniştiţi-vă, fraţilor, căci eu vreau să mor în smerenie, neştiut de nimeni!" (**28**).

Smerenia sa ajunse câteodată până la acea „delicateţe a sfinţilor" despre care vorbeşte Părintele Stăniloae. Tot la Piteşti, în 1949, un coleg de celulă mai glumeţ fredona aproape zilnic un cântec lumesc, lucru care-l tulbura vizibil pe Valeriu Gafencu de la rugăciunea inimii. Un alt coleg l-a întrebat pe Valeriu dacă n-ar fi bine să intervină pe lângă cel glumeţ, să-l roage să mai rărească intonarea cântecului, dar i s-a răspuns: „Cine ne dă dreptul să-i luăm mica plăcere pe care o are?" (**29**).

Este cunoscut în istorie momentul anului 1943, când deţinuţilor politici din vremea lui Antonescu li s-au cerut declaraţii scrise de desolidarizare de simţămintele şi idealurile lor de dragoste de Dumnezeu şi Neam. În schimb, li se permite eliberarea sau posibilitatea de a lupta pe front. Manevra aceasta perfidă a fost depistată de Traian Trifan şi de toţi cei din grupul creştin de la Aiud. Valeriu Gafencu a răspuns: „Sunt ceea ce sunt; nu am de ce mă desolidariza; cred în adevăr şi în bine şi în biruinţa lor" (**30**).

Un scurt portret pentru trei dintre cei care au făcut parte din „grupul mistic" de la Aiud îl găsim în cartea *Mărturisesc... Robul 1036*, dedicată doctorului în drept Traian Trifan: „Dacă Valeriu Gafencu era inundat în chip firesc de Dragostea lui Dumnezeu, pe care o revărsa ca dintr-un vas prea plin în alte vase, care-şi aşteaptă împlinirea, dacă Anghel Papacioc trăia această Dragoste în actul ascultării desăvârşite «nu cum voiesc eu, ci cum voieşti Tu», purtându-şi omorârea fiinţei sale pentru lume, în lume fiind monah în haină laică, Bădia Traian Trifan se regăsea în Dragostea Dumnezeiască şi harul lui Dumnezeu printr-un act conştient al voinţei lucrătoare, dezbrăcând orice raţiune a lucrurilor de tot înţelesul lumesc, de ingnoranţă şi de păcatul omenesc, proiectând-o în lumina Raţiunii Divine a Cuvântului întrupat, ca parte a trupului mistic al lui Hristos" (**31**).

Părintele Constantin Voicescu, vorbind despre închisoarea Aiud şi atmosfera ei, făcea legătura cu închisoarea Târgu Ocna: „Se născuse un curent spiritual în puşcării încă din '41-'42, curent condus şi întreţinut de doi deţinuţi, un avocat şi un medic: Trifan şi Marian. Aveau o linie filocalică de vieţuire. Li se

raliaseră şi Valeriu Gafencu, Ion Ianolide, studenți pe atuncea, şi Marin Naidim, Virgil Maxim. Această direcție spirituală s-a accentuat în perioada '44-'47, când deținuții au avut o viață mai liberă. Au fost vizitați de familii; lucrau în aer liber, la Galda, la vie. Aveau dreptul la cărți religioase, cum este *Patericul*. S-a format un curent de rugăciune intensă. Aşadar, când am ajuns la Tg. Ocna, eram încunoştiințat că Valeriu Gafencu reprezenta acel grup de «trăitori» de la Aiud. El a fost bucuros că eu îi cunoscusem pe monahii Benedict Ghiuş, Daniel (pe numele de poet şi publicist: Sandu Tudor), pe Sofian" (**32**).

În perioada 1946-1948, fiind în colonia de muncă de la Galda, Valeriu Gafencu şi cei împreună cu el au putut să meargă la Mânăstirile Sâmbăta şi Râmeț, la Părintele Arsenie Boca şi respectiv Părintele Oțea. În afară de *Pateric* şi de *Mântuirea păcătoşilor*, au primit primele trei volume din *Filocalia*.

Într-o însemnare din colonia Galda, din 1947, Valeriu Gafencu o roagă pe mama sa să se spovedească la Părintele Arsenie Boca, la Mânăstirea Sâmbăta, şi să spovedească şi toate păcatele soțului ei pe care le cunoaşte, deoarece acesta (dacă mai era în viață) în Siberia nu avea un preot la care să se poată spovedi (**33**).

În treapta a patra a revistei *Scara* (decembrie 1999) a fost publicat „Îndreptarul la spovedanie" inedit alcătuit de Valeriu Gafencu, pe care îl trimitea atât familiei (scrisoarea din 29 ianuarie 1946), cât şi prietenilor săi.

În anul 1949, Ministerul de Interne a hotărât ca toți cei bolnavi de plămâni din închisoarea Piteşti – inapți pentru a rezista la probele de reeducare, ce trebuia declanşată în luna decembrie – să fie transportați la penitenciarul-sanatoriu Târgu Ocna. În acest lot a intrat şi Valeriu Gafencu. „Valeriu era într-o stare gravă. De abia putea să se țină pe picioare. În timpul drumului, cu slabele noastre puteri, ceilalți l-am sprijinit şi i-am purtat bagajul. În vagonul-dubă, cu obrajii stacojii din cauza febrei, el ne vorbea despre fericirea de a suferi pentru Hristos şi a rezista, precum martirii de odinioară, prigoanei dezlănțuite de duşmanii credinței" (**34**). „Când s-a urcat în maşina-dubă de la penitenciarul de tranzit Văcăreşti, spre Tg. Ocna, treapta acesteia fiind foarte înaltă, nu a reuşit să se ridice pe ea şi atunci s-a urcat în genunchi, făcând semnul crucii. Apoi a spus: «Bun este Dumnezeu; mi-a ajutat să mă urc în dubă» " (**35**).

În viața lui Valeriu Gafencu, perioada Tg. Ocna (4 februarie 1950-18 februarie 1952) a reprezentant cu siguranță momentul de apogeu. Pentru aceşti doi ani, faptele sale minunate, mărturisite de cei ce au venit în contact cu el, sunt mult mai multe şi, pe viitor, vor trebui clasificate. Noi vom încerca să punem în evidență, în cele ce urmează, virtuțile sale, mai ales răbdarea şi dragostea pentru ceilalți, duse până la jertfa supremă, câteva din învățăturile sale, câteva minuni petrecute cu el, printre care şi trecerea lui la Domnul.

Iată un portret pentru anul 1950: „Era slab din cale afară şi nu se putea ține singur pe picioare. Trupul său, care altădată trebuie să fi fost înalt şi impunător, acum era ca un copac frânt şi desfrunzit. Boala şi suferința puneau pecete grea asupra trupului său. Privirea ochilor albaştri strălucea însă senină, plină de bunătate. Cine avea priceperea, putea să citească în ea mari sensuri ale iubirii de Dumnezeu şi de oameni. Ochii lui mari, albaştri oglindeau cerul. Privindu-i, te simțeai atât de mic! Dar zâmbetul lui de nedescris îți dădea curaj şi te făcea să cunoşti ce este iubirea lui Hristos. Şi oricât i-a fost de grea crucea suferinței, zâmbetul acesta n-a încetat să-i lumineze fața" (**36**). „Fusese distrus în anchete interminabile şi sălbatice, dar n-au putut scoate nimic de la el. Ochii lui te țintuiau pur şi simplu, prin lumina interioară hrănită de o credință fără margini în Dumnezeu. Citise enorm de multă literatură religioasă, trăia dogmele creştine şi se bucura când izbutea să întoarcă pe drumul credinței sufletele rătăcite. Ştia pe dinafară nenumărate rugăciuni. Când era singur, puteai urmări mişcarea uşoară a buzelor sale. Se ruga mereu, pentru iertarea păcatelor, ale lui şi ale tuturor" (**37**).

De la sosirea sa la Tg. Ocna, nu putea părăsi patul. Trebuia să stea nu lungit, ci într-o poziție chircită, deoarece la începutul reeducărilor apucase să treacă prin „morişcă" – legarea mâinilor pe sub picioare şi suspendarea pe un băț cu care deținuții erau învârtiți, loviturile venind în acest timp peste tot corpul (**38**).

Răbdarea lui Valeriu Gafencu este subliniată de către medicii deținuți care l-au îngrijit şi care mai trăiesc încă: Aristide Lefa şi Mihai Lungeanu. Nu se văita niciodată, iar la pansare nu scotea nici un sunet, aşa încât trebuia să ghiceşti până unde putea suporta durerea. În ochi îi apăreau lacrimi, iar pe frunte broboane de sudoare.

Iată o întâmplare care depăşeşte cu totul puterea răbdării umane, relatată de către mai mulţi dintre camarazii săi, inclusiv de către medici: „În vara anului 1951, pe lângă boala grea de care suferea, culmea, face şi o apendicită acută. La sanatoriu nu putea fi operat din lipsă de instrumentar şi materialul steril necesar unei intervenţii abdominale. Dna. Dr. Danielescu a obţinut aprobarea, cu greu, să fie transportat la spitalul din oraş. Acolo, chirurgul i-a făcut rahianestezie şi l-a operat. Sora care stătea la căpătâiul lui a văzut că transpiră mult, dar a pus aceasta pe seama bolii de plămâni. La sfârşitul operaţiei, cu un glas stins, îi spune doctorului: «Domnule doctor, m-aţi operat pe viu». Doctorul, surprins, îi spune să ridice un picior şi când a văzut că poate face aceasta şi-a dat seama că anestezia nu prinsese şi că l-a operat pe viu. «Bine, domnule, de ce nu ne-ai spus? Îţi făceam anestezie locală şi nu te durea. Cum ai putut să rabzi atâta durere?!». Întâmplarea a impresionat mult pe cei prezenţi, iar o soră i-a dat pe furiş o batistă, având lacrimi în ochi" (**39**).

Pare greu de explicat o asemenea întâmplare... Iată, totuşi, singura explicaţie care s-ar putea da; este tot o întâmplare relatată de medicul Lefa şi de alţii, care de data aceasta este impresionantă prin asemănarea sa cu experienţele pustniceşti: „Tot în cursul verii aceluiaşi an, într-o după-amiază, a făcut o criză de fibrilaţie arterială, cu toate consecinţele ei... Era cianotic, stătea cu ochii închişi, cu mâna pe cruciuliţă şi probabil se ruga... După administrarea celei de-a doua doze (de tropantină cu glucoză), am stat cu mâna pe pulsul lui, dar iarăşi nici o modificare... Când i-am luat pulsul, acesta bătea normal... Miracolul se produsese. A deschis ochii, m-a privit zâmbind, senin, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Am dizolvat zahăr în apă şi i-am dat să bea. Era singura posibilitate să-i ajut cordul obosit. Când a băut, m-a privit cu acea unică privire a ochilor săi intens albaştri, care tremurau, şi mi-a spus: «Lui I-au dat fiere şi tu îmi dai miere?»" (**40**).

Probabil că Valeriu Gafencu nu se gândea atât la suferinţele sale, care îi impresionau pe cei de lângă el, cât la suferinţele Domnului, şi îşi purta crucea la umbra Crucii Domnului, căutând nu să-şi scape viaţa pentru ca s-o piardă, ci să şi-o piardă pentru Domnul, pentru a o mântui. Aşa putem înţelege şi cum a putut suporta operaţia pe viu, şi cum, după experienţa relatată mai sus, el a spus cuvintele lămuritoare: „Lui I-au dat fiere, iar tu îmi dai miere?" – cuvinte care vor rămâne în Patericul Românesc al secolului XX.

Tot de la el am învăţat că Împărăţia Cerurilor este deschisă „cu porţile în chipul crucii".

Una dintre faptele cele mai semnificative care pun în relief modelul de dragoste desăvârşită dat de Valeriu Gafencu este relatată de mai mulţi deţinuţi de la Târgu Ocna: salvarea vieţii pastorului Richard Wurmbrand. La un moment dat, deţinutul Victor Leonida Stratan a obţinut aprobarea pentru streptomicina salvatoare de la rude, dar starea lui fiind între timp îmbunătăţită, i-a dăruit-o lui Valeriu Gafencu, fericit că poate să-i salveze viaţa. „Valeriu le-a primit şi a doua zi l-a înştiinţat pe Stratan că a hotărât să le cedeze pastorului Wurmbrand, spunând că acesta se află de asemenea într-o situaţie gravă şi că salvarea lui ar însemna mai mult pentru dezvoltarea creştinătăţii, deoarece este o personalitate recunoscută, cu relaţii internaţionale şi mare putere de influenţă" (**41**).

Dragostea aceasta dusă până la jertfa de sine este reprezentativă pentru Târgu Ocna; aici unii deţinuţi mai puţin bolnavi de T.B.C. au renunţat ani de zile la porţia lor de pâine, sau uneori de unt, pentru a o dona celor mai grav bolnavi. Ceea ce aduce nou Valeriu Gafencu prin gestul său este mai ales dragostea pentru cel de alt neam şi de altă credinţă, ştiut fiind că Richard Wurmbrand a fost evreu cu convingeri comuniste în tinereţe şi convertit mai apoi la credinţa protestantă.

Cei care au asistat la convorbirile dintre cei doi, din camera 4, relatează că cel care biruia de cele mai multe ori era Valeriu, ba chiar că la un moment de maximă sinceritate pastorul a declarat: „Aş vrea să intru în Împărăţia Cerurilor pe aceeaşi poartă cu Valeriu Gafencu!" (**42**). Zvonul că Wurmbrand s-ar fi botezat ortodox, primind numele de Valeriu (**43**), ar fi confirmat de faptul că mai târziu el a predicat în Catedrala Mitropolitană a Ardealului despre semnificaţia Crucii (**44**).

Dorinţa de desăvârşire a lui Valeriu Gafencu a fost pusă în evidenţă şi prin faptul că, în cazul eliberării, ar fi dorit să se călugărească (**45**).

„O mare bucurie pentru Valeriu a fost aducerea la Târgu Ocna, ca deţinut, a unui preot, părintele Viorel Todea, care putea administra Sfânta Taină a Spovedaniei şi să oficieze în taină Sfânta Liturghie şi slujbe pentru morţi" (**46**).

Peste şase luni de la sosirea la Tg. Ocna a lotului lui Valeriu Gafencu, a venit alt lot de la Pteşti, de aproximativ cincizeci de deţinuţi, dintre care jumătate trecuseră prin reeducare. Cu ştiinţa ofiţerului politic,

câţiva dintre reeducaţi au încercat să înceapă şi aici tortura, însă nu au reuşit, în primul rând datorită atitudinii lui Valeriu Gafencu (**47**). „Atunci s-au văzut roadele influenţei profunde pe care au avut-o Valeriu Gafencu şi prietenii săi asupra mesei de deţinuţi bolnavi. Ofiţerul politic şi reeducaţii nu au obţinut nici măcar un singur succes categoric. Au fost bolnavi cărora le soseau de acasă pachete cu medicamentul salvator, streptomicina, şi care, şantajaţi să devină informatori în schimbul primirii medicamentelor, au refuzat fără şovăire" (**48**).

O minune petrecută cu Valeriu Gafencu i-a fost mărturisită numai prietenului său cel mai intim, Ion Ianolide, care, la rândul său, i-a povestit-o după mulţi ani de zile numai lui Alexandru Virgil Ioanid: „Azi noapte, după o concentrare puternică în rugăciune, am simţit cum ies din mine. Simţeam anume cum duhul iese din trupul meu prin gură. Apoi m-am înălţat deasupra mea şi îmi vedeam corpul cum zace imobil în pat, iar lucrurile dedesubtul meu deveneau din ce în ce mai mici. Poate am fost răpit în Ceruri, cum spune Sfântul Apostol Pavel... Simţeam o pace şi o fericire de nedescris. Târziu, am reintrat în mine tot pe gură. … S-ar putea să fie o ispită, ca să mă mândresc şi să mă cred ridicat acolo unde numai cei cu har deosebit se cuvine să sjungă" (**49**).

Tot lui Ion Ianolide i-a spus cu o zi înainte că va muri. „Mâine voi muri. Vreau să-mi iau rămas bun de la toţi…" (**50**). Cu câteva zile înainte de moarte, doctorul (şi actualul părinte) Mihai Lungeanu a aflat că i s-a arătat Maica Domnului cu cuvintele: „De acum înainte, eu voi fi iubirea ta" (**51**). La numărătoarea de seară şi-a luat rămas bun de la gardieni: „Domnilor, în noaptea asta ne despărţim. Eu vă părăsesc. Dumnezeu să vă ajute şi dumneavoastră să vă puteţi mântui sufletele" (**52**).

Nicolae Itu ne povesteşte că încă din data de 2 februarie 1952, de Întâmpinarea Domnului, a fost rugat de către Valeriu să facă rost de o lumânare (**53**). „Aşa a plecat la Domnul într-o bună zi, luându-şi «la revedere» de la toţi… Cu câteva zile înainte terminase, ca pe un testament, *Imnul celor căzuţi* (**54**):

Pe drumul veşniciei tu te-ai dus
Şi ne-ai lăsat ca testament Iubirea
Vestită de-mpăratul bun Iisus:
Prin ea găsi-vom pururi fericirea.

Te-ai dus şi ne-ai lăsat în urma ta
Nădejdea revederii-n Paradis;
Mereu vei fi cu noi şi-om aştepta
Să ne-ntâlnim cu sufletul deschis.

Ne-ndemni pe cei ce-n viaţă am rămas:
Luptaţi uniţi şi, în acelaşi pas,
Zidind lui Dumnezeu altare sfinte,
Păşiţi pe calea vieţii, înainte!"

După ce i s-au făcut cele cuvenite şi slujba de înmormântare, ceilalţi au căutat să găsească măcar o floare, dar nu au reuşit. Trupul lui Valeriu Gafencu a fost aşezat în lada care-i trasporta pe cei morţi la groapa comună. De la ieşirea din clădirea închisorii până la cimitir erau câteva zeci de metri. Pământul era uscat. În timp ce lada parcurgea drumul la groapă, a început să ningă cu fulgi foarte mari. În câteva minute, pământul a devenit alb. Câţiva au murmurat: „I-a trimis Dumnezeu flori…" (**55**).

Astăzi, trupul lui Valeriu Gafencu, cu o cruciuliţă în gură, se află printre sutele de oseminte ale gropii comune din cimitirul de lângă Sanatoriul Târgu-Ocna...

Cultul pentru Valeriu Gafencu se află deocamdată în conştiinţa celor care l-au cunoscut şi a celor care au auzit despre el. În mărturii găsim mai multe declaraţii asupra sfinţeniei lui, concrete. Este foarte greu să selectăm dintre ele, o vom alege numai pe cea mai scurtă: „De câte ori îmi aduc aminte de Valeriu Gafencu, creşte în mine convingerea că am cunoscut un Sfânt" (Radu Constandache) (**56**). În „Cuvântul de la înmormântarea Martirilor de la Tg. Ocna", din 21 iulie 1991, Părintele Constantin Voicescu afirma că

Biserica, mai devreme sau mai târziu, îl va canoniza. Din partea celor ce nu l-au cunoscut direct, există, de asemenea, o propunere de canonizare înaintată Sfântului Sinod. Este vorba despre Părintele Profesor Gheorghe Drăgulin de la Catedra de I.B.R. a Facultăţii de Teologie din Bucureşti. Vestea despre el a depăşit spaţiul ţării noastre, ajungând până la Mânâstirile Sf. Paisie din California sau Sf. Gherman din Alaska – Platina, unde se înfiripează un cult real pentru anumiţi pătimitori din închisorile noastre.

Concluzii

„Aduceţi-vă aminte de mai marii voştri,
care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu;
priviţi cu luare aminte cum şi-au încheiat viaţa şi urmaţi-le credinţa."

(*Evr.* XII, 7)

Este lămurit faptul că nu este suficient să ne mulţumim cu o cinstire generală a Sfinţilor Români într-o zi din an, Duminica a doua de după Rusalii, după cum nici pe Toţi Sfinţii nu-i sărbătorim doar într-o zi din an; trebuie să-i cinstim pe fiecare în parte, aşa după cum deja s-a purces. În Icoana Tuturor Sfinţilor Români, pictată după canonizările din 1992, distingem parcă chipul fiecăruia dintre sfinţi. Întâmplător sau nu, după ce privim rândurile îngerilor, cuvioşilor şi mucenicilor, în rândul de jos, în partea dreaptă, privim o ceată de sfinţi care nu au pictată aureola de sfinţenie. Parcă aşteaptă şi ei să fie canonizaţi…

Dacă în ţară şi în lume s-a vorbit despre „fenomenul Piteşti" în sensul lucrării satanice de distrugere sistematică, fizică şi spirituală, a omului, trebuie să se vorbească cu atât mai mult de „fenomenul Tg.Ocna" ca lucrare divină de restaurare a omului, în plin iad comunist (**57**).

NOTE

[1] Petru Diaconu David, *Din istoria Sfinţilor poporului român*, Ed. Rompit, Bucureşti, 1992; articolul „Eroi Martiri ai Revoluţiei 1989", p. 68, reluat şi în culegerea recent apărută *Sfinţii din Transilvania*, a aceluiaşi.

[2] *Sinaxar Ortodox general* şi *Dicţionar aghiografic* îngr. de Arhim. Ioanichie Bălan, Ed. Episcopului Romanului, 1998; vezi prefaţa Părintelui Ioanichie Bălan, ca şi prefaţa Patriarhului Alexei II la culegerea în limba rusă: „Mucenici, mărturisitori şi propovăduitori ai dreptei credinţe ai Bisericii Ortodoxe Ruse din secolul XX".

[3] *Biserica întemniţată. România: 1944-1989*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1998, p. 5 şi pp. 9-14.

[4] *Ibidem.*

[5] *Antologie aghiografică românească*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1994, introd. de Î.P.S. Nestor, p. 10.

[6] *Antologie…*, p. 19 şi p. 117.

[7] *Ibidem*, p. 13.

[8] Pr. Prof. Liviu Stan, „Despre canonizarea sfinţilor în Biserica Ortodoxă", în *Ortodoxia* II (1950), 2, pp. 262-265.

[9] *Studentul Valeriu Gafencu, „Sfântul închisorilor din România"*, studiu şi mărturii ale camarazilor de suferinţă şi corespondenţă; coord. şi cu cuvânt înainte de Nicolae Trifoiu, Ed. Napoca Star, Cluj, 1998, p. 11.

[10] *Ibidem*, p. 10.

[11] Virgil Maxim, *op. cit.*, vol. I, p. 179.

[12] Aristide Lefa, „Mărturie despre Valeriu Gafencu", *Arhiva A.F.D.P.R.*, 1992.

[13] Virgil Maxim, *op. cit.*, p. 180.

[14] *Ibidem*, p. 182.

[15] *Ibidem*, Mărturia lui Jean Valjean Ionescu, pp. 63-65.

[16] *Studentul Valeriu Gafencu…*, Mărturia ing. Mihai Colgiu; „Valeriu Gafencu: un om, un sfânt", pp. 59-61.

[17] *Ibidem*, Mărturia lui Marin Naidim, p. 46.

[18] Aristide Lefa, *Fericiţi cei ce plâng*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1998, p. 80.

[19] *Studentul Valeriu Gafencu…*, Mărturia lui Marin Naidim, pp. 46-47.

[20] Virgil Maxim, *op. cit.*, p. 137.

[21] *Studentul Valeriu Gafencu…*, Mărturia lui Traian Popescu: „Cu *Sfântul închisorilor* în celulă", pp. 116-117.
[22] *Ibidem*, p. 116.
[23] *Ibidem.*
[24] *Studentul Valeriu Gafencu…*, Mărturia lui Florian Dumitrescu, p. 74.
[25] *Ibidem*, Mărturia lui Traian Popescu, p. 115.
[26] *Ibidem.*
[27] *Studentul Valeriu Gafencu…*, Mărturia lui Florian Dumitrescu, p. 75.
[28] Traian Popescu, „Mărturie despre Valeriu Gafencu", *Arhiva A.F.D.P.R.*, 1992.
[29] *Studentul Valeriu Gafencu…*, p. 75.
[30] *Ibidem*, Mărturia lui Nicolae Mazăre, p. 50.
[31] *Mărturisesc. Robul 1036*, Ed. Scara, 1998, p. 50.
[32] Mihai Rădulescu, *Chemarea lui Dumnezeu în temnițele comuniste*, capitolul „Chemarea la preoţie a studentului deţinut Constantin Voicescu", p. 69.
[33] *Studentul Valeriu Gafencu…*, p. 196.
[34] *Ibidem*, „Mărturie pentru recunoaşterea sfinţeniei şi muceniciei lui Valeriu Gafencu" de Al. V. Ioanid, p. 87.
[35] *Ibidem*, p. 93.
[36] *Ibidem*, Mărturia lui A. Guţă, p. 80.
[37] *Studentul Valeriu Gafencu…*, p. 76.
[38] Cornel Drăgoi – mărturie orală.
[39] *Ibidem.*
[40] *Ibidem.*
[41] *Studentul Valeriu Gafencu…*, p. 92.
[42] Mihai Rădulescu, *Martiriul B.O.R.*, p. 75.
[43] *Studentul Valeriu Gafencu…*, p. 101.
[44] M. Rădulescu, *op. cit.*, pp. 76-77.
[45] *Studentul Valeriu Gafencu…*, p. 91
[46] *Ibidem.*
[47] *Ibidem*, p. 113.
[48] *Ibidem*, p. 88.
[49] *Ibidem.*
[50] *Ibidem.*
[51] *Duhovnici români în dialog cu tinerii*: Pr. Constantin Voicescu, "Cuvânt la înmormântarea martirilor de la Tg. Ocna", p. 242.
[52] M. Rădulescu, *Chemarea…*, p. 72.
[53] *Studentul Valeriu Gafencu…*, pp. 22-23.
[54] M. Rădulescu, *op. cit.* , p. 242.
[55] Cornel Drăgoi – mărturie orală.
[56] „ *Studentul Valeriu Gafencu…*, p. 97.
[57] *Duhovnicii…*, p. 242.

ADRIAN SÂRBU
(BUCUREŞTI)

UN CRUCIAT AL SECOLULUI XX: VLĂDICA ALEXANDRU RUSU

AMINTIRI DIN VREMEA PRIGOANEI COMUNISTE

În cele ce urmează voi căuta să evoc un crâmpei din viaţa de martir a celui ce a fost Vlădica Alexandru Rusu, unul dintre participanţii la Marele Act al Unirii din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, mort în anul 1959 în temniţa de la Piteşti.

Timp de un an de zile, în hruba mare de la demisolul închisorii Piteşti, 55, iar mai apoi 60 de deţinuţi politici au îndurat foamea cumplită din toamna şi iarna 1958/1959, unde singura hrană a fost un boţ de mămăligă şi o fiertură cumplit de iute, provenită exclusiv din resturile de zarzavaturi - gogonele, morcovi, ardei, sfeclă şi alte rădăcinoase. La această înfometare se adaugă frigul şi comportamentul bestial al gardienilor care, după bunul lor plac, la vini scornite de ei, te trimiteau pentru 5 sau 7 zile la carcera de la subsol, numită "talpa iadului", într-un perpetuu întuneric şi frig.

Cum am ajuns la Piteşti, de la Gherla?

Pentru mine acea zi de iulie 1958 a însemnat în primele ei ore VIAŢA dăruită din nou de către Dumnezeu, după cum au afirmat camarazii mei din celula 47, şi apoi fericirea de a-l cunoaşte pe Mucenicul Alexandru Rusu.

Cu câteva zile mai înainte avusese loc revolta din Celularul mare din Gherla, începută la camera 100, unde se petrecea un adevărat genocid.

Camera 100. Sfidând orice consecinţă, tinerii din această cameră, care fusese trnsformată din biserica lipită celularului într-o cameră a morţii, unde abia mai respirau în plină vară cei peste 120 de deţinuţi, cu ferestrele astupate de obloane şi cu hârdăile de murdărie în celulă, au aruncat obloanele jos, strigând:

" - Ne omoară!"

" - Mai bine morţi!"

" - Ne omoară! Ne omoară!".

Bineînţeles că s-a dat alarma. Unitatea de Securitate din Gherla a înconjurat celularul. Pompierii au înălţat scările şi jeturile de apă i-au culcat la podea pe tinerii deţinuţi, care erau asemenea unor umbre. A urmat un măcel îngrozitor. Evacuaţi la parter, aceşti deţinuţi au fost bătuţi în mod bestial şi stivuiţi pe ciment, după modelul lemnelor din pădure care se aşază în metri cubi.

Spectacolul era apocaliptic, sângele curgea ca la abator, încât procurorul care asista la această represiune a declarat:

" - Tovarăşe Comandant, îmi declin orice răspundere."

După dispersarea acestor nefericiţi prin celule de izolare, deţinuţii de drept comun au spălat cimentul unde se petrecuse drama, cu furtunul cu apă, ca la abator.

Oare când se vor reconstitui aceste crime odioase şi vor fi pedepsiţi criminalii?

În timpul evenimentelor de la camera 100, şi alte celule s-au solidarizat şi au aruncat obloanele. A urmat identificarea celor vizaţi de temniceri şi, începând de a doua zi, între orele 5 şi 7, aceştia erau duşi la parter şi băgaţi cu picioarele în golurile grătarelor de baie, cărora li se scotea câte o şipcă. După ce li se punea zeghea în cap, ca să nu vadă de către cine erau loviţi, călăii, cărora li se dădea înainte raţia de votcă, îi făceau zob pe cei aduşi.

Mulți au mers de aici la "Roza Şandor", cimitirul de alături, ori s-au eliberat în 1964 în cărucioru1 cu rotile, paralizați.

Cum şi eu fusesem trecut pe lista neagră, în câteva zile urma să vină şi rândul celulei mele. În dimineața aceea m-am trezit, m-am spălat cu rația de apă de o cană, m-am schimbat în rufele curate ce le purtam în nelipsita traistă - singura noastră avere - şi la capătul patului, la rândul al doilea, cu fața în pătura sură şi acoperit cu prosopul pe cap, mă rugam bunului Dumnezeu să mă aibă în paza lui. O linişte de mormânt era în celulă. Camarazii îmi respectau cu sfințenie starea sufletească şi din când în când mă mângâiau pe cap sau pe umăr.

Victima era ridicată din celulă cu o zeghe pe cap şi dusă ca de dârlog; după câtva timp se auzeau nişte țipete îngrozitoare de la baie, care la un moment dat încetau: victima era ori leşinată, ori moartă. Dacă era numai leşinată se auzeau tropăituri, se deschidea uşa şi un corp inert era răsturnat de pe pătura pe care fusese adus de cei patru temniceri.

În ziua aceea a fost ridicat vecinul de celulă; au urmat răcnetele, pauza, tropăiturile, uşa celulei vecine se deschide, bufnitura nenorocitului azvârlit în mijlocul celulei; minutele deveneau chinuitoare..., acum trebuie să se deschidă uşa..., camarazii erau împietriți... Dar în clipa următoare sună clopotul, semnul orei 7, ritualul numărătorii... Am scăpat astăzi. Camarazii mei mă îmbrățişează, plângând... Cu toții ridicăm o rugă de slavă lui Dumnezeu...

Se face număratul, se serveşte terciul şi pe la ora 10 se dă alarma la parter, când deținuții de drept comun, care făceau muncile de exterior, sunt lăsați în cameră şi pe celular începe o vânzoleală; uşi se deschid şi se închid şi ne dăm seama că din diverse celule sunt culeşi deținuți şi concentrați undeva la parter. Cam după o oră se deschide şi uşa celulei noastre. Conform regulamentului, toți ne bulucim cu fața la perete şi cu mâinile la ceafă... Ni se ordonă să ne întoarcem... Din pragul uşii ofițerul de serviciu, însoțit de grefier şi gardian, începe să ne întrebe pe muțeşte, conform regulamentului - arătându-ne pe rând cu degetul când trebuia să spui inițialele. În dreptul meu, la răspunsul meu: S. A., insistă continuând: numele complet, inițialele tatălui, mamei, data naşterii, condamnarea. Odată identificat, îmi țipă formula: "Ia-ți bagajul şi dă-i drumul!".

Apuc bocceluța, zeghea mi se ridică de poale şi ca un cal tras de dârlog sunt dus la parter. Oare nu se pregăteşte un nou măcel? Dar în dreptul celulei cu nr. 7 - dacă îmi amintesc exact - se deschide uşa, sunt îmbrâncit înăuntru şi mi se ordonă: "Culcat, cu burta la pământ!".

Celulele pe partea aceasta erau mari -10/5 metri - şi complet goale. M-am aruncat cu burta pe ciment, căci mă aşteptam şi la o pocnitură. Dar uşa se închide. Ridic încet capul şi privesc în jur, unde o mulțime de deținuți erau în aceeaşi poziție ca şi mine, şi cum ne simțeam în siguranță cu uşa care se închisese, capetele tinerilor încep să se ridice pentru a-l vedea pe noul venit. Din diverse locuri aud cu voce stinsă, de conspirație: Adriane.., Sârbule... ziceau cunoscuții, care în decursul celor peste cinci ani scurşi până atunci prin diverse închisori aveau din nou ocazia revederii. După încă vreo oră, odată cu ultimul adus, temnicerul ne spune: "Sunteți liberi." Adică liberi de a ne ridica.

Singur, într-un colț, o mână de om, în zeghea prea mare pentru trupul său firav, nu se clinteşte şi un geamăt stins se aude. Cineva se repede într-acolo, îl întoarce cu fața în sus şi se apleacă să-i sărute mâinile.

"Prea Sfinția Voastră, vă ştiam liber după plecarea de la Sighet şi cu domiciliu la Mănăstirea Pasărea, în Dobrogea... Ce-i cu Prea Sfinția Voastră aici?".

I se improvizează un aşternut din bagajele noastre şi în continuare ne spune:

"După plecarea din Sighet, toată ierarhia bisericii greco-catolice, care după cum ştiți a fost arestată din 1948, a fost dusă într-un spital din Bucureşti pentru refacere, căci eram într-o stare jalnică, drept consecință a regimului de exterminare de la Sighet. Dar statul în spital nu a fost de lungă durată, căci credincioşii, aflând despre noi, au stârnit un adevărat pelerinaj. Eu am fost dus cu domiciliul la Mănăstirea Pasărea din Dobrogea. De acolo am înaintat un memoriu lui Petru Groza, cerând libertatea pentru cultul greco-catolic. Am fost vizitat şi de ambasadorul francez, căruia i-am dat acelaşi memoriu pentru a fi depus la O.N.U.. Drept consecință, am fost rearestat şi condamnat la 25 de ani de muncă

silnică pentru "înaltă trădare". Am spus instanței la ultimul cuvânt: "Cine va răspunde pentru faptul că le voi rămâne dator? La vârsta mea de 75 de ani nu voi apuca să-mi execut pedeapsa...".

Persoana care l-a recunoscut și se îngrijea acum de dânsul era călugărul iezuit Rață Tarcinius, profesor de limba germană la Catedrala Sf. Iosif din București, arestat și judecat pentru înaltă trădare cu lotul Nunțiaturii Papale din București, altă înscenare monstruoasă a Securității comuniste.

Încep întrebările între noi pentru a dezlega misterul acestei concentrări, mai ales că au început să ne ducă pe rând la magazie, unde dăm în primire zeghea de deținut și suntem îmbrăcați în zdrențele noastre de haine civile. Când se lasă întunericul suntem scoși în șir indian într-o curte interioară, unde așteaptă o dubă cam de mărimea unui microbuz. Suntem urcați și ni se poruncește să stăm în picioare, cu bagajele pe podea, între picioare. Am urcat printre ultimii întrucât susțineam într-o parte pe Prea Sfințitul Alexandru Rusu. La spatele mașinii observăm că era plină ochi și totuși ni se ordonă să urcăm. Eu și camaradul meu urcăm și ne aplecăm să-l ridicăm și pe părintele Rusu. Îl ridicăm până la nivelul podelei, dar nu se mai puteau închide ușile. În acest moment ochii noștri aveau să vadă un act de o rară barbarie. Temnicerul, care era unul dintre renumiții frați Șomlea, un munte de om, se ridică și pune un picior pe marginea podelei, iar cu celălalt, în timp ce se apucase cu ambele mâini de pervazul mașinii, îl împinge pe părinte ca într-o menghină, pentru a putea închide ușile. Pachetul de "sardele" putea fi transportat! Până la gara Gherla era destul drum, mai ales că se stătea pentru verificare și control pe sub șasiul mașinii pe la numeroasele porți. Până în mormânt mă va urmări scena presării firavului trup care de acum era leșinat. Așa au fost tratați și și-au dat obștescul sfârșit toată elita acestei țări: preoți și înalți prelați, generali-eroi, profesori universitari și tineri studenți care s-au opus comunismului.

Ajunși la gara Gherla, suntem urcați în vagonul-dubă C.F.R., însă, ca să fim chinuiți în continuare, suntem înghesuiți în carcere de două persoane câte patru inși. Ni se dă hrană rece: o pâine cazonă, slănină (ocnă de sărată) și o bucată de marmeladă, cam cât patru bucăți de zahăr laolaltă. Am încercat să răzuim stratul de sare, însă slănina tot ocnă era. Înfometați, ne-am "înfipt" în alimentele căpătate. Pâine! Ce frumos mirosea, cu toată vechimea ei! Am sărutat-o mai întâi, amintindu-ne cum ne spunea mama, că este fața lui Christos. Cu grijă o țineam în prosop, ca nu cumva o firimitură să se risipească, acea firimitură conținând în mintea noastră resurse de viață imense.

În podeaua carcerei din construcția vagonului-dubă era prevăzută o gaură pentru evacuare, însă sub pretextul că sub aceasta s-au lăsat mesaje, a fost astupată, pentru necesitățile fiziologice existând un vas, bineînțeles fără capac. Oricine își poate da seama de atmosfera din această cutie metalică.

Duba a fost atașată la un tren marfar normal și am plecat. Încotro? Cu fiecare transport o întrebare ne chinuia tot timpul: Siberia?

Se călătorea numai noaptea, iar ziua eram garați pe o linie moartă. În plină vară, închisoarea noastră pe roți, complet metalică, era un infern. Am călătorit astfel trei nopți și două zile. În noaptea următoare, la o staționare în gară, i-am auzit pe ceferiștii care manevrau câteva vagoane pronunțând "Ghimeș". Da, temerea noastră se adeverea. Plecăm spre Moldova. Destinația Siberia.

Hrana rece fusese mâncată chiar de a doua zi. Slănina își aducea contribuția ei de chin, căci apa ni se dădea drămuită; ce le păsa călăilor care ne păzeau, ce stăteau tolăniți pe canapele în cele două compartimente de la capetele dubei? Mâncare bună și băutură aveau din belșug!

În zorii celei de a treia zile, duba a fost manevrată la un peron. S-au deschis ușile de la carceră, fiind "invitați" să coborâm din tren. Era un adevărat chin, căci nefiind un peron normal, distanța până la pământ era foarte mare. Cădeam ca niște saci... Chiar de la ușa dubei, un culoar de securiști, dotați și cu câțiva câini, ne luau în primire. Părintele Rusu, cu care nu fusesem în aceeași carceră, a fost coborât pe brațe de părintele Rață și alt deținut. În apropiere ne așteptau două dube, în care am fost urcați și cu care am plecat... Cum am ieșit din tirajul gării, prin ferestruica zăbrelită ne-am dat seama unde ne găseam: PITEȘTI, închisoarea la al cărui nume te înfiorai amintindu-ți de crimele unice din lumea închisorilor și lagărelor comunismului mondial. Este adevărat că faza acestui experiment trecuse, dar stafia ororilor petrecute aici era permanentă.

Odată ajunși la închisoarea Pitești, după ritualul obișnuit de întocmire a fișelor de încarcerare și schimbarea lucrurilor civile cu zeghea penitenciară, am fost cu toții repartizați într-o încăpere de la

demisol, ultima pe dreapta. Hruba aceasta era mai acceptabilă, jumătatea de geam care dădea într-o curte interioară nu avea oblon şi se putea face o aerisire mai bună. Înăuntru se găseau paturi de fier suprapuse. După un stâlp de beton de susţinere, în patul de jos, s-a instalat Prea Sfinţitul Rusu, alături de dânsul părintele Raţă, iar eu în patul de deasupra părintelui Rusu. Un an încheiat am stat în această formaţie, iar la fiecare chemare a Prea Sfinţitului, care se făcea prin ridicarea mâinii şi atingerea marginii patului, imediat săream şi-l ajutam cu ce mă solicitase: cu aducerea unei căni cu apă, cu sprijin până la tinetă, cu a face câţiva paşi pe coridorul dintre paturi pentru puţină destindere, rezumată la câţiva paşi, căci era o umbră de om.

Dimineaţa şi seara eram scoşi la capătul coridorului, unde era o cameră cu guri de canalizare pentru deversarea tinetelor unde mai găseau câteva "găuri", un fel de closete turceşti şi, culmea confortului, câţiva robineţi pentru apă. Erau clipele noastre de adevărată fericire, căci ne puteam spăla pe faţa năclăită de transpiraţie şi ne mai răcoream trupul murdar, dovada vieţii noastre de mizerie şi a coşmarului pe care alţii considerau că trebuie să-l trăim pentru liniştea lor - doar pământească...

Asta se întâmpla când paznicul era mai omenos, căci între ei era unul, mic de statură, cu figură colţuroasă şi o privire lombroziană, care ne ordona ca totul să fie făcut în pas alergător. Bineînţeles că în tura lui cei bătrâni şi cei extrem de slăbiţi nu se puteau bucura de atingerea apei.

Pe tot timpul verii şi toamna târziu, hrana se rezuma invariabil la o zeamă de arpacaş sau coji de cartofi, care ni se dădea într-o stare extrem de fierbinte şi în două ture, căci, după regulament, aveam dreptul la o gamelă şi la o lingură doi deţinuţi, o cană pentru cinci, iar pentru mărirea supliciului tura întâi hălpăia lăturile sub imperiul predării gamelei. Pentru o amăgitoare echitate, turele se schimbau zilnic. În timpul verii, cele treizeci de gamele fierbinţi încălzeau atmosfera ca într-o baie de aburi. Toamna şi iarna care au urmat ne-au adus o altă suferinţă. Mâncarea a constat invariabil dintr-o fiertură incandescentă de legume şi rădăcinoase, resturi rămase pe câmp la IAS-uri sau Aprozar: gogonele, sfeclă furajeră şi de consum, morcovi, ardei, verze neajunse la maturitate, totul cu frunze şi vreji, aşa cum erau adunate de pe câmp. Fiertura aceasta era extrem de fierbinte şi ardeiată. Pentru a-i da o oarecare consistenţă, reţineam boţul de mămăligă de pe o zi pe alta, pe care îl fărâmiţam pe prosopul întins pe pat, devenind cocoloaşe de făină care ni se păreau că dau un aspect mai consistent fierturii din gamelă.

A fost o iarnă geroasă. Vizavi de camera noastră era alta similară, unde se găseau deţinuţii de drept comun, care erau scoşi la muncile exterioare. Ei primeau pachete şi aveau alt regim.

Cu toată iarna grea şi regimul de exterminare la care eram supuşi cu bunăştiinţă, nu am avut nici un mort, supravieţuind cu toţii până în primăvară. Temnicerul amintit mai sus, uimit şi înciudat în aceeaşi măsură de capacitatea noastră de adaptare şi supravieţuire, într-o zi ne-a spus: "Cum se explică, bă bandiţilor, că ăia de dincolo, cu mâncare pe săturate şi pachete grase de acasă, dau aproape în fiecare săptămână câte o mortăciune?".

Noi ştiam însă motivul... Era conştiinţa că în faţa lui Dumnezeu şi a neamului nostru nu săvârşisem nici o fărădelege. Sufeream pentru acest neam de opincari şi pentru credinţa-n Dumnezeu. În celula noastră de suferinţă plutea binecuvântarea Domnului, invocată în fiecare dimineaţă la trezire de Părintele Rusu şi Părintele Raţă. Nu mai vorbesc de zilele de Duminică şi Sfintele Sărbători, când celula se transforma în sfânt lăcaş şi predicile Prea Sfinţitului ne aduceau hrana spirituală şi nădejdea mântuirii. Cufundaţi într-o adâncă meditaţie, fiecare în colţişorul său, ascultam cu smerenie cuvintele sfinte rostite de acest apostol.

Şi acum mă întreb şi nu încetez a mă minuna, cum, din mâna aceea de om, din firavul trup, vorbele răsunau ca trâmbiţele Ierihonului. După predica acelei Duminici şi Sfânta Anafură, reprezentată prin câteva firimituri pe care Prea Sfântul le păstra ca pe o comoară în colţul unei batiste, simţeam preznţa înmijlocul nmstru a Mântuitorului. Aceste firimituri le primise de la Papa de la Roma prin intermediul unor preoţi greco-catolici, care se lăsaseră să fie arestaţi prin oficierea unei slujbe religioase în ciuda interdicţiei impuse de către regimul comunist. O altă binecuvântare a prezenţei Părintelui Rusu în mijlocul nostru am simţit-o prin amintirile sale despre perioada dinaintea Actului de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia. Ca preot, angajat în ridicarea neamului său, ne-a făcut să înţelegem ce a însemnat actul unirii cu Roma, săvârşit de corifeii Şcolii Ardelene, şi că numai perfidia regimului comunist

reuşise să ne strecoare în suflet dezbinarea, că cele două Biserici s-au simțit în aceeaşi mână a Domnului şi că fără înțelepciunea înaintaşilor starea de iobăgie a românilor ardeleni ar fi fost cumplită. Evocările sale despre starea de spirit din preajma Unirii ne ridicau moralul şi ne dădeau siguranța rînvirii noastre. Pentru toate acestea Dumnezeu ținea aprinsă flacăra firavei sale vieți.

Evocările Sfinției Sale erau alternate cu depănarea amintirilor Părintelui Rață, condamnat în procesul Nunciaturii Papale la muncă silnică pe viață. Timp de un an de zile, de câteva ori pe săptămână, își repeta programul său oral de a ne expune mesajul cuprins în testamentul lui Iuliu Maniu. Fiind şi el închis la Sighet, cu câtva timp înainte de a se stinge din viață marele om politic Iuliu Maniu, grav bolnav şi într-o stare de aproape descompunere fizică, a fost băgat în aceeaşi celulă pentru a-l îngriji. Cu o dragoste şi un devotament de adevărat samaritean i-a spălat trupul şi rufele. Era în hainele sale de la arestare: o căciulă de astrahan şi un palton... semne ale vieții sale sobre şi modeste ca Preşedinte al Partidului Național Țărănesc şi Preşedinte al Consiliului de Miniştri al României interbelice. Făcea acest exercițiu pentru a nu uita nici un cuvânt din acel testament transmis oral.

După 1964 şi eliberarea deținuților politici din România, m-am întâlnit cu Părintele Rață în Băneasa, plimbându-ne pe alei, pentru a ne feri de ochi şi urechi vrăjmaşe. Fiind obligat să plec pe şantier, în locuri de muncă rezervate foştilor deținuți politici, am pierdut o vreme legătura cu Părintele Rață. La o tentativă de a-l căuta la Catedrala Sf. Iosif, unde preda lecțiile de limbă germană, mi s-a spus că este mutat la o mănăstire din Maramureş, comunicare făcută într-un mod care mi s-a părut nefiresc. Peste câtva timp am aflat că se stinsese din viață. Cauza? Eram de aceeaşi vârstă, era sănătos şi optimist! Vestea mi-a dat de gândit. Doamne, care este adevărul?

În acea perioadă, în celula noastră am avut ocazia să luăm cunoştință, de proporțiile şi grozăviile Gulagului rusesc. Doi camarazi de suferință, Falk Helmut, de origine germană, fiul proprietarului firmei Falk, renumita firmă de spălătorie cimică din Bucureşti, arestat de N.K.V.D. şi condamnat, chipurile, pentru colaborare cu serviciile germane, şi tânărul sublocotenent Popa, fiul colonelului de Stat Major Popa, arestat pentru aceleaşi motive - condamnați la 25 ani deportare în Siberia. Şi-au petrecut nefericita tinerețe dincolo de Cercul Polar de Nord, la Magadan. Înzestrați cu o memorie fantastică şi o putere de evocare excepțională, am luat cunoştință prin povestirile lor de această lume halucinantă a lagărelor ruseşti, lagăre în care se găseau oameni din toate națiunile Europei, de la republicanii spanioli care ceruseră azil politic după prăbuşirea regimului roşu din Spania, până la simpli țărani din Ucraina, Crimeea sau alte regiuni ocupate de trupele germane sau române. Aceste lagăre numărau 30-32 milioane de oameni. Impresionante erau lagărele de baltici sau femei, lagăre formate în vederea tăierii pădurilor, construcției de căi ferate pe distanțe de 40-60 km. Nu este locul aici de a reaminti aceste infernuri, ele formând o literatură aparte, începând cu *Arhipelagul Gulag* al lui Soljenițîn.

Aşa am supraviețuit până în primăvară - nişte umbre. Primul care s-a stins din viață a fost un ungur, un mic boiernaş de țară (chiar din Gherla), un munte de om de 2 m., care suferea îngrozitor de foame, în cele din urmă murind de inaniție.

Şi într-o bună zi apare în cadrul uşii ofițerul de serviciu de la grefa penitenciarului şi, după ceremonialul cunoscut, suntem scoşi din celulă cinci persoane, condamnați cu aceleaşi articole din codul penal - art. 209 partea a III-a, crimă de uneltire, la Piteşti fiind închisoare de execuție pentru cei condamnați pentru înaltă trădare. Bazat pe acest lucru, sunt convins că bunul Dumnezeu, în iulie 1958, când fusesem programat pentru represalii, în mod miraculos, în marea sa bunătate, m-a scos din Gherla, întunecându-le mințile. Acum, că represaliile din Gherla reprezentau istorie, călăul acelor represalii fiind înlocuit, eram trimis din nou la Gherla.

La câtva timp după plecarea mea din Piteşti, Dumnezeu a chemat la sine pe cel ce fusese slujitorul său şi apostol al neamului său, pe Prea Sfințitul Episcop Greco-catolic Alexandru Rusu, ridicat în închisoare de către Sfântul Părinte de la Roma la rangul de Mitropolit Greco-Catolic al Ardealului.

GHEORGHE STĂNESCU
(RÂMNICU VÂLCEA)

SANIA LAPONĂ ŞI O RUGĂCIUNE

(FRAGMENT DE JURNAL)

Când am simţit că Securitatea nu ne-a lăsat din vizor, am întrerupt legăturile cu prietenii care fuseseră şi ei închişi - aveam de crescut un copil - iar acolo unde am lucrat, am muncit cât am putut mai bine, devenind nu numai util, ci şi greu de înlocuit. "Mi-am pus lacăt la gură", dar n-a fost de ajuns. N-a fost de ajuns nici faptul că mă garantau şefii ierarhici - membri de partid cu funcţii -, fiindcă Securitatea avea nevoie de colaboratori şi era stăruitoare: din când în când securistul întreprinderii mă chema "să stăm de vorbă", în biroul organizaţiei de partid din întreprindere. O dată, însă, "la ei": în fosta clădire a ziarului *Curentul*, pe fosta str. Domniţa Anastasia, devenită Dobrogeanu-Gherea. A doua oară când m-au invitat, m-am dus pregătit cu câteva pagini scrise şi am cerut să fiu dus la cineva mai mare în grad. m-au dus la un colonel, care părea a fi un intelectual, într-un birou spaţios. M-a întrebat ce doresc să comunic. Am întrebat, la rândul meu, dacă ştie cum funcţionează o sanie laponă. Stupefacţie: "Ce legătură are cu noi?".

"Dacă îmi acordaţi trei minute, vă spun: sania laponă este trasă de câini înhămaţi câte doi, cu hamurile atât de scurte, încât să nu poată ajunge la perechea de câini din faţă decât dacă aceasta se leneveşte. La sania laponă trag două până la cinci perechi de câini, care - când stăpânul a urcat în sanie şi a rotit biciul peste prima pereche, cea mai periclitată de bici - porneşte s-o ajungă şi s-o muşte pe cea din faţă, care, la rândul ei, aleargă să-şi descarce furia pe câinii dinainte. Cea mai nefericită pereche pare să fie cea înaintaşă, care nu poate muşca decât aerul.

Dumneavoastră vreţi acum să mă înhămaţi la o sanie laponă, eventual alături de un om al dumneavoastră, iar eu cred că inima şi mintea mea pot să producă lucruri mai utile acestui neam decât nişte note informative: poezie şi uneori poezie patriotică. Iată dovada!" - şi i-am întins paginile cu care venisem pregătit. Le-a luat, mi-a răspuns că va analiza, dar s-a ridicat de la birou şi mi-a întins mâna a despărţire.

Curând m-am mutat cu serviciul în provincie.

Peste câţiva ani, în capitală, l-am revăzut pe colonel în troleibuz spre Drumul Taberei; cred că m-a recunoscut, a venit lângă mine şi m-a întrebat ce mai scriu; i-am spus că, lucrând într-un sector tehnic, "nemuritoare devize de lucrări şi situaţii de plată". Să mă fi confundat cu alt "client"? Pentru că la despărţire mi-a strâns mâna, zicând: "Doamne, ajută!". Să fi fost schimbat colonelul din funcţie şi, eliberat din slujbă, având în jur de 60 de ani, să fi descoperit calea creştină? Să fi rămas tot în Securitate şi salutul lui "creştin" să fi fost doar un truc, o viclenie pentru a câştiga simpatie?

"Sania laponă" a mai fost utilă în două contacte cu colegii colonelului, în Moldova şi în Oltenia, unde am lucrat până la pensionare; ba chiar şi după pensionare, pe 19 decembrie 1989, când am dat un ultim "interviu" şi "lucrare scrisă", pentru că afirmasem într-un grup de redactori ai *Vâlcei literare*, în perioada celui de-al XIV-lea Congres al P.C.R. că "Istoria noastră, a ţării, este mai importantă decât congresul lor"... Timişoara era deja liberă de comunism, dar inerţia angajaţilor Securităţii funcţiona încă pe linia reprimării oricărui punct potenţial de împotrivire făţişă ori de negare a rolului conducător al partidului în societatea românească.

Sunt gata să închei, când din adâncul memoriei urcă iarăşi în lumină întâmplări şi oameni de atunci, din vremea închisorii. Un ultim popas al amintirii: după ani de lipsă a oricărei comunicări cu

familiile şi în vederea folosirii lor cât mai productive ca braţe de muncă în fabrica de la Aiud, cu nouă luni înaintea amnistierii din 1964, deţinuţilor li se îngăduise să ceară de acasă ochelari. Unul dintre ei primeşte după o lună un pacheţel cu ochelarii ceruţi şi observă, în timp ce se desfăcea ambalajul, că adresa lui era scrisă de mai multe mâini: tata, mama, sora, fratele şi un unchi scriseseră câte un cuvânt, semn că sunt în viaţă, fiindcă "umanismul comunist" nu permisese cu acest prilej şi o corespondenţă oricât de sumară din partea familiei deţinutului Iogu Petre...

Şi iată figuri luminoase atunci, şi nedrept să fie uitate. Nicolae Păun şi Nicolae Baştea de la Cavnic, Ion Pangrate şi Ion Arghiropol din lotul negruvodenilor şi, iarăşi de la Cavnic, macedoromânul Carataş şi nenea Petrică Băgăteanu, ori Alexandru Păuleţ şi Gicu Călimănescu, de la peninsulă... Cum să-l uit pe Decebal Voica?...

Mulţi dintre cei evocaţi în acest memorial au plecat dintre noi; li s-au alăturat cei căzuţi în Revoluţie. "Vom muri şi vom fi liberi!" va rămâne o exprimare românească a *jertfei acceptate* în lupta împotriva comunismului.

Mulţumind lui Dumnezeu că suntem supravieţuitori, încă "sub scuturi", am scris:

Rugăciune de luptători bătrâni

Cine să strige
dacă nu cei ce i-au cunoscut
pe neuitaţi?
Cine să bată toaca
a miezonoptică
în plină zi?

Martori ai răstignirii, repetate,
pe crucile neamului, risipite
pe munţi ori în bezne blestemate,
întăreşte-ne, Doamne, Mărite,
glasurile câte mai sunt, să spună
cât de viu ai fost, în prigoană, cu noi,
că tăcerea-i trădare la ceas de furtună,
trădare-i uitarea atâtor eroi...

Stăpâne, dacă ne-ai menit în jurul
porţilor Europei spre Răsărit,
să nu cunoaştem pacea, nici huzurul,
ne-ai binecuvântat? Ne-ai osândit?

Doamne, cum să domolim acest destin?
În grădina merelor de aur
ori de câte ori ne-a înflorit un crin
l-a morfolit nenorocul, balaur.

Doamne Înalt, dacă ne-ai dat un trecut
ce nu ne-nseninează viitorul,
prădaţi mereu, numai pe Tine nu Te-am pierdut:
luminează-ne, spre calea Adevărului, soborul!

(1992)

ION GAVRILĂ OGORANU

(SEBEŞ - ALBA)

"NOI NU AM FOST VICTIME, CI LUPTĂTORI"

STATUTUL REZISTENŢEI ARMATE ANTICOMUNISTE DIN ROMÂNIA

"Suntem singura ţară din sud-estul Europei care am avut o rezistenţă armată anticomunistă, ce a durat 10 ani."

Sunt cuvintele preşedintelui României, rostite îm plenul Congresului American. Cine a auzit sau a citit această afirmaţie e îndreptăţit să creadă că această pagină de istorie se bucură de aprecierea societăţii româneşti.

Nu voi face aici o istorie a rezistenţei anticomuniste. Spun doar atât: că Fundaţia "Luptătorii din Rezistenţa Armată Anticomunistă" a inventariat circa 100 de grupuri înarmate şi vreo 20 de grupuri de paraşutaţi cu sprijinul puterilor apusene. Şi inventarul nu e complet. Când spun "grup", înseamnă un număr de luptători morţi în luptă, alţii ucişi la Securitate, alţii condamnaţi la moarte şi executaţi, o mulţime condamnaţi la închisoare, familii alungate din vatra părintească, copii marginalizaţi.

Să luăm pe rând sectoarele vieţii româneşti, care ar fi trebuit să se ocupe de această problemă:

1) **Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici**

Vă rog să citiţi statutul din 1990, cu adăugirile ulterioare. În nici un paragraf nu se aminteşte în vreun fel de rezistenţa armată. Dar oare mai era nevoie, de vreme ce asociaţia cuprinde pe cei ce au făcut închisoare, canal? Da, pentru că nu toţi cei implicaţi în rezistenţă au făcut închisoare. În cazul grupului nostru făgărăşean, sunt zeci, dacă nu sute de oameni care au rămas nearestaţi, necunoscuţi de securişti. Iată o fată, pe atunci de 18 ani, Anica Ifrim, care ne-a sprijinit ani de-a rândul. Dacă s-ar fi aflat, ar fi costat-o viaţa, cum s-a întâmplat în alte cazuri. Ea ştia la ce risc se expune şi totuşi şi l-a asumat. N-a cerut şi nu va cere vreo recompensă, nici materială, nici morală. Dar mă gândesc eu: nu era cazul ca măcar numele să-i fie amintit într-un rând, într-o pagină a istoriei patriei? Acelaşi lucru se poate spune despre soţiile, părinţii, fraţii şi copiii celor ce au luptat şi au murit.

Iată cazul a două văduve de luptători din grupul nostru. Au divorţat încă pe timpul când soţii lor se aflau la munte, la îndemnul lor, dar nu s-au recăsătorit. După statutele A.F.D.P.R. şi Decretul 118, ele nu pot avea calitatea de văduve de deţinut politic. Problema rămâne în cazul soţiilor care s-au recăsătorit, după moartea soţilor lor. Le-au crescut copiii luptătorilor. Nu-i nevoie de o recunoştinţă cât de târzie pentru devotamentul şi implicarea lor de atunci?

Nici în Ordonanţa din 10 iulie 1997 nu există. Sunt considerate persecutate din motive politice următoarele categorii de persoane:
- cei ce au făcut detenţie;
- cei deportaţi în străinătate şi prizonierat;
- cei internaţi abuziv în spitale psihiatrice;
- cei cu domiciliu obligatoriu.

Despre luptătorii din rezistenţă nici măcar nu se aminteşte!

Cât se poate greşi cu o astfel de lege se poate vedea din următorul caz: Ion Ilioi, elev de liceu, după şase ani şi jumătate de luptă în munţi, cade rănit grav în mâinile Securităţii. Scapă de execuţie

printr-o minune şi face şase ani şi jumătate detenţie. Anii de detenţie sunt luaţi în considerare, dar cei din munţi nu sunt pe nicăieri!

Personal, deşi am la activ condamnări de zeci de ani închisoare şi două condamnări la moarte, mă aflu, după statute, ilegal în A.F.D.P.R., obţinând calitatea în urma unei umilitoare acţiuni de constatare în Justiţie.

De altfel, cred, A.F.D.P.R. a început cu stângul când a acceptat postura de victimă a regimului comunist. *Noi nu am fost victime, ci luptători*. Dacă reprezentăm ceva, e pentru ce am făcut împotriva regimului comunist, iar nu pentru că am suferit.

Cu sprijinul puterii, s-a creat imaginea "bunului deţinut politic". Mai întâi el nu trebuia să fi făcut nimic. Ba, dacă era şi de stânga, era o notă bună în plus. Cu toate acestea, a fost arestat, chinuit şi condamnat la mulţi ani închisoare. Fie că el moare acolo, fie că iese, el îi iartă pe toţi câţi i-au făcut rău, se retrage şi stă cuminte în băncuţa lui...

Pentru toate cele de mai sus, noi, puţinii supravieţuitori ai Rezistenţei Armate, am înfiinţat Fundaţia Luptătorilor din Rezistenţa Armată Anticomunistă, cu scopul de a face cunoscută ţării această pagină din istoria României.

2) Cum ne privesc istoricii

Personal, nu cunosc vreun studiu istoric care să se ocupe de aceste evenimente. Revistele istorice nu scriu aşa ceva, parcă nici n-ar fi existat!

În *Istoria Românilor*, manual pentru clasa a XII-a, de Mihail Manea şi Bogdan Teodorescu, problema este condensată în trei rânduri: "Au fost lichidate cu brutalitate încercările de rezistenţă armată din zona Munţilor Bucegi, Făgăraş. S-a manifestat, deşi firav, o rezistenţă militară la instaurarea regimului comunist. Au acţionat astfel grupuri înarmate, ca de exemplu în Banat - Tănase, Ionescu, Blănaru, Spiru, în Oltenia - Dumitriu, în Argeş - Traian, Marinescu, în Făgăraş - gen. Arsenescu şi fraţii Arnăuţoi".

Atât. Deci nume fictive, necunoscute: Tănase, Ionescu, Dimitriu... Din Spiru Blănaru face doi: Spiru şi Blănaru, iar colonelul Arsenescu devine General Arsenescu! Nu s-a ostenit nici măcar să le treacă numele de botez. Scăpare din vedere? Nici vorbă. E vorba de batjocură curată!

Să ne mângâiem că nici altă rezistenţă nu a fost tratată mai cu respect? Iată: "Între 1947-1952, au fost înscenate numeroase procese politice, ca acela al Partidului Naţional Ţărănesc, Iuliu Maniu şi Ion Mihalache, care s-au soldat cu pedepse grele la închisoare sau lagăre de muncă, unde au pierit mulţi adversari ai comuniştilor". Din astfel de manual învaţă încă elevii din clasa a XII-a! Să ne mirăm că participanţii la Olimpiada de Istorie din 1998 erau preocupaţi de probleme ca: deosebirile dintre marxismul clasic al lui Marx şi cel al lui Lenin, Kautzki, Trotzki sau Stalin, că o tânără cercetătoare îşi ia ca obiect de studiu "Împărţirea după categorii sociale a deputaţilor din Marea Adunare Naţională din 1948", ajungând la concluzia că ea a fost foarte justă?!

3) Cum suntem priviţi de *mass-media*

Pentru Televiziunea Română, în afara "Memorialului durerii", şi el marginalizat şi sabotat, noi nu existăm. O singură televiziune particulară, Tele 7abc, ne-a chemat o dată într-o emisiune, pentru a răspunde unor ofiţeri de Securitate, care au defăimat rezistenţa. Serialul s-a desfiinţat, iar moderatorul a fost îndepărtat!

Pentru ziarele mari, lupta noastră nu este o preocupare. În decembrie trecut, Fundaţia noastră a avu adunarea pe ţară la Muzeul Ţăranului Român. Am invitat toate posturile de televiziune, de stat şi particulare. Nu a venit nici unul! Am invitat toate ziarele centrale. Un singur ziar a pierdut o informare printre ştirile din pieţele Bucureştiului! Altul l-a sfădit pe preşedintele ţării că a fost prezent la adunarea noastră şi alt ziarist se întreba retoric: "Oare pentru democraţie au luptat cei din munţi?", ca şi cum atunci când erau ucişi oameni şi expuşi la marginea drumului, când un întreg popor era batjocorit şi terorizat, când nu mai erai sigur pe viaţa ta, când nu ştiam dacă vom mai avea ţară, noi, între două lupte, ne preocupam de cum vom face privatizare după victorie, după metoda M.E.B.O. sau prin vânzare

pentru un dolar! Şi totuşi, pentru democraţie am luptat. Nici prin cel mai ascuns gând nu ne-a trecut că, atunci când comunismul va pieri, nu ne vom întoarce la situaţia ţării când a fost alungat Regele, la Constituţia de atunci.

Dar poate au apărut cărţi care să vorbească despre rezistenţă. Au apărut câteva volume de memorii, tipărite în tiraje mici, din lipsa banilor. Şi aici un amănunt trist: deşi Fundaţia noastră a apelat la sponsori, până în prezent cifra înscrisă în acest cont este tot 0 lei. Cărţile noastre nu au ajuns în librării, ai căror proprietari sunt foştii beneficiari ai regimului comunist.

O altă piedică mare e încă zăvorârea pentru noi a arhivelor Securităţii, unde se află cele mai multe izvoare istorice. Nu avem încă o lege de scoatere la lumină a dosarelor de Securitate, pentru că cei în drept să o facă nu vor să o avem. Noi, foştii luptători, cerem scoaterea la lumină a tuturor arhivelor Securităţii, iar nu numai a “dosarelor personale” ale celor care nu au fost membri de partid! Trebuie ştiut cine dădea ordinele de arestare a miilor de oameni, de ucidere în masă, ca bunăoară a celor luaţi din închisori în trenurile morţii. Vrem să aflăm din arhiva Securităţii care au fost expediţiile făcute în munţi pentru distrugerea noastră, unităţile armate securiste. Pentru a aprecia amploarea rezistenţei anticomuniste, trebuie cunoscute forţele care au activat pentru distrugerea ei.

4) Cum suntem priviţi de Armată

Noi, luptătorii, ne-am considerat totdeauna că suntem *adevărata armată română* şi nu cea silită să cânte pe străzi: “O, Moscovă, patria mea!”. Aşa ne şi iscăleam: *Armata Naţională Română.* Era de aşteptat ca, imediat după Revoluţie, cei ce au luptat în rezistenţă, între care mulţi ofiţeri, să fie reintegraţi în Corpul Armatei Române, fiecare după meritele lui, să li se recunoască gradul, decoraţiile şi statutul avut. Lucrul nu s-a făcut. Iată un caz. Cele două văduve amintite, ai căror soţi au fost condamnaţi la moarte şi executaţi, au cerut să fie socotite văduve de veterani de război, deoarece soţii lor luptaseră pe front şi fuseseră răniţi şi decoraţi. Li s-a răspuns că lucrul nu este posibil, deoarece soţii lor au fost scoşi din evidenţa militară, în baza condamnărilor avute!

5) Din punct de vedere juridic, noi, luptătorii din munţi, ne aflăm în aceeaşi situaţie ca în regimul comunist. Condamnările date de instanţele juridice de atunci sunt toate trecute în cazierul nostru. Iată cazierul meu: pe lângă condamnările la închisoare, în condamnarea la moarte este trecut calificativul: “alcătuire de bandă teroristă”!

Doamnelor şi domnilor, de nouă ani societatea românească doreşte să cunoască un terorist în carne şi oase. Iată, îl aveţi în faţa dumneavoastră, atestat cu acte oficiale!

Fundaţia noastră a cerut Ministerului Justiţiei să iniţieze o lege prin care să anuleze sentinţele date în baza legilor regimului comunist. Ni s-a răspuns că nu este posibil şi că fiecare să-şi facă reabilitarea pe cont propriu. Dar a fost o revoluţie, şi o revoluţie se justifică prin sine îmsăşi. Ar fi nu numai o umilire, dar şi o imposibilitate să poţi dovedi că am fost condamnaţi pe nedrept după legile de atunci. Noi am făptuit actele de care am fost acuzaţi. Ne-am constituit în grup înarmat, am instigat, ne-am împotrivit forţei comuniste cu arma, n-am fost condamnaţi degeaba! Dacă se vrea să fim absolviţi de condamnările avute, e nevoie de o lege prin care să se recunoască că acţiunile noastre au fost benefice pentru naţiunea română, pentru demnitatea ei.

Încă un lucru. Toate condamnările noastre au fost urmate de confiscarea averii. Cei mai mulţi dintre noi n-am avut aşa ceva, dar au fost oameni în munţi cărora li s-au confiscat gospodăriile. Într-un sat din Apuseni, 140 de oameni au fost în situaţia aceasta. Bărbaţii au fost ucişi sau închişi, iar femeile şi copiii strămutaţi în Bărăgan. Casele au fost confiscate şi date celor ce au ajutat Securitatea. După legile votate acum de curând, confiscarea a rămas legală şi definitivă! Am în faţă o sentinţă dată de Curtea de Apel din Alba Iulia, prin care o casă făcută de soţ şi soţie, soţul condamnat la moarte, a rămas confiscată şi partea care i s-ar fi cuvenit soţiei, cu toate că ea nu a fost condamnată la confiscarea averii!

E posibil ca în casa învăţătorului Arnăuţoi să rămână în continuare, legal, Postul de Poliţie?!

Câteva cuvinte despre organele de anchetă. Am dori şi noi să fie anchetaţi foştii torţionari şi ucigaşi ai fraţilor noştri şi ai familiilor noastre. Nu pentru răzbunare, nici pentru dreptate. Voim doar să

aflăm unde i-au aruncat pe fraţii noştri ucişi. Unde zac oasele celor din trenurile morţii? Ce-au făcut cu ei? Ce-a făcut cu copilul smuls de la pieptul Alexandrinei Teglaru, ofiţerul ce i l-a luat? Unde l-a dus? Acestea nu-s persoane necunoscute. Le dăm noi numele şi adresa exactă. Este vorba numai de buna-credinţă a persoanelor abilitate de a întreprinde o anchetă în acest sens.

6) Cum suntem văzuţi de Biserica noastră naţională

Am lăsat la urmă acest subiect. Nu mai amintesc de cum sunau afuriseniile la adresa noastră atunci. E vorba de cum ne priveşte astăzi Biserica Ortodoxă, ca instituţie. Nu ştiu să fi luat o atitudine limpede de condamnare a comunismului. Cât despre o apreciere favorabilă a celor care s-au opus comunismului, nici vorbă! Măcar faţă de sutele de preoţi care au fost alături de noi în munţi şi au fost ucişi acolo, sau condamnaţi la moarte şi executaţi, sau au umplut închisorile şi coloniile de muncă. Şi doar noi am avut conştiinţa că am apărat acolo nu numai fiinţa şi demnitatea neamului, dar şi Credinţa în Iisus Hristos. Au fost dintre noi tineri care, prin vieţuirea lor, s-au ridicat la nivelul Sfinţilor.

Am ridicat la Mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta, Făgăraş, o cruce – monument pentru cei căzuţi în acei munţi. N-a trecut o lună şi crucea a fost profanată, tăindu-se cu dalta numele părintelui Arsenie Boca de către stareţa Mănăstirii Prislop şi confesorul acelei mănăstiri, pe motiv că numele părintelui nu poate sta alături de al unor bandiţi! Într-o postfaţă a unei cărţi, o maică, Julieta, autoarea morală a profanării sus-amintitei cruci, susţine negru pe alb: "Comunismul a fost de la Dumnezeu!". Nu vi se sperie gândul?

7) Noi şi Parlamentul

Fundaţia noastră a iniţiat în primăvara acestui an şi a prezentat Parlamentului un proiect de lege cu privire la statutul din rezistenţa armată anticomunistă. Cerem, în principiu:

- să se recunoască lupta noastră ca luptă legală pentru fiinţa şi demnitatea poporului român;
- să fie reintegraţi luptătorii în corpul armatei române;
- să fim recunoscuţi în nume propriu ca persecutaţi politic, alături de cei care au făcut închisoare din motive politice;
- organele de stat să găsească osemintele celor ucişi dintre noi.

Iată cum suntem trataţi azi de către lumea românească! Poate ar trebui o explicaţie, de ce se întâmplă acest lucru. Una ar fi că între luptătorii din rezistenţă au fost şi legionari, iar legionarii sunt o poveste despre care nu trebuie să se vorbească în istoria României, decât cel mult fiind prezentaţi ca o sperietoare. Şi cum cei ce au privit rezistenţa au constatat că în ea au fost mulţi legionari, şi-au zis că este mai bine să nu se mai vorbească deloc de rezistenţă...

Dar nu cumva ar fi posibil să despărţim rezistenţa în cea "rea", legionară, şi cea "bună", a celorlalţi, aşa cum s-a şi încercat, de altfel? Ei bine, acest lucru nu e posibil. Grupurile de rezistenţă, indiferent de cine au fost iniţiate, au avut în componenţa lor şi ofiţeri legionari, şi ţărănişti, şi inşi care nu au avut vreo activitate politică. Rezistenţa nu a fost numai a unei categorii politice, ea a avut un caracter *naţional*. Drapelul sub care s-a luptat a fost tricolorul, iar idealurile pentru care s-a luptat au fost ale neamului românesc în întregime.

Iată o analogie: în 1940, în Mişcarea Legionară erau înscrişi un milion de tineri, între 16 şi 30 de ani. Dintre aceştia, cel puţin 400-500 de mii au luptat în cei cinci ani de război pe front. Poate cineva să spună că nu au fost eroi, fiindcă erau legionari?! Acelaşi lucru este şi cu luptătorii din rezistenţa anticomunistă. Iată un caz: într-o groapă comună, la Sibiu, au fost găsite osemintele a 7 luptători, între care şi maiorul Dabija. Trei dintre ei au fost legionari, unul naţional-ţărănist, iar doi nu ştim dacă au avut vreo orientare politică. Aceştia au luptat *împreună*. Au căzut răniţi împreună, au fost anchetaţi, condamnaţi la moarte şi executaţi împreună. Au stat 40 de ani în aceeaşi groapă, amestecându-li-se oasele, de nu eşti sigur că în cei 7 saci de plastic sunt numai oasele celui scris pe etichetă...

Ce mână sacrilegă ar putea să tragă linie acum între legionari şi nelegionari, între buni şi răi? *Luptătorii din rezistenţă nu pot fi luaţi decât împreună*. Şi, la urma urmei, munţii erau şi atunci tot acolo unde sunt şi astăzi, în mod egal pentru toţi tinerii României. Dacă numai unii dintre tineri au îndrăznit să

se urce în ei şi să lupte, istoria va trebui să se mulţumească cu aceştia, buni sau răi, aşa cum au fost. Nu existenţa luptătorilor legionari face să fie marginalizată rezistenţa. Adevărul este că sunt forţe interne şi externe care, din diferite motive, nu iubesc nici un fel de rezistenţă împotriva comunismului, forţe care fac şi desfac multe în ţara noastră.

Se vor schimba lucrurile în viitor? Sunt sigur că da. Istoria românilor se trezeşte târziu, dar se trezeşte. Mi-e teamă însă să nu apară şi cu numele nostru ceva băuturi spirtoase, cum există pe la Alba Iulia una cu numele de Avram Iancu! Trebuie spus, dacă mai e nevoie, că cerem schimbarea atitudinii faţă de noi a societăţii româneşti. Nu pentru noi, luptătorii, vrem acest lucru. Cei morţi, acolo unde sunt, nu pot fi atinşi nici de laudele, nici de hula duşmanilor. Pe foarte puţinii ce mai trăim, după ce am trecut prin ce am trecut, nu ne mai încântă deşertăciunile acestei lumi.

De recunoaşterea luptei noastre au nevoie tinerii, pentru a se simţi mândri că au avut astfel de înaintaşi. De recunoaşterea luptei noastre are nevoie Istoria României, ca să nu mai vorbească unii şi alţii despre... "neantul valah".

SCRISOARE-TESTAMENT

LĂSATĂ DE GRUPUL DE REZISTENŢĂ ARMATĂ ANTICOMUNISTĂ DIN MUNŢII FĂGĂRAŞULUI (APRILIE 1954)

Pe potecile munţilor, acest grup de tineri n-a purtat numai arme. Alături de onoarea, mândria şi conştiinţa libertăţii neamului nostru, alături de durerea ceasului de faţă, în inima şi crezul nostru am avut ca o povară scumpă visuri, doruri şi gânduri pentru vremile ce vor să fie. Visuri, doruri şi gânduri izvorâte şi călite din dragoste pentru neamul nostru. Şi aşa am înţeles noi neamul nostru: o dâră de foc sfânt pierdută în negura vremilor, în care din loc în loc strălucesc sori şi luceferi, într-o ploaie de stele care izvorăsc din hăul trecutului, de dincolo de vremea dacilor nemuritori. Iar dinaintea noastră, în continuarea dârei de foc, printre crestele de brazi, vedeam aceeaşi dâră de lumină, din ce în ce mai puternic luminată şi terminată la picioarele Domnului Cristos, în Ziua cea mare. În această dâră de foc din urma şi dinaintea noastră, noi, câţiva fii ai acestui neam, pe care destinul ne-a adunat pe aceste creste, aducem aportul nostru de foc: candela iubirii noastre de neam, jertfa noastră. La daci era obiceiul ca la zile mari să se jertfească de bună voie unul din cei mai buni de-ai lor. Nu era admis oricine, ci cei mai buni. Pe linia lor, vrem să aducem pe altarul patriei tot ce se va găsi mai bun în slaba noastră fiinţă pământeană: libertatea noastră, tinereţea noastră, renunţările la o viaţă tihnită. Şi, de candela ce am aprins-o va cere, pentru a lumina, însăşi viaţa noastră, nu vom ezita să o sacrificăm.

Nu am luat arma în mână pentru ambiţiile noastre, ambiţiile deşarte de mărire omenească, nici din spirit de aventură, nici din ură pentru nimeni. Cu atât mai mult, suntem departe de meschinele probleme materiale. Nici pentru poftă de îmbogăţire în viitor. Nici unul dintre noi nu avem averi de apărat, nici interese de clasă. Niciodată, nici noi, nici părinţii noştri n-am exploatat viaţa nimănui. Din contră, suntem din rândul acelora care în viaţă au cunoscut mai mult foamea şi lipsa decât tihna şi belşugul. Ceea ce ne-a mânat aici a fost dragostea de acest neam, liberă de orice meschinărie.

Am învăţat să privim neamul nostru, ca de altfel orice în lume, prin prisma dragostei. Exişti în măsura în care iubeşti şi te nalţi în măsura în care te jertfeşti pentru această iubire. Noi nu admirăm neamul nostru, nici căutăm a-l înţelege şi studia în virtutea vreunui principiu scornit de mintea omenească. Noi îl iubim aşa cum e. Aşa cum îşi iubeşte copilul părinţii lui. Şi nu l-am schimba cu oricare altul, nici în gând, cum nici o mamă din lume nu şi-ar schimba copilul ei. În inima şi mintea noastră n-au încolţit niciodată visuri de emigrare prin nu ştiu ce ţări fericite. Voim să rămânem aici, părtaşi ai durerii şi bucuriilor lui, ai destinului lui, în valul căruia voim şi noi să ne contopim soarta noastră cu a lui.

Noi nu admirăm şi nici nu lăudăm în cuvinte deşarte pe Ştefan cel Mare. Nici nu-i folosim numele ca soclu, pe care să înălţăm statuia nimicniciei noastre. Noi îl iubim. Cu iubirea oşteanului, care s-a jertfit sub comanda Domnului pentru libertatea Moldovei, la Valea Albă. Şi ne plecăm spinarea, alături de aprodul Purice, ca Domnul să încalece. Şi simţim ca o adiere dulce cuvintele de mulţumire ale lui Ştefan. Întindem o mână de frate peste veacuri apărătorului Sarmizegetusei, arcaşului lui Ştefan, oşteanului în opinci de la Rovine, pandurului lui Tudor şi moţilor lui Horia şi Iancu.

Comunicăm de la suflet la suflet de români, adesea umili şi nebăgaţi în seamă, atâta nobleţe şi atâta frumuseţe încât nu o viaţă, dar şi o mie de vieţi de ai avea, se merită să le jertfeşti.

Ne-am lovit însă şi de atâta răutate, ipocrizie, interese, ambiţie prostească, zgârcenie şi mai ales nepăsare, încât ni s-a umplut sufletul de durere, amărăciune şi dezgust. A trebuit să primim pe obrazul nostru nu o dată sărutul scârbos al lui Iuda şi nu o dată, otrăviţi cu roadele amare ale josniciei omeneşti, am ajuns în pragul deznădejdii. Ne-am coborât atunci în adâncuri şi din istorie ne-am luat din nou seva dătătoare de viaţă. Ne-am cuminecat din jertfa tuturor câtor şi-au dat viaţa pentru acest neam.

Şi v-am cunoscut pe voi, suflete mari de pe cuprinsul acestei ţări: pe dumneata, suflet şi chip de apostol, bădie Trifan, care ne-ai învăţat prin propria dumitale viaţă că brazii se frâng, dar nu se îndoaie niciodată; pe dumneata, moş Bâră, care te-ai jurat că nu te vei întoarce în sat până la victoria crezului dumitale; pe dumneata, bătrâne Arieşan din creierii Munţilor Apuseni; pe dumneata, văcsuitor de ghete, nene Pleşa din Turda; pe tine, înflăcărat dascăl Pridon din satul Părău-Făgăraş. Iar voi, dragi camarazi căzuţi din rânduri, ne-aţi legat prin jertfa voastră cu putere în lupta din care nu putem să ieşim decât biruitori sau morţi.

Şi mai ales, am simţit în ceasurile negre mâna lui Dumnezeu. Atunci când slabele noastre puteri omeneşti ne-ar fi dus la moarte sau deznădejde, aici, pe crestele munţilor, am simţit cuvintele Domnului, care ne-au spus că fără El nu putem face nimic. Şi noi, prin suferinţa noastră, am învăţat să-L iubim. Căci până nu vei suferi tu însuţi măcar o palmă sau o înjurătură pe nedrept, până atunci nu vei putea înţelege drama de pe Golgota.

Aceste gânduri, adânc frământate în nopţi lungi de iarnă, îngropaţi în zăpezi pe crestele Carpaţilor, sau în ceasurile de veghe cu arma în mână, vi le închinăm vouă, tineri din sate şi oraşe, ca semn al dragostei ce v-o purtăm, ca unora ce le va fi dat, când noi nu vom mai fi, să vadă şi să desăvârşească marea şi strălucita biruinţă românească.

Grupul carpatin făgărăşean,
Muntele Buzduganu,
Săptămâna Mare, anul 1954

DEMOSTENE ANDRONESCU
(BUCUREŞTI)

PROCESUL COMUNISMULUI

NECESITATE ISTORICĂ, IMPERATIV SOCIAL

Au trecut aproape unsprezece ani de la prăbuşirea regimurilor comuniste din Europa de Est şi nu am auzit ca vreo instanţă sau vreun organism internaţional să fi condamnat, cel puţin moral, comunismul şi cumplitele lui crime şi atrocităţi, care întrec cu mult crimele şi atrocităţile comise de nazism.

De fapt, democraţiile occidentale, care pretind că ar fi luptat împotriva comunismului, nu şi-au pus nici un moment problema unei astfel de condamnări, de vreme ce ele continuă "coexistenţa paşnică" cu regimuri comuniste de cea mai pură esenţă totalitară, iar la ele acasă tolerează partide comuniste care, din punct de vedere ideologic, nu se deosebesc cu nimic de clasica ideologie marxistă care, aplicată efectiv, a dus la monstruozitatea numită "bolşevism". Şi dacă totuşi **mass-media** occidentală pomeneşte uneori fără prea multă convingere şi despre crime, acestea nu sunt atribuite sistemului, ci sunt puse pe seama anumitor persoane (Stalin, Gheorghiu-Dej, Jivkov etc.) sau pe seama poliţiilor politice din ţările respective (K.G.B., Securitate, STASI etc.), de parcă acestea nu ar fi fost "braţul înarmat al partidului".

Mai mult chiar, unele voci din Occident încearcă să justifice şi să scuze aceste crime. În discuţiile pe care le-a generat, în Franţa, apariţia *Cărţii negre a comunismului*, de exemplu, un editorialist al ziarului *L'Humanité* a declarat într-o emisiune televizată că **"cele 85 de milioane de morţi nu afectează cu nimic idealul comunist. Aceste crime nu reprezintă decât o regretabilă rătăcire. După Auschwitz** – a continuat el cu cinism – **nu mai poţi fi nazist, dar după lagărele sovietice poţi rămâne comunist"**! Această declaraţie este făcută atât de răspicat şi cu atâta convingere încât orice comentariu este de prisos.

Astfel stând lucrurile, ar fi o eroare să se mai creadă că Statele Unite şi celelalte democraţii occidentale, în general, au luptat în perioada aşa-numitului "război rece" împotriva comunismului. Nu, au luptat împotriva Golemului sovietic pe care tot ele îl moşiseră, dar care, după cel de-al doilea război mondial, fusese scăpat de sub control şi devenise stânjenitor. Îmbătat de euforia victoriei (pe care, de

fapt, nu o câştigaseră nici el, nici aliaţii lui occidentali, ci forţele oculte care îl creaseră), Golemul sovietic şi-a închipuit că are identitate proprie şi că poate să obţină pentru sine supremaţia mondială.

Încă din perioada războiului, în Uniunea Sovietică, comunismul originar, aşa cum a fost el gândit de clasicii marxismului, a suferit unele modificări de substanţă, care au avut drept urmare apariţia unui hibrid ideologic, "naţional-comunismul". Astfel, comunismul sovietic, devenit autonom. s-a înscris pe linia mesianismului de totdeauna al poporului rus, transformându-se, din Golemul docil care fusese la început, într-un concurent primejdios la supremaţia mondială.

Din aceste motive, aceleaşi forţe oculte care au inventat comunismul şi apoi i-au favorizat instaurarea şi consolidarea în fosta Rusie ţaristă au iniţiat un proces complex prin care "monstrul sovietic" să fie aneantizat. Şi astfel, între Occidentul care, între timp, a făcut act de obedienţă totală în faţa iudaismului şi comunismul sovietic răzvrătit s-a iscat un conflict care a durat aproape o jumătate de secol, conflict pe care istoriografia contemporană l-a consemnat sub denumirea de "războiul rece". Acest conflict s-a încheiat la sfârşitul deceniului al nouălea şi începutul celui de-al zecelea, când Golemul sovietic şi regimurile satelite lui s-au prăbuşit. O dată cu ele nu s-a prăbuşit însă şi comunismul, care continuă să trăiască şi să-şi secrete otrăvurile. "Noua Ordine Mondială" sau "mondialismul" – cum este îndeobşte cunoscută această nouă utopie pe care aceleaşi forţe oculte o propun omenirii – nefiind decât un substitut cosmetizat al internaţionalismului comunist. Artizanii acestui proiect mondialist s-au inspirat parcă din Lenin atunci când şi-au construit utopia. Căci iată ce spune "marele învăţător al popoarelor", făuritorul primului stat socialist din lume: **"Ţelul socialismului este de a elimina împărţirea omenirii în state mici şi de a micşora izolarea naţiunilor, şi aceasta nu numai pentru a le lega mai strâns unele de altele, ci şi pentru a le amesteca".** Este exact ţelul mondialismului, care urmăreşte *desfiinţarea naţiunilor* ca entităţi ontologice şi înlocuirea lor cu o *umanitate uniformă*, abstractă, cu omul ei nou, *cetăţean abstract*, care va fi un om fără naţionalitate şi fără istorie, adică exact omul fără memorie şi fără rădăcini, aşa cum l-a prefigurat comunismul, pe urmele (încă) nemuritorului Karl Marx!

După prăbuşirea colosului sovietic, Statele Unite ale Americii, acest "nou imperiu mondial", cum îl caracterizează Roger Garaudy, au început colonizarea Europei de Est, continuând, în acelaşi timp, şi colonizarea Lumii a Treia. Iată ce spune în această privinţă autorul menţionat: **"De douăzeci de ani Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială pustiesc emisfera sudică, din Argentina până în Tanzania, din Pakistan până în Filipine, iar acum încep să aplice aceleaşi metode şi în ţările Europei de Est".** În această parte a lumii, terenul le-a fost pregătit de regimurile comuniste, deliberat lăsate să se înstăpânească aici.

După ce aceste regimuri comuniste au făcut partea urâtă a trebii, lichidând, prin metode de o barbarie de nedescris, elitele politice, intelectuale şi morale şi demolând valorile creştine tradiţionale ale acestui colţ de lume, Occidentul (care, între timp, prin metode subtile, a fost şi el îndoctrinat şi castrat spiritualiceşte), vine ca "salvator" şi, în numele "progresului" şi al "umanitarismului", continuă, de fapt, opera de desfiinţare a naţiunilor începută de comunism, precum şi de amalgamare a lor într-un creuzet supranaţional asemănător *melting-pot*-ului în care a fost făurită "naţiunea" americană. Şi când te gândeşti că acelaşi Occident care astăzi se erijează în apărător înverşunat ai "drepturilor omului", intervenind cu promptitudine în orice colţ al lumii, de cele mai multe ori în favoarea elementelor declasate şi dizolvante ale valorilor tradiţionale (homosexuali, elemente antisociale, secte religioase etc.), nu a schiţat nici un gest pentru a impune respectarea aceloraşi drepturi în spaţiul în care, cu bună ştiinţă, îl abandonase comunismului, atunci când elitele popoarelor din acest spaţiu erau decimate şi regimul aplicat prizonierilor de conştiinţă era unul de exterminare fizică.

În aceste condiţii, este de înţeles de ce comunitatea occidentală nu agreează, nu poate să agreeze un proces şi, cu atât mai puţin, o condamnare a comunismului. Nu are nici un interes să o facă şi nici nu o va face. De aceea, sarcina de a intenta un proces comunismului revine acelora care au avut neşansa să trăiască acest coşmar, ţărilor care au fost bântuite, atâta amar de vreme, de această molimă. Dar – vai! – au trecut deja aproape unsprezece ani şi la noi nu s-a întreprins nimic în această privinţă. Poate că în alte ţări s-o mai fi făcut câte ceva, însă la noi nu s-a făcut absolut nimic. Puterea "emanată" după decembrie '89, speculând cu abilitate disponibilitatea sufletească a poporului român (şi a celor mai multe dintre victimele gulagului românesc, în special) de a ierta, a răstălmăcit-o, stopând astfel procesul comunismului. Dacă acest proces ar fi avut loc, societatea românească ar fi fost scutită de multe dintre nenorocirile şi neîmplinirile perioadei de tranziţie. La noi nu a fost promovată nici măcar o lege a lustraţiei, aşa cum s-a întâmplat în mai toate ţările est-europene care s-au descotorosit de comunism, cu excepţia fostei U.R.S.S. Dacă atunci, în 1990, ar fi fost adoptat, cel puţin, punctul 8 al *Declaraţiei de la Timişoara* şi fosta nomenclatură comunistă ar fi fost ţinută departe de treburile cetăţii, cu siguranţă că faţa ţării ar arăta astăzi cu totul altfel de cum arată.

Se spune că "cei care îşi uită trecutul riscă să-l retrăiască". Acest lucru se va întâmpla cu noi dacă nu ne vom trezi, la timp, din "somnul cel de moarte" – şi zămislitor de monştri – al naţiunii. Abandonarea luptei împotriva comunismului şi uitarea a ceea ce ni s-a întâmplat ieri au făcut posibilă alunecarea tot mai multor formaţiuni politice spre stânga. Şi unele dintre acestea vor tot aluneca, până când vor eşua în comunism (chiar dacă într-unul cu pretinsă "faţă umană"). În fond, orice experienţă comunistă începe prin a fi inocentă. Să ne intre bine în cap: la noi, dinspre trecut, miroase încă a

pucioasă. şi va mirosi până când societatea românească va fi purificată prin "exorcizarea ticăloşiei şi crimei", cum spune venerabilul domn Alexandru Paleologu! Şi această exorcizare nu este posibilă decât prin *sancționare* şi *penitență*. Or, la noi aceasta nu se întâmplă, căci cei care ar trebui să fie chemați să dea socoteală (înalți demnitari ai fostei ierarhii comuniste, care se fac vinovați de multe şi mari blestemății, securişti notorii care au comis crime şi atrocități, precum şi alții asemenea lor) îşi plimbă nestingheriți câinii prin parcuri şi nimeni nu-i întreabă nimic. Mai mult chiar, unora dintre aceştia, la "trecerea lor în neființă" (sintagmă pur comunistă, pe care o auzim, în ultimul timp, din ce în ce mai des), numai că nu li se fac funeralii naționale, fiind omagiați până şi în Senatul României!

Dacă această stare de lucruri se va perpetua, atunci tot ce se va construi în România se va construi pe nisip. Pentru ca (re)constuirea țării să se facă pe temelii solide este nevoie de ordine şi de armonie socială. Or, ordinea şi armonia socială nu vor putea fi realizate fără stabilirea în prealabil a unor *responsabilități*, cu alte cuvinte, fără ca cei ce se fac vinovați de răul pe care l-au lăsat în urmă să nu fie chemați să dea socoteală. Să fim bine înțeleşi: nu este vorba în această situație nici de resentimente, nici de spirit vindicativ, nici de vreo aşa-zisă "vânătoare de vrăjitoare", ci doar de repararea unei stricăciuni prin înfăptuirea unui *act de dreptate*, cu alte cuvinte, de restabilirea echilibrului stricat de domnia răului.

Chemarea celor răspunzători de neîmplinirile şi dezastrele noastre să dea socoteală ar avea, pe lângă efectul curativ (asanarea morală a societății româneşti), şi un efect preventiv. Ar constitui un avertisment pentru cei ce, ajunşi în jilțurile puterii, ar fi tentați să creadă că li se poate permite orice. Acestora, precum şi tuturor celor chemați să ne gestioneze sărăcia, sancționarea drastică a fărădelegilor le-ar aduce permanent aminte că, în sfârşit, şi în țara noastră s-a întronat *domnia legii*, căreia nimeni nu i se poate sustrage şi care este aceeaşi pentru toți.

MONICA PAPAZU
(DANEMARCA)

NOUA ORDINE MONDIALĂ – NOUL TOTALITARISM

Evenimentul cel mai important care a avut loc de la căderea comunismului, şi care ne-a dezvăluit dintr-o dată noua perspectivă istorică sub care am intrat, este războiul N.A.T.O. împotriva Serbiei.

Evenimentul e esenţial nu pentru că ar fi fost un război printre multe altele care formează ţesătura istoriei şi care sunt încercări prin care trec popoarele (semn al păcatului, dar şi mijloc pedagogic în mâna lui Dumnezeu), ci pentru caracterul său aparte. Căci acest război nu s-a numit *război*, ci *acţiune umanitară*, de *eliberare* şi aducătoare de *pace*!

A fost un război în care partea agresoare, N.A.T.O., s-a aflat, militar şi ideologic, deasupra condiţiilor existenţiale ale luptei. Lupta, oricare ar fi ea, aducea întotdeauna cu sine o egalitate între duşmani: toţi împărţeau aceeaşi nesiguranţă, acelaşi risc, în primul rând riscul de a muri; aici, însă, nu a mai existat nici un risc pentru agresor. Agresorul devenise invulnerabil fizic (nici un soldat N.A.T.O. nu a fost rănit), cât şi moral, pentru că se erijase într-o întruchipare a *Dreptăţii*, ceea ce înseamnă că se afla deasupra legii şi a oricăror instituţii juridice care l-ar fi putut judeca. În locul cinstei militare (care, în esenţa ei, a rămas neschimbată de la Homer încoace) a apărut în acest război un nou tip de militar, care poartă arme nimicitoare şi ucide, dar nu poate fi nici omorât, nici judecat – cu alte cuvinte, armata justiţiară şi militarul transformat în călău.

Războiul N.A.T.O. împotriva Serbiei a fost o încălcare a dreptului – dreptul scris şi nescris al unui popor asupra teritoriului său, dreptul internaţional, atât clasic, cât şi modern. Dreptul internaţional clasic, care s-a format începând din secolele XVI-XVII, nu accepta, de exemplu, ideea de *război punitiv*, întrucât *nici un stat şi nici un popor nu se poate erija în judecător al unui alt stat sau popor*, după cum nu accepta nici amestecul în treburile interne ale unui stat sau ducerea de activităţi subversive (schimbare de regim), întrucât un astfel de amestec face lumea profund nesigură şi lasă pe cei slabi fără de apărare în faţa celor puternici. N.A.T.O. a încălcat nu numai vechile principii ale dreptului între popoare, dar şi pe cele moderne, inclusiv convenţiile în vigoare de limitare a suferinţelor populaţiei civile (N.A.T.O. a terorizat un întreg popor, a folosit arme de distrugere în masă, a lovit reţeaua de aprovizionare cu apă etc.) şi de cruţare a patrimoniului naţional (biserici, monumente).

Dar mai presus de toate (şi aceasta este ceea ce conferă evenimentului o importanţă deosebită), războiul N.A.T.O. a avut un caracter pur ideologic: război pentru *drepturile omului*, pentru instaurarea *societăţii multi-etnice şi multi-culturale*, pentru *noua ordine mondială* şi pentru *pacea lumii*.

Războiul N.A.T.O. împotriva Serbiei deschide o perspectivă care depăşeşte cu mult tragedia poporului sârb, tragedie care, la rândul ei, nu se limitează la cele 78 de zile de bombardament şi la urmările lui concrete, ci este în primul rând catastrofa de a pierde Kosovo şi Metohia (aceasta este denumirea corectă a regiunii – numele de Metohia, cu sensul de *metoh*, *proprietate a Bisericii*, a fost şters de albanezi în timpul lui Tito, pentru a distruge memoria identităţii creştine a ţinutului pe care s-au făcut stăpâni) printr-o *pax americana* care a dus la alungarea ultimelor mii de sârbi din provincie şi la distrugerea bisericilor şi mănăstirilor, care sunt nu numai inima poporului sârb, nu numai comori duhovniceşti ale Ortodoxiei, ci şi simbolul vechii Europe creştine. Pentru poporul sârb este o crâncenă încercare, pentru că nu este doar vorba de ciuntirea regatului medieval sârb, de o pierdere teritorială oarecare. Kosovo şi Metohia au o valoare spirituală fundamentală, sunt axa identităţii şi chemării sârbilor ca popor. Acest ţinut este mormântul sfânt (*osuarul luminos*, cum îl numeşte unul dintre poeţii clasici ai Serbiei) de la 1389, din care s-a născut poporul sârb, şi nu numai că s-a născut, dar s-a născut ca popor înviat. Tocmai semnificaţia

spirituală este aici esențială – pentru că războiul N.A.T.O. împotriva Serbiei a fost un război ideologic, îndreptat împotriva conștiinței de neam și împotriva memoriei istorice, împotriva creștinismului, și purtat de o nouă utopie totalitară – *noua ordine mondială* – care nu face decât să reia utopia comunistă într-o altă formă.

Aceasta este tema cărții pe care am publicat-o la sfârșitul lunii noiembrie, la editura teologică daneză Tidehverv, cu titlul: *Ultima bătălie de pe Câmpia Mierlelor. Noua ordine mondială – noul totalitarism*. Cartea este prefațată de distinsul diplomat Henning Gottlieb, consilier în problemele apărării naționale la Ministerul de Stat.*

Căderea comunismului nu a adus cu sine acea reflecție asupra fenomenului totalitar, pe care am sperat-o cu toții. Dimpotrivă chiar, tentația utopică a rămas la fel de puternică. Odată cu dispariția comunismului, N.A.T.O. și-a pierdut obiectul ca alianță defensivă împotriva unui pericol real. A rămas un aparat de putere disponibil, fără ancorare în real, aparat care, fiind dată fascinația și *hybris*-ul puterii, nu putea fi abandonat. Aici a avut loc o transformare radicală: pentru a continua să existe o necesitate obiectivă, N.A.T.O. a trebuit să-i motiveze existența și să justifice folosirea forței militare uriașe pe care o deține. Și nimic nu era mai potrivit ca ideologie de justificare a forței decât *drepturile omului* și *pacea lumii*.

Drepturile omului sunt un concept ideologic cu conținut arbitrar și discriminatoriu. Nu oricine e demn de *drepturile omului*. E suficient să ne gândim încă o dată la tragedia sârbilor – nici un *drept al omului* nu i-a putut apăra să nu fie uciși de bombe, iar țara lor distrusă! Aspectul esențial este însă acela al universalității acestor drepturi, deoarece, pentru a fi operante, ele implică existența unui aparat juridic la nivel planetar și a unei forțe militare mondiale capabile să intervină oriunde – exact rolul pe care și l-a asumat noul N.A.T.O. *Drepturile omului* trimit în ultimă instanță la crearea statului mondial, *imperium mundi*.

Conceptul de *nouă ordine mondială* și transformarea alianței N.A.T.O. într-o unealtă a acestei ideologii, o putere militară în ofensivă, cu arie de acțiune nelimitată, reflectă permanența fascinației utopice. Aici se proiectează din nou imaginea globului terestru înconjurat de raze de soare, care fusese simbolul Uniunii Sovietice și al comunismului mondial. Din nou apare planul de a strânge omenirea într-o unică turmă (*o turmă și un păstor*, dar nicidecum în duh evanghelic), plan pe care îl descria atât de precis Dostoievski în *Legenda Marelui Inchizitor*. Din nou ispita unei eshatologii terestre – înfrățirea tuturor oamenilor și pacea veșnică a lumii *fără Hristos*.

Acesta punctul în care critica trebuie formulată. Conflictul, o bătălie spirituală în care stau față în față credința în Mântuitorul și tentația utopică a omului de a se crede în stare să se mântuiască pe sine și întreaga lume – mântuire de rău, de păcat, de război. *Noua ordine mondială* este în principal o utopie a păcii lumii – un plan de a scoate omenirea de sub spectrul conflictelor, al asupririi și al războiului, prin distrugerea statelor naționale, anularea conștiinței de neam și instaurarea unui furnicar multietnic planetar. Proiect care, ca orice utopie, face parte din condiția umană supusă păcatului și nu poate dispărea prin nici un efort pur omenesc, iar pacea între oameni nu se poate înfăptui orizontal, prin voința oamenilor rupți de Dumnezeu (și de aceea rupți și unii de alții), ci numai vertical – de la Dumnezeu spre oameni. Sigur, războiul va dispărea, așa este credința noastră creștinească, dar va dispărea atunci când Dumnezeu va fi în toți și în toate. Utopia păcii lumii nu numai că nu poate aduce pacea, dar universalizează războiul, într-o distrugătoare negare a realului și a vieții.

Utopiile *păcii lumii*, adesea cu titlul de *pacea veșnică* (!), sunt nenumărate. Unele mai puțin cunoscute, altele mai cunoscute: planuri scrise de un Pierre Dubois (1305-1307), ducele de Sully (*Le Grand Dessein* - 1638), William Penn (1693), John Bellers (1710), Emeric Crucé (1623), abatele de Saint-Pierre (1713), Kant (*Zum ewigen Frieden* - 1795), Bertrand Russell (1917, 1935). Studiul acestor texte este cât se poate de util. Pentru că utopiile nu numai că mint prin viziunea paradisiacă pe care o descriu – această viziune în sine trebuie respinsă radical, pentru că iluziile nu sunt inocente: minciuna este de la diavol! – dar își și dezvăluie conținutul. Fără a intra aici în amănuntele și nuanțele diverselor texte, se poate spune că soluția utopică este una: pacea lumii prin crearea imperiului mondial. Pacea este asigurată prin monopolizarea forței armate de către o putere planetară, care să intervină în conflicte regionale,

transformându-le în mici revolte reprimate imediat, sau în interiorul statelor (care oricum nu mai sunt decât un fel de unități administrative în interiorul Marelui Stat), în caz de nesupunere sau de conflicte interetnice. Ceea ce e interesant este că în utopiile păcii, oricât de idilic ar fi pictate, războiul nu dispare de fapt. Se universalizează numai. Ceea ce utopiile ajung să proiecteze nu este decât crearea unei puteri uriaşe, a unui aparat de constrângere şi represiune cosmic.

Ideea de *imperium mundi* se împleteşte în textele utopice cu aceea de *legiferare a păcii*, mai precis cu o interpretare utopică a dreptului. Utopiile sunt în general refractare față de dreptul internațional existent, considerându-l insuficient de revoluționar (dreptul între popoare continuă să respecte suveranitatea statelor) şi de aceea incapabil de a asigura pacea *veşnică* a lumii. Potrivit planurilor utopice, pacea nu poate fi realizată decât printr-un nou tip de *jus gentium* (dreptul între popoare) şi prin stabilirea unui *jus cosmopoliticum* (dreptul valabil pe tot globul).

E adevărat că dreptul internațional, atât clasic cât şi modern, este puțin revoluționar. E adevărat şi că este neputincios. La o analiză mai atentă, descoperim însă că valoarea lui stă tocmai în această neputință intrinsecă. Dreptul internațional nu este o instituție juridică ca oricare alta, ci în primul rând un simbol moral, o recunoaştere a dreptului popoarelor şi un fundal pe care se proiectează agresiunea nedreaptă a unui stat împotriva altuia, apărând aşa cum este. În momentul însă în care dreptul internațional se transformă, aşa cum o vrea interpretarea utopică, într-o instituție juridică efectivă, cu tribunale şi cu pedepse, se ajunge dintr-o dată la ideea de Judecător al Lumii şi la lansarea şi motivarea unei forțe militare planetare. *Nici un stat nu se poate erija în judecător al unui alt stat*, spunea vechiul principiu de drept internațional; şi avea perfectă dreptate. Căci dacă un stat e să fie pedepsit, atunci un alt stat (sau alianță militară) se transformă în *sabia dreptății* (ceea ce nici un stat nu poate să fie), iar pedeapsa devine pedeapsă colectivă a unui întreg popor (ceea ce s-a petrecut cu Serbia).

Tocmai această nedreptate strigătoare la cer trebuie evitată, păstrând dreptul internațional în starea lui simbolică şi necedând tentației utopice de a face dreptate pe întreg pământul, ceea ce nu îi este posibil omului.

Al doilea aspect al *păcii prin lege* este ficțiunea potrivit căreia existența aceluiaşi drept pe întreg globul (*jus cosmopoliticum*) este o garanție a dreptății şi păcii. Nimic mai greşit. *Jus cosmopoliticum* ca drept universal (*drepturile omului* sunt *jus cosmopoliticum*) reprezintă, pe de o parte, negarea dreptului ca fenomen istoric şi național (dreptul este un fenomen vital în societățile omeneşti şi nu poate fi rupt de experiența istorică şi de înțelegerea morală şi spirituală a unui popor), şi implică, pe de altă parte, existența unui stat mondial care să cuprindă o instituție juridică cu putere asupra întregii populații a globului.

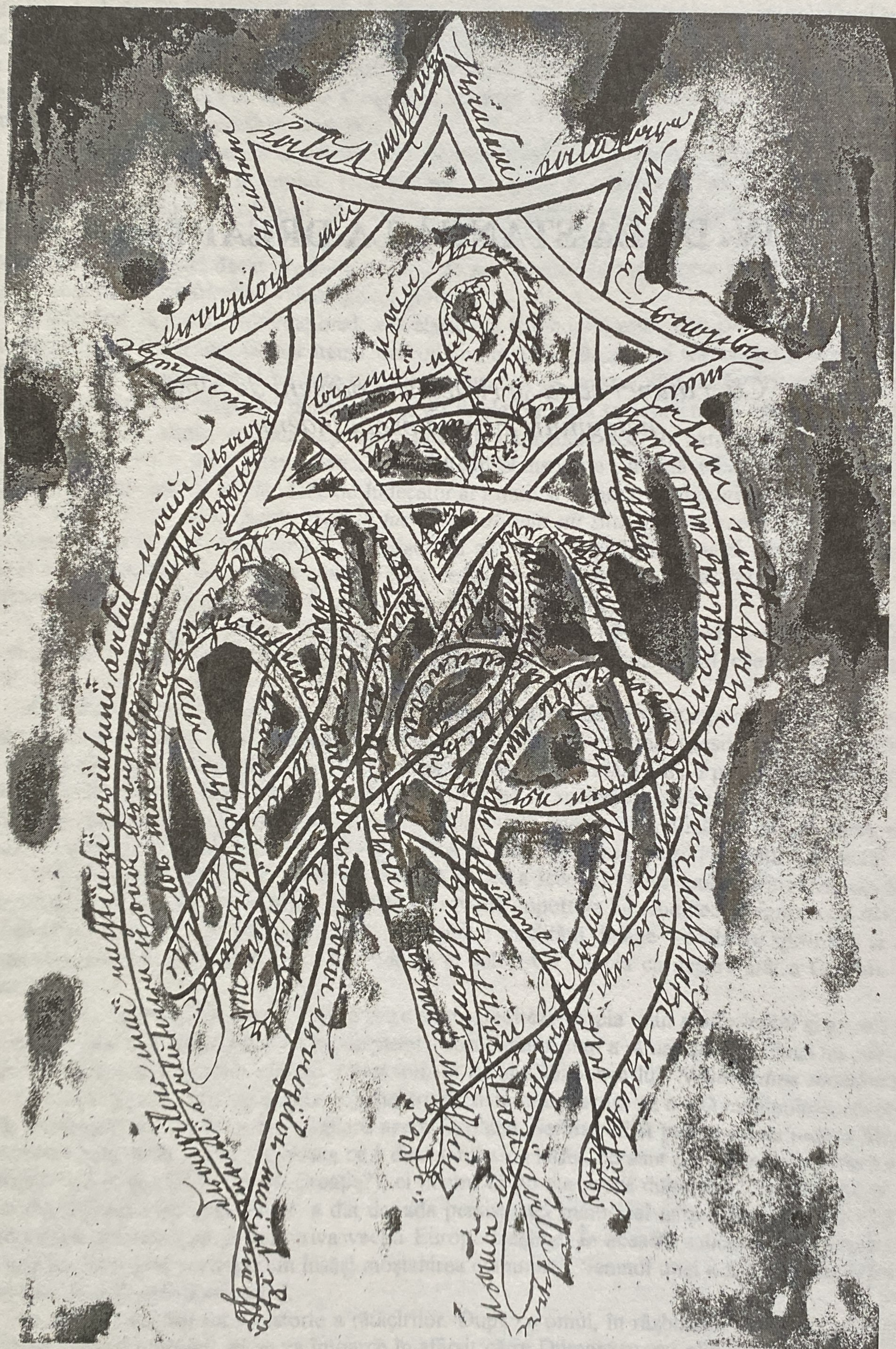
Perspectiva timpului în care intrăm este, ca şi cea a secolului care acum se încheie, dominată de *utopie*, totalitară prin excelență. Utopia ca semn de revoltă împotriva lui Dumnezeu, ignorare a păcatului şi neacceptare a Mântuirii prin Hristos; utopia ca negare a realității umane – realitate spirituală şi realitate pământească, istorică şi trans-istorică, individuală şi colectivă. Utopia ca negare atât a Cerului, cât şi a pământului.

Oroarea comunismului nu a fost în stare să discrediteze utopia unui *nou pământ* şi a unui *nou cer* create de om. Maladia spirituală al cărei simptom a fost comunismul a rămas aceeaşi, dacă nu cumva chiar s-a agravat. Brutalitatea comunismului a fost într-un fel şi slăbiciunea lui. *Noua ordine mondială* şi *pax americana* nu sunt încă la fel de sângeroase, pentru că se mizează acum pe o altă manipulare, oarecum mai subtilă, a conştiințelor, ca şi pe o capitulare necondiționată. Serbia a fost pedepsită nu pentru Miloşevici, nu pentru o rămăşiță de comunism (ceea ce e discutabil – de altfel, nu sunt destule *rămăşițe* de comunism şi în Rusia, sau în România, sau în Croația?), ci pentru că nu s-a supus diktatului Occidentului şi, într-un timp al deznaționalizării popoarelor, a dat dovada persistenței memoriei naționale. Războiul N.A.T.O. a fost un război anti-național şi împotriva vechii Europe creştine. În această calitate este semnul unei noi epoci istorice, care însă porneşte din însăşi moştenirea comunistă. Semnul unei noi *lupte pentru pace* care, cum se ştie, nu lasă *piatră pe piatră*.

Istoria pământului este o istorie a rătăcirilor. După ce omul, în războaiele sale distrugătoare, va fi băut întreg paharul amăgirii, el se va întoarce în sfârşit către Dumnezeu, nu plin de *pacea* sa, ci căutând, din abisul neputinței şi al durerii, către *Pacea de Sus*.

IV. DE LA STÂNGA LA DREAPTA

Căci atunci când se ridică sus oameni de nimic,
nelegiuiţii mişună pretutindeni.
Psalmul XI

GABRIEL CONSTANTINESCU
(SIBIU)

CINE CONDUCE ASTĂZI ROMÂNIA?

Aşa-zisa "revoluţie română" a fost de fapt o reuşită lovitură de stat, proiectată, organizată şi condusă de un dirijor din umbră, rostul ei fiind salvgardarea valorilor materialismului anticreştin şi antinaţional în condiţiile unor prefaceri socio-politice a căror esenţă constă în renunţarea la comunismul tradiţional de tip bolşevic. Cine se mai îndoieşte de acest adevăr este bine să citească, între altele, lucrarea lui Michel Castex, conducătorul echipei de ziarişti ai Agenţiei France Presse, trimisă în România pentru a scoate la lumină, prin investigaţii la faţa locului, adevărul despre evenimentele din Decembrie '89: *Un mensonge gros comme le siècle – Roumanie, histoire d'une manipulation (O minciună mare cât secolul – România, istoria unei manipulări)*, Albin Michel, Paris, 1990.

La originea acestei lovituri de stat s-a aflat incapacitatea lui Nicolae Ceauşescu de a înţelege că aceleaşi forţe oculte care au inventat comunismul şi apoi i-au favorizat instaurarea şi consolidarea în forma sa cea mai radicală, bolşevismul, au ajuns la concluzia că sosise momentul să se treacă la o nouă formă de acţiune în marşul spre milenarul lor ţel, *stăpânirea lumii*. După experimentul comunist care s-a soldat, conform celor mai prudente estimări, cu 100 de milioane de victime, aceleaşi forţe oculte propun astăzi omenirii un nou experiment socio-politic, cunoscut sub denumirea de *Noua Ordine Mondială* – *Novus Ordo Seclorum*, aşa cum stă scris pe "Marele Sigiliu" de pe bancnota de 1 dolar, simbolul forţei prin care acest ţel se va înfăptui. O ordine în care naţiunile încetează să mai fiinţeze ca entităţi ontologice cu destin propriu, hotarele dintre state sunt abolite treptat, iar omenirea urmează să fie condusă de un guvern mondial.

"Premisele acestei noi ordini mondiale – scria în 1991 Horia Sima, în articolul intitulat "Mondialism şi naţionalism", publicat în *Ţara şi Exilul (Curier informativ al Mişcării Legionare)* – *ar fi o economie liberă, fără frontiere, care ar fi deschisă tuturor popoarelor şi care ar asigura bunăstarea şi fericirea tuturor oamenilor. Acest guvern mondial ar dispune şi de o forţă militară suficient de puternică pentru a impune respectul legii internaţionale oriunde s-ar ivi conflicte sau tulburări ce ar primejdui convieţuirea paşnică a naţiunilor. Se preconizează o forţă operativă rapidă, care să intervină, ca la apăsarea unui buton, în orice punct al planetei noastre, unde înţelepţii guvernului mondial ar descoperi vreo neregulă sau un act de nesupunere care să pună în primejdie armonia universală şi stabilitatea acestui organism suprem"*.

În acest context, evenimentele din Decembrie '89 din România, ca de altfel prăbuşirea, în acelaşi an, a tuturor regimurilor comuniste din Europa răsăriteană, prăbuşire urmată de dezagregarea Uniunii Sovietice, se înscriu în consecvenţa logică a acţiunilor acelor forţe care militează din umbră pentru înfăptuirea unei entităţi politice globale. Parafrazând cunoscuta replică a maurului din piesa lui Schiller *(Conjuraţia lui Fiesco)*, se poate spune că, spre sfârşitul anilor '80, oculta care a creat comunismul a hotărât: *"Comunismul şi-a făcut datoria, comunismul poate să plece"*. Comunismul, dar nu şi comuniştii!

De la comunism la neocomunism

Aşa cum a arătat evoluţia ulterioară a faptelor, comuniştii s-au dovedit utili forţelor oculte care se găsesc în spatele ofensivei politice dezlănţuite pentru înfăptuirea Noii Ordini Mondiale. Ideologia căreia

i-au fost devotați comuniștii – *marxismul* – este consubstanțială *mondialismului*. Atât internaționalismul comunist, cât și globalismul comunitarist au la bază o concepție anticreștină și resping orice formă de determinare națională. Poziția comunismului clasic față de naționalism nu mai trebuie subliniată. Antinaționalismul este unul dintre principiile fundamentale ale materialismului marxist, formulat fără echivoc în *Manifestul Partidului Comunist: „Muncitorii nu au patrie!"*. Cât privește relațiile mondialismului cu doctrinele naționaliste, să-l ascultăm în continuare pe autorul articolului citat mai sus: *"Această tendință de globalizare a lumii se izbește însă de o puternică împotrivire din partea unei alte componente a vieții sociale: naționalismul. Acesta nu este o apariție tardivă a epocii noastre, cum se spune de la Revoluția franceză, ci datează o dată cu popoarele. De la nașterea lor, popoarele sunt naționaliste, sunt concrescute cu această manifestare a ethosului lor. Nu există popor, oricât de înapoiat cultural, care să nu-și descopere centrul de gravitate în sine însuși, în aspirațiile și credințele lui. Naționalismul, latent în formele lui primare, izbucnește cu putere la lumină când împrejurările externe îi sunt favorabile (...) Între mondialism și naționalism există o contradicție iremediabilă. Mondialismul nu se va impune niciodată sacrificând ființa popoarelor. Se va putea ajunge la acorduri regionale și chiar continentale, care să evite configurațiile sângeroase din trecut, dar întotdeauna cu consimțământul popoarelor, și nu impunându-le de sus în jos, în mod arbitrar, pe baza unei ordini mondiale abuzive"*.

Cât privește localizarea în timp a deciziei *"comunismul poate să plece"*, ea a fost luată în momentul în care forțele oculte pregătite să toarne fundația edificiului *Noii Ordini Mondiale* au avut certitudinea că abolirea comunismului nu va fi urmată de o resurecție cu caracter național-creștin. Comunismul își făcuse cu prisosință datoria! La noi, bilanțul hecatombei comuniste este cumplit. Din rândurile luptătorilor anticomuniști nu mai supraviețuia decât o mână de foști deținuți politici, pentru care prăbușirea comunismului a venit prea devreme pentru a intra în legendă și prea târziu pentru a se realiza. Elitele spirituale ale neamului au pierit exterminate în temnițele comuniste, sub privirile complice ale Occidentului. Satul românesc, odinioară depozitarul valorilor tradiționale ale neamului românesc, a fost supus unei criminale agresiuni morale și materiale, mai ales prin colectivizarea forțată, cu intenția vădită de a-l aneantiza. Și de ce această dezlănțuire de ură devastatoare împotriva izvorului de viață al națiunii, ne spune C. Rădulescu–Motru, în *Românismul și catehismul unei noi spiritualități* (1936): *"Pentru că satul este înfăptuirea unitară cea mai veche și cea mai originală a vieții politice și culturale românești. În sat s-a înfrățit poporul românesc cu munca. În sat s-a format tipul național al țăranului. În sat – ca într-un adevărat stat suveran – s-a păstrat în decursul vremii autonomia limbii, a obiceiului și a simțului moral românesc"*.

Dar cea mai nocivă moștenire lăsată de regimul comunist a fost atmosfera spirituală infestată de miasmele ideologiei marxiste, pe care românii au trebuit a o respinge de-a lungul celor cincizeci de ani de îndoctrinare sistematică. Timp de o jumătate de veac, încă din leagăn, românilor le-au fost otrăvite sufletele, le-a fost deformată dreapta gândire și, ceea ce este mai grav, le-a fost alterată capacitatea de a deosebi valorile de non-valori, binele de rău. Și deși întreaga populație a țării a fost afectată de virusul materialismului și ateismului marxist, primejdia reală pentru existența și viitorul neamului au reprezentat-o cele peste patru milioane de membri de partid, mărturisitori – fie și doar conjuncturali – ai religiei comuniste. Existența acestei impresionante mase de purtători de carnete roșii în momentul în care forțele oculte au luat hotărârea că, întrucât *"și-a făcut datoria, comunismul poate să plece"*, a afectat, este greu de spus pentru câtă vreme, evoluția socială, politică, economică și spirituală a României postdecembriste.

Conducătorii loviturii de stat din Decembrie '89, comunistul Ion Iliescu, adeptul comunismului de tip gorbaciovist, și evreul Petre Roman, garantul intereselor iudaice în România, au pretins că au preluat conducerea politică a țării în calitate de „emanați" ai unei "revoluții anticeaușiste". (Termenul de "revoluție anticomunistă" este evitat cu grijă de "emanați".) Afirmația este parțial adevărată. Echipa Iliescu a fost într-adevăr *emanată*, dar nu de vreo revoluție, ci de Partidul Comunist, ale cărei interese le-a preluat total și a cărui doctrină a adaptat-o noului moment istoric, acceptând ridicarea restricțiilor cu

privire la libertatea de asociere şi la libertatea de expresie. Şi astfel în România locul partidului unic a fost luat de pluralismul politic, iar monopolul ideologic de o presă liberă.

Acceptarea celor două libertăţi fundamentale proprii regimurilor democratice a fost însă considerată o primejdie reală pentru guvernarea Iliescu. În viziunea ideologului loviturii de stat din Decembrie '89, evreul comunist Silviu Brucan, poporul român este un "popor nătâng" *(stupid people)* care abia peste douăzeci de ani va fi capabil să asimileze sistemul de guvernare democratic, exprimându-şi prin intermediul lui opţiunile politice şi aspiraţiile spre afirmarea intereselor naţionale.

Cât priveşte primejdia reprezentată de apariţia unor partide politice cu orientare anticomunistă, ea s-a dovedit lipsită de un temei real. Cu toate că de libertatea de asociere s-au grăbit să beneficieze şi supravieţuitorii "partidelor istorice", prestaţia lor, cu nesemnificative excepţii, într-un moment istoric în care se punea problema reconstruirii ţării din temelii, a fost lamentabilă. Au fost reînfiinţate Partidul Naţional Ţărănesc şi Partidul Naţional Liberal, dar cum democraţia se bazează pe număr/cantitate, din dorinţa de a ajunge la puterea de a guverna, conducătorii lor au renunţat la calitatea de "partide de program", pentru care guvernarea se identifică cu realizarea unui ideal etic social, şi au adoptat metodele "partidelor oportuniste", pentru care guvernarea este un mijloc de satisfacere a intereselor personale. Nerăbdători să-şi trăiască a doua tinereţe politică, actualii fruntaşi "istorici", mulţi dintre ei foşti deţinuţi politici, pentru a face faţă competiţiei electorale, au acceptat, fără discriminări, chiar şi la nivelul conducerii partidelor, o infuzie de membri P.C.R.. Replica liderului ţărănist Ion Diaconescu la obiecţia că un anumit candidat cu demnitate politică a fost membru P.C.R. – "*Şi ce dacă a fost comunist?!*" – este, în felul ei, antologică.

Calea compromisului politicianist

Alegerile din 1996 au infirmat proorocirea "Oracolului din Dămăroaia". "Poporul nătâng" a răsturnat guvernarea Iliescu înainte de împlinirea celor douăzeci de ani de incapacitate de a participa, cu responsabilitate şi spirit de discernământ, la procesul democratic. Din păcate, însă, reprezentanţii "partidelor istorice", cărora românii le-au dat votul în speranţa unei intervenţii energice pentru refacerea ţării, după şase ani de dezastruoasă guvernare neocomunistă, nu au dovedit că sunt la înălţimea încrederii acordate. Totul a început cu cea de *a doua minciună mare cât secolul:* existenţa celor 15.000 de specialişti care urmau să preia toate responsabilităţile guvernării, atât la nivel central, cât şi la nivel local, înfăptuind o adevărată minune. "Contractul cu România", prin care toate relele acumulate (de-a lungul jumătăţii de veac de dictatură comunistă şi în cei şase ani de dictatură iliesciană) urmau să fie eradicate în doar 200 de zile! Bineînţeles că garanţia pentru realizabilitatea promisiunilor şi programelor trâmbiţate în perioada de propagandă electorală a constituit-o prezumţia de probitate morală a politicienilor Convenţiei Democrate. Cum să nu ai încredere în cei ce fâlfâiau steagul Brătienilor şi al lui Maniu, făuritorii României Mari?!

Deoarece Convenţia Democrată nu a obţinut la alegerile din 1996 majoritatea cerută pentru a guverna singură, s-a pus problema formării unui guvern de coaliţie. În democraţiile consolidate, în astfel de situaţii se fac alianţe între partidele apropiate doctrinar, dar în nici un caz "pacte cu diavolul". Or, la noi, toate partidele cu care se puteau încheia alianţe erau mlădiţe ale Partidului Comunist. În această situaţie putea fi urmată una dintre următoarele două căi: *calea principialităţii politice şi a demnităţii naţionale*, refuzând, în numele suferinţelor neamului, orice formă de colaborare cu un partid de sorginte comunistă, indiferent de firma cu care se înfăţişează pe scena politică actuală, sau *calea unui compromis dezonorant*. Convenţia Democrată, sub conducerea octogenarului Ion Diaconescu, din dorinţa de a nu pierde prilejul participării la guvernare, a ales cea de-a doua cale, formând o coaliţie cu una dintre mlădiţele Partidului Comunist, anume Partidul Democrat, condus de Petre Roman, fiul cominternistului Ernst Neulander *alias* Valter Roman (combatant în brigăzile internaţionale în războiul civil din Spania, revenit în ţară ca politruc-şef al diviziei de voluntari "Horia, Cloşca şi Crişan", formată din prizonieri de

război din Uniunea Sovietică, şi, în final, organizatorul procesului de epurare a corpului de ofiţeri al oştirii, în vederea transformării armatei române într-o armată roşie).

În faţa posibilităţii ca în 1996 "istoricii" să fi adoptat o atitudine radicală, refuzând orice formă de compromis cu partidele politice desprinse din trunchiul Partidului Comunist, se pune întrebarea: Ce s-ar fi întâmplat într-o atare situaţie, cine ar fi guvernat ţara? Nu s-ar fi întâmplat nici o tragedie! Aşa cum ţara şi neamul nu au pierit în cei cincizeci de ani de dictatură comunistă, nu ar fi pierit nici dacă guvernarea neocomunistă s-ar fi prelungit cu încă patru ani. Libertatea de asociere şi libertatea de expresie sunt drepturi garantate de Constituţie şi este greu de presupus că dacă tov. Ion Iliescu ar fi rămas în continuare la Cotroceni, S.R.I.-ul ar fi redevenit Securitatea din perioada ei de glorie, când îndeplinea funcţia de centru vital al puterii politice. În rest, totul ar fi rămas ca înainte. Corupţia s-ar fi practicat ca şi până atunci, structurile comuniste ar fi fost conservate cu discreţie, ca şi în trecut, iar clientela partidelor din arcul guvernamental s-ar fi bucurat de aceleaşi privilegii. Cât priveşte politica externă, adeziunea României la structurile euro-atlantice ar fi rămas, aşa cum este şi astăzi, o promisiune şi o perspectivă de viitor. N.A.T.O. şi Uniunea Europeană duc politica porţilor deschise. Doar data accesului rămâne neprecizată...

În schimb, rămânând de cealaltă parte a baricadei, în opoziţie, "partidele istorice" şi-ar fi onorat cartea de vizită, ridicându-se deasupra mizeriei morale instaurate şi continuate de guvernarea Iliescu. Prin refuzul de a participa la guvernare alături de (neo)comunişti, segmentul încă nelămurit din opinia publică, cei ce în 1996 şi-au dat votul partidelor de extracţie comunistă, ar fi înţeles până la urmă că au greşit. Dar cel mai de preţ câştig obţinut prin intransigenţa în faţa oricărei forme de compromis ar fi fost unul de ordin moral. Confruntaţi cu refuzul "istoricilor" de a participa la guvernare în condiţii nedemne, toţi aventurierii declaraţi ţărănişti sau liberali după Decembrie '89, în speranţa pricopselii, văzându-şi aşteptările înşelate, ar fi migrat spre alte zări politice, acolo unde puteau să-şi înmulţească averile fără muncă, prin fraudă şi speculaţii oneroase. Astfel ar fi avut loc o autoepurare politică pe criterii morale, fără să fie necesară intervenţia unui serviciu de cadre. Şi, ceea ce ar fi fost mai important, ar fi avut loc o decantare morală în rândurile foştilor membri ai Partidului Comunist, deveniţi, după Decembrie '89, membri ai altor partide.

De o parte, cei ce *au fost făcuţi* membri de partid în virtutea unui mecanism politico-administrativ şi care, în condiţiile dispariţiei acestor presiuni, au putut să-şi exprime liber convingerile şi adevăratele opţiuni politice.

De cealaltă parte, şi cei ce *s-au făcut* comunişti din convingere şi care ulterior *au fost infiltraţi* în partidele cu caracter anticomunist pentru a le altera fermitatea doctrinară şi a le compromite. Răgazul de patru ani în opoziţie ar fi fost benefic şi sub acest aspect. Agenţii provocatori infiltraţi ar fi putut fi depistaţi şi eliminaţi şi, de ce nu, în acest timp ar fi putut fi pregătit temeinic un detaşament de specialişti în perspectiva viitoarei guvernări, care chiar dacă nu ar fi atins numărul de 15.000, ar fi fost suficient de mare pentru a se evita diletantismul în guvernarea ţării. Am fi avut ce nu avem astăzi, adică o clasă politică dotată cu cele două calităţi necesare pentru a se bucura de stima celor pe care îi guvernează: *profesionalism* şi *moralitate*.

Dar n-a fost să fie aşa. Teama bătrânilor de "a nu trece în neființă" (cu o expresie perpetuată din vechiul jargon ateo-materialist) înainte de a-şi vedea împlinit visul de o viaţă – un fotoliu de ministru sau cel puţin un scaun de parlamentar – şi îngrijorarea tinerilor că ar putea pierde prilejul de a se înfrupta din avantajele conferite de puterea politică la care jinduiau de şase ani au fost argumente prea puternice, determinându-i pe "istorici" să aleagă calea compromisului doctrinar şi moral şi să accepte formarea unei coaliţii cu democraţii lui Petre Roman. Ce a urmat, se ştie...

Bilanțul unui dezastru

Desigur că a cuprinde într-un articol noianul de erori, gafele politice, promisiunile neonorate, lipsa de principialitate, dar mai ales actele de corupție care au maculat imaginea actualei guvernări, nu este cu putință. Câteva aspecte șocante nu pot fi însă trecute cu vederea.

La nivelul guvernului, incompetența miniștrilor C.D. a ajuns de notorietate publică. Probabil adepți ai metodei comuniste de "calificare la locul de muncă", liderii "partidelor istorice" au impus în funcții ministeriale figuri total necorespunzătoare. Nume precum Ciumara, Spineanu, Dejeu, Petrescu sau Tăriceanu sunt elocvente în acest sens (spiritul de obiectivitate ne obligă să nu includem în această categorie și pe miniștrii P.D.). Cât privește nivelele inferioare ale administrației, situația este la fel de gravă. Locul *pedeserizării* a fost luat de *cederizare*, sacrificându-se astfel competența profesională pe altarul apartenenței politice.

Corupția în cercurile noii puteri s-a aflat în competiție cu aceleași năravuri practicate în timpul guvernării Iliescu, pe unele, se pare, reușind chiar să le depășească. Îndemnul părintelui Matei Boilă, senator P.N.Ț.C.D., către tovarășii săi de partid exprimă fără echivoc nivelul moral al actualilor "țărăniști": *"Fraților, eu nu vă cer să respectați întocmai cea de-a opta poruncă din Decalog, «Să nu furi», dar vă îndemn să furați mai puțin!"*. O stare de fapt pe care prim–ministrul Radu Vasile a confirmat-o prin următoarea constatare: *"În curând nu va mai fi nimic de furat!"*.

Puseurile de amnezie ale actualei clase politice cu privire la trecutul comunist sunt revoltătoare. La zece ani de la prăbușirea comunismului și la amai bine de trei de la preluarea puterii de către țărăniști și liberali, nici unul dintre vinovații de crimele comise împotriva românilor nu a fost nici măcar întrebat de activitatea sa din trecut. Atât torționarii, cât și patronii lor morali au dobândit deplină onorabilitate politică, iar parlamentarii "istorici" îi alintă pe comuniștii deveniți deputați sau senatori cu apelativul de "colegi". În schimb, atitudinea față de adepții crezului naționalist, deși aceștia și-au adus cu prisosință contribuția la lupta împotriva comunismului, este de o "inflexibilă principialitate" (?!), luptând din răsputeri să împiedice renașterea unei drepte autentice, care nu are nimic comun cu extremismul și xenofobia. La acest act de slugărnicie față de spiritul mondialist care guvernează cercurile oficiale din Apus, îl voi lăsa pe un ilustru reprezentant al *țărănismului interbelic* să le dea răspunsul.

"Xenofobismul – ne spune C. Rădulescu–Motru, în lucrarea citată mai înainte – *este un semn de primitivism sau un semn de degenerare a naționalismului. În timpul primitivității, orice popor poate fi excitat la ură contra străinilor. Este suficient ca cineva să scornească vreo primejdie pe seama străinilor, pentru ca ura contra lor să fie pornită. În timpul nostru, xenofobismul este o armă politică întrebuințată de cei care fac demagogie naționalistă. Pentru aceștia naționalismul nu este o încordare cerută de o înaltă spiritualitate, ci este o numărătoare de apetituri în vederea împărțirii unei prăzi. Cum românismul nostru adâncește naționalismul, el n-are nici o legătură cu demagogia xenofobismului..."*

Un rechizitoriu *avant la lettre* la adresa celor doi mari șarlatani din viața politică și culturală a României comuniste și postcomuniste: "justițiarul" Vadim Tudor și "tribunul" Adrian Păunescu, toboșarii unui pseudo–naționalism pe gustul foștilor securiști și al foștilor activiști de partid. Dar și o lămurire utilă pentru d-l Octavian Paler, care, din motive legate de trecut, confundă intenționat naționalismul românesc autentic de coloratură creștină cu alte forme de naționalism, teoretizate și puse în practică pe aiurea...

Concluzia nu poate fi decât tristă. Pentru clasa politică din România, și în primul rând pentru actualii deținători ai puterii politice (pe care sunt toate semnele că o vor pierde în această toamnă), interesele personale precumpănesc față de comandamentele morale. O stare de fapt pe care, în mod cert, opinia publică și masele de alegători nu o vor lăsa neamendată...

RĂZVAN CODRESCU
(BUCUREŞTI)

DREAPTA ROMÂNEASCĂ POSTCOMUNISTĂ

O RADIOGRAFIE CRITICĂ ÎN PRAGUL MILENIULUI TREI

I

În febra facerilor, afacerilor, refacerilor şi prefacerilor de după decembrie 1989, pe un fond de libertate nedigerată, vecină cu anarhia, *dreapta* a reapărut pe scena politică românească, după aproape o jumătate de veac de subzistenţă agonică în catacombele istoriei. Fără a reuşi să tulbure semnificativ marşul triumfal al *stângii postcomuniste* (bine sprijinite, material şi ideologic, atât *din interior*, de avortonii regimului comunist, dar şi de cei ai aşa-ziselor "partide istorice", cât şi *din exterior*, de "democraţiile occidentale" şi de "organismele internaţionale" de sorginte iudeo-masonică), dreapta şi-a agonisit în România încă un deceniu de istorie, al cărui bilanţ, din păcate, este departe de a fi încurajator.

O trecere în revistă a "aventurilor" de dreapta consumate în acest deceniu de confuzie sterilă, precum şi o încercare de identificare a cauzelor eşecului ei general – iată un demers care se impune şi pe care rândurile de faţă nu-şi propun decât să-l *provoace*, dacă nu într-o dezbatere publică, atunci măcar în conştiinţa factorilor implicaţi, pornind de la speranţa că aceştia n-au ajuns în acea stare de opacitate care exclude orice accent (auto)critic şi orice "învăţătură din propriile greşeli".

Voi avea în vedere grupările şi manifestările de dreapta în toată diversitatea lor: partide sau "mişcări" politice, "cuiburi" neolegionare, asociaţii, fundaţii, publicaţii periodice sau edituri de profil, fără pretenţii de exhaustivitate, fiind vorba doar de o schiţă supusă meditaţiei şi legitimată prin cuprinderea reperelor esenţiale.

Era oarecum firesc ca, într-o ţară care a cunoscut, înainte de bolşevizare, un fenomen de amploarea şi complexitatea celui legionar, noile manifestări de dreapta să poarte, în diferite grade, *amprenta legionară.* Vechea mişcare a lui Codreanu a numărat destui supravieţuitori, neaşteptat de activi, în pofida vârstei înaintate şi a numeroşilor ani petrecuţi în închisorile comuniste, iar girul pe care legionarismul l-a primit din partea unor importante personalităţi culturale (unele devenite adevărate "legende vii", precum Petre Ţuţea) l-a făcut cu atât mai seducător pentru un anumit segment – nu tocmai neînsemnat – al tinerei generaţii.

Din nefericire, "bătrânii legionari", nu fără nefasta contribuţie a exilului, au adus la suprafaţă (şi au inoculat-o şi multor tineri) sămânţa discordiei dintre "simişti" şi "antisimişti" ("codrenişti"); ba mai mult, în cadrul fiecărei tabere mari s-au constituit subtabere divergente, plătindu-şi păgubos poliţele trecutului şi punând resurecţia dreptei româneşti sub semnul unui segregaţionism devenit epidemic. Puţinele tentative de "mediere" sau "echilibru" au fost privite cu suspiciune din ambele direcţii, iar în privinţa aceasta *Puncte cardinale*, prima publicaţie de dreapta ce s-a dorit şi s-a declarat echidistantă, a trecut, în zece ani de existenţă, prin experienţele cele mai deconcertante (fiind, în paranteză fie spus, dacă-i însumăm toate "stigmatele", singura publicaţie din lume deopotrivă "fascistă", "defetistă", "legionară", "legionaroidă", "simistă", "antisimistă", "securistă", "masonică", "fundamentalist-ortodoxă", "teoctististă", "sectaristă" şi chiar... "jidovită"!). Cu timpul, conflictului principal – cel dintre "brigadiri" şi "mexicani" (ca să variem puţin etichetele secesioniste de uz intern) – li s-au adăugat cel dintre legionarii din ţară şi legionarii din exil, cel

dintre legionarii ortodocşi şi legionarii greco-catolici, cel dintre legionarii bătrâni şi (pro)legionarii tineri etc. S-a ajuns la o atmosferă aproape irespirabilă, de suspiciune generalizată, pe fondul căreia s-au produs sciziuni după sciziuni, într-un fel de euforie sinucigaşă şi tot mai lipsită de miză, încât legionarismul – şi "dreapta" odată cu el – a ajuns, din "sperietoarea" de la începutul anilor '90, un subiect de ironie pentru politicienii şi intelectualii stângişti... Ba mai mult: în ultima vreme au apărut grupuri de dreapta preocupate obsesiv să se delimiteze de legionari (percepuţi ca un soi de handicap penibil pentru o "nouă dreaptă" viabilă), aşa cum trebuise, la un moment dat, să se delimiteze naţionalismul creştin autentic de populismul demagogic al naţional-comuniştilor!

Trist este că dezamăgitorul prezent legionar a aruncat încă un con de umbră asupra trecutului legionar, dând apă la moara detractorilor viscerali ai *dreptei creştine româneşti*. Încercând să slujească o cauză, mulţi legionari (bătrâni, dar şi mai tineri) nu au făcut decât să o compromită în ochii opiniei publice, care n-a văzut "la dreapta" nimic mai bun decât "la stânga", ci numai acelaşi iresponsabil "război româno-român" care riscă să ne strămute galopant în "neantul valah" al dezabuzării cioraniene.

România postcomunistă nici *nu a putut* şi nici *nu a vrut* cu adevărat să iasă din cercul vicios al stângii. Dreapta a continuat să fie diabolizată, atât în prelungirea ideologiei marxist-leniniste, cât şi în sincronie cu ideologia democraţiilor globaliste ale Occidentului (noua "gândire unică" deconspirată chiar de un euro-marxist ca R. Garaudy). Mentalitatea poporului s-a dovedit mult mai pervertită decât s-ar fi putut estima sub vechiul regim, libertatea exterioară funcţionând ca un fel de revelator al turpitudinii şi al abjecţiei cumulate sub teroare. Când nu a funcţionat ca etichetă stigmatizantă, "dreapta" a însemnat cel mult o stângă mai flexibilă în raport cu neo- sau cripto-comunismul, reflectând mai degrabă un anume liberalism economic decât o poziţie politică sau existenţială. Au putut părea "de dreapta" când ţărăniştii, când liberalii, când "lupii tineri" ai lui Petre Roman. Numai că "ţărănismul" (ce înseamnă acest cuvânt, doar ţărăniştii pretind a şti!), liberalismul sau social-democraţia au de-a face cu dreapta autentică tot la fel de puţin ca şi naţional-comunismul (care a încercat – încearcă încă – s-o maimuţărească în alt sens). Toate acestea n-au constituit decât forme chinuite ale unui soi de "dreaptă a stângii", mascând fie un comunism "cosmetizat" demagogic, fie o lipsă penibilă de identitate politică, fie pura şi simpla indiferenţă doctrinară (tipică politicianismului veros şi versatil).

În aceste condiţii, manifestările de dreapta, în sensul propriu al cuvântului, n-au fost decât izolate şi marginale, lipsite de un real impact social. După un deceniu de zbateri sterile (puţinele "roade" obţinându-se doar la nivelul unor minorităţi încă inoperante), totul rămâne de făcut, poate cu un plus de luciditate istorică.

II

Prima formaţiune politică de dreapta de o oarecare consistenţă a apărut, pe acest sol neprielnic, la răscrucea anilor 1989/1990, sub denumirea de Uniunea Democrat-Creştină (U.D.C.), după model nemţesc, dar cu conştiinţa unei necesare "autohtonizări" (ce n-a mai apucat să se realizeze). Alcătuită mai ales din foşti deţinuţi politici (parte legionari, parte nelegionari) şi sprijinită din exil (mai ales din Germania, Canada şi Statele Unite), Uniunea Democrat-Creştină, infiltrată din capul locului cu personaje dubioase (cazul Vladimir Fulger), dependentă financiar, lipsită de "sânge tânăr" şi erodată de tot mai numeroasele tensiuni interne, a ratat o transplantare creatoare a creştin-democraţiei în România, aşa cum o va rata mai târziu şi P. N. Ţ.-ul (devenit P.N.Ţ.C.D.) sau fantomatica Societate "Jacques Maritain" (*cf.* vol. *Creştinism şi democraţie*, Ed. Crater, 1999), prezidată de controversatul Liviu Petrina (ieşit din "noul val" ţărănist, laolaltă cu alte figuri dubioase); dacă însă P. N. Ţ.-ul lui Corneliu Coposu, tributar unei vechi tradiţii de centru-stânga, a uzat de "codiţa" creştin-democrată pentru a-şi ascunde actuala lipsă de identitate şi a avea acces la un anumit circuit politic extern (prin Internaţionala Creştin-Democrată), U.D.C. ar fi putut

fi nucleul efectiv al unei noi drepte româneşti, înglobând discret elementele legionare, dar mulându-se pe noile realităţi. Dacă oamenii de bună-credinţă ar fi fost lăsaţi să lucreze nestingheriţi la consolidarea ei (ideologică şi organizatorică) şi dacă anumite orgolii bătrâneşti ar fi fost ţinute în frâu, U.D.C. nu s-ar fi dezagragat atât de rapid şi n-ar fi devenit, sub căciula de scamator ridicol a răposatului Mihai Grama, o anexă insignifiantă a P.N.Ţ.C.D. şi a vechii Convenţii Democrate. Astăzi din U.D.C. n-a mai rămas decât prăfuitul sediu din Piaţa Amzei, unde se adună câţiva "aventurieri" obscuri, masturbându-şi puţinătatea. Praful s-a ales, chiar mai repede decât de partid, de năzuitul său "organ de presă": foii iniţiale, numite *Veghea* (promiţătoare şi evocate elogios de un Petre Ţuţea), i-a luat locul, după doar două numere, la fel de efemera (dar mult mai cenuşia) publicaţie *Democraţia creştină* (făcută după chipul şi asemănarea tandemului Fulger-Grama şi moartă de inaniţie intelectuală şi ideologică).

Din dorinţa de a sprijini publicistic o U.D.C. aflată încă în chinurile facerii, dar şi de a oferi un mijloc de exprimare generică a sensibilităţii de dreapta într-o lume covârşită de stângism, a luat fiinţă la Sibiu (ianuarie 1991), în strânsă legătură cu A.F.D.P.R. (ce, într-o lume normală, s-ar fi cuvenit să fie marea "instanţă morală" a noii societăţi româneşti), revista *Puncte cardinale* ("ctitoria" fostului deţinut politic Gabriel Constantinescu, fiul scriitorului sibian Paul Constant), publicaţie independentă, desprinsă relativ repede de o "democraţie creştină" tot mai descumpănitoare şi definindu-şi o poziţie principială *naţional-creştină*, atentă nu doar la factorul politic, ci şi la cel spiritual, precum şi la spectrul larg al culturii tradiţionale. Revista, deşi cu o răspândire destul de limitată, a polarizat, de-a lungul anilor, multe simpatii şi multe antipatii, a apărut lunar fără întreruperi şi a căutat, dincolo de un echilibru între forţele divergente ale dreptei, să respecte un anumit nivel de exigenţă culturală şi publicistică (pe care multe publicaţii de dreapta l-au neglijat păgubos, complăcându-se într-o prestaţie subculturală, devenită proverbială în rândul adversarilor, mai ales al inteligheţiei democrate de stânga, care nu poate fi înfruntată în termeni agramaţi şi sfertodocţi, indiferent de "dreptatea" aflată în joc), fără a reuşi să evite întotdeauna monotonia publicistică şi mai ales păcătuind prin articole prea lungi (uneori consecinţă a scrisului amatoricesc). Editura omonimă a avut o activitate mai modestă, publicând titluri dintre cele mai diverse (memorialistică, roman, poezie lirică, eseu etc.), cu accent pe rezistenţa anticomunistă (printre autorii publicaţi: Dumitru Banea, Demostene Andronescu, Constantin Iorgulescu, Ana-Maria Marin, Ovidiu Vasilescu, Claudio Mutti). O vreme (oct. '94 – iun. '96), *Punctele cardinale* au avut şi un supliment (sprijinit cu entuzism de "canadianul" Nicolae Pora) destinat celor din mediul rural: *Lumea satelor* (o iniţiativă unică în noua presă de dreapta, din păcate blocată – după o apariţie regulată de aproape doi ani – din cauze financiare).

Precedând (în forma ei legionară) cu puţin apariţia *Punctelor cardinale*, publicaţia timişoreană *Gazeta de Vest* a jucat un rol important, până spre jumătatea deceniului, pe scena publicistică a dreptei. Din nefericire, directorul ei, tânărul Ovidiu Guleş, legionar de *science-fiction*, şi-a îndepărtat aproape sistematic toţi colaboratorii tineri mai însemnaţi (ruptura cu Ioan Sorin Usca şi Ion Andoni fiind cea mai necamaraderească), preferând să-şi urmărească interesele prin a face jocul falimentar al unor veterani radicalişti, ce au reuşit să transforme o publicaţie vie într-o fiţuică desuetă şi veninoasă, de un sectarism deconcertant ("Doamne, ce ne-am fi făcut fără Horia Sima?"!). Din lipsa colaboratorilor de calitate şi a ideilor actuale, gazeta (ca şi almanahurile anuale, scoase după modelul *Almanahului "Cuvântul"* din 1940) s-a împotmolit în texte "retro", părând să trăiască viaţa altui timp. Mai întâi moartea lui Zaharia Marineasa, apoi emigrarea teribilului naţionalist Guleş în Ungaria au pus capăt unei odisei publicistice începute promiţător, dar care intrase demult într-o fundătură irespirabilă.

Tot la Timişoara, pe lângă "mensualul" pomenit (şi "sateliţii" săi temporari, cum au fost, bunăoară, foile studenţeşti scoase de un Cătălin Dumitrean sau un Radu Bogoevici), au funcţionat în acest răstimp două edituri de dreapta destul de prolifice: "Marineasa", aureolată mai ales de editarea sau reeditarea unor opere ale lui Radu Gyr şi Vasile Băncilă, şi "Gordian", profilată mai ales pe (re)editarea în româneşte a scrierilor "Comandantului" (în condiţii de un primitivism editorial

deconcertant: format imposibil, hârtie de cea mai proastă calitate, tehnoredactare rudimentară, concepție grafică școlărească, inadmisibile deficiențe de redactare și corectură).

Oarecum din cadavrul *Gazetei de Vest*, în același spirit îngust, dar într-o variantă mai ponderată și cu o ținută publicistică incontestabil superioară, s-a editat la București, din '98 încoace, revista lunară *Permanențe*, inegală ca mai toate publicațiile de dreapta de la noi, dar putându-se recomanda și cu câteva numere de o lăudabilă consistență. Asupra ei, ca și asupra *Gazetei de Vest* într-o vreme, veghează umbra inflexibilă a contestatului activist ultrasimist Mircea Nicolau (în care nu știu cum se simte un tânăr inteligent precum Radu Creangă, fiul cunoscutului ziarist Mihai Creangă de la *România liberă*).

Mircea Nicolau e un nume de care te lovești la tot pasul în istoria postdecembristă a dreptei legionare. Pretins reprezentant și apoi succesor oficial al lui Horia Sima în țară, el a devenit campionul exclusivismului simist; controversat sub aspect moral, din motive biografice pe care nu mă hazardez să le invoc aici, a creat tensiuni și înlăuntrul taberei simiste (cazul regretatului Gheorghe Brahonschi). După eșecul U.D.C. (formațiune în care s-a implicat mai degrabă cu prudență), a înființat efemerul partid Noua Românie Creștină, în fruntea căruia l-a așezat "strategic" pe profesorul Șerban Suru, pentru a crea imaginea unei osmoze cu tânăra generație. Cum însă acesta din urmă a refuzat relativ repede postura "omului de paie", s-a creat o nouă sciziune, între "bătrâni" și "tineri", iar partidul s-a volatilizat. Neagreat inițial în sânul Partidului Pentru Patrie, a reușit în cele din urmă să-și facă loc în el, nu fără o nouă tulburare a apelor. De la un moment dat, a găsit oportun să acționeze mai degrabă sub paravanul Fundației Culturale "George Manu", pe care a întemeiat-o la București, continuând să controleze, pentru o vreme, atât editorialistica legionară de la Timișoara (*Gazeta de Vest* și Editura "Gordian"), cât și pe cea de la București (Editura "Majadahonda" – lăsată mai apoi pe seama soților Vlad – și mai târziu revista *Permanențe*). De la o vreme, Fundația "George Manu" coabitează cu Editura "Imago" din Sibiu. M. Nicolau a căutat, de asemenea, să-și apropie și alte grupări cu caracter (neo)legionar, precum Fundația "Buna Vestire" (ale cărei baze fuseseră puse de regretatul Simion Ghinea, ce a avut un rol însemnat și-n demarajul Editurii "Elisavaros") sau tinerii de la *Scara* (desigur prea "religioși" din punctul său de vedere).

Linia simistă a fost sprijinită puternic din exil, nu doar financiar (Aureliu Răuță, frații Ronnett etc.), dar și propagandistic, un rol important revenind în această ultimă privință neobositului Traian Golea, prolific editor de broșuri și volume în Statele Unite, sub egida unui așa-zis "Institutut de Studii Istorice Românești". Publicațiile lui Traian Golea – fără îndoială, dincolo de angajamentul său legionar, unul dintre marii apologeți ai cauzei românești în Occident, mai ales în problema Transilvaniei – au fost răspândite constant în mediile legionare din țară (mai ales după 1989), iar uneori reproduse, integral sau doar parțial, de principalele periodice de dreapta.

Ofensivei simiste antisimiștii au căutat să-i răspundă în țară (în exil exista *Vatra* lui Petru Vălimăreanu, ca să nu mai vorbesc de numeroasele broșuri și chiar volume anti-Horia Sima, mergându-se până la reeditarea îndoielnicului "dosar al rușinii", nedifuzat totuși pe scară largă) fie prin intermediul unor periodice sau edituri deschise principial ambelor tabere (cum au fost și *Punctele cardinale*, sau *Cuvântul românesc* din Canada, sau, cel puțin într-o vreme, Fundația "Buna Vestire" – cu periodicul omonim –, care în 1993 a tipărit, bunăoară, volumul *Din luptele tineretului român:1919-1939*), fie prin publicații proprii, la fel de radicale – și deci de reprobabile – ca și cele adverse (cum a fost ridicola revistă *Învierea* a doctorului Șerban Milcoveanu, ce adăuga visceralismului antisimist o aiuritoare fantezie istorică). Dincolo de suspiciunile ce au planat asupra sa (inclusiv în mediile ostile lui Horia Sima), pe care evit să le colportez aici, prestația publică a lui Șerban Milcoveanu – foarte mediatizat într-o vreme, inclusiv prin televiziune, ca pretins "purtător de cuvânt al punctului de vedere legionar" – a fost una în registrul exaltării penibile. Ca "locotenent" al doctorului Milcoveanu s-a hazardat să funcționeze tânărul gazetar Silviu Alupei (altminteri un om cu multe însușiri apreciabile), ce a făcut parte, în urmă, din gruparea ieșeană care a scos cele câteva numere substanțiale din publicația lunară *Biserica și problemele vremii* (cu o atitudine de dreapta mai mult implicită decât explicită).

Dacă veteranii, în genere, s-au resemnat, după febra primilor ani, să-şi restrângă "activismul" politic sau politizant la cadrul oferit de Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici (de unde iarăşi nu au lipsit tensiunile majore, pe alocuri împinse până la sciziune, între cei cu trecut legionar şi cei de alte culori politice, aceştia din urmă grupaţi în jurul controversatului Ticu Dumitrescu şi favorabili unei apropieri politice de ţărănişti, inclusiv prin Fundaţia Culturală "Memoria" şi prin revista omonimă "a gândirii arestate", muribundă după dispariţia entuziastului Banu Rădulescu, care cocheta prudent cu ideile de dreapta) sau de nostalgicul şi total necompetitivul partid legionar intitulat penibil "Pentru Patrie" (tentativă căznită de reînviere a vechiului partid "Totul pentru Ţară", consolându-se însă, sub presiunea birocratică a oficialităţilor şi cu iluzia naivă a unei "tactice" discreţii, să se înregistreze şi să funcţioneze – editând şi un *Curier informativ* lunar, mai mult de uz intern – sub titulatura fostei publicaţii comuniste a Armatei!!!), tinerii, în schimb, au produs o mai mare agitaţie, cu prelungiri până în prezent, în pofida puţinătăţii rezultatelor.

III

Cea mai promiţătoare a putut părea, la un moment dat, Mişcarea pentru România a lui Marian Munteanu, derivată mai ales din "fenomenul Piaţa Universităţii" şi din cultul liderilor pentru Eminescu, Nae Ionescu, Codreanu şi Petre Ţuţea. Având un model mai mult transparent decât mărturisit în vechea Mişcare Legionară (pe care a imitat-o de la simboluri până la vestimentaţie), Mişcarea pentru România (găzduită o vreme în casa profesorului şi scriitorului Marcel Petrişor, ca pe vremuri Legiunea în casa generalului Cantacuzino-Grănicerul) a reuşit să mobilizeze un număr considerabil de studenţi şi liceeni, obţinând, cel puţin momentan, şi graţiile unor vechi militanţi ai dreptei, ale unor distinşi oameni de cultură sau ale unor tineri intelectuali cu înclinaţii tradiţionaliste (dintre care n-au lipsit nici figurile teologice sau monahiceşti, sensibile la ortodoxismul afişat al M.P.R.). Marian Munteanu şi-a luat ca principali sfetnici pe profesorii Ilie Bădescu şi Ion Coja, de legionarii din ţară sau din exil ştiind să se folosească abil, nu fără o prudentă distanţă (de o poziţie privilegiată au beneficiat, o vreme, inginerul Duiliu Sfinţescu – unul dintre principalii finanţatori ai noii formaţiuni – şi un anumit grup de macedoneni "papanacişti"). Cu toate acestea, Marian Munteanu, în încercarea de a contracara anumite atacuri stigmatizante din partea presei democrate, a făcut şi afirmaţii destul de ambigue la adresa legionarilor, lezând multe sensibilităţi. Organul de presă al formaţiunii, intitulat chiar *Mişcarea* (1992-1995, cu discontinuităţi), a ambiţionat o publicistică bătăioasă, de un mare teribilism retoric, depăşind adeseori cadrele urbanităţii. Până la urmă două lucruri s-au dovedit fatale: pe de o parte suficienţa şi infatuarea liderului, pe de altă parte imixtiunea la vârf a unor figuri dubioase, de foşti securişti sau de flaşnetari ai naţional-comunismului, ce au târât partidul şi revista până în vecinătăţi vadimisto-păunesciene. Marian Munteanu a risipit un imens capital de popularitate şi n-a reuşit să valorifice până la capăt dramul de harismă ce nu i se poate contesta, fiind părăsit treptat de mai toată lumea, înainte de a fi apucat să aibă de spus un cuvânt semnificativ pe scena politică românească. În urmă, pare a-şi fi descoperit adevărata vocaţie, cea de om de afaceri (ipostază în care nici credulitatea generoasă a unor legionari din exil, nici relaţiile cu anumite oficine securisto-mafiote nu-i vor fi fost nefolositoare...). O tentativă mai târzie (sfârşitul lui '98) de publicaţie de dreapta finanţată de fraţii Marian şi Bogdan Munteanu, *Linia întâi* ("Săptămânal al oamenilor tineri"), s-a oprit la numărul-pilot, după o gestaţie costisitoare de mai multe luni, ce unora le-a putut crea impresia unei "spălări de bani"... (Recenta candidatură la preşedinţia României a fostului "martir anticomunist",

din partea oficinei securisto-mafiote a "Profesorului" Virgil Măgureanu – şeful S. R. I. de la data "martirajului" său –, nu-i doar o decepţie între altele, ci o pagină antologică din absurda tragicomedie politică românească a ultimului deceniu, trădând însăşi "mizeria" în care ajuns "dreapta" postcomunistă; celebrul refren "Mai bine mort decât comunist" pare a se fi transfomat, după zece ani, în... "Mai bine comunist decât mort"!)

Elementele cele mai de calitate din cadrul M.P.R., emancipate de conjuncturalul "mit Marian Munteanu", dar rămase fidele principiilor de bază ale dreptei creştine, chiar dacă poate cu un prea ostentativ rigorism ortodox şi într-o frondă prea nenuanţată cu Occidentul crepuscular, se găsesc regrupate astăzi în jurul publicaţiei *Scara* ("Revista de oceanografie ortodoxă. Politică şi cultură"), ajunsă în anul al patrulea şi în pragul "treptei a şasea"; cu o prestaţie onorabilă mai ales în domeniul spiritualităţii şi culturii ortodoxe, adăugând publicisticii curente şi o promiţătoare dimensiune editorială (nu fără stângăciile inerente oricărui început), de la o vreme în rodnică colaborare cu Mănăstirea Petru-Vodă (unde străluceşte marea figură duhovnicească a "legionarului" ceresc Justin Pârvu), echipa de la *Scara* constituie una dintre grupările de dreapta cele mai tinere şi mai dinamice, ambiţionând, în perspectivă, înfiinţarea unui partid de nuanţă *conservatoare* (în sensul clasic al termenului), de fapt un bastion de resurecţie naţională raportat la valorile eterne ale Tradiţiei. Rămâne de văzut în ce măsură vor afla sursele de finanţare necesare astăzi unui partid cu adevărat competitiv şi în ce măsură vor şti să-şi atragă potenţialul uman capabil să susţină, moral şi profesional, exigenţele unei politici deopotrivă realiste şi constructive.

Paralel cu Mişcarea pentru România, s-au mai înregistrat, tot la nivelul "noii generaţii", o aventură politică zgomotoasă şi caducă (materializată mai ales în revista *Noua Dreaptă*), avându-l în frunte pe Radu Sorescu (nepotul răposatului poet Marin Sorescu), personaj "uns cu toate alifiile", alternând, în malaxorul unui tupeu deconcertant, un pseudo-legionarism ultra-radical cu un soi de mitocănie naţional-comunistă mai tinerească, precum şi afacerismul dubios cu exerciţiul intelectual de mâna a doua (nu demult a publicat o modestă, dar totuşi utilă monografie Petre Ţuţea), şi, într-un registru de puritanism neolegionar, o familie de "cuiburi" *sui generis* ("Fapta"), având la origine şi la timonă cuibul "Horia Sima" din Bucureşti. Mai rezistente în timp decât partidele şi partiduleţele menţionate anterior, aceste "cuiburi" (la Bucureşti, pe lângă "Horia Sima", cuiburile "Nicoleta Nicolescu" şi "Cruce şi spade"; la Braşov – "Vlad Ţepeş"; la Cluj – "Ion Moţa"; la Constanţa – "13 Ianuarie-Majadahonda" şi "Virgil Teodorescu"; la Timişoara – "Ică Tănase"; la Sibiu – "Ion Banea", şi vor mai fi fiind şi altele, nu toate "încadrate" în suprastructura de mai sus) încearcă o retrăire în litera *Cărticicii şefului de cuib*, reluând oarecum ostentativ o serie de forme din recuzita vechiului legionarism (cămaşa verde cu diagonală, cântecul, tabăra de muncă, şedinţa săptămânală etc.); şeful nu se alege, ci se impune, iar cel care a ştiut să se impună cu un autoritarism digerabil a fost cu precădere Şerban Suru, lider îndelung mediatizat, prezentat nu o dată – spre indignarea multora dintre vechii legionari (care au emis împotriva lui şi o "circulară" fantezist-denigratoare, semnată din exil de Mircea Dumitriu, Dumitru Creţu şi Filon Verca) – drept noul "Şef al Mişcării Legionare din România" (titlu desigur exagerat, pe care iniţial Şerban Suru nu şi l-a atribuit el însuşi, dar pe care nici nu s-a ostenit să-l conteste, până la urmă "îndulcindu-se" a-l adopta).

Agreat la început (mai ales în cercurile simiste) ca "om al faptei", Şerban Suru a fost treptat dezavuat de majoritatea foştilor admiratori (cu unii dintre ei ajungând să se judece pentru calomnie); fapt este că multă lume neavizată a auzit în ultimii ani de Mişcarea Legionară aproape exclusiv prin intermediul lui. Oricâte rezerve s-ar putea formula cu privire la tipul lui de manifestare, omul este fără îndoială sincer şi fidel "cauzei" (în felul în care o înţelege el), având şi meritul de a nu fi cultivat făţiş gâlceava interlegionară. Mai trebuie adăugat că, pe lângă cuibul cu firmă din strada Iacob Negruzzi,

mai funcționează și o bibliotecă legionară bine înzestrată și lesne accesibilă, precum și o librărie de profil (Şerban Suru descinde din familia vestitului librar interbelic Pavel Suru).

Este curios că, într-un mediu în care proliferează foile cele mai obscure, Şerban Suru n-a ambiționat să aibă una proprie, preferând să se exprime mai ales prin interviuri și conferințe (unele ținute sub o firmă-paravan: Asociația Culturală Național-Creștină "Petre Țuțea").

În ce privește publicațiile legionare minore, dar onest lucrătoare, o mențiune aparte pentru valoarea lor intrinsecă merită poate, dintre întreprinderile mai vechi, foaia făgărășeană *Cuget și veghe* (ce a purtat pecetea morală a regretatului Virgil Mateiaș), iar dintre cele mai recente, *Crezul nostru. Foaie de acțiune românească*, ce apare cam de un an la Bacău, sub egida Fundației "Buna Vestire", mai ales prin strădania redactorului-șef Claudiu Târziu (sub tutela unor veterani de înaltă ținută morală, precum Virgil Velescu și Petre C. Baciu). În fine, un tineresc vârf de lance al dreptei radicale s-a vrut și Asociația "Vulturul Brâncovenesc", creată de Radu Chesariu.

Dreapta românească în genere, dar mai ales cea de sorginte legionară, a beneficiat în ultimii ani de sprijinul – nu atât partizan, cât onest profesional – al istoricului Gh. Buzatu și al colaboratorilor acestuia, concretizat mai ales în volumele *"Procesul" lui Corneliu Zelea Codreanu (mai 1938)*, scos în 1994 (împreună cu Kurt W. Treptow), și *Radiografia dreptei românești (1927-1941)*, apărută în 1996 (co-autori: Corneliu Ciucanu și Cristian Sandache). O corectă înțelegere a trecutului netezește indiscutabil calea restructurărilor prezente, chiar dacă nu poate rezolva impasurile actualității. Pe de altă parte, pentru mulți oameni neangajați, rămâne mult mai convingător discursul istoriografic decât cel politic. Din păcate, cazul grupului Gh. Buzatu este unul destul de izolat, istoriografii noștri profesioniști continuând să ocolească problema sau mulțumindu-se să colporteze vechile poncife, astfel că o contribuție mai importantă vine, cel puțin deocamdată, din partea cercetătorilor străini (a se vedea, bunăoară, ampla listă bibliografică intitulată "Străinii despre Mișcarea Legionară din România", publicată mai întâi în *Puncte cardinale*, în februarie și iunie 1996, apoi, cu adaosuri, în anexele volumului Julius Evola, *Naționalism și asceză. Reflecții asupra fenomenului legionar*, FRONDE, Alba Iulia-Paris, 1998; fundația/editura româno-franceză FRONDE, ținută de G. Pișcoci-Dănescu, ca și Librăria Românească de la Paris, constituie un alt bastion ideologic al dreptei, mai puțin "puritan", pendulând între legionarism și fascismele occidentale, cu o certă propensiune spre istoria revizionistă, mai ales după "scandalul Garaudy").

IV

Există desigur, cu cristalizări mai vizibile în ultimii ani, și o dreaptă nelegionară (ceea ce nu înseamnă neapărat *anti*-legionară), a cărei cale a fost netezită mai ales de activismul tradiționalist-ortodox al Fundației și Editurii "Anastasia" din București (întemeiate în 1992 de pictorul și publicistul Sorin Dumitrescu). Deși preocupată cu precădere de problemele de spiritualitate, morală și cultură creștină, "Anastasia" n-a ignorat nici dimensiunea politică a vieții creștine și naționale, așa cum o atestă atât o parte din volumele editate (mai ales cele din colecția "Dreapta europeană"), precum și vechile "Seri Darvari" sau pagina creștină săptămânală "Calea, Adevărul și Viața" (găzduită mai întâi de cotidianul *România liberă*, iar actualmente de cotidianul *Ziua*). La un moment dat (pe vremea când la direcția editurii se afla încă Teodor Baconsky) a existat tentativa unui săptămânal intelectual de dreapta, *Linia dreaptă*, ce n-a ajuns din păcate să se realizeze (dar care pare să renască astăzi – independent de "Anastasia" – într-un nou proiect, încă mai ambițios și de cadru mult mai larg, sub titlul evaziv *Aproape*, cu sprijinul multor intelectuali de elită, aparținând majoritar generațiilor mai tinere). Nu-i mai puțin adevărat că temperamentul dificil al maestrului Sorin Dumitrescu, dublat de un orgoliu exacerbat, este mai degrabă dizolvant decât coagulant, riscând să se transforme într-o "cruciadă" solitară (ca să nu spun: într-o afacere strict personală).

Tot din 1992, la Sibiu, a început să apară – cu discontinuități – o nouă serie a revistei *Gândirea* (girată moral și publicistic mai ales de decanul de vârstă al scriitorilor români, Pan M.

Vizirescu, "ultimul gândirist", trecut la cele veşnice acum câteva luni), cu conţinut preponderent cultural şi religios, dar cu o poziţie de dreapta fatalmente implicită, urmând linia tradiţionalismului ortodoxist al lui Nichifor Crainic (în ultimă instanţă, antilegionar). Astăzi publicaţia – ce a trăit mai mult din reproducerea unor texte interbelice îndeobşte uitate – pare a nu mai avea viitor.

Un discurs de dreapta cumpănit, fără puseuri (neo)legionare, dar confuz ca actualitatea însăşi, oferă, în plan strict publicistic, revista bucureşteană *Vremea dreptei* (apărută începând din decembrie 1998, întâi săptămânal, apoi doar lunar), răsărită din coasta Editurii "Vremea" (nici o legătură cu *Vremea* lui Adrian Păunescu!), prin strădania soţilor N. Henegaru şi Silvia Colfescu, binecunoscuţi editori de literatură anticomunistă (documente, memorii, beletristică – mai ales poezia lui Radu Gyr). Publicaţia – acum intitulată, mai ferm, *Vremea dreptei naţional-creştine* – e sobră şi bine intenţionată, dar îi lipsesc – cel puţin deocamdată – plămânii pentru o respiraţie mai largă (la care năzuise iniţial, când semnăturile erau ceva mai variate, iar stilul ceva mai vioi).

O poziţie moderată de dreapta, la nivel strict publicistic şi atitudinal, se întâlneşte şi-n *Aldine* (suplimentul de sâmbăta al *României libere*, condus de experimentatul om de presă Mihai Creangă şi bucurându-se de semnătura constantă a unui remarcabil romancier şi eseist hrănit la izvoarele Tradiţiei: Dan Stanca). Suplimentul respectiv se vădeşte preocupat mai ales de istoria rezistenţei anticomuniste, de deconspirarea ororilor "holocaustului roşu", de provinciile româneşti înstrăinate şi de soarta generală a românilor din diaspora. Opţiunea monarhistă e fermă şi uneori ditirambică, iar Ortodoxia este cruţată de furia bolnavă cu care un Ion Zubaşcu o atacă sistematic în paginile cotidianului bucureştean.

Chiar în *Aldine*, pe 1 aprilie 2000, a apărut un aşa-numit "Contra-atac al Noii Drepte în plină ofensivă a stângii", declaraţia de principii ("Pentru o nouă dreaptă") purtând semnătura tânărului Bogdan George Rădulescu, liderul grupului respectiv (deocamdată mai mult un grup "de reflecţie" decât o grupare politică). Falimentul tot mai evident al stângii (fie ea comunistă, neo-comunistă, cripto-comunistă sau anti-comunistă) a făcut să se vorbească tot mai mult, în ultimii ani, de necesitatea unui front al dreptei, flexibil şi actualizat. Însă imperativul unei "noi drepte" (sintagma are deja o istorie de aproximativ trei decenii în Occident) aproape că s-a ieftinit, înainte de a da vreun rod semnificativ. În realitate, dreapta n-are nevoie să fie "nouă" sau "veche", ci să se dovedească autentică, realistă şi constructivă. Dacă în 10 ani de tatonări în România post-comunistă nu s-a putut naşte o astfel de dreaptă credibilă şi funcţională, faptul se explică, probabil, dincolo de handicapul anumitor nostalgii opărite (cazul rămăşiţelor legionare) sau anumitor imposturi uzurpatoare (cazul rămăşiţelor naţional-comuniste), mai ales prin aceea că în lumea românească nu există suficienţi oameni cu adevărat "drepţi", nici suficientă încredere în valorile şi resursele noastre proprii, nici suficientă îndrăzneală şi pricepere de a înfrunta poncifele ideologice ale stângii (puternic alimentate de propaganda mondialistă). Pe acest fond, grupul "Noua Dreaptă" (a nu se confunda cu Forumul Creştin "Noua Dreaptă", aflat, pe cât se aude, în curs de constituire) încearcă, nu fără un anumit teribilism juvenil, să contribuie la depăşirea acestui impas, cu pretenţia că s-ar afla în posesia formulei optime şi viabile a unei drepte româneşti actuale, "emancipate" de temeiurile "dreptei de modă veche" (care s-ar indentifica, în mare, cu "tradiţionalismul, naţionalismul şi spiritualismul creştin"). "Noua Dreaptă" pare atrasă mai degrabă, după anumite modele occidentale, de tradiţiile ancestrale ale Europei păgâne, sau de acel "creştinism cosmic" (M. Eliade) puternic contaminat de păgânism. Ea se sfieşte de vecinătăţile legionare (fără a le ignora sau dispreţui), dar şi de ispitele liberalismului (în speţă, de reducţionismul "capitalist" al dreptei la cultul proprietăţii, libera iniţiativă şi elitismul economic). Discursul este modern şi urban, "european" în sensul bun al cuvântului. Revista grupului, *Măiastra* (apărută sub egida unei aşa-numite "Fundaţii Pentru O Nouă Civilizaţie Europeană", în jurul căreia pare tentat să graviteze şi caricaturalul proiect de dreapta al ultrademocratului neconsolat Ion Varlam), densă şi interesantă, dar rău îngrijită redacţional, a făcut ceva vâlvă după lansarea numărului 2 la Sala Rondă a Muzeului Literaturii Române (unde a fost prezent, printre alţii, şi criticul literar Laurenţiu Ulici, lider al U.F.D. şi preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România), fiind atacată cu nedreaptă violenţă dinspre

oficinele politice sau culturale ale stângii democrate, sub cuvânt că ar reînvia... "simbologia nazistă" (Daniel Grümberg)! Deocamdată grupul este, aş zice, în curs de maturizare.

Cu un mai mare impact în viaţa politică (mai ales la nivel parlamentar), dar şi culturală (printre liderii săi numărându-se şi preşedinţii unor uniuni naţionale de creaţie), actuala Uniune a Forţelor de Dreapta (U.F.D.), a cărei denumire trimite mai degrabă la un deziderat decât la o stare de fapt, este ipostaza consolidată a Partidului Alternativa României (P. A. R.), născut din disidenţa unui grup liberal avându-l în frunte pe energicul Varujan Vosganian (armean de confesiune ortodoxă). Partidul, alcătuit din oameni de vârstă medie şi cu dare de mână, unii deja hârşiţi pe scena politică a ultimului deceniu, pare a avea o opţiune de dreapta din ce în ce mai fermă, în care dinamismul economic al liberalismului forţează coabitarea cu naţionalismul constructiv şi cu spiritualismul principial. Preocupată să se diferenţieze categoric atât de legionarism, cât şi de naţional-comunism, U.F.D. este încă în căutarea unei lămuriri doctrinare. Intrarea în "Convenţia 2000", alături de ţărănişti (inclusiv aripa disidentă a ex-premierului Victor Ciorbea), grupul liberal Remeş, "Moldovenii" lui Simirad şi ecologişti, s-ar putea dovedi o mişcare politică abilă, ruinele ţărănismului având încă oarecare lustru şi oarecari simpatii inerţiale, iar creştin-democraţia şi ecologismul fiind totuşi direcţiile politice cele mai compatibile astăzi cu o dreaptă moderată şi realistă. Deschiderea spre tineret, atât de zgârcită în cazul "partidelor istorice" (pe care s-a altoit până astăzi "opoziţia anticomunistă" de prim-plan), reprezintă o notă salutară a U.F.D. (ce a dovedit deocamdată, comparativ cu alte formaţiuni de dreapta, o percepţie mai exactă a realităţilor complexe ale momentului şi o superioară strategie politică, fie şi cu preţul unor "impurităţi" conjuncturale). Cert este că, în timp ce dreapta (neo)legionară agonizează marginal, atomizată şi romantic-desuetă, parazitând pe apusa măreţie a epocii interbelice, dreapta ufedistă, chiar dacă mai confuză ideologic şi poate mai labilă sub aspect moral, *se vede* şi *se aude*, câştigă procente preţioase în perspectiva apropiatelor alegeri, iar când se opinteşte şi dă din coadă, atât cât îngăduie precaritatea contextului, nu-i zornăie strident tinichelele trecutului...

V

La capătul acestui expozeu, nu-mi propun să trag eu însumi concluzii tranşante, mai ales ca unul care priveşte lucrurile *din interior* şi nu ignoră riscurile *subiectivităţii*. Am formulat pe parcurs observaţii ce-ar putea constitui pretexte pentru o reflecţie mai adâncă, angajând răspunderea tuturor celor ce se declară sau doar se simt "oameni de dreapta" (fie că sunt sau nu membri ai vreunei grupări sau formaţiuni). M-aş mulţumi doar, pe de o parte, să spun că mi se pare că atât "vechea" cât şi "noua" dreaptă, pe lângă anumite limite omeneşti, au deopotrivă valori viabile, potenţial convergente într-o sinteză strategică şi doctrinară mulată inteligent pe realităţile curente, iar, pe de altă parte, să mă întreb (retoric?) dacă bilanţul nu ar fi fost cu totul altul în măsura în care toate aceste "aventuri" divergente, cu toate energiile şi cu toate fondurile lor, ar fi avut înţelepciunea, luciditatea şi smerenia de a converge într-un *front unitar al dreptei*. Mă ispitesc să cred că am fi putut avea astăzi, la zece ani de la eliberarea formală de comunism, un mare partid de dreapta, capabil să se măsoare chiar cu o coaliţie a forţelor stângiste, precum şi cel puţin două-trei solide publicaţii congenere de largă răspândire, capabile să formeze şi să întreţină un adevărat curent de opinie, în răspărul ideologiilor dizolvante. Aşa însă, prin risipirea iresponsabilă a forţelor ei, dreapta n-a făcut, din păcate, decât să netezească, indirect, calea falimentară (dar tupeistă) a stângii de toate nuanţele, care poartă, pe cât se vede, dincolo de perspectivismul demagogic aferent noii "limbi de lemn", mai mult spre o dezintegrare naţională decât spre o reală "integrare europeană".

Dar, cine ştie, poate că dreapta, tocmai pentru că se vrea şi trebuie să fie *naţională*, va descoperi, în ceasul al doisprezecelea, "mintea românului cea de pe urmă"...

NICOLAE POP
(SIBIU)

DESTINUL ŞCOLII ROMÂNEŞTI

Răfuiala regimului comunist cu Şcoala şi Biserica s-a declanşat îndată ce puterea a fost luată de către cei "fără neam şi fără Dumnezeu", aserviţi ocupantului străin. Cele două instituţii prin care s-a cultivat spiritualitatea şi s-au păstrat şi apărat tradiţiile noastre naţionale trebuiau oprite de la împlinirea menirii lor. Ucigaşii de suflete ştiau bine că fără lumina minţii şi fără strălucirea spiritului nici indivizii şi nici comunităţile nu mai sunt în stare să facă faţă potrivnicilor, motiv pentru care au lichidat elitele şi au prefăcut cultura într-o afacere ideologică, sărăcind-o până la disoluţie.

Prin Legea Învăţământului din august 1948, completată cu alte măsuri ulterioare circumscrise metodelor aplicării principiului "luptei de clasă", şcoala românească a fost supusă unui proces sistematic de transformare în anexă a Partidului Comunist. Împlinirea actului criminal de distrugere a valorilor naţionale, concomitent cu campania de falsificare a trecutului istoric, s-a înfăptuit mai cu seamă prin intermediul şcolii. În chip brutal şi cu evidentă rea-intenţie, s-a urmărit – iar din păcate s-a şi reuşit adesea – inocularea unei atitudini de dezinteres, ostilitate şi dispreţ faţă de valorile sacre ale tradiţiei naţionale şi ale credinţei creştine.

Amintita Lege a Învăţământului, act normativ odios şi abuziv, a fost temeiul juridic pe care s-a clădit întreaga reţea şcolară "unificată şi laicizată" din România comunistă. În procesul de îndoctrinare comunistă bazat pe dogmele "materialismului dialectic şi istoric, ideologiei marxist-leniniste şi ale ateismului ştiinţific", şcolii, controlate şi subordonate Partidului unic, i-a revenit o misiune de prim rang. Instituţia a fost grabnic reorganizată şi condusă după model sovietic, multe dintre manualele şcolare fiind copii după originalele din limba rusă. Măsurile "reformiste" au avut consecinţe de cea mai mare gravitate şi cu o sferă de cuprindere care include întreaga lume românească.

Faptul că manualele şcolare antedecembriste se "planificau" şi se tipăreau şi cu aprobarea Secţiei de Propagandă a C.C. al P.C.R. a rămas o chestiune de notorietate. Odinioară, poruncile erau date de la sediul Cominternului, dar la Bucureşti erau îndeplinite cu zel şi obedienţă. Acum se primesc doar aparent nevinovate "sugestii" din direcţie opusă, ceea ce nu înseamnă că urmările sunt fundamental diferite.

Ruina lumii româneşti din ultima jumătate de veac, mai ales în sfera spiritualităţii (în care educaţia şi învăţământul ar trebui să ocupe un loc de prim rang, *de jure* şi *de facto*, nu doar propagandistic şi declarativ), este departe de a-şi fi găsit vindecarea în anii din urmă. Dimpotrivă, ceea ce prin teroare şi samavolnicie a fost adesea imposibil de înfăptuit în regimul fărădelegilor comuniste nu pare să fie o piedică în calea "libertăţilor Occidentului democratic". Primite şi însuşite nu doar în manieră "liber consimţită", ci cu entuziasmul cel mai zgomotos, multe dintre "valorile" stângiste ale Apusului se convertesc şi pe la noi în practicile şi ticăloşiile cele mai diverse, identice cu cele din locurile lor de baştionă. De la abandonul şcolar până la prostituţie, de la consumul de droguri, libertinaj, pornografie şi comportament sexual deviant până la practicile sataniste,

pruncucideri ori alte crime dintre cele mai oribile, totul se regăsește și pe la noi. La acest nivel ne putem lăuda că suntem deja integrați lumii "civilizate"!

Cumplita criză morală, profundă și atotcuprinzătoare, își are originile tocmai în vremurile în care școala a fost aservită cu totul statului comunist ateu, pentru care dascălul, indiferent ce nivel al școlarizării deservea, devenise un slujbaș umil și depersonalizat. Menirea lui era să asigure succesul acțiunii de formare a contingentelor unei societăți ineficiente economic, dar aflate sub controlul absolut al Partidului Comunist și Securității, mânată spre o existență a mizeriei uniformizate: nimeni nu trebuia să iasă nestandardizat.

Este lesne de observat că inerțiile ce marchează școala românească de astăzi sunt datorate, din păcate, în bună măsură, și corpului didactic care, în cea mai mare parte a lui, se dovedește lipsit de disponibilitatea, voința și capacitatea de a se desprinde din chingile vechilor mentalități; regimul comunist și-a pus o amprentă definitivă asupra multor dascăli. Numeroase posturi de autentici modelatori de caractere, luminători de conștiințe și ziditori de competențe continuă să rămână vacante nu doar în statistici. Iar realitățile se prezintă astfel și pentru că, alături de numeroase alte aspecte de anormalitate, continuă să se mențină încă în posturi de decizie (de la simpli directori de școli sătești la înalți demnitari ministeriali) multe persoane ale căror unice merite au fost acelea că s-au distins doar prin zelul cu care au ostenit (în campaniile agricole, în cele de recuperare a deșeurilor refolosibile și de omagiere a "conducătorilor iubiți"!) la transformarea școlii în dependință decerebrată a puterii în funcțiune.

Spre paguba întregii societăți românești actuale și cu efecte dintre cele mai grave pentru prestigiul instituției însesi, fenomenul corupției și al fărădelegilor de tot felul nu a ocolit nici școala. Cazul de negustorie, celebru la vremea lui, dar acoperit de uitare, cu subiectele de examen la admiterea în licee de la Sibiu, din iunie 1997, nu a rămas nicidecum singular, așa cum nu sunt fapte izolate nici scandalurile (inclusiv cele de corupție) de la nivelul multor inspectorate școlare.

Efortul conducerii Ministerului Educației Naționale, sub multe aspecte lăudabil, de a așeza instituțiile școlare pe alte temelii, prin reformarea și restructurarea întregului sistem al educației și instrucției (discipline și programe de studiu, manuale, structura anului școlar, o nouă metodologie a evaluării și a examenelor având caracter național unitar) își va putea găsi împlinirea numai în măsura în care vor conlucra toți factorii implicați și responsabili. Școala românească ar putea dobândi un nou chip și ar putea redeveni instituția de cultură în care să se oficieze, cu căldura dragostei și a respectului dintre învățăcei și magiștri, într-o necesară și permanentă atmosferă de decență, de sobrietate și solemnitate, procesul încărcat de noblețe al educației generațiilor tinere, dar numai cu condiția ca măsurile privimd reforma sistemului să cuprindă *toate nivelurile* și să vizeze în termeni concreți *toate elementele componente*: tineretul școlar, corpul didactic, baza material-logistică, relațiile cu celelalte instituții de educație și cultură, cu factorii deciziei politice și, nu în ultimul rând, cu Biserica.

Din păcate, însă, în viziunea unora dintre "europeniștii" pe mâna cărora se află soarta educației naționale și a școlii din România, "reforma curiculară" și conținutul noilor manuale de Istorie (mai ales a Românilor) nu pare a însemna (așa după cum cei de bună-credință ar fi tentați să creadă și s-ar fi așteptat să se întâmple) o autentică restructurare și înnoire a instituției școlare, în sensul redării prestigiului și rolului acesteia, a întăririi menirii ei educative. Actualul conținut al programelor și manualelor de istorie este "pe linia" sugestiilor primite de la *Project Ethnic Relation* (cu sediul în New Jersey, U.S.A.), sub a cărui oblăduire a fost organizat, în octombrie 1988, seminarul de la Târgu Mureș cu tema "Manualul de Istorie – izvor de cunoștințe sau generator de stereotipuri?". Cu acest prilej a fost conturată "noua viziune", aceea de a se învăța și însuși *"o istorie de tip european și prin care se înțelege prezentul..."*, din capul locului respingându-se cu un exclusivism demn de o cauyă mai bună *"una de tip mobilizator, cu modele de eroism și patriotism,*

cu menirea de a genera o loialitate națională". Ceea ce de multă vreme s-a planificat prin cotloanele și tainițele Ocultei mondialiste a fost dat apoi spre împlinire bravilor urmași ai lui Roller, dar recondiționați postdecembrist în laboratoarele propagandei aceleiași Oculte masono-stângiste...

Pornindu-se de la o asemenea "bună și sănătoasă orientare" și dispunându-se de o bază logistică adecvată, au fost tipărite o mulțime de manuale școlare alternative, inclusiv cele de *Istoria Românilor* și *Istorie Universală*, manuale în care, apre "a se înțelege prezentul" așa cum se cuvine, preocuparea expresă se manifestă mai cu seamă pentru fenomenele, evenimentele și procesele ultimelor două secole (tendențiozitate și selectivitate manifestată nu doar din acest punct de vedere), răstimp ce corespunde istoriei acelui stat care a fost declarat dintru începuturile sale drept împlinitor al scopului de obediență masonică al "noii ordini mondiale" (*novus ordo seclorum*), aflat în curs de a deveni realitate.

Manuale școlare alternative s-au folosit și în învățământul românesc interbelic, dar concepute și întocmite de personalități responsabile ale culturii naționale, spre a servi intereselor românești fundamentale, exprimând adevărul și cultivând conștiința identității etnospirituale, axată pe triada fundamentală (iar nu "fundamentalistă"!) "Neam, Țară și Dumnezeu".

Declarat "prioritate națională" (după mersul lucrurilor, s-ar părea că formula este mai mult propagandistică și că urmărește, în primul rând, scopuri electorale), domeniul educației naționale și al învățământului, din nefericire, continuă să se confrunte cu foarte multe, complexe și, adesea, grave probleme; cele fundamentale nefiind doar de natură financiară, tehnică sau logistică.

În primul rând, numeroasa breaslă a slujitorilor catedrei constituie o categorie socio-profesională profund neomogenă. Chiar și pentru că în nici un alt domeniu ocupațional nu există categoria "suplinitor", chestiunea merită toată atenția (un studiu al problemei, în toată complexitatea sa, ar permite concluzii pertinente și măsuri adecvate). Există însă, pe deasupra, o altă mulțime de cauze care împiedică corpul didactic să-și îndeplinească menirea și să-și facă datoria de modelator de caractere, de luminător de conștiințe și de formator de competențe, cea pecuniară neaflându-se pe ultimul loc...

Rolul educativ al școlii este, din păcate, grav afectat de o mulțime de factori perturbatori, ce-și au resorturile atât în interiorul structurilor și comportamentelor instituției școlare înseși, cât și în afara ei.

Capacitatea de justă evaluare a realității, cea de reacție adecvată la evenimente și situații, mentalitatea și orizontul cultural al multora dintre slujitorii catedrei nu le depășesc cu nimic pe cele din vremurile când școala era anexa prestatoare de servicii (pe baza principiului gratuității mascat de lozinca "muncii patriotice") în beneficiul secțiilor de propagandă și ale gospodăriilor de partid.

Statutul și prestigiul moral-civic, condițiile profesional-salariale ale personalului didactic continuă să rămână departe de ceea ce ar trebui să reprezinte, în deceniul postdecembrist nemodificându-se în bine aproape nimic. Prost plătită, dăscălimea se zbate să supraviețuiască în condiții umilitoare, trăind adesea la standarde aflate sub limita decenței, iar în nu puține cazuri, în mizerie cruntă. Există însă și excepții; este cazul acelora pentru care meseria aceasta atât de nobilă nu este *un apostolat*, ci *o afacere*, la fel ca orice alt *business*, motiv pentru care și-au pus în lucru profitabile linii în "industria meditațiilor" (ce funcționează în cea mai mare parte în semiclandestinitate și ilegalitate), oferind servicii bine plătite pentru odraslele celor cu dare de mână.

Pe de altă parte, cei mai mulți dintre cei care bat în continuare la "porțile afirmării" în profesiunile educativ-instructive nu sunt nicidecum elitele promoțiilor școlii secundare și superioare românești, motiv pentru care înlocuirea naturală și infuzia de forțe proaspete nu se face nici pe departe la nivelul nevoilor reale ale unei grabnice schimbări *calitative* într-unul dintre cele mai

importante domenii ale societății românești. Dacă se mai adaugă și faptul că marea majoritate a celor mai tineri dintre actualii slujitori ai catedrei sunt puternic contaminați de "valorile" de consum ale Occidentului, înțelegerea stării lucrurilor din lumea școlii românești se simplifică. Numai că nu există semne încurajatoare care să dovedească faptul că sunt destui cei care ar putea ajunge la o percepere a imaginii și mentalităților Apusului așa cum o face Vladimir Volkoff în a sa *Petite histoire de la désinformation* (în recenta versiune românească: *Tratat de dezinformare*). Pentru că, dincolo de aparențele bunăstării materiale, în Occident are loc, chiar în răspărul propriei tradiții, *"distrugerea definitivă a tuturor valorilor moștenite de la creștinism și constituirea unei societăți fără alte structuri decât cele ce se ivesc din corupția ambiantă"*, scopuri realizabile prin *"distrugerea valorilor tradiționale, a religiei, a familiei, a bunelor moravuri"* și materializate în modul cel mai concret prin *"nihilismul moral al tinerelor generații"*.

Din exterior, societatea exercită asupra tineretului școlar influențele cele mai nefaste, printr-o întreagă gamă de mijloace, pe cât de diverse, pe atât de perfide. *Mass-media*, televiziunea în primul rând, reprezintă tocmai antimodelul a ceea ce ar trebui să reprezinte în plan educativ-formativ. Posturile românești de radio și televiziune se întrec cu cele occidentale în emisiunile adresate tineretului, dar în locul preocupărilor pentru cultivarea unor autentice valori spirituale și moral-comportamentale, izvorâte din tradițiile naționale și creștine, se manifestă tocmai preocuparea expresă pentru distrugerea acestora. Îndemnurile (adresate mai ales adolescenților) la destrăbălare, sfidarea autorității și răzvrătire împotriva Familiei, Școlii și Bisericii, la negarea și macularea fățișă și brutală a tot ceea ce este puritate și sacralitate, credință și tradiție, se fac cu agresivitatea nerușinată și josnicia dezgustătoare a celor ce nu mai au nimic sfânt. Violența, imoralitatea, perversiunile și fărădelegile de tot felul ocupă cu prioritate micile ecrane și sunt prezentate cu atâta ostentație încât, pentru copilul sau adolescentul scăpat de sub influența familiei și a școlii, ele devin fapte firești!

Dacă noile planuri/programe de învățământ și manuale "alternative" reușesc să treacă sub tăcere sau să diminueze elemente fundamentale ale Istoriei vechi și medievale a Românilor, ale literaturii române, adică tocmai pe acelea ce presupun cunoașterea și însușirea datelor care se constituie în componente fundamentale ale conștiinței și identității etno-spirituale românești, datoria slujitorilor catedrei este aceea de a face cuvenitele reparații, cu prețul asumării riscului implicit rostirii adevărului. Menirea școlii românești, în primul rând a celei secundare și superioare, trebuie să fie și să rămână aceea de a pregăti viitoarea *elită națională*, iar nu subordonarea acesteia intereselor populismului mondialist (cea mai odioasă creație a stângii acestui secol).

Datoria de a repune valorile la locul lor revine, în primul rând, slujitorilor Altarului și ai Catedrei. Numai prin truda lor sisifică Neamul Românesc se mai poate regăsi pe sine, într-o *dreaptă* plinătate...

TRAIAN POPESCU
(BUCUREŞTI)

SCURTĂ INCURSIUNE ÎN ISTORIA ROMÂNILOR

Scriu aceste rânduri cu un sentiment de tristeţe şi cu o stare psihică care alternează între insatisfacţie şi stupefacţie, în urma citirii manualului de *Istoria românilor* pentru clasa a XII-a, elaborat de conf. univ. dr. Sorin Mitu (coordonator), prof. dr. Lucia Copoeru, conf. univ. dr. Ovidiu Pecican, lector univ. Liviu Ţârău, asist. univ. Virgiliu Ţârău, aprobat de Ministerul Educaţiei Naţionale şi editat de Editura "Sigma".

Nu o fac nici cu "mânie proletară" şi nici dintr-o posibilă „exaltare naţională", ci din convingerea că „falsul" se poate instala confortabil în conştiinţa oricui, dar în special a tinerilor, fie direct prin minciună, fie prin omisiune.

Pentru a înţelege motivaţia demersului meu, voi prezenta câteva date biografice. Am absolvit cursurile liceale ale liceului „Aurel Vlaicu" din Bucureşti în anul 1942, avându-i ca profesori pe: Bartolomeu Popescu (Limba Română, director, devenit profesor universitar de „Apologetică" la Facultatea de Teologie din Bucureşti); Pompiliu Constantinescu (Limba Română, director în perioada 1940-1946, cunoscut critic literar); Şerban Cioculescu (Limba Franceză, ulterior profesor universitar şi academician); Dimitrie Murăraşu (Limba Franceză, istoric literar, devenit apoi profesor la Academia Comercială); Sterie Diamandi (Economie Politică, Psihologie, Logică, Filosofie, autor al monumentalei lucrări *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului* – în 3 volume); Nicolae Lungu (Muzică, dirijor, compozitor); Emil Sanielevici (Ştiinţe Naturale); Remus Ilie (Istorie, autor de manuale); Mauriciu Kandel (Geografie, ulterior profesor universitar de Istorie).

Am absolvit apoi Politehnica şi Academia Comercială.

Cele învăţate de la amintiţii profesori corespund exact cu afirmaţia din manual cuprinsă în „Introducere: Românii şi Europa": *„Dar* – istoria (n. n.) – *este o poveste care te poate ajuta realmente în viaţă, tot aşa cum te ajută învăţarea unei meserii sau a unei limbi străine"*. Pe mine m-a ajutat, împreună cu credinţa în Dumnezeu, să parcurg 16 ani de detenţie sub comunişti.

Mi-am însuşit Istoria Românilor nu numai din manuale, ci şi în urma recomandărilor din timpul liceului, când i-am citit pe: A. D. Xenopol (*Istoria Românilor*, ed. a III-a, din 1925, pe care o am în bibliotecă), Vasile Pârvan (*Getica*), Constantin Giurescu (tatăl, a cărui mare sinteză o am în bibliotecă), N. Iorga (studii nenumărate), P. P. Panaitescu (autorul unuia dintre cele mai bune manuale) ş.a. Din păcate, aceste nume nu le găsesc citate în manualul despre care scriu. De aceea voi apela mereu la izvoarele şi documentele puse la dispoziţie de aceştia, cu minuţiozitatea cercetătorului pasionat de adevăr.

La pagina 12 găsim în manual : „Ca orice mit al originilor, povestea neamului lor, rod al căsătoriilor dintre bărbaţii romani şi femeile dace, ascunde, în pofida naivităţii ei, un sâmbure solid de adevăr istoric". Am încheiat citatul. De ce *mit al originilor* (subliniat în manual) şi de ce „sâmbure de adevăr"? *Dicţionarul Limbii Române* precizează: MIT = 1) Povestire fabuloasă care cuprinde credinţele populare (antice) despre originea universului şi a fenomenelor naturii, despre zei şi eroi legendari etc.; poveste, legendă, basm. 2) Reprezentarea deformată a unui lucru, a unui fenomen, a unei situaţii". Citez acum pe Xenopol: „Sănătate şi răbdare cetitorilor, iar tinerilor îndemn la citit, căci însuşirile cele mari ale unui popor nu se desăvârşesc decât prin studiul desfăşurării trecutului său". Toţi marii istorici amintiţi explică formarea poporului român, în sute de pagini, nu apelând la „mituri", ci la contextul

istoric şi geografic al epocii, cu elemente furnizate de scrierile timpului şi de arheologie, toponimie, organizări statale etc.

La pag. 11, lângă portretul (sculptură) lui Decebal, sunt câteva rânduri explicative: „Nasul fin, pomeţii obrajilor înalţi, buze senzuale”. În gândirea autorilor probabil că aceste explicaţii au menirea să-l facă pe cititor să perceapă personalitatea marelui rege dac. Poate că ar fi fost mai potrivită totuşi descrierea lui Decebal de către Dio Cassius, redată de A. D. Xenopol astfel: „Priceput la cunoştinţa războiului şi dibaciu în mânuirea lui, înţelegând când trebuie să lovească şi când trebuie să se retragă, meşter în aşteptarea curselor şi iute la faptă, ştiutor atât a se folosi de izbândă cât şi a îndrepta înfrângerea suferită, el deveni pentru mult timp un potrivnic periculos poporului roman”.

Continuând lectura manualului, găsim la pag. 16, citez: „Primele ştiri despre formaţiunile politice din Transilvania, care ar fi existat aici în sec. al X-lea, la data venirii ungurilor, ne-au fost lăsate de un cronicar anonim notar al regilor maghiari din sec. al XIII-lea, unii cercetători (care? – n. n.) de astăzi cred că şefii românilor pomeniţi de acesta (Menumorut, Glad şi Gelu) nu au existat cu adevărat, pentru că istoricii din vremea respectivă obişnuiau să amestece adevărul cu ficţiunea”. Lăsând faptul că termenul de „şef” este nepotrivit cred pentru „conducătorii” acestor formaţiuni, citez iar pe Xenopol: „Asupra vechimii aşezământului voievodatului la Românii şi Slavii din Transilvania, se poate îndruma aflarea lui chiar la Unguri, despre care Constantin Porfirogenetul spunea că la venirea lor în Panonia, şi chiar înainte, erau sub conducerea unor voievozi. Fără îndoială că Ungurii nu putuseră aduce cu sine, din stepele asiatice, acest aşezământ bulgăresc...”. Şi în continuare: „Să cercetăm care au fost voievodatele care se aflau în fiinţă în ţările de peste munţi din stînga Tisei, la venirea Ungurilor; cronica cea mai veche ungurească, scrisă de *Anonymus Belae Regis Notar*, enumeră trei: al lui Menumorut, dintre Someş şi Mureş, prin Crişana şi nordul Transilvaniei, al lui Glad prin Banatul Timişoarei, şi al lui Gelu în Transilvania. Alte izvoare posterioare mai adaugă un al patrulea principat, în sudul Transilvaniei. Să cercetăm dacă existenţa acestor state se adevereşte pentru timpul când părţile locuite de Români au fost supuse de Unguri”. Am încheiat citatul. Şi de la pagina 129 la pagina 144 este prezentat un amplu studiu de cercetare şi documentare al acestei perioade istorice.

La aceeaşi pag. 16 a manualului, mai găsim următoarele paragrafe: „Multe secole mai târziu, istorici români şi maghiari vor polemiza îndelung pe marginea acestor subiecte, dorind să arate că strămoşii lor au fost primii în Transilvania. Scopul acestei «întreceri» este acela de a justifica stăpânirea unuia sau a altuia dintre cele două popoare asupra Ardealului. Disputele dintre istoricii respectivi au ajuns să învenineze uneori chiar şi relaţiile dintre oamenii de rând. Când studiul istoricilor se amestecă şi cu politica, demersul istoricilor îşi pierde caracterul ştiinţific. Dar istoria ne învaţă că cele două popoare au convieţuit timp de o mie de ani în Transilvania şi că pot să se înţeleagă foarte bine între frontierele statelor naţionale actuale, ca şi în cuprinsul casei comune europene”. Am încheiat citatul.

De remarcat este şi modul echivoc în care sunt prezentate evenimentele istorice ale acelei perioade, sub forma „unii cred că”, sau „amestecul de adevăr şi ficţiune” al istoricilor din vremea respectivă. Iar în ceea ce priveşte paragraful ultim citat – polemica istoricilor români şi maghiari –, acesta este caracterizat prin eludarea adevărului, lăsând pe cititor să înţeleagă „ce vrea” sau să nu mai înţeleagă „nimic”. Este o trimitere indirectă la faimoasa „teorie” a lui Robert Roesler citată copios de N. Iorga în *Istoria Românilor*, vol. III, ed. 1993, pp. 15, 33, 34 ,37, 42, 47, 70, 77, 154, 160, 204, 224. Mă întreb, şi în acelaşi timp o adresez întrebarea şi „autorilor”: care este „înveninarea” istoricilor români?

În ceea ce priveşte teza de mai sus, autorii mai comit o „mică diversiune”, introducând tema „bunei înţelegeri între frontierele statelor naţionale actuale”, care este desigur o necesitate categorică, dar nu are legătură cu *tematica istorică* prezentată.

La pag. 18 a manualului găsim fraza: „După 1300, izvoarele îl arată ca «mare voievod» şi «domn» pe Basarab, cel care poate fi considerat întemeietorul statului muntean”.

Mai jos, la aceeaşi pagină, găsim „povestea lui Dragoş cu vânarea bourului”, dar şi fraza: „După cum spune cronica, el ajunge într-o ţară nouă şi nelocuită, etc., etc.”. Domnilor istorici, vă recomand din nou să cercetaţi pe N. Iorga, C. Giurescu, A. D. Xenopol, P. P. Panaitescu, unde veţi găsi documentele istorice *clare* în care se vorbeşte de Dragoş, căruia regele îi dă „bucăţica de pământ din care se va

dezvolta Moldova... şi astfel se aşază aici Dragoş cu fiul său . . ." (N. Iorga, *op. cit.*, vol. III). Şi iarăşi mă întreb: dacă el (Dragoş) ajunge într-o „ţară nouă nelocuită" (cum scrieţi dumneavoastră), a cui era „ţara", şi dacă era „ţară", cum de era nelocuită ???

De altfel, istoricii mereu citaţi de mine prezintă pe larg acest „moment", cu documente indubitabile, şi este de neînţeles de ce autorii „manualului" nu au făcut apel la aceste izvoare.

În finalul acestei pagini se mai inserează afirmaţia: „Denumirile purtate de dregătorii din sfatul Domnesc (logofăt, vornic, ban, postelnic, spătar, clucer...) indică aceeaşi origine străină a principalelor instituţii ale celor două state româneşti". Se pune întrebarea: cine erau străine, „instituţiile" sau „denumirile lor"?

De la pag. 20 la pag. 31 a manualului, urmează un „amalgam" de prezentări, dar mai ales o „suită" de „omisiuni", care vor să demonstreze un presupus „vid" de conducători ai celor două principate, care nu merită atenţia „iluştrilor" istorici „producători" ai manualului (acest lucru îmi aminteşte de aşa-zisul „vid" de conducere din decembrie 1989).

Timp de 45 de ani, două generaţii au fost intoxicate cu „istoria" pe care, chipurile, o fac „masele", nu elitele conducătoare, deşi trebuie recunoscut că în această perioadă prezentatorii istoriei nu şi-au permis eludările din manualul comentat...

Voi puncta cele mai sus afirmate cu câteva flagrante omisiuni. Până la Mircea cel Bătrân, o serie de domnitori n-au existat în „viziunea" istoricilor acestui manual. Despre Mircea cel Bătrân aflăm numai că: „Acest portret (pag. 23) evidenţiază trăsăturile unui adevărat senior: menirea sa este aceea de a-i ocroti pe supuşii săi, care îi datorează ascultare". Mircea cel Bătrân –un fel de „tată ocrotitor" şi atât!

Găsim mai departe patru „sferturi" de rânduleţe cu Neagoe Basarab, apoi, unul lângă altul, Mihai Viteazul („Personajul preferat al istoricilor români, aşa cum apare într-o gravură de epocă" – scrie în manual) şi pe Vlad Ţepeş, cu aceeaşi „faimă de Dracula" şi cu caracterizarea sa prin „cruzime", deşi pe cei doi domnitori îi desparte peste un secol. Pentru Mihai Viteazul mai găsim afirmaţia „ ... că supune sub aceeaşi stăpânire Ţara Românească, Transilvania şi Moldova". De ce nu „unifică" ?!

Ajungem mai departe la pag. 28, unde manualul „aduce vorba" (cred că acesta este termenul potrivit) de „existenţa" lui Alexandru cel Bun. Acesta este prezentat după relatarea călătoriei prin Moldova a lui Ghilbert de Lannoz. Călătorul povesteşte cum el şi tâlmaciul lui au fost prădaţi de hoţi la Cetatea Albă şi că ei, stăruind la „sus-numitul domn Alexandru, domnul sus-numitei Cetăţi-Albe, hoţii au fost prinşi şi daţi păgubaşului să-i omoare, dar el i-a iertat". Deci, concluzionez eu: Domnul Alexandru cel Bun nu era „Domnul Moldovei", ci al Cetăţii Albe, iar Moldova atunci se caracteriza prin hoţi, pungaşi de drumul mare. Această prezentare este aidoma cu mai mult decât tendenţioasele prezentări de astăzi ale României în străinătate prin copiii străzii, handicapaţi, aurolaci, bolnavi de S.I.D.A. etc. Domnilor istorici, să nu „glorificăm" permanent trecutul, dar nici să nu-l batjocorim! De ce pentru dumneavoastră „Ştefan cel Mare" nu a existat? Din cele 98 de pagini pe care Xenopol, bunăoară, le consacră „Epocii lui Ştefan cel Mare", chiar nu aţi găsit nimic care să intereseze pe nişte tineri în pragul absolvirii liceului?

Revin acum cu câteva precizări istorice, pentru a evidenţia de unde provine nemulţumirea (ca să nu spun indignarea) asupra modului în care este prezentată Istoria Românilor, în contradicţie cu cele afirmate în Introducerea manualului.

După moartea lui Basarab (1352), care în urma luptei de la Posada, la 1330, unde îl învinge pe Carol Robert, „pecetluieşte întemeierea Ţării Româneşti" (P. P. Panaitescu), urmează la tron fiul acestuia, Nicolae Alexandru Basarab (1352-1364). Acesta înfiinţează prima mitropolie a Ţării Româneşti, având ca mitropolit pe Iachint Kritopol. Relaţiile interstatale ale vremii nu sunt deloc de neglijat. O fiică a lui Alexandru se căsătoreşte cu Ştefan Uroş, regele sârbilor, iar cealaltă cu Straşimir, ţarul bulgar de la Vidin, la rândul lui Alexandru fiind căsătorit cu o nobilă ungară din Ardeal, Doamna Clara (faimoasă şi în istoria literară pe care elevii o studiază).

În viziunea manualului nu a contat nici Vlaicu (1364-1374), fiul lui Nicolae Alexandru. În timpul acestei domnii, Ludovic, regele Ungariei, cucereşte Vidinul, luând prizonier pe Straşimir (ţarul bulgar), cumnat cu Vlaicu. Acesta, pentru a-şi răzbuna cumnatul, atacă oraşele (cetăţi) de margine din Ardeal. În

1366, împăcându-se, Vlaicu primeşte de la regele Ungariei Amlaşul, Făgăraşul şi Banatul Severinului. În 1370, Vlaicu are prima luptă a românilor cu turcii, învingându-i pe aceştia, precum şi cele două armate din Ungaria conduse de voievodul Nicolae al Transilvaniei, mort în această luptă de pe malul Ialomiţei.

Vlaicu este ctitorul primelor mănăstiri din Ţara Românească, Vodiţa şi Tismana (unde a stăreţit faimosul Nicodim, ai cărui urmaşi înfiinţează în Ardeal mănăstirea Prislopul). Lui Vlaicu îi urmează Radu I (1374-1388), care „bate" primele monede ale Ţării Româneşti cu inscripţie latină.

Între 1385-1386 domneşte Dan I, mort în luptă cu ţarul Şişman, în disputa pentru Dobrogea.

Ajungem astfel la Mircea cel Bătrân (1386-1418): „IO MIRCEA, MARE VOIEVOD ŞI DOMN SINGUR STĂPÂNITOR A TOATĂ ŢARA UNGROVLAHIEI – citim în „porunca" adresată Tismanei la 23 noiembrie 1406 – ŞI AL PĂRŢILOR DE PESTE MUNŢI, ÎNCĂ ŞI SPRE PĂRŢILE TĂTĂRĂŞTI, ŞI HERŢOG AL ALMAŞULUI ŞI FĂGĂRAŞULUI ŞI DOMN AL BANATULUI SEVERINULUI ŞI DE AMÂNDOUĂ PĂRŢILE PESTE TOATĂ PODUŞAVIA, ÎNCĂ PÂNĂ LA MAREA CEA MARE, ŞI ÎNCĂ STĂPÂNITOR AL CETĂŢII DÎRSTOR" (*cf.* C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II).

Am prezentat acest capitol pentru a cunoaşte graniţele Ţării Româneşti la acea dată.

Mă întreb din nou: de ce elevii din ultimul an de liceu, în pragul studenţiei, nu trebuie să ştie cine a fost cu adevărat Mircea cel Bătrân şi „ŢARA LUI" în contextul european pe care manualul îl evocă numai declarativ?

Participarea lui Mircea cel Bătrân în luptele cu turcii de pe Câmpia Mierlei (*Kossovopolje*) din Serbia, unde creştinii sunt învinşi, deşi sultanul Murad (atacatorul) este ucis în luptă; apoi la cruciada de la Nicopole – iată doar două momente care nu pot lipsi din prezentarea istoriei.

Dar Mircea cel Bătrân, pe lângă participările le „războaie", este şi un iscusit diplomat. O dovedesc cele două tratate încheiate cu Vladislav Jagello al Poloniei şi cu Sigismund al Ungariei.

După lupta de la Rovine, deşi învingător, Mircea se retrage în Ardeal, iar turcii pun în scaun pe un boier Vlad. Nu mai insist cu alte date istorice semnificative, menţionând doar frumoasa ctitorie a Mânăstirii Cozia, unde „odihneşte vremelnicul trup, sufletul aflându-şi veşnicia în voia Domnului".

Vlad Ţepeş, cu privire la care manualul subliniază doar „cruzimea", este cel a cărui domnie se întrepătrunde cu istoria regilor Ungariei, Ion Corvin şi apoi Matei Corvin, de origină română, oponenţi ai turcilor.

Voi încerca, în continuare, să vedem ce se petrecea în Moldova, despre care manualul nu vorbeşte decât de „ţăranul la arat" şi de „descrierea plugului" cu slaba lui „productivitate"!

Am vorbit despre Dragoş. Subliniez numai acest text din P. P. Panaitescu (*op. cit.*, pag. 83): „În cele din urmă Ludovic (regele Ungariei – n. n.) renunţă să mai reia Moldova, văzând că orice încercare e zadarnică, şi astfel Bogdan devine stăpânitor neatârnat, întocmai ca Basarab în Ţara Românească după luptele de la 1330". Acest act al Moldovei se petrece la 1359.

După Laţcu (1365-1373), fiul lui Bogdan, în Moldova începe o lungă dominaţie a Muşatinilor, care durează până la sfârşitul veacului al XVI-lea şi din care au făcut parte şi Alexandru cel Bun, şi Ştefan cel Mare, şi Petru Rareş.

Roman Muşat înfiinţează prima Mitropolie a Moldovei, condusă de mitropolitul Iosif, nerecunoscut însă de patriarhul grec de Constantinopol.

Ştefan I, urmaş al lui Roman, este nevoit să se lupte cu oastea lui Sigismund al Ungariei (primăvara 1434), care îşi revendică Moldova, dar la Hintău este învins de moldoveni, izbândă însemnată pe piatra de mormânt a voievodului, de la biserica din Rădăuţi.

Cei 32 de ani de domnie ai lui Alexandru cel Bun se caracterizează prin organizarea Bisericii moldoveneşti, recunoscută de data aceasta de Patriarhia ecumenică de la Constantinopol. El ctitoreşte mănăstirile Moldoviţa şi Bistriţa.

Recunoscând suzeranitatea Poloniei (rege Vladislav), Moldova este din nou periclitată de încheierea Tratatului secret de la Lublau, dintre Sigismund al Ungariei (care recunoaşte suzeranitatea Poloniei asupra Moldovei) şi Polonia, în care se stipulează că, în cazul în care Alexandru ar refuza să

dea ajutor împotriva turcilor, atunci Moldova va fi împărțită între Polonia (nordul) şi Ungaria (sudul). Tratatul nu s-a aplicat din pricina faptului că Alexandru cel Bun participă cu 300 de călăreți moldoveni la asediul Cetății Marienburg, unde s-au luptat oştile lui Vladislav cu vestiții Cavaleri Teutoni.

În timpul domniei lui Alexandru cel Bun sunt aduse de la Cetatea Albă la Suceava moaştele Sfântului Ioan cel Nou, socotit de atunci apărătorul Moldovei.

În menținerea acestui echilibru al Moldovei, între Ungaria şi Polonia, nu sunt lipsite de importanță căsătoriile lui Alexandru cel Bun. Prima soție a lui, de origină maghiară, este prințesa Margareta de Lozonț, îngropată în 1410. A doua soție este Neacşa sau Ana, după a cărei moarte el se căsătoreşte, în 1411, cu Ringala sau Maria, vara regelui Vladislav al Poloniei, de care se desparte în 1421. Alexandru cel Bun moare la 1432, Moldova având parte până la 1457 de lupte pentru stăpânirea „scaunului domnesc". P. P. Panaitescu consemnează: „Din nefericire, în aceste ceasuri de primejdie, după moartea lui Mircea şi Alexandru, urmează domni netrebnici, cari se luptă între ei pentru domnie".

Ajungem astfel la Ştefan cel Mare. Istoria este prea bogată în relatări privind această domnie, despre care tăcerea „vinovată" a manualului nu are nimic de spus. Apreciez că este la îndemâna oricui să cunoască momentele cruciale ale acestei domnii, momente glorioase, dar şi înfrângeri umilitoare (jurământul de la Kolomeia, din 1485), războaie, dar şi acțiuni diplomatice, până la Roma sau Veneția. Cunoaşterea acestora este posibilă şi lesnicioasă oricui, dar necesită trimiteri la lectură (măcar *Istoria lui Ştefan cel Mare* de N. Iorga), pe care manualul le refuză.

Aşa cum afirmă autorii manualului (fără concretizare, din păcate), istoria noastră nu poate fi desprinsă de contextul internațional.

Domnia lui Petru Rareş este legată şi ea de evenimentele majore petrecute în afara granițelor țăriii. După bătălia de la Mohaci (1526), Ungaria intră în mâinile turcilor, iar în urma incursiunii lor din 1541, la Buda, capitala țării, se instalează un paşă. Astfel Ungaria este împărțită în trei: nordul şi nord-estul revin Austriei, partea centrală este transformată în paşalîc (Timişoara), iar Transilvania va rămâne principat de-sine-stătător, conducătorii renunțând însă la titlul de regi. În aceste imprejurări, Petru Rareş are şi el un rol hotărâtor. El ajută pe Ioan Zapolia (principele Transilvaniei) împotriva saşilor, care sunt înfrânți la Feldioara, Petru Rareş primind răsplată Rodna şi Cetatea Unguraşului. În urma unei noi incursiuni a lui Petru Rareş la Braşov, saşii cer pace şi recunosc pe Ioan Zapolia. Petru Rareş domneşte de două ori înconjurat de mari adversități: de la nord – Polonia, din răsărit – tătarii, iar din sud – turcii, astfel că tentativa lui de a se asocia cu Ioachim de Brandenburg eşuează.

Petru Rareş este ctitorul mânăstirii Probota, unde se află înmormântat; de el se leagă goticul moldovenesc – una dintre cele mai originale şi mai "europene" sinteze artistice post-bizantine.

Nici domnitorul Neagoe Basarab nu este agreat şi nu-şi găseşte „locul" în manual. Biserica episcopală de la Curtea de Argeş (bijuterie arhitectonică), biserica mitropolitană din Târgovişte, Schitul Ostrov, precum şi „daniile" către Tismana, Cozia, Cotmeana şi Vişina, Govora, sau către aşezămintele ortodoxe din sudul Dunării, până la Muntele Athos, caracterizează domnia lui.

Lasă în urma sa *Învățăturile către fiul său Teodosie*, „lucrare moral-politică, carte de înțelepcine, de sinteză politică şi îndreptar politic, însumând o îndelungată experiență a cârmuirii" (C. Giurescu), monument al acelei literaturi medievale pe care un N. Cartojan (*Istoria literaturii române vechi*) o numea "suflet românesc în haină slavă".

În încercarea noastră de *cronologie istorică* (inexistentă în manual) ajungem la Mihai Viteazul. Istoricii care s-au „aplecat" cu competență asupra existenței noastre pe aceste meleaguri şi de care am amintit mereu consideră că se trece în acest timp de la Evul Mediu românesc la Epoca Modernă; Xenopol denumea această perioadă chiar „Epoca lui Mihai Viteazul", căreia îi consacră nu mai puțin de 100 pagini.

„Deşi nu atât unirea țărilor române fusese ținta lui Mihai în cuceririle sale, şi el le întreprinsese pe rând pentru a-şi asigura poziția lui de domn al Munteniei întâi prin cucerirea Ardealului, apoi prin aceea a Moldovei, *totuşi nu e mai puțin adevărat că Mihai realizează fie şi numai cât pentru o clipă unitatea politică a țărilor române*" (subliniera autorului).

Domnia lui Mihai Viteazul nu a însemnat din păcate (ca şi la alţi mari domnitori ai noştri) un şir ascendent de victorii, de succese, ci ea a trebuit să guste şi amarul înfrângerilor, atât diplomatice, cât şi militare.

La 27 mai 1595 se încheie tratatul umilitor cu regele Sigismund Bathory, care bate o monedă cu chipul lui pe care se intitula domn şi stăpânitor al Transilvaniei, Ţării Româneşti şi Moldovei. Urmează însă strălucita victorie de la Călugăreni asupra turcilor. Totuşi, după vizita lui Sigismund la împăratul Rudolf, balanţa diplomatică îşi schimbă ponderea, iar împăratul Rudolf îl recunoaşte „de domn pe viaţă al Ţării Româneşti şi cu drept de moştenire în familia lui" (P. P. Panitescu). Situaţia nu durează mult, astfel că Sigismund cheamă în Polonia pe vărul său, Cardinalul Andrei Bathory, care este recunoscut ca principe şi de dieta Transilvaniei, în aprilie 1599. Mihai, loial împăratului Rudolf, atacă pe Andrei Bathory, care se aliase cu turcii, şi-l învinge în vestita bătălie de la Şelimbăr. Andrei Bathory fuge spre Moldova, dar pe drum este atacat de secui şi decapitat. „Capul lui este adus în faţa lui Mihai Viteazul, dar doamna Stanca, văzându-l, izbucneşte în lacrimi, strigând: „Săracul popă, săracul popă!", cuprinsă de o presimţire că aceeaşi soartă îi era menită şi lui Mihai al ei. Aceasta porunceşte ca Andrei Bathory "să fie îngropat cu cinste domnească, iar ucigaşii lui să fie pedepsiţi cu moartea" (P. P. Panaitescu).

Mihai devine principe al Transilvaniei, având de partea sa atât pe saşi, cât şi pe secui. Moldova (Ieremia Movilă) era însă sub suzeranitatea Poloniei, care se afla în duşmănie cu Austria, aliata lui Mihai. La 1600 Mihai cucereşte Moldova şi se proclamă „Domn al Ardealului, Ţării Româneşti şi Moldovei" (titlu care se vede pe sigiliul său şi în însemnele domneşti). Dar împăratul Rudolf cere Ardealul pentru Austria, o armată a acestuia condusă de Gheorghe Basta îndreptâdu-se spre Ardeal. Nobilii maghiari, care de nevoie trecuseră de partea lui Mihai, se răscoală şi cer ajutorul lui Basta, care ocupă Clujul şi Turda. Mihai este înfrânt la Mirăslău. În acest timp, în Moldova polonezii îl readuc pe Ieremia Movilă, iar în Muntenia este adus Simion Movilă.

La 26 octombrie avangarda lui Mihai, condusă de legendarul Baba-Novac, este învinsă, după care grosul armatei lui Mihai se întâlneşte cu polonii la Bucov, pe Teleajen, la 20 octombie 1600, unde domnul român este înfrânt. Polonii intră în Ploieşti, apoi în Bucureşti, iar Mihai se va retrage spre Olt. O nouă luptă împotriva lui Simion şi a polonilor, la Curtea de Argeş, eşuează. În noua situaţie creată, Mihai, cu o ceată de călăreţi, pleacă spre Viena şi apoi la Praga, de unde, deşi primit cu onoruri, nu obţine nimic. În Ardeal nobilii unguri l-au dorit pe Basta pentru a scăpa de Mihai, nevoind să rămână sub austrieci. De aceea, aflând că Sigismund Bathory vine cu ajutor polonez spre Ardeal, ei se răscoală împotriva lui Basta, iar Sigismund Bathory se întoarce pentru a treia oară în scaun. Austria avea acum nevoie de Mihai împotriva lui Sigismund, împăratul intervenind pentru împăcarea lui cu Basta. La Gorăslău, Sigismund este învins şi fuge în Polonia. Mihai, după victoria de la Gorăslău, în opoziţie cu Basta, trimite împăratului în numele său steagurile cucerite în luptă, punându-se astfel chestiunea care din cei doi va guverna Ardelul. În dimineaţa de 9 august 1601, lângă Turda, o ceată de mercenari năvălesc în cortul lui Mihai şi-l omoară din ordinul lui Basta. „Şi dacă îi văzu că sosesc, ieşi din cort înaintea lor şi le zise: «Bine aţi venit voinicilor, vitejilor!». Iară ei se repeziră asupra lui ca nişte dihănii sălbatice, cu săbiile scoase, iară unu şi se repezi cu suliţa şi-l lovi dirept în inimă, iară altul degrabă îi tăie capul şi căzu trupul lui cel frumos ca un copac, pentru că nu ştiuse nici se prileji sabia în mâna lui cea iute şi rămase trupul lui gol, în pulbere aruncat" (*cf.* P. P. Panaitescu, *op. cit.*).

Capul lui Mihai a fost dus la Mânăstirea Dealului şi „înmormântat sub o lespede cu următoarea inscripţie: «Aici zace cinstitul şi răposatul capul creştinului Mihai, marele voievod ce-au fost domn Ţării Româneşti şi Ardealului şi Moldovei, cinstitul trup zace în Câmpia Turdei şi când l-au ucis neamţii ani au fost 7109 (1601) în luna august 8 zile. Această piatră au pus-o jupân Radu Buzescul... » (*cf.* C. Giurescu, *op. cit.*).

„Golul istoric" din manual nu aminteşte nimic despre opera culturală a lui Matei Basarab şi Vasile Lupu, remarcabilă tocmai prin sublinierea acelei „identităţi naţionale" pomenite numai declarativ în manual.

Apoi, totala tăcere a manualului privind ultimii domnitori pământeni, Constantin Brâncoveanu al Ţării Româneşti şi Dimitrie Cantemir al Moldovei, înainte de instalarea secolului „fanariot", se înscrie

pe aceleaşi coordonate de refuz în a sublinia elementele caracteristice care definesc *specificul naţional*, cât şi rolul jucat de domnitorii români în contextul internaţional al vremii. Dimitrie Cantemir, membru de onoare al Academiei din Berlin, e totuşi primul nostru "european" de anvergură (dar va fi păcătuit, probabil, apropiindu-se prea mult de ruşi!), iar Brâncoveanu este domnitorul care lasă posterităţii nu numai monumente arhitectonice de mare valoare artistică, dar şi cel mai faimos stil arhitectonic românesc, numit chiar „stil brâncovenesc". Pe de altă parte, „Niciodată ca în vremea lui Brâncoveanu, cultura ortodoxă românească nu a avut o expansiune mai mare... El a pus să se tipărească cărţi bisericeşti în limba arabă pentru ortodocşii din Sinai, precum şi altele în limba georgiană, care străbătură până la Caucaz" (P. P. Panaitescu).

Dar supremul gest prin care Sfântul Constantin Brâncoveanu trece în rândul marilor mucenici ai Bisericii noastre este acceptarea morţii sale pentru credinţa creştină ortodoxă, după ce asistă la decapitarea credinciosului Ianache şi a fiilor săi, cu el împreună pomeniţi. Nici de martiri nu mai e loc astăzi în manualele noastre de Istorie!

Ajuns în Epoca Fanariotă, care durează până la anul 1821, manualul consacră numai 3 rânduri evenimentelor care au condus la ocuparea Olteniei de austrieci, la răpirea Bucovinei şi la uciderea domnitorului Grigore VII Ghica (autorii nici nu pomenesc despre aceste lucruri), precum şi la luarea Basarabiei de ruşi. Evenimentele sunt mult mai complexe şi pline de consecinţe, însă autorii consideră că elevii absolvenţi de liceu nu trebuie să le cunoască, deşi în imensa lor majoritate nu se vor mai întâlni cu Istoria Românilor.

Capitolul "Transilvania sub stăpânirea Imperiului Habsburgic" abundă de ambiguităţi şi insinuări:
- Transilvania era „o provincie multietnică";
- „Românii ardeleni constituiau peste jumătate din totalul locuitorilor" (*Cât* peste jumătate? „Jumătate plus unu", ca la votul din Parlament?);
- „Pentru că austriecii erau catolici, i-au îndemnat pe români să se apropie de catolicism" (de fapt, nu prea „i-au îndemnat", ci *s-a tras cu tunul* în bisericile ortodoxe şi în mânăstirile lor!);
- În anul 1784, ţăranii moţi din Apuseni, conduşi de Horea, Cloşca şi Crişan, "se răscoală împotriva nobilimii" (se patinează uşor, fără a se menţiona *care* nobilime!);
- „Dacă oamenii de rând, de etnii diferite, erau obişnuiţi să trăiască împreună, *în condiţii destul de bune* (subl.n.), în schimb elitele lor se vor confrunta mereu pentru menţinerea sau obţinerea unor poziţii conducătoare" (Chiar aşa?! Răscoala lui Horea a avut loc pentru că „se trăia destul de bine"? În această răscoală s-au confruntat „elitele"?).

Şi iată că în manualul de *Istoria Românilor*, la acest capitol în care se aminteşte de răscoala lui Horea în 10 rânduri, găsim ca ilustraţii doar pozele... împăratului Iosif II şi episcolului greco-catolic Inochentie Micu- Klein!

La pag. 38, în 10 jumătăţi de rând, se aminteşte de „acţiunea militară" de la 1821 a lui Tudor Vladimirescu, care „va eşua datorită neînţelegerilor dintre Tudor Vladimirescu şi greci", spun autorii. Şi modul de tratare al evenimentelor istorice nu permite a intra în amănunte precum acelea că: la 1821 a fost o *răscoală* începută din rândurile ţăranilor pentru dezrobirea lor, ulterior dorindu-se şi înlăturarea domniilor fanariote greceşti, şi că Alexandru Ipsilanti, refugiat în Rusia, pregăteşte o răscoală a Eteriei greceşti împotriva turcilor, dorind ca aceasta să înceapă în Moldova. Tudor însă nu este dipus să se facă instrumentul grecilor: „Nu sunt deloc gata – spune el – să vărs pentru ţara grecească sângele românilor" (*cf.* P. P.Panaitescu, *op. cit.*).

Diversiunea acestui manual, adevărat monument de omisiuni, se doreşte cât mai completă şi eventual convingătoare. Subcapitolul 5 al capitolului 3, "Premisele construirii României moderne", se intitulează: „Inventarea naţiunii moderne"!

Este imposibil ca iluştrii făuritori ai acestui manual să nu ştie că noţiunea de *invenţie*, care include noutate şi progres, mai are şi accepţiunea de: „Afirmaţie care susţine ca adevărate lucruri inexistente, imaginare, mincinoase; minciună" (*Dicţionarul Limbii Române*). Dar îi las pe dânşii să-şi prezinte gândirea care i-a condus la concretizarea „titlului":

„În prima jumătate al secolului al XIX-lea, intelectualii romantici vor «inventa» naţiunea română modernă, adică vor scrie o istorie a acesteia foarte înfrumuseţată (termen menit să-l înlocuiască discret pe cel de minciună! – n. n.) ... vor constitui apoi imaginea de sine a naţiunii (care după dânşii era un fel de hibrid, de facere în eprubetă! – n. n.) vorbind despre trăsăturile care i-ar deosebi pe români de alte popoare (de fapt, nu-i deosebeşte nimic, nu-i aşa?! – n. n.) ... Toate aceste trăsături vor forma identitatea naţională românească". Fac o pauză de perplexitate şi citez în continuare: „Trăsătura caracteristică identităţii naţionale moderne constă în faptul că aceasta este construită de intelectuali (din nou „construită" înlocuieşte pe firescul "există" – n. n.), acest nou tip de legătură între oameni (identitatea naţională) este strâns legat de fenomene cum ar fi alfabetizarea, laicizarea, industrializarea, urbanizarea şi democratizarea societăţii moderne.

În dorinţa lor de a construi o naţiune, romanticii *au exagerat* (subl. n.n.) de multe ori, pentru că trăsăturile pe care le atribuiau românilor, cum ar fi ospitalitatea, vitejia sau bunătatea nu erau caracteristice doar acestora, ci puteau fi întâlnite la oricare alt popor".

Domnilor profesori, domnilor doctori în Istorie, dumneavoastră chiar nu ştiţi că "alfabetizarea", "laicizarea" (ca politică de stat, fireşte), "industrializarea", "urbanizarea" sunt factori de *civilizaţie*, nu de identitate naţională? Că civilizaţia este elementul de dezvoltare *materială*, fatalmente uniformizator, şi că diferenţierea care duce la specificitate o dă *cultura*, care este de esenţă *spirituală*?

Mai departe afirmaţi: „De-abia în ziua de astăzi naţiunile europene, printre care şi România, au învăţat că, deşi identitatea naţională trebuie respectată în continuare (Care? Cum? Ce este ea? Ficţiunea "romantică"? – n. n.), există multe alte valori europene şi universale care sunt tot atât de importante ca şi cele naţionale" (Deocamdată am fost „traşi de urechi" şi s-au făcut presiuni "europene" şi "universale" pentru legiferarea homosexualităţii! Probabil că – respectându-se, altminteri, "identitatea naţională" – vor urma căsătoriile între sexe de acelaşi fel... – n. n.).

În subcapitolul următor, „Societatea românească şi începuturile modernizăii ei", aflăm caracteristicile acestei perioade. Redau din manual: „sub conducerea unei noi generaţii a elitei româneşti, alcătuită din copiii educaţi în occident ai marilor boieri, aceste categorii sociale urbane vor făuri România modernă, deschizând larg porţile ţării în faţa influenţelor occidentale. Mai întâi ei adoptă *hainele nemţeşti*... Doamnele din înalta societate îşi primesc musafirii în saloane elegante, pregătesc *spiritul public* din Principate pentru o viaţă nouă... Dificultăţile pe care le întâmpină pe acest drum se datorau întârzierii cu care s-a declanşat aici procesul de modernizare, ca şi rezistenţei manifestate faţă de înnoiri de către realităţile tradiţionale".

Să fim serioşi! Rezistenţa a fost la maimuţăreli, domnilor! Citiţi ca lumea pe Eminescu şi pe toţi clasicii noştri, inclusiv pe inegalabilul Caragiale, şi veţi afla caracteristicile epocii, cât şi deraierile "filfizoneşti"!

În ceea ce priveşte Revoluţia de la 1848 din Transilvania, manualul ne informează că "în confruntarea care a izbucnit, fiecare tabără credea cu tărie că dreptatea este de partea sa şi că luptă pentru o cauză sfântă" (raţionamentul ne aminteşte de judecata anecdotică a „Sultanului": „Şi tu ai dreptate, şi tu ai dreptate...").

La pag. 65 găsim un citat din P. P. Carp, iar sub fotografia lui, printre altele, şi fraza următoare: „fiind nişte mari boieri orgolioşi, conservatorii nu se cramponau de putere". Îmi iau permisiunea să prezint câteva din ideile conservatorilor, extrase din memoriile lui P. P. Carp publicate de scriitorul C. Gane (decedat în anii '50, în închisoarea Aiud) sub titlul *P.P. Carp şi locul său în istoria politică a ţării*, vol. II, 1936 : „Cei săraci, cei slabi în al căror nume s-a făcut marea revoluţie creştinească, stau încă în aşteptarea realizării făgăduinţelor milenare. Politiceşte, aşteptarea lor va fi eternă, căci cârmuirea masselor prin masse este o utopie care veşnic va duce la o dureroasă dezamăgire". Şi încă două fraze, pe care le consider pline de actualitate. Criticând politicianismul, spune: „Au nevoie să te duci la cutare şi cutare om politic, să te închini lui şi să zici că eşti cu dânsul, şi atunci, deşi fiind escroc, hoţul hoţilor, banditul banditilor, deîndată devii om cinstit şi de talent". Iar mai departe: „Este ameninţat acela care fără muncă se pune la serviciul cutărui şi cutărui om influent şi prin aceasta ajunge ministru, deşi nici

cunoştinţele, nici caracterul lui nu-i dau drept la aceasta; este ameninţat, domnilor, falsul talent şi falsul liberalism de care noi nu voim".

Trec peste perioadele care au urmat până în anul 1948, deşi ar fi foarte multe evenimente de punctat, unul din ele fiind scoaterea de sub lege a Partidului Comunist din 1924 „datorită (mai degrabă *din cauza* – n. n.) activităţilor revoluţionare pe care le-a organizat", spune manualul. În realitate, această desfiinţare a avut drept cauză aderarea la Internaţionala a III-a de la Budapesta, unde nu se recunoştea Tratatul de la Versailles...

M-am oprit la acest an de referinţă, 1948, pentru că este anul declanşării arestărilor în masă. Voi sublinia câteva aspecte. În revista *Memoria* se află publicate, în mai multe numere ale sale, o hartă cu "Geografia detenţiei" care cuprinde 115 lagăre, închisori şi azile pshiatrice supraaglomerat populate în perioada 1948-1964. Această hartă cred că îşi are locul binevenit "Atlasul" de la finele manualului.

„Studiul de caz" de la pag. 118, „Fenomenul Piteşti", este, în linii mari, bine prins şi aş putea spune nemistificat. Vă felicit, domnilor istorici, ca unul ce am trecut pe acolo! Eu îl numesc „EXPERIMENT" urmat de „FENOMEN" (v. materialul succint prezentat în suplimentul *Aldine* al *României Libere* din 11 septembrie 1999). Câteva detalii fără prea mare importanţă se impun a fi menţionate. Secretul reeducării a fost aflat în Occident pe mai multe căi, una dintre ele fiind soţia unui cunoscut doctor din Cluj, arestată în 1955, de la care am aflat destule lucruri interesante în acest sens. De asemenea, menţionez că reeducarea este oprită oficial la Gherla, la 1 ianuarie 1952, unul dintre supravieţuitori fiind şi subsemnatul.

„Statul şi societatea civilă după 1989" (pp. 132-133) cuprinde câteva aprecieri pertinente, cam palide, ce-i drept, şi quasiambigue, al căror adevăr poate fi descoperit „printre rânduri". Din păcate, aceeaşi lipsă de orizont prezintă în „Studiile de caz" de la pp. 140-141 figuri mai puţin reprezentative, cărora Istoria ar trebui să le adreseze invitaţia de a mai aştepta, aşa cum s-a petrecut şi cu ziariştii dintre cele două războaie mondiale, care nici nu s-ar fi putut visa... „consacraţi" în manualele şcolare!

Urmând cronologia manualului, doresc să vin cu câteva precizări privind anul 1958. În acest an s-au petrecut câteva evenimente notabile în dinamica regimului comunist, şi anume:

- preconizarea retragerii trupelor sovietice din România;
- declanşarea etapei finale a colectivizării;
- evenimentele din Franţa.

Având în vedere că numai cu mai puţin de un an şi jumătate se petrecuse „Revoluţia din Ungaria", la care românii, în special tinerii, nu asistaseră tocmai indiferenţi, P.C.R. hotărăşte să demonstreze că cele două evenimente majore mai sus menţionate vor avea loc ca dorinţă şi voinţă „a întregului popor". Ca urmare, în martie 1958 se modifică Codul Penal, introducându-se un alineat prin care „omisiunea de denunţ" se pedepseşte ca şi infracţiunea care a generat-o. Cadrul „legal" fiind creat, se declanşază cele mai mari arestări de la 1948 încoace. Dacă atunci motivele arestării aveau la bază atitudini şi fapte protestare faţă de instaurarea comunismului, acum se fac de către Securitate cele mai mari înscenări. Se „întocmesc" aşa-numite „loturi" în care cei arestaţi nu se cunoşteau, iar pedepsele date nu sunt sub 15 ani. Închisorile vor geme neîncăpătoare până în 1964.

Ajuns la finele citirii manualului, îmi permit să închei această incursiune istorică prin schiţarea câtorva concluzii.

Sumare concluzii

Apreciind că o generaţie înseamnă un interval de 25-30 de ani, socotesc că mă despart mai mult de două generaţii de cei cărora le este adresat manualul – respectiv elevii. Acest lucru nu mă opreşte însă să constat cu multă satisfacţie precocitatea tinerilor de azi, capacitatea lor de percepţie, cât şi volumul de cunoştinţe ce-l pot înmagazina, superior anilor 1934-1942, când mi-am făcut eu studiile liceale. De aceea apreciez că nu trebuie trataţi ca lipsiţi de discernământ, incapabili de a înţelege „istoria noastră" decât dacă le

este prezentată ca o „poveste interesantă" (spune manualul), un fel de „Legendele Olimpului", zic eu. Istoria este o succesiune de fapte, de victorii şi înfrângeri, de ridicări şi căderi, iar în ceea ce priveşte poporul român ea este un „slalom" pentru supravieţuire, care în decursul a sute de ani, încă de la formare, i-a imprimat un mod de existenţă permanent defensiv, canalizat în trei direcţii clare: SOCIALĂ, CREŞTINĂ, NAŢIONALĂ.

Consider că modul în care se face în debut prezentarea manualului, la capitolul „Cum se foloseşte manualul", este cam infantil. A-i indica unui elev de clasa a XII a că aceasta este o HARTĂ sau aceasta este o ILUSTRAŢIE INSOŢITĂ DE COMENTARIU, înseamnă a-l trata ca în „grupa mică" de la grădiniţă...

Nu prea corespunde deplin realităţii nici afirmaţia că „în istoria lor românii nu au reuşit întotdeauna să comunioce cu restul continentului". Stau mărturie afirmaţiei noastre participarea românilor la cruciade, sau relaţiile lor cu Papalitatea, Polonia, Germania, etc., etc.

Manualul se încadrează perfect în tendinţa actuală de a se înlocui noţiunea de NAŢIONAL cu cea de INTERNAŢIONAL. Constatăm că nu întâmplător s-a înlăturat terminologia curentă – termenul de "şovinism" (care se potriveşte perfect exceselor naţionale extremiste). Această înlăturare sau mutaţie a determinat şi asocierea a doi termeni care se exclud, şi anume noua sintagmă „naţional-comunism", aceasta fiind un fel de... ateo-teism! Această nouă terminologie are rolul compromiterii ideii naţionale. Comunismul (ca şi mai sofisticatul "comunitarism", de altfel) nu poate fi decât internaţional, iar cei care încearcă introducerea noului termen o fac pentru scoaterea din circulaţie a ideii naţionale.

Perioada postdecembristă nu este prea fericit prezentată, din aceeaşi lipsă de orizont afectat sensibil de cei 45 de ani care şi-au pus amprenta pe modul de a gândi al societăţii româneşti. Incontestabil, autorii manualului au dorit ca el să fie o oglindă a acesteia (societatea actuală), prezentând „realizatorii vedetă" (spune manualul), care din păcate nu au fost chiar în „anonimat", mulţi dintre ei, nici în perioada de tristă amintire. Fără prea mare efort se putea afla material suficient care să ateste că din acea uriaşă "Armată a Rezistenţei" s-au detaşat personalităţi care au convertit suferinţa în creaţie. Şi aceştia nu au fost, nu sunt deloc puţini. Peste două sute de preoţi, de memorialişti sau artişti plastici, au aşternut cu talent, în versuri, proză, sculpură sau muzică, permanenţele acestui neam, care să ofere elemente privind IDENTITATEA NOASTRĂ NAŢIONALĂ din punct de vedere *cultural* şi *spiritual*. Această CREAŢIE constituie patrimoniul cultural care defineşte perioada amintită, asupra căreia istoricii au obligaţia să se informeze, pentru a-şi culege din ea elementele autentice de *specificitate românească*, invocată, dar nedemonstrată de manual.

În ceea ce priveşte INTEGRAREA EUROPEANĂ, este un lucru elementar, aşa cum am mai arătat în cursul acestei prezentări, că nu ne putem sustrage contextului internaţional al epocii în care trăim. Este adevărată sinucidere a face abstracţie de tot ce se petrece actualmente în lume, dar, în acelaşi timp, este şi o imposibilitate, întrucât libera circulaţie a informaţiei şi a indivizilor are în prezent viteze cosmice. Această „integrare" însă, atât de dorită şi de necesară, nu trebuie să însemne a copia de la alţii, pentru că noul mimetism ne-ar transforma într-o specie cel puţin stranie de MAIMUŢO-PAPAGALI umanoizi.

De asemenea, măcar din când în când ar trebui poate amintit că noi românii nu ne-am socotit niciodată eliminaţi din Europa şi că din nefericire, împotriva voinţei noastre şi a sutelor de mii care au înfundat închisorile, au împânzit munţii sau au transformat Bărăganul într-o Siberie dunăreană, România a fost obligată (şi nu numai ea) de cei din afara ei să se supună unor decizii – ca de atâtea ori în istoria ei – prin care era predată Răsăritului (începând chiar dinainte de Yalta).

Nu noi românii ne-am ales acest drum: el ne-a fost dictat, fără scrupule! S-au pus lanţurile pe noi, apoi ni s-a cerut ca noi să le dăm jos! Şi le-am dat jos tot când condiţiile internaţionale ne-au fost favorabile, deşi am încercat de multe ori, ca şi alţii din jurul nostru, să ne scuturăm jugul nemeritat. Fondul nostru însă nu s-a alterat iremediabil, cu toate "adaptările" la care am fost constrânşi. De aceea, *integrarea* lucidă în contemporaneitate, pe care ne-o dorim sincer şi firesc, nu trebuie să facă abstracţie de *tradiţie*, care determină şi defineşte orice *identitate naţională*.

ADOLF VASILESCU
(BUCUREŞTI)

"LUMINA VINE DE LA RĂSĂRIT"

CENZURA IDEOLOGICĂ ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ DE AZI

Deconspirarea afectat "ştiinţifică" a numeroaselor aberaţii ale totalitarismului, rebotezate "mituri" şi constelate în odioase "mitologii" *sui generis*, reprezintă una dintre obsesiile istoriografice ale sfârşitului de secol. Extinderea abuzivă a "demitizării", de la "miturile proaste" asupra *tuturor* miturilor istorice naţionale, în lipsa deliberată a oricărei ierarhii axiologice, reprezintă un soi de consecvenţă parşivă, pătrunsă recent şi-n manualele şcolare, cu riscuri asupra cărora nu e locul a ne pronunţa aici. Privit de sus, fenomenul constituie o nouă formă de pozitivism istoric, menit să distrugă legătura organică dintre trecut şi prezent, adică funcţia lucrătoare a Tradiţiei (ceea ce Mircea Eliade înţelegea, în mare, prin *le mythe vivant*). La noi, corifeul cvasi-oficial al acestei direcţii istoriografice, abil exploatator al momentului, este d-l Lucian Boia, ce a izbutit să obţină efect european cu a sa *La mythologie scientifique du communisme* (Caen, 1993).

Răspunzând acestei mode şi avându-l drept coordonator chiar pe d-l Boia, la Editura Nemira din Bucureşti a apărut, în 1998, volumul intitulat *Miturile comunismului românesc* (o selecţie din cele două volume publicate sub acelaşi titlu, în 1995 şi respectiv 1997, de Editura Universităţii din Bucureşti). Sunt reunite aici contribuţii ale unor cercetători îndeobşte mai tineri (unii încă studenţi, cel puţin la data susţinerii comunicărilor respective), fără îndoială utile şi interesante în multe privinţe, în pofida unei cam obositoare uniformităţi ideologice, metodologice şi chiar stilistice. În jurul volumului s-a făcut un fel de vâlvă cu iz propagandistic, fără ca nimeni să rişte vreo observaţie critică mai concretă. Impresia rezultată de aici, mai ales pentru publicul larg, a fost aceea a unei întreprinderi fără cusur (atât sub aspectul "informaţiei", cât şi al "interpretării"), aşa cum s-a întâmplat, tot cam pe atunci, şi cu *Paradoxul român* al d-lui Sorin Alexandrescu (se poate consulta cu deosebit folos excelenta critică făcută cărţii de un profesionist al domeniului istoriografic, d-l Demostene Andronescu, în articolele "Paradoxul român şi paradoxurile D-lui Sorin Alexandrescu" şi "Din nou despre paradoxurile D-lui Sorin Alexandrescu", apărute anul trecut în *Puncte cardinale*, nr. 5/101, p. 5, şi nr. 8/104, p. 5, cu urm. în p. 11).

Prima secţiune a *Miturilor...*, "Modelul sovietic", se deschide cu un studiu intitulat "Lumina vine de la Răsărit. «Noua imagine» a Uniunii Sovietice în România postbelică, 1944-1947" şi semnat de d-l Adrian Cioroianu (universitar bucureştean, colaborator al *Dilemei*, istoric nu lipsit de calităţi, ba chiar posesor al unei certe harisme, valorificate şi-n multiple apariţii televizate).

De data aceasta, din păcate, studiul d-lui Cioroianu, aparent foarte erudit, pendulează jenant între timiditate exegetică şi ignoranţă documentară, instaurând ca "adevăr istoric" presupoziţia incultă că formula inclusă şi în titlu, "Lumina vine de la Răsărit", ar fi o creaţie conjuncturală a "geniului sadovenian", pus după Război, spre ruşinea lui şi a literelor româneşti, în slujba cauzei bolşevice.

Să-l citām însă chiar pe autor: "Pe 1 martie 1945, în după-amiaza zilei, la Sala Dalles din Bucureşti, în faţa unui auditoriu destins şi distins (?!), se pregătea să conferenţieze Mihail Sadoveanu, unul dintre prozatorii de referinţă ai literaturii române, recunoscut ca atare şi de contemporani. Cu un titlu ce trimitea mai curând la geografie, această conferinţă era parte dintr-un ciclu temeinic pregătit de organizatori: *Ciclul de conferinţe pentru cunoaşterea U.R.S.S.*. Contribuţia maestrului Sadoveanu purta un titlu ce va face carieră: *Lumina vine de la Răsărit*. La prima vedere, nimic nu pare a fi mai adevărat.

Cu sau fără permisiunea istoricului, lumina, într-adevăr, vine de la răsărit. Dar ce se poate întâmpla atunci când această evidență este menită să acopere și conotația politică a afirmației?" (p. 22). și în nota de subsol de la pp. 22-23: "Unii dintre interlocutorii mei mi-au atras atenția că sintagma lansată de scriitor, «Lumina vine de la Răsărit», ar putea fi (sunt opinii ferme *că ar fi sigur*) o parolă masonică din care inițiații urmau să înțeleagă un mesaj care să-i pună în gardă. Sadoveanu apare în arhivele lojilor masonice din România în anul 1928; din anul 1935 el era Mare Maestru al Marii Loji Naționale și Mare Maestru al Francmasoneriei Române Unite… Textul «Lumina vine de la Răsărit» este publicat prima dată în revista A.R.L.U.S.-ului, *Veac nou*, pe 11 martie 1948. Apoi, A.R.L.U.S. îl retipărește într-o variantă dezvoltată, în aprilie același an, într-o broșură cu coperte roșii de 31 de pagini plus o planșă cu fotografia autorului: *Lumina vine de la Răsărit*, Cartea Rusă, 1945…"

S-ar zice că lucrurile sunt clare: colaboraționistul Mihail Sadoveanu, întâmplător și mason, a inventat și a lansat, în primăvara lui 1945, cu darul formulărilor memorabile pe care-l avea, lozinca propagandistică de tristă amintire, în care "Răsăritul" era o metaforă a Uniunii Sovietice. Eventuala origine masonică a formulei, certă pentru unii, rămâne îndoielnică pentru cercetător (care, debordând de erudiție, tinde mai degrabă să-i afle rădăcinile – "Mihail Sadoveanu nu era foarte original" – în cutare stihuire ocazională a Mitropolitului Dosoftei, *"Că de la Moscova lucește lucoare…"*, de la 1681!), cum rezultă tot din nota citată.

Iată însă ce scrie negru pe alb într-o carte aflată acum, slavă Domnului, la îndemâna oricui: "Profesorii Universității [din Iași], afară de un grup foarte restrâns în frunte cu A. C. Cuza, Ion Găvănescul și Corneliu Șumuleanu, erau [la 1919] părtașii aceleiași idei de stânga. Profesorul Paul Bujor, unul din exponenții majorității, rostise chiar lapidar în plin Senat al României: «Lumina vine de la Răsărit», adică de peste Nistru". Notația, a cărei exactitate de amănunt rămâne secundară, aparține lui Corneliu Z. Codreanu (1899-1938) și se găsește în volumul *Pentru legionari* (Editura "Totul pentru Țară", Sibiu, 1936, p. 16; numeroase reeditări, inclusiv în ultimul deceniu, ultima fiind scoasă chiar anul trecut, cu prilejul centenarului nașterii "Căpitanului", de Editura Scara). Formula, considerată scandaloasă din perspectiva "intereselor naționale" ale momentului respectiv (1919), este evocată de autor și-n alte câteva rânduri. Viitorul întemeietor al Legiunii era pe atunci proaspăt student al Universității ieșene, iar cartea menționată a fost redactată în 1935-36. Deci în 1945, când o colporta M. Sadoveanu, formula era deja venerabilă (chiar dacă nu tocmai de la… 1681!), exact cu sensul pe care i-l dădea și acesta, spre încântarea ignoranților "destinși și distinși", ce i-o atribuiseră chiar lui (ca și d-l Cioroianu, astăzi).

Asta pe de o parte. Pe de altă parte, formula era "venerabilă" și în alt sens: originea ei *masonică* este mai mult decât transparentă, fără a mai avea nevoie de cine știe ce argumentări stufoase. Înainte de a deveni un "mit al comunismului", lumina de la Răsărit ni se prezintă ca un clasic "mit masonic" (vorba vine), ținând de o simbolistică inițiatică rezumată în formula latinească *Ex Oriente lux* (principiu masonic de alfabet). Ea nu viza *ab origine* nici o realitate fizică sau geografică, nici una propriu-zis politică (chiar dacă aceasta din urmă a ajuns oarecum implicită), ci traducea o pseudo-mistică a Luminii (identificată cu Adevărul masonic), altoită speculativ pe vechi simboluri orientale (mai ales egiptene). Într-un catehism masonic tradițional (*apud* C. W. Leadbeater, *Francmasoneria. Rituri și inițieri*, Editura Herald, București, f. a., p. 21) se poate citi (am eliminat prescurtările specifice):

"– De unde vii ca mason?
– Din Occident.
– Încotro te îndrepți?
– Către Orient.
– De ce te întorci din Occident și mergi către Orient?
– Pentru a căuta un maestru și a primi învățătură…"

De aici și "Marele Orient" masonic (ale cărui implicații în toate revoluțiile moderne, cel puțin de la 1789 la 1917, e un fapt demult dovedit). D-l Cioroianu pomenește de înaltul grad masonic al lui M. Sadoveanu, iar din informațiile noastre (lucrul ar trebui verificat mai îndeaproape, de dragul scrupulului istoriografic) profesorul Paul Bujor (la care se referă sursa indicată) era și el mason (ca mulți dintre

profesorii universitari cu vederi de stânga din acea vreme). Formula "Lumina vine de la Răsărit", chiar dacă nu era neapărat o parolă de recunoaştere sau avertisment (cf. *Miturile*..., nota cit.), a trecut cu naturală consecvenţă din mediile masonice în limbajul ideologic al stângii (pro)comuniste, imediat după Revoluţia bolşevică din 1917 (P. Bujor uzase ostentativ de ea în 1919, într-un cadru oficial, dar s-ar putea, la o cercetare mai meticuloasă, să i se descopere acestei formule "deviate" şi alte ocurenţe în epocă); M. Sadoveanu o reia într-o conjunctură nouă şi infinit mai gravă, imediat după virarea României spre comunism (1945). E o posibilă dovadă indirectă că interesele masoneriei (al cărei obiectiv constant a fost dizolvarea ordinii politico-religioase tradiţionale şi înlocuirea ei cu o "nouă ordine mondială", ce a cunoscut etape şi forme numai aparent contradictorii) au mers, în prima jumătate a secolului, spre bolşevizarea Rusiei şi apoi a întregii Europe de Est, comunismul având – cel puţin în faza lui iniţială – o importantă componentă masonică. Aceasta deschide, desigur, un alt plan de interpretare a istoriei (considerat *tabu* , ca şi aşa-numita orientare "revizionistă", şi expediat – persiflator şi stigmatizant – la capitolul... "mitul conspirativităţii"), conform căruia n-ar fi deloc neîntemeiată afirmaţia că "lumina *continuă să vină* de la Răsărit" ("cu sau fără permisiunea istoricului", vorba d-lui Cioroianu), chiar dacă centrul de greutate al intereselor mondialiste (*sans frontières*) s-a mutat demult în Apus (internaţionalismul democratic luând locul internaţionalismului proletar, iar comunitarismul albastru luând locul comunismului roşu). Reîntoarsă de la sensul ei îngustat conjunctural (Răsărit/Orient = "farul" sovietic temporar) la largul ei sens "ocult" iniţial (Răsărit/Orient = "farul" masonic etern), formula e pasibilă să-şi păstreze întreaga actualitate, sfidând naivele "demitizări"...

Lăsând însă la o parte originea masonică a formulei şi posibilele ei implicaţii (invocate aici doar ca "ipoteză de lucru"), e de ajuns a observa, cu mâhnită surprindere, că istoricii noştri post-comunişti, nu mai puţin "ideologizaţi" decât pe vremea comunismului, ignoră cu suficienţă surse istorice importante (cum este şi cartea "reacţionarului" Codreanu, cel puţin pentru perioada 1919-1936), desigur în virtutea unei "cenzuri ideologice" (mergând până la ignorarea completă a unora dintre ele), ceea ce nu are nimic de-a face cu probitatea demersului ştiinţific, ci tinde să-l transforme pe istoric într-un simplu politruc, desemnat de *establishment* să reconstruiască istoria înlăuntrul cadrelor admise/agreate (*political correctness*?), ceea ce duce, cu sau fără voie, exact la opusul cercetătorului adevărat (aspirant ideal spre exhaustivitate în domeniul său de studiu). Utilizarea surselor nu implică nici o afinitate ideologică necesară cu acestea, ci doar "patima" documentării oneste, obiective şi cuprinzătoare (atât cât este cu putinţă în marginile omeneşti). Dacă ţine cu tot dinadinsul, istoricul se poate delimita explicit de surse, dar n-are voie, deontologic vorbind, să le eludeze aprioric. Or ne vedem în situaţia de a constata că la noi atât un amator al istoriografiei contemporane din generaţia mai vârstnică, ca d-l Sorin Alexandrescu (*cf.* D. Andronescu, *art. cit.*), cât şi un profesionist al domeniului din generaţia mai tânără, ca d-l Adrian Cioroianu, oferă contraexemple flagrante în acest sens. (În aceste condiţii, un Z. Ornea poate deveni chiar "exemplu pozitiv", el făcând totuşi, în pofida visceralităţii critice la adresa "extremismului" interbelic, dovada unei apreciabile acribii documentare, fundamentală pentru un istoriograf care se respectă.)

Ca unul care crede că "lumina vine de la Răsărit" într-un alt sens – anume de la Hristos, "Soarele Dreptăţii, Răsăritul cel de Sus" –, recunosc fără rezerve urgenţa deconspirării "miturilor comuniste"; dar nu căzând din "lacul" marxism-leninismului falimentar în "puţul" altor reducţionisme ideologico-metodologice, căci asta ar însemna că pretinsa "mutaţie revoluţionară" a societăţii româneşti din ultimul deceniu riscă să se verse – vorba regretatului Petre Ţuţea – în lunga "istorie românească a aflărilor în treabă"...

CDOR. (R) EMILIAN MUNTEANU
(BUCUREŞTI)

RECUCERIREA INIŢIATIVEI INTELECTUALE

CONDIŢIA ESENŢIALĂ A PERSISTENŢEI ROMÂNIEI ŞI ROMÂNISMULUI ÎN MILENIUL TREI

Sintetizând (şi implicit simplificând) observaţiile făcute asupra evoluţiei societăţii omeneşti în ultimele secole, de către cele mai cultivate şi mai elevate spirite, constatăm că, în lumina dihotomiei propuse de Simion Mehedinţi în 1915, omenirea a evoluat din ce în ce mai mult şi mai repede în domeniul hylotehnic (material) şi s-a degradat, de asemenea din ce în ce mai mult şi mai repede, în domeniul psihotehnic (moral). S-a ajuns la apogeul acestui fenomen la 6 august 1945 când cel mai perfecţionat instrument al hylotehnicii – bomba atomică – a fost folosit asupra oraşului Hiroshima provocând primul holocaust – stricto sensu – din istorie, în absenţa totală a celuilalt factor, cel moral. Urmarea acestui proces de schimbare a raportului dintre psihotehnică si hylotehnică s-a petrecut un fenomen pe care l-am definit drept "covârşirea intelectualilor".

Ieşirea omenirii din animalitate a însemnat înlocuirea actului involuntar instinctual cu actul voluntar raţional. Asumarea evaluării pe plan social a raţionalităţii şi necesităţii actelor a revenit intelectualităţii. Creşterea din ce în ce mai mare a puterii materiale (în toate formele sale) şi a efectelor folosirii ei, a făcut ca, în mod relativ să scadă forţa intelectualităţii de controlare şi influenţare a vieţii sociale, de reglare a strategiilor de adaptare la provocările mediului natural şi uman. În mod special în cazul României, care a excelat prin edificarea, în decursul mileniilor, a celui mai elevat model psihotehnic această covârşire a intelectualităţii s-a manifestat mai pregnant începând cu deceniul trei al acestui secol şi, reflectând diferenţele de evoluţie dintre state, grupuri şi mentalităţi, intelectualitatea română a pierdut iniţiativa intelectuală în interiorul societăţii româneşti şi în raport cu celelalte entităţi.

Peste această pierdere de iniţiativă s-au suprapus tendinţele agresive ale revizionismului, tendinţele agresive ale comunismului şi efectele cumulate ale erorilor comise în adaptarea la lupta contra acestor agresiuni. A urmat perioada comunistă cu exterminarea fizică a unor intelectuali, izolarea şi aducerea în profundă mizerie a altora, restrângerea libertăţii de gândire şi mişcare a celor rămaşi, subordonarea strategiei intelectuale intereselor internaţionalismului proletar, iar mai târziu, crearea unei clase de pseudo-intelectuali, puşi sub controlul strict al semidocţilor politici.

Din aceste debriuri ale intelectualităţii nu au putut rezulta forţele necesare după 1989 pentru vindecarea rănilor provocate de cele opt decenii anterioare şi pentru organizarea adaptării salvatoare la efectele (bune sau rele) ale globalizării/mondializării.

Avem argumente să susţinem că forţe ostile românismului şi României acţionând sub pretextul salvării românilor de naţional-comunism, au adus România într-o situaţie mai grea decât aceea din vara anului 1945. Fără a ignora expresiile materiale ale acestei acţiuni ostile, cum ar fi scurgerea continuă, onestă sau ilicită a bunurilor culturale peste graniţe drenarea financiară prin malversaţiuni şi inginerie financiară, ruinarea fizică a patrimoniului economic, credem că preocuparea noastră majoră trebuie să fie situaţia şi dinamica moralei (psihotehnicii). Agresiunea în acest domeniu este totală şi diversificată iar în esenţă se exprimă prin tot ce poate duce la dislocarea mentală a românilor din matricea românească şi la disoluţia tuturor instituţiilo indispensabile: stat, biserică, armată, şcoală, familie.

Fără a face un inventar al direcţiilor de agresiune, a metodelor folosite şi a efectelor previzibile pe termen lung, suntem totuşi în măsură să credem că intelectualitatea română trebuie să reia iniţiativa conducerii societăţii în procesul acestei apărări, pe plan şi cu mijloace intelectuale, şi minimumul ce trebuie făcut poate cuprinde:

- scoaterea la iveală a trecutului şi realizarea unui minim de reparaţii;
- recunoaşterea sacralităţii absolute a lui Dumnezeu şi respectarea sacralităţii relative a instituţiilor şi a mentalităţii româneşti;
- reducerea imposturii intelectuale şi creşterea activismului concertat şi prietenesc al intelectualilor;
- organizarea rezistenţei la şantaj moral şi la agresiune.

După un secol şi jumătate am ajuns din nou la vorba lui Andrei Mureşanu: *"Acum ori niciodată!"*.

VIOREL GHEORGHIȚĂ
(ARAD)

SĂ NU FIE!

Recent, un cunoscut cumsecade, om de bun-simț, fără veleități culturale, saturat de agresivitatea informațiilor cu privire la mizeria și corupția generalizate din țară și, nu mai puțin, revoltat de ineficiența instituțiilor abilitate în a le stârpi, îmi spune, pe un ton nu tocmai confidențial: "Sunt român, știți bine. Sunt ardelean. Cunosc câte ceva din istoria nației mele. Sunt însă atât de scârbit de cele ce se întâmplă în viața politică și de fiecare zi a acestei țări, încât m-aș bucura dacă mâine Transilvania ar trece în administrație ungurească. Aș trăi mai bine și nu m-aș simți copleșit de sentimentul rușinii de a fi român". Auzindu-l, m-am cutremurat. Știam că noi, românii, avem darul autodenigrării ușoare... Dar nici chiar așa! La peste opt decenii de la înfăptuirea Unirii celei Mari, iată, se găsesc români, și nu puțini, cazul relatat nefiind deloc singular, care regretă un fapt istoric solar și, poate, se și gândesc cum să facă să reconsidere lucrurile. Nu au soluție. Ei știu bine acest lucru. Nu reprezintă vreun pericol sau vreo amenințare reală pentru integritatea statului român. Asta pe de o parte. Pe de alta, nu se pot ignora, nu trebuie ignorate nici semnalele sau semnificațiile subiacente unor asemenea revolte sufletești, cum ar fi persistența în timp a dihotomiei noi (ardelenii) – voi sau ei (regățenii), sau punerea sub semn de întrebare a capacității noastre, a capacității neamului românesc de a-și croi un destin, de a-și asuma un sens, o rațiune de a fi în istorie și dincolo de ea.

"Chestiunea de căpetenie pentru istoria și continuitatea de dezvoltare a acestei țări – scria Mihai Eminescu în *Timpul* din 17 decembrie 1881 – **este ca elementul românesc să rămână cel determinant, este ca el să dea tiparul acestei forme de stat, ca limba lui, înclinările lui oneste și generoase, bunul lui simț, cu un cuvânt geniul lui să rămână, și pe viitor, norma de dezvoltare a țării și să pătrundă pururea această dezvoltare".**

Text fundamental, text imperativ, cu semnificație universală, în sensul că acest *drept de a fi tu însuți*, ca neam vorbesc, acest drept de a-ți justifica existența prin creații specifice, originare și originale, nu este numai al tău, este *al tuturor neamurilor*, fiindu-le conferit de Dumnezeu, în chiar clipa zidirii lor. Mai mult. Acest drept nu este doar drept, este, în același timp, datorie supremă, e *țelul devenirii neamurilor întru Ființă*.

În discuție, prin urmare. e pusă nu doar organizarea, dimensiunea istorică a Ființei, Țara, ci și Ființa însăși, *Neamul ca entitate metafizică*. Și nu fără temei. Parametrii indicatorilor statistici semnificativi privind starea societății românești sunt stupefianți: sărăcia, precaritatea stării de sănătate, în sensul propriu al termenului, infracționalitatea, dezinteresul manifestat față de viața publică, având la origine fie egocentrismul, fie lehamitea, și, nu în ultimul rând, conformismul (obediența) față de comandamente din afara țării și sufletului românesc, potrivnice ideii înseși de neam, par să justifice întrebarea: "România, Neamul Românesc mai au un viitor?". Întrebare gravă, cu atât mai gravă cu cât circumstanțele în care se pune poartă numele de "globalizare". Presiunile acesteia, presiunile globalizării corelate cu propriile noastre slăbiciuni, cu propriile noastre tare, sunt de natură să impună un răspuns negativ. Există însă și semne de refuz a superficialității și mediocrității noastre funciare, semne de revoltă, semne ale unei "nebunii creatoare". Mă gândesc la evenimente precum cele din 1989, la evenimente cum ar fi fenomenul Pieței Universității (care nu trebuie nicidecum confundat cu "cazul Marian Munteanu"), la demersuri cum este chiar acest ROMFEST, sărbătoare și prilej de întâlnire a românilor de pretutindeni, semne care ar putea justifica oarecum, e drept, fără patos, un răspuns afirmativ, nu îndeajuns de ușor de dat, totuși...

Orice întrebare de genul acesta e mai mult decât o întrebare retorică. E o neliniște, e o preocupare ce poate genera deznădejde. La rândul lui, orice răspuns dat unei asemenea întrebări e mai mult decât o

concluzie desprinsă la capătul unui raționament sau silogism corect formulate, e o asumare de destin, adeseori tragic, este o adjudecare în temeiul credinței, o adjudecare în manieră augustiniană: "Cred, pentru că e absurd...". *Cred*, pentru că, în ultimă instanță, aceasta îmi este *menirea*. Consecințele vremelnice nu mă interesează. Nu intră în obligațiile mele. E treaba altcuiva, e lucrarea Providenței. A gândi altfel această relație înseamnă a condiționa credința însăşi; înseamnă, în cele din urmă, a o nega. A spune: "Cred, dacă..." înseamnă "a cere semne", înseamnă a căuta temeiuri, înseamnă, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel (*I Cor.*, cap. 1), a nu ne putea desprinde de "înțelepciunea lumii acesteia" pentru a ne putea mântui "prin nebunia propovăduirii"; înseamnă o recunoaştere perversă că nu credem.

Între a crede, în sens religios, şi a crede în destinul neamului tău nu e nici o deosebire. Diferențele intervin, dacă intervin, între *a proclama* şi *a fi*. "Elogiul nebuniei" nu e, implicit, nebunie. El poate fi tot atât de bine şi expresia unei superinteligențe. E cazul lui Emil Cioran, cel din *Schimbarea la față a României*, al cărui răspuns implicit la prezumtiva noastră întrebare e "Da!", un "Da!" asumat – din păcate – doar în parte. Pasiunea şi orgoliul nu au reuşit să germineze altceva decât "divagații". Zice el. Eu nu-l cred.

Problema l-a preocupat şi pe Mircea Eliade. Abordarea i-a fost însă diferită, implicarea lui nu a fost doar retorică, a fost existențială, comportând riscuri majore, a căror evitare el a refuzat-o cu un curaj indiscutabil. Mircea Eliade nu s-a dezis. Dar nu asupra modului personal de implicare în chestiune doresc să vorbesc, ci despre modul de a gândi problema în sine, problema viitorului neamului românesc. Mircea Eliade nu mai e patetic precum Emil Cioran. În considerațiile lui – am în vedere cele câteva pagini, excepționale prin autenticitatea lor, din *Memorii*, acordate fenomenului legionar – câteva concepte noi tensionează gândirea: conceptul de "jertfă", de "necesitate a jertfei", pe de o parte; conceptul de "nenoroc", de "neam fără noroc", pe de alta.

"Rareori în istoria creştinismului modern – scrie Mircea Eliade – *au fost răsplătite cu mai mult sânge posturile, rugăciunile şi credința oarbă în atotputernicia lui Dumnezeu. Şi mai târziu, când tragedia se consumase, unul dintre lucrurile care mă fascinau mai mult era să descopăr aceeaşi credință neclintită la puținii supraviețuitori ai măcelurilor"*. Țelul le rămăsese acelaşi: *"Învierea neamului"* printr-o *"saturație de tortură şi jertfă de sânge"*. Învierea neamului – țel de neînțeles pentru Emil Cioran. Țel asumat de Mircea Eliade, care, în urma asasinatelor din 30 noiembrie 1940, nu ezită să acuze, cu sau fără temei, nu importă, pe acei legionari care, prin fapta lor, au anulat *"saturația de tortură şi jertfă"*. Pedeapsa, fie ea aplicată şi în afara unui cadru strict instituționalizat, răzbunarea, în sens de act reparatoriu, nu sunt neapărat *nedrepte* în plan moral. Ele se pot justifica. Mântuitoare, în sensul gândirii lui Mircea Eliade sau al unor legionari, ca Puiu Gârcineanu, la care Mircea Eliade face referire în *Memorii*, nu au cum să fie, motiv pentru care prezența lor e considerată o tragedie inerentă însuşi destinului neamului românesc, *"neam fără noroc, căruia nu i-a fost îngăduit nici măcar să-şi păstreze neîntinată cea mai proaspătă din nenumăratele sale jertfe"*.

De când Mircea Eliade a consemnat aceste gânduri, numărul jertfelor de sânge a crescut considerabil, confirmând vocația. Şi nu-i am în vedere doar pe legionari. Au crescut şi numărul şi gravitatea profanărilor. Neclintit pare a fi doar "nenorocul", concept fără relevanță ideatică, neschimbată a rămas doar întrebarea: "*Cine* sau *ce* nu ne-a îngăduit, *cine* sau *ce* nu ne îngăduie să ne păstrăm neîntinate jertfele, nenumăratele noastre jertfe de ieri şi de azi?".

E o întrebare gravă, care stârneşte reacții atât în rândul acuzatorilor, în rândul acelora care contestă Dreptei orice generozitate jertfelnică, încercând să o reducă la statutul de "bandă" sau organizație teroristă, stipendiată, ca şi în rândul Dreptei însăşi, sau în rândul a ceea ce a mai rămas din ea, pentru postularea întinării jertfelor, în general, ca şi a propriei jertfe; o întrebare la care nu senectutea e chemată să răspundă, ci *tinerețea*. E şi motivul pentru care, la capătul acestor fulgurații, întreb şi mă întreb – întrebarea e şi ea un fel de răspuns – *unde ne e tinerețea?* Nebunii sau nebunia pentru..., *nebunia sacră* unde ne e? Nu cumva se confirmă – pentru a câta oară? – că suntem nu doar o generație fără destin politic, ci şi un neam fără vocație religioasă, fără noroc? Să nu fie!

ION COJA
(BUCUREŞTI)

DREPTURILE OMULUI ŞI ORTODOXUL DE MINE

M-a învrednicit bunul Dumnezeu ca, în scurtul răstimp al pieritoarei mele vieţi, să fiu de faţă la câteva minunate întâmplări, fie ca actor, fie îndeosebi ca spectator, privilegiat de soartă, aşa cum mă simt şi acum, participând la această aleasă a noastră întrunire. O astfel de minunată, adică de a se minuna tot omul de întâmplare, s-a fost petrecut şi pe la mijlocul anilor '80, în holul prozaic al Athenée Palace-ului, când Petre Ţuţea a fost întrebat de un ziarist occidental ce părere are despre cum se respectă drepturile omului în România socialistă. Răspunsul slobozit atunci de Petre Ţuţea a fost năprasnic: *Pentru noi, românii, drepturile omului nu există. Noi, românii, nu avem drepturi, noi avem numai îndatoriri! Şi ne sunt de ajuns!* Cuvinte rostite cu semeţie şi adâncă mulţumire de sine!...

Ca martor la producerea acestui moment de referinţă pentru teoria drepturilor omului – îmi îngădui să-i prezic deci acestui răspuns un viitor strălucit – voi încerca în faţa Domniilor Voastre să reconstitui contextul de idei şi atitudini ale lui Petre Ţuţea şi ale colegilor săi de generaţie, context în care să se descifreze semnificaţiile afirmaţiei că *românii au destule îndatoriri şi nu-i interesează să mai aibă şi drepturi!*

Distinsă adunare,

Vă sugerez să punem faţă în faţă două principii, unul natural, deci dumnezeiesc, divin, iar altul imaginar, creaţie a minţii omeneşti, marcat deci de eventualitatea, ca să nu-i spun iminenţă, a păcatului, a greşelii. Este vorba mai întâi de principiul diversităţii infinite, pe care îl respectă întocmai întregul univers, lumea aceasta minunată în care ne este dat să trăim. Această lume, de cum o priveşti cu un ochi atent, cercetător, chiar îndrăgostit de ceea ce vede, această lume se arată a fi o continuă revărsare de unicate. Nu veţi găsi nici măcar două fire de iarbă sau de nisip care să fie identice, egale! *Nu există doi, există numai unu!* spusese cândva Parmenide, iar cu această vorbă Petre Ţuţea îl cita mereu pe filosoful eleat, încurajându-şi camarazii de suferinţă din Zarca Aiudului. Adică tot ce există, există numai ca unicat, ca unu, distinct de orice alt unu, lumea fiind o infinitate de unu, de unicate. Mai fiind de înţeles prin Unu, scris cu majusculă, şi principiul unic supraordonator al întregii existenţe, lumea nesfârşit de felurită fiind o creaţie, o expresie a acestui Unu divin, dumnezeiesc.

Vă propuneam ca, în paralel, faţă în faţă cu principiul unicităţii a tot ce există, şi în primul rând al unicităţii fiinţei umane, să punem un principiu imaginat de mintea omenească, inventat de noi, un principiu care aspiră şi el la un rol ordonator, nu chiar atoateorânduitor, ci doar al lumii în care ne mişcăm noi, oamenii, şi în primul rând al lumii sociale şi politice. Este vorba de vestitul principiu al egalităţii, parte a triadei – alţii o consideră chiar un fel de altă treime sfântă – *Liberté, Egalité, Fraternité*. Cred că oricine îşi dă seama şi va fi de acord cu mine că toată teoria drepturilor omului de aici decurge din cele trei idealuri ale Revoluţiei franceze şi, în mod deosebit, din *ideea de egalitate*, egalitatea dintre toţi oamenii, proclamată pe cât de vag, pe atât de zgomotos în secolul al 18-lea şi de atunci mereu afişată ori clamată, în cele mai diverse locuri şi ocazii publice. Cei care au lansat această

idee au lăsat să se înțeleagă că afirmarea ideii de egalitate ar fi o descoperire a spiritului modern, un rezultat al maturizării omenirii, al înțelepțirii omului. Au ascuns însă teoreticienii egalității și, prin consecință, teoreticieni ai drepturilor omului, au ascuns și ascund în continuare faptul că încă din antichitate, cel puțin de pe vremea lui Aristotel, s-a spus și s-a știut că egalitatea între oameni este o himeră, o iluzie dintre cele mai primejdioase pentru omenire, deoarece *nimic nu este mai nedrept decât să instituі egalitatea între oameni care sunt și se nasc inegal dotați de Dumnezeu din toate punctele de vedere: fizic, intelectual, temperamental, spiritual*. Nimic n-ar fi mai nedrept și, adaug eu, mai cu neputință!...

Inegalitatea între oameni este o fatalitate, o fatalitate imposibil de evitat. O fatalitate ale cărei binefaceri, subliniez, **binefaceri ale inegalității**, ale inegalității lăsate de la Dumnezeu, ne sfiim să le punem în evidență. Ne sfiim, și asta pentru a nu intra în contradicție cu zgomotoasa propagandă care se face egalității, nu numai ca ideal teoretic, dar și ca realitate chipurile împlinită, toate sistemele politice moderne, actuale, susținând că se întemeiază pe egalitatea cetățenilor statului respectiv în fața legii, în fața instituțiilor statului, în fața șanselor de afirmare personală ș.a.m.d. Puține sunt minciunile mai nerușinate, mai nerușinate și mai iresponsabile decât minciuna cu egalitatea de șanse etc.

La prima vedere inegalitatea, văzută ca fatalitate, pare ceva nedrept și dureros, greu de acceptat, greu să te împaci cu ea. Ea devine însă suportabilă, ba chiar acceptabilă și acceptată cu seninătate, numai prin credința în Dumnezeu, prin încrederea în **proiectul divin** (*Facă-se voia Ta...*), proiect care transgresează aparențele și vremelnicia vieții noastre, introducând în calculul nostru și viața de apoi, când vom fi judecați fără părtinire pentru faptele și gândurile noastre. Dinaintea acestei judecăți ierarhiile pământești se năruie, *cei din urmă vor fi cei dintâi*, iar cei săraci cu duhul se vor mântui cu precădere, vădindu-se astfel cât sunt de înșelătoare binefacerile calităților înnăscute, ale inteligenței și talentului, care pe mulți îi înalță doar ca să aibă de unde cădea aceștia mai afund în păcat!

Demagogia politică modernă promovează cu precădere iluzia egalității, nu pentru a consola pe cei ce s-ar putea simți și considera victime ale inegalității lăsate de la Dumnezeu, ci pentru a ascunde inegalitatea creată de anumiți oameni, acei oameni lipsiți de orice simțământ al fraternității, stăpâniți de furia devastatoare a invidiei, a poftei de înavuțire și parvenire cu orice preț, bântuiți de furia egoismului, a egolatriei disperate. Energii și surse materiale exorbitante sunt puse la bătaie pentru a face apologia egalității, a sacrosanctelor drepturi ale omului. Cu cât inegalitatea este mai stridentă și mai dureroasă, cu atât mai mari sunt cheltuielile de publicitate, de propagandă pentru egalitate, pentru drepturile omului. Tineretul se naște și crește în vacarmul acestei lozinci – *liberté, egalité, fraternité* – dar, din păcate sau din fericire, pentru cei mai mulți indivizi ceasul dezmeticirii nu întârzie să se producă. Mai devreme sau mai târziu, copilul, adolescentul sau maturul frustrat la tot pasul din toate direcțiile, se confruntă cu spectacolul inegalității, dar nu al celei rânduite de Dumnezeu, ci al inegalității instituite de oameni.

Ce cutremur sufletesc! Cum nu se mai înțelege nimic din rânduiala acestei lumi atunci când propaganda drepturilor omului, a egalității, a fraternității, intră în contrast cu realitatea, cu evidența inechității, a inegalității!

Lipsiți de credință în Dumnezeu, lipsiți de încrederea în rostul divin al fiecărui om, chip după chipul Domnului Însuși, fiindu-le străină viziunea creștină asupra lumii, acești frați și copii ai noștri sunt numai buni să cadă pradă celei mai negre disperări, se simt înșelați și mințiți de lume, o lume străină și indiferentă, ostilă chiar, în care au fost condamnați să trăiască. O lume în care li s-au promis toate drepturile, au fost îndemnați să întindă mâna după ele, să primească, căci li se cuvine, puzderia de drepturi cu care i-a fericit democrația, și de cele mai multe ori rămânând cu mâna goală, tinzând-o în deșert. Lipsit de credința în Dumnezeu, individul se simte tot mai singur și mai neînsemnat, incapabil să priceapă rostul său pe lumea asta.

I-aş sfătui aşadar pe teoreticienii, pe sacerdoţii drepturilor omului să înţeleagă că accentul pus pe drepturi te face să aştepţi de la celălalt, să depinzi de ceilalţi, de societate. Care societate îţi recunoaşte şi îţi respectă drepturile, sau nu ţi le recunoaşte! În schimb, accentul pus pe îndatoriri îl face pe om să aştepte numai de la sine, conformarea cu îndatoririle asumate, trăirea deci a sentimentului împlinirii tale ca om să depindă numai de tine însuţi. Adică abia conştiinţa unei meniri superioare dă demnitate fiinţei umane, iar la conştiinţa menirii tale ajungi numai prin asumarea îndatoririlor, a obligaţiilor de om, iar nu pretinzând şi aşteptând să-ţi fie recunoscute drepturile. Asumarea de îndatoriri te face liber, te face să simţi că nu mai depinzi de nimeni, că în mâna ta deţii cheile mântuirii! Că numai propriile slăbiciuni îţi stau în cale, sentiment care potenţează în tine capacitatea de a te ridica deasupra propriei limite, de a te autodepăşi! Acest sentiment, al autodepăşirii, fiind expresia biruinţei supreme, a victoriei dobândite în meciul cel mai dificil: cu tine însuţi. Un meci în care arbitrii, adică societatea, ceilalţi, nu au cum să influenţeze rezultatul!

Onorată asistenţă,

Părinţii noştri şi mai ales părinţii părinţilor noştri au trăit în mentalitatea că te naşti ca să dai, ca să te dedici, că te naşti nu încărcat de drepturi, ci de îndatoriri. Că omul se naşte dator, dator să... Şi urmează cele zece porunci dumnezeieşti, la care fiecare cultură naţională şi fiecare tradiţie de familie adaugă alte îndatoriri. De unde această mentalitate, mentalitate în care totuşi mulţi dintre noi ne-am născut şi am crescut? Ea poate avea o singură sursă, un singur izvor din care se poate ivi acest fel de a te vedea pe tine însuţi şi lumea în care trăieşti! Acest izvor de fapte minunate este **bucuria că exişti!** Recunoştinţa că ţi-e dat să trăieşti! Înţelegerea faptului că fiecare om când se naşte este câştigător la o loterie la care şansele de câştig, adică de a te naşte, erau aproape infinit de mici! Şi totuşi te-ai născut şi exişti! Păi, dacă ţi s-a întâmplat să te naşti sau, cine ştie, dacă ai fost ales să te naşti, dacă ţi s-a oferit acest câştig decât care nimic nu poate fi mai mult, mai preţios, este o chestiune de bun simţ elementar să te întrebi cum te poţi plăti pentru atâta noroc! Ce trebuie să dai după ce ai primit atât de mult?

Valoarea **omului-om** nu rezultă din ceea ce el poate primi, adică din ceea ce i se promite, nu rezultă din drepturile care i se cuvin, ci valoarea omului rezultă din ceea ce omul poate da şi chiar dă, rezultă din îndatoririle pe care omul este în stare să şi le asume, supunându-se cu seninătate condiţiei sale de om.

Din această mentalitate se naşte sentimentul întăritor, reconfortant al menirii tale pe acest pământ, sentimentul că eşti înscris, cu viaţa ta, într-un plan, într-un proiect ţie-ţi superior, căruia trebuie să i te supui aşa cum te-ai supus şi atunci când a fost să te naşti, să ţi se deschidă porţile acestei lumi minunate!

Există cumva o contradicţie între drepturile omului şi decalogul poruncilor dumnezeieşti, între drepturi şi îndatoriri? Nu! Propriu-zis nu! Dar cu o condiţie: să pleci de la îndatoriri, pe ele să întemeiezi construcţia fiinţei umane! Căci este suficient ca fiecare om să-şi facă datoria, să-şi plătească datoriile cu care îl încarcă condiţia sa de om, şi nici unul din drepturile omului nu va fi încălcat. Cine-şi vede de obligaţiile sale de om nu se va abate niciodată de la respectul faţă de ceilalţi oameni, faţă de drepturile lor. Drepturile fiecăruia dintre noi depind de ceilalţi, de felul cum fiecare şi toţi la un loc îşi fac datoria de cetăţean, de părinte, de om! Postulez deci: **Drepturile omului nu pot fi respectate decât într-o societate întemeiată pe cultul îndatoririlor omului!**

Altminteri, practicând unilateral şi exclusiv cultul şi cultura drepturilor, cine va pune în practică aplicarea drepturilor? Nimeni! Căci toţi sunt oameni şi toţi cer drepturi, să li se dea, să li se recunoască! Obligaţiile rămân pe seama instituţiilor, care repede devin nişte abstracţiuni deşarte, vorbe

în vânt, clasicele forme fără conținut! Și o dată cu ele devin vorbe în vânt și drepturile omului! Adică situația în care ne aflăm și, mai ales, situația spre care ne îndreptăm!

L-am auzit pe un tovarăș de nădejde al clasei noastre politice, fruntaș al celui mai bine cotat partid, spunând în Parlamentul Țării că drepturile omului sunt religia viitorului, a veacului de mâine. Să ne fie clar: teoria drepturilor pe care le avem ca oameni nu poate preocupa, până la obsesie, decât mintea celor bolnavi sau predispuși a fi bolnavi de ei înșiși, indivizi egoiști și egolatri, nevolnici pentru care a trăi se reduce la a avea, a primi, a apuca și a ține numai pentru tine! Grija de a ți se recunoaște drepturile și facilitățile care să-ți ușureze zilele este a oamenilor slabi, a celor tarați sau handicapați, a nevolnicilor, a amărâților! Cine se simte și se știe și vrea să fie puternic, stăpân pe faptele sale, nu mai are nevoie de drepturi. Are nevoie să-și arate, să-și pună la lucru virtutea și puterea, adică să dea, să se dedice, să-și ducă până la capăt menirea, să se achite așadar, de datoriile contractate la naștere, atunci când i s-a dat pe mână cheia vieții și a mântuirii sale! Pentru acest noroc, de-a te naște din nimicul neantului, de-a te trezi om, stăpân al acestei lumi, ce drepturi să mai pretinzi altul decât dreptul de a te putea dedica nestingherit condiției și îndatoririlor tale de om! Alt drept nu revendica Petre Țuțea, nici pentru el și nici pentru neamul românesc!

Dar poate că cel mai adevărat este să spunem că oamenii se împart în două soiuri: unii care la naștere și toată viața lor întreabă *eu ce am de primit? Mie, din toate lucrurile astea nesfârșit de multe, ce-mi dați să fie numai al meu?...* Alții ne naștem și trăim întrebându-ne *eu ce am de dat? Eu cu ce trebuie să sporesc corola de minuni a lumii?*

Și, foarte probabil, tot așa sunt și popoarele, de un soi sau celălalt, urmând a înțelege, a deduce că, în viziunea lui Petre Țuțea, poporul român a înțeles dintotdeauna că modul în care poți onora propriu-zis condiția ta de om este să-ți trăiești viața știindu-te *dator*: dator față de Dumnezeu, față de Neamul tău, față de familie, părinți și copii deopotrivă... Nu întâmplător **ateismul face casă bună cu propaganda drepturilor omului!** Căci, rămas fără Dumnezeu, omul simte că nu mai are ce da! Singurul lucru de care se mai simte în stare este să primească, drepturi mai ales și alte promisiuni, cu care să umple golul lăsat în sufletul său de Dumnezeul de Care s-a lepădat... Rămânând însă ce am fost dintotdeauna, adică creștini, buni păstrători de legi și datini, românii vor fi mai departe un popor conștient că are de îndeplinit o misiune, că are un rost pe lumea asta!

V. ÎNTRE DIASPORĂ ȘI EXIL

Recunoașterea nu este exercițiu mecanic al memoriei, iar în arhaicul nostru, noi, cei mai puțin activi, avem un loc al permanenței.

Florica Elena Laurențiu

RADU PREDA
(CLUJ-NAPOCA)

DIASPORA CERULUI

Noi, românii, nu suntem cunoscuţi ca descoperitori de lumi noi, nici drept mari călători. Spătarul Milescu rămâne până în zorii epocii moderne marea noastră excepţie. Felul românului de a se raporta la lume a fost de-a lungul istoriei mai curând defensiv. La porţile Levantului, în calea răutăţilor, la îndemâna oricui, dar greu de luat în stăpânire, ospitalier, dar conştient de sine, neaşteptat de frumos şi variat pe cât de vitregit – spaţiul românesc este o sinteză între Orient şi Occident, insulă de latinitate, dar mărturisitor al ortodoxiei, al dreptei credinţe. Din poziţia defensivă şi totuşi aptă de sinteze vine poate şi mulţumirea geografică de sine a românului. El se simte bine acasă, pentru că **a locui** a devenit pentru el de-a lungul istoriei sinonim pentru **a fi**. Simţul locuirii s-a transformat în simţ pentru stabilitate şi identitate.

Raţiuni economice la început, la care s-au adăugat mai târziu şi cele politice, au dus în secolul nostru la formarea de comunităţi româneşti în Europa Occidentală, în cele două Americi, Australia şi Africa de Sud. Aşa cum românul, fugind din calea turcului, lua cu sine în pădure biserica de lemn pusă pe roţi, tot astfel aceste comunităţi vor fi fost purtătoare interioare ale Bisericii în care s-au născut duhovniceşte prin Sfântul Botez. Iată însă că, o dată cu apariţia diasporei (devenită pentru mulţi în comunism *exil*), s-a pus problema asumării experienţei alterităţii la un alt nivel decât am avut până acum ocazia să o facem, în Transilvania multietnică şi multiconfesională, de exemplu. Diaspora ridica şi ridică un cu totul alt soi de interogaţii asupra identităţii şi deschiderii. Un simţ cu totul nou este chemat să se dezvolte în contactul răsăriteanului ortodox cu societatea apuseană. Diaspora este chemată să facă o altă sinteză, bazată de data aceasta nu pe ospitalitatea noastră de acasă, ci pe ospitalitatea sau toleranţa altora faţă de noi.

Nu vă spun nimic nou atunci când susţin că pentru mulţi români din diaspora lumea occidentală este, din multe puncte de vedere, năucă. Este însă un tip de năuceală cu totul aparte. Nici noi nu suntem în întregime sănătoşi. Corpul social postcomunist se află încă în plină convalescenţă. Năuceala de "afară" este însă de natură mai subtilă, tocmai pentru că se naşte din opusul terorii şi al dictaturii: e năuceala din prosperitate materială şi libertate, "compensate" de o sărăcie spirituală ce se traduce prin lipsa de orientare (nu numai teologică, ci de orice fel). Folosind expresia lui Ţuţea, în lumea secularizată a societăţii de consum poţi face nestingherit experienţa existenţei care nu are habar de unde vine şi nici încotro se îndreaptă. Conştiinţa originilor ca şi vocaţia eshatologică sunt în egală măsură sufocate şi amăgite de clipa de faţă, de un "acum" prelungit şi diversificat la infinit, dar rămânând în fond acelaşi tot timpul: util, dar nu indispensabil, interesant, dar nu profund, ingenios, dar fără culoare.

Evident, critica ea singură nu ajunge pentru a şi construi ceva. Iată de ce este nevoie ca fiecare dintre cei care fac experienţa străinătăţii să-şi asume rolul mediator între o lume şi alta, între un tip de societate şi altul, să fie într-un fel gardienii lucidităţii şi să aducă mereu aminte celor din străinătate ceea ce suntem dincolo de prostul renume sau de clişee, iar celor de acasă să le reamintească – tocmai în oglida lipsei de orientare de afară –cât de bogaţi suntem prin cultul şi cultura noastră. Este un rol ingrat, dificil, subminat de evidenţa dureroasă a sărăciei materiale în care se găseşte România. Cu toate acestea, sau tocmai din cauza aceasta, a aduce aminte de bogăţia interioară, de faptul că trăim într-o sărăcie paradoxală, vitală, este o misiune obligatorie. Altminteri, prizonieri ai logicii lui **a avea** şi **a nu avea**, a

dialecticii ruinătoare dintre Estul blestemat şi Vestul fericit, riscăm să repetăm istoria "formelor fără fond", să înţelegem progresul doar ca pe o imitaţie a celorlalţi, să compromitem atât sensul lui "acasă", cât şi pe cel al "înstrăinării"/ "împrăştierii".

În acest punct ajungem la rolul Bisericii Ortodoxe Române în diaspora, la modul în care prin Biserică se realizează un spaţiu al identităţii şi al creştinătăţii autentice, al legăturii organice între lume şi Ţară, al integrării dimensiunilor locale în universal. Guvernele se schimbă, aşa cum se schimbă şi strategiile politicii externe, dar Biserica rămâne deasupra efemerului şi totuşi în plină istorie. Nu cred că există în afară de Biserică altă instituţie umană care să fie purtătoare de identitate colectivă şi personală dincolo de graniţele geografiei de origine. Dătătoare de identitate celor departe de Ţară, Biserica oferă în diaspora o **casă** celor care nu sunt totuşi **acasă.** Sub acoperişul bisericii de lemn din Caracas sau din Genova, **comuniunea cu caracter naţional** capătă expresia **comuniunii cu caracter liturgic.** Nefiind membri ai aceluiaşi Stat, românii din diaspora nu sunt mai puţin membrii aceluiaşi Neam, tocmai pentru că sunt în aceeaşi Biserică Ortodoxă care, acolo ca şi aici, este deschisă fiilor ei duhovniceşti.

Văzută din perspectiva lumii de adopţie, o diasporă ce uită sau evită legătura duhovnicească prin Biserică cu originile îşi pierde iremediabil identitatea care îi dă forţa, reducându-se la o minoritate fără glas în mijlocul unei majorităţi care, prin legea firească a lucrurilor, tinde să asimileze apariţiile marginale. O diasporă cu conştiinţa originilor rămâne în schimb un factor de îmbogăţire şi de noutate în mediul în care trăieşte. Încadrarea în viaţa de zi cu zi a ţării-gazdă nu va însemna în acest caz uitarea de sine – ce nu este în fond decât o nemărturisită ruşine de sine –, ci un început de viaţă nouă construită pe fundamente vechi, dar solide.

Loc de rugăciune, de întâlnire al omului cu Dumnezeu şi al oamenilor între ei, depăşind diferenţele de opinii politice sau culturale, Biserica oferă, prin ritmul Sfintelor Slujbe, prin Sfintele Taine săvârşite în mijlocul lumii de azi, şansa mereu reînnoită de a ne redescoperi pe noi înşine şi de a ne întreba asupra sensurilor vieţuirii noastre, atât de scurte şi totuşi atât de profunde. Dacă ar trebui să găsesc o imagine care să exprime scurt şi autentic rostul prezenţei Bisericii în diasporă, aş alege-o pe cea a cimitirului. Niciunde ca în faţa pietrei de mormânt a românilor odihnind în cimitirele Australiei sau Germaniei, în aşteptarea Învierii, nu se descoperă atât de tulburătoare forţa legăturii Bisericii cu fiii ei. Atâta vreme cât va exista o Biserică a diasporei rugătoare pentru cei care s-au dus din lumea aceasta altundeva decât în Ţară, departe de părinţi şi prieteni, aşteptarea Învierii va curge totuşi în comuniune cu cei de acasă, rugăciunea neavând nevoie de viză pentru a călători, între brazii străjuind aleea cimitirului din sat şi brazii înălţimilor Alpilor existând un schimb de freamăt şi cântec.

Aici şi acolo, în Ţară şi în străinătate, Biserica rămâne casa lui Dumnezeu. Poate că rostul Bisericii în diasporă este tocmai acela de a ne readuce aminte că suntem, oriunde în lume, pasageri, că ne aflăm într-o **diasporă a cerului** şi că ne îndreptăm cu fiecare zi ce ne apropie de moarte către adevărata şi ultima Patrie, către Împărăţia lui Dumnezeu.

LAURA BĂDULESCU
(BUCUREŞTI)

GNOTI SE AUTON

Întrebări şi răspunsuri, întrebări şi răspunsuri, ca într-un catehism calvinesc ne circumscriu, în coordonate ordonând viaţa noastră, limitând-o în cârjele lor. Întrebările ,,grele" nu au, sau – paradoxal – nu *cer* răspunsuri. Retorica lor ne împovărează cu complexe.

Nesfârşitele întrebări ale mileniului sfârşit o dată cu acest secol stau sub o pecete: regina întrebărilor impusă de ,,Marele Will". Întrebarea CU LITERĂ MARE, ea însăşi personificată, *care*, sau mai bine zis *cine* este ea? ,,... aceasta este întrebarea..." Sau mult mai bine, ar trebui să ne exprimăm în limba paternă a acestei întrebări, pentru a-i păstra şi mai întreagă valoarea: *"... that is the question"*... La rândul ei neterminată oarecum, copleşită de tranzitivitatea verbului ,,a fi", întrebarea ne ameninţă din însăşi *fiinţa* sa. A fiinţa o existenţă lipsită de sens, a umple cu o *sine* materialul amorf, sau a nu o face, a vegeta, a dormi, după cum poeţii spun. Îndoiala, proprie celui ce gândeşte singur, este *fiinţială.* Lupta cu gândul, ca şi lupta cu păcatul, lupta cu cel ce ne domină, dovadă a imperfecţiunii umane, nu ajunge vreodată la vreun capăt fără de Dumnezeu. Cetate stătătoare nu avem aici, pe pământ, deşi drumurile toate ne duc la Roma... România din noi (cât om fi noi de români...) îşi durează cetatea într-o fragilă cochilie. *A fi sau a nu fi.* Dar *ce* anume? Care fiinţă din noi trage firul firii, aţa vieţii? Cetatea de cretă rotundă, Romă sau Isarlîc, ridicată pe un gorgan de rugăciune, are pentru pribeag bucuria umplută cu tristeţea ciobanului transhumant. Topite întrebări de dincolo de neam se trag, se trec şi se duc (reflexiv sau pasiv) cu un dor de frumuseţe, de mai bine, mai curat, mai uşor. Aripi întinse spre o carieră sau spre bucuria simplă a vieţii cotidiene, iată, sar peste hotarele româneşti pentru aproape toţi, da, aproape pentru toţi tinerii unui oraş ca Bucureştiul. În totală legitimitate, aceşti tineri îşi doresc să părăsească mizeria unui trai plin de gunoaie la propriu şi care figurează mai departe, în amintirile şi minţile lor, cu un iz de descompunere. *"Décomposition"*, mai bine zis, în altă limbă accesibilă nouă şi care păstrează mai bine valoarea meta-filosofică a noţiunii la modă. Mizeria la propriu din marile mahalale bucureştene umple de o nebănuită oroare pe cei ce-şi pun întrebări. Oare Eminescul din sufletele noastre nu i-ar fi plâns pe aceşti tineri care au de ales între ,,Parisul" de pe marile panouri publicitare şi "Parisul" din orice oraş civilizat aflat dincolo de graniţa cu ,,Vestul"? Cât de pietroasă ar trebui să fie huma din Humuleşti pentru a rezista la întrebarea cu litere imense de pe reclamele de ţigări de la toate colţurile de stradă bucureştene: ,,Eu, să-mi refuz o plăcere?". Eminescu şi Creangă înşişi cum ar fi reacţionat în condiţiile caragialeşti de azi? De câte ori s-ar fi răspopit Ion Creangă şi ce fel de pierdute *Scrisori* ar fi scris redactorul temporar al ziarului *Timpul*? La ce fel de Paris şi la ce fel de Vienă învaţă ai noştri tineri, care nici măcar nu mai vin să ne ferícească norodul? Folclorul comunist suburban a dat demult răspunsul cel adevărat: ,,Vin şi numai vin", la întrebarea: ,,Ce beau românii în străinătate?". Simţul umorului nu ne-a părăsit nici în cele mai tragice clipe, nici atunci când descompunerea morală atacă mortal fiinţa vie din noi, transformându-ne în fiinţe moarte.

Pentru ce pleacă şi *de ce* pleacă lumea "de acasă"? Pentru diferite avantaje pe care nu le poate dobândi, sau de nevoie, sau din curiozitate, din dorinţa de a cunoaşte mai mult, sau din nostalgia unor induse doruri, sau ... Diferiţii emigranţi au motive diferite, dar acestea trebuie să fie deosebit de puternice pentru a rezista întrebării ,,de ce" chiar aşa? Unul dintre răspunsurile cele mai înfricoşătoare este acela că viaţa lor este primejduită de o conjunctură duşmănoasă.

Pentru ce au plecat şi de ce au plecat bunicii lor de "dinainte"? Spre deosebire de tinerii de azi, tinerii de "dinainte" au plecat din cauze mult mai serioase, din motive mult mai grele. Viaţa lor, idealurile lor erau primejduite de alte vieţi şi alte idealuri. Lumea s-a scindat, Europa s-a împărţit, iar cei ce au avut şansa, au plecat în alte locuri, pentru a mai duce cu ei un ideal, o idee, o dorinţă de mai bine, de mai frumos, dar nu de mai uşor, nu alergând după facilităţi.

Dumnezeu a orânduit ca un neam să trăiască în bună pace, înţelegere şi cuviinţă cu toţi semenii săi împreună. În anumite condiţii speciale, această ideală armonie este atât de imposibil de atins, încât se întunecă orice posibilitate de convieţuire. Diabolicul sparge armonia. Şi, în mod ciudat, în loc să trăieşti printre ai tăi, mori printre aceştia, şi uşa îţi este deschisă în altă parte, printre alţi semeni, mai puţin asemănători decât ai tăi. Există multe proverbe româneşti sau străine care descriu puţinătatea bucuriilor unui trai printre cei de alt neam, şi totuşi acest trai este de preferat, în lipsa milei de acasă.

În condiţiile traiului în străinătate se întâlnesc mai multe categorii de persoane "plecate de acasă": emigranţi, azilanţi, studenţi, comercianţi, lucrători, însoţitori, vizitatori, turişti... Această experienţă a traiului printre străini este un privilegiu şi o experienţă îmbogăţitoare pentru toate aceste categorii de oameni. Dar ceea ce ar trebui să ne preocupe este îmbogăţirea sufletească şi nu cea materială, care din păcate este mobilul actual al plecărilor peste hotare. Astfel, întâlnirea diverselor categorii de români plecaţi în străinătate este penibilă sau superficială în cel mai bun caz. La marile sărbători creştine se strâng la biserica românească din altă ţară, de exemplu într-un orăşel din Germania sau Suedia, oameni animaţi de o mai mare sau mai mică credinţă în Dumnezeu, care vin acolo pentru a se ruga. De cele mai multe ori ruga se face în limba română, credinţa şi limba fiind ceea ce a mai rămas din liantul sau lanţurile de altădată. A merge la biserică în România şi a merge la biserică în străinătate, deşi slujba este identică, nu reprezintă acelaşi lucru pentru majoritatea participanţilor. Acest lucru îl ştim toţi cei ce am trăit în condiţiile respective. Faptul că se intră pe un teritoriu diferit de cel de pe stradă, în care se adună cei de o etnie cu tine, schimbă total datele zilnice; nu mai poţi să te comporţi la fel ca la serviciu sau ca pe stradă, nu pentru că te duci la biserică, ci pentru că te întâlneşti cu persoane care te pot înţelege chiar la cele mai intime cuvinţele, sau pentru că acolo nu ştii precis pe cine întâlneşti, prieten sau duşman de moarte deghizat în emigrant, azilant, turist sau orice altceva. Întâlnirea unei comunităţi de emigranţi se face ca pe o scenă unde se intră cu o atitudine specială, o abordare atentă a relaţiilor ce pot rezulta din această întâlnire, şi devine un fel de "specific naţional de emigraţie" inexistent în naţiunea cea adevărată, o trăire ce nu are loc decât în condiţii artificiale. Există categorii neutre printre aceşti oamenii ce trăiesc în străinătate, acei însoţitori, rude sau familia care nu sunt la fel de mult implicaţi într-o luptă pe viaţă şi pe moarte pentru aplicarea în viaţa socială a unui ideal. Mai există categorii hibride, de copii născuţi şi crescuţi într-un mediu social marginalizat, pentru care mentalitatea de acasă nu este valabilă în lume, pentru care părinţii reprezintă un balast, ceva ce îi împiedică să progreseze din pricina moştenirii unei alte istorii, a altor valori specifice. Puţini sunt cei care recunosc sănătatea unei vieţuiri şi a unei gândiri creştin-ortodoxe din familia românească.

Varietatea de sentimente pe care o trăieşte românul aflat în străinătate, atunci când priveşte înapoi, este mică. De obicei priveşte înapoi cu mânie. Alt sentiment este teama, în cazul în care acolo îl aşteaptă răzbunarea sau o condamnare neabrogată. Este cazul celor plecaţi de demult, şi al celor pentru care răzbunarea unui grup cu interese politice opuse angajează însăşi viaţa. Mai există şi alte atitudini, din care reies senzaţiile de jenă şi dezgust. Dezgustul de a fi trăit într-o societate care i-a umilit şi eliminat, şi jena de a fi aparţinut acesteia. De cele mai multe ori avem de-a face cu ruşinea de a fi român, de a aparţine acelei naţii despre care nu se poate spune nimic bun în condiţiile din străinătate. De aceea există oameni care nici nu mai vor să-şi aducă aminte de ceva din trecutul lor. Rareori ne întâlnim cu persoane care au dorul de ţară, persoane care îndrăznesc să privească înapoi măcar cu indiferenţă, fără resentimente. Nostalgia pentru cele lăsate departe se confundă de obicei cu nostalgia pentru un fel de maşină a timpului, o imposibilitate şi o utopie. De obicei cei ce au plecat tratează locul de unde au plecat ca pe un loc de pe lună, unde nu se mai poate ajunge decât în condiţii excepţionale. Majoritatea celor plecaţi ard corăbiile care ar putea să-i mai aducă înapoi, iar cei rămaşi nu mai nutresc speranţa că rudele sau prietenii lor se vor întoarce, ci eventual că ar putea şi ei să plece definitiv, la rândul lor...

Dialogul cu persoanele plecate în străinătate ar fi de mare ajutor pentru cei rămaşi. Dar acesta se înfiripă greu, fie din cauză că românul este mai puţin un scriitor şi mai mult un tip oral, iar telefonul este mai costisitor, fie că nu există încrederea în mijloacele de comunicare. Nevoia de a şti mai mult despre traiul în afara graniţelor ţării este mare, iar setea de informaţii la fel de nepotolită. În aceste condiţii, iluzionarea joacă un rol definitoriu, iar cei ce pleacă au fiecare stagiul lor de vise şi iluzii, pe care nu-l opreşte decât realitatea de la faţa locului, iar de cele mai multe ori socoteala sau presupunerile de acasă nu se potrivesc cu cele din târg. Bagajul speranţelor este în toate cazurile mai mare decât cel al informaţiilor reale asupra locului în care vor ajunge aceşti tineri care văd în emigrare singura soluţie decentă pentru o viaţă realizată. Nu mai vorbim de relaţiile economice la nivel înalt, care în context macroeconomic ar juca un rol benefic pentru toţi cei rămaşi. Îndrumarea, dacă nu educarea tinerei generaţii de emigranţi, în sensul păstrării bunelor relaţii cu „trecutul", ar fi de bun augur atât pentru dânşii, cât şi pentru cei din ţară.

Reconsiderarea trecutului pentru cei plecaţi ar fi ca o datorie morală. Dar cât de greu este de înghiţit acest lucru, deoarece morala este o noţiune nu tocmai la modă în Vest. Există impedimente reale pentru realizarea unui dialog fructuos între românii din lume. Vechii plecaţi şi noii plecaţi au în comun greutatea de a lega un schimb de valori real şi avantajos cu cei rămaşi "acasă". Românii din străinătate sunt izolaţi atât între ei, cât şi de cei din interiorul graniţelor ţării. Mici grupuri au lianţi superficiali, care îi ţin într-o relaţie mai mult sau mai puţin trainică. De obicei singurul liant serios este cel atât de precar în Vest, şi anume acela al familiei.

În cazul altor comunităţi de emigranţi din străinătate dialogul intern şi cel extern, adică dintre membrii emigraţiei, pe de o parte, şi cel dintre imigranţi şi cei din ţara de baştină, pe de altă parte, nu este atât de imposibil de realizat. În primul caz îi unesc idealuri comune, iar în cel de al doilea lipsa de ranchiună sau de sentiment de răzbunare. Comunitatea de emigranţi sirieni din Suedia, de exemplu, este animată de sentimentul religios, iar identitatea lor naţională se exprimă în crucea de la gât, care îi deosebeşte de compatrioţii lor musulmani din aceeaşi ţară. Unitatea şi ajutorarea nu lipsesc din rândurile lor, indiferent dacă unii au mari posibilităţi materiale, iar alţii o situaţie materială precară. Comunitatea greacă din aceeaşi ţară are în comun interese economice materiale sau de turism, iar majoritatea grecilor se află în străinătate nu din cauza mizeriei de acasă, nici din cauze politice viabile în prezent. Sentimentul apartenenţei religioase este puternic prezent, chiar dacă acesta nu reprezintă o identitate naţională, ca în cazul sirienilor creştini. În aceste comunităţi rareori se întâmplă ca persoanele să aibă resentimente unele faţă de altele, sau faţă de ţara de baştină. Reîntoarcerea în Grecia este pentru cei mai mulţi o ipoteză plauzibilă, iar viaţa religioasă sau culturală specific naţională este un lucru de la sine înţeles. Nu acelaşi lucru se poate spune despre românii de acolo, care pe lângă faptul că sunt puţini şi împrăştiaţi, au complexe de inferioritate datorită apartenenţei la o naţie "necivilizată", precum şi posibilităţi materiale precare. Pe listele celor mai bogaţi oameni din regiune nu există nume româneşti. Dar nu numai despre acest aspect este vorba, ci şi de altele, mai puţin greu de realizat. Cu foarte puţină bunăvoinţă, s-ar putea schimba, de exemplu, atitudinea de recalcitranţă sau dispreţ faţă de valorile naţionale, printre care comoara şi ortodoxiei. Morala creştinească, sufletul deschis şi posibilităţi intelectuale şi artistice deosebite, moştenite din strămoşi, nu sunt valori de care să ne ruşinăm, chiar dacă nu ne aflăm printre naţiile învingătoare ale acestui secol.

COSTION NICOLESCU
(BUCUREŞTI)

DESPRE NECESITATEA ŞI MODALITĂŢILE DE PARTICIPARE A ROMÂNILOR DIN LUME LA VIAŢA CULTURALĂ, POLITICĂ ŞI ECONOMICĂ A ROMÂNIEI

Există oare o necesitate reală ca românii, la orice generaţie de la plecarea din ţară s-ar afla ei, să participe la viaţa ţării şi a neamului din care-şi trag obârşia? Şi dacă da, pe ce s-ar putea sprijini argumentarea unei astfel de necesităţi? Apoi, pentru cine este *mai necesar* acest lucru? Pentru cei plecaţi sau pentru cei rămaşi?

Iată numai câteva întrebări de la care s-ar putea purcede la o analiză.

Un motiv al participării l-ar putea constitui *sentimentul naţional*, fie el puternic sau firav, dar în orice caz existent.

Un altul ar putea fi *mila* pentru nişte rude destul de necăjite în acest moment, dar care altădată au avut un nume bun, din care vii şi tu.

Destul de adesea, precădere are substratul pragmatic, *dorinţa de a câştiga ceva*: profit financiar – în cazul participării economice, glorios – în cazul celei politice sau artistice.

Dar toate ar trebui să se subsumeze unei motivaţii superioare, cea a *credinţei în Dumnezeu*. Şi cum credinţa adevărată se întemeiază pe iubire adevărată, ajungem destul de direct la necesitatea împlinirii poruncilor lui Dumnezeu (*I Ioan* 5, 2-3). Printre acestea, la loc de frunte, se află şi aceea a cinstirii părinţilor, *"ca să-ţi fie bine şi să trăieşti ani mulţi pe pământul pe care Domnul Dumnezeu ţi-l va da"* (*Ieşirea* 20, 12; *Deuteronomul* 5, 16). În sensul larg şi total, aceasta înseamnă respectul pentru moşii şi strămoşii care au contribuit la construirea şi conservarea fiinţei neamului, care au adăugat ziditor *ceva* la edificarea unei identităţi autentice şi valabile între alte identităţi etnice ale lumii acesteia. Din acest *ceva* şi-a luat fiecare partea, mai mult sau mai puţin evident, mai mult sau mai puţin pregnant, mai mult sau mai puţin conştient. Cea mai simplă şi mai incontestabilă este însăşi existenţa biologică, atât de dragă fiecăruia. Acel ceva se cere răsplătit, întors, eventual chiar continuat, adăugând în sensul însămânţat la origini.

Apoi, *"ce este atât de bun sau atât de frumos decât să locuiască fraţii împreună"* (*Psalmul 132*, 1)? Interpretarea teologică arată că este vorba de o locuire împreună în Dumnezeu şi întru Dumnezeu, de o existenţă în unitatea spirituală, care presupune şi o însoţire întru lucrare comunitară.

După cum există totdeauna o bucurie lăuntrică şi un câştig al întoarcerii acasă, căci mai totdeauna o plecare înseamnă şi o risipire. Desigur, orice întoarcere implică anumite riscuri: riscul de a avea eşecuri, riscul de a nu fi întotdeauna bine primit, riscul de a avea dificultăţi de (re)adaptare, de a constata că socoteala din străinătate nu se potriveşte cu cea de acasă, că există o anumită confruntare nu totdeauna convenabilă între (pre)judecăţile celor care vin şi ale celor care au rămas.

Desigur, nu se pune problema ca cel ce se întoarce spre participare numai *să dea* ceva, ci şi aceea ca el *să primească*. Aici el ar trebui să se regăsească, să se întărească, să se cunoască mai bine, şi nu numai la nivelul rădăcinilor etnice, ci şi la acela al structurii personale.

Experienţa diasporei româneşti nu este una dintre cele mai fericite (mai ales în comparaţie cu altele – italiană, armeană, chineză, greacă, rusă etc.). Nu prea există comunităţi coagulate şi coerente,

enclave puternice şi mândre de ele, ţinând la origini, nu folcloric, ci substanţial, cu dorul şi dorinţa de a continua creator şi a comunica convingător o tradiţie valabilă şi nobilă spiritual. Poate că românii aşa vor fi fiind ei făcuţi, să nu poată supravieţui prea mult etnic dezrădăcinaţi din teritoriul lor. Nu trebuie ignorat faptul că există astăzi un pericol cert ca românii să fie tot mai negijenţi şi lipsiţi de responsabilitate faţă de teritoriul lor şi ca ei să piară etnic chiar la ei acasă. Simţul conservator pare să se fi atrofiat în mod grav şi primejdios. Începând chiar cu limba, tot mai alterată.

Modalităţile de punere în practică a participării românilor de pretutindeni la viaţa culturală, politică şi economică a României pot fi cele mai variate, unele dintre ele deja încercate cu mai mult sau mai puţin succes.

Importantă, pentru orice început, este *întâlnirea*. Desigur, orice întâlnire se cere pregătită spre evitarea eşecului. Orice dor şi dorinţă de participare a celor plecaţi se cere a fi însoţită de o aşteptare pe măsură a celor de acasă. Apoi, întâlnirile trebuie să aibă o anumită periodicitate. Şi să constituie un cadru propice mai întâi unei comunicarăi autentice, iar apoi unei lucrări eficace.

Las câteva sugestii de posibile întâlniri:

În domeniul economic:

- un târg al celor care produc în diverse domenii;
- consfătuiri ale diferitelor bresle (ingineri, economişti, jurişti etc.).

În domeniul politic:

- un forum al acelora care au ajuns în străinătate în anumite responsabilităţi cu caracter politic, spre a împărtăşi din experienţa lor celor de acasă;

- crearea unui cadru organizat şi reprezentativ de participare a românilor din străinătate la soluţionarea legislativă şi executivă a unor probleme cu care se confruntă societatea românească de acasă.

În domeniul cultural:

- festivaluri ale muzicienilor;
- saloane ale artiştilor plastici;
- simpozioane şi expoziţii ale arhitecţilor;
- reuniuni ale oamenilor de ştiinţă, etc.

Toate aceste manifestări s-ar cuveni să beneficieze, pe de o parte, de participarea românilor sau a celor de origine română care trăiesc în străinătate, iar pe de alta de cea a vârfurilor fiecărui domeniu dintre cei care trăiesc în România. S-ar crea astfel cadrul unui dialog, al unei reciproce cunoaşteri şi înţelegeri, al unei conlucrări, a realizării unor proiecte comune de mai mică sau mai mare anvergură. S-ar putea pune la cale întreprinderi importante, s-ar putea comunica şi construi pe baza acestei "cuminecări".

Pentru organizarea unor astfel de manifestări făcute la nivelul cel mai înalt, din punct de vedere al calităţii participanţilor, se cer desigur alocate fonduri importante. Dar mai dificil va fi totdeauna efortul de mobilizare, de sincronizare a tuturor energiilor şi disponibilităţilor, de corelare a programelor individuale, atât de încărcate şi uneori atât de disjuncte.

Nu mic se cere a fi efortul de întâmpinare, de aşteptare activă. Venirile din afară, în orice domeniu, ar trebui facilitate prin legi, prin crearea de oportunităţi, prin deschidere, prin coparticipare, prin răbdare, prin dragoste. Să ne ajutăm *reciproc* în a ne descoperi calităţile, în a ne vindeca bolile.

Nu lipsite de importanţă pot fi contactele personale, prieteniile şi rudeniile. Cel mai sigur prin acestea se poate pune un început bun.

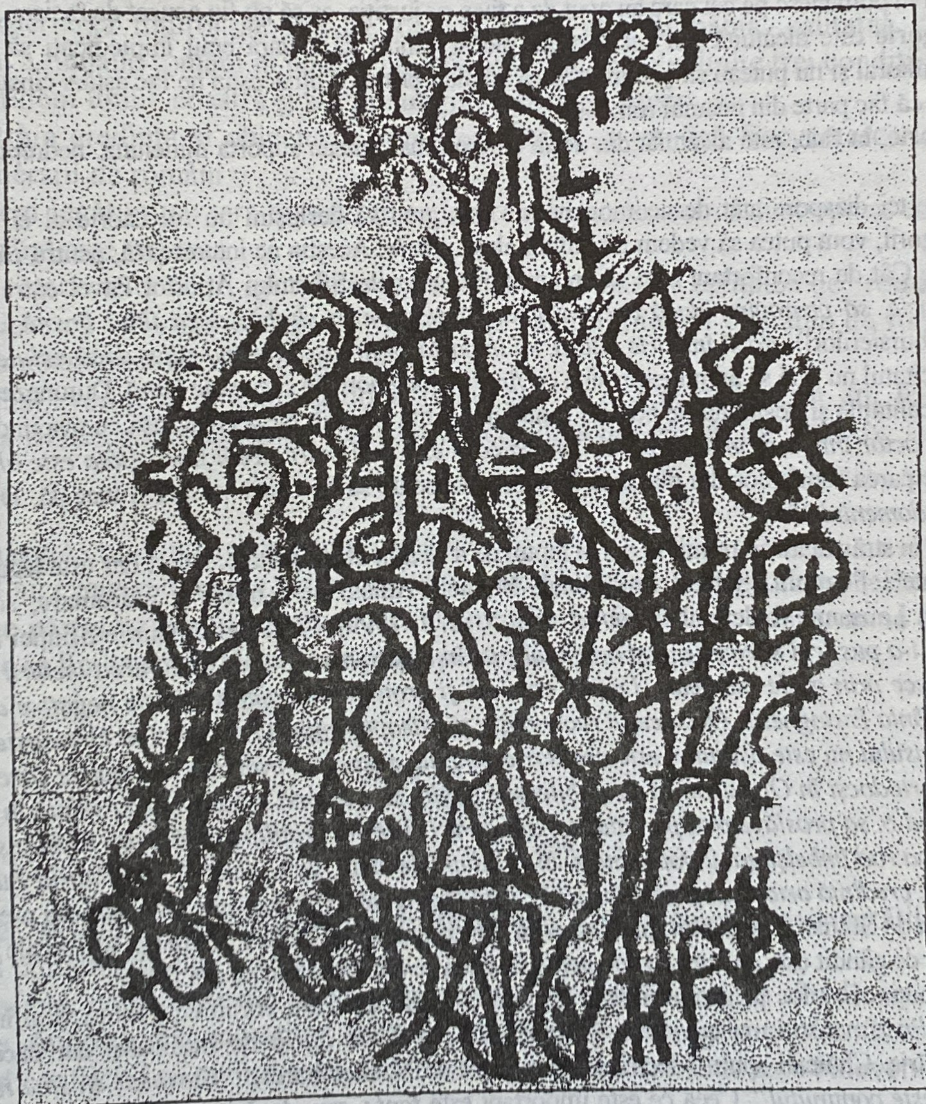
Participarea românilor din străinătate la viaţa economică, politică sau culturală se poate face nu numai prin venire acasă, ci şi prin înlesnirea ieşirii valorilor româneşti spre a fi cunoscute şi corect apreciate, spre cultivarea unui nume bun, ceea ce nu poate fi tuturor decât folositor.

Până la urmă, problema participării la viaţa ţării de obârşie nu este atât una de necesitate, cât una de *libertate*. Libertatea de a fi liber, de a-ţi recunoaşte şi asuma apartenenţa etnică nu ca pe un dat fatal, ci ca pe un dar preţios al lui Dumnezeu, necesar a fi valorificat.

Dar fără conştiinţa Întrupării, Jertfei şi Învierii lui Hristos nu vom avea nimic, sau vom avea lucruri dulceag-sentimentale ori cinic-materialiste, fără sorţi de înflorire în viitor – nici în cel de aici, nici în eshaton. Ca atare, orice întâlnire mare, autentică şi roditoare nu se poate petrece decât *în Biserică, în jurul lui Hristos şi inspiraţi de Duhul Sfânt*, în aceeaşi mărturisire dreaptă de credinţă, asumată până la capăt. De altfel, o analiză, cât de sumară, arată că sentimentul naţional autentic şi smerit se însoţeşte mai totdeauna cu o credinţă curată şi făptuitoare. Nimic durabil nu se poate porni fără o imensă *jertfă de sine*. Este o jertfă care până la urmă conduce la *bucurie*, în primul rând la bucuria de a fi urmaş lui Hristos şi învăţăturii Sale.

Avem cu toţii *datorii sfinte*, datorii de onoare faţă de Dumnezeu, pentru tot ce ne-a dăruit. Între acestea – o ţară, o patrie, un neam.

Oricum, cei plecaţi vor sfârşi mai devreme sau mai târziu prin a fi asimilaţi, în măsura în care în ei nu a rămas un dor de întoarcere, fie ea mai devreme sau mai târziu (cazul evreilor). Căci *locul* rămâne un element important al *identităţii*, care sfârşeşte prin a-şi pune pecetea şi a absorbi. Dar până atunci se cere a fi întors şi tezaurizat în vistieria Patriei *cât se poate mai mult*. Este o zestre pentru mântuirea neamului.

THEODOR BUZI
(ELVEȚIA)

CONTRIBUȚIA DIASPOREI LA IMAGINEA ROMÂNIEI

Diaspora este un termen larg, care cuprinde multe categorii de dezțărați. Cred că numărul celor plecați din țară este mai mic decât numărul celor care ar fi vrut să plece. De ce? Lipsa informațiilor exacte despre Occident și condițiile de existență din țară sunt cauzele principale. Mi-aș permite să-l citez pe Soljenițîn, însă departe de mine gândul de a face cea mai mică incriminare. Am experiența condițiilor de existență din țară și din Occident. Cine este pesimistul? – se întreabă Soljenițîn; și tot el răspunde: acela care zice că *oriunde în altă parte este formidabil, oriunde este mai bine decât aici; ca un făcut, la noi este atât de rău*. În mare, cei plecați din țară fac parte din **trei categorii**.

1. **Prima categorie** – și îndrăznesc să spun și cea mai numeroasă – este alcătuită din cei care nu mai vroiau să mănânce "salam cu soia" (expresie simplistă și întreținută de lozincăria comunistă). Dintre aceștia, o parte au ajuns să mănânce cozonac și salam adevărat, dar cei mai mulți au fost siliți să muncească din greu și să se desumfle în privința Occidentului. Nu pomenesc pe cei care au avut de a face cu justiția, ca să nu fiu acuzat de rasism...
2. **A doua categorie** este alcătuită din cei care au plecat pentru că în țară erau împiedicați să se dezvolte pe plan intelectual și cultural și nu puteau să-și înmulțească talantul primit. Toți aceștia ne fac astăzi cinste. Din păcate, nu toți sunt constienți că fac parte din neamul românesc.
3. **A treia categorie**, în fine, este alcătuită din aceia care nu mai puteau suporta minciuna, nedreptatea și lozincile fără conținut.

În fața acestei diaspore atât de neomogene, ne este greu să deslușim un rol istoric al ei. Dacă ne referim la ultimele două categorii, vom putea să vedem pe puținii aleși, *elitele*. Aceștia ne interesează, pentru că totdeauna elitele au participat la istorie. Cât de reconfortant este să ne amintim cuvintele Sfântului Apostol Pavel către Romani (XII, 6-8): *"Dacă avem prorocie, să prorocim; dacă avem slujbă, să stăruim în slujbă; dacă unul învață, să se sârguiască în învățătură* (atenție bursierilor!)*; dacă împarte altora, să împartă cu firească nevinovăție; dacă miluiește, să miluiască cu voie bună"*. Închei citatul nu fără să admir expresiile *cu firească nevinovăție* și *cu voie bună*. Dumnezeu nu ne-a creat egali în ceea ce privește calitățile și posibilitățile noastre (unul, doi și trei talanți). Ne-a creat însă cu răspundere. Epictet spunea: *"Nu uita că ești un actor într-o dramă aleasă de cineva care este mai mare decât tine! Atâta este al tău: să joci frumos rolul primit"*. Participarea românilor din diaspora la istorie nu poate să fie decât variată și inegală. Dar fiecare trebuie *să dea cât mai mult în domeniul său.*

Cei ce sunt în străinătate au primit în dar și faptul de a se afla în străinătate. Acest dar este legat și de o obligație și o răspundere. Părintele Petroniu (Schitul Prodromul, Muntele Athos) ne-a trimis o îndrumare, solicitată de Parohia Sfinților Români din Lausanne (buletinul *Credința*, anul 5, nr. 1, 1999). Citez din rândurile Sfinției Sale: *"Dumnezeu a creat lumea cu rost, i-a pus legi și rânduieli și o conduce cu înțelepciunea Sa spre împlinirea menirii ei. Europa creștină din timpul nostru trece prin grele încercări. Lumea catolică și protestantă culege roadele negative ale abaterii ei de la calea deschisă de Sfânta Evanghelie. Occidentul recunoaște și așteaptă ajutorul spiritual al Ortodoxiei. Dar numai calea informațiilor și a scrisului nu este deajuns; este necesar exemplul, «exempla trahunt», exemplele care conving. De aceea a trimis Dumnezeu ortodocși în Occident, să se stabilească acolo, să trăiască ortodoxia cea sfântă în mijlocul creștinilor de acolo, ca ei văzând-o, să proslăvească pe Tatăl cel din ceruri. Tuturor fraților români din Elveția și din restul lumii le doresc din toată inima rod îmbelșugat în fapte bune, în străduințele vieții, ca să devină, cu ajutorul Bunului Dumnezeu, o prezență autentică de credință ortodoxă și românească"*. Iată deci o cale. Când spun o cale, aceasta presupune că sunt mai multe. Să ne amintim de Sfântul Pavel citat mai sus, și să fim conștienți că fiecare dintre noi are o cale și o obligație. Ceea ce ar trebui să ne dea de gândit este că *vom da socoteală* de ceea ce am făcut sau nu am făcut.

Am vorbit puțin. Las loc pentru eventuale discuții. Nu știu dacă am vorbit ce trebuie. Știu însă că ceea ce este important este *atitudinea* noastră, nu cuvintele. Discursurile pot fi ele oricât de frumoase, dar dacă nu au acoperire, reprezintă doar vorbărie. Chinezii spun (doctrina Ming, citat de N. Steinhardt): *"Cuvintele în sine nu înseamnă nimic, dacă nu li se împlinește conținutul"*. Ceea ce este important este *fapta*, sau, dacă puteți accepta, "oratoria faptei". Aceste *fapte* reprezintă contribuția diasporei la o istorie românească, contribuție care poate fi bună sau mai puțin bună...

TRAIAN BĂCIOIU
(FRANȚA)

ASPECTE ALE COMUNITĂȚII ROMÂNE DIN FRANȚA

Ca membru al comunității române din Franța din 1967, aș dori în numele meu personal și al soției mele, să abordez unele aspecte ale temelor următoare:

A. Despre calitatea de "român" în exil.

B. În ce măsură copiii noștri mai sunt români?

C. Necesitatea și modalitățile de rezolvare a problemelor comunități-lor românești din lume, cu exemplul concret al celei din Paris.

A. Din experiența tuturor se știe că, o dată plecat din România, calitatea de "român" este amenințată. Pentru a rămâne români în țara ce ne-a primit trebuie îndeplinite trei condiții:

1. Să ne menținem limba noastră și s-o prelungim urmașilor noștri.
2. Să ne păstrăm credința și obiceiurile românești, ceea ce implică frecventarea unei biserici și a unei aglomerații de români.
3. Să menținem legătura cu țara mamă (chiar în vremuri grele, cum a fost epoca comunistă) și să o sprijinim când este necesar.

În măsură ce aceste condiții sunt îndeplinite, în aceeași măsură calitatea de "român" este păstrată. Din constatări, reiese că 60% din emigranții români își mențin integral calitatea de român, 30% numai parțial, iar 10% au abandonat tot ce este românesc.

Noi personal, veniți în Franța cu două fetițe de cinci și respectiv un an, le-am căsătorit cu francezi catolici la Biserica Ortodoxă, am botezat deocamdată doi nepoți tot ortodox, iar în casă vorbim românește cu toții.

B. În ce măsură copiii noștri mai sunt români?

Răspunsul aici reiese din cele scrise mai sus, adică funcție de respectarea celor trei condiții. Cel mai important este păstrarea limbii române, căci avem o limbă frumoasă. Pentru mine următoarele cinci cuvinte pronunțate în limba română demonstrează pe deplin frumusețea ei:

Doamne
Doamnă
Dor
Mamă
Țărână

C. Despre necesitatea și modalitățile de rezolvare a problemelor comunităților românești din lume. Exemplu al comunității din Franța (Paris).

În mod normal, conflictele din comunități trebuie rezolvate local, în sânul comunității. În caz de nereușită, este de datoria personalităților române artistice, literare, politice din fiecare comunitate să intervină, iar când conflictul se prelungește, chiar intervenția din România este binevenită.

În prezent, în Franța, comunitatea noastră trăieşte două mari tragedii:

1. De câtiva ani, în fața magazinelor, în piețe şi la mari încrucişări de străzi, tineri români din România cerşesc. În zona Parisului se află tineri din Transilvania, care profită de mişcarea S.D.F. (*Sans Domicile Fixe*) şi de largheţea legilor franceze, ca să cerşească. Nouă, românilor de aici, ne este ruşine să mai spunem că suntem români. Considerăm că autoritățile române au datoria de a interveni în acest caz. Ne întrebăm dacă personalitățile venite în diverse ocazii în Franța nu s-au sesizat de acest fenomen?!

2. O tragedie mai gravă pe care o trăim în Franța, din 1995, rezidă în divizarea comunității noastre, întrucât prietenii de ieri suntem acum duşmani. Până în 1995, comunitatea noastră era unită în jurul Bisericilor Ortodoxă şi Greco-Catolică din Paris. Era o plăcere să asişti la slujbele religioase, iar comunitatea organiza totdeauna manifestări de zilele istorice ale României, prin cor, dansuri şi poezii. Chiar în anii grei 1972-1974, când cei din afara noastră au vrut să ne ia Biserica, unitatea comunității a învins.

Precum se ştie, motivul diviziunii noastre constă în disputa dintre două tabere:

- una rămasă în Biserică, susţinând cu ardoare pe preotul R. Apostolescu, numit în mai 1995 de Mitropolitul rus Vitaly din New York, în locul preotului M. Costandache, ce a comis o eroare tactică;
- alt grup, mai numeros şi în acord cu celelalte şase Biserici ale Episcopiei noastre, am convocat o adunare generală extraordinară, cerând ataşarea noastră la Mitropolia Ortodoxă a Franței din Paris, Mitropolitul Jeremia. Această propunere am adoptat-o în urma unor grave şi numeroase acte săvârşite de preotul R. Apostolescu: excomunicarea a peste 30 de persoane, blesteme în public asupra unor grupuri de români, săvârşirea slujbelor la Biserică după stilul vechi (rusesc) şi interzicerea pentru zeci de români de a intra în Biserică. Încercările noastre şi decizia Tribunalului de a convoca o adunare generală, ca toți românii să se pronunțe în alegerea ierarhiei religioase superioare, a eşuat în fața fanatismului celor ce s-au încuibat în Biserică.

În decembrie 1998, Mitropolitul Vitaly a trimis o scrisoare prin care abandonează Episcopia noastră, iar preotul său R. Apostolescu a dispărut cu soldul bancar al Episcopiei de 275. 000 FF.

Nici în această situație anormală a Bisericii noastre, cei dinăuntru nu vor să discute, ei nu vor ierarhie religioasă. O anumită acțiune a Patriarhiei de la Bucureşti, de a dubla Episcopia noastră din Europa de Vest, existentă din 1958, nu a făcut decât să multiplice diviziunea noastră.

Noi dorim ca majoritatea dintre noi să aleagă ierarhia religioasă a Episcopiei, nu să fie impusă. În situația aceasta gravă, în care toată comunitatea suferă, facem apel la cei din Biserică să fie rezonabili, iar oricine ar putea să intervină în rezolvarea conflictului este binevenit.

Să ne ajute Dumnezeu!

COMUNITATEA ROMÂNILOR DIN UNGARIA

Vorbind despre „*românii din Ungaria*" ne vom referi la membrii acelor comunități ale românilor, care trăiesc în localitățile Ungariei zilelor noastre. Biserică, școală sau instituție culturală, eventual organizație românească veți găsi în următoarele localități: *Aletea, Apateu, Bătania, Bedeu, Bichiș, Bichișciaba, Budapesta, Darvaș, Cenadul Unguresc, Ciorvaș, Crîstor, Chitighaz, Giula, Jaca, Leta Mare, Leucușhaz, Micherechi, Otlaca Pustă, Peterd, Pocei, Săcal, Seghedin, Vecherd.*

Românii formează o minoritate națională băștinașă pe aceste locuri, care înainte de 1920 au avut legături naturale, directe, cu marea masă a românilor din Ardeal.

Istorie, Biserică

Elementul ortodox în Ungaria istorică este pomenit de pe la jumătatea secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea. Prezența românilor în bazinul celor trei Crișuri, precum și prin părțile de nord-est al Ungariei de astăzi, poate fi atestată prin documente încă din veacul al XIII-lea. Stabilirea românilor în localitățile propriu-zise, unde trăiesc și actualmente, a pornit prin secolul al XV-lea. O populație românească numeric considerabilă se înregistrează aici după alungarea turcilor, la sfîrșitul secolului al XVII-lea.

Atestări documentare despre stabilirea organizată a populației românești la nord-est găsim din anul 1730. Atunci se stabilesc numeroși români la *Nyírbátor, Nyíradony* sau *Nyírábrány*.

Români greco-catolici, care și-au păstrat într-o oarecare măsură identitatea culturală românească chiar și pînă-n zilele noastre, găsim în trei localități bihorene: la *Bedeu*, la *Leta Mare* și la *Pocei*. La Bedeu sînt și în prezent majoritari românii, aici s-a păstrat încă vorba românească.

Majoritatea românilor din Ungaria sunt și astăzi de religie ortodoxă. Comunitatea din Giula, în anul 1651, se găsea sub oblăduirea Mitropolitului Sofronie din Lipova. Comuna *Micherechi* a fost formată în anii 1758-1768 numai din români ortodocși bihoreni. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea numărul caselor ortodocșilor români din *Apateu* era 52, la *Peterd* 71, la *Crîstor* 28, la *Săcal* 62, la *Jaca* 60, la *Vecherd* 40. Protopopiatul din Oradea în 1848 înregistrează la Peterd 497 de credincioși ortodocși, iar la Săcal 529. Cît privește ponderea românilor, raportat la populația cu care locuiau împreună la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, aflăm că localitățile Micherechi și Vecherd erau populate aproape numai de români. Au mai constituit majoritatea populației românii la Peterd (86%) și la Săcal (80%), dar erau deja de pe atunci în minoritate la Apateu (49%), la Darvaș (43%), la Jaca (28%) sau la Crîstor (26%).

Mai jos vom da, în ordine cronologică, datele care atestă cu certitudine cum că în localitatea respectivă, la anul introdus aici, exista deja comunitate ortodoxă română formată, activă: Giula 1651, Chitighaz 1716, Apateu 1748, Săcal 1759, Cenadul Unguresc 1767, Peterd 1768, Micherechi 1773, Crîstor 1779, Darvaș 1779, Jaca 1779, Vecherd 1779, Bătania 1784, Bichiș 1788, Budapesta 1808, Bichișciaba 1820, Ciorvaș 1900, Otlaca Pustă 1913, Aletea 1934, Seghedin 1995, Leucușhaz 1998.

Privitor la istoria comunității ortodoxe românești din Budapesta vom menționa că aceasta a devenit autonomă abia în anul 1900. Premergător acestui eveniment, românii ortodocși din Buda și Pesta de odinioară aveau de peste două secole biserică comună cu ortodocșii greci și sîrbi. Biserica se afla sub jurisdicția episcopului Budei, care la rîndul său a fost subordonat Carlovițului sîrbesc. După formarea parohiei românești independente, această biserică a aparținut Episcopiei din Arad.

Apartenența la vreo religie a fost înregistrată ultima dată în 1949, ultimul recensămînt general s-a ținut în 1990, următorul se va face în 2001.

Religia	1920	1930	1941	1949
Grec-orientală	**50 917**	**39 839**	**38 318**	**36 015**

Localitatea	Numărul ortodocșilor în 1949	Înregistrați ca români în 1990
Aletea	1123	361
Apateu	788	211
Bătania*	2392	252
Bichiș	195	14
Bichișciaba	203	98
Budapesta*	4823	1263
Cenadul Unguresc*	958	183
Ciorvaș	57	3
Chitighaz	2584	1488
Crîstor	506	5
Darvaș	491	4
Giula	1829	517
Jaca	524	17
Micherechi	1948	1848
Otlaca Pustă	552	126
Peterd	376	4
Săcal	779	157
Seghedin*	455	188
Vecherd	402	"-"

Sursa: Oficiul Central de Statistică

* Cifrele enumerate mai sus nu fac deosebire între ortodocșii de diferite naționalități. Ortodocșii români și sîrbi au parohie în aceeași localitate la Bătania, Budapesta, Cenadul Unguresc și Seghedin. Repartiția episcopală a bisericilor ortodoxe s-a menținut pînă în anul 1920, cînd s-a stabilit noua frontieră dintre Ungaria și România. În urma acesteia s-a creat o situație cu totul nouă pentru comunitățile ortodoxe române aflate pe teritoriul Ungariei, întîmpinînd cu toate o mulțime de probleme care așteptau să fie rezolvate. În urma trasării noilor frontiere, comunitatea românească de aici a rămas izolată de masa românilor din Ardeal, părăsită de țara-mamă, fără legături vitale cu românii din imediata lor vecinătate.

Biserica Ortodoxă Română din Ungaria zilelor noastre a fost organizată ca eparhie cu un statut de autonomie în cadrul Patriarhiei Române în 1946 sub formă de Vicariat, iar din 1997 primește rangul de episcopie și are în frunte episcop din 1999 în persoana Prea Sfințitului Părinte Sofronie. Episcopia face parte din Mitropolia Banatului, este organizată în cinci protopopiate (Giula, Budapesta, Micherechi, Chitighaz-Seghedin și Apateu), înglobează 21 de parohii, numărul preoților fiind de 12. Catedrala Episcopiei se găsește în orașul Giula, limba liturgică și cea a administrației este limba română.

Alături de ortodocșii majoritari, remarcăm existența vorbitorilor de limbă română în cadrul comunităților baptiste. În rîndul acestora, cultul baptist a apărut cu 100 de ani în urmă. Este însemnată activitatea spirituală românească a Bisericii Baptiste din Micherechi. Adunarea din loc are pastor din România, Daniel Burtic din Oradea. La Micherechi există și Adunare Penticostală Românească. Sînt numeroși români și se vorbește românește și la adunările baptiste din Chitighaz și Cenadul Unguresc.

Biserică în Curtea Gojdu

După schimbările politice de după 1990, statul maghiar a răspuns la pretențiile Bisericii Ortodoxe Române privitoare la despăgubirile imobilelor bisericești confiscate în 1952. Problemele ridicate au fost reglementate pe baza legii din 1991, care a asigurat despăgubire parțială doar pentru acele imobile, care au servit în momentul naționalizării în mod direct scopuri bisericești. În cadrul acestei reglementări, în 1993 Biserica Ortodoxă Română a reprimit – printre altele – dreptul la proprietate la 957 m^2 în capitala Ungariei, și

43 de milioane de forinți, despăgubire în bani. Clădirea reprimită se află integrată în complexul clădirilor *Curții Gojdu* din Budapesta.

Una dintre cele mai mari fundații culturale ale Austro-Ungariei secolului XIX a fost înființată de un macedoromân. Emanuil Gojdu (1802-1870), vestitul avocat al epocii, a lăsat prin testament averea sa pentru fundația care-i poartă numele. Se află şi azi în centrul Budapestei – între străzile *Király* şi *Dob* – complexul arhitectural numit *Curtea Gojdu*, şapte clădiri legate prin şase curți, ridicate de către reprezentanța Fundației Gojdu în 1902 pentru ca din venitul închirierii acestora să fie asigurate, aşa cum a lăsat în testamentul său Emanuil Gojdu în anul 1870, burse tinerilor români de credință grec-orientală din Ungaria şi Ardeal.

Activitatea propriu-zisă a Fundației Gojdu a încetat după trasarea noilor frontiere dintre România şi Ungaria în 1920, iar bunurile acesteia au fost naționalizate în 1952. Conform legilor adoptate de după 1990, s-a făcut posibilă despăgubirea (parțială) a bisericilor, dar nu şi a fundațiilor de odinioară.

În primăvara anului milenar clădirile curții Gojdu au trecut în proprietate particulară, după ce s-a semnat la 3 mai 2000 actul de vânzare-cumpărare a imobilul din centrul capitalei Ungariei. O firmă înregistrată în Cipru a cumpărat clădirile pentru 800 de milioane de forinți de la Primăria din sectorul VII al Budapestei. Cumpărătorul s-a angajat să investească pentru renovarea curții 2,5 miliarde de forinți, amenajând aici un centru cultural, distractiv, un fel de Covent Garden al Budapestei. Conform planului inițial lucrările ar trebui terminate până la finele anului 2001. Atît vînzătorul, cît şi cumpărătorul susțin, lucrările de reînnoire nu vor schimba aspectul istoric al clădirilor, declarîndu-se unanim, Curtea Gojdu îşi va păstra caracterul arhitectural original, chiar dacă acum este în ruine.

Emanuil Gojdu este înmormântat la Cimitirul *„Kerepesi”* din Budapesta. Monumentul funerar a fost ridicat cu o sută de ani în urmă într-o formă demnă pentru amintirea aceluia, care a dăruit întreaga sa avere pentru cultura românească. În toamna anului 1996, reprezentanții unei asociații civile din Oradea au ridicat scheletul de fier forjat neîngrijit şi părăsit al monumentului funerar al Familiei Gojdu şi l-au transportat la Oradea cu scopul refacerii acestuia.

Ioan Donca, ambasadorul României la Budapesta în acea perioadă a promis reprezentanței românilor de aici că monumentul funerar refăcut se va readuce la Budapesta în scurt timp. *Tiberiu Vladislav*, reprezentantul Partidului Liberal în Senatului României, aflat în luna mai 2000 la Budapesta şi Giula a susținut că monumentul transportat odată în România trebuie refăcut din surse financiare din România, chiar din elemente noi, dacă nu se va găsi acea instituție la care se află la ora actuală piesele originale ale monumentului. În toamna anului 2000 monumentul funerar al lui Emanuil Gojdu nu a fost încă readus la Budapesta.

Care este numărul românilor din Ungaria?

Privitor la numărul românilor din Ungaria întotdeauna a existat o diferență între numărul estimat şi numărul înregistrat la recensămînt. Organizațiile de reprezentanță ale comunității socotesc că azi în această țară trăiesc 20-25 de mii de români.

La recensămîntul diferiților ani au fost înregistrate următoarele cifre privitor numărul locuitorilor Ungariei cu limba maternă română:

1900	1910	1930	1949	1960	1970	1980	1990
26 975	28 491	16 221	14 713	15 787	12 624	10 141	8 730

Sursa: Oficiul Central de Statistică

Numărul populației înregistrată *„de naționalitate română”*:

1941	1960	1990
7 565	12 326	10 740

Sursa: Oficiul Central de Statistică

Conform datelor statistice de la recensămînt, în 1990 era mai mare numărul acelora care au fost *„de naționalitate română”* (10 740), decât cei care au declarat limba română, ca limbă maternă (8 730). În 1990

în Ungaria s-au mai înregistrat 39 927 pe persoane, care deşi nu s-au considerat români, dar au declarat că vorbesc româneşte. La recensămînt se înregistrează întreaga populaţie cu drept de şedere în ţară în momentul recensămîntului, inclusiv acele persoane care nu au cetăţenia maghiară.

Românii sânt o minoritate autohtonă în Ungaria. Constituţia ţării îi recunoaşte ca factori constitutivi ai statului. Astfel egalitatea în drepturi nu depinde de numărul membrilor comunităţilor lor. Cu toate acestea, deloc nu este indiferent răspunsul la întrebarea: care este numărul românilor din Ungaria? Problema este deosebit de complexă. Ne vom baza pe datele adunate de Oficiul Central de Statistică la recensământ.

Cum s-a amintit mai sus, 1949 este ultimul an, cînd s-au adunat date privitor la numărul membrilor diferitelor culte. Vom prezenta aici cifre privitor la proporţiile locuitorilor de religie ortodoxă. Proporţia este raportată la numărul total al locuitorilor comunei respective. Vom da lista localităţilor unde şi astăzi funcţionează parohie ortodoxă română. Datele disponibile nu fac diferenţă între ortodocşii de diferite naţionalităţi. (Reamintim, pe lîngă ortodocşii români au parohie în aceeaşi localitate şi alţi ortodocşi, de ex. sîrbii la Bătania, la Budapesta, la Cenadul Unguresc sau la Seghedin.)

Localitatea	Ortodocşi în 1949	Localitatea	Ortodocşi în 1949
Micherechi	86,9%	Crîstor	17,5 %
Vecherd	74,3 %	Jaca	15,1 %
Săcal	51,8 %	Lecuşhaz	11,9 %
Chitighaz	50,3 %	Giula	7,8 %
Peterd	41,7 %	Bichiş	0,7 %
Otlaca Pustă	37,8 %	Ciorvaş	0,7 %
Apateu	35,7 %	Bichişciaba	0, 4 %
Cenadul Unguresc	35,2 %	Budapesta	0,4 %
Darvaş	35,2 %	Seghedin	0,3 %
Bătania	18,9 %		

Sursa: Oficiul Central de Statistică

În 1949, proporţia ortodocşilor în Ungaria la nivel pe ţară a fost 0,4%. Această proporţie în 1920 era de 0,6%. Raportat la proporţiile din diferitele judeţe aflăm că în 1949, în judeţul Bichiş, ortodocşii au format 2,9% din totalul locuitorilor judeţului. În judeţul Hajdú-Bihar această proporţie era de 0,9%. Urma apoi judeţul Csongrád cu 0,7%. Din totalul ortodocşilor (români, sîrbi, bulgari, etc.) majoritatea se afla în următoarele zone geografice: judeţul Bichiş (37,1%), Budapesta (18,1%), judeţul Hajdú-Bihar (12,6%), judeţul Csongrád (8,5%), judeţul Pest (7%).

În 1949 greco-catolicii constituiau 2,7% din totalul locuitorilor Ungariei. În 1920 această proporţie era de 2,2%. Aproape jumătate din greco-catolici trăiau în judeţul Szabolcs-Szatmár (44,4%). Urma apoi judeţul Borsod-Abaúj-Zemplén (21,8%) şi Hajdú-Bihar (16,8%). Vom prezenta mai jos proporţiile greco-catolicilor în 1949 raportat la totalul populaţiei din trei localităţi bihorene în care şi astăzi se manifestă un oarecare interes pentru cultura românească (şcoală generală la Bedeu, asociaţie culturală la Leta Mare, reprezentanţă românească la Pocei). Tabelul cuprinde şi date de la recensămîntul din 1980 şi 1990 referitoare la naţionalitatea locuitorilor comunelor respective. Este vorba de numărul acelora care au fost înregistraţi la recensământ ca "*români*". (Bănuim că numărul real al lor este altul decât cel introdus în tabelul de mai jos. Nu credem, însă, că toţi cei de religie greco-catolică ar fi fost – sau ar putea fi – numai şi numai români.)

Localitatea	Totalul locuitorilor în 1990	Numărul românilor în 1980	Numărul românilor în 1990	Proporţia greco-catolicilor în 1949
Bedeu	377	15	48	71%
Leta Mare	6729	"-"	14	57,8 %
Pocei	2652	5	8	46,4%

Redăm mai jos rezultatele recensămîntului din 1980/90 în localităţile cu parohie ortodoxă română.

Localitatea	Anul	Totalul populației	Numărul românilor	Localitatea	Anul	Totalul populației	Numărul românilor
Aletea	1980	5756	516	Micherechi	1980	2446	2216
	1990	5582	361		1990	2290	1848
Apateu	1980	1391	342	Otlaca Pustă	1980	683	235
	1990	1192	211		1990	501	126
Bătania	1980	7962	354	Peterd	1980	699	"-"
	1990	7385	252		1990	619	4
Cenadul Unguresc	1980	1931	326	Săcal	1980	1041	362
	1990	1705	183		1990	874	157
Ciorvaş	1980	6511	3	Vecherd	1980	285	1
	1990	6106	3		1990	221	"-"
Chitighaz	1980	4811	1548	Bichiş	1980	22 265	4
	1990	4525	1488		1990	22 098	14
Crîstor	1980	2204	4	Bichişciaba	1980	68 612	60
	1990	1996	5		1990	67 609	98
Darvaş	1980	835	"-"	Budapesta	1980	2 059 347	559
	1990	709	4		1990	2 016 774	1263
Jaca	1980	2019	18	Giula	1980	34 533	593
	1990	1807	17		1990	34 331	517
Lecuşhaz	1980	2233	65	Seghedin	1980	170 794	59
	1990	2128	21		1990	175 301	188

Majoritatea acelora care au fost înregistrați la recensămîntul din 1990 ca români, trăiau în județul Bichiş (5041), urmînd apoi Budapesta (1263), județul Hajdú-Bihar (950), Pest (584) şi Csongrád (496). Topul localităților cu cel puțin 100 de locuitori înregistrați ca români în 1990 este următorul: Micherechi (1848), Chitighaz (1488), Budapesta (1263), Giula (517), Aletea (261), Bătania (252), Apateu (211), Seghedin (188), Cenadul Unguresc (183), Săcal (157), Otlaca Pustă (126).

În restul localităților, numărul românilor a fost înregistrat sub 100 de persoane. La Budapesta, în 1990, în două sectoare de capitală au trăit mai mulți de o sută de români. Cei mai mulți (155) au fost înregistrați în sectorul XI. În sectorul VIII s-au găsit 114 de români. Cei mai puțini (16) se aflau în sectorul I, de altfel acesta fiind şi cel mai mic district al Budapestei (cu 34 520 de locuitori).

Redăm tabelul totalizat al populației care a fost înregistrată în diferiții ani ai recensămîntului ca *"român"*. Tabelul cuprinde şi date culese privitor la limba maternă a celui întrebat (înregistrat) la recensămînt. (În anii unde este trecut „-„ nu s-au cules date privitor la *"naționalitate"*.)

Anul	Totalul populației Ungariei	Numărul românilor	Limba maternă: româna
1920	7 986 875	"-"	23 695
1930	8 685 109	"-"	16 221
1949	9 204 799	8 500	14 713
1960	9 961 044	12 326	15 787
1970	10 322 099	"-"	12 624
1980	10 709 463	8 874	10 141
1990	10 374 823	10 740	8 730

Sursa: Oficiul Central de Statistică

Care este numărul românilor din Ungaria? Unul dintre răspunsul care poate fi dat este următorul: la recensămîntul din 1990 au fost înregistrați ca români în Ungaria 10 740 de cetățeni. Următorul recensămînt va fi în 2001. Reprezentanțele româneşti din Ungaria, inclusiv cele bisericeşti, estimează numărul românilor la 20-25 de mii de suflete.

Şcoală, învăţămînt

În anul 2000, în cadrul învăţămîntului public preşcolar putem enumera 10 localităţi (Aletea, Apateu, Bătania, Bedeu, Giula, Chitighaz, Cenadul Unguresc, Micherechi, Otlaca Pustă, Săcal), unde există grădiniţă la care sînt ocupaţii şi în limba română, cu participarea în total a 660 de copii.

Şcolile generale româneşti de învăţămînt public de stat au fost înfiinţate în anul 1946. În anul 2000 învaţă româneşte în cadrul sistemului şcolar instituţional 1045 de elevi. Există şcoli generale româneşti cu un statut de autonomie în 6 localităţi. Am adunat datele referitoare la anul şcolar 1999/2000: Aletea (62 de copii, 8 profesori de română), Bătania (62/9), Bedeu (41/4), Chitighaz (117/10) şi Giula (135/12), Micherechi (205/21). Funcţionează şcoli cu secţie românească la Apateu (87/4), Cenadul Unguresc (87/3), Leucuşhaz (123/3), Otlaca Pustă (28/3), Săcal (98/2). La Darvaş (22/1) s-a reluat predarea limbii române la şcoala din loc, la iniţiativa reprezentanţei româneşti în anul 1999, deocamdată la ocupaţii de după-masă. Sînt asemenea încercări şi la Jaca.

La Giula, pe lângă şcoala generală, există şi un liceu românesc. Şcoala medie are relativ mulţi elevi, în anul şcolar 2000/2001 s-au înscris 165 de copii. Liceul cu numele lui *„Nicolae Bălcescu"* are în anul IX şi X două clase paralele. În curtea şcolii, în toamna lui 1999 s-a dat în folosinţă noul cămin de elevi cu 140 de locuri. Centrului cultural îi mai aparţine numeroase blocuri auxiliare, inclusiv o sală de teatru cu 300 de locuri. Pentru realizarea complexului, statul maghiar a acordat 430 de milioane de forinţi. Elevii şcolii scot din 1999 revista *Liceenii,* funcţionează aici şi un radio-şcoală, a cărei înzestrare tehnică a fost asigurată de către Guvernul României. În anul 1999 s-au terminat lucrările de renovare integrală şi la şcoala generală românească din Micherechi, iar în vara lui 2000 s-a dat în folosinţă noua clădire a şcolii generale cu secţie românească din Săcal.

În cadrul sistemului de învăţămînt superior se predă în limba română în Ungaria la instituţiile ce pregătesc educatoare, învăţători şi profesori de limba română. Catedra de Limba şi Literatura Română a Universităţii *„Eötvös Loránd"* din Budapesta este instituţia cu cea mai veche tradiţie în acest domeniu. Catedra a fost înfiinţată de către preotul greco-catolic Alexandru Roman, în anul 1862, cu scopul asigurării pregătirii înalte a tinerilor români din Ungaria şi Ardeal. Instituţia cu o activitate ştiinţifică prestigioasă nu are profesor român din această ţară. Învaţă acum la această instituţie cu cinci ani de studiu 2 studenţi români din aceste părţi. La Catedra de Română a Institutului Pedagogic *„Juhász Gyula"* din Seghedin sînt 5 tineri, iar la Institutul Pedagogic din Bichişciaba primesc pregătire pentru predarea disciplinei de română 4 studenţi români din Ungaria. La Szarvas există secţie românească pentru pregătirea viitoarelor educatoare, învaţă aici 4 tinere romănce din ţară. Majoritatea studenţilor de la aceste catedre sânt veniţi din România. An cu an creşte numărul tinerilor români din Ungaria, plecaţi la studii superiore în România. Statul român le-a asigurat pentru anul 2000/2001 20 de burse pentru studii superioare, de asemenea, numeroase burse se dau pentru studii postuniversitare în România.

Activităţi culturale

Tradiţia populară la români s-a păstrat vie până la sfârşitul anilor 1950. Această tradiţie a fost deosebit de bogată, colorată. Datorită împrejurărilor de izolare în care trăiau românii din aceste părţi, obiceiurile lor au rămas aproape neatinse, mult mai arhaice decît tradiţia românilor de dincolo de frontieră. Valoarea acestor tradiţii, în primul rînd a dansurilor şi a muzicii populare, a fost descoperită de cercetători maghiari. Astfel au devenit cunoscute în întreaga ţară, dar şi în lume dansurile româneşti din Aletea, din Micherechi. La răspândirea acestor valori au contribuit echipele folclorice care s-au format în localităţile româneşti. Depun o activitate de înaltă calitate profesională şi în zilele noastre echipele folclorice din Aletea, unde se angajează la prezentarea dansurilor româneşti pe scenă chiar şi membrii generaţiei mai în vîrstă. La Micherechi tinerii din loc ştiu cu toţii dansurile din străbuni.

Muncă de cercetare etnografică se face la Muzeul orăşenesc din Giula, precum la Muzeul judeţean din Bichişciaba. Specialiştii domeniului scot din 1982 revista *Izvorul*, vom menţiona la acest capitol şi publicarea periodicului *Din tradiţiile populare ale românilor din Ungaria*. La Chitighaz există din 1986 o casă-muzeu, unica instituţie de acest gen în Ungaria, reprezentativă pentru valorile tradiţiei populare româneşti din aceste părţi. Cor vocal există la Apateu, la Bătania şi la Giula. Are o mare însemnătate pentru munca acestor formaţii sprijinul primit de la specialiştii inimoşi din România, printre alţii Florea Crişu, Viorel Nistor, Gheorghe Flueraş.

Paginile cronicii vieţii culturale româneşti, organizate în formă de asociaţii, cercuri de lectură, coruri vocale, grupate în jurul unor personalităţi remarcabile sînt deosebit de bogate la românii din Ungaria. Afirmaţia îşi are temeiul nu numai în rîndul comunităţilor din lumea urbană. În fruntea mişcării îl aflăm la Chitighaz pe Iosif-Ioan Ardelean, preotul din loc, care în anul 1893 scoate monografia comunei sale, o carte de o valoare deosebită pentru românii locului. În vecinătate, la Giula funcţionau mai multe cercuri româneşti de lectură. Este din acest oraş acel Moise Nicoară, care înfiinţează în 1822 Institutul Teologic din Arad, apoi David Voniga, care scoate în 1895, la Bichişciaba, prima revistă tipărită prin aceste părţi, cu titlul *Lumina*. Să nu uităm, din acest oraş pleacă, în ajunul lui 1848, Gheorghe Pomuţ, care devine mai tîrziu consulul Statelor Unite de pe lîngă ţarul Rusiei. Fiului potcovarului român din Giula i se datorează că Alaska aparţine azi statului american. Era puternică pe vremuri şi viaţa culturală a comunităţii româneşti greco-catolice din Leta Mare. În acest sat bihorean a copilărit Iosif Vulcan, "naşul" lui Mihai Eminescu. Cunoscut este, acest Vulcan publică la 9 martie 1866 la Pesta, în revista redactată de el *Familia* prima poezie de Mihai Eminescu: „De-aş avea...".

De altfel, capitala Ungariei, Buda şi Pesta era până în 1920 un centru deosebit de însemnat al culturii româneşti. Au activat aici întemeietorii culturii naţionale româneşti, corifeii Şcolii Ardelene, Samuil Micu, Petru Maior şi Gheorghe Şincai, primii doi trecînd la nefiinţă şi fiind înmormîntaţi în acest oraş. Cărţile româneşti scoase în tipografia din Buda sînt opere de bază ale culturii naţionale. De remarcat, activitatea de mecenat al membrilor de frunte ai comunităţii macedo-române din Pesta. Evidenţiem aici contribuţia lui Gheorghe Sina, în 1849, la construirea *Podului cu lanţuri* de pe Dunăre, dintre Pesta şi Buda (numele lui Sina este trecut pe pilonul dinspre Buda a podului). Vom mai menţiona, la Mişcolţ s-a născut în 1808, tot dintr-o familie de macedo-români, primul mitropolit al Ardealului, Andrei Şaguna.

Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria

Înfiinţarea în 1992 a Comunităţii Cercetătorilor şi Creatorilor Români din Ungaria, iar apoi în 1993 a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, precum activitatea ştiinţifică depusă de către intelectualii grupaţi în jurul acestui atelier, constituie una dintre cele mai importante realizări spirituale din ultimele decenii ale comunităţii. Directorul Institutului, animatoarea acestor activităţi este dr. Maria Berényi. Institutul funcţionează cu trei secţii: etnografică, lingvistică-literatură şi istorică. În anul 2000 Institutul organizează deja cel de-al X-lea simpozion, întrunire la care cercetătorii îşi prezintă rezultatele obţinute în domeniile legate de viaţa culturală, spirituală a românilor din Ungaria. Comunicările de la aceste simpozioane apar în volumele *SIMPOZION*. Institutul a scos în 1993 o carte despre comunitatea românească din Chitighaz, iar 1995 despre românii din Bătania. Institutul publică în 1996 volumul *ANNALES*, iar în 1998 cartea *BIBLIOGRAFIE*, adunînd la un loc trimiterile la diferitele cărţi şi scrieri publicate de către cercetătorii Institutului. În anul 2000 apare cartea despre Micherechi.

Reprezentanţă românească

Prin legea din anul 1993 privitor drepturile minorităţilor naţionale şi etnice din Ungaria, se stabilesc acele drepturi speciale, care au menirea să asigure şanse egale minorităţilor naţionale şi etnice din ţară pentru a-şi păstra limba maternă, cultura, specificul naţional. Se stabileşte tot prin această lege o nouă structură de reprezentanţă, cu scopul asigurării autonomiei culturale – autoguvernările locale ale minorităţilor, la nivel local şi la nivel de ţară. Fiind alese în cadrul alegerilor generale locale, aceste reprezentanţe primesc

competența de acord în cele mai importante probleme privitor comunitatea de naționalitate: învățămînt, culturalizare, folosirea limbii, presa în limba maternă. Primele alegeri ale acestor autoguvernări locale minoritare au avut loc în 1994, iar următoarele în 1998. Există în prezent autoguvernări românești locale în următoare localități: Aletea, Apateu, Bătania, Bedeu, Bichișciaba, Budapesta (în 3 sectoare de capitală), Chitighaz, Cenadul Unguresc, Darvaș, Giula, Jaca, Leucușhaz, Micherechi, Otlaca Pustă, Pocei, Săcal, Seghedin, și Vecherd. La Micherechi și Vecherd a fost ales primar român, majoritatea deputaților din consiliul local din Micherechi, Otlaca Pustă și Vecherd sînt români.

S-au mai format autoguvernări numite „românești" și în alte 12 sectoare din Budapesta, precum și în orașul Kazincbarcika, dar membrii acestor corpuri nu sînt români. Liderul lor în ciclul electoral anterior a fost președintele de autoguvernare a țiganilor într-un alt sector de Budapesta. Stabilit prin lege, în Ungaria este considerat ca drept personal al fiecărui individ aparte stabilirea apartenenței sale etnice. Bazat pe acest principiu, la alegerile autoguvernărilor minoritare locale din 1998 (după toate probabilitățile, din interese materiale; vezi mai jos detalii privind finanțarea) au candidat, apoi au devenit deputați în organele de reprezentanță și persoane care nu au contact cu comunitatea românească, nu vorbesc limba. Organizațiile românești tradiționale au semnalat, la Budapesta în 1998 dintre cei 75 de deputați aleși să formeze reprezentanțele românești din diferitele sectoare de capitală 60 nu cunosc limba română, mai devreme n-au luat parte la activitățile culturale și obștești românești, dar nu se nici declară români. Numeroase organizații românești și-au exprimat îngrijorarea pentru situația în care comunitatea românească este reprezentată de ne-români. Autoguvernarea pe Țară a Românilor din Ungaria s-a delimitat de aceste persoane, constatînd că 40% din deputații autoguvernărilor locale sînt ne-români. Pentru rezolvarea acestei probleme, ivite și la alte minorități, Parlamentul Ungariei pregătește modificarea Legii minorităților.

În urma modificării legii electorale a fost posibil ca în toamna anului 1999 să fie aleasă noua Autoguvernare pe Țară a Românilor din Ungaria numai de către persoane recunoscute, aparținătoare comunității românești tradiționale. Autoguvernarea este forul de reprezentanță la nivel de țară, fiind consultat de structurile guvernamentale în problemele considerate de bază pentru românii din Ungaria. Autoguvernarea are sediul la Giula și are un birou și la Budapesta.

Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria înființată cu 52 de ani în urmă este o organizație civilă, care are 18 asociații și comunități afiliate. Uniunea se angajează la organizarea diferitelor programe culturale. Clădirea sediului Uniunii din orașul Giula este singura proprietate comunitară românească în Ungaria, exceptînd imobilele bisericești. Uniunea culturală administrează buna funcționare a Editurii „NOI", precum și a redacției săptămînalului *Foaia românească*. Asociații civile funcționează la Bătania, Bichișciaba, Budapesta, Cenadul Unguresc, Leta Mare, Pocei, Otlaca Pustă, Micherechi și Seghedin. Budapestanii scot almanahul comunității, micherechenii redactează un jurnal local, iar seghedinienii publică cu regularitate revista *Conviețuirea*.

Presa în limba română

Legile în vigoare din Ungaria stabilesc dreptul minorităților la informare în limba maternă, dreptul de acces la aceste medii de informare în limba maternă. Statul maghiar acoperă cheltuielile scoaterii a cel puțin unui săptămînal în limba română, iar Radiodifuziunea Maghiară și Televiziunea Maghiară are obligația stabilită prin lege ca să asigure program românesc cu regularitate, programele minorităților fiind considerate obligații de serviciu public ale mediei. Conducerea Televiziunii Maghiare a semnat o înțelegere de colaborare cu Autoguvernarea pe Țară a Românilor din Ungaria, stabilindu-se astfel modalitățile prin care reprezentanța românească este integrată în problemele privitor deciziile televiziunii legate de programele în limba română consacrate comunității românilor din Ungaria.

Revista *Foaia românească* apare săptămînal în 16 pagini. Redacția revistei se găsește la Giula. Ziarul va aniversa în luna ianuarie 2001 o jumătate de secol de la prima apariție. Foaia românească apare în prezent în 750 de exemplare. Paginile revistei vor putea fi citite în scurt timp și pe Internet.

Emisiuni românești la radio se realizează din 1980. În prezent se difuzează zilnic o oră și jumătate – emisiune regională și o jumătate de oră – program pe țară. Redacția emisiunilor este la Seghedin are cinci

colaboratori angajați. Emisiunile regionale se difuzează în orele prînzului, iar cele pe țară, seara la oră de maximă audiere. Programul se transmite în mare parte pe undele ultrascurte.

Program televizat în limba română există din 1982. Redacția se găsește la Seghedin. În prezent se realizează emisiune românească săptămînal, de 26 de minute. Programul se dă în zi de lucru, de regulă între orele 13 și 14 pe postul național maghiar, transmis terestru. Emisiunea se reia în aceeași săptămînă, de obicei sîmbăta înainte de masă, tot de un post național maghiar, transmis pe satelit. Redacția românească are 3 colaboratori angajați.

Programe locale televizate realizate în limba română se transmit pe rețeaua de cablu la Bichișciaba, la Chitighaz și, fără o oarecare regularitate, la Giula. Programul Televiziunii Române poate fi recepționat aproape în toate localitățile populate de românii din Ungaria. La Micherechi, mai multe familii din loc au investit din surse proprii pentru instalarea unor antene cu ajutorul cărora au acces la programe religioase în limba română din România.

Relații româno-române

Pe bună seamă, aceste relații există doar de după 1990. Azi România acordă numeroase burse de studii tinerilor și profesorilor din Ungaria. În anul 2000 au luat parte la cursurile, excursiile de vară din România 100 de copii și 20 de adulți. Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române trimite în Ungaria preoți misionari, le asigură întreținerea de aici. Sînt tot mai importante ajutoarele financiare asigurate pentru lucrările de renovare de la bisericile ortodoxe. Cu un asemenea ajutor substanțial e posibil reînnoirea bisericii din Apateu. (De menționat, reînnoirea bisericii din Micherechi s-a realizat cu ajutorul Patriarhiei încă înainte de 1990.) Guvernul României, timp de mai mulți ani asigură un stoc important de hîrtie pentru scoaterea de ziar și carte la Editura „NOI" din Giula. Fundația Culturală Română din București întreține relații strînse cu Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria, în vara anului 2000 asigurînd 10 locuri la cursurile de limbă și istorie reprezentanților românilor din Ungaria. Uniunea Culturală promovează integrarea la aceste cursuri tinerilor de diferite preocupări, nu numai profesori. Autoguvernarea pe Țară a Românilor din Ungaria a semnat protocol de colaborare cu reprezentanțele mai multor județe din România. Autoguvernările românești locale contribuie la realizarea relațiilor de înfrățire între comuna lor și consiliile locale din diferitele părți din România. Centrul Cultural al României la Budapesta integrează în programul său atît membrii comunităților românești din capitală, cît și pe cei din locurile mai îndepărtate. Delegațiile politicienilor din România trec tot mai des și pe la Giula, reprezentanța românilor din acest loc intenționând ca aceste vizite să depășească cadrul protocolar. În ultimii doi ani au vizitat comunitatea, printre alții, Petre Roman, Radu Vasile, Emil Constantinescu. Are o importanță deosebită pentru comunitățile românești din Ungaria înființarea în 1997 a Consulatului General al României la Seghedin.

Petru Cordoș, ambasadorul României la Budapesta, într-un interviu acordat revistei Foaia românească, apărut la 30 iulie 2000 în urma întîlnirii domniei sale cu membrii Prezidiului Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria a declarat următoarele: *„Nu stă în firea mea să fac promisiuni pe care nu pot să le țin. Însă este cert, că în activitatea mea diplomatică voi ține seama de părerile exprimate la această întîlnire și voi promova, atît în contactele cu autoritățile statului maghiar, cît și în contactele cu autoritățile române, opiniile care vizează, în esență, protejarea comunității românești din Ungaria."*

Într-o altă ordine de idei vom menționa vizita în două rînduri la comunitățile ortodoxe române din Ungaria a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ultima dată în februarie 1999. Vom mai aminti și despre relațiile puternice dintre membrii comunităților baptiste din aceste locuri cu confrații lor din România. Constatăm cu satisfacție, de asemenea, că este în creștere și numărul ziariștilor din România care se străduiesc să cunoască toate aspectele realității existenței comunităților românești în Ungaria. Aspirăm ca situația noastră să fie tratată în mod obiectiv, fără interese politice.

FLORINA YIANGOU
(CIPRU)

ROMÂNII DIN CIPRU

Doamnelor şi Domnilor,

Mă numesc Florina Yiangou, sunt de profesie economist şi m-am stabilit în Cipru în urma căsătoriei mele cu o persoană de origine cipriotă care a studiat în România şi cu care am fost colegă de facultate. Doresc prin prezenta expunere să vă relatez câteva aspecte referitoare la românii din Cipru şi la o serie de probleme în legătură cu aceştia.

Probabil că unele aspecte ale situaţiei sunt caracteristice şi altor grupări de români aflaţi în străinătate.

Mă aflu în Cipru din anul 1987 şi, din câte cunosc, românii s-au stabilit în Cipru de prin anul 1970.

În anul 1987, când m-am stabilit în Cipru, care este o insulă însorită, a treia ca mărime din Marea Mediterană, am cunoscut una sau două persoane de origine română.

Perioada de început mi s-a părut grea, deoarece mă aflam singură într-o societate nouă , cu noi principii şi cu valori diferite de ale noastre. Ceea ce mi-a lipsit cel mai mult a fost posibilitatea de a schimba o vorbă românească, de a împărtăşi noile mele impresii cu cineva, care dacă ar fi avut origine românească, cred că m-ar fi înţeles mai bine. De prisos să menţionez că dacă se întâmpla să întâlnesc o persoană de origine română, o consideram imediat ca fiind o persoană apropiată, poate ca pe un membru al unei familii care urma şi trebuia să se înfiinţeze.

După un timp, am aflat despre existenţa unui grup de persoane de origine cipriotă care au studiat în România şi care se întâlneau o dată la unul sau doi ani, pentru a ţine legătura şi pentru a depăna amintiri din anii în care se aflau în România.

Am început şi eu să frecventez acest grup, ca şi alte persoane de origine română care se încadrau în categoria foştilor studenţi din România. Dar am înţeles foarte curând că acest grup nu ne reprezintă şi nici nu cunosc problemele cu care se confruntă persoanele de origine română stabilite în Cipru, pentru simplul fapt că acest grup era format în marea lui majoritate din persoane de origine cipriotă, care de ani de zile nu mai aveau nici un contact cu România.

Având în vedere faptul că mai toţi românii pe care i-am cunoscut în Cipru au suferit şi mai suferă încă de dorul de ţară, că românii şi copiii acestora nu mai vorbeau limba româna şi nu mai respectau datinile şi obiceiurile româneşti, riscând să ne lăsăm asimilaţi din proprie iniţiativă, de faptul că mulţi români se confruntau cu probleme de adaptare, cu probleme de natură economică, cu probleme legate de obţinerea cetăţeniei, cu probleme legate de găsirea locurilor de muncă etc., ideea de a ne organiza mi s-a părut singura soluţie posibilă.

Cu mult entuziasm, s-a organizat o grupă de români care a început să depună eforturi susţinute pentru a constitui Alianţa Românilor din Cipru. M-am aflat printre membrii fondatori şi de aceea cunosc toate eforturile care au fost depuse în acest sens.

Greutăţile pe care le-am întâmpinat au fost diferite: de natură economică, dar ceea ce mi-a făcut o mai mare impresie a fost, pe de o parte, mentalitatea românilor din Cipru, care nu au fost toţi chiar bucuroşi în legătură cu ideea de a ne organiza într-o grupare, să ne cunoaştem, să ne ajutăm şi, în general, să formăm o familie a românilor, indiferent de regiunile româneşti de unde proveneam,

indiferent de nivelul de pregătire profesională şi indiferent de religie şi convingeri politice, şi, pe de altă parte, reacţia negativă a unora dintre membrii din conducerea Asociaţiei de Prietenie Româno-Cipriote – grupul persoanelor cipriote care studiaseră în România –, reacţie negativă izvorâtă din refuzul recunoaşterii necesităţii înfiinţării unei organizaţii a românilor din Cipru şi totodată din pretenţia acestora de a ne reprezenta interesele atât în Cipru, cât şi în România.

Totuşi, după doi ani, şi în ciuda acestor factori negativi, Alianţa Românilor din Cipru a fost înfiinţată, în mod oficial, în iulie 1997. Dorinţa membrilor fondatori a fost aceea de a strânge diaspora românească cât mai aproape de rădăcinile strămoşeşti, de a cultiva spiritualitatea românească, valorile morale ale creştinismului şi ale culturii românesti în general. Totodată doream să participăm ca entitate, atât pe plan local, cât şi internaţional, la acţiuni comune în folosul patriei noastre natale, România.

Vorbind despre înfiinţarea Alianţei Românilor din Cipru, nu pot omite numele a două persoane care au fost alături de noi şi ne-au sprijinit în toate încercările noastre. Este vorba despre însărcinatul cu afaceri al Ministerului de Externe în Cipru din acea perioadă, Domnul Dumitru Nicolae, şi de parohul românilor din Cipru, Părintele Matei Petre, adus în Cipru în urma depunerii unor eforturi comune din partea Patriarhiei Române şi a Arhiepiscopiei Ciprului.

Dintre activităţile organizate de către Alianţa Românilor din Cipru, doresc să menţionez: mese festive anuale, organizarea de manifestaţii culturale, organizarea sărbătorii de Crăciun pentru copiii românilor, sărbătorirea zilei de 1 Martie, etc.

Până acum toate bune şi frumoase, aţi putea spune, totuşi în prezent situaţia nu se prezintă chiar aşa. Dacă ar fi fost să vă prezint toată situaţia într-o lumină favorabilă, dar ireală, prin ignorarea problemelor cu care se confruntă românii din Cipru, nu m-aş fi aflat aici. Doresc să vă fac cunoscute unele dintre problemele de bază ale românilor din Cipru, cu gândul că s-ar putea ca aceste probleme să fie asemănătoare cu ale altor grupări de români aflaţi în alte ţări şi cu gândul că împreună am putea oferi soluţii, măcar pentru câteva dintre probleme.

Problemele la care doresc să mă refer sunt următoarele:

1. încercările continue de subminare ale eforturilor depuse de către Alianţa Românilor din Cipru, din partea membrilor din conducerea Asociaţiei Româno-Cipriote, formată din persoane de origine cipriotă care au studiat în România, cu scopul final de a distruge sau de a asimila această unică formă organizată a diasporei româneşti din Cipru;
2. mentalitatea persoanelor de origine română, aflate în prezent în consiliul de conducere al Alianţei Românilor din Cipru, şi anume că: o dată ce deţinem nişte funcţii, este bine să ni le păstrăm, urmărindu-ne întotdeauna interesele personale şi mai puţin pe cele ale diasporei ca tot unitar;
3. lipsa de colaborare cu scopul final de a rezolva problemele diasporei. Nu există colaborare nici între Alianţa Românilor din Cipru şi Asociaţia de Prietenie Româno-Cipriotă, nici între oricare dintre acestea şi Ambasada României, care constituie poarta noastră deschisă spre România şi spre organele de stat ale Ciprului.

Ce se întâmplă cu românii stabiliţi în Cipru? Unii dintre ei cunosc vag că există o grupare a românilor, care organizează câte o masă festivă anuală, unde bem, mâncăm şi poate ne şi distrăm, alţii nu cunosc nici măcar atât.

Ce se întâmplă cu românii aflaţi temporar în Cipru, cu contracte de muncă? Sunt, în marea majoritate, exploataţi la maximum şi plătiţi la un nivel minim.

Ce face Alianţa Românilor din Cipru? Nu se complică cu rezolvarea problemelor, pentru că aceasta presupune conflicte de interese, timp şi muncă.

Ce fac, în general, românii din Cipru? Suportă totul şi se resemnează.

Având în vedere toată această delăsare şi nepăsare, precum şi îndepărtarea de la scopurile pentru care a fost înfiinţată Alianţa Românilor din Cipru, am hotărât să demisionez din funcţia de vicepreşedinte al Alianţei Românilor din Cipru şi să depun în continuare eforturi susţinute pentru a ajuta persoanele de origine română, oameni de afaceri din România aflaţi în Cipru, pentru a convinge oameni de afaceri din Cipru să investească în România.

Doresc să menționez că deținerea unei funcții reprezintă pentru mine un MIJLOC și NU un SCOP, iar dacă am relatat cele menționate mai sus, nu am făcut-o în scopul și de dragul de a critica, ci am făcut-o din dragoste și din compasiune pentru românii aflați la ananghie și care nu au nici cunoștințele și nici mijloacele necesare de a-și rezolva problemele. Dacă scopul meu ar fi fost numai deținerea unei funcții, atunci aș fi putut să-mi mențin funcția de vicepreședinte și să nu încerc să întreprind nimic altceva. Dar eu întotdeauna am simțit și voi simți nevoia să întind mâna unui român care va avea nevoie de ajutorul meu, să-i încurajez pe români, să le aduc aminte că trebuie să fie mândri că sunt români și că trebuie întotdeauna să-și sprijine patria și să lupte pentru îmbunătățirea imaginii acesteia în lume.

Împreună cu soțul meu, persoană de origine cipriotă care iubește România și pe români, și care ar trebui să fie exemplu pozitiv și drept de urmat pentru mulți români, ne folosim de poziția noastră și de relațiile noastre pentru rezolvarea problemelor care ne sunt sesizate.

În legătură cu cele menționate, doresc să subliniez că domnul Gabriel Micu, însărcinat cu afaceri al Ministerului de Afaceri Externe al României, aflat în Cipru în prezent, a fost dispus întotdeauna să ajute, în orice mod posibil, la rezolvarea oricărei probleme ce i-a fost sesizată; și doresc să îi mulțumesc încă o dată, pe această cale. Și cu toată această disponibilitate de a ajuta diaspora românească și orice altă acțiune care avea legătură cu România, trebuie să vă informez că nu a fost sprijinit de către asociații și că acestea nu au colaborat cu dânsul în direcția sesizărilor și a intervențiilor necesare pentru soluționarea problemelor .

Deși aflați la o distanță relativ mică de România, suntem destul de neinformați asupra acțiunilor comune ale românilor de pretutindeni, asupra problemelor acestora și asupra încercărilor de soluționare, în scopul depunerii unor eforturi comune .

Din acest motiv, constituirea unor foruri direct răspunzătoare de direcționarea și organizarea românilor de pretutindeni, ca și găsirea unor moduri eficiente de informare, cred că ar ajuta foarte mult.

Organizarea acestei întâlniri cred că este cea mai bună dovadă existentă în acest sens, oferindu-ne posibilitatea schimbării de opinii, în scopuri constructive.

M-aș bucura foarte mult să aflu că, în alte țări, românii nu se confruntă cu aceleași probleme ca și în Cipru și că există grupări de români organizate de mai mulți ani și a căror experiență ne va putea fi folositoare și nouă, românilor din Cipru. După rezolvarea problemelor existente în prezent, în Cipru s-ar putea face foarte multe lucruri folositoare, în colaborare directă cu Consiliul Internațional și cu Consiliul Național ROMFEST, atât pentru românii din Cipru, cât și pentru patria noastră comună, România.

Existența problemelor românilor aflați în afara granițelor este poate normală în prezent și problemele există pentru a fi rezolvate. În ceea ce mă privește, sunt gata să colaborez, să învăț din experiența altora și să ofer sprijinul meu oricărei persoane sau asociații care are ca scop organizarea și întrajutorarea diasporei românești de pretutindeni, pentru ca aceasta să se bucure de zile mai bune în viitorul apropiat.

Vă invit pe toți cei prezenți și pe toți cei care nu au putut fi prezenți la această manifestare, dar care împărtășesc sentimentele noastre, să ne unim eforturile pentru a ajuta România să ofere o imagine demnă de invidiat, imagine pe care de drept o merită!

RODICA PERCIALLI
(SUA)

PARADOXURI ROMÂNEŞTI PESTE OCEAN

RATĂRI ABERANTE

Cei plătiţi de ţară să construiască punţi, în loc să le întărească, spre folosul ţării nevoiaşe, pe cele deja existente, construite cu mari eforturi de românii de peste ocean, le distrug. Acest fapt se compară cu situaţia noii "democraţii", în care guvernul nu ajută companiile particulare, ci le face să dispară din motive foarte "solide". După 10 ani pierduţi de oficialităţi şi de Fundaţia Culturală Română, o altă mare şansă ameninţă să se irosească: INVITAŢIA ARTIZANILOR ÎN S.U.A., din cauza proastei organizări şi a intereselor meschine ale unor "bine intenţionaţi".

Din nou o mare oportunitate de apropiere între ţară şi diaspora, pe de o parte, şi de promovare culturală şi, mai important, economică a ţării, pe de alta, este redusă de organizatorii români neexperimenaţi şi ostili diasporei. Când lumea întreagă face tot posibilul să îşi lărgească piaţa de desfacere, iar produsele româneşti pierd tot mai mult teren în faţa importurilor, unele persoane, care îşi arogă dreptul de control asupra artizanilor români, le limitează piaţa, uitând că au trecut mulţi ani de când trebuiau să se ocupe de imaginea culturală a României şi că acum urgenţa este una economică.

Muzeul Român din S.U.A., care reprezintă artizanii români de 15 ani, a deschis de curând o galerie de artă populară şi covoare în inima Philadelphiei, pentru ca ei să se poată reprezenta direct, dar artizanii invitaţi de Smithsonian Institution la Washington nu au fost informaţi, iar cei selecţionaţi – fără juriu – par a fi sechestraţi de organizatorul (ii) român (i) care, prin decizie arbitrară şi fără să ţină cont de alte invitaţii şi oferte importante, le limitează turul numai la Washington şi îi forţează să se înapoieze cu toţii în grup – ca pe timpul dictaturii –, subminând (nu pentru prima dată) cu bună ştiinţă însăşi invitaţia ca artizanii să se reprezinte de acum încolo *direct* în S.U.A., ca o încununare firească (după 10 ani) a programului de asistenţă economică iniţiat de această organizaţie non-profit, mai ales prin eforturile şi competenţa directoarei ei, profesoara Rodica Perciali, cea mai activă româncă din S.U.A. pe tărâm românesc, care din 1990 şi-a oferit continuu cooperarea şi expertiza pentru o mai eficientă promovare a valorilor româneşti în S.U.A. şi întărirea relaţiei cu diaspora, cel puţin cu cei dispuşi să ajute.

După un pelerinaj de 15 ani, Muzeului şi artizanilor români li s-a oferit în sfârşit un spaţiu de aprox. 170 m2 (cu scutire de chirie un timp, cu condiţia renovării lui) chiar în inima oraşului Philadelphia, important centru cultural şi istoric.

O minunată galerie română de artă populară şi covoare a fost amenajată deja şi deschisă publicului în aprilie – cu multă atenţie din partea mediei americane –, fiind unica pe acest continent (ceea ce nu este o fericire, căci ar fi trebuit să fie mai multe, ca şi în 1991, la Chicago), mai ales că majoritatea obiectelor importate, după comenzile Muzeului din 1991, nu se mai fac acum. Dintre puţinii români de la cele două biserici româneşti din zona Philadelphiei nu s-au găsit voluntari, în ciuda apelurilor şi scrisorilor doamnei Perciali şi ale unui grup de studenţi români inimoşi de la Universitatea Pennsylvania, care şi-au dedicat puţinul lor timp liber din vacanţa de primăvară galeriei şi organizării unui stand românesc în campus. Totuşi, după o întârziere de 2 luni (cauzată mai ales de refuzul consulatului S.U.A. din Bucureşti de a acorda viza unui meşteşugar, susţinător al muzeului), renovarea spaţiului de 55 m2 destinat galeriei a fost în linii mari terminată pe baza unui împrumut bancar, prin munca voluntară de 60 de ore pe săptămână timp de 4 luni şi cu ajutorul soţului, arhitectul Mihai Perciali, care lucrează voluntar 8-10 ore în fiecare *week-end* (ambii făcând naveta de o oră de drum, căci locuinţa familiei Perciali şi cea mai mare parte din colecţie de altfel, după ce a fost finalizată mutarea ei

din Chicago anul trecut, continuă să se afle în Princeton, la jumătatea drumului între New York şi Philadelphia) şi, în vacanţe, de Irina Perciali, care, studentă eminentă, admisă la 20 de ani la doctorat, îşi face studiile de literatură comparată (engleză, franceză şi română) tocmai pe coasta de vest, la renumita University of California – Berkeley.

Un fapt extraordinar este că acest tezaur folcloric românesc se află la numai 20 de minute pe jos de Muzeul de Artă al Philadelphiei, care nu numai că posedă valoroase şi vechi covoare ţesute în România, ci, mai nou, un costum românesc donat de familia Perciali anul trecut, cu ocazia celei mai mari expoziţii de costume – **"250 years of style"**; dar mai ales cea mai mare colecţie Brâncuşi din afara ţării, expusă într-o catedrală anume amenajată, şi unde originea românească a sculptorului este clar menţionată, spre deosebire de Metropolitan Museum in NY, unde apare ca... francez.

Şi tot o mare reuşită este faptul că un muzeu românesc apare – cum se întîmplă şi la Chicago – în publicaţiile majore ale unui oraş mare american – aşa cum se poate vedea din revista luxoasă bianuală a Philadelphiei, Romanian Folk Art Museum fiind cea mai mare colecţie folclorică europeană din S.U.A., ce cuprinde costume, covoare, ceramică şi o cameră completă specifică din Transilvania. Itinerând expoziţii în 10 state americane, a funcţionat ca o punte culturală şi economică cu România. Galeria cu vânzare prezintă obiecte contemporane de artă populară, covoare şi artizanat. Deschisă de la prânz până la ora 19, Joia şi Sâmbăta, precum şi în unele Duminici, poate fi contactată telefonic la **215-732-6780**, pentru informaţii referitoare la evenimente speciale (sau scrieţi la adresa: **1606 Spruce, Philadelphia PA 19103**).

Iar în *Calendarul de Evenimente* – editat tot de Biroul de Turism şi Convenţii (unde cotizaţia ne costă $300), sub titlul atrăgător *Romanian Folk Arts Alive* – este anunţată orice vizită a unor artişti populari români care vor să demonstreze meşteşugurile lor tradiţionale în America.

Am constatat cu stupoare, în vara acestui an, că pentru prima dată în istoria Muzeului din America – cu multe reuşite de excepţie (dar şi cu multe peripeţii uneori dramatice) în promovarea valorilor româneşti pe pământ american timp de 15 ani, prin expoziţii itinerante în 10 state ale Americii (mai ales în zona Chicago, începând cu 1983, şi în ultimii 3 ani în Cincinnati, OH, la NY şi în Princeton, NJ) – un program bine mediatizat din timp şi pentru care am făcut cheltuieli cu totul ieşite din comun risca să nu se ţină, nu pentru că artizanilor nu li se dă voie din ţară, ci pentru că anumite persoane care se cred îndreptăţite, prin poziţia şi statutul lor din ţară, cultural umanistic sau politic, îşi permit să-i monopolizeze şi să-i blocheze să participe exact la instituţia care le-a fost destinată de 10 ani şi care îi aştepta mai pregătită decât oricând să-i adăpostească şi să-i ajute să-şi extindă piaţa. Noi lansam invitaţia oferind un spaţiu de minimum 30 m2 pentru reprezentarea unor companii cu profil de mobilă, incluzând mobilă rustică, sticlărie decorativă, textile din fibre naturale sau cadouri şi obiecte de interior în general. Condiţiile sunt: chiria gratuită şi servicii de minimum 10 ore săptămânal pentru compania sau grupul de companii care ajută la renovarea spaţiului. Alte formule posibile: închirierea unui stand în combinaţie cu alte companii, cu un reprezentant de marketing comun sau prin rotaţie bilunară.

Şi în loc să fim contactaţi de oficalii responsabili cu reprezentarea şi promovarea ţării şi ajutaţi să dezvoltăm împreună, prin cooperare, un program cât mai bun, şi mai ales să facem cât mai multă publicitate în S.U.A. şi să folosim evenimentul venirii artizanilor în cât mai multe feluri, a trebuit să închidem galeria!

Alte ratări crase sau doar parţiale, sau exemple de amatorism şi ineficienţă, sau, ţinând cont de unele exemple concrete, de continuare a politicii din trecut, de ostilitate împotriva diasporei şi chiar de subminare a celor incomozi, includ, alături de multe, prea multe din delegaţiile economice de tip birocratic urangutan, şi vizitele multor parlamentari, mai ales ţărănişti, – ca şi ale preşedintelui, precum cea de anul trecut, acesta având cele mai mari şanse să fi dezvoltat sau sprijinit formarea unei relaţii funcţionale cu diaspora, cel puţin cu cei interesaţi să ajute ţara şi cu experţii ei, mai ales că a fost sfătuit din partea noastră de mai multe ori, încă din 1992 –, factor comun fiind limitarea contactelor delegaţiilor şi/sau manipularea lor, inclusiv a jurnaliştilor (ca să se evite contactul cu cei incomozi şi care le pot dezvălui lipsurile).

VI. ROMÂNII DIN PROVINCIILE ÎNSTRĂINATE

Oare n-am uitat cumva că iubirea de patrie
nu e iubirea brazdei, a țărânei, ci a trecutului?

Mihai Eminescu

PROF. UNIV. DR. GHEORGHE BUZATU
(IAŞI)

DIPLOMAŢI ROMÂNI ÎMPOTRIVA CEDĂRILOR TERITORIALE

Întâmplător ori nu, dar din motive lesne de bănuit, perioada cedărilor teritoriale din vara anului 1940 şi cele care i-au succedat, acelea ale războiului şi armistiţiului, a coincis cu importante şi dese schimbări atât la conducerea, cât şi în structurile Ministerului Regal al Afacerilor Străine al României. Astfel, numai în vara anului 1940, după demisia lui Grigore Gafencu (ministru 21 decembrie 1938 – 1 iunie 1940), s-au perindat în fruntea diplomaţiei Bucureştilor: Ion Gigurtu (1–28 iunie 1940); Constantin Argetoianu (28 iunie – 4 iulie 1940) şi Mihail Manoilescu (4 iulie – 14 septembrie 1940)[1]. În acelaşi timp, în Centrală, importante „rotiri de cadre" au antrenat corpul de elită cuprinzând, între alţii, pe: Alexandru Cretzianu (subsecretar de stat între 11 mai şi 4 iulie 1940), Grigore Gafencu (trimis titular al Legaţiei Române din Moscova, la 10 august 1940), în locul lui Gh. Davidescu, asupra căruia mi-am propus să mă opresc, Vespasian Pela, Nicolae Dianu, Viorel Virgil Tilea, Raoul Bossy, Radu Djuvara, N. Petrescu–Comnen, Grigore Niculescu–Buzeşti, Richard Franasovici, F.C. Nano ş.a.[2]. Despre activitatea unora dintre ei am aflat şi publicat de-a lungul anilor materiale inedite descoperite în arhivele române şi străine[3], îndeosebi despre cei care au condus M.A.S. în timp ce răşluirile teritoriale impuse în 1940 au fost efective, adică în cursul războiului şi până la semnarea Tratatului de Pace din 10 februarie 1947. A fost vorba de – Mihail Sturdza (septembrie–decembrie 1940); – Ion Antonescu (ianuarie–iunie 1941); – Mihai Antonescu (iunie 1941 – august 1944); – Grigore Niculescu–Buzeşti (august–noiembrie 1944); – Constantin Vişoianu (noiembrie 1944 – februarie 1945); – Gh. Tătărescu (martie 1945 – noiembrie 1947). Este remarcabil că unii dintre cei menţionaţi ne-au lăsat importante volume cu caracter memorialistic[4], alţii (Grigore Niculescu–Buzeşti) sinteze de serviciu[5], iar Antoneştii şi Tătărescu – materiale ce acoperă fonduri întregi în arhivele noastre diplomatice ori demersurile lor sunt reflectate în colecţii internaţionale de documente, cei dintâi graţie raporturilor lor speciale cu Adolf Hitler şi colaboratorii săi[6], iar ultimul – ca prim–delegat al României la Conferinţa Păcii de la Paris, din iulie–octombrie 1946[7].

Înainte de orice, câteva constatări generale se impun:

– În 1940–1941, pe **primul plan al acţiunilor** pentru reintrarea integrală în drepturi a României s-a aflat **problema Basarabiei, Bucovinei de Nord, Ţinutului Herţa şi ostroavelor de pe Dunăre**, ocupate de U.R.S.S. începând cu 28 iunie 1940. Nu este cazul să stăruim, cunoscut fiind că acestui obiectiv fundamental i s-au circumscris pregătirea şi participarea României, alături de Germania şi aliaţii ei, la campania din Răsărit (iunie 1941 – august 1944), vizând predominant eliberarea teritoriilor pierdute şi distrugerea pericolului comunist[8].

– După 1940, pentru toţi cei menţionaţi, indiferent de convingerile lor politice şi de perioadele de gestionare a M.A.S. român, **problema anulării dictatului de la Viena s-a impus ca un alt obiectiv major, chiar primordial după eliberarea, în iulie 1941, a Basarabiei şi Bucovinei de Nord**; şi aceasta înepând **chiar** cu Mihail Manoilescu, care, ce-i drept, **a semnat** aşa-zisul „arbitraj vienez", dar pe care **l-a atacat şi contestat instantaneu**, şi până la Gh. Tătărescu, care şi-a încununat poziţia cu expozeul susţinut în faţa Conferinţei Păcii de la Paris în 13 august 1947, cu prilejul ratificării Tratatului de Pace de la Paris[9].

Fiind de acord cu decizia impusă la Viena de Germania şi Italia în privinţa cedării nordului Transilvaniei, Ungariei, regimul Regelui Carol al II-lea şi-a semnat, se cunoaşte **sfârşitul lamentabil**, după ce acceptase nenorocita evacuare a Basarabiei şi a nordului Bucovinei şi iniţiase negocieri cu Bulgaria relativ la Cadrilater. Noul regim legionaro–antonescian cu generalul Ion Antonescu în calitate de premier şi de Conducător al statului român, ca să nu-şi lege numele în nici un fel de ultimele cedări teritoriale, nu s-a format până la 14 septembrie 1940[10], lăsând în mod semnificativ în seama cabinetului demisionar al lui I. Gigurtu, a membrilor săi, să efectueze pe teren operaţia cosmeticizării noilor graniţe ale României Mari decedate.

O situaţie cu totul curioasă, chiar anormală, a existat de-a lungul anilor 1941–1944, când România s-a angajat în războiul drept al eliberării Basarabiei şi nordului Bucovinei şi al distrugerii comunismului, alături de Germania, care fusese **iniţiatoarea** impunerii dictatului vienez împreună cu Italia şi, de asemenea, alături de Ungaria, care fusese **beneficiara** funestei decizii. Dar **ceea ce trebuie reţinut – fapt care, orice s-ar pretinde, nu ţine câtuşi de puţin de vreo tentativă de reabilitare a Mareşalului Antonescu şi a regimului său (?!) – nici un moment regimul de la Bucureşti din 1941–1944 n-a acceptat dictatul vienez, l-a declarat caduc cu începere de la 15 septembrie 1941, l-a atacat pe cele mai diverse căi, inclusiv, dacă nu chiar în primul rând, la Adolf Hitler, autorul soluţiei nefaste din 30 august 1940.** Cei care au dirijat demersurile, care s-au impus incontestabil în toate momentele au fost Ion Antonescu, el însuşi ministru de Externe în prima parte a anului 1941[11], şi Mihai Antonescu, titularul M.A.S. de la 29 iunie 1941 până la 23 august 1944[12], care a pregătit – în fruntea unei echipe de excelenţi specialişti şi patrioţi – toată documentaţia Mareşalului pentru întâlnirile lui cu Hitler, care a condus „războiul nervilor" cu Budapesta, care a adunat şi sistematizat, în cadrul cunoscutului **Birou al Păcii** de după 16 iunie 1942, toate materialele trebuincioase pentru viitoarea Conferinţă de Pace[13]. În anii conflagraţiei dintre 1939 şi 1945, dintre toţi vizitatorii străini la Cartierul General al lui Adolf Hitler – regi (inclusiv Mihai I şi Regina–Mamă), şefi de state şi de guverne, diplomaţi ş.a. –, **nici unul, dar absolut nici unul**, nu s-a bucurat de statutul pe care Ion Antonescu **l-a obţinut singur**, şi anume acela **de a discuta deschis cu Führerul orice probleme, oricât de grave şi, mai ales, în contradictoriu.** Această situaţie a fost recunoscută **chiar de Hitler**, iar interpretul Führerului, Paul Schmidt, a recunoscut-o fără reticenţe, atât în memoriile sale[14], cât mai ales în cursul interogatoriilor luate de învingători după război[15]. Astfel, într-un rând, Schmidt a declarat anchetatorilor săi americani: **„...Toate conferinţele** (lui Hitler – n. n.) **cu ungurii şi românii au atins şi problema Transilvaniei (...) În special Mareşalul Antonescu nu obosea niciodată, afirmând că românii erau de origine romană, că România era o ţară europeană, o insulă europeană în marea slavă, şi că Transilvania era stânca cea mai mare a insulei"**[16].

***

În contextul derulărilor diplomatice din vara anului 1940, între diplomaţii români, de obicei ignoraţi, este şi Gh. Davidescu. Se menţionează, în mod curent, faptul că, fiind ministru al României la Moscova, a asigurat natural rolul de receptor/transmiţător al documentelor privind evacuarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei, inclusiv a celor două note ultimative sovietice şi a replicilor Bucureştiului. Atât şi nimic mai mult!

Cine a fost însă Gh. Davidescu? *Anuarul diplomatic şi consular 1942*, ediţia Mihai Antonescu, a inclus în chip firesc schiţa lui biografică, din care aflăm că s-a născut la Braşov, la 30 martie 1892. (şi-a luat doctoratul în drept la Budapesta şi a participat la campania finală a Războiului Unităţii Naţionale, în anul 1919). La 1 decembrie 1920, devine funcţionar al M.A.S. din Bucureşti, pentru început ca secretar de legaţie, clasa a III-a. A continuat să funcţioneze în Centrală ori în cadrul legaţiilor române din Budapesta (1921–1924) şi Varşovia (1927–1928). În octombrie 1935, a fost promovat ministru plenipotenţiar, plecând în misiune la Tallin (1935–1939), de unde a revenit pentru a fi numit, la 1 martie 1939, director

al Afacerilor Politice din cadrul admnistrației centrale a M.A.S.. La scurt timp după aceea, în 1 octombrie 1939, a fost numit ca trimis extraordinar şi ministru plenipotențiar al României în capitala U.R.S.S., unde a rămas până la 10 august 1940, când a fost înlocuit cu Grigore Gafencu. Rămas în centrală, Gh. Davidescu a fost, pe rând, director al Direcțiunii Tratatelor, secretar general al M.A.S. cu delegație (8 august 1941 – 8 septembrie 1941) şi, în sfârşit, titularizat ca secretar general la 11 octombrie 1941[17], rămânând în post până în 1944. După aceea, despre Gh. Davidescu, avem date extrem de puține: ştim că şi-a continuat activitatea în M.A.S., preocupându-se de problemele pregătirii şi participării României la Conferința Păcii de la Paris (iulie–octombrie 1946), de evaluarea rezultatelor, pentru a fi suspendat la 5 noiembrie 1947, atunci când Ana Pauker şi comando-ul ei comunist i-au alungat de la conducerea diplomației noastre pe Gh. Tătărescu şi întreaga sa echipă „burgheză". Ulterior, dintr-un memoriu al soției, aflăm că Gh. Davidescu decedase în 1971, iar pensia lăsată nu era nicidecum suficientă, de vreme ce petiționara solicita să i se acorde câteva sute de lei în plus!

Să ne întoarcem însă la vara tragică a anului 1940. Ne refeream la faptul că, în lucrările de specialitate, Gh. Davidescu a apărut în legătură cu notele ultimative sovietice din 26–27 iunie 1940[18]. O atenție aparte a reținut **raportul** său cuprins în telegrama transmisă prin telefon şi receptată în Centrală la 27 iunie 1940, ora 04.30[19]. Cu puțin timp înainte, la 27 iunie 1940, ora 02.27, Davidescu reuşise – datorită greutăților de transmisiune – să comunice Bucureştilor textul **notei ultimative** ce-i fusese predată de V. M. Molotov, la orele 22.00 ale zilei de 26 iunie 1940[20]. În **raportul** menționat, Davidescu relata în detaliu întâlnirea sa cu Molotov, care-l convocase la Kremlin ca să-i predea nota ultimativă, discuțiile antamate cu acest prilej. De remarcat că, întrucât linia de comunicare Moscova–Bucureşti funcționase anormal, documentul în cauză nu a putut fi transmis integral. Oricum, din acest document deducem, în chip necondiționat, că Gh. Davidescu a adoptat o **atitudine demnă**, că în dialogul purtat cu Moscova, chiar dacă spre miezul nopții, a apărat cu vehemență drepturile şi interesele țării sale ori că a combătut deschis, fără menajamente, „explicațiile" date de liderul diplomației U.R.S.S. pentru a justifica actul de agresiune declanşat – includerea în U.R.S.S. a Basarabiei şi nordului Bucovinei sub amenințarea recurgerii la forță, în caz de refuz din partea României. Pentru a exemplifica, propun să reținem din finalul telegramei semnate de Gh. Davidescu: **„...În argumentarea mea m-am mărginit a expune drepturile imprescriptibile şi mai tari decât orice acord internațional ale României asupra Basarabiei, drepturi care, dacă pot fi confirmate de un tratat, nu pot suferi nici o ştirbire prin faptul că unul dintre semnatari n-a efectuat ratificarea. Am combătut, apoi, observațiile sale** (ale lui Molotov) **în ceea ce priveşte condițiile interne din Basarabia. Am arătat în fine că termenul de 24 de ore mi se pare insuficient pentru ca guvernul român să poată lua o hotărâre într-o problemă atât de importantă pentru viitorul neamului nostru..."**[21]

Nu mai este necesar să demonstrez că este preferabil ca, în istorie, orice realitate să nu se sprijine **pe un singur document**. Iată însă că, în cazul în speță, suntem în măsură – în baza cercetărilor proprii în Arhivele din Moscova ale fostului M.A.E. al U.R.S.S. şi, de asemenea, în temeiul documentelor valorificate în ultimii ani de istoricii ruşi – să verificăm **exactitatea informațiilor trimise de Gh. Davidescu în condițiile deja precizate**. Am în vedere notele transcrise de un anume **Podțerov** în aşa-numitul **jurnal (*dnevnik*)** ținut la Cancelaria lui V. M. Molotov de la Comisariatul Poporului pentru Relații Externe (M.A.E.) al U.R.S.S. **Jurnalul** în discuție cuprinde, pentru finele zilei de 26 iunie 1940, începând cu orele 22.00, nu o însemnare oarecare, ci **stenograma** întâlnirii Molotov–Davidescu[22] şi care se întinde pe nu mai puțin de opt file. Avem toate motivele să denumim documentul ***Jurnalul* lui Molotov.**

Informațiile cuprinse în **Jurnalul** lui Molotov din 26 iunie 1940 nu numai că vin **să-l confirme pe Gh. Davidescu**, dar ele, provenind dintr-o sursă străină, prezintă **un grad sporit de obiectivitate** (aceasta, evident, în raport cu relatarea personală, într-un anume grad subiectivă, a diplomatului român!) şi, pe deasupra, sunt **complete**, din moment ce funcționarul sovietic a preferat nu să **rezume**, ci să **stenografieze întrevederea**. Este motivul pentru care, credem, se impune un examen sistematic al

documentului în discuţie, care ne îngăduie să cunoaştem şi să apreciem punctele de vedere susţinute de cei doi interlocutori, sovietic şi român. Vom observa că, în cazul lui V. M. Molotov, acesta – tăgăduind apartenenţa *de jure* şi *de facto* a Basarabiei şi nordului Bucovinei la România şi, în schimb, revendicând înglobarea lor în componenţa U.R.S.S. – a expus argumente şi teze mai vechi ori mai noi, cunoscute ori necunoscute, care să-i slujească scopului (dezmembrarea României) şi care, avansate periodic de imperialismele rus şi sovietic, tocmai de aceea este bine să fie cunoscute şi aprofundate. Dar avantajele unei cunoaşteri „de la sursă" se vor impune de la sine atenţiei noastre.

Potrivit celor transcrise de numitul Podţerob în **Jurnalul** lui Molotov la 26 iunie 1940, începând cu orele 22.00, **întrevederea Molotov–Davidescu** s-a desfăşurat **în 11 timpi, în ordinea precizată** în continuare şi cuprinzând următoarele **fapte sau declaraţii:**

1) Molotov a inaugurat întrevederea dând citire *Declaraţiei* guvernului sovietic (în **Jurnal** este înregistrat, în limba rusă, textul integral al binecunoscutei *Note ultimative nr. 1*, prezentată de U.R.S.S. României la 26 iunie 1940).

2) Molotov îi predă apoi textul citit lui Davidescu şi îi arată pe o hartă teritoriile pretinse. Îi propune lui Davidescu să ia harta cu el.

3) Davidescu preia textul notei ultimative sovietice şi îl asigură pe Molotov că-l va transmite imediat guvernului român. Nedorind să anticipeze poziţia guvernului român, el socoate de datoria lui să declare că **„toate argumentele cuprinse în declaraţie sunt deja cunoscute de guvernul român"**, în urma negocierilor pe această problemă care au fost purtate, la începutul anilor '20, la Varşovia, Viena, Riga. **„Aceste argumente nu corespund concepţiei guvernului român în această problemă"**. Astfel, a detaliat Davidescu, **„în document** (în nota ultimativă) **se vorbeşte de faptul că România s-a folosit de slăbiciunea militară a Rusiei pentru a ocupa Basarabia. Basarabia n-a fost ocupată prin forţă. Unirea Basarabiei cu patria–mamă s-a realizat potrivit voinţei populare..."**

În textul sovietic, a continuat Davidescu, se afirmă că Basarabia ar fi fost cândva un teritoriu rusesc. **„Totuşi, mai devreme, înainte de a fi, în decurs de un veac, teritoriu rusesc, Basarabia a fost vreme de cinci secole românească. Abia în 1812, potrivit acordului dintre Turcia şi Rusia ţaristă, poporului român i-a fost amputată o parte din trup. Turcia se angajase să apere integritatea teritoriului românesc conform tratatului din 1511. Chiar Petru cel Mare a recunoscut, în 1711, graniţa pe Nistru în acordul cu Cantemir, voievodul Moldovei"**.

În încheierea notei Molotov, a observat mai departe Davidescu, se vorbeşte cum că populaţia Basarabiei ar fi, în cea mai mare parte, ucraineană. **„În fapt, dintr-un total de 3 milioane, 2,3 milioane sunt români, 300.000 – ucraineni, 60.000 - ruşi, 80.000 – nemţi. Apoi, bulgari, francezi ş.a. Majoritatea populaţiei Basarabiei – aceştia sunt românii"**. Relativ la Bucovina, ea a fost furată românilor în 1776,. de Habsburgi. Actul de nedreptate a fost reparat de populaţia Bucovinei în 19118. În Bucovina sunt 300.000 de ucraineni şi 700.000 de români, nemaisocotind populaţia de altă naţionalitate, care nu este rusească. **„Bucovina niciodată n-a aparţinut Rusiei"** – a declarat, răspicat, titularul Legaţiei Române din Moscova. Timp de 20 de ani, România, permanent, a dorit să aibă relaţii de bună vecinătate cu U.R.S.S.. Bucureştii au fost şi rămân convinşi **„că o România solidă, unică în graniţele sale etnice şi istorice, reprezintă un chezaş de securitate pentru toţi vecinii săi. Poporul român a aşteptat mai mult de 20 de ani un act prietenesc din partea marelui său vecin"**. Davidescu a încheiat – extragem din **Jurnal** – **„spunând că poporul român va suporta greu gestul exprimat în declaraţia guvernului sovietic"**.

4) Au urmat replicile lui Molotov, care se pregătise special în acest scop: mai întâi, el a declarat că datele cuprinse în nota sa pot fi, toate, demonstrate; el n-a fost de acord **„cu argumentele aduse de ministrul român, ele nu corespund faptelor"**. Argumentele diplomaţiei sovietice – a asigurat Molotov – pot fi susţinute. Aşa, de pildă, **„Sfatul Ţării, despre care a amintit ministrul român, n-a avut nici o autoritate politică şi problema Basarabiei a fost rezolvată de o minoritate, în condiţii de teroare din partea puterii româneşti. De aceea, decizia acestui «sfat» n-are nici o autoritate nici pentru *poporul basarabean*, nici pentru U.R.S.S."**. Observaţii: teza despre „lipsa de autoritate" a Sfatului Ţării în 1918 revenea în bagajul de cunoştinţe al lui Molotov din materialele folosite imediat după votarea

unirii Basarabiei cu România şi care, din câte ştim în acest moment, fuseseră inventate de Cristian Rakovski şi compania[23]. Pe de altă parte, nu este posibil să nu atenţionăm că, pentru a-şi susţine pretenţiile, liderul diplomaţiei sovietice şi, în acelaşi timp, şeful guvernului de la Moscova, unul şi acelaşi, deci V. M. Molotov, n-a ezitat să inventeze un... nou popor pe harta Europei – **„poporul basarabean"** (?!).

Statisticile la care făcuse apel Davidescu – a continuat Molotov – erau neadevărate. Davidescu se referise la ruşi, români ş.a., deşi nota ultimativă făcea trimitere numai la populaţia majoritară din Basarabia; iar aceştia erau **ucrainenii**.

În altă ordine de idei, a observat Molotov, ministrul român a ignorat că ocuparea Basarabiei **„trebuia sancţionată printr-un act internaţional, care a fost Tratatul de la Paris** (oct. 1920), **semnat de Anglia, Franţa, Italia, Japonia şi România. Conform stipulaţiilor Tratatului,** acesta **intra în vigoare *numai după* ratificarea sa de către toate puterile semnatare. Acest document *nu are relevanţă internaţională, întrucât el n-a fost ratificat de toate puterile.* Ministrul român a** fost **îndreptăţit să nu se refere la aceasta"**, a încheiat, satisfăcut, Molotov.

Insistenţele lui V. M. Molotov asupra conţinutului, semnificaţiei/ valorii aşa-zisului **Tratat** al **Basarabiei**, încheiat la Paris la 28 octombrie 1920 între Marea Britanie, Franţa, Italia şi Japonia, pe de o parte, România, pe de altă parte, conduc la o singură concluzie: problema respectivă face parte din **arsenalul diplomaţiei sovietice şi ruse** în privinţa combaterii recunoaşterii internaţionale a votului Sfatului Ţării din 27 martie/9 aprilie 1918. Nu în zadar, el s-a aflat între obiectivele ştiinţifice ale unor prestigioşi istorici, începând cu Alexandru Boldur[24], şi se impune – pentru susţinerea drepturilor noastre – să fie în continuare investigat şi aprofundat.

Relativ la Bucovina, a precizat Molotov, el nu împărtăşea de fel argumentele istorice şi faptice ale ministrului român. Acum, **„Uniunea Sovietică nu pune problema *întregii Bucovine,* ci numai a părţii de nord, unde predomină ucrainenii. *De aceea, natural, există legătură între problema Basarabiei şi aceea a Bucovinei. Cedând Uniunii Sovietice Bucovina, trebuie reparată paguba (dauna â uşcerb) care s-a adus U.R.S.S. şi populaţiei Basarabiei ocupate de România"*.**

În continuare, Molotov a evidenţiat că guvernul U.R.S.S. a acţionat numai după ce înţelesese că **„România nu vrea să ia nici o iniţiativă pentru rezolvarea problemei basarabene"**. A exemplificat prin faptul că noul trimis al U.R.S.S. în România, Lavrentiev, se afla la Bucureşti într-o **stranie situaţie: el nu poate să-i remită Regelui scrisorile de acreditare, întrucât ministrul de externe refuză să discute cu el problemele politice, orientându-l spre primul ministru, care însă poate să-l primească numai după vizita la Rege"**.

U.R.S.S. a încercat de multe ori să rezolve problema Basarabiei, dar fără nici un rezultat. U.R.S.S. dorea o rezolvare **pe cale paşnică**. Tovarăşul Molotov, citim mai departe în **Jurnal**, se aşteaptă că la 27 iunie 1940 guvernul român va răspunde corespunzător. Molotov a transferat toată responsabilitatea pentru reglementarea paşnică a situaţiei României, în clipa când a precizat: Rezolvarea paşnică a problemei este posibilă, dacă **aşa ceva vrea şi guvernul român.**

5) Davidescu nu s-a lăsat intimidat şi, întrerupându-l pe Molotov, a menţionat că evitase orice referire la Tratatul de la Paris din 1920, **nu pentru că el nu ar avea valoare, ci numai pentru că România nu are nevoie de un asemenea argument pentru a justifica unirea Basarabiei cu patria-mamă. Dreptul istoric al României asupra Basarabiei este mult mai puternic decât toate semnăturile Marilor Puteri pe actele internaţionale.**

Apoi, Davidescu s-a interesat fără menajamente dacă trebuie să considere **declaraţia sovietică ca ultimativă? Termenul indicat în declaraţie era prea scurt, dacă se aveau în vedere legăturile tehnice Moscova–Bucureşti. Documentul nu putea fi primit la Bucureşti mai devreme de dimineaţa zilei de 27 iunie. Guvernul de la Bucureşti nu avea posibilitatea fizică de a studia documentul sovietic, „important pentru istoria României"**.

6) Molotov a răspuns că înțelegea de ce ministrul român nu apela la Tratatul de la Paris. Voind să impresioneze prin subtilitate, Molotov a persistat, adăugând că a dorit numai **să constate** că reprezentantul României nu făcuse apel la documentul din 28 octombrie 1920 (!).

În continuare, Molotov a exprimat **„convingerea că reunirea cu U.R.S.S. va fi primită cu entuziasm de populația Basarabiei. Declară că nu se îndoiește de faptul că, în următoarele zile, populația basarabeană va putea să-și exprime sentimentele, iar aceasta va fi cel mai bun răspuns la argumentele pe care a încercat să le aducă diplomatul român".**

În sfârșit, se exprimă Molotov, **„termenul transmis guvernului român este pe deplin suficient.** ***Această problemă este cunoscută României deja de 22 de ani. U.R.S.S. a așteptat suficient de mult. Dacă nu vor fi tergiversări și dacă răspunsul va fi pozitiv, atunci problema va fi rezolvată pe cale pașnică. Guvernul sovietic nu mai poate acorda nici un termen. Toate termenele au trecut"***!

Asemenea precizare se dovedea cardinală nu numai pentru sublinierea **caracterului ultimativ al notei U.R.S.S., ci și pentru admiterea principiului că nota fusese avansată** *spre a fi admisă, iar* ***în nici un fel discutată.***

7) Față de turnura conversației, Davidescu a repetat că **nu se referise la Tratatul de la Paris întrucât România „are argumente mult mai puternice decât acest tratat".** De aici a rezultat acest îndemn categoric (amenințător, dacă avem în vedere *condițiile* în care vorbea diplomatul român) ca: **„...Să lăsăm ca justețea acestei hotărâri** (de unire a Basarabiei cu țara–mamă) **s-o judece Istoria..."**

Davidescu a refuzat să ia harta propusă de Molotov, declarând că el nu avea cum s-o transmită la București. Procedând astfel, Davidescu nu manifesta nici lipsă de curtoazie față de gazde și, pe de altă parte, nici nu comitea o eroare. Întrucât, dacă ar fi primit harta, exista temerea ca U.R.S.S. – în modul original de-a primi, respecta și interpreta documentele internaționale – să fi pretins mai apoi că gestul semnificase o... **acceptare** a cererilor teritoriale formulate, iar aceasta **înainte chiar ca guvernul de la București să-și fi dat avizul!** În consecință, Davidescu a solicitat numai să i se comunice cu exactitate punctele de graniță pe teritoriul revendicat al Bucovinei, în cazul Basarabiei delimitarea urmând însuși cursul Prutului.

8) Ceea ce Molotov a și făcut, căci, în continuare, el a nominalizat punctele cele mai importante ale graniței **propuse**, iar Davidescu le-a notat. După aceea, Molotov – potrivit **Jurnalului** – a făcut o scurtă declarație ce atesta că, ulterior, pretențiile U.R.S.S. **puteau să fie modificate.** Apelăm, din nou, la **Jurnal: „Tov. Molotov arată că granița nu poate fi precizată în acest moment, cu absolută exactitate** (sic!), **urmând să fie mai apoi delimitată".**

Un asemenea argument, cu trimitere la **mai apoi**, avea să se concretizeze – după cum bine știm – la extinderea pretențiilor U.R.S.S. asupra Ținutului Herța și a ostroavelor din zona Gurilor Dunării!!!

9) Davidescu s-a raportat finalmente la dificultățile de transmitere la București a textului notei lui Molotov, dat fiind că legătura telefonică Moscova–București era îngăduită numai între orele 4.00 și 7.00 seara.

10) Molotov l-a asigurat însă că Legației României i se va asigura rapid legătura prin telefon cu Bucureștii.

11) În momentul despărțirii, Molotov stabili, necruțător, **termenul** fixat Bucureștilor pentru răspuns la nota ultimativă predată: **în cursul zilei care tocmai începuse (27 iunie 1940)!**

Nu este cazul, consider, să insist asupra semnificației documentului examinat. Coroborat cu toate celelalte surse cunoscute, **Jurnalul** lui Molotov ne îngăduie să pătrundem direct **în spatele ușilor închise** ale diplomației sovietice, ne permite să clarificăm tainele unei „crize" inventate de U.R.S.S. și operată, din nefericire, pe seama României. Intervenția brutală a lui V. M. Molotov a declanșat **începutul prăbușirii României Mari.** În contextul evenimentelor survenite în 1940, întrevederea Molotov–Davidescu a marcat **momentul declanșator al unei reacții în lanț. Rămâne ca un element pozitiv faptul că Gh. Davidescu a știut și a reușit să sublinieze deplinătatea drepturilor și intereselor românești. Ceea ce, în condițiile descrise și față de surpriza realizată de pretențiile lui Molotov, nu a fost puțin lucru.**

***

...Pacea – se știe – s-a întronat în anul de grație 1947, granița de nord–est a României fiind sancționată cea delimitată în urma notelor ultimative sovietice din 26–27 iunie 1940, iar dictatul vienez fiind anulat. Retras și hăituit, căci în curând avea să fie arestat și să moară în gulagul comunist, Mihail Manoilescu, economistul de faimă mondială, în febra specifică presimțirii propriului sfârșit, își scria memoriile, în care, ca unul dintre foștii principali „actori" ai dramei vieneze, insera următoarea judecată și previziune în privința destinului celor care îi forțaseră mâna în problema sacrificării Transilvaniei: ***„...Ca într-o melodramă de gust învechit, dar plină de deznodăminte drepte, toți cei vinovați de mutilarea Transilvaniei și-au primit o cumplită pedeapsă. Hitler s-a prăbușit sub ruinele Reichului său; Mussolini a fost împușcat de un fugar la o margine de drum; Ribbentrop a sfârșit prin spânzurătoare; Ciano la stâlp, sub gloanțele poruncite de bunicul copiilor lui; Teleki s-a sinucis când nemții l-au descoperit că îi trăda; Csaky a murit în condiții stranii la două luni după funestul arbitraj, iar Bardossi, ministrul ungur de la București, devenit în urmă prim–ministru, a fost executat în 1946. Transilvania noastră e vrăjită"***[25].

Mihail Manoilescu, nu mai puțin ca „actorii" menționați de el, avea curând să-și afle, el însuși(?!), sfârșitul în vălmășagul holocaustului roșu. S-ar fi putut afla o altă confirmare mai nimerită a cuvintelor sale profetice: **„Transilvania noastră e vrăjită?"**

Dar nu numai atât: astăzi, la trecerea a 60 de ani de la evenimentele comemorate și având în vedere desfășurările istorice intervenite, destinul nefast al tuturor personajelor implicate în deciziile arbitrare care au atentat la ființa poporului român și la integritatea statului român, atunci și mai recent, se poate susține, fără teama de a greși, că **nu numai Transilvania, ci** ***toate provinciile românești sunt vrăjite!***

Iată de ce ne vedem siliți, finalmente, să constatăm: faptele relatate aparțin istoriei, iar rememorarea unora, astăzi, ne poate cel mult surprinde. Anume semne de întrebare persistă, totuși. Dispunem, de pildă, în capitalele mari ale lumii, de diplomați de calibrul lui Gh. Davidescu? Dispunem, de pildă, de forțe capabile să execute la nevoie o nouă „trecere a Prutului", iar nu să-i atace pe cercetători? Dispunem, de pildă, de atâta voință încât să nu recepționăm cântecele sirenelor îndemnând la trilaterale și hexagonale de tot felul ori, mai grav, la pacte și tratate încheiate **de români între români** ori reactualizând **protocolul secret al Pactului Hitler–Stalin din 23 august 1939**, la atâția ani după ce el **a fost declarat nul** ***ab initio?*** În atare situații, desigur, nu dezvăluirile despre trecut trebuie să ne îngrijoreze, ci **surprizele pe care ni le rezervă viitorul!**

NOTE

1. Vezi M.A.S. al României, *Anuar diplomatic 1942*, București, 1942, pp. 166–167.
2. *Ibidem, passim.*
3. *Cf.* Gh. Buzatu, ed., *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991, *passim*.
4. Vezi, în primul rând, lucrările cu caracter memorialistic, bine cunoscute în istoriografia universală cu începere din 1944–1945, ale lui Grigore Gafencu, precum și: Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena. Memorii. Iulie–august 1940*, București, Editura Enciclopedică, 1991; Mihail Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, ed. a II-a în limba română, Alba Iulia–Paris, Editura Fronde, 1994. A se vedea și relatările lui Valeriu Pop, care l-a „dublat" pe Mihail Manoilescu la Viena, în 29–30 august 1940 (cf. *Bătălia pentru Ardeal*, ed. Sanda Pop și Nicolae C. Nicolescu, București, Editura Enciclopedică, 1992; *Bătălia pentru Ardeal*, ed. Nicolae Mareș, București, Editura Colosseum, f.a.; idem, *Amintiri politice, 1936–1945*, ediție Sanda Pop, București, Editura Vestala, 1999).
5. Vezi Gh. Buzatu, *op. cit.*, pp. 177–180 (studiul *Politica externă a României și criza europeană, 1920–1940*, 45 pag. dact., descoperit de noi la *Hoover Institution Archives*, Stanford University, Palo Alto, Collection *Brutus Coste*, Box Nr. 1).
6. Vezi Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmanner und Diplomaten bei Hitler*, I, *1939–1941*; II, *1942–1944*, Frankfurt am Main, Bernard und Graefe fur Wehrwesen, 1966–1970. Volumul I a apărut și în ediție franceză: *Les entretiens secrets de Hitler. Septembre 1939–Decembre 1941*, Paris, Fayard, 1969, iar stenogramele întrevederilor Hitler – Ion Antonescu ori Hitler – Mihai Ardeleanu. Ștefan Lache, *Antonescu–Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940–1944)*, I-II, București.

Editura Cozia, 1991 şi, îndeosebi, Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1999; Mareşalul Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, II, ediţie Gh. Buzatu şi colaboratori, Bucureşti, Editura Majadahonda, 1999.

7. Vezi unele intervenţii în Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944–1947*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979, *passim*.

8. Vezi Mareşal Ion Antonescu, *Un ABC*..., II, *passim*.

9. *Ibidem*, p. 452 şi urm. Din cuprins: „...Redobândirea Transilvaniei a constituit pentru guvernul nostru obiectivul **cel mai important** (subl. ns.) al acţiunii sale (a guvernului – Gh. B.) şi redobândirea Transilvaniei **a devenit centrul întregii sale activităţi diplomatice** (...) În această luptă, guvernul şi ţara au triumfat: Transilvania întreagă face parte din trupul României. Au triumfat drepturile noastre imprescriptibile asupra acestei provincii – leagănul românismului –, au triumfat jertfele generaţiilor care au trudit şi au luptat pentru gândul unirii şi au triumfat soldaţi care în decursul a două războaie şi-au dat viaţa pentru pământul românesc şi pentru libertatea românească". Se relevă, în continuare, sprijinul diplomaţiei sovietice (*ibidem*, pp. 456–458).

10. Generalul fusese învestit ca prim–ministru de Carol al II-lea la 4 septembrie 1940, iar la 5 septembrie 1940 depusese jurământul.

11. Generalul Antonescu a condus M.A.S. din Bucureşti în perioada 27 ianuarie – 29 iunie 1941 (*cf.* M.A.S. al României, *Anuar diplomatic şi consular, 1942*, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1942, p. 1667).

12. *Ibidem*.

13. Vezi Ion Ardeleanu, „*Biroul Păcii*": *Proiecte privind soluţionarea problemei frontierelor României şi realizarea unor bune relaţii în Balcani (1942–1943)*, în „Europa XXI", t. I–II/1992–1993, p. 128 şi urm.

14. Vezi Paul Schmidt, *Hitler's Interpreter*, London, Heinemann, 1951, *passim*. A se compara cu amintirile lui Gh. Barbul, care-l însoţea pe Mareşal la Hitler, pentru a asigura traducerea în limbile germană–franceză (vezi *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, ed. I completă, editor V. F. Dobrinescu, Iaşi, Institutul European, 1992).

15. Vezi N. Dascălu, *Politica nazistă în sud estul Europei în ajunul şi în timpul celui de-al doilea război mondial în relatările interpretului personal al lui Hitler*, I–II, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A.D. Xenopol»", Iaşi, t. XXIII/2 şi XXIV/2 din 1986 şi 1987.

16. *Ibidem*, II, p. 297.

17. *Cf.* Ministerul Regal al Afacerilor Străine, *Anuar diplomatic şi consular 1942*, Bucureşti, Monitorul Oficial/Imprimeriile Statului, 1942, p. 123.

18. Vezi V. F. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia, 1918–1940*, Iaşi, Editura Junimea, 1991, doc. nr. XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXII, XXXVI.

19. *Ibidem*, pp. 215–217 (doc. nr. XXIX).

20. *Ibidem*, p. 215 (doc. nr. XXVIII).

21. *Ibidem*, p. 217.

22. Arhiv Vneşnei Politiki Rossiskoi Federaţii, fond 06, opis 2, delo 279, filele 16–23; V. N. Vinogradov şi colaboratori, eds., *Bessarabia na perekrestke Evropeiskoi diplomatii. Dokumentî i materialî*, Moskova, Izdatelstvo „Indrik", 1996, pp. 348–354 (doc. nr. 17).

23. Vezi Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 96 şi urm.

24. *Cf.* Alexandru V. Boldur, *Basarabia şi relaţiile româno ruse (Chestiunea Basarabiei şi dreptul internaţional)*, traducere din limba franceză, Bucureşti, Editura Albatros, 2000, p. 158 şi urm. (lucrarea originală a apărut în 1927).

25. Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena*, p. 292.

OLIVIAN VERENCA
(BUCUREȘTI)

TRANSNISTRIA

ADMINISTRAȚIA CIVILĂ ROMÂNĂ ÎNTRE 1941-1944

A încerca astăzi, într-un mediu social și istoric precum cel al țării noastre, cu o istorie atât de falsificată și viciată, exploatată și sponsorizată propagandistic, să prezinți ce și cum ar trebui să se cunoască și să se știe despre *Transnistria și administrația ei civilă în timpul celui de-al doilea război mondial*, înseamnă să te trezești pus în fața acelorași vechi șabloane pe care, timp de mai bine de o jumătate de secol, le-a folosit cu vădită ostilitate propaganda comunistă.

Sper ca acest subiect să devină totuși propriu doar domeniului istoric, însemnând, în final, a avea curajul să spui numai adevărul, căci numai în felul acesta se va putea reconstitui echilibrat, fără patimă și ură, acest capitol aparte din istoria țării noastre, pe care istoriografia s-a străduit să-l facă uitat.

Primul adevăr care trebuie stabilit și subliniat este acela că nu se știe nimic – sau se cunosc prea puține – despre activitatea administrației civile române desfășurate pe teritoriul de dincolo de Nistru și până la Bug, denumit Transnistria.

Până acum, nimeni nu s-a învrednicit să facă un studiu sau o analiză asupra acestui subiect, astfel că peste toate eforturile și rezultatele muncii creatoare depusă în această regiune în anii 1941-44 se pare că se va așterne încetul cu încetul vălul nemeritat al uitării.

Ce reprezintă, de fapt, Transnistria?

Ea este ținutul din sud-vestul Ucrainei ce se întinde între apa Nistrului și Bugului, până la limanul Niprului, fiind delimitat la sud de Marea Neagră, iar spre nord de râurile Liadova, Niomjiii și Rov, până la așezarea Jmerinca de pe Bugul superior.

Capitala acestei regiuni, Odesa, un oraș care, independent de halul în care a fost distrus și ruinat de furia asediului și a războiului, păstra în toamna lui 1941 o frumusețe aparte.

În acest ținut, pe o suprafață de peste 44.000 kmp, trăiau la începutul administrației românești circa 2.200.000 de locuitori, iar dintre aceștia, cam 250.000 erau români, majoritatea așezați în satele din preajma Nistrului.

Când rușii au venit pentru prima dată, în 1792, ca stăpânitori ai acestui teritoriu, împărăteasa Ecaterina a botezat pământul cu denumirea de Moldova Nouă. Până atunci, ținutul fusese disputat de cazaci, ucraineni, polonezi, turci și chiar români (sub domnia lui Grigore Duca-Vodă).

Din punct de vedere geofizic, Transnistria se află situată în podișul din sudul Podoliei, cca 70% din suprafața ei este formată din terenuri agricole, proprii cultivării plantelor cerealiere. Pe valea Nistrului, de la Tiraspol în sus, se cultivă vița de vie, iar în jos, spre mare, pomi fructiferi. În nord, spre apele Rovului și ale Liadovei, se găsesc zone întinse de păduri.

Constituirea Transnistriei, a cărei denumire se poate interpreta ca ținutul de dincolo de Nistru, ca o entitate geopolitică separată, a însemnat un act deliberat. O atare provincie nu a existat niciodată, până când trupele germane și române nu au pășit dincolo de Nistru și până când Hitler și Antonescu, în urma unor înțelegeri prealabile, nu au căzut de acord în 1941 ca această regiune să fie administrată de către români.

Din păcate, după destrămarea în 1991 a Uniunii Sovietice, a reapărut o așa-zisă entitate teritorială a Transnistriei, a separatiștilor moldoveni, cu capitala la Tiraspol. Această Transnistrie nu are însă nimic

comun cu teritoriul care pe timpul războiului a purtat același nume, ci apariția ei reprezintă doar un focar de instabilitate regională întreținut de separatiști rusofoni sprijiniți de armata a 14-a rusă, ce staționează încă acolo total nejustificat, ca o amenințare permanentă împotriva Basarabiei.

În cele ce urmează, se va încerca să se prezinte cât mai corect și veridic date total sau parțial necunoscute privind modul și condițiile în care a fost înfăptuită în acea perioadă administrația românească în zonă.

Trebuie spus de la bun început că exercitarea unei administrații civile românești a Transnistiei în anii 1941-44 nu a fost expresia unei politici de anexiuni teritoriale. Guvernanții României, în frunte cu mareșalul Antonescu, nu și-au închipuit nici o clipă că Transnistria de atunci, cu dimensiunile amintite mai sus, ar fi un teritoriu românesc. Și asta dintr-un motiv binecuvântat: poporul român nu a cunoscut și nu a avut niciodată lăcomia sau pofta de stăpânire nedreaptă și nici nu și-a manifestat ambiția de expansiuni prin acțiuni militare în afara granițelor sale strămoșești. El a luptat de-a lungul veacurilor pentru apărarea pământului propriu, pentru viața neamului, pentru dreptate și onoare, iar redobândirea pământului din străbuni de la cotropitori a realizat-o numai prin curajul și sângele ostașilor țării.

Dar se cuvine să precizăm că dacă *fosta* Transnistrie nu putea fi, în întregul ei, considerată drept un teritoriu românesc, *actuala* Transnistrie, care înglobează malul stâng al Nistrului și valea adiacentă, este mai mult ca orice altceva *românească*. Nistrul nu este o graniță etnică, între români și ucraineni. Valea Nistrului, ca entitate geografică, este, demografic vorbind, românească sau, în orice caz, preponderent românească.

Istoria Transnistriei începe la 22 iunie 1941, când Germania a atacat Uniunea Sovietică. Generalul Ion Antonescu, alăturându-se *Reich*-ului german, a emis în aceeași zi un ordin de zi către armată, prin care ordona trupelor române să treacă Prutul pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord. La 26 iulie 1941, trupele româno-germane ating Nistrul, iar la 27 iulie, la cererea lui Hitler, s-a hotărât ca armata română să continue lupta în direcția Bugului și a Niprului inferior.

La 19 august 1941, la Cartierul General al Armatei de la Tighina, conducătorul statului emite Decretul nr. 1 pentru constituirea Administrației civile române în Transnistria. Prin același decret, profesorul universitar Gheorghe Alexianu este numit guvernatorul civil al Transnistriei.

De aici începe, în această regiune devastată de război, în condiții nebănuit de grele, o fantastică operă de refacere, de organizare și de canalizare a tuturor energiilor pentru înlăturarea distrugerilor suferite din cauza războiului și transformarea Transnistriei într-un habitat uman complet refăcut.

S-a pus încă de la început problema apropierii de populația locală – ucraineni, ruși, găgăuzi, germani, evrei, români, ruteni – și câștigarea ei de partea noii administrații.

Este drept, populația acestei zone a cunoscut într-o foarte mică măsură duritatea și aroganța de cuceritor pe care a manifestat-o peste tot pe unde a trecut armata germană. Aceasta însă nu i-a împiedicat pe localnici să cunoscă tratamentul de care aveau parte alte teritorii sovietice încăpute sub ocupația și admnistrația nemijlocit germană. Încă din primele zile de război s-a știut și s-a putut face foarte clar diferența de concepție și intenție între administrațiile celorlalte zone sovietice ocupate de forțele Axei și administrația Transnistriei.

Trebuie precizat de la bun început că indiferent de accentele oficiale riguroase și autoritare ale diferitelor decrete sau ordonanțe emise pentru administrarea regiunii, întreg aparatul de conducere a guvernământului a tratat populația locală cu multă înțelegere și prietenie, fapt care a dus la o colaborare întâi cu oarecari firești rețineri, apoi, în foarte scurt timp, atunci când s-a înțeles că ceea ce au adus românii erau libertăți și înlesniri, niciodată gândite sau visate sub comunism, colaborarea s-a dezvoltat neașteptat de bine, cu multă tragere de inimă și loialitate.

Este meritul toral și neîndoielnic al profesorului universitar Gh. Alexianu, guvernatorul noii provincii, de a fi conceput și condus cu pricepere, tact și înțelegere activitatea de refacere, normalizând în scurt timp, prin realizări remarcabile în toate domeniile, viața economică, socială și culturală a acestui teritoriu trecut prin pârjolul lui Marte în vara lui 1941.

Consternare și tristețe, iată simțămintele ce le-am avut în suflet și în minte când, însoțind pe proaspătul guvernator, am trecut plini de emoții podul de peste Nistru pe pământul de pe celălalt mal.

Pretutindeni se vădeau amprentele războiului: gropi adânci ale bombarda-mentelor, carcase de tancuri şi camioane arse, tehnică de luptă distrusă, tractoare sau maşini stricate ori abandonate, tranşee fără de sfârşit, sârmă ghimpată, fiare contorsionate, sate arse şi distruse, cadavre de oameni şi animale, iar de-a lungul drumului, furnicar de lume haotică într-un exod de nedescris.

Chiar şi acum, la atâţia ani distanţă, viziunea apocaliptică a ceea ce lăsase în urma sa războiul mă urmăreşte cu durerea şi disperarea acelui început pe care-l vedeam sinistru, fără de rezolvare şi fără şanse de reuşită.

Sistemul şi metodele folosite de sovietici în a distruge totul în retragerea lor m-a făcut pentru prima oară să văd pe viu şi să înţeleg principiul pământului pârjolit - este puţin spus - al distrugerii totale.
Erau doar primii paşi făcuţi în noua regiune, zonă în care distrugerile nu au fost atât de cumplite din cauza înaintării repezi şi masive a trupelor germano-române. Mai târziu, pe măsură ce noul guvernământ lua în primire teritoriul ce ne fusese hărăzit să-l refacem şi administrăm, efectele distrugerilor au apărut mai puternic şi gravitatea lor aproape totală.

Totul în zonă era sistematic distrus după un plan dinainte conceput şi executat fără greşeală. Principalele resurse de trai, uzine, fabrici, centrale electrice, sursele şi reţelele de apă, în oraşe până şi canalizarea, toate fuseseră dinamitate şi scoase din uz. În întreaga întindere a Transnistriei, până şi în cel mai mic cătun, dacă exista acolo o cât de mică activitate productivă, moară, presă de ulei etc., fusese distrusă sau arsă, iar în colhozuri sau sovhozuri, utilajele, motoarele, tractoarele şi uneltele de lucru şi recoltat, precum şi magaziile şi depozitele care nu fuseseră complet golite erau arse şi distruse de nemaifolosit.

Un studiu publicat recent de M.Ap.N. arată situaţia reală aproape incredibilă: peste 85% din tot ce a existat acolo a fost distrus prin incendiere sau dinamitare: primării, şcoli, spitale, cazărmi, sedii militare şi politice, posturi de radio şi telefonie, localuri de poştă, bănci, băi comunale, magazine de tot felul, muzee, teatre, cinematografe, gări, căi ferate. De o atenţie specială s-a bucurat portul din Odesa, care a fost complet distrus, la fel ca şi aeroportul oraşului.

În teritoriul pe care sovieticii îl părăseau în grabă au existat echipe speciale ale N.K.V.D.-ului, compuse din tehnicieni special instruiţi, care au organizat şi desăvârşit toate distrugerile (arhive M.Ap.N. fond 3463, dosar 80/41, vol. II, p. 165 şi urm.).

Dar este normal ca astăzi, acum, când dorim să se arate cât mai corect realitatea văzută şi trăită acolo, să se arate că în afara distrugerilor şi prăpădului lăsat de purtarea războiului, cât şi a distrugerilor făcute de echipele speciale sovietice, administraţia civilă a trebuit să facă faţă şi pagubelor colaterale pricinuite de trupele care erau în zonă.

Astfel, până la definitiva luare în primire şi istaurare a autorităţii de decizie, atât armata română, prin serviciul de capturi al armatei (şi adesea pe lângă el), cât şi cea germană prin renumitele Einzatzgruppe, au ridicat nenumărate bunuri materiale, adesea fără nici o contingenţă cu nevoile directe ale armatei şi ale războiului, fapt care, în economia generală a teritoriului unde se instalase noua administraţie, însemna încă un obstacool serios în vederea refacerii. Şi însăşi populaţia civilă, într-o învălmăşeală de nedescris, cu căruţe, cu coşuri sau cu sacul, dacă nu cu mâinile goale, se deda la jafuri din depozite şi magazinele distruse, case părăsite, tot ce se putea lua se fura, iar ce nu se putea căra pe moment, se distrugea fără nici un sens.

Luam pentru prima dată, aşadar, contactul direct, pe viu, cu una dintre realităţile cele mai cumplite din istoria omenirii: oroarea efectelor războiului, degradarea şi pervertirea oamenilor de către comunism.

Această oroare, care-mi apărea atunci pentru prima oară şi sub forma ei cea mai desăvârşită şi pe care, după 1944, am simţit-o direct şi din plin alături de întreg neamul nostru, sub cizma cinică a totalitarismului comunist, a fost primul capitol la începutul activităţii noastre, cu care am avut de luptat şi în care am reuşit imediat şi fără nici o greutate.

Primele măsuri ce au fost luate au fost acelea de a stopa hemoragia jafurilor şi furturilor, prin ordine de apărare şi conservare a întregului patrimoniu ce mai rămăsese şi putea fi folosit.

Cu toate că administrația civilă își începuse activitatea încă din 19 august 1941, de-abia la 30 august, prin înțelegerea de la Tighina, făcută de generalul Mazarini din partea M.St.M. al armatei române și generalul Arthur Hauffe din partea comandamentului german, se delimitează activitățile celor două armate, punându-se la dispoziția administrației civile teritoriul acelui ținut, cu precizările de rigoare ale rolului pe care-l va avea în acea zonă. Practic, însă, tot teritoriul a putut fi luat în primire de-abia în martie 1942.

De la bun început, atenția noilor autorități s-a îndreptat spre a asigura hrana și subzistența acestei imense populații care a fost găsită complet înfometată și fără nici o rezervă alimentară sau de subzistență. S-a trecut urgent la refacerea surselor de apă potabilă și s-au pus la dispoziția celor interesați materialele necesare reparării locuințelor stricate sau distruse. Pentru ca această operațiune să se poată face eficient și practic, s-a impus nevoia recenzării pe categorii a tuturor meseriașilor de orice fel din Transnistria. În felul acesta, acțiunea de refacere și reconstruire a zonei a devenit eficientă și controlată încă de la început.

Prin aceeași ordonanță, s-a dispus reluarea și continuarea activității în toate domeniile de activitate, acolo unde mai era posibil. Preponderentă a fost reluarea activității în colhozuri și sovhozuri, măsură menită să asigure strângerea și adăpostirea a ceea ce mai rămăsese din recolta acelui an.

Pentru asigurarea avutului și a vieții locuitorilor de la sate și orașe, a pazei bunurilor publice sau private și menținerea ordinii publice, s-a înființat poliția urbană și rurală în întreg teritoriul. La început, această poliție, extrem de redusă ca număr, dar suficient de eficientă, a avut în grijă și problema prevenirii și stingerii incendilor, pentru ca în scurt timp această activitate să fie dată în grija unor formațiuni specializate, care au și fost dotate cu un minim necesar de utilaje specifice.

Ca politică monetară, rubla rusească a fost înlocuită cu noua monedă germană RKKS (*Rechskreditkassenscein*), care a funcționat ca unică monedă de circulație în întreaga zonă ocupată de Axă, de la Marea Baltică la Marea Neagră.

Cum întreaga operă de reorganizare a fost făcută într-un ritm alert, aproape din mers, și pentru ca viața să-și reia ritmul său normal, s-a dispus ca pe data de 1 octombrie, deci cu o întârziere de doar 15 zile, să se deschidă noul an școlar prin ordonanța care prevedea recrutarea, completarea și remunerarea corpului didactic, s-a lăsat la latitudinea obștilor locale alegerea limbii de predare a învățământului (rusă sau română). Primăriile au fost desemnate să ia măsuri pentru repararea și curățirea localurilor de școală și aprovizionarea din timp cu combustibil pentru prioada de iarnă. Directorii școlilor, împreună cu primăriile unde ființa școala, erau obligați să asigure printr-un sistem de bufete școlare în fiecare dimineață copiilor ceai cald, pâine, unt, lapte, miere sau marmeladă. Mai târziu, în același an, s-au redeschis cursurile universității din Odesa, pentru ca apoi să-și reia activitatea și opera din Odesa, precum și Teatrul de Stat.

Astfel, în acest prim an au reînceput să funcționeze: 1312 școli cu 4 clase, 613 școli cu 7 clase, 126 de școli cu 10 clase, 14 licee, o universitate cu 3000 de studenți, un conservator de muzică și artă dramatică, o academie de arte frumoase.

Numărul profesorilor și învățătorilor care au fost încadrați ca atare și au predat în acest prim an de învățământ s-a ridicat la 8959, iar numărul elevilor și studenților care au frecventat sistemul școlar a fost de 246.963. În anii care au urmat, guvernământul a acordat burse în țară unui număr important de studenți meritorii, iar pentru cadrele didactice s-au organizat cursuri pedagogice în toate domeniile.

O mențiune specială, este necesar să se facă pentru viața spirituală a acestei regiuni. Sub stăpânirea comunistă, toate bisericile și lăcașurile de cult au fost închise, parte din biserici fiind dărâmate sau transformate în magazii, depozite sau cinematografe.

Misiunea ortodoxă în Transnistria a avut de întâmpinat dificultăți numai de ordin material. Încercările comuniștilor de a anihila credința poporului prin silnicie și prigoană nu reușiseră. Firea religioasă atât de cunoscută a poporului rus a rămas nezdruncinată. Chiar și cei care, ocupând diverse funcții în administrație, armată sau în partid erau obligați să nege credința și religia, o făceau numai pentru a-și menține slujba sau privilegiul politic. În partidul comunist, în armată, în administrație și în întreg aparatul de stat erai obligat să declari că nu ești adeptul nici unei religii.

În primul an de activitate, prin misiunea ortodoxă în Transnistria, al cărei primat a fost Î.P.S. Mitropolitul Visarion Puiu, s-au redat cultelor 600 de biserici, iar până la încetarea administrației civile existau peste 1300 de lăcașuri de cult și rugăciune. De asemenea, la cererea localnicilor și a clerului, s-au reînființat și o parte din mănăstirile existente în zonă, 4 la număr. Misiunea ortodoxă, împreună cu guvernământul, a avut grija autorizării și înființării a 14 sinagogi în zonele unde s-au găsit evrei, atât dislocați, cât și localnici, iar în satele unde majoritatea populației era de origine germană au funcționat două biserici catolice.

Activitatea acestor sinagogi a fost lăsată în grija proprie a comunității aflată în Transnistria, căci *comunitatea evreiască din țară nu dorea să se afle despre existența unor atari lăcașuri, existența lor contrazicând teza oprimării evreilor aflați în zonă.* Iată cum, în plin război, într-o lume dominată de forța nazismului, unde întreaga populație evreiască din Europa se credea că era sortită lagărelor soluției finale, România a știut, acolo unde măsuri de ordin militar au necesitat deportarea evreilor, să le permită acestor evrei, în numele omeniei proprii neamului nostru, să aibă la dispoziție lăcașuri de cult.

Dar atunci când situația de pe front a devenit potrivnică și când comunitatea evreiască locală a văzut că s-a primit ordin pentru revenirea la casele lor a evreilor dislocați din Basarabia și Bucovina de Nord, au cerut prin memorii și solicitări care au parvenit până la reprezentanții Crucii Roșii Internaționale, care vizitau liberi și nestingheriți Transnistria, să li se permită și lor plecarea în România, chiar cu statut de ostatici în lagăre de concentrare, decât să mai revină sub administrație sovietică, ceea ce vădește încă o dată, cât e de falsă teza genocidului populației evreiești în Transnistria.

Pentru a se vedea și constata realizările Mitropoliei Transnistriei, au fost invitați din țară ierarhi de frunte ai clerului ca: Î.P.S. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, Î.P.S. Nifon Mitropolitul, al Olteniei, Î.P.S. Colan Mitropolitul Sibiului și Făgărașului, Î.P.S. Efrem Arhiepiscopul Chișinăului, P.S. Policarp al Cetății Albe-Ismail, P.S. Grigorie, Episcop al Moșilor, P.S. Partenie Episcop al Armatei, Monseigneurul Andrea Cassulo, reprezentantul Vaticanului în România.

În sfârșit, nu pot să nu relev faptul că de sărbătorile Paștelui și Crăciunului, în fiecare an se organiza, sub egida Crucii Roșii și a Consiliului de patronaj, sărbători în care se distribuiau copiilor și bătrânilor daruri în alimente și îmbrăcăminte.

Nu încape în această sumară încercare de a prezenta modul cum România a reușit și dus la bun sfârșit administrația Transnistriei să dau detalii pentru toate domeniile activității depuse acolo.

Pornind la refacerea din mers a Transnistriei și făcând-o să trăiască din plin, această regiune a înflorit în timp record, răspunzând cu onestitate și bună credință modului de comportare românesc. Nici un act de împotrivire, de dușmănie sau sabotaj nu s-a întâmplat în întreaga perioadă din partea localnicilor, ci dimpotrivă, s-a găsit întotdeauna înțelegere, colaborare, ajutor deplin și o bunăvoință deosebită.

Iată care a fost răsplata grijii și atenției față de populație, pe care le-a manifestat administrația românească în teritoriu. Metodele blânde și generoase de conducere, încrederea și apropierea sufletească creată cu timpul față de localnici, cărora li s-a asigurat în plin război o viață bună, liniștită, lipsită de griji și neajunsuri, cum nu au avut niciodată înainte, iată câștigul cel mare pe care l-a dobândit administrația românească a Transnistriei.

Și pentru a demonstra că tot ce am arătat până acum nu sunt cuvinte spuse în van, arăt modul cum s-au reflactat realizările noastre în Transnistria, constatate cu ocazia uneia din inspecțiile mareșalului Ion Antonescu.

În perioada 5-15 iunie 1943, întors de pe front, Antonescu inspectând timp de zece zile întreaga regiune, dă următorul Ordin de Zi pe Națiune, în care, spune Guvernământul Transnistriei, sub luminoasa și energica conducere a d-lui prof. Gh. Alexianu și cu ajutorul unor colaboratori demni de toate elogiile, a refăcut și adus în stare înfloritoare o provincie devastată și distrusă de război."

Iar în alocuțiunea care a urmat Ordinului de Zi, mareșalul a spus:

"Domnilor,

În trecerea mea dinspre front înspre țară am socotit de a mea datorie să mă opresc în acest ținut, spre a-mi da seama personal de munca și realizările Dumneavoastră. Am urmărit această muncă și

înfăptuirile ei zilnice, din actele şi rapoartele ce mi se prezentau lunar. Eram, v-o pot spune cu convingere, edificat că aci se munceşte în mod sănătos. În acest scurt popas, am cercetat aproape întreg ţinutul Transnistriei. Socot că este un act de dreptate şi onoare românească să dăm acestei populaţii ceea ce aşteaptă de la noi, dreptul sacru de folosinţă a proprietăţii şi o deplină libertate. Nu sunt omul marilor cuvântări sau a laudelor deşarte, dar Dvs. aţi făcut, printr-o execuţie admirabilă, o provincie înfloritoare, în care viaţa a renăscut în toate domeniile. Constat cu bucurie şi mulţumire că în Transnistria se face o operă românească ursită să cinstească numele de român.

Sunt mulţumit că la 19 august 1941, dând la Tighina decretul de înfiinţare a Administraţiei civile în Transnistria, am avut fericita inspiraţie să numesc în fruntea acestei provincii pe dl prof. Alexian.

Folosesc prilejul de astăzi spre a-i aduce în mod public, în faţa Dvs. şi a întregii ţări, mărturiile de mulţumire pentru toată această măreaţă operă pe care a înfăptuit-o.

Sunt sigur că, pentru aceasta, dl prof. Alexian va binemerita de la Patrie, ca toţi bunii români".

Şi nu în ultimul rând, merită semnalat ce a însemnat Transnistria pentru restul Europei. În plin război, când ţări şi regiuni întregi din întreaga Europă distruse de urgia războiului aveau probleme alimentare de supravieţuire, România din Transnistria, prin grija guvernatorului Alexianu şi cu ajutorul autorităţilor de la Bucureşti, reuşea să trimită ajutoare alimentare copiilor din Grecia şi Franţa şi chiar fraţilor români din Ardealul luat de unguri în urma dictatului de la Viena.

Iar spre sfârşitul anului 1943, când soarta războiului devenise vizibilă, la ideea că acea regiune va fi curând părăsită, guvernatorul Alexianu iniţiază, cu acordul mareşalului, acţiunea de predare către localnici, cu procese verbale oficiale, teritoriul, populaţia şi toate bunurile de orice fel existente, cu menţiunea stării de fapt la data predării, după anii de administraţie românească.

Şi citându-l pe Ioan Dan, autorul remarcabilei lucrări de cercetare juridică *Procesul Mareşalului Antonescu*, care spune, referindu-se la aceste procese verbale: "Aceste documente sunt de o importanţă covârşitoare şi ne oferă posibilitatea unor concluzii şi aprecieri deosebite.

Transnistria a fost găsită de români în ruine, devastată de furia războiului şi a fost predată la retragere cu acte de constatare care dovedeau că totul a fost refăcut şi pus în funcţiune. Mai mult, s-au construit case de locuit, biserici, şosele şi s-a reparat tot ce fusese distrus de război. Populaţia a fost găsită înfometată şi a fost lăsată cu existenţa asigurată. Rezultă încă o dată generozitatea şi umanismul poporului român care, în loc să distrugă totul în retragere, a lăsat totul în bună stare. Nu ştiu dacă a mai existat în lume un asemenea cuceritor care să se comporte în acest mod cu populaţia ocupată şi care în retragere nu numai să nu distrugă nimic, dar să şi predea cu procese verbale teritoriul părăsit. Dacă a mai existat pe undeva – spune în continuare Ioan Dan – un asemenea cuceritor, cinste lui! Noi, românii, însă, avem, graţie prof. Alexianu, cu ce ne mândri din acest punct de vedere".

Înainte însă de a trece şi a discuta despre modul cum şi-a sfârşit viaţa după 1944 prof. Gh. Alexianu, este necesar să fie lămurită definitiv problema evreilor din Transnistria.

Extremiştii, care au profitat şi din păcate mai profită de remanenţa propagandei comuniste în istoriografia română, neţinând seama sau omiţând cu bună ştiinţă evenimente şi fapte de importanţă covârşitoare în desfăşurarea lor complexă, au alimentat propaganda insidioasă de falsificare a adevărului istoric. Istoria şi istoriografia de după 23 august 1944 şi până astăzi nu a căutat sau nu a ştiut sau mai degrabă nu a vrut să disocieze problema evreilor dislocaţi în acea zonă, acţiune în întregime cerută, organizată şi pusă în practică prin acţiunile specifice ale Marelui Stat Major, de administraţia civilă a acestui teritoriu, care nu a avut niciodată şi nici nu avea cum să aibă vreun rol în această problemă.

Analizând în continuare această atât de mult discutată problemă, care remanent a căutat din păcate să degenereze în altceva decât îndreptăţita căutare a adevărului absolut, a adevărului istoric, după 1989 a apărut o intensă campanie internă şi internaţională, care continuă din păcate şi astăzi, iniţiată cu mână de maestru de către fost rabinul şef, vândut comuniştilor, Moses Rosen, ca şi de continuatorii lui, care au căutat să acrediteze în opinia publică internă şi internaţională imaginea unei Românii ai cărei conducători din timpul celui de-al doilea război mondial poartă răspunderea morţii a patru sute de mii de evrei, cifră aberantă şi ireală, scornită de mintea bolnavă şi pătimaşă a unui Moses Rosen şi a acoliţilor lui.

În realitate, țara noastră, prin conducătorii ei, a fost unica țară aliată Germaniei naziste care nu i-a predat pe evrei în vederea soluției finale. Ne place să știm acest lucru și acest fapt este fără tăgadă, că la Auschwitz, unde se înalță pentru o nu prea onorabilă prezență steagurile tuturor țărilor care și-au predat evreii spre exterminare, steagul României lipsește.

Cum există totuși realitatea masivă a celor 450.000 de evrei rămași în viață, după furtuna celui de-al doilea război mondial, cifră menită a impune atenției realitatea că România anilor 1940-1944 a fost țară europeană supusă dominației naziste cu cel mai mare număr de evrei care au supraviețuit războiului. De unde, astăzi, poate exista în Israel comunitatea română, a doua ca mărime după cea rusă!

În felul acesta, s-a ajuns la situația că în timp ce se glorifică internațional un sat danez, Gillelese, ai cărui pescari au trecut cu bărcile în Suedia un număr de 187 de evrei danezi ce urmau să fie predați spre exterminare în octombrie 1943, gestul lor incontestabil nobil dă însă o idee despre numărul celor salvați și în timp ce se sanctifică faptele diplomatului suedez Raoul Wallenberg, cu merite incontestabile în aceeași operă de salvare a evreilor, de data asta din Ungaria (numărul celor salvați, circa 6000, fiind total inferior față de cel al victimelor datorate autorităților maghiare, cca 200.0000), fapta României se îngroapă în tăcere. O tăcere pe care n-o putem considera nevinovată.

Mărturia lui W. Fildermann, președintele comunității evreiești din România în toată perioada războiului, care a trăit și cunoscut în cele mai mici amănunte problema și soarta evreilor, se regăsește sintetizată în testamentul său făcut la New York în 1956 și publicat de Kurt W. Treptow, în prefața scrisă de el în lucrarea *Populația evreiască din România în timpul celui de-al doilea război mondial*, lucrare semnată de Sabin Mănuilă și W. Fildermann.

În testamentul său, Fildermann spune:

"A fost mult acuzat regimul mareșalului Antonescu ca fiind înfeudat nazismului și mareșalul însuși a fost executat de agenții Moscovei ca nazist.

Adevărul este că mareșalul Antonescu este cel care a pus capăt mișcării fasciste din România, oprind activitățile teroriste ale Gărzii de Fier din 1941 și suprimând toate activitățile politice ale acestei organizații.

Ion Antonescu a rezistat, de asemenea, cu succes presinilor naziste care cereau măsuri totale – soluția finală contra evreilor. El este cel care a dispus să mi se dea pașapoarte în alb pentru salvarea de teroare a evreilor fugiți din Ungaria sau din restul țărilor Europei, în singurul drum posibil spre salvare, pământurile Palestinei, deschizând în același timp porturile românești vaselor care au transportat pe acești refugiați.

Datorită politicii sale deosebite, averile evreilor au fost puse sub un regim de administrație tranzitorie, care le-a asigurat conservarea în scopul restituirii lor la momentul oportun. (Și, din acest punct de vedere, țara noastră este unica țară față de care, la terminarea ostilităților, comunitatea evreiască nu a revendicat averile pe care le-ar fi pierdut în timpul prigoanei naziste – n. n..)

Și comunitatea știe, la fel de bine ca toată lumea, cum totuși aceste bunuri și averi salvate sub regimul mareșalului Antonescu, au fost total și definitiv pierdute la venirea la putere a comuniștilor, care fie le-au naționalizat, fie le-au confiscat pur și simplu.

Am menționat acest lucru – spune în continuare Fildermann – pentru a sublinia faptul că poporul român, chiar atunci când a avut într-o măsură limitată controlul în țară, a demonstrat puternice sentimente umanitare și de moderație politică.

Mulți alți evrei au recunoscut această realitate atât de puțin știută sau în mod intenționat ascunsă opiniei publice."

Astfel, cu ocazia unui simpozion științific ținut la București, istoricul evreu Jean Ancel declara: "Dacă considerăm Stalingradul ca eveniment hotărâtor în istoria celui de-al doilea război mondial, moment care marchează începutul sfârșitului dominației naziste în Europa, atunci refuzul guvernului român de a-și preda evreii spre lagărele din Polonia poate fi considerat ca *unul din marile acte de rezistență din Europa*, într-un moment când Germania se afla în culmea puterii sale. Consider că acesta nu a fost doar consecința unor poziții oportuniste datorită evoluției situației de pe front, ci, în mare

măsură şi în mod decisiv, rezultatul deosebirilor de concepţii care existau între Germania nazistă şi România de sub conducerea lui Antonescu" (subl. n.).

Istoricul american Randolph L. Braham, originar din Dej, un nume sonor în istoria holocaustului, declara în 1988, la Muzeul de Istorie a P.C.R., că Antonescu a fost cel care a salvat evreimea din România, sau cea ajunsă în România în încercarea de a se salva spre Palestina, propunând, spre stupoarea activiştilor de partid ce participau la acea conferinţă, să i se ridice un monument în semn de recunoştinţă.

Acesta, de altfel, spunea R. L. Braham, este unicul lucru important, un miracol pentru evreime, realizat de români în timpul regimului Antonescu. De altfel, tot el spunea că nici un evreu nu şi-a salvat viaţa trecând din România în Ungaria sau în U.R.S.S..

Iar şef rabinul Al. Şafran, cel care a fost permanent şi neobosit alături de întreaga comunitate în timpul războiului, recunoaşte cu multă amărăciune că regimul comunist instaurat în România după 1944, a distrus cu metodele-i specifice tot ce realizase şi se păstrase din timpul regimului Antonescu.

În mod incontestabil, în spaţiul european a existat o singură posibilitate pentru evrei de a ieşi din cercul de foc al teroarei naziste, o singură speranţă de salvare – România regimului Antonescu.

Oricum ar fi privită această stare de lucruri, în orice fel s-ar analiza cele petrecute cu evreii în România, spune dr. Al. Şafran, din punct de vedere politic, juridic sau al vieţii internaţionale, rămâne clar un lucru ce nu se poate nega: faptul că atunci când lumea a privit insensibilă spectacolul nimicirii evreilor, România a fost dispusă să facă totul nu numai pentru evreii proprii, dar să şi primească refugiaţi evrei din întreaga Europă, deschizând imediat pentru ei, spre salvare, porturile de la Dunăre sau Marea Neagră.

David C. Wymann a publicat în 1988 o lucrare cu titlul: *Abandonarea evreilor de către America şi problema holocaustului*, Editura Pantheon, New York, 1984. Această lucrare constituie cel mai grav rechizitoriu împotriva celor care ar fi putut să dea un ajutor în timpul tragediei evreimii europene, dar nu au vrut să audă strigătul de durere al celor aflaţi în valea morţii. Iar o frază din Wymann exprimă foarte clar şi concis, în comparaţie cu ce-a fost în România, reacţia mondială la problema salvării evreilor: "Obstacolul real în legătură cu salvarea evreilor din Europa a fost lipsa unei dorinţe adevărate de a o face".

Charles Kolb, delegatul Crucii Roşii Internaţionale de la Geneva, referindu-se la refuzul Angliei de a da cuvenitele vize de emigrare în Palestina pentru evreii salvaţi din România şi ajunşi cu vaporul Struma în rada portului Constantinopol şi unde au aşteptat aceste vize mai bine de 14 zile, iar în final au fost scufundaţi de un submarin sovietic, spune total adevărat şi deloc măgulitor pentru englezi, că dacă pe acel vas s-ar fi aflat, în loc de 900 de evrei, 900 de pisici, asociaţia engleză de protecţie a animalelor ar fi făcut totul ca aceste pisici să fie salvate. Şi, *nota bene*, cele 900 de "pisici" erau evrei cărora regimul Antonescu le dăduse voie să plece din România în Palestina!

S.U.A. şi Anglia, nu numai că şi-au astupat urechile, nevrând să audă strigătele disperate de durere ale evreilor din întreaga Europă, dar au împiedicat până şi cele mai modeste încercări de a interveni în favoarea lor. România a fost singura ţară din Europa ocupată de nazişti care a permis emigrarea în toţi anii războiului fără excepţie, ea fiind unicul culoar pentru mii, zeci de mii de oameni hăituiţi şi izgoniţi de peste tot, singura lor speranţă de viaţă.

Este la fel de important să se reţină că înşişi evreii au dreptul să cunoască întreg adevărul şi să ştie, în perspectiva istoriei, nu numai pe duşmanii şi asasinii poporului lor, ci şi pe prietenii care i-au avut şi care le-au întins o mână de ajutor. Cine dintre evrei, persoane sau instituţii, nu vrea să fie asumată datoria de recunoştinţă pe care, în mod normal, evreii ar trebui s-o aibă faţă de români?!

Singurul element generalizator care, dincolo de conjuncturi şi calcule politice sau personale, poate explica reacţia de respingere manifestată de aproape întreaga suflare românească faţă de soluţia finală este refuzul funciar faţă de silnicie, faţă de violenţă şi nedreptate, pe care îl presupune omenia aşa cum o înţelege poporul nostru.

A existat în istoria secolului nostru crâncen un capitol ce face cinste speciei umane, unui pământ, unui popor. Un capitol care se cheamă salvarea evreilor din România şi în România a celor veniţi din

alte părți ale Europei să se salveze aici. Bilanțul realizat nu mai poate fi prezentat de nici o altă țară în fața unui tribunal moral al veacului nostru, cu atât mai mult cu cât România făcea parte din sfera de influență nazistă.

Făcând această paranteză lămuritoare, arăt încă o dată că administrația civilă din Transnistria nu a avut nici o contingență cu înființarea unicului lagăr ce a existat pe acel teritoriu şi nici cu coloniile sau domiciliile obligatorii fixate de armată.

Şi pentru a considera definitiv închisă şi lămurită această problemă, arăt că în chiar odiosul proces din 1946 al aşa-zisului Tribunal al Poporului, prof. Gh. Alexianu, cu toate că a fost condamnat la moarte, total arbitrar şi la bunul plac al Moscovei, în cuprinsul sentinței date Tribunalul a reținut, conform art. 2, lit. a, din Legea 312/1945, în baza căreia au fost judecați aşa-zişii criminali de război, că prof. Gh. Alexianu nu se face vinovat în activitatea avută în Transnistria de faptul că ar fi ordonat, plănuit sau săvârşit represiuni colective sau individuale în scop de persecuție politică sau din motive rasiale asupra populației civile aflate în Transnistria.

S-a recunoscut astfel faptul că nu se poate pronunța în acest caz condamnarea unei persoane pentru unele fapte sau măsuri pe care nu le-a luat el şi nici nu avea competența să le ia.

Şi a venit acel fatidic 23 august 1944. Complotul pregătit şi realizat cu sprijinul direct şi decisiv al fostului rege Mihai, manipulat abil de camarila din jurul său, a deschis drumul Golgotei neamului românesc.

Gravitatea deosebită a arestării mareşalului Antonescu constă în faptul că beneficiarii acestui act au fost numai bolşevicii. Consecințele acestei arestări au fost deosebit de grave pentru țară. Dispărând singura personalitate a României, aşa cum însuşi Stalin a recunoscut, el nu s-a mai văzut obligat să respecte condițiile de armistițiu pe care i le acceptase lui Antonescu (vezi tratativele de armistițiu de la Stockholm, purtate de ambasadoarea Kolontai şi ambasadorul nostru Nanu), iar armistițiul semnat de noul regim al regelui s-a transformat într-un act de supunere şi ocupare totală a țării de către sovietici şi de impunere a statutului de țară învinsă, statut ce nu a mai putut fi schimbat nici la Conferința de Pace.

Prin arestarea mareşalului Antonescu, cei care au organizat şi realizat acest lucru au comis cea mai infamă crimă de trădare a intereselor statului român, trădare de țară. Iar predarea la inamic a şefului statului este, de asemenea, indiscutabil un act de înaltă trădare. Cei care au săvârşit acest fapt incalificabil îşi atribuie singuri un grav vot de blam şi sunt pe vecie descalificați.

Predarea la ruşi a mareşalului şi a colaboratorilor săi a fost făcută la inițiativa guvernului Sănătescu şi a regelui, acest fapt constituind cel de-al treilea punct din mârşavul plan de arestare:
- capturarea;
- predarea către comuniştii lui Bodnăraş;
- predarea către sovietici.

Absurda trădare şi arestarea, precum şi predarea la inamic, aduc o insultă uniformei şi dezonoare armatei. În felul acesta se blama lupta legitimă a poporului nostru pentru recăpătarea provinciilor pierdute şi se blama mai ales armata, care dăduse nenumărate jertfe, lăsase nenumărați morți pe câmpiile de dincolo de Prut.

Istoria atât de tragică a neamului nostru nu a înregistrat în întreaga-i existență nici un caz asemănător de cumplită trădare internă.

Astăzi, după mai bine de o jumătate de secol, mârşavul act de la 23 august scoate în evidență următoarele: acțiunea purtată contra intereselor statului român a dus la prăbuşirea întregului front german din sud-estul Europei, permițând frontului sovietic să facă un salt de 600 km în mai puțin de trei săptămâni, fără a mai întâmpina practic nici o rezistență. În felul acesta, marii beneficiari au fost numai sovieticii, care şi-au atins nestingheriți țelul de a ocupa întreg spațiul Europei centrale, de unde nu au mai plecat până în 1989.

Această faptă fără sens arată cât de naivi, nepregătiți, nepricepuți şi uşor de înşelat au fost complotiştii de atunci. Țara noastră nu a avut nimic de câştigat, ci numai de pierdut, cu consecințele îngrozitoare, care şi astăzi îşi mai arată efectele.

Procesul politic, mai puțin judiciar, înscenat mareșalului Ion Antonescu și colaboratorilor săi, printre care și prof. Gh. Alexianu, s-a desfășurat în luna mai 1946, în condițiile total deosebite în care se afla România la sfârșitul celui de-al doilea război mondial.

Atunci era perioada în care se bucura de mare publicitate judecarea criminalilor de război. Noțiunea de crimă de război nu avea o definiție clară și unitară printr-o legislație anterioară. Această situație a făcut posibilă definirea crimelor de război numai de țările învingătoare, în funcție de interesele forțelor politice la putere. Așa se face că s-a ajuns să fie considerate crime de război, în afara faptelor ce au încălcat propriu-zis normele de purtare a războiului, și alte acte de guvernare ale conducătorilor țărilor învinse sau considerate învinse. Este semnificativ faptul că nici o personalitate din țările învingătoare nu a fost condamnată pentru crime de război (masacre, uciderea nejustificată a populației civile, represalii).

Noile forțe comuniste, care se instalau la putere cu sprijinul Moscovei și al tancurilor rusești, au organizat în țara noastră procesele judiciare împotriva așa-numiților "criminali de război" (lista acestora fiind întocmită tot de Moscova), urmărind prin aceasta două obiective majore:
- În primul rând, să se dea satisfacție deplină rușilor, ai căror conducători nu-i puteau ierta pe cei care au luptat împotriva lor, chiar dacă au făcut-o în virtutea dreptului sacru al apărării integrității teritoriale și a stării de necesitate.
- În al doilea rând, prin procesele politice intentate împotriva tuturor celor care au luptat contra bolșevismului, ori aveau alte concepții politice, s-a urmărit și realizat în bună măsură monopolizarea puterii în țară și lichidarea elitelor neamului și a tuturor celor care se opuneau sau care s-ar fi putut opune noii orânduiri.

Din păcate, o analiză de specialitate a ceea ce a însemnat administrația propriu-zisă a Transnistriei nu s-a făcut încă. Accesul la arhivele existente încă mai este obstrucționat, iar la cele aflate la Moscova, Odesa, Kiev sau prin alte părți nu a existat posibilitatea materială să se ajungă și nici certitudinea accesului liber pentru cercetarea lor.

În afara analizei pertinente și la obiect, de înaltă specialitate, făcute de generalul magistrat Ioan Dan, în lucrarea *Procesul Mareșalului Ion Antonescu*, Editura Tempus, 1993, care a avut posibilitatea să analizeze întreg dosarul acestui simulacru de proces, trăgând concluziile de rigoare, nu a existat nici o preocupare de cercetare științifică a acestui capitol.

Este de reținut, analizând faptic și conjunctural așa-zisul proces al Tribunalului Poporului, că în 6 zile, de luni, 6 mai, până sâmbătă, 11 mai, s-a realizat efectuarea cercetării judecătorești: interogarea și audierea martorilor. În perioada celor 6 zile, au fost interogați 17 acuzați prezenți în stare de arest în boxa tribunalului și au fost audiați 57 de martori. Ținând seama că în perioada celor 6 zile, interogatoriul mareșalului a durat o zi și jumătate, al lui Mihai Antonescu a durat o zi, iar al martorilor Maniu și Brătianu tot o zi și jumătate, rezultă că pentru restul de 15 acuzați și 55 de martori au mai rămas doar două zile de audieri! Cum Tribunalul Poporului a lucrat zilnic circa 10 ore, înseamnă că din restul celor 20 de ore ce au mai rămas pentru cei 15 acuzați și 55 de martori, a revenit fiecăruia doar 17 minute și 14 secunde!

"Îmi permit – spune în continuare Ioan Dan – să fac unele precizări.
Că judecata a fost pătimașă și nedreaptă este o realitate. Această judecată nu a fost făcută de poporul român, un tribunal arbitrar și neconstituțional, oricât s-ar autodenumi al poporului, nu putea face o atare mascaradă de judecată în numele poporului român.

Acel așa-zis tribunal a judecat în numele învingătorului, învingător orbit de ură și patimă, care nu a căutat decât răzbunare.

Dacă este să mă refer în special la fundamentarea juridică făcută de Tribunalul Poporului, trebuie să afirm fără nici cea mai mică urmă de îndoială că toate probele sau mărturiile administrate la judecată, cât și interogatoriul și actele depuse la proces nu numai că nu au fost analizate cum era firesc de instanță și combătute prin dovezi de vinovăție, dacă ar fi existat, dar pur și simplu nu au fost luate în considerare de tribunal, deși – sau tocmai pentru aceea că – ele constituiau dovada clară a nevinovăției prof. Alexianu.

O parte din actele şi probele depuse care nu au convenit acuzatorilor publici nu numai că nu au fost analizate sau amintite, ci pur şi simplu au dispărut (verdictul populației din Transnistria, dat la Odesa, prin care s-a hotărât că prof. Alexianu nu se face cu nimic vinovat față de populația locală în perioada cât a fost guvernatorul Transnistriei)".

Iar mai departe, tot Ioan Dan precizează: "Spre deosebire de sentința pronunțată pentru alți condamnați din lot, *sentința care-l priveşte pe prof. Alexianu este o caricatură juridică, nu o sentință. Orice magistrat adevărat s-ar fi ruşinat s-o dea, sau să o publice, sau să o semneze*" (subl. n.).

Cu toate că după 23 august, înainte de a fi arestat, prof. Alexianu a avut posibilitatea să plece din țară cu un avion gata pregătit, el a refuzat să-şi părăsească familia şi țara, pe care le-a iubit atât de mult. Analizându-şi faptele şi activitatea înfăptuită în acei ani, era sigur că nimic nu i se va putea imputa, că nimeni nu-l va putea acuza de vreo faptă infamă sau nedemnă, incriminată de legile țării sau de cele internaționale.

Avea o încredere totală în hotărârile imparțiale ale Justiției, pe care a slujit-o în întreaga sa viață, atât de la catedra profesorală, cât şi de bară ca avocat. Justiția încetase însă să mai existe, devenise o armă a urii şi a răzbunării pătimaşe comuniste.

O analiză pe puncte şi articole a învinuirilor şi a condamnărilor ce i s-au dat prof. Alexianu va apărea în detaliu într-o lucrare în pregătire în momentul de față.

Dar destinul implacabil, atât de strâmb, care nu a ținut seama decât de ordinele Moscovei, a hotărât ca fostul guvernator al Transnistriei să fie condamnat la moarte. A căzut răpus de gloanțe comuniste la 1 iunie 1946, alături de ceilalți eroi ai neamului: mareşalul Ion Antonescu, Mihai (Ică) Antonescu şi generalul Constantin P. Vasiliu.

Dar astăzi, apar din ce în ce mai des izvoare şi mărturii care arată cum nu se poate mai clar că la data procesului anumite dovezi majore au fost ținute ascunse judecății, ele neconvenind acelui aşa-zis tribunal.

Se ştie astăzi că, la data terminării războiului, Stalin a dat un ordin special ca să fie găsiți, arestați şi judecați în fața poporului toți cei 11 guvernatori care în perioada 1941-1944 au administrat şi condus diverse zone din teritoriul sovietic ocupat de trupele Axei. Printre cei 11 s-a aflat şi un român, prof. Alexianu, care se afla întemnițat la Moscova, alături de ceilalți conducători români.

Cei 11 guvernatori au fost judecați după sistemul sovietic, prin martie-aprilie 1945, în zonele unde au activat, de către populația formată din localnici, care în timpul războiului au avut de suportat ocupația. Zece dintre aceştia au fost găsiți vinovați şi li s-a aplicat pe loc pedeapsa capitală, numai unul singur a fost găsit nevinovat, populația locală neavând ce să-i reproşeze, iar acela a fost Gh. Alexianu, fostul guvernator al Transnistriei.

Pentru a arăta că s-a ținut cont de hotărârea de la Odesa, cu toate că Moscova hotărâse, peste decizia de nevinovăție stabilită de sovietul local, omorârea lui Alexianu, Tribunalul Poporului, servil până şi într-o condamnare la moarte, l-a achitat, conform art. 2, lit. e din Legea 312/1945, pe profesor că nu s-a făcut vinovat de oprimarea şi persecutarea populației din Transnistria de persecuții politice sau rasiale.

Târziu abia, în decembrie 1984, doi istorici – Ion Ardelean şi Vasile Arimia – pregătind vol. 11 din lucrarea *România după Marea Unire*, Editura Ştiințifică, 1988, au putut discuta cu unul dintre protagoniştii evenimentelor din România deceniilor IV şi V ale secolului nostru. În felul acesta s-a ajuns la o discuție cu Al. Voitinovici (1918-1986), cel care în 1946 a condus lucrările Tribunalului Poporului, care l-a judecat pe mareşalul Antonescu şi colaboratorii săi, în calitate de preşedinte al instanței. Această convorbire, purtată în 1984, a fost determinată de marile diferențe ce s-au descoperit între înregistrările pe viu ale filmului realizat la proces, în mai 1946, şi aşa-zisa stenogramă a dezbaterilor, publicată sub titlul *Procesul marii trădări naționale*.

Întrucât era o discuție de documentare, în 1984 nu se întrevedea în nici un fel posibilitatea publicării ei, Voitinovici a răspuns direct, renunțând la tiparele şi canoanele tipologiei comuniste obişnuite. El spune: "În ceea ce-l priveşte pe Ion Antonescu, nu am nici un dubiu că aş fi dat o pedeapsă greşită. A avut îndrăzneala să pornească un război împotriva U.R.S.S.. Sunt sigur că istoria nu mă va

contrazice niciodată. Nu avea de unde ști și cum să-și dea seama că foarte curând va veni ziua când istoria-l va judeca și contrazice total".

Voitinovici și toți cei care au contribuit la pronunțarea așa-zisei sentințe au fost niște simpli lachei în slujba celor care urmăreau distrugerea ființei neamului, au batjocorit ideea de drept și dreptate, ei punându-se, prin fapta lor, în afara conceptului de cinste și adevăr al justiției.

În continuare, asupra lui Mihai Antonescu, același Voitinovici spune: "Era un om care nu mi-a plăcut. Nu era jurist de practică, afișa vorbe multe, dar idei puține".

Despre generalul Pantazi: "Tot timpul procesului nu a făcut decât să se apere pe el. Eu am fost militar și mai puțin ministru. Am primit ordine pe care le-am executat".

Despre Eugen Cristescu: "Era un tip de mare abilitate, știa să lunece cum dorea, se pare că știa deja că va fi folosit în continuare. Avea, indiscutabil, partea lui de vinovăție".

Despre prof. Alexianu: "Un om care mi s-a părut de calitate, care nu a dezarmat ca om, a fost profesorul Alexianu, guvernatorul Transnistriei. Părerea mea este că, pe cât a putut, Alexianu nu a făcut rău în Transnistria. La el totul a fost răspundere obiectivă, nici un fapt concret care să-l fi implicat direct nu i se poate reține. El este singurul care a avut demnitatea, în finalul dezbaterilor, să spună: «Îmi asum întreaga răspundere a actelor și faptelor mele săvârșite în timpul guvernării mele alături de Dl. Mareșal»".

Această convorbire, purtată după atâția ani de zile, despre demnitarii implicați în acel odios proces, pune-n evidență, o dată în plus, chiar prin opiniile judecătorului care, conform ordinelor primite, l-a condamnat la moarte, personalitatea, demnitatea și integritatea celui care a fost Gheorghe Alexianu.

Iar înaintea execuției, când procurorul de serviciu i-a adus la cunoștință că cererea sa de grațiere i-a fost respinsă, întrebându-l care-i este ultima dorință, a răspuns simplu și din inimă, așa cum i-a fost întreaga-i viață: "Doresc neamului românesc să-și realizeze și îndeplinească toate idealurile pentru care cad eu astăzi aici".

Fie ca neamul românesc, pe care l-a slujit cu demnitate, dragoste și credință, să repare nedreptatea ce i s-a făcut și să-l repună în istorie la locul ce i se cuvine. Căci, fără îndoială, administrația civilă din Transnistria, în perioada august 1941-aprilie 1944, sub guvernatorul Gheorghe Alexianu, constituie un capitol aparte, glorios, din *Istoria*, încă nescrisă, *a Omeniei Românești*.

SERGIU BURCĂ
Vicepreşedinte al Partidului Popular Creştin Democrat,
Deputat în Parlamentul de la Chişinău

SITUAŢIA ROMÂNILOR DIN BASARABIA

Doamnelor, domnişoarelor şi domnilor,
Onorată asistenţă,

În numele delegaţiei Partidului Popular Creştin Democrat, permiteţi-mi să Vă salut călduros şi să mulţumesc organizatorilor actualei ediţii ROMFEST pentru prilejul pe care ni l-au oferit de a fi alături de Dvs. şi de a Vă vorbi despre situaţia noastră, a românilor din Basarabia.

Fără a îngroşa culorile, dar şi fără a le diminua, depun mărturie aici, în faţa Dvs., că tabloul realităţilor basarabene la acest sfârşit de mileniu este de-a dreptul dezolant.

În plan politic, Basarabia cunoaşte azi o involuţie foarte serioasă în sensul restabilirii şi consolidării influenţei ruseşti în aproape toate domeniile vieţii. Această involuţie este efectul direct al unor dileme care au apărut pe parcursul ultimului deceniu în faţa clasei politice de la Chişinău, dileme pentru care nu s-au găsit soluţiile potrivite la timpul potrivit şi, drept consecinţă, putem constata astăzi, fără a exagera, că ideea unei construcţii statale în stânga Prutului s-a dovedit a fi de-a dreptul prăpăstioasă.

Din punct de vedere istoric, Republica Moldova, ca cel de-al doilea stat românesc apărut pe harta Europei, pare a fi pentru ea insăşi o dilemă. În 1991, odată cu destrămarea U.R.S.S.-ului, populaţia acestei foste colonii sovietice, constituită în proporţie de circa 70 la sută din etnici români, avea de ales între independenţă şi revenire la matricea sa istorică, din care a fost smulsă cu forţa în 1940 de Rusia bolşevică, în urma aplicării clauzelor secrete ale Pactului Molotov-Ribbentrop.

Opţiunea a fost facută atunci în favoarea independenţei. Cum şi de către cine a fost facută, ce raţiuni au stat la baza acestui act, de ce s-a optat pentru independenţa Basarabiei şi nu pentru reunificarea ei cu Ţara, – asta e o altă chestiune, ce merită o examinare aparte în cadrul discuţiilor despre misiunea românilor în istorie. Dar dilema în sine nu a fost rezolvată. În plan politic, ea a generat noi dileme care frământă de un deceniu Basarabia şi populaţia ei.

Văzându-se cu actul de independenţă în regulă şi fiind recunoscută ca stat de Bucureştiul oficial, Basarabia s-a pomenit dintr-odată în situaţia de a decide: ***să se apropie de România sau să rămână în continuare sub influenţa Rusiei.*** Prima opţiune avea pe atunci o priză destul de largă în rândul populaţiei, fiind formulată şi exprimată politic de Frontul Popular. În structurile de stat însă adepţii acestei apropieri de România erau reprezentaţi într-o proporţie insuficientă, fapt ce nu le-a permis să facă nişte paşi decisivi în direcţia respectivă. În schimb, partizanii menţinerii Basarabiei în spaţiul ex-sovietic, care au înţeles Declaraţia de Independenţă din 27 august 1991 ca pe un act de independenţă doar faţă de Bucureşti, deţineau efectiv puterea în toate structurile de stat de toate nivelele.

Simţindu-şi periclitate poziţiile, curentul prorusesc, al cărui efectiv principal îl constituia nomenclatura comunistă, a declanşat o campanie propagandistică antiromânească fară precedent, campanie care şi-a lăsat amprenta asupra mentalităţilor la toate palierele vieţii sociale. Pentru a opri procesul firesc al apropierii de România, Kremlinul a pus în alertă această armată imensă de nomenclaturişti, declanşând în primăvara anului 1992 un război la Nistru. Astfel, campania antiromânească a luat o formă sângeroasă, soldându-se cu importante pierderi de vieţi omeneşti şi, în

definitiv, cu crearea unei enclave ruseşti în stânga Nistrului, enclavă numită „Republica Moldovenească Nistreană".

Privită din perspectiva zilei de azi, campania antiromânească susţinută de coloana a cincea a Rusiei din Basarabia şi alimentată de cercurile imperiale de la Moscova, şi-a atins în mare parte ţinta. În primul rând, militarii ruşi, fără a avea viză de reşedinţă temporară sau permanentă în Republica Moldova, s-au instalat confortabil pe fâşia de pământ din stânga Nistrului, ca să păzească... pacea în zonă, să asigure buna funcţionare a regimului separatist de la Tiraspol, să scruteze nestingheriţi Balcanii şi – de ce nu? – să-i şantajeze pe la spate pe ucraineni. În al doilea rând, prin acest rapt teritorial, Moscova a lipsit Chişinăul de posibilitatea de a beneficia de importantele obiective industriale amplasate în stânga Nistrului, punând astfel Basarabia într-o situaţie de totală dependenţă economică faţă de fosta metropolă, care nu mai acţionează direct, ci prin intermediul secesioniştilor de la Tiraspol.

Însă ţinta principală a războiului de la Nistru a fost menţinerea Basarabiei în imperiul reformat numit Comunitatea Statelor Independente. Acordul de constituire a C.S.I., semnat în 1991 de ex-preşedintele Snegur, trebuia ratificat cu orice preţ. Acest fapt s-a putut produce abia în anul 1994, odată cu acapararea totală a puterii de către reprezentanţii curentului prorusesc, grupaţi în Partidul Democrat Agrar şi în fostul Interfront, renominat „Mişcarea Edinstvo".

După 4 ani, însă, aceste formaţiuni politice nu au mai trecut nici măcar pragul electoral de 4%, dispărând de pe arena politică. Între timp, procesul extinderii Uniunii Europene a luat amploare, iar ţările vecine sunt antrenate tot mai mult în acest proces de integrare europeană. Şi iată că, după ani lungi de lupte intestine şi de mimare a reformelor, de aşteptări zadarnice a unor soluţii salvatoare dinspre Est, Republica Moldova, dezmembrată teritorial şi şantajată politic şi economic de Moscova, se pomeneşte din nou în faţa unei alte dileme: ***C.S.I. sau Uniunea Europeană?***

Această dilemă este născută din însăşi construcţia bipolară actuală a continentului european. Spectaculoasa cădere a Zidului berlinez şi prăbuşirea cortinei de fier nu au anulat frontiera invizibilă dintre lumea Occidentului şi zona de influenţă rusească. Dat fiind faptul că locul războiului rece a fost ocupat de o pace la fel de rece, avem de a face cu geografii variabile în funcţie de tendinţele interne din fiecare stat ex-comunist, implicit din Republica Moldova, precum şi în funcţie de presiunile exercitate dinspre cele două poluri ale Europei de azi: Bruxelles şi Moscova.

Această situaţie ne pune în faţa necesităţii unei noi alegeri. Astfel apare mai mult decât eronată poziţia celor care afirmă fals cum că aflarea noastră în cadrul C.S.I. nu ar fi un impediment în calea integrării în Uniunea Europeană. Realitatea şi logica elementară îi contrazic. Avantajele aflării Republicii Moldova în C.S.I. sunt importante, dar lipsesc cu desăvârşire, ca să-l parafrazăm pe Caragiale.

După cum s-a putut constata, calitatea de membru al C.S.I. nu i-a oferit Basarabiei soluţii practice pentru problemele grave cu care se confruntă. Dimpotrivă, fiind încorsetată de anumite angajamente asumate prin semnarea Acordului de constituire a C.S.I., ea a pierdut din poziţia de start în procesul de integrare europeană, iar o serie de prevederi ale actului nominalizat împiedică şi astăzi dezvoltarea acestui proces. Astfel, potrivit articolului 7 al Acordului C.S.I., în vigoare pentru Republica Moldova din 8 aprilie 1994, Chişinăul se vede silit să-şi coordoneze activitatea de politică externă prin intermediul instituţiilor comune ale Comunităţii. Cu alte cuvinte, orice pas diplomatic important trebuie neapărat să fie consultat cu ceilalţi membri ai C.S.I.. Se ştie, însă, ce atitudine are Rusia sau Bielarus faţă de N.A.T.O. şi de Uniunea Europeană. Poziţiile lor diferă de cea a Republicii Moldova, pentru că sunt generate de interese politice şi geostrategice diferite.

În acelaşi timp, prezenţa ilegală a trupelor militare ale Rusiei şi a armamentului rusesc pe teritoriul Republicii Moldova constituie o manifestare făţişă a lipsei de loialitate a unuia dintre fondatorii C.S.I. faţă de un membru al Comunităţii şi, totodată, este o încălcare flagrantă din partea Rusiei a Acordului şi Statutului C.S.I., documente care proclamă „renunţarea la orice acaparări teritoriale ilegale", „respectarea integrităţii terotoriale a statelor şi renunţarea la orice acţiuni de dezmembrare a teritoriului străin". Mecanismele C.S.I. s-au dovedit a fi incapabile de a determina Federaţia Rusă să îşi retragă complet, ordonat şi necondiţionat trupele militare şi arsenalul militar de pe teritoriul nostru.

Prezența Republicii Moldova în cadrul C.S.I. este dezavantajoasă atât politic, cât și economic. Contrar rațiunilor invocate la momentul ratificării documentelor în cauză, și în contrast cu situația de până la ratificarea lor, Republica Moldova și-a pierdut pozițiile deținute pe piețele răsăritene. Singurele relații economice care au funcționat au fost aproape exclusiv pe plan bilateral, mecanismele C.S.I. dovedindu-se amorfe, existente doar pe hârtie.

La o primă lectură a actelor de constituire ale Uniunii Europene și ale C.S.I. se poate vedea că dubla apartenență la aceste organizații este imposibilă. Uniunea Europeană, ca și C.S.I.-ul, este o uniune economico-politică, cu reguli foarte bine definite. Este limpede că un stat ca Republica Moldova, care este silit prin angajamentul cuprins în Acordul C.S.I. să-și coordoneze politica externă cu Moscova, nu va izbuti să-și facă auzit demersul său pro european.

Este cunoscut faptul că, în relațiile lor cu Rusia, N.A.T.O. și U.E. caută să mențină un echilibru. Nu este de asemenea nici un secret în faptul că și N.A.T.O., și U.E. percep statele din cadrul C.S.I. ca făcând parte din sfera de influență rusească. Cunoscând foarte bine caracterul politicii externe rusești, mai ales în raport cu „vecinătatea imediată", ar fi ridicol din partea noastră să credem că Occidentul este gata să sacrifice acest echilibru de dragul Republicii Moldova, care vrea să fie concomitent și în C.S.I., și în Uniunea Europeană. Suntem convinși că abandonarea structurilor C.S.I. ar limpezi în sfârșit demersul nostru diplomatic, astfel oferindu-i și Occidentului posibilitatea de a tranșa chestiuni legate de viitorul nostru, anume cu noi, și nu cu Moscova.

O Europă unită presupune, precum se știe, și un sistem colectiv de securitate. Republica Moldova, însă, și-a proclamat neutralitatea permanentă și asta a fost poate cea mai gravă eroare politică pe care a comis-o clasa noastră guvernantă în ultimii zece ani. Această eroare politică se constituie actualmente pentru Basarabia într-o nouă dilemă: ***neutralitate sau intregrare în structurile de securitate euro-atlantice?***

De ce considerăm că proclamarea neutralității Republicii Moldova a fost o gravă eroare? Pentru că în perioada în care s-a făcut acest lucru și în situația geopolitcă în care ne aflăm, neutralitatea nu a oferit și nu poate oferi nici în viitor garanții de securitate statului nostru. Dimpotrivă, ea poate servi doar ca un atu pentru cercurile interesate să mențină Basarabia sub dominația politică și economică rusească, cărora le convine prezența militară a Rusiei în stînga Nistrului și care se pronunță împotriva extinderii N.A.T.O. spre Est.

***

Am schițat până aici foarte sumar doar câteva din cele mai mari grave probleme politice care macină din interior societatea basarabeană. Ca să fac însă o descriere detaliată a tabloului realităților sociale și economice de dincolo de Prut mi-ar trebui foarte mult spațiu și foarte multă îngăduință din partea Dvs., care cunoașteți din alte surse aceste realități.

S-ar cuveni însă să vă spun că cei care au cunoscut primii ani de după cel de-al doilea război mondial compară situația de azi din Basarabia cu cea a foametei din 1946-1949. Potrivit unor date neoficiale, circa un sfert din populația Basarabiei a umplut lumea în căutarea unei surse de existență. Foarte multe sate sunt depopulate. Au rămas doar bătrânii neputincioși și copiii pe care părinții i-au lăsat în grija Celui de Sus, plecând să muncească la negru peste hotare. Salariații și pensionarii abia de-și mai duc zilele cu lefurile și pensiile mizerabile de câțiva dolari pe care nu le primesc cu lunile și chiar cu anii. Profesorii apar în fața elevilor în cizme de cauciuc și în sumane peticite, iar elevii îngheață de frig în școli neîncălzite și nereparate, fără manuale și fără meterialele didactice necesare. Mulți basarabeni au ajuns să-și vândă câte un rinichi sau alte organe ca să aibă cu ce-și întreține casa și familia.

După un deceniu de independență, Basarabia seamănă azi cu o copilă din flori, lăsată de maică-sa la orfelinat în grija unor guvernante bețive, analfabete și insalubre. Maică-sa îi mai trimite din când în când câte o carte poștală sau câte o jucărie, dar sărmana copilă are nevoie, astăzi mai mult ca oricând, de căldură maternă, de hrană și, mai ales, de un loc sub soare și de un viitor sigur în comuniune cu surorile ei de o ființă și de o țară românească.

Românul basarabean e ca un Fiu Risipitor al Neamului Românesc şi, atunci când i-a recunoscut independenţa, Bucureştiul a crezut poate că îi respectă astfel dorinţa de a mai rămâne să pască porcii prin străini. Greşeală! Fiul Risipitor intra deja pe poartă când i-a apărut înainte o solie trimisă de Tatăl sau de Fratele, care i-a spus că nu e cazul să intre, fiindcă acasă e mare sărăcie şi dacă se vor uni două sărăcii, va cădea soarele de pe cer...

Dacă va fi lăsat prea multă vreme după poartă, teamă ni-i că românul basarabean va prefera mai degrabă să moară de foame sub gardul casei sale părinteşti, decât să-i păşească pragul, ştiind că dincolo de el nu-l mai aşteaptă nimeni.

Nu suntem fatalişti şi nici ostateci ai soartei. Am învăţat de la Nichifor Crainic că „soarta e starea de josnicie şi de ticăloşie, pe care un om sau un popor o primeşte cu capul plecat şi braţele căzute,- ca o mortăciune sau ca o vită care merge nesimţitoare la tăiere", că „a fi fatalist însemnă a te preda fără să lupţi, fără să schiţezi un gest de apărare".

Noi ne-am făcut un rost şi un crez din lupta pentru emanciparea naţională a românilor din Basarabia, pentru drepturilor lor politice şi cetăţeneşti. Ca formaţiune parlamentară care exprimă politic curentul unionist de dincolo de Prut, ştim ce este de făcut pentru a salva Basarabia de la pieire şi a o readuce *acasă*.

În primul rând, se impune cu necesitate denunţarea Acordului şi Statutului C.S.I.. Un proiect de lege în acest sens a fost deja depus în Parlamentul de la Chişinău de către grupul nostru parlamentar. Dar, pentru ca să putem face acest pas, statul român ar trebui să nu-şi mai piardă energiile elaborând nişte variante de tratate româno-române, una mai ruşinoasă decât alta, ci să-şi îndrepte eforturile spre crearea acelui spaţiu economic şi spiritual comun, de care se tot vorbeşte de-atâta vreme.

Este o chestiune de demnitate naţională pentru România ca ea să facă tot posibilul pentru a asambla economic cele două maluri ale Prutului, declanşând procesul real de integrare intraromânească în paralel cu integrarea europeană. Pentru ca Prutul să nu devină în curând un al doilea Zid berlinez, este imperios necesar ca Bucureştiul şi Chişinăul să încheie de urgenţă un acord de uniune economică între România şi Republica Moldova. Noi am elaborat proiectul unui astfel de Acord, pe care îl supunem atenţiei Dvs. şi întregii clase politice româneşti. Vom încerca să-i convingem şi pe colegii noştri de la Chişinău că spaţiul unic european nu poate exclude Balcanii, dar că este puţin probabil ca el să poată asimila întregul spaţiu ex-sovietic, că singura şansă pentru Republica Moldova de a accede în acest spaţiu european este integrarea ei plenară cu România.

Aş fi fost fericit să pot face această prezentare în tonuri mai luminoase. Dar simţim pe pielea noastră realităţile aşa cum sunt ele acolo, în rezervaţia mai mult sau mai puţin românească numită Republica Moldova, şi nu ne-am permis luxul de a ne ascunde îngrijorarea îndărătul acelui soi de festivism bucolic, caracteristic politicianismului românesc dintotdeauna şi de pretutindeni.

Suntem încrezători că Neamul Românesc va putea să-şi ia destinul în mâini. Pentru aceasta nu este nevoie de prea multe şi sofisticate strategii naţionale. Rămâne valabilă şi astăzi rostirea lui Constantin Noica, care zicea că „toată problema României nu e numai *să fie* în istorie, ci şi *să devină*. Dar cum poţi preface *fiinţa* în *devenire*? Începând de când ?", ne întreabă de peste timp acelaşi Noica. Noi credem că începând din clipa în care nu mai acceptăm să fim doar un *obiect* al istoriei, ci *subiectul* ei. Pentru aceasta e suficient să înţelegem în sfârşit că nu ne vom putea îndeplini misiunea noastră în istorie atâta timp cât vom fi români doar pe apucate, doar cu ocazia sărbătorilor naţionale.

A fi român dintr-o bucată, "român total", cum zice Ţuţea, a trăi în fiece clipă la intensitate maximă cu nevoile consângenilor tăi din ţară şi din afara hotarelor ei – iată o întreagă strategie naţională şi condiţia primordială a devenirii noastre în istorie.

IRINA-ELENA DONCIU
(BUCUREŞTI)

BUCOVINA - CONTINUA PRIGOANĂ

"Dacă România bate la poarta Europei şi Europa este surdă,
şi noi batem la poarta României şi nu suntem auziţi."
(Constantin Covalciuc – vicepreşedintele Alianţei Creştin-Democrate a Românilor din Bucovina)

În 1775, austriecii erau gratificaţi pentru ajutorul dat ruşilor în războiul ruso-otoman cu o limbă de pământ la care Înalta Poartă renunţa, prin mijlocirea unui funcţionar corupt, pentru câteva pungi cu galbeni şi o oglindă de Veneţia. Un „coridor de trecere" era necesar pentru a face posibilă comunicarea dintre Imperiu şi Galiţia proaspăt achiziţionată. Acea limbă de pamânt a căpătat *ad-hoc* o identitate; i s-a spus "Bucovina" (Ţara fagilor). Mai apoi, Molotov, desenând zig-zag-uri cu un creion bont pe "asfaltul" istoriei, a creat un nou subiect, pe care l-a "botezat" Bucovina de Nord. Creionul bont s-a oprit la timp pentru a preveni încruntarea lui Hitler şi astfel partea de sud a Bucovinei a rămas ţării-mame. În Bucovina de Nord a fost inclus *de facto* şi ţinutul Herţei, pentru că – "în trecere" – armata rusă a ocupat şi acest teritoriu, deşi în înţelegerea dintre Hitler şi Molotov nu se pomenise nimic de ţinutul Herţei. Furt adăugat samavolniciei. Prin noua noţiune - Bucovina de Nord - se încerca să i se dea limbii de pământ rupte din Moldova o individualitate proprie.

Pentru a face suportabilă trecerea de sub administraţia coroanei bicefale sub cizma rusească, întrucât menirea micului teritoriu era şi a rămas să fie - indiferent de metode şi de sacrificii - o zonă-tampon, o interfaţă care să protejeze urechile Occidentului de răsuflarea ameninţătoare a ursului rus, procesul de rutenizare a continuat, aşa cum fusese inaugurat în perioada austriacă, cu transplanturi de populaţie venită din Galiţia.

În timpul administraţiei austro-ungare, locuitorii Galiţiei erau motivaţi prin avantaje materiale să se stabilească în Bucovina. Deoarece Bucovina era regiune de frontieră, cei ce se stabileau erau obligaţi la doar 6 zile de clacă pe an, în timp ce în imperiu norma era de 120 de zile de clacă pe an. Noilor veniţi li se dădeau în arendă pământurile boierilor români plecaţi în bejenie în ţara-mamă. Fenomenul bejeniei luase amploare pentru că, în locurile natale, boierilor români nu li se mai recunoşteau titlurile de nobleţe, decât cu condiţia să accepte să fie strămutaţi în Galiţia sau Pocuţia. Ion Budai-Deleanu povesteşte în *Scurte observaţii asupra Bucovinei* că "toţi lacheii şi neaveniţii erau aduşi din Imperiu pentru a ocupa funcţii în administraţie, căci nu erau subversivi ca boierii români şi executau orbeşte ordinele de la Viena. Singurele slujbe pe care le primeau intelectualii români în cadrul administraţiei erau cele de tălmaci şi copist". Refuzând să se lase umilită, intelectualitatea română a capitulat atunci, iar rutenizarea a fost masivă. (Se poate observa diminuarea îngrijorătoare a ponderii românilor, din studiul comparativ al recensămintelor: la recensământul din 1777, din 71.750 de locuitori, 69.800 – adică 97 % – erau români. În 1848 erau 209.293 români şi 108.907 ucraineni, iar în cel din 1900 – 209.293 români şi 297.798 ucraineni.)

Cu toate acestea, având sprijinul intelectualilor din ţară – G. Bariţiu, Ion Heliade-Rădulescu etc. – prin înfiinţarea Universităţii din Cernăuţi în 1875, cât şi mulţumită râvnei familiei Hurmuzaki, despre care se poate spune că a fost misionara românismului în acea parte de neam, Bucovina n-a fost un simplu petec de pământ ataşabil-detaşabil, după cum impuneau raţiunile istorice sau orice personalitate

politică s-ar fi crezut îndreptățită să intervină în destinul Bucovinei. Spre surprinderea și intrigarea multora, românii s-au încăpățânat să existe pe acest teritoriu, chiar dacă pe actele de identitate ale celor mai în vârstă dintre ei s-a scris o dată "cetățean austriac", o dată "cetățean al Uniunii Sovietice", iar acum – "cetățean ucrainean". Aceste probleme administrative nu au redus la tăcere simțirea lor românească. Acestea sunt hârtii care se prăfuiesc în sertar și sunt o dovadă a eșecului birocratismului. Buldozerul administrației nu poate darâma ceea ce Dumnezeu a lăsat în sufletul oamenilor, făcându-i parte dintr-un neam. Au fost mult încercați de istorie, istorie care a generat aceste imperii, fiecare dintre ele acaparator și intolerant. Nu le este ușor să fie români, dar se încăpățânează să fie.

Statul ucrainean și-a căpătat independența pe data de 24 august 1991. Teritoriile acaparate de fosta Uniune Sovietică ce au revenit Ucrainei sunt: Nordul Bucovinei, Ținutul Herța și Sudul Basarabiei – care au aparținut României, Rusia Subcarpatică – ce aparținuse Cehoslovaciei, precum și alte teritorii care făcuseră parte din Polonia. Conform ultimului recensământ, ucrainenii sunt în număr de 37.419.053, având o pondere de 72,7% în masa totală a populației. Minoritarii reprezintă 27, 3% din populație, numărând aproximativ 14 milioane. Odată cu emigrarea masivă a evreilor, care reprezentau în perioada interbelică un procent important – 60% din populația Cernăuțiului fiind de religie mozaică –, românii ocupă ca pondere locul 3 (0,9%), după populația majoritară ucraineană (72%) și ruși (22,1%). Conform recensămintelor sovietice, în 1959, în Nordul Bucovinei, Sudul Basarabiei și Ținutul Herța numărul românilor era de 343.000; în 1970 – de 378.000, în 1979 – de 415.400, iar în 1989 – de 459.300. Conform unor date oficiale, în 1993 numărul românilor din Ucraina ar fi în jur de 500.000.

Structura etnică a Ucrainei, conform ultimului recensământ, realizat în 1989, în comparație cu 1979, pe comunități, procentual și în cifre absolute :

	1979		1989	
Naționalitatea	*Cifre absolute*	*%*	*Cifre absolute*	*%*
ucraineni (huțuli, maloruși, rusani)	36.489.000	73.6	37.419.100	72.7
rusi	10.471.600	21	11.355. 600	22,1
evrei	632.600	1,3	486.300	0,9
români	415.400	0.8	459.300	0.9
bielorusi		0.8		0.9
bulgari		0,3		0,5
poloni		0,5		0,4
maghiari		0,3		0,3
greci		0,2		0,6

Populația evreiască a emigrat însă ma..iv în Israel și în acest moment cifrele furnizate de recensământul din 1989 sunt depășite de realitate. Autoritățile ucrainene speră că ocupația sovietică a reușit să creeze o rasă- hibrid – "moldoveanul" –, un produs al conviețuirii forțate romāno-ruse. Populația așa-zis "moldovenească" nu se revendică neapărat de la o națiune, ci se consideră o naționalitate distinctă, ținând să se precizeze acest lucru în recensăminte, deși această îndărătnicie nu îi aduce nici un avantaj, ba dimpotrivă, este păguboasă pentru cauza românilor.

Instrucțiunile care s-au aplicat la recensământul din 1989 conțin următoarea regulă: la întrebarea privind naționalitatea, se înregistrează acea naționalitate care a fost declarată de persoanele recenzate, fără prezentarea vreunui act. Naționalitatea copiilor a fost declarată de părinți. Românii recenzați se împart din această cauză în *români* și *moldoveni*, ca naționalități diferite, efectul fiind slăbirea minorității

românești. Stalin ar jubila văzând cum, nesiliți de nimeni, românii – care pe vremea stapânirii sovietice refuzau cu înverşunare rusificarea și nu credeau o iotă din demonstrațiile academice ale unor politruci ruşi ce susțineau că limba moldovenească este o realitate lingvistică distinctă de cea românească – se cramponează astăzi gratuit de ceea ce era atunci o diversiune, iar acum este o capcană pe care românii și-o întind singuri, spre satisfacția populației majoritare. Cei care se declară în majoritate "români" se află în regiunile Cernăuți și Transcarpatia (circa 30% din numărul total al românilor și moldovenilor). Cei din Sudul Basarabiei (regiunea Odesa), și anume din fostele județe Cetatea Albă, Ismail și o parte din Cahul, s-au declarat, de regulă, "moldoveni". Și ca și cum deserviciile naționale pe care și le fac românii nu sunt de ajuns – și nu sunt (calcule simple demonstrează că din 1959 până în 1989, dacă sporul natural în Ucraina a fost de 22.89 %, sporul natural al românilor din Ucraina a fost de 33.9%, deci mult mai ridicat decât cel pe republică, iar statistici oficiale atestă că există regiuni în Ucraina în care ponderea românilor este considerabilă : Nicolaev – unde procentul românesc este de 5 % . Donețk - 4 % , Kirovograd – 3 % , Republica Autonomă Crimeea – 2 % , Lugansk – 1.8 % și Herson – 1.7 %, urmare a deportărilor masive) –, se recurge și la alte modalități de măsluire a realității, atunci când aplicarea principiului *"divide et impera"* nu dă toate roadele scontate; se apelează la experiența înaintașilor austro-ungari, care la întocmirea recensămintelor uzau de unele subterfugii. Oamenii sunt întrebați de către unii recenzori dacă stăpânesc limba ucraineană, iar dacă răspunsul este afirmativ, sunt clasați automat la rubrica "ucraineni". Astfel, filtrați prin recensământ, românii ajung să reprezinte în statisticile oficiale actuale aproximativ jumătate de milion, însă sondaje neoficiale relevă faptul că numărul lor este aproape dublu. Este drept că, dintre aceștia, nu toți o declară sus și tare, căci este incomod să fii și să vrei să rămâi român în Ucraina, drept care preferă să se integreze în scenariul pus la punct de autoritățile ucrainene, ce, prin șicane abile, reușesc – din fericire doar în mică măsură – să îi determine pe unii români să creadă că românitatea este o piedică pentru "integrarea în societate". Întrebuințarea eufemistică a noțiunii este evidentă, deoarece în spatele său nu se ascunde ideea de integrare, ci cea de "asimilare". După cum reiese din anexă, cei mai "integrați" sunt tătarii, bieloruşii, grecii; polonezii și evreii – comunități care sunt supuse asimilării ireversibile. Nu este cazul românilor; deși cetățeanul ucrainean de naționalitate română este o problemă la care autoritățile ucrainene reflectează, comunitățile românești, mai cu seamă cele din Regiunea Cernăuți (Nordul Bucovinei, Basarabia istorică și Ținutul Herța) sunt foarte puternice. În Regiunea Cernăuți, cei 184.800 români – dintre care 84.500 sunt recenzați moldoveni – reprezintă aproximativ 20% din populația regiunii, conform statisticilor ucrainene, și 40.2% din numărul total al românilor din Ucraina. Regiunea Cernăuți este formată din orașul Cernăuți și 11 raioane cuprinzând 417 localități, dintre care 19 sunt localități urbane. În raionul Hliboca, dintre cele 38 de comune, există localități românești în proporție de 97% - 99% : Voloca, Oprișeni, Cupca, Stănești, Bahrinești, Suceveni, Prisăcăreni; în altele procentul românilor este puțin mai scăzut: Valea Cozminului, Stârcea, Petriceni, Ceahor. În raionul Herța, în 22 dintre cele 23 de comune, populația românească deține o pondere situată între 98% - 99%; în orașul Herța, ca de altfel în toate localitățile urbane, ponderea românilor este mai scăzută; românii sunt totuși majoritari și aici - 68% din populația orașului. În raionul Noua Suliță (Basarabia istorică), dintre cele 43 de comune, majoritatea sunt pur românești ("moldovenești"): Mahala (90,4%), Cotu Ostriței (97,2%), Rachitna (97,9%), Cerlena Mare(96,2%), Dranița (96,7%), Buda (90,6%), Dinăuți (93,9%) , Boian (88,6%) – localitățile Mahala și Boian fac parte, de fapt, din Bucovina istorică, dar sunt înregistrate în raionul Noua Suliță (Basarabia istorică). În raionul Storojineț, ponderea românilor este ceva mai scăzută. Există însă și aici așezări pur românești: Pătrăuții de Jos (93,8%), Pătrăuții de Sus (90%), Ropcea (92%), Igești (94.9%), Budeneț (95,1%), Crasna Ilschi (91,1%). În regiunea Odessa sunt 144.500 de români (moldoveni). Altă zonă populată substanțial cu români este regiunea Transcarpatică (Maramureșul istoric), unde trăiesc aproximativ 29.500 români.

Aceste cifre demonstrează cât de nejustificată este blazarea românilor din România care s-au obișnuit să creadă "confortabil" că în Nordul Bucovinei rusificarea și apoi rutenizarea și-au atins scopul. Incalificabilă este ignoranța unora dintre demnitarii români în ceea ce privește situația românilor din afara granițelor. Pe vremea când era ministru de Externe, la scurt timp după semnarea Tratatului

româno-ucrainean, d-l Adrian Severin afirma că, dacă nu s-ar fi semnat tratatul, "în două săptămâni în Bucovina nu s-ar mai fi vorbit limba română", afirmaţie pe care nu găsim de cuviinţă să o comentăm. Considerăm că este suficient de edificatoare, chiar dacă, din păcate, este o altă gafă a diplomaţiei româneşti, deculpabilizarea jenată a d-lui Gabriel Gafiţa – pe atunci secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe – în faţa omologilor săi ucraineni, pentru "pretenţiile exagerate pentru moment pe care le ridică minoritatea românească". De altfel, Gabriel Gafiţa a crezut potrivit să le reamintească românilor bucovineni "că sunt cetăţeni ucraineni", a fost foarte rezervat şi s-a ferit să prezinte ceva concret, motivând că şi statul român este sărac şi că nu ar avea resurse materiale pentru a deschide un Consulat la Chişinău (sic!)". "Am aşteptat această întâlnire de 50 de ani"", spuneau românii care au luat parte la ea. "A fost o dezamăgire". Deşi domnia-sa era prezent împreună cu o delegaţie a oficialităţilor române în raionul Storojineţ, pe data de 15 septembrie 1997 se închidea şcoala românească din Valea Cosminului; în regim de „reciprocitate", în aceeaşi zi se deschidea la Sighetul Marmaţiei un liceu ucrainean. Faţă de această situaţie, domnul Gabriel Gafiţa afişa o atitudine nonşalantă, singurele consolări pe care le-a adus românilor din Molodia, Corovia şi Valea Cosminului, îngrijoraţi de viitorul copiilor lor, au fost că şi în România se închid clasele maghiare dacă sunt prea puţini elevi maghiari! Aceşti săteni, despre care dl. Severin se îndoia că vor mai şti să vorbească româneşte fără semnarea faimosului tratat, cereau, ca pe o concretizare firească a lui, ca şcolile româneşti să nu mai fie sabotate, închise, ca diplomaţia românească să facă presiunile care se cuvin pentru ca Tratatul dintre România şi Ucraina, ca şi toată legislaţia Ucrainei privitoare la minorităţi (care, paradoxal, este una dintre cele mai permisive), să se aplice efectiv, coroborate cu documentele internaţionale la care Ucraina este parte: *Convenţia-Cadru a Consiliului Europei privind protecţia minorităţilor naţionale*, semnată la 15 septembrie 1995, ratificată pe data de 9 decembrie 1997 (instrumentul de ratificare fiind transmis Consiliului Europei pe data de 26 ianuarie 1998) şi intrată în vigoare pe data de 1 mai 1998, *Documentul Reuniunii de la Copenhaga a Conferinţei asupra dimensiunii umane a O.S.C.E.* din 29 iunie 1990, *Declaraţia Adunării Generale a O.N.U. asupra drepturilor persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale, etnice, religioase şi lingvistice* din 1992, *Recomandarea 1201* din 1993 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, intrată în vigoare ca lege organică după ratificarea *Tratatului cu privire la relaţiile de bună vecinătate şi cooperare dintre România şi Ucraina* (în afară de prevederile referitoare la drepturile colective de a crea autonomii teritoriale bazate pe criterii etnice, din art.11), documente pe care se angajează să le respecte în chiar textul Tratatului. Pe parcursul unui an de la semnarea şi ratificarea Tratatului, care au avut loc pe data de 2 iunie 1997, respectiv 17 iulie 1997, urmau să fie semnate şi ratificate *Carta Europeană cu privire la autoadministrarea locală* (semnată la 6 noiembrie 1996, ratificată la 15 iulie 1997 şi intrată în vigoare pentru Ucraina de pe data de 1 ianuarie 1998), precum şi *Carta cu privire la limbile regionale şi minoritare* (semnată pe data de 2 mai 1996, ratificată pe data de 24 decembrie 1999 şi intrată în vigoare ca lege internă din momentul publicării – 30 decembrie 1999); a mai rămas doar să fie transmis instrumentul de ratificare, etapă extrem de importantă, fără împlinirea căreia nu poate lua naştere obligaţia internaţională a statului ucrainean în privinţa prevederilor Cartei. Transmiterea instrumentului de ratificare este în acest moment blocată de naţionaliştii din Guvernul ucrainean, deşi, pe data de 20 aprilie 2000, Parlamentul a cerut urgentarea transmiterii instrumentului de ratificare către Consiliul Europei.

Ministerul Învăţământului din fiecare stat se îngrijeşte ca cetăţenii săi să nu rămână analfabeţi. "Alfabetizarea" minorităţilor naţionale are întotdeauna două tăişuri. Un sociolingvist afirma că un om care poate să gândească în mai multe limbi are mai multe suflete. Continuând speculaţia, ar trebui să admitem că orice minoritate naţională este ameninţată de riscul dedublării, implicat pe de o parte de obligaţia firească pe care o au minoritarii de a fi loiali statului sub a cărui jurisdicţie se află (obligaţie care se regăseşte şi în *Tratatul cu privire la relaţiile de cooperare şi bună vecinătate dintre România şi Ucraina*, în art. 13, pct. 10) şi, pe de altă parte, de conştientizarea faptului că neamul căruia îi aparţin îşi duce veacul între alte graniţe. Ca această "dedublare" să nu dea naştere la relaţii conflictuale între minoritate şi majoritate, trebuie ca dreptul primei la "libera exprimare, menţinerea identităţii etnice, culturale, de limbă şi religioase, de a-şi dezvolta propria cultură la adăpost de orice încercare de

asimilare" să fie recunoscute, la fel dreptul de "instruire în limba maternă într-un număr necesar de şcoli şi instituţii de stat pentru învăţământ şi specializare, situate ţinând seama de răspândirea geografică a minoritaţilor respective". Am citat din *Tratatul de cooperare şi bună vecinătate* româno-ucrainean pct. 4 şi 5 ale art. 13. Străinătatea şi posteritatea nu pot decât să aplaude flexibilitatea şi toleranţa autorităţilor ucrainene, care ştiu să respecte ireproşabil (pe hârtie) drepturile minorităţilor. Odată construit acest parapet între statul ucrainean şi ochiul vigilent al Consiliului Europei, "tânărul stat ucrainean", conştient că se întemeiază pe un amalgam eterogen de populaţii şi că fundamentul său naţional este şubred, dar speculând nevoia Occidentului de a-şi asigura o zonă-tampon la Răsărit, încearcă să se întărească din interior. Naţionalismul ucrainean este foarte acid şi încearcă să dizolve orice elan românesc alimentat din textul generos al Tratatului, deşi dreptul de a-şi păstra şi afirma identitatea etnică le este recunoscut de Legea cu privire la minorităţile naţionale din Ucraina. După 24 august 1991 – data la care statul ucrainean şi-a câştigat independenţa –, în paşapoartele ucrainene, care le-au înlocuit pe cele sovietice, numele cetăţenilor ucraineni de naţionalitate română apar ucrainizate. Ion devine Ivan, Teodor devine Fiodor, Ştefan – Stepan, Viorica – Vera, etc. Mai grav, din punct de vedere administrativ, este că cetăţenii ucraineni de naţionalitate română al căror nume a fost rusificat în 1947-1948 (unora dintre ei chiar în certificatul de naştere!), dar care la maturitate s-au prezentat cu numele românesc, s-au lovit de o sumedenie de mecanisme birocratice care tărăganau luni în şir constatarea faptului că este vorba de aceeaşi persoană – chiar dacă în unele acte era trecută cu numele românesc, iar în altele cu numele rusificat. Deşi dreptul la numele şi prenumele naţional este stipulat expres, exercitarea lui presupune un periplu complicat, care sfârşeşte, după descurajant de mult timp, la judecătorie...

Nu există inscripţii bilingve, deşi dreptul la denumirile istorice şi tradiţionale româneşti ale localităţilor cu populaţie majoritar românească este garantat de art. 8 din Legea privitoare la minorităţi care era atunci în vigoare. Nici referendumul organizat în 1993 în 16 comune din raionul Herţa, ale căror denumiri au fost rusificate în martie 1946, nu a părut convingător autorităţilor, deşi pentru revenirea la vechile denumiri româneşti a votat 93% din populaţie.

Există şi grupări şovine catalogate ca formaţiuni paramilitare – RUH, OUN, TRIZUB; incendierea vechii biserici româneşti din Cernăuţi cu hramul Sf. Nicolae şi arderea tricolorului românesc arată felul în care acestea înţeleg să "purifice" spaţiul ucrainean de elementele alogene. "Căzăceşte", cu cruzime şi nepăsare, sunt dispuşi "să treacă peste cadavrul" minorităţilor nedispuse să conlucreze, să se "integreze". Există şi ultra-naţionalişti ucraineni care, chiar dacă nu fac parte din formaţiuni para-militare, se manifestă incalificabil chiar atunci când este vorba de cinstirea unui poet a cărui operă are o amploare universală.

Anul acesta, pe data de 15 iunie, a fost dezvelit monumentul poetului Mihai Eminescu, ce fusese ridicat la intersecţia a patru străzi cernăuţene: Universităţii, Vatutin, 28 iunie şi Zankoveţka – adică în imediata vecinătate a fostului Obergymnasium, unde a învăţat Eminescu. Vasile Tărâţeanu – directorul publicaţiei independente *Arcaşul* – consideră că poetul are rol catalizator în "a-i aduna pe românii dezbinaţi grămăjoară". Cu atât mai mult trebuie remarcată importanţa culturală a evenimentului pentru întregul Cernăuţi. Au fost prezenţi şi sute de liceeni şi studenţi, aduşi la manifestare în mod organizat de reprezentanţii autorităţilor ucrainene, care fluturau stegulețe bicolore ucrainene, ceea ce era firesc. Nefirescul apare în publicaţia *Ceas*, care împrăştie venin, în mod gratuit, ca şi alte dăţi, denaturând realitatea. Prezentăm un extras din numărul din 16.06.2000: "Ieri la Cernăuţi a fost dezvelit al doilea (sic!) monument al lui Mihai Eminescu. Ucrainenii au fost prezenţi cu drapele de stat, cu panglici negre, de doliu, în bernă. În mijlocul oamenilor au fost difuzate foi volante cu lucrări ale lui Eminescu, în care acesta îi numeşte pe ucrainenii Bucovinei «străini» , ai căror prieteni vor fi «ciorile şi spânzurătorile» şi scrie că «Bucovina rămâne pamânt românesc – parte a Moldovei». Patrioţii ucraineni au numit ziua dezvelirii monumentului lui Eminescu la Cernăuţi, drept zi de ruşine naţională pentru Bucovina ucraineană". Caracterul vădit tendenţios al prezentării, care instigă la ostilitate atât faţă de poetul Mihai Eminescu, cât şi faţă de minoritatea românească în general, este evident. În condiţiile în care naţionalismul ucrainean uzează de denaturarea şi măsluirea realităţii pentru a umbri sau compromite orice manifestare a românităţii, nu trebuie să ne aşteptăm ca partea ucraineană să îi încurajeze pe

românii din Nordul Bucovinei, Sudul Basarabiei şi Ţinutul Herţa să îşi menţină identitatea. Încercările vor fi de semn contrar, în sensul asimilării acestora, mai cu seamă prin educaţie.

În această ordine de idei, Ministerul Învăţământului de la Kiev dotează şcolile ucrainene cu toate facilităţile şi are grijă să fie suficient de încăpătoare şi pentru români. Iar şcolile româneşti sunt cenuşăresele satelor: neluminate, neîncălzite, sabotate pentru a dispărea. De ce cenuşărese? Pentru că dincolo de aceste "mizerii" care se fac premeditat – nefurnizarea cu săptămânile a agentului termic şi a energiei electrice – există mulţi dascăli minunaţi, care nu vor decât să îi înveţe carte pe copii şi, am putea spune, nimic mai mult; uneori nu primesc în schimb nici măcar o sumă modică drept răsplată pentru munca lor, ci... navete de vodcă, ceea ce face probabil parte tot din politica de rusificare. Când primesc totuşi salariile, acestea nu ajung nici pentru plata întreţinerii. În numărul din iunie a. c. al revistei *Arcaşul* am găsit o prezentare comparativă a modului în care au fost retribuiţi dascălii de-a lungul timpului, realizată de profesorul de istorie Arcadie Moisei, deputat în Consiliul Regional Cernăuţi: "În perioada Rusiei ţariste, învăţătorul primea 300-450 ruble (o vacă costa 5 ruble!). În 1921, când Bucovina revenise deja în întregime României, acelaşi învăţător primea 1000 lei, un supliment de 25% pentru grad şi încă 200 lei supliment rutier, pentru locuinţă etc. (un kg. de făină de porumb costa 1 leu!). În timpul războiului, salariile se plăteau sistematic, iar copiii primeau manuale gratuit. În 1947, în perioada foametei, învăţătorii din Tărăsăuţi au adunat bani din salarii şi au cumpărat un camion de cartofi pentru elevii orfani. În timpul socialismului, salariile erau plătite regulat". În zilele noastre, statul ucrainean se află într-o stare de criză economică din pricina căreia ocuparea profesională este foarte redusă, iar retribuţia primită de persoanele salariate este absolut insuficientă pentru un trai decent, în majoritatea compartimentelor sociale. În regiunea Cernăuţi, grav afectată de şomaj, venitul mediu lunar al unui locuitor este de 175 de grivne (aproximativ 35 $), în timp ce salariul mediu pe economie este de 276 de grivne (aproximativ 55$). Retribuţia unui profesor este inferioară atât salariului mediu pe regiune, cât şi celui pe economie, situându-se între 120 şi 150 de grivne, în timp ce întreţinerea unei locuinţe într-o localitate semi-urbană, cum este Hliboca, costă 250 de grivne lunar!

Politica de intimidare include şi tactici: învăţătorii şi profesorii de la şcolile româneşti sunt "disponibilizaţi" pe motiv că nu ar exista elevi, iar elevilor veniţi să înceapă un nou an de şcoală li se spune cu seninătate că... nu sunt profesori! Ce urmează? Privind peste drum la făloasa şi ispititoarea şcoală ucraineană, mulţi părinţi, obosiţi de acest război psihologic, capitulează, descurajaţi şi blazaţi, şi îşi trimit copiii să înveţe ucraineana; alţii se încăpăţânează să-i trimită la o şcoală românească, fie ea la 15 km de sat (şi nu sunt puţini cei care aleg aceasta variantă). Un exemplu edificator este şcoala din Valea Cosminului, desfiinţată în vara anului 1997 chiar după ce s-a finalizat acţiunea Ligii Studenţilor din iulie-septembrie, care a constat în organizarea unei excursii pentru copiii bucovineni şi profesorii lor în România, pentru a vizita mănăstirile din Moldova, muzee, locuri cu semnificaţie istorică; în final, a avut loc o întâlnire a românilor bucovineni cu Preşedintele României. Mulţi dintre dascălii care i-au însoţit pe copii au rămas atunci fără loc de muncă. Probabil că între cele două evenimente nu există relaţie de cauzalitate; partea ucraineană s-a angajat "să sprijine lărgirea contactelor directe dintre cetăţenii celor două ţări, precum şi dintre organizaţiile şi asociaţiile civice neguvernamentale din cele două ţări" (art. 11). Administraţia raională se angajase să pună la dispoziţia celor 60 de elevi navetişti un autobuz pentru a le facilita deplasarea din Valea Cosminului până la şcoala din Corovia. Odată şcoala închisă, şi-a uitat promisiunea. În regiunea Odesa, în noiembrie 1999, doamna Zinaida Pinteac, directoarea şcolii cu predare în limba română din Starostelie, raionul Sărata, a fost destituită pe motiv că a refuzat să introducă în lista de materii "limba moldovenească" în locul "limbii române".

Semnalăm ca pe o curiozitate faptul că pe vremea totalitarismului stalinist existau 113 şcoli româneşti în regiunea Cernăuţi, dintre care acum mai funcţionează doar 86. Pe vremea Uniunii Sovietice existau 4 ore de limba română în programă, iar acum limba română s-a restrâns la două ore de predare săptămânală, constrânsă de "expansionismul" orelor de limba şi literatura ucraineană. Copiii învaţă iarna înfofoliţi, cu căciulile în cap, dar învaţă. Pentru refacerea, modernizarea şi chiar construirea unor noi localuri în care copiii să poată învăţa, trebuie să contribuie şi autorităţile române şi să pompeze fonduri acolo unde administraţia ucraineană lasă totul în paragină din motive lesne de înţeles – nu este

interesul ei strategic. Or, interesul strategic de a preveni deznaționalizarea românilor din Nordul Bucovinei, Sudul Basarabiei și Ținutul Herța este al statului român și ar trebui să aibă în mod efectiv toate conotațiile unei priorități naționale. Prin Legea nr. 150, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 265/16 iul. '98, privind acordarea de sprijin comunităților românești de pretutindeni, se creează un fond la dispoziția primului-ministru, care se constituie din resurse bugetare. Ar fi de dorit și constituirea unui fond care să se alimenteze din resurse extra-bugetare, pentru a da posibilitatea unor sponsori din țară și din străinătate să facă posibilă demararea unor proiecte de anvergură pentru prevenirea deznaționalizării românilor de pretutindeni; aceștia trebuie să simtă pulsul cultural din țară. Nu toți au posibilitatea de a veni în România. În Memorandumul celui de al II-lea Congres al Intelectualității Românești se sugerează și organizarea de spectacole ale unor teatre profesioniste, de concerte etc. Or, toate acestea nu se pot face din fonduri bugetare, care știm cât sunt de limitate. În prezent, în cadrul Departamentului pentru Relațiile cu Românii de peste Hotare, de pe lângă Guvernul României, se lucrează la proiectul de construire a unui nou local pentru școala românească din Molodia – un sat majoritar românesc, situat în regiunea Cernăuți, raionul Hliboca, dar care până în anul acesta nu a avut școală românească autonomă, învățământul primar și mediu în limba română desfășurându-se în câteva încăperi insalubre din școala ucraineană. În total, 65 de elevi studiază în limba română, în timp ce numărul total al elevilor români școlarizați în Molodia în clasele I-X este de aproximativ 600. Această situație se datorează condițiilor jalnice din încăperile destinate *ad-hoc* "școlii românești" de până acum: "frig, pericol de îmbolnăvire, întuneric, o singură fereastră la clasă", pentru care părinții își retrăgeau copiii de la așa-zisa "școală românească". După multe insistențe la nivel raional, Consiliul de deputați a aprobat înființarea unei școli românești de-sine-stătătoare, dar nu a rezolvat încă problema spațiului. Pentru acest proiect se vor utiliza resurse din fondul la dispoziția primului-ministru, creat prin legea 150 din 1998, astfel încât școala să capete existență de-sine-stătătoare, nu doar din punct de vedere juridic, ci și faptic.

Reprezentanții autorităților române îi învinuiesc pe minoritarii români din Nordul Bucovinei că nu sunt suficient de incisivi în apărarea drepturilor lor, sugerându-le să aibă ca model perseverența minorității maghiare din România. În replică, s-ar putea spune că minoritate maghiară suficient de puternică există și în Ucraina, iar faptul că interesele sale sunt menajate este și meritul Ungariei, care sprijină financiar învățământul în limba maghiară din Ucraina. În Transcarpatia există școli unguresti în care chiar ucrainenii își trimit copiii să învețe, pentru că sunt foarte bine dotate. Ar fi neplăcut ca statul român să dezarmeze în fața șicanelor administrației ucrainene, lamentându-se că partea ucraineană nu își respectă obligațiile. La rigiditate, tergiversări, scuze și regrete ne așteptăm din partea statului ucrainean, dar din partea statului român sunt inacceptabile. Fie și sub argumentul zdrobitor al regimului de austeritate, ar putea guvernanții României să declare sus și tare că nu vor finanța școlile din Nordul Bucovinei chiar dacă acest lucru ar însemna ca în 30 de ani în Codrii Cosminului să se vorbească în ucraineană, iar despre Ștefan cel Mare să se spună că a fost doar "omorâtorul de ucraineni", așa cum apare în presa țării vecine?

Va refuza statul român să deschidă acea portiță pe care o lasă chiar *Tratatul de cooperare și bună vecinătate dintre România și Ucraina* în pct. 6 al art. 13: "...în exercitarea dreptului la asociere, persoanele aparținând acestor minorități naționale pot înființa și menține în conformitate cu legislația internă [...] propriile instituții sau așezăminte de învățământ"? Deoarece este limpede că fără sprijin financiar serios aceste proiecte nu vor vedea niciodată lumina zilei. În relațiile româno-ucrainene, partea română trebuie să dea dovadă de mare abilitate, căci "conformitatea cu legislația internă", care este singura limită pentru libera exercitare a drepturilor minoritarilor, se dovedește a fi un obstacol redutabil, legiuitorul ucrainean găsind soluții ingenioase pentru a îngreuna aplicarea Tratatului. Legislația internă s-a îmbogățit în 1997 cu o lege care stipulează că ajutoare din străinătate pot primi doar veteranii de război; donațiilor de carte li se aplică regimul destinat mărfurilor, ceea ce presupune plătirea unor taxe vamale usturătoare – 30% din valoarea cărților – pentru ca acestea să fie deblocate din vamă. Aceasta contravine *Acordului de Colaborare în domeniul Culturii și Învățământului* încheiat între Guvernele României și Ucrainei pe data de 3 septembrie 1992. Un transport în valoare de 258 mil. lei a stat sigilat în vama ucraineană cu promisiunea că va fi deblocat după ce se vor fi terminat manifestările românești

din regiune. Astfel încurajează autoritățile ucrainene strângerea legăturilor dintre cetățenii celor două țări, garnisind și bugetul ucrainean. Drepturile și libertățile fundamentale sunt, conform legislației internaționale, inalienabile. Or, în Ucraina acest lucru se ignoră, iar statul ucrainean cere să fie plătit ca să își respecte angajamentele. Minoritarii români trebuie, paradoxal, să plătească pentru a putea beneficia de donație.

Astfel stând lucrurile, prin râvna părții ucrainene, dacă România se va desesiza de problema bucovineană, din cele 86 de școli nu se știe câte vor mai rămâne. Copiilor le lipsesc manualele, materialul didactic, cărțile. Manualele elaborate în România, după programa românească, sunt respinse, întrucât în momentul de față manualele pentru școlile românești se întocmesc la Kiev, fiind traduceri fidele ale celor ucrainene, iar fidelitatea traducătorilor merge până într-acolo încât multe cuvinte ucrainene sunt calchiate în românește, rezultatul fiind că un vorbitor de limba română care nu cunoaște limba ucraineană nu poate desluși decât prin deducție care ar fi înțelesul probabil al frazei!

În iunie 2000, conform unui raport prezentat la al II-lea Congres al Intelectualității Române, care a avut loc la Cernăuți pe data de 28 iunie a. c., din școlile românești lipseau manualele de literatură română pentru clasa a VIII-a și manualele de literatură universală; în acest timp, pe adresele școlilor sosesc indicații privind folosirea manualelor în limba ucraineană. O parte din manualele necesare, pregătite pentru tipar, sunt respinse din motive financiare. Există cazuri, în practică, în care manualele tipărite nu ajung la destinație, fiind stopate în depozite din motiv că nu se găsesc sumele de bani pentru a fi transportate în școli. D-l Arcadie Moisei, deputat în Consiliul Regional Cernăuți, preciza: "În raionul Hliboca nu se găsesc, în acest scop, 5707 grivne, în raionul Noua Suliță – 8169 grivne, în raionul Herța – 1229 grivne, pentru a aduce în școli loturile de manuale gratuite".

În bibliotecile sătești, cărțile există de pe vremea când regimul donațiilor nu era restrictiv; este vorba de perioada anterioară datei de 1 ianuarie 1997, când a intrat in vigoare legea specială privind tarifele vamale și impozitele. Din datele furnizate de d-l Simion Gociu, rezultă că din fondul total de carte primit de bibliotecile românești în perioada 1993-1999, 13.297 volume au fost primite în mod centralizat și sunt scrise în limbile ucraineană și rusă (parțial), nici una dintre cărțile ajunse pe cale oficială în bibliotecile românești nefiind în limba română. Până la obținerea independenței Ucrainei existau 235.415 volume în bibliotecile românesti, marea majoritate fiind în limbile rusă și ucraineană. Totuși, în bibliotecile sătești și în biblioteca raională au ajuns și cărți românești sub formă de donații din partea Bucureștiului, Brașovului, Botoșanilor, Dorohoiului etc. De când regimul donațiilor este restrictiv, tot mai puține cărți românești ajung în bibliotecile din Nordul Bucovinei.

Profesorul de limba și literatura română de la școala din Mogoșești ne-a arătat emoționat mica bibliotecă a cabinetului, strângând la piept *Fire de tort*, cu coperta dublă, foarte uzată, pe care un profesor bătrân o donase școlii. Emoția nu era contrafăcută; pentru el, momentul acela în care întâlnea români de-ai lui, veniți din țară, era o mare sărbătoare. Ne-am întrebat dacă românii de aici mai sunt capabili de asemenea emoții fără să se rușineze, fără să devină ironici. Acolo nici cel mai exigent, nici cel mai snob poporean de-al nostru nu ar fi putut contesta autenticitatea acelui sentiment copleșitor, care exorciza orice prejudecată și trezea ca dintr-un somn greu românitatea ațipită în suflet. Oamenii ne întâmpinau cu merinde pentru drum și cu o bucurie care ne făcea să simțim că nu am făcut nimic pentru ei.

În Memorandumul cu privire la statutul limbii române în Ucraina, elaborat la al II-lea Congres al Intelectualității Române, de la sfârșitul lunii iunie 2000, se cere să se deschidă o librărie de carte românească la Cernăuți; acesta este un punct vital pe care redactorii Memorandului pun degetul, care ar putea rezolva parțial problema aprovizionării cu carte; sigur că pentru aceasta este nevoie de un șir întreg de aprobări pe parcursul sinuosului lanț birocratic. În general, revendicările din Memorandum țintesc, după cum este și firesc, spre realizarea condițiilor indispensabile care să preîntâmpine deznaționalizarea românilor din Nordul Bucovinei și să facă posibil studiul limbii române la toate nivelurile de învățământ, păstrarea și îmbogățirea acesteia prin manifestări culturale, publicistică, participarea la viața socială și politică. În primul rând, semnatarii Memorandumului protestează împotriva ultimei directive semnate de șeful Direcției pentru Învățământ a Administrației Regionale de Stat, care preconizează "introducerea în

şcoală a unui experiment anti-pedagogic, elevilor de etnie română recomandându-li-se să învețe o zi pe săptămână numai în limba ucraineană, la toate obiectele de studiu (cu excepția limbii române şi a limbii străine), să converseze în recreații (şi profesorii, şi elevii) numai în limba ucraineană" şi împotriva reducerii numărului de ore rezervate predării limbii şi literaturii române pe care o prevăd Ordinele din februarie şi septembrie 2000, date de Direcția pentru Învățământ a Administrației Regionale de Stat. Ca o prelungire a acestei cerințe, la pct. 5 al Memorandumului se cere instituirea unei Comisii de Monitorizare care să cerceteze situația reală creată în şcolile româneşti din regiune şi să se rezolve problema subvenționării de către stat a publicațiilor româneşti, inclusiv a celor independente, iar toate încălcările dreptului de a învăța în limba maternă să fie făcute publice prin *mass-media*.

Prin Memorandum se salută înființarea Institutului român "Eudoxiu Hurmuzaki" şi se cere consolidarea acestuia. Institutul român "Eudoxiu Hurmuzaki" a fost înființat la Cernăuți de Ministerul Educației Naționale în mai 1999 şi a fost inaugurat de preşedintele Emil Constantinescu pe data de 28 mai 1999, la Consulatul român din Cernăuți (şi această instituție fiind proaspăt înființată). Este unul dintre cele cinci institute româneşti deja inaugurate – sau pe cale de a fi inaugurate – la Sofia, Belgrad, Gyula, Cahul, Cernăuți. Institutul funcționează în cadrul Centrului "Eudoxiu Hurmuzaki" pentru românii de pretutindeni. Printre acțiunile Institutului "Eudoxiu Hurmuzaki" se numără programul ARC '99 (vizând aproximativ 1000 de elevi, studenți, profesori), programul Sarmizegetusa '99 (pentru perfecționarea cadrelor didactice din Nordul Bucovinei), Şcoala de vară de Informatică (desfăşurată la Liceul "Mihai Eminescu" din Carapciu, regiunea Cernăuți, în august 1999), înființarea unor cabinete metodice pe lângă şcolile din Crasna (raionul Storojineț) şi Carapciu, sprijin logistic pentru derularea lucrărilor de construire a şcolii româneşti de la Crasna, sprijinirea lucrărilor de modernizare a şcolilor româneşti din Carapciu, Tereblecea şi a şcolii nr. 29 din Cernăuți – singura şcoală cu predare în limba română din oraş. În cadrul Institutului urmează să se întreprindă studii pe teren, pentru strângerea de informații privind ponderea limbii române în şcoală, biserică, vorbirea curentă, *mass-media*. Cu sprijinul Departamentului pentru Relații cu Românii de peste Hotare, din cadrul Guvernului României, anul acesta, sub egida Institutului român din Cernăuți, la editura de carte românească "Alexandru cel Bun" din Cernăuți a apărut un volum intitulat *Pagini de literatură română - Bucovina, regiunea Cernăuți, 1775-2000*, ai cărui autori sunt Grigore şi Lora Bostan, destinat şcolilor superioare şi medii. Coordonatorii acțiunilor Institutului sunt: acad. Grigore Bostan – şeful Catedrei de Filologie Română şi Clasică a Universității din Cernăuți – şi prof. univ. dr. Dan Sluşanschi, de la Universitatea din Bucureşti. Institutul "Eudoxiu Hurmuzaki" este conceput ca un centru de studii româneşti interstatale care privesc dezvoltarea învățământului, ştiinței şi culturii româneşti, în cadrul programului de cooperare euro-regională în domeniul culturii, educației şi învățământului. În Memorandum se arată necesitatea asigurării lui cu specialişti şi a dotarii lui cu o bibliotecă, cabinete metodice etc. Deocamdată, Institutul funcționează în cadrul Catedrei de Filologie Română şi Clasică din cadrul Universității din Cernăuți.

Cetatea Hotinului este bine conservată, acesta fiind unul dintre meritele Alianței Creştin-Democrate a Românilor din Bucovina. În interior, pereții sunt mânjiți cu *graffitti*, fiecare vizitator lăsând un "semn" al trecerii sale, în limba ucraineană. Lângă Cetate se află statuia ecvestră a unui cneaz, conducător al cazacilor zaporojeni, "singurul vajnic apărător al cetății, de-a lungul istoriei".

Românii de aici trăiesc la umbra sceptrului lui Ştefan cel Mare – o prezență atât de vie în memoria colectivă încât s-ar putea spune că este singurul conducător pe care românii de aici îl recunosc; de la el încoace, nimeni n-a mai fost demn să conducă cu atâta chibzuință şi îndrăzneală Țara Moldovei. De aceea, sărbătoarea românilor din Nordul Bucovinei este în fiecare an la 26 octombrie, când se celebrează victoria din Codrii Cosminului (1497), la Stejarul lui Ştefan din Codrii Cosminului, unde se adună ca la o chemare a buciumului toți "răzeşii" din regiune. Nu uită niciodată, ştiind să țină aprins duhul sărbătorii. Stejarul imens – spune legenda – a fost singurul ce i-a "iertat" pe leşi, Ştefan lăsându-l doar pe acesta să stea ca amintire a încleştării, iar restul copacilor i-a prăvălit peste armata duşmană. În anul 1997, Stejarul a fost împrejmuit de uluci, delimitându-se parcă un spațiu sacru. Alături este Crucea lui Ştefan pe care stă încrustat: "Moldova nu e a mea, nu e a voastră, ci a urmaşilor urmaşilor voştri în veacul veacului". Mecanismul birocratic funcționează greoi, cum îi stă bine oricărui sistem birocratic.

Pentru a obține o aprobare, necesară ridicării unui bust comemorativ reprezentându-l pe voievod, decizia s-a propagat de sus în jos, împotmolindu-se într-una din verigile lanțului birocratic, la Consiliul de deputați ai Statului sau la Consiliul Raional. Cităm din Concluzia la Hotarârea Comitetului Executiv al Consiliului Raional de deputați ai poporului Hliboca, din 22 martie 1995, "cu privire la eternizarea memoriei lui Ștefan cel Mare", Concluzie pe care au semnat-o nu mai puțin de 12 istorici, profesori doctori docenți etc. La pct. 3 se scuza: "Faptele lui Ștefan cel Mare țin de istoria statelor România și Republica Moldova. Acolo memoria sa este suficient de omagiată. Cel mai mare monument i-a fost înălțat în România, în fosta capitală a Moldovei – Suceava – , adică și în Bucovina, în partea ei de Sud. De asemenea, a mai fost înălțat un monument măreț și în Republica Moldova, la Chișinău". La pct. 4 se invoca un pretext voalat: "Ridicarea unui monument comemorativ în cinstea lui Ștefan cel Mare, în legătură cu o victorie asupra Poloniei, obținută pe teritoriul actualei Ucraine, în mod obligatoriu ar provoca un protest din partea conducerii actuale din Polonia, reproșuri neavenite pentru Ucraina și, eventual, degradarea relațiilor dintre Ucraina și acest stat prieten". La pct. 8 – începutul virulenței: "Nici nu poate fi vorba despre înveșnicirea pe teritoriul Ucrainei a numelor unor asemenea monarhi, în particular al lui Ștefan cel Mare, care batjocoreau și sărăceau în trecut pamântul și poporul". "Nu se poate ridica pe teritoriul Ucrainei, cu atât mai puțin în Codrii Cosminului, o statuie a lui Ștefan cel Mare, ci cel mult o cruce comemorativă pe care să fie înscris: *Victimelor războiului moldo-polon din 1497*"

Autoritățile ucrainene se opun nu doar eternizării numelui lui Ștefan cel Mare într-un monument arhitectural, ci refuză, pe motive de "oportunitate", sfințirea unei biserici cu hramul Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt. Bisericii din Hrușăuți, care s-a sfințit în ziua de 26 octombrie 1997, când se împlineau 500 de ani de la victoria din Codrii Cosminului, i s-a schimbat hramul în ultimul moment în "Sfinții Apostoli Petru și Pavel". Este cea mai mare biserică din Regiunea Cernăuți, cu dimensiuni de catedrală, care ar fi trebuit să aibă un clopot de 1000 de kg., ale cărui bătăi să se audă până la Suceava.

În afara acestei biserici, românii vor și pot să construiască o mănăstire cu hramul Sfântului Voievod lângă Dumbrava Roșie. Pentru aceasta este necesară binecuvântarea Patriarhiei moscovite, sub a carei jurisdicție canonică se află Biserica Românească din Bucovina; Patriarhia moscovită este mult mai tolerantă decât auto-declarata Biserică Autocefală Ucraineană, cu sediul la Kiev. Biserica Românească are în prezent 120 de parohii. Această atitudine contestatară s-a concretizat în expansionismul autoproclamatei Biserici Autocefale Ucrainene. Autoritățile ucrainene și-au însușit patrimoniul Episcopiei Cernăuților și Bucovinei, transferat Arhiepiscopiei create paralel, cu sediul în biserica ,,Sf. Paraschiva" din Cernăuți – lăcaș românesc care are sub ascultare Facultatea de Teologie a Universității cernăuțene.

Palatul mitropolitan – fondat la 1864 – care adăpostea Mitropolia Bucovinei, mutată la Suceava la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, a fost dezafectat, în clădirile acestuia funcționând în prezent Universitatea ucraineană "Iuri Petkovici" din Cernăuți.

În Institutul Teologic, care ocupa o parte din corpul clădirii, se predă tot în limba ucraineană. Preoții români din Bucovina nu au pregătire teologică superioară în limba română, nu se editează cărți bisericești în limba română, consecința fiind că slujbele liturgice se țin într-o limbă amestecată, româno-ucraineană.

Necesitatea învățământului superior în limba maternă este imperioasă. Românii dețin procentual ultimul loc la absolvirea institutelor de învățământ de specialitate, deoarece nu-și pot continua studiile la Universitatea din Cernăuți, Institutul de Medicină și instituțiile de învățământ mediu profesional. Din aceste motive, procentul funcționarilor de etnie română în cadrul Administrației regionale este infim comparativ cu ponderea pe care românii o dețin în cadrul populației regiunilor. În domeniul culturii, politicii regionale, tineretului, etnicii ucraineni sunt preferați în mod exclusiv. Această situație crește riscul ca "pepiniera" românească din regiunile cu comunități românești puternice să se risipească spre nord-vestul Ucrainei, în Galiția, în căutare de locuri de muncă.

O soluție pentru desăvârșirea studiilor românilor bucovineni este înființarea Universității multiculturale la Cernăuți, cu secțiile română, germană și ucraineană. În Memorandumul Congresului I al Intelectualității Românești din regiunea Cernăuți, care a avut loc anul trecut, se cerea urgentarea

înființării la Cernăuți a Universității multiculturale, cu predarea tuturor disciplinelor în limba română, după modelul universităților culturale moderne din Europa, în special Universitatea clujeană "Babeș-Bolyai". Autoritățile competente să aprobe un astfel de proiect au invocat, de obicei, două motive: primul consta în lipsa temporară de sprijin financiar din partea statelor interesate de deschiderea unor astfel de secții (România, Austria, Germania, eventual Israel) și incapacitatea Ucrainei de a face față unor astfel de cheltuieli; al doilea motiv întoarce împotriva României o victorie obținută în ceea ce privește educația elevilor și studenților români din Nordul Bucovinei: autoritățile ucrainene și Rectoratul Universității din Cernăuți invocă reducerea numărului de absolvenți ai școlilor românești din Ucraina, din pricina școlarizării masive în România. La Crevedia, aproape de București, funcționează Centrul "E. Hurmuzaki", care îi preia pe viitorii studenți la facultățile din România care vin din toate teritoriile românești înstrăinate și îi familiarizează într-un an pregătitor cu realitățile românești, cu termeni tehnici din limba română pe care îi vor folosi în viitoarea profesie etc., asigurându-le și condiții de viață decente. Pentru aceste două motive se preconizează numai inaugurarea unui institut multicultural în cadrul Universității din Cernăuți, cu specialități umaniste, dar și acelea limitate la profilul filologic, având drept nucleu Catedra de Filologie Română și Clasică; extinderea urmează să constea, în principiu, din înființarea unei secții româno-germane și a unei secții româno-engleze, pe lângă cea de română-limbi clasice. Prin Memorandumul celui de-al doilea Congres al Intelectualității Române, care a fost înaintat instituțiilor abilitate din România și Ucraina, inclusiv președinților celor două țări, se insistă asupra caracterului paliativ al înființării unui astfel de institut și se solicită realizarea proiectului Universității multiculturale, cu predarea tuturor disciplinelor în limba română, elaborat în 1999 la Cernăuți, de către experți ai Ministerului Educației Naționale și ai Ministerului Afacerilor Externe din România.

Deocamdată, în cadrul universității din Cernăuți există doar o secție în care se studiază în limba română – Catedra de Filologie Română și Clasică condusă de d-l prof. univ. Grigore Bostan, la care studiază în prezent 110 studenți (52 la cursurile de zi și 58 la fără frecvență).

Absolvenții secției de Filologie din Cernăuți se reunesc în societăți culturale, fiecare dintre acestea reînviind tradiția: Cercul cultural "Arboroasa", înființat în secolul XIX de către cei care în viitor vor fonda "Junimea", Societatea culturală "Mihai Eminescu", revista *Arcașul*, societățile "Aron Pumnul" și "Stejarul"; revista culturală *Glasul Bucovinei* reînnoadă și ea tradiția care a început la 1918, apărând la București cu sprijinul Fundației Culturale Române.

Agățându-se de tradiție, românii din Bucovina păstrează vie istoria. Astfel răspund campaniei de falsificare a istoriei, dusă de ucraineni. În Ucraina, istoria este slujnica intereselor strategice ale statului. Scrupulele, buna-credință, nu au ce căuta. Dacă trebuie să radă cu dalta numele românilor ale căror oase odihnesc în pământurile pe care au trăit, au muncit, au suferit, dar, mai ales, pe care au fost români – așa se face. Dacă trebuie să se profaneze cavourile și în ele să fie înmormântați ucraineni, nici aceasta nu este o problemă. Așa înțeleg ucrainenii să devină "autohtoni", așa înțeleg "împământenirea" lor aici în Bucovina: rad istoria neconvenabilă și o rescriu.

Călcând pe frunzele uscate din cimitirul românesc din Cernăuți și poticnindu-te de o bucată de cruce cu însemnul INRI nu poți să nu gândești că toți acești oameni, de la căpătâiul cărora s-au smuls crucile și ale căror oase nu și-au găsit odihna, parcă au mai murit o dată. Cavouri căscate. Pe cruce nu scrie nimic. "Aici n-a fost nimeni", pare a fi mesajul; "și chiar dacă a fost, nu mai este". Cine a fost, este și va fi pe aceste pământuri, ne spune d-l Arkadi Jukovski în *Istoria Bucovinei*, partea a 2-a, Ed. Ceas, Cernăuți, 1991: "Ștefan cel Mare era iubit de către poporul ucrainean; populația ucraineană a Bucovinei compunea cântece despre el, iar mai târziu făcea pelerinaje la mănăstirea Putna. *Cântec despre voievodul Ștefan* este una dintre perlele creației culturale ucrainene de la sfârșitul sec. 16". Așa se rescrie istoria românilor...

VII. ROMÂNII DIN BALCANI

DOAMNE DUMNEZEUL PUTERILOR, DUMNEZEUL MÂNTUIRII NOASTRE, DOAMNE CELA CE FACI MINUNI, CAUTĂ CU MILOSTIVIRE CA UN IUBITOR DE OAMENI SPRE NOI, SLUGILE TALE CELE SMERITE, AUZI-NE ȘI NE MILUIEȘTE. IATĂ CĂ VRĂJMAȘII S-AU UNIT ÎMPOTRIVA NOASTRĂ SĂ PIARDĂ ȘI SĂ STRICE SFINTELE NOASTRE LĂCAȘURI, IAR TU CARE ȘTII TOATE, ȘTII CĂ PE NEDREPT S-AU RIDICAT ASUPRA NOASTRĂ, IAR NOI NU PUTEM STA ÎMPOTRIVA MULȚIMII LOR, DACĂ TU NU NE VEI AJUTA. NOI PĂCĂTOȘII ȘI NEVREDNICII, POCĂINDU-NE, CU LACRIMI NE RUGĂM ȚIE: AJUTĂ-NE DUMNEZEULE, MÂNTUITORUL NOSTRU ȘI IZBĂVEȘTE-NE PENTRU SLAVA NUMELUI TĂU, SĂ NU SPUNĂ VRĂJMAȘII NOȘTRI: PĂRĂSITU-I-A DUMNEZEU ȘI NU AU CINE SĂ-I IZBĂVEASCĂ ȘI SĂ-I MÂNTUIASCĂ, CI SĂ AFLE TOATE NEAMURILE CĂ TU EȘTI DUMNEZEUL NOSTRU, IAR NOI SUNTEM FIII TĂI, PURUREA APĂRAȚI DE PUTEREA TA. ARATĂ, FIE MILA TA, DOAMNE, ASUPRA NOASTRĂ CA SĂ SE PLINEASCĂ ȘI CU NOI CUVINTELE PE CARE LE-AI GRĂIT MOISE CĂTRE ISRAIL: "NU VĂ TEMEȚI, STAȚI ȘI VEȚI VEDEA MÂNTUIREA DOMNULUI CĂ DOMNUL SE VA LUPTA PENTRU VOI!" (IEȘIREA 14:13,14) DĂ-NE SEMN BUN, CA SĂ VADĂ TOȚI CEI CE NE URĂSC PE NOI ȘI CREDINȚA NOASTRĂ ORTODOXĂ, ȘI SĂ SE RUȘINEZE ȘI SĂ SE SMEREASCĂ. DOAMNE, DUMNEZEULE, MÂNTUITORUL NOSTRU, PUTEREA NOASTRĂ, NĂDEJDEA NOASTRĂ ȘI APĂRĂTORUL NOSTRU, NU POMENI FĂRĂDELEGEA ȘI NEDREPTATEA POPORULUI TĂU, NU TE ÎNTOARCE DE LA NOI ÎNTRU MÂNIA TA, CI NE ÎNVREDNICEȘTE DE MILA TA ȘI CERCETEAZĂ PE SLUGILE TALE CELE SMERITE. VINO ÎN AJUTORUL NOSTRU ȘI RISIPEȘTE SFATURILE VICLENE ALE CELOR CE CUGETĂ CELE RELE ASUPRA POPORULUI TĂU ORTODOX, JUDECĂ PE CEI CE NE PIZMUIESC ȘI SUPUNE PE CEI CE NĂVĂLESC ASUPRA NOASTRĂ, ÎNDRĂZNEALA LOR CEA NERUȘINATĂ ÎNTOARCE-O ÎN GROAZĂ ȘI ÎN FUGĂ, IARTĂ PĂCATELE CELOR PE CARE I-AI ALES SĂ-ȘI PUNĂ VIEȚILE LOR ÎN LUPTĂ PENTRU CREDINȚA NOASTRĂ, PENTRU LIBERTATEA POPORULUI ORTODOX SÂRB, ȘI ÎN ZIUA DREPTEI TALE JUDECĂȚI, DĂRUIEȘTE-LE CUNUNILE CELE NEVEȘTEJITE ALE SLAVEI, CĂ TU EȘTI APĂRĂTORUL, BIRUINȚA ȘI MÂNTUIREA TUTUROR CELOR CE NĂDĂJDUIESC CĂTRE TINE ȘI TE SLĂVESC PE TINE, PE TATĂL, PE FIUL ȘI PE SFÂNTUL DUH, ACUM ȘI PURUREA ȘI ÎN VECII VECILOR. AMIN

DR. IONEL ZEANA
(BUCUREŞTI)

UN IMPERATIV NAŢIONAL: SALVAREA ROMÂNILOR DIN AFARA HOTARELOR ŢĂRII

După cel de-al doilea război mondial au rămas în afara graniţelor mutilate ale ţării peste zece milioane de români, şi anume: în Bucovina de Nord şi Ţinutul Herţa, în Basarabia lui Ştefan cel Mare, în pusta maghiară, în Valea Timocului, în Valea Moravei, în Banatul iugoslav, în Voivodina, Serbia, Croaţia, Bosnia şi Herţegovina, Muntenegru, Bulgaria, Macedonia, Grecia şi Albania.

O treime deci din numărul total al românilor îşi duc viaţa printre străini, în afara graniţelor statului român actual, fragile şi schimbătoare de la o epocă la alta, în funcţie de intensitatea şi durata vicisitudinilor istorice. Ei sunt supuşi continuu unei acţiuni perseverente, bine concertate, de deznaţionalizare forţată din partea tuturor statelor vecine sau mai îndepărtate (cu excepţia doar a Republicii Macedonia şi a Albaniei), în timp ce minorităţile lor etnice de la noi se bucură de toate libertăţile şi drepturile culturale şi naţionale.

Este incalificabil şi intolerabil ca nici o sută de mii de sârbi din România să se bucure, după primul şi după cel de-al doilea război mondial, de toate drepturile culturale şi naţionale, având nu numai şcoli şi biserici proprii întreţinute de statul român, dar şi Episcopie la Timişoara şi chiar un reprezentant în Parlamentul României, în timp ce peste un milion şi jumătate de români din Serbia nu sunt recunoscuţi ca minoritate etnică şi sunt supuşi unui proces de deznaţionalizare forţată, prin încălcarea tuturor drepturilor culturale, culminând cu slavizarea numelor, cu excepţia doar a românilor din Banatul iugoslav, în număr de cinci, şase sute de mii, cărora diplomatul Titulescu reuşise cu chiu, cu vai, abia prin 1936, să le obţină aceste drepturi. Dar pentru restul de un milion şi jumătate de români din Valea Timocului şi a Moravei, din Voivodina şi din restul fostei Iugoslavii, printre care şi peste cinci sute de mii de români macedoneni sau aromâni din toate provinciile fostului stat iugoslav, el n-a reuşit să obţină nimic, sacrificându-i, în numele aşa-zisei prietenii, pe altarul unor şubrede înjghebări diplomatice ca Mica Antantă şi Înţelegerea Balcanică – două construcţii fragile, care s-au spulberat la cea dintâi rafală de vânt.

Este, de asemenea, intolerabil ca un număr infim de bulgari din România să se bucure de aceleaşi drepturi culturale şi politice în statul român, unde sunt venetici, iar românii din Valea Timocului, autohtoni de milenii, în număr de aproape cinci sute de mii, pe lângă cei cincizeci de mii de români macedoneni, să nu se bucure de nici un drept, sub diverse pretexte neserioase, sub care jubilează rânjetul cinic al şovinismului vecinilor noştri de la sud.

Este un semn de inconştienţă, de slăbiciune şi de laşitate din partea statului român să înghită, blajin şi umil, asemenea afronturi, fără să riposteze energic când este vorba de acţiuni evidente şi premeditate, care atentează la însăşi existenţa fiinţei noastre naţionale.

Toate statele şi toate naţiunile, conştiente de misiunea lor istorică, se interesează de soarta comunităţilor lor naţionale din sânul altor state, unde au ajuns să trăiască în urma diverselor împrejurări şi condiţii istorice. Numai noi rămânem impasibili la tragedia fraţilor noştri din afara ţării.

Toate guvernele României, de după primul război mondial şi până azi, s-au încurcat în propriile lor iţe diplomatice, nefăcând aproape nimic pentru aceşti numeroşi fraţi ai noştri, reduşi treptat numeric,

abandonați bunului plac al statelor unde trăiesc de veacuri. Ceea ce este și mai grav este că nici oamenii de știință, istoricii specialiști nu au curajul să afirme răspicat adevărul pentru cultivarea tinerelor generații în spiritul lui, al dreptății și al năzuințelor permanente ale neamului românesc. Abia după prăbușirea regimului comunist, d-l prof. Gheorghe Zbuchea, de la Universitatea din București, a întreprins, împreună cu un grup de colaboratori prețioși, o operă de salubrizare culturală și națională, inițiind elaborarea unor lucrări indispensabile și extrem de utile, ca publicarea unei culegeri de documente istorice, precum și a unor lucrări de sinteză – în spiritul unei impecabile obiectivități științifice – referitoare la istoria acestor mase compacte de români din jurul țării, inclusiv a fraților noștri din Peninsula Balcanică.

Merită, de asemenea, a fi menționate aici, la loc de cinste, și alte două nume prestigioase ale științei istorice românești: cel al d-lui prof. Gh. Buzatu, de la Universitatea din Iași, și cel al d-lui prof. N. Ceachir, de la Universitatea din București, care nu s-au sfiit să rostească adevărul cu orice risc.

Dacă această operă științifică, culturală și educațională n-o fac încă unii istorici români interesați sau timorați, este de datoria noastră, a tuturor românilor conștienți și neînfricați, s-o facem noi, măcar cu prilejul acestor simpozioane și congrese periodice, pentru a menține aprinsă flacăra sfântă a românismului, căci altminteri ne așteaptă pieirea ca stat și națiune și blestemul urmașilor abandonați și sacrificați din miopie politică, din comoditate, din lașitate sau din trădare.

Nu suntem și nu putem fi acuzați de șovinism dacă cerem drepturi egale și pentru românii din cuprinsul statelor vecine, ale căror minorități etnice sunt recunoscute și se bucură la noi de toate libertățile și drepturile democratice. Dimpotrivă, poporul român, prin firea lui extrem de blândă și primitoare, a fost, față de toți străinii pripășiți pe meleagurile lui, de o toleranță și de o mărinimie împinse adesea până la inconștiență, ceea ce a dus la fărâmițarea lui treptată și la pierderea atâtor teritorii străvechi, în care, din majoritari mărinimoși, am ajuns în situația penibilă și injustă de minoritari oprimați, pândiți de pericolul dispariției definitive.

Toți acești fii ai neamului românesc, din jurul țării sau de mai departe, nutresc visul și speranța de a se regăsi odată în cuprinsul aceluiași stat, sau măcar de a fi ocrotiți de Patria-Mamă. Pieirea lor ar fi o crimă de neiertat.

A sunat ceasul al doisprezecelea. Trebuie să tragem semnalul de alarmă și să cerem autorităților române să se trezească din letargia în care zac de atâta timp și să intervină energic pe lângă guvernele statelor vecine sau nevecine, așa-zise prietene, să treacă la aplicarea urgentă a tratatelor internaționale privind drepturile omului și ale minorităților etnice și pentru masele compacte de români aflați sub jurisdicția lor, de care se bucură cu prisosință minoritățile lor etnice de la noi. În caz contrar, să se treacă fără șovăire la aplicarea unui regim de reciprocitate minorităților etnice respective din România. Numai astfel, printr-o voință fermă și o ripostă energică, se va pune capăt, odată pentru totdeauna, cinismului și șovinismului absurd de care au dat și dau mereu dovadă aproape toți vecinii noștri, care înțeleg să profite de toleranța noastră proverbială.

DRAGAN STOJANJELOVICI
(IUGOSLAVIA)

O SCRISOARE DIN HOMOL'E*

28.02.2000
Jagubița-Žagubice

Fratili mieu în Hristuos,

Mai întîn`i să-ț mulțămiesc prîntu c`e măi chemat cu telefuonu, şî prîntu c`e ța-dat în mint`e dă min`e. N-am vuorbă să-ț spun cît ma bucur prîntu c`e ma-m încunoscut cu tine. Cried că aia vuoia Duomnului să ma aflu în momento la libreria Beseda cînd ai ven`it tu cu Drăgana. Iar aşa ma bucur mult prîntu că puot la c`iniva să scriu cărțili pră l`imbă meă materna, pră l`imbă Rumînă.

Alaltă ier (j`uoi) am fuost cu vec`inu mieu în oraş Zăicer (val`ea T`imuocului). Dăstulă vrieme m-am proîmblat prîn oraş (măi do tuată z`îua) şî mult m-am bucurat prîntu c-am auz`ît cum să vorbieşt`e limbă-nuastră Rumînă cum întră ai bătrîn`i aşa şî întra ai t`in`er. Inima mea înfluare dă drag. Şî la min`e în Homol`ie iar aşa vuorbiesc ma ieastă mulț t`in`er la care l`e ruşîn`e să vorbească limbă nuastră, şî să spună ca-s Rumîn`i-Valah`i. Iar nu puot nimică să z`îc, că nus nic`i iei dăvin`i, cînd nu şt`iu rădăc`ina-nuastră, istoria şî etnogeneză-nuastră. Aia ar trebuia părinți-luor` să i învață, ma n`ic`i părinți nu şt`iu cînd na-nvațat istoria nuastră. Mult m-am rugat la Dumn`ez`ău dăspra problema-sta, şî dupa rogamînt în in`ima şî în mint`e îm vine un gând dă care cried că ie dă la Dumn`ez`ău. Nuie important c`in`e ieş: Român, Bulgar, Sîrb, albu, n`eagru, sărac or bogat, numa ie important dar ieş alu Hristos, dar ieş supt arpea-lu Sfîntă Bisărică Ortodoxă, dar trăim aşa viață cum n`ea-rătat Duomnul nuostru, sfînțî Apostoli şî nuoştri sfînț Părinți, dar aviem cred`erea d`iriaptă şî dragostea Duomnului în inima. În z`îua-ia Sfînta, numa un răspuns aviem să-l spun`em: "Dar am fuost în viața mea cu or contra Hristuos".

Z`îl`ele-şt`ea am c`it`it revista c`e mi oi dat (*Scara* n.n.) şî dîn inima puot săț spun că mia plăcut multe teme, prîntu că-s actuale şî-s importante dî vreame în care trăim. Măi mult mea plăcut teme dăspră ecumenismu, măsonerie, problem cu rock musica, newage cultura, predica alu părintele Cleopa... Da măi mult ma înt`eresăşte problemu ecumenismului prîntu că la nuoi în Sîrbia, problemu-sta ie mult actual. Episcopi sînt împărțîț, un`i-s dă dialog cu catolic`i şî cu protestanți, da alalalț sînt contra, nu vrieu nic`i să audă, da sî să ruagă împreuna cu ieret`ic`i-ăia şî apostoli alu al n`ecurat. Părint`il`i a nuostru Tadei (mare duhovnic ca la vuoi părint`il`i Cleopa), spun`e ca planu-lu masuon`i şî alțî apostoli-lu new age religia şî cultura nu puot sî să realizăscă numa prîntu rogamînt`e alu ai smerițî şî ai blînz`î ortodocşi. Vaticanu cu „apostoli" alui şî alțî ieretic`i vreu să n`e dăspartă, să n`e urîm nuoi întra nuoi, ortodocşi. Prîstă problemu nacional, problem în economia, vreu să facă şî problem în Bisărică – nuastră, sî n`e împartă, băspartă, zmaruntă da să puată măi uşuor să n`e îngită.

Io păcătuos ma ruog dîn z`î cum ştiu şî cît puot să n`e ferească Dumn`ez`ău dă pagan`iile-şt`a şî dă fie care rău. Ma gînd`esc în in`ima mea, cum ie Dumn`ez`ău-nuostru bun, şî dacă mis aşa păcătuos iar nu-ş-aluuat binecuvîntu Alui dă la min`e. La tuot paşu c`e-l fac sîmt că ie leal cu min`e. O, cîtă ie bunatat`ea-Lui şî îndurarea-Lui n-am vuorbe să spun. Numa una uot să grăiesc dîn gură-sta mea păcătuasă: „Mărirea Țîie Duomnule a Nuostru dă tuat`e bun`e c`e mi l`e-ai dat, şî c`e vi să-mi l`e dai! Mărirea Țîie Dragostea-nuastră c`e miai dat să cunuosc atîtă lume şî să am dragostea şî gîndur bun`e

* Am păstrat întocmai grafia fluctuantă a originalului *(n. ed.)*.

cîtră tuoţ." Mulţamiesc la Dumn`ez`ău şî prîntu t`ine, şî ma ruog să t`e puartă, ferească şî să-ţ dă mare binecuvîntat ca c`e gud`e paş c`el paşăşt`i în viaţa-tă.

Prîngă rogamînt`e cu vuorbil`i miel`e, măi mult ăm plac`e să c`it`esc psalmur, şî acatiste. Da io ma ruog dă t`ine, ruagă t`e şî tu prîntu min`e.

Acuma mis măi mult ocupat cu facultatea-sta mea, prîntu că mis apsolvent şî va trebuia să găt`esc măi îndată şî să aflu vrund`eva lucru (în vro şcuală), să ma însuor, tuot pră rînd cum mierg`e.

Acuma c`it`esc biografii alu sfînţ părinţ dă la Munt`e Sfînt (Aton), şî biografie alu Sfîntu Pătru dî Ţetinie (dîn Muntenegro). Măi întîn`i am c`it`it o mult frumuasă cart`ea alu Sf. diriept Ioan dîn Cronştat – „Domnul`e numili-Tău ieste Dragostea." O cart`e mult frumuasă în care Sf. Ioan n`e învaţă cum să n`e rugăm, cum să trăim, cum să suflăm viaţă creştină. Prînga aia în pauza dă înv`aţamînt şî c`it`itu dă literatura alu sfînţî părinţî io aj`ut la amiei părinţî în ştală şî în cîmp. Aviem luocur a nuaştre, cîmpur, başt`ele, pădure a nuastră, da dîn vit`e vac`i, puorc`i, uoi, şî găin`i. În tuată d`imineaţa cînd ma scuol dupa rogamînt`e c`e am să ma ruog, ma duc în ştală să cistăsc şî să dau da mîncare la vit`e. Măi mult mi drag dă vit`ăl şî dă mn`ei prîntu că-s blînz şî vreu să să j`uacă cu min`e. Când le dau să mănîncă io vorbiesc cu iei. Ma cît`e vro dată io ma măn`ii pră vac`i şî puorc`i cînd nu vrieu să ascultă şî-i bat, da iei răbd şî stau blînz`î, iar sa mîngîn lînga min`e şî mă ling, dacă l`eam bătut. Et`e, fratel`e meu, cum sînt`em nuoi uamen`i păcătuoş dă nu put`em să răbdăm nic`i măi puţină n`evuoie. Eu aşa ma învăţ da la vit`e cum trebe să fiu blînd şî să am smirenie cîtră tuoţ. Cum ie Dumn`ez`ău dă miluos şî da bun, n`e învaţă prîstă vit`e, prîstă păsăriel`e, prîstă tuată natura-să nu întuarc`em rău dupa rău, nic`i cu gîndur, nic`i cu vuorbe or alt cum, numa să n`e învaţăm să fim blînz`î, smeriţ şî plin`i dă dragostea şî bunatatea ca cum ie Iel, Duomnul anuostru.

La capatîn`i c`e să-ţ spun, frat`ili mie, dăcît să ma ruog şî săţ doriesc dă la Dumn`ez`ău tuot c`e-m doriesc mie şî la-i tuoţ care sînt în inima mea. Aţ tremiet un cînt`ec aiduc`esc c`e la cîntat mamă alu tata muoşu mieu, baba Stanca Col`iţuan`e c`a trait prîstă 108 dă an`i. Cînt`ecu ie dîn vrieme Turc`ilor, şî-ţîl scriu în original ca cum să vorbieşt`e şî cum să cîntă la nuoi în Homol'ie. Lam registrat dă la familea mea babă Milevă Stoianielovici în anu 1989 dîn Jagubiţa (Žagubica). În limba nuastră aiem glasur-foneme care nus în limba literare Romăna şî care mora să i registresc aşa cum să vorbieşt`e în dialectu (graiu) nuostru în Homol'e.

l' – li: l'ac – leac; l'imped'e – limpidie
n' – ni: n'agru – neagru; n'am – neam
d' – di: d'al – deal; d'inţî – dinţi
' – i: vac' – vaci
g' şi j' – giî: strîng'e – strînge; j'uacă – jiuacă
c' – şiî: c'uară – ciuară
z' – dz: z'îua –dzîua; z'înă – dzînă.

Să fie Dumnez'ău cu Tine
frat`il'i-tău în Hristos, Drăgan

Homol'e

Homol'e e un teren cu munţi vro 40-50 km iug (sud) de cazanele Dunării şi cuprind'e teritoria: la răsărit (est) dă la munt'e Ţîrn'i Vîr (1043 m) pîna la zăvîrnit (vest) la ieşîtu Clisuri Gorn'eacului la satu rumîn'esc Idrielă. La iug (sud) dă la munt'e măi do pînă la rîu cu aur P'ec, pînă apruape dă oraş Maidanpiec-Grabova. În mijluoc, întră munţîl'I Bel'ană şî Homol'e mierg'e rîu Mlavă şî cal'ea care l'eagă oraşă Pojarevăţ-Petrovăţ-Jagubiţa cu Buorul şî Zăic'eru.

Teritoria-sta ie mult frumuasă, astrucată cu pădur', cu cîmpur', are mult'e izvuare şi fântîn'i, mult frumuase Clisur cu mult'e peşt'er'i. Mult'e rîurî curaţî car'e au izvuare în munt'e îs pline dă pieşt'e.

Prîngă – aia, Homol'e are mult'e znamîn'e dîn vrieme Latîn'ilor. La capu Clisuri Gorn'eacului ie o răspânt'ic'e dă drumur pră care amiers armată Latîn'ilor – Via Militaris. Drumo – sta amiers dă la Belgrad (Singidunum) cîtră Costolaţ (Viminatio). Dup aia pră val'a Mlăvii pînă la Clisura Gorn'eacului und'e un crac mierg'e cîtră Morava în preajbă oraşului Ciupria (Horeo Margi) cîtra Niş (Naissus). Alt crac dă Via Militaris amiers cîtră Jagubiţa şî Buor ş – al'egat cu Castrum (la satu rumînesc Gamzigrad în Val'a T'imocului). Prîngă drumur iestă şî zîdur şî c'etăţ în clisura Gorn'eacului.

Lînă oraş Jagubiţa ie o bisărica dîn vrieme vizantîn' (sec. IX) – Trşcas şî bisărica Damila şî mai batrînă care ie parasîtă, numa i să cunuosc fundur. În Clisura Gorn'eacului iestă pieşt'er' – isposniţe, în care a trăit calugeri, şî mănastiria Gon'eac pră care o răd'icat stapînu Lazar Hrebeleanovici întra an'i 1378 – 1381. Stapâno – sta a purtat armată sârbească contra turc'i în mare bataie la Kosovo Polie (anu 1389) unde ş-a perit cu tuată armată brănind credearia Hristosului şî sfînta Bisărica. În mănastîrea – sta îs sfînte muaşte alu sf. Grigorie Sinait (sf. Grigorie dîn Gorneac) care a trăit atunc' cînd şî sfîntu mucenic Lazar Kosovski (15.VI).

În Sîrbia vro dată dă Homol'e sa z'îs: "În Homol'e fără n'evoie". Dr. Stoiadinovici M. (Naşo Selo, 1929) Homol'e numieşt'e ca Siberia Sîrbiască. Autorul spun'e dă teritoria – sta că "se crede că este situat dincolo de lume, că e un ţinut pitoresc, că în aceste părţi nu există nici o siguranţă pe drumuri, unde haiducii taie călătorii şi ceea ce este mai important, că în Homol'e trăiesc numai Rumîn'i – Valahi."

Prîntu că ie tereno – sta cu munţî, Homol'e are o populaţia rară, da astaz'î, jumatat'e dî populaţia – sta îs Rumîni – Valahi, dar vro dată ierau măi mulţ.

În istoria Sîrbiască scrie că în vrieme întră an'i 1718 -1738 cînd a fuost ocupaţia Austrien'ilor, în Homol'e a venit Rumîni – Valahi dîn Banat, Transilvania, Almaş, Moldova. Rumîn' dîn Banat şî Tansilvania (Erdei) măi întîn' să numit ca ungurien'i (prîntu c-aven'it dîn pomîntu Român'esc care a fuost supt Ungaria). Măi mult a îmblat cu uoi şî alt'e vit'e. Rumîn' – Valahi care a ven'it dîn Moldova, Oltenia şî Muntenia să numit ţăran'i (prîntu c-ăs dîn Ţara Românească) şî măi mult a lucrat la pomînt. Dupa vrieme aia tuoţ Român' dîn val'a Moravăi şî Mlavăi, dîn Zvijd, Branicevo, Homol'e (Rumîn' ungurien'); dă lînga Maidanpiec, Buor, Poreci (Rumîn' mistăcaţ ungurien' şî ţăran', o mezovariantă); şî Rumîn' dîn Kleici (Cladova), Negot'in (Craina) şî Zăic'er (valea T'imocului) – Rumîn' ţăran' a purtat o nume Vlasi (Rumîn' – Valahi). Iestă scrisă o poveastă cum Homol'e a capîtat numil'i, care puat'e să spună că Rumîn'i a trăit pră teritoria – sta şî măi nănt'e dî vrieme sec. XVII şî XVIII. Poviastă spun'e ca cînd iera mare bataia cu turc'i la Kosovo Polie (1389) în bataie – ia a fuost şi Rumîn'i – Valahi dîn Homol'e. Rumîn' ierau îmbrăcaţ în cojoace albe făcut'e dîn piel'a uoilor da aviau căc'ul' cu biţur dîn piel'a mn'eilor. În bataie a miers cu mare curaj şî put'ere că a pl'ecat să brăn'ească ţară şî cred'earia d'iriiaptă. Miergînt pră cai, Rumîn'i a vorbit numa l'imba-luor.Vorbint întra iei să ch'emară cu: "Uomul'e, Uomul'e!" şî dîn vrieme-ia rămas marg'ina-sta sî să chiamă Omol'e - Homol'e.

Astaz' în Homol'e Rumîn' – Valahi ţîn în prîstă j'umatat'e dîn tuoată populaţia. Mierg în şcual'e sîrbieşt', învaţă pră limba sîrbă şî frumuos trăiesc cu Sîrbi. Dacă să tuot măi mult şî prîn Rumîn' aud'e limba sîrbiască, iar noi pastrăm limbă – nuatră, folcloru şî obicei-a nuoştri. Teritoria Homol'e şî alt'e mărg'in'i und'e trăiesc Rumîn'i – Valahi îs cunoscut'e ca teritorie und'e-s pastraţ mulţ obit'ei păgan'eşt' iacă dîn vrieme Trac'ilor şî Latînilor. Prîn sat'il'i rumîn'eşt' încă ie viu şamanismu, cult păgan'esc alu Iana Sîmzîlana (Luna), cultu z'în'elor, cultu muorţîluor. Şî acuma în sat'il'i a nuaştre să cînt Petrecătur' (cînt'ec'i care cîntă 2 or 4 muier' în care ăl pertriec pr-al murt pră lume aia), să fac j'uocur şî muzică prîntu ai muorţ. La izvuare şî fântăn' "să slobuad'e apă" la ai muorţ cu mîncare şî biere. Sî fac focur mar(priveghiu) prîntu ai muriţ făra lumănaria dă săl scoata la veder'ia. Înca dî la ai batrîn' muoş şî babe să mai puat'e-udea cînt'ic'i dîn vrieme turcilor, cînt'ic'i aiduc'ieşt'i...şî la nunţ şî

vesel'ii şă măi j'uacă uară. Încă să măi cried'e în z'în'e, rusal'e, şoiman'e, zburatuor, muma păduri şî în alţ duhur' păgăn'eşt'. Aşă nu cried numa ai batrîn' numa şî ai tiner.

Un scriitor Romănesc, Crstă Sandu-Timoc, care a scris mult dîspră Rumîn'i – Valahi dîn Sîrbia dă Homol'e aşa a scris: "În Homol'e haiducia a fost mai dezvoltată decît în întreaga Peninsulă Balcanică. Aici au haiducit celebrii haiduci: Pătru Cobeleanu, Văleanu, Roman, Balaci, iar contemporani cu Coroiu din Moldova erau Babeici şi Mihailovici (1933)".

În sat'ili Romîn'eşt în Homol'e să crez'ut că dacă c'in'iva nu scapă în pădure ca aiduc, ano-la nu o să fie cu berichiet (nu să fac'e grîu, uorz, nu rod'eşt'e cîmpu şî puomi). Dîn aia în tuot an vrunu să dus în pădure să fie haiduc, da lumi a nuastră pră aiduc'i a chiemat cu o frumuasă nume "fluori munţîlor". Aiduc'i în Homol'e a fuost mai do dupa anu 1950, dar măi puţînă dăcît în vrieme batrîna.

Dupa-sta scurtă monografie dă teritoria Homol'e, la căpatîn' vr'eu să spun că Rumîn'i aic'i vorbiesc graiu care să puat'e auz'î şî la Rumîni în Banat. Au cît'eva foneme divergente care nu să află în l'imbă literare Română, doar Rumîn'i – Valahi dă batrîn'eaţă aşa vorbiesc, cîntă, povestăsc.

Dupa asta, fratele meu ma rog de tine să explici problemo-sta registrări, ca reşenie de mult'e grafeme care nus în limbă literare Romînă, am luuat dî la textur româneşti din graiu banaţean care au tuat'e foneme ca şî nuoi.

Mult mi pare rău că nu ştiu limbă literare, cried că-ş scria şî măi frumuos, ma iar mi drag cînd puot să scriu pră l'imba aşa cum a vuorbit părinţî şî muoşî a miei, cum a vuorbit batrîn'i a nuoştri vro dată. Îţ mulţămiesc mult.

Drăgan

Cânt'ec alu Radu copil mic

Răsărit mi-a răsărit
mîndru fir dă sămen'ic.
Nuie fir dă sămen'ic,
ma ie Radu copil mic.
Aj'unsă Radu dă vro lună,
fură c'iapă dîn cunună.
Aj'unsă Radu dă vrun an,
fură calu la podvală.
Aj'unsă Radu bun voin'ic,
fură buoi şî n'imic.
Muma-lui să rugat:
"Radule voiniculere,
lasăt'e Radule dă aiduc'it,
vi să pier tu dă cuţît;
Lasă-te Radule dă aiduc'ie
vi să pier dîn puşcărie.
Că cîn'i turc'i o să t'e prindă,
cîn'i turc'i o să t'e taie!"
"Dă-m tu ţual'e să ma mbrac,
nu ţî grija io c'e fac!
Dă-m ţual'e să ma premen'iesc,

macăr că-i în aiduc'iesc!"
Numa cît a do pl'ecat,
cîn'i turc'i l-ac'erat,
La mumă-lui aven'it în sat
Şî pră babă a întrăbat.
Iea l'a dat scamn'ie s-od'inească,
Cu mîncare ea rugat.
Iei mîncare na-mîi avrut
ma pră babă-a întrăbat:
"Unde Radu aiduc batrîn,
nic'i nu biem nic'i nu mîncăm,
ma pră Radu ăl catăm?"
"C'inc'i an'i s-mpl'in'it
Radu la min'e n-aven'it,
c'inc'i an'i s-mpl'in'itî."
Ma ibuomn'ica la izdat,
cîn'i turc'i la aflatî,
Şî pe Radu la zărobit,
l-a băgat în podrum.
În podrumu mare răc'e,
und'e-s şărpi ca mertieţi
să proîmblă ca condrieţi.
Maica-lui auz'ît,
şî la turc'i a trecut
şî dă iei să rugat,
să l'e dă blagă dă ban'i,
şî pră Radu să-l slubuadă.
Iel la muma-lui a răspunsî:
"Nuie luoc dă întrîbatî,
nic'i dă Radu casă dă luvat!"
Ia-zîs ea o sî-l însuare
iei la muma lui arăspuns:
"Bună fată io-m aflat,
sîmbătă o s-o- peţăsc,
dumin'ica o să-i nunţăsc."
Bună fată iel aflatî,
dă săcure ie c'iopl'ită,
baş dă Radu ie spremită.
Ia la Radu iar să dus
şî la Radu aşa-i aspus:
Ieal dă muma-lu să rugat:

"Dut'e muică tu a casă
şî pră Murgu mieu să-l iai
să t'e duci dîn d'al dă sat,
la-mieu un bun frîtat.
Pră Murgu sî mi-l potcovească,
da dă ban'i să nu grijască.
Să-i pună potcuave dă arg'int,
şî să țînă la pomînt.
Piruan'e dă sîrmă gruasă,
şî să țînă iel la cuastă.
Să mi-l aduc' tu păn la uşa
la mijluocu dă namiaz'ăț,
cînd turc'i să a culcare,
cîn'i turc'i nu va ved'eare!"
Ia tuat'e ăl'a le-ascultatî
şî pră Murgu l-ncălțat,
baş cum Radu ia crăc'it,
şî la uşa ia ven'it.
Murgu o dată a rînchiez'at,
daşî iel la întrăbat.
Radu cu vuorba – vorbit
calu cînd vuorba auz't,
cu copita-n uşa-dat.
Copita să fărîmat
Iel pră Murgu a sărit
să luvat cu turc'i la cuțît.
Dă la prînz' păn-la chingie
Încă nu puat'e să şt'ie,
acui vă fi a nuastră Sîrbie,
Ca iel Radu ia tăiat,
Stau turc'i tuoț culcaț,
frică mare dă să caț.
Şî la ibuomn'ică să dus
Capu-n trastă ia tăiat
şî-i dus la muichița iei.
Z'îc'e la mumița iei:
"Und'eț ţîie Ruja frumuasă?
Pun'e varz'ă tu în vală,
Să pun'em cu carn'e gruasă,
dă la Ruja-tă frumuasă!"

EMIL PETRU RAȚIU
(CROAȚIA)

ISTRO-ROMÂNII ÎN ANUL 2000

Este vorba despre câțiva supraviețuitori ai unei populații, odinioară mult mai numeroasă, astăzi redusă aproape până la dispariție. Istro-românii, pentru că despre ei este vorba, sunt o minoritate ce trăieşte pe teritoriul Croației, care nu se bucură de recunoaştere şi nu dispune de nici o referință instituțională în limba proprie – biserică, şcoală sau *mass-media*.

În aceste condiții, numărul lor scade pe zi ce trece, din cauza dispariției populației vârstnice şi a neputinței transmiterii limbii materne în rândul copiilor sau adolescenților. Conform statisticilor italiene datând de dinaintea celui de-al doilea război mondial, erau înregistrați 3500 de istro-români, dar ultimele statistici croate din 1991 arată că numai 833 de persoane din Istria au declarat că sunt români. Probabil că numărul acestora este mai mare, dar, din cauza imposibilității de a studia propria limbă în şcoli şi de a cunoaşte cultura națiunii căreia-i aparțin, doar o parte dintre ei găsesc curajul de a-şi declara propria origine, cei mai responsabili şi mai curajoşi. În aceste condiții – lipsa completă a recunoaşterii şi a referinței lingvistice – este un adevărat miracol că există aproape 1000 de persoane aflate departe de România, care, fără nici un fel de referințe culturale, se declară oficial Români!

Un grup de Istro-români (circa 200) trăiesc la nord de muntele Učka – Monte Maggiore – la Jeian, sat compact, locuit în totalitate de Istro-români, ia un alt grup trăieşte la sud de muntele Učka – Monte Maggiore – la circa 40 km. sud de Jeian, la Şuşnevița; Şuşnevița – sau Valdarsa, în limba italiană – este un sat compus din mai multe cătune istro-române răsfirate : Şuşnevița propriu-zisă, Noselo – în aceste două aşezări istro-româna încă se menține, Sucodru – sau Jesenovik în croată – unde limba se stinge, Bârdo – practic locuit astăzi numai de o familie de istro-români, fiindcă celelalte au emigrat – Costerciani, unde limba încă se menține, Letai, unde la fel, limba încă se menține.

În afară de acestea, alte circa 1.500-2.000 de persoane, emigrate de la vatra tradițională, trăiesc în majoritatea lor în diaspora, în afara Croației, la Trieste, în Italia (mai multe zeci), şi încă în alte țări europene – Elveția, Germania, etc. Aparte de aceştia până acum enumerați, care se află în Europa, alți circa 500 Istro-români trăiesc la New-York, în S.U.A., şi în aria metropolitană a New-York-ului. Alte câteva sute de Istro-români trăiesc în Australia.

În pofida numărului extrem de redus, au o istorie etnică bogată, ei fiind ultimii descendenți ai unei populații române care trăia în Evul Mediu în Dalmația, Bosnia şi Croația. Von Thaloczy le-a regăsit urmele într-un document datând din 1185, care atestă extinderea lor până pe cursul râului Tagliamento, în Italia. Câteva sute de documente bizantine, venețiene, austriece, croate şi ungureşti vorbesc despre ei, numindu-i *Maurovalahi* (în documentele bizantine), adică "Valahi negri". În documentele venețiene se vorbeşte despre *Morlaci*, despre *Olahi* în cele ungureşti, în timp ce sursele austriece îi numesc *Morlaci* sau *Valahi*. Cel mai semnificativ dintre toate aceste documente aparține cancelarului croat Nicola Jurisic, care, în 1538, i-a vorbit despre această populație regelui Ungariei, Ferdinand I de Habsburg, descriind-o astfel : *Walachen welche bei uns allt Romer gennant sein* ("Valahi care sunt numiți la noi vechi Romani").

Istoricul triestin Giovanni Maria Manarutta, cunoscut sub numele Fra Ireneo della Croce, scria în 1698, în a sa *Historia antica e moderna, sacra e profana* : „Câteva popoare, numite în limbaj comun cici, care locuiesc în oraşele din Opchiena, Tribichiano şi Gropada, situate pe teritoriul Triestei şi în

multe alte oraşe, vorbesc o limbă proprie şi particulară asemănătoare limbii valahilor... deci, cici se numesc în limba lor Români."

În epoca modernă, interesul pentru Istro-români, în special în cazul filologilor italieni, români şi austrieci, dar şi croaţi, este de notorietate. Isaia Graziadio Ascoli, un important filolog şi pionier al studiilor moderne de filologie de la sfârşitul secolului trecut, propunea ipoteza filologică a existenţei unui substrat român mai vechi decât cel istro-român, pornind de la studiul dialectului azi dispărut din Veglia-Città, dialect ce nu aparţinea nici limbii italiene, nici limbii române şi nici măcar reto-romanei (Ladina).

Apartinea, în schimb, unei limbi dispărute astăzi, pe care Matteo Bartoli a identificat-o mai târziu ca fiind vechea limbă dalmată, considerată de Ascoli ca un mijloc de comunicare între vorbitorii reto-romanei şi cei din extremitatea orientală a latinităţii, care se întindeau de pe teritoriul Iliriei până la Pont. Deşteptarea naţionalităţilor în secolul al XIX-lea i-a determinat pe Istro-români să solicite autorităţilor austriece, care guvernau Istria, în 1887, 1888, 1896 şi 1910 deschiderea unei şcoli române în Şuşneviţa, dar cererile lor au rămas fără răspuns. Abia după instalarea noii administraţii italiene, la Şuşneviţa a fost deschisă prima şcoală în limba română, iar în 1922 a fost înfiinţată comuna Valdarsa, care reunea cele şapte comunităţi româneşti situate între Valea Arsei şi sudul Muntelui Maggiore (Učka). Aceste realizări au fost posibile graţie activităţii neobosite a lui **Andrei Glavina**, adevărat apostol pentru poporul său.

După instalarea administraţiei iugoslave, comuna Valdarsa a încetat să existe, iar Istro-românii nu s-au bucurat de nici o recunoaştere în calitate de grup etnic minoritar, nici de tutelă lingvistică.

După dezmembrarea Iugoslaviei, pe data de 18 februarie 1994, a fost semnat la Bucureşti un tratat de prietenie şi colaborare între România şi noul stat croat, de către preşedinţii celor două ţări, care prevedea asistenţa grupurilor minoritare ale celor două state: învăţământ în limba maternă, case de cultură etc.

Acest tratat, ratificat de Parlamentul român încă din septembrie 1994, n-a avut încă nici o aplicare concretă pentru românii din Istria. La un număr de circa 3.000 de oameni, croaţii de la noi, din judeţul Caraş-Severin, au trei grădiniţe pentru copii în limba croată, două şcoli primare, un liceu împreună cu sârbii, un deputat în Parlament, tot împreună cu sârbii, totul pe banii statului român. Istro-românii nu au nimic!

Procesul de rapidă dispariţie a lor prin asimilare etnică, căci în epoca şcolarizării obligatorii de masă şi a *mass-media* nu mai este posibilă o tutelă şi deci supravieţuirea unui mic grup etnic fără şcoală şi *mass-media* în propria limbă.

Istoria ne învaţă că o etnie nu piere niciodată prin cauze naturale, ci totdeauna sunt cauze politice, sociale, economice care duc la dispariţia ei. Netutelarea unei etnii care piere este ceea ce, raportat la un singur individ, constituie în dreptul penal delictul de omisiune de ajutor. Raportat la sute sau mii de indivizi, el configurează genocidul cultural.

O limbă este o valoare în sine, insubstituibilă ca orişice fiinţă vie, un mod unic şi intraductibil de a gândi şi de a simţi; dacă piere o limbă, pier sentimentele, sufletul unui întreg şir viu de generaţii care ni le-au transmis; rupt acest şir, se produce moartea definitivă a tuturor acelora ce ne-au transmis viaţa o dată cu limba.

Este datoria noastră să apelăm la toate organizaţiile europene, în mod explicit la U.F.C.E. – care trebuie să apere şi micile minorităţi, negarantate şi netutelate de nici o lege – la responsabilii pentru minorităţi ai guvernelor croat şi român, la Univesităţile române, croate şi europene în general, la mass-media şi la toţi oamenii de bine, pentru a cee aplicarea legilor naţionale şi internaţionale pentru minorităţi şi în cazul Istro-românilor.

Apelăm la U.F.C.E. pentru ca în baza at. 3 din statutul său, să binevoiască a lua contacte cu autorirăţile responsabile croate şi române pentru traducerea în viaţă a acestor legi (*Charta europeană a limbilor regionale sau minoritare*) sau a tratatului bilateral încheiat între cele două state în 1994, înainte de a fi prea târziu pentru micul grup etnic al Românilor din Istria.

PROF. DR. GLIGOR POPI
(IUGOSLAVIA)

SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA VIEȚII ȘI POZIȚIEI MINORITĂȚII ROMÂNE DIN VOIVODINA

Studierea vieții și poziției minorității române din Voivodina, respectiv din Banatul sârbesc, reprezintă o preocupare de interes științific deosebit de importantă. Până în prezent, nici în istoriografia iugoslavă, nici în cea română, nu a fost elaborată o lucrare mai amplă și complexă, care să trateze integral situația românilor din Iugoslavia. S-au efectuat doar unele cercetări dialectologice (Prof. Dr. Radu Flora), apoi prezentarea portului național și aspecte etnografice ale populației românești din Banatul iugoslav (Dr. Mariana Maluțcov din Novi Sad).

În ultimii ani au fost publicate patru lucrări care tratează trecutul istoric şI cultural al românilor bănățeni. În scopul informării oamenilor de știință cu aceste lucrări, menționăm titlurile și datele lor editoriale:

- *Românii din Banatul iugoslav între cele două războaie* (în limba sârbă), "Institutul pentru Studierea Istoriei Voivodinei", cartea 16, Novi Sad, 1976;
- *Românii din Banatul sârbesc*, Editura "Libertatea", Panciova/ Fundația Culturală Română, București, 1993;
- *Românii din Banatul iugoslav (1918-1941)*, Editura de Vest, Timișoara, 1996;
- *Românii din Banatul sârbesc: 1941-1996*, vol. II, Editura "Libertatea", Panciova, 1998.

Cărțile menționate, semnate de mine, își propuneau drept scop prezentarea celor mai reprezentative momente și evenimente din viața românilor din Banatul sârbesc, situația lor social-economică, politică și culturală.

Prezenta comunicare cuprinde doar o scurtă privire a unor momente și aspecte privind viața și poziția minorității române din Voivodina.

Majoritatea românilor din Voivodina trăiesc în Banatul de sud și central, în 38 de localități, unele omogene, numai cu populație etnică română, iar altele mixte (incluzând sârbi și alte naționalități). Conform recensământului din anul 1981, în Voivodina trăiau 47.289 români. Ultimul recensământ, din aprilie 1991, ne îngrijorează din cauza descreșterii accelerate, căci în timp de numai un deceniu populația românească s-a micșorat cu 17,09% (cu 8.459 suflete), înregistrându-se în Voivodina 38.830 de români. Dacă comparăm cu numărul locuitorilor de naționalitate română existent în Banatul iugoslav în anul 1921, când trăiau aici circa 80.000 de români, constatăm, cu multă durere, că populația românească s-a diminuat cu peste 50%.

În ultimii ani, mai ales după 1945, un număr tot mai mare de familii românești se stabilesc în orașele Vârșeț, Biserica Albă, Panciova, Zrenianin și Novi Sad. Un număr însemnat de români se află la muncă provizorie în Elveția, Suedia, Austria, Germania și alte țări occidentale. Familiile românești emigrate în U.S.A., Canada sau Australia nu se mai întorc la vetrele lor, ci se stabilesc definitiv în țările de peste Ocean.

Unele aspecte din trecutul românilor bănățeni

Documentele istorice existente atestă că pe teritoriul Banatului românii alcătuiesc populația băștinașă a acestei provincii. Mai multe așezări din Banatul actual iugoslav, locuite de români, se pomenesc încă din secolele XIV și XV, dar unele chiar și de mai înainte (Marcovăț, Voivodinț, Sălcița, Coștei, Iablanca, Jamul Mic, Grebenaț). Cea mai mare parte a acestor localități sunt situate în împrejurimile orașului Vârșeț.

În Banat au loc importante schimbări etnice în timpul dominației turcești (1552-1716). Din cauza deselor atacuri turcești, un procent însemnat de populație românească părăsește câmpia Banatului și se retrage în regiunile muntoase.

Marea migrațiune a sârbilor din anul 1690 a produs schimbări etnice în Voivodina, unde elementul sârbesc a crescut simțitor. Odată cu încetarea stăpânirii turcești în Banat (1716) și instaurarea dominației austriece, Curtea de la Viena face colonizări în Banat, mai ales la mijlocul și în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În Banatul de sud și central se întemeiază așezări românești, iar numărul românilor este în permanentă creștere. Colonizările în Banat continuă și la începutul secolului al XIX-lea (în anul 1808, bunăoară, a fost întemeiat satul românesc Petrovasala).

Minoritatea română din Voivodina în perioada interbelică

După terminarea primului război mondial, Conferința păcii de la Paris a hotărât ca Banatul să fie împărțit între Regatul sârbilor, croaților și slovenilor și România. Litigiul apărut în chestiunea delimitării Banatului a fost soluționat, avându-se în vedere tradiționala prietenie dintre cele două popoare vecine, care în trecutul secular nu au purtat războaie, nici n-au avut conflicte mai serioase.

Prin delimitarea Banatului, o parte din populația românească a continuat să trăiască în cadrul noului stat iugoslav, iar un număr de sârbi și croați au rămas în cadrul României întregite (în Banat și Clisura). Guvernele celor două state s-au obligat să rezolve chestiunea poziției minorității române, respectiv a minorității sârbe din Banat. În scopul acesta s-au purtat convorbiri, încheindu-se tratate și acorduri pe bază de reciprocitate.

În noile condiții de viață, românii care au rămas să trăiască în cadrul Regatului S.C.S. continuă să cultive limba și cultura lor proprie. În primii ani de existență în noul stat iugoslav, minoritatea română nu s-a bucurat de drepturi naționale și culturale, fiind stingherită în dezvoltarea ei normală. Românii nu au beneficiat de reforma agrară, cu toate că erau printre ei mulți țărani săraci și fără pământ. De asemenea, românii nu se bucurau de drept electoral la alegerile pentru Adunarea Constituantă.

După terminarea primului război mondial, majoritatea intelectualilor români și numeroase familii de țărani au părăsit noul stat iugoslav și s-au stabilit în România, în baza dreptului de opțiune. Mai multe familii au emigrat în America sau în țările din Apus. În perioada crizei economice (1929-1933), circa 500 de familii din câteva sate românești din Banatul iugoslav s-au colonizat în Dobrogea.

La începutul anului 1923 poziția minorității române oarecum s-a îmbunătățit. Aceasta se poate constata și din faptul că românii se organizează și formează partidul lor propriu. În ziua de 10 februarie 1923, în localitatea Alibunar, s-a ținut Adunarea de constituire a Partidului Român, în prezența reprezentanților - delegați din toate localitățile Banatului iugoslav în care trăiesc români. Congresul a adoptat programul partidului și lista candidaților pentru alegerile parlamentare din 18 martie 1923, a cărui purtător a fost Dr. Ioan Jianu, avocat din Alibunar. La aceste alegeri, I. Jianu a fost ales deputat în Adunarea Națională a Iugoslaviei. La următoarele alegeri generale P.R. nu a reușit din cauza neînțelegerilor dintre fruntașii români. De-abia la alegerile din 1935, candidatul român Dr. Alexandru Butoarcă a fost ales deputat în cercul electoral Alibunar.

Românii din Voivodina după al doilea război mondial

După terminarea celui de-al doilea război mondial, pentru românii din Voivodina începe o nouă perioadă, caracterizată prin străduințe și eforturi pentru păstrarea identității naționale și culturale. În primii ani se constată o vie și intensă activitate cultural-artistică, dorință de afirmare în toate domeniile vieții sociale. Un imbold pentru o amplă activitate a fost Congresul reprezentanților români, care s-a ținut la Alibunar în luna mai 1945. Aici s-a adoptat hotărârea de înființare a Uniunii Culturale a Românilor și publicarea săptămânalului *Libertatea*, care-și începe apariția la Vârșeț, în 27 mai 1945.

Uniunea Culturală sprijină și stimulează acțiunile și manifestările culturale, angajându-se pentru afirmarea minorității române în toate domeniile vieții sociale și culturale. În satele românești sporește numărul corurilor, orchestrelor populare, al fanfarelor și al teatrelor de amatori. Apoi U.C.R. luptă pentru combaterea căsătoriilor premature, a analfabetismului și a superstițiilor. În anul 1948 se înființează la Vârșeț Liceul Român Mixt, cu limba de predare română - instituție importantă pentru pregătirea viitoarelor cadre de intelectuali. Un an mai târziu a luat naștere și Teatrul Popular Român, cu sediul la Vârșeț.

În anul 1962 se întemeiază Societatea de Limba Română, având drept scop cultivarea limbii materne în învățământ, presă și alte domenii. De o însemnătate majoră este orientarea Societății spre munca de cercetare științifică, organizarea de reuniuni științifice și simpozioane internaționale (de exemplu, despre relațiile sârbo-române de-a lungul veacurilor). Activitatea editorială a Societății se remarcă prin volumele de *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina* și *Analele S.L.R.*.

Pentru minoritatea română constituie un eveniment de excepție și întemeierea Comunității Românilor din Iugoslavia - organizație social-culturală, întemeiată la Coștei, în noiembrie 1990, cu scopul păstrării identității etnice și culturale, a limbii, obiceiurilor și valorilor spirituale românești.

Se poate afirma că minoritatea română din Voivodina este o prezență vie în viața social-economică, politică și culturală de pe aceste meleaguri, sperând într-o atenție sporită din partea autorităților din România și a fraților de peste Dunăre.

PROF. DR. ION DEJAN
(IUGOSLAVIA)

STADIUL ACTUAL AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC DIN BANATUL IUGOSLAV ȘI ELEMENTUL DEMOGRAFIC

Învățământul elementar în limba română din Banatul iugoslav a cunoscut în decursul istoriei mai multe etape în dezvoltarea sa. Astfel, în urma primului război mondial, din totalul de 84 învățători români care funcționau aici, un număr de 72 învățători au trecut în România, deoarece noul stat iugoslav i-a obligat ca în decursul unui an de zile să-și însușească limba oficială a statului nou creat. Deoarece în școlile elementare românești elevilor le erau predate obiectele de învățământ de către învățători sârbi, ruși sau bulgari, în urma unor îndelungate tratative diplomatice româno-iugoslave, se ajunge la semnarea Convenției școlare din anul 1933, care a început să se aplice abia în anul 1935. Ca urmare a Convenției respective, sosesc din România în Banatul iugoslav aproximativ 60 de învățători români autohtoni, începând să organizeze în mod eficace învățământul românesc din Banatul iugoslav.

Astfel, în baza Convenției sus-amintite, limba de predare în școala elementară va fi limba română, iar cea de stat urmând să se predea din clasa a III-a primară. Conform acestei convenții, constatăm, deci, că în toate așezările locuite de români, unde existau cel puțin 20 de copii ai naționalității noastre, s-au înființat unități școlare. Paralel cu aceasta încep să funcționeze și secțiile cu limba de predare română pe lângă Școala Normală din Vârșeț și primele patru clase pe lângă Liceul din același oraș. Concomitent cu aceasta, sosesc și primii profesori din România, care urmează să predea elevilor din învățământul mediu.

Accentuăm însemnătatea deosebită a creării învățământului mediu în limba română din Banatul iugoslav, pentru dezvoltarea culturii naționalității române, respectiv a identității naționale la românii din Banatul iugoslav. Mai amintim că la nivel superior se va înființa mai târziu, în anul 1952, pe lângă Școala Superioară de Pedagogi din Novi Sad, Catedra de Limbă și Literatură Română, care a fost transferată la Zrenianin, pentru pregătirea cadrelor didactice pentru clasele V-VIII. Precizăm că în anul 1963 se înființează grupa de limbă română pe lângă Catedra de Romanistică a Facultății de Filologie din Belgrad, titularul ei fiind timp îndelungat prof. dr. Radu Flora, unde studiile durau patru ani și erau pregătiți profesori de limbă și literatură română pentru școlile medii. Evidențiem, de asemenea, însemnătatea înființării, în anul 1982, a Catedrei de Limbă și Literatură Română în cadrul Facultății de Filozofie din Novi Sad, unde aproape toate disciplinele de învățământ sunt predate în linba română, funcționând și un lector din România.

La Vârșeț, se pregătesc în prezent, la nivel universitar, viitorii învățători pentru clasele în limba română, cât și educatoare pentru grădinițe.

În momentul de față, constatăm că învățământul elementar în limba română se confruntă cu probleme serioase, din pricina micșorării numărului de elevi care frecventează clasele I-VIII, având ca rezultat negativ pentru naționalitatea noastră desființarea claselor cu limba de predare română. Astfel, dacă analizăm mișcarea demografică a românilor din Banatul iugoslav, o să constatăm că la recensământul efectuat în anul 1921 au existat în Banatul iugoslav 69.078 de români, pe când la ultimul recensământ, care a avut loc în 1991, au fost doar 38.830, de unde rezultă că există o tendință accentuată de scădere a populației românești ca urmare a natalității reduse, a emigrării social-economice și a procesului de asimilare.

Ca urmare a acestui fenomen foarte actual, este firesc ca, din cele 38 de localități în care învățământul se preda în limba română, în anul școlar 1935/36, în momentul de față avem doar 28 de localități cu clase în care se predă limba română. Din acest număr, în prezent doar în 11 localități funcționează învățământul în limba română în toate cele opt clase, pe când în restul localităților învățământul românesc se reduce la clasele I-IV.

Prin cele expuse mai sus, am încercat să înfățișăm pe scurt starea învățământului românesc din Banatul iugoslav. atât din trecut, cât și din momentul de față, accentuând faptul că la populația de etnie românească există o tendință permanentă de scădere a numărului de copii, tendință ai cărei factori determinanți necesită o analiză bine documentată.

LAZĂR PANOV
(IUGOSLAVIA)

NOI, PRINTRE MULȚI ALȚII

Poporul român a apărut de-a lungul veacurilor ca un neam mic, răspândit în zona Carpaților. Totuși, rădăcinile lui le întâlnim și astăzi în zonele vecine. Ați fi surprinși poate să aflați că neamul aromânilor, deși puțin cunoscut de români, este foarte răspândit în multe țări, el făcând cinste poporului român prin obiceiurile și cultura sa.

În continuare, voi face referire la aromânii aflați pe teritoriul Bulgariei, unde se află în jurul a 120 de familii. Îi întâlnim în special în regiunile: Blagoevgrad, Velingrad, Dorcovo, Dupnița, Peștera. Razlog, Răchitovo. Mulți dintre ei sunt oameni realizați, majoritatea având propria afacere, însă cu toții au rămas credincioși neamului din care provin. Ei sunt mândri că sunt aromâni, păstrând cu sfințenie datinile și obiceiurile învățate de la strămoșii lor. Astfel, unul dintre obiceiurile lor este acela că se căsătoresc cu alți aromâni, urmând ca fata să plece la casa băiatului, căruia îi rămâne moștenire întreaga avere a părinților. Copiii lor vor fi botezații după bunici, după o regulă precisă. Astfel, primul născut va purta numele părinților băiatului, iar cel de-al doilea numele părinților fetei. Ei se adună de sărbători cu întreaga familie, iar la aceste reuniuni se vorbește limba aromână.

După cum am mai spus, sunt oameni care țin foarte mult la tradițiile lor, motiv pentru care și-au făcut chiar grupuri muzicale, coruri care cântă la diferite evenimente.

În Peștera există chiar o biserică a aromânilor, ceea ce demonstrează devotamentul lor pentru neam.

Totuși, ca orice minoritate, ei mai întâmpină și greutăți. Pe această cale, doresc să vă fac cunoscute principalele lor probleme, în speranța că cineva îi va ajuta. Una dintre ele, și poate cea mai importantă, este biserica lor din Peștera, care ar avea nevoie să fie renovată și icoanele refăcute.

După cum am mai spus, aromânii se întâlnesc între ei și acum, dar pentru un contact mai strâns s-au organizat în cluburi și doresc să fie sponsorizați de către cei cu posibilități, pentru a putea asigura nu numai întreținerea acestora, dar și pentru a putea organiza Adunările Generale. Ei ar dori să participe la mai multe simpozioane, întâlniri cu aromânii din alte țări, pentru că știu că există și vor să-i cunoască.

Mulți dintre ei au făcut eforturi deosebite și și-au trimis copiii să studieze în România și ar dori ca aceștia să poată beneficia de un program de burse pentru studii postunivesitare în afara țării.

Avântul lor a mers până într-acolo încât, în vara trecută, când a fost reînființat în Sofia un liceu în limba română, și-au trimis copiii să învețe limba română acolo. Însă, oricât de mult ar dori, nu-și pot realiza visul fără ajutorul unor cadre didactice competente să-i învețe pe copii limba română și fără manualele necesare pentru aceasta.

Cam așa stau lucrurile cu aromânii din Bulgaria, care speră că într-o zi toate acestea se vor rezolva.

CRISTIAN CĂPINARU, ELEODOR GHENOIU
(BUCUREŞTI)

O DEPLASARE OFICIALĂ ÎN BULGARIA

În perioada 29.06-10.07.2000 a avut loc vizita în Bulgaria a domnului Viorel Badea, Secretar de Stat al Departamentului pentru Relaţiile cu Românii de peste Hotare(D.R.R.H.). Delegaţia a fost însoţită în zona Vidin de o echipă a TVR Craiova, iar pe tot parcursul călătoriei de o echipă de la radio România Internaţional şi Radio România Actualităţi.

Scopul deplasării a cuprins obiective precise precum: participarea la aniversarea Răscoalei din Valea Timocului, din 28-30 iunie 1876, la care au participat români, bulgari, sârbi şi voluntari ruşi şi în urma căreia 18 sate din jurul Vidinului, dintre care 15 româneşti, au fost arse de către turci, iar 1000 de răsculaţi au fost ucişi, decapitaţi, capetele fiind înfipte în pari în oraşul Vidin; vizitarea localităţilor româneşti din zona Vidin - Timoc, precum şi a celor din dreapta Dunării, de la Arciar până la Silistra, zonă ce nu a mai fost vizitată de oficialităţi române de cca. 60 de ani; vizitarea localităţilor locuite de aromâni, din Bulgaria de Sud (Rumelia): Velingrad, Răchitova, Peştera; inventarierea patrimoniului bisericesc aparţinând comunităţilor româneşti şi întâlniri cu preoţi de origine română, în vederea iniţierii de demersuri pentru slujirea în limba română în satele româneşti, precum şi discuţii cu Ambasadorul României la Sofia, d-l Constantin Grigorie, privind situaţia Liceului Român de la Sofia şi cu d-l Petăr Atanasov, Secretarul Consiliului Naţional pentru Probleme Etnice şi Demografice, privind situaţia minorităţii române şi aromâne din Bulgaria.

Pe tot parcursul vizitei, delegaţia română a fost însoţită de domnul Ivan Alexandrov, preşedintele Asociaţiei Vlahilor din Bulgaria.

Vineri dimineaţa, împreună cu d-l Ilko Ţvetkov, istoric de origine română, a fost vizitată Biserica Sfânta Vineri (secolul XVII), al cărei ctitor este voievodul român Matei Basarab, pictată în stil românesc, după care s-a mers la sediul fostului Consulat român de la Vidin, în prezent sediul Muzeului Regional din Vidin, unde au avut loc convorbiri cu doamna directoare Fionera Filipova, arheolog numismat, în vederea iniţierii unor programe de cercetare comune, româno bulgare.

După amiază, la Casa de cultură a oraşului Vidin a avut loc simpozionul dedicat aniversării răscoalei din Valea Timocului, la care au luat cuvântul domnii Slavi Ianachev, viceprefect de Vidin, (etnic român), care a prezentat mesajul Vicepreşedintelui Bulgariei, d-l Teodor Kavalgiev, istoricul Ghenadi Velcev, muzeograful Neven Iliev, d-l Dimitrie Crăciunovici, preşedintele Mişcării Democratice a Românilor din Serbia, d-l Dumitru Ianev, vicepreşedinte al Consiliului Judeţean Vidin (etnic român), d-l Petăr Atanasov, Secretar al Consiliului Naţional pentru probleme etnice şi demografice al Consiliului de Miniştri bulgar, şi d-l Secretar de Stat Viorel Badea.

Seara, toţi participanţii, cărora li s-a alăturat şi reprezentantul Ambasadei României la Sofia, d-l Consul Ionel Bănică, s-au deplasat la Novo Selo (Satu-Nou), unde au asistat la slujba de pomenire a victimelor răscoalei din Timoc, oficiate de preotul de origine română Emil Dimitrof, adjunct al Mitropolitului Dometian de Vidin şi s-au depus flori la monumentul ridicat pe acest loc. După aceea d-l Secretar de Stat Viorel Badea s-a întâlnit cu dl. Petăr Atanasov, întâlnirea având ca scop precizarea direcţiilor de acţiune comună a celor două structuri guvernamentale în problema minorităţii româneşti din Bulgaria.

Sâmbătă dimineaţa a avut loc la Vidin, în holul hotelului Ninov, o întâlnire cu membrii Comitetului de Conducere al Asociaţiei Vlahilor din Bulgaria (A.V.B.)şi cu reprezentanţii Mişcării

Democrate a Românilor din Serbia, în vederea extinderii colaborării dintre românii din Serbia şi cei din Bulgaria, cu sprijinul D.R.R.H.. Apoi delegaţia s-a deplasat la Smârdan, la monumentul soldaţilor români căzuţi în 1877-78. Cu acest prilej a fost vizitat locul propriu-zis al bătăliei, care încă mai păstrează redutele şi cazematele din acele vremuri.

După amiază delegaţia s-a deplasat în satul Tianuţ, satul natal al preşedintelui A.V.B., Ivan Alexandrov, sat ce are în prezent cca. 300 de locuitori. Biserica satului a fost de curând renovată defectuos, distrugându-se interiorul, slujbele fiind ţinute în slava veche. Apoi s-a mers în satul Cosova, sat ce are în prezent cca 500 de locuitori. Biserica este în ruină, având zidurile crăpate şi nu are preot slujitor. Următorul vizitat a fost satul Răchitniţa (cca. 1200 de locuitori). Biserica este construită în 1938 prin strădaniile preotului român Petre Bârsanu, al cărui fiu Chiril trăieşte şi astăzi. Biserica se află în stare de degradare, fiind vizitată doar în sărbători de către un preot din Bregova.

În aceeaşi zi delegaţia a vizitat oraşul Bregova (cca. 4500 de locuitori români). Biserica este construită la 1865, aflându-se în stare bună, sub păstorirea preotului Liubomir Ţvetkov Gheorghiev, etnic român, slujbele desfăşurându-se sporadic şi în limba română, fiind necesare cărţi de cult româneşti.

Seara delegaţia a sosit în satul Vârf, (care mai are cca.700 de locuitori, faţă de cca.2200 în 1940) aflat pe malul Dunării. Biserica, construită în 1880, are una dintre cele mai frumoase şi bine conservate fresce din zonă, neavând preot propriu, serviciul religios fiind asigurat doar în sărbători de un preot bătrân din Bregova (în slava veche). În urma bombardamentelor din Serbia din 1999, altarul bisericii s-a crăpat din cauza vibraţiilor. A urmat satul Florentin. Biserica satului are 2 preoţi, care slujesc şi în limba română.

Duminică delegaţia s-a deplasat în satul Rabova (cca 650 de locuitori), unde a participat la slujba în limba română celebrată de părintele Valentin Gheorghiev, singurul care slujeşte integral în româneşte. Biserica satului este construită în 1925 şi se află într-o stare avansată de degradare.

La prânz delegaţia a vizitat satul Gumătareţ, unde s-a întâlnit cu d-l D. Ianev, vicepreşedinte al Consiliului Judeţean Vidin, originar din acest sat. De asemenea a fost vizitată biserica cu hramul Sfinţii Petru şi Pavel, construită în 1916, renovată parţial. Preotul satului, Emil Ţenov, este unul dintre puţinii preoţi români care slujeşte de asemenea în limba română. A fost făcută o donaţie de carte constând în Biblii şi cărţi de rugăciune, şi au avut loc convorbiri în vederea sprijinirii renovării complete a bisericii din sat.

A urmat satul Chirimbeg (Pocraina), apoi satul Căpitănuţ (cca. 1000 loc.), unde se află cea mai mare biserică din satele româneşti, similară ca arhitectură cu cea din Calafat. Biserica a fost construită şi pictată în 1889 de către meşteri din Craiova - familia Petrescu. Slujba este ţinută în slavă veche, administratorul bisericii fiind Iordan Becev (român) .

Luni, delegaţia, însoţită de d-l Ivan Alexandrov, preşedintele A.V.B., s-a deplasat în localitatea Arcear (Raţiaria), fosta capitală a Daciei Aureliene. A fost vizitat situl vechiul şantier arheologic, de o mare importanţă, care până acum a fost neglijat de istoriografia şi arheologia românească, precum şi monumentul soldaţilor români căzuţi în războiul din 1877-1878, ridicat în 1907 de către localnici. În localitate există o foarte puţin numeroasă populaţie românească, în schimb păstrându-se limba română la rudarii din sat.

A fost vizitat apoi satul Ciuciani (Stanevo), în care se vorbeşte încă româneşte de către bătrânii satului. Generaţiile sub 50 de ani nu mai vorbesc limba, dar o pot înţelege. Localitatea are cca. 400 de case, din care mai sunt locuite doar 150. Biserica satului, destul de veche, este închisă, slujindu-se foarte rar în ea (numai la Paşti). De asemenea, limba română s-a păstrat la rudari, fiind folosită chiar şi de copiii acestora.

La prânz am ajuns în satul Zlătia, format din două localităţi - Kule-mahala şi Călugăr-mahala. Biserica satului, construită în 1871, are hramul Sfânta Treime şi se află în stare de degradare, fiind prădată în 1992. Limba română este vorbită şi de populaţia de vârstă mai tânără, în localitate aflându-se un ansamblu folcloric de cântece şi dansuri româneşti.

La ora 14.00 delegaţia a vizitat oraşul Kozlodui, în care se află centrala atomoelectrică, oraş în care majoritatea populaţiei este românească, mulţi români din localităţile înconjurătoare lucrând la centrală.

Apoi am ajuns în satul Hârleţ, majoritar românesc (cca.1000 de locuitori). Biserica, relativ veche, este bine întreţinută şi are preot care vine din Kozlodui. Lângă biserică se află un monument al ostaşilor căzuţi în primul război mondial, ale căror nume sunt româneşti în majoritate.

Seara am ajuns la Plevna, trecând prin Rahova - localitate cu populaţie românească, unde se află monumentul ostaşilor români căzuţi în războiul din 1877-1878. În oraşul Plevna se află o importantă comunitate românească, provenită din românii plecaţi din satele înconjurătoare din motive economice.

Marţi dimineaţa am vizitat localitatea Cruşovene (cca.1500 de locuitori, faţă de 4500 în 1940). Biserica este construită la începutul secolului 20, fiind destul de degradată. Slujbele se ţin în slava veche. Există în localitate un ansamblu de dansuri populare româneşti.

La prânz am vizitat localitatea Beşli (Baical). Localitatea are cca. 600 de locuitori, majoritatea bătrâni. Biserica satului este construită în 1860, fiind prădată în 1992. În localitate există o formaţie de dansuri populare româneşti (căluşari). Apoi am mers în localitatea Măgura (Zagrajden) care are cca. 650 de locuitori (faţă de 1750 în 1940, +200 de bulgari). Aici am fost întâmpinaţi de către d-na primar Valeria Radeva, preşedinta filialei locale A.V.B.. În convorbirile purtate s-a subliniat dorinţa de se îmbunătăţi colaborarea cu primăria oraşului Corabia, aflat pe celălalt mal al Dunării, precum şi deschiderea unui punct de trecere vamal cu România în această localitate. Biserica şi şcoala din sat sunt închise.

După masă am trecut prin localitatea Gulianţi, unde oamenii, chiar tinerii vorbesc româneşte. Există o biserică veche, despre care nu am putut afla date suficiente, precum şi un ansamblu folcloric românesc.

Seara delegaţia a ajuns în oraşul Belene, poate una dintre cele mai vii şi reprezentative comunităţi româneşti din Bulgaria. Populaţia oraşului este mixtă, română şi bulgară, comunitatea românească fiind grupată într-un cartier al oraşului şi fiind precizată foarte distinct. Există aici un ansamblu folcloric deosebit. Au avut loc discuţii cu d-l Tudor Petrof, preşedintele filialei A.V.B. din Belene, fiindu-ne prezentat seara un deosebit program artistic, organizat de cântăreţul de muzică populară românească Ilie Uceanov (român).

Numele româneşti sunt încă păstrate, în paralel cu numele oficiale, schimbate sau traduse de către autorităţi în perioada comunistă.

Miercuri delegaţia a ajuns în oraşul Silistra, unde s-a întâlnit cu membri ai filialei A.V.B., d-nii Stefan Stefanov, preşedinte şi Trifon Marcov vicepreşedinte. Comunitatea românească din Silistra cuprinde câtiva importanţi oameni de afaceri, care şi-au manifestat dorinţa de lărgire a schimburilor comerciale şi investiţiilor dintre România şi Bulgaria, prin intermediul comunităţilor româneşti din Bulgaria. S-a insistat asupra înfiinţării unui punct vamal de trecere Silistra-Călăraşi, precum şi organizarea unei întâlniri a oamenilor de afaceri de origine română din Bulgaria cu instituţii şi oameni de afaceri din România, iniţiativă care ar încuraja şi susţine minoritatea românească din Bulgaria.

Joi, de la Silistra delegaţia s-a deplasat în Sudul Bulgariei, în zona Velingrad - Peştera, locuită de aromâni. În localitatea Velingrad ne-am întâlnit cu d-l Toma Kiurcev, preşedintele Suţeatăi Aromâne din Bulgaria, d-ra Desislava Semerdjieva, preşedinta Asociaţiei Tinerilor Aromâni din Bulgaria, precum şi cu membri ai filialei A.V.B. Velingrad (d-l Vasile Ianachiev - preşedinte, om de afaceri). A fost reiterată problema Liceului Românesc din Sofia, oamenii de afaceri locali oferindu-se să contribuie la renovarea clădirii, în condiţiile în care ea revine din nou în folosinţa comunităţii româneşti. De asemenea, odată cu vizitarea Centrului de Cultură Aromână din Velingrad, s-a solicitat reînfiinţarea la Sofia a Institutului Român, instituţie de prestigiu ce a funcţionat până în 1947, precum şi necesitatea înfiinţării unui centru cultural românesc la Sofia.

Vineri delegaţia s-a deplasat în oraşul Răchitova, în care mai trăiesc cca. 53 de familii de aromâni. Aici au avut loc întâlnirii cu membrii filialei Suţeatăi Aromâne, conduse de d-l Nicola Ianev,

de asemenea conducătorul Ansamblului folcloric al aromânilor din localitate, care a solicitat sprijinul D.R.R.H. pentru dotarea cu aparatură audio de specialitate pentru acest ansamblu.

La ora 12.00 delegația s-a deplasat în orașul Peștera, unde s-a întâlnit cu membrii ai filialei A.V.B., al cărei președinte este d-l Tașo Gheorghiev Ticov - medic. Orașul are cca 150 de familii aromâne și păstrează o biserică numită Biserica Vlahă, ctitorie a aromânilor. Au fost solicitate cărți pentru învățământul primar, abecedare aromâne (ale lui Hristu Cândroveanu), dicționare român-aromân (Matilda Caragiu), precum și sprijin în inițiativa de a deschide o școală aromână particulară.

Seara, delegația s-a îndreptat spre Sofia, unde, la Ambasada României, au avut loc convorbiri cu d-l Ambasador Constantin Grigorie și dl. Consul Ionel Bănică.

Apoi d-l Secretar de Stat Viorel Badea, însoțit de d-l Ambasador Constantin Grigorie s-au întâlnit cu dl. Petăr Atanasov, Secretar al Consiliului Național pentru Probleme Etnice și Demografice de pe lângă Guvernul bulgar, în vederea discutării unor aspecte apărute cu privire la transferul clădirii Liceului român din Sofia din proprietatea Ministerului de Justiție Bulgar la Ministerul Învățământului. De asemenea, s-au discutat aspecte ale colaborării viitoare dintre cele două Guverne în problema minorităților naționale.

Sâmbătă d-l Secretar de Stat Viorel Badea, însoțit de delegația D.R.R.H. și delegația Radio România, s-a întâlnit cu d-l Ambasador Constantin Grigorie și d-l Consul Ionel Bănică, pentru discutarea problemelor apărute de-a lungul parcursului urmat, subliniindu-se principalele direcții de acțiune comună în viitorul apropiat, axate în principal pe Școală și Biserică.

La prânz delegația s-a întâlnit cu Părintele Nelușu Oprea, parohul bisericii române "Sfânta Treime" din Sofia, împreună cu care am participat la o slujbă de botez a unui nou născut de origine română, oficiată în biserica românească. Seara delegația s-a reîntors la Vidin.

Duminică delegația s-a deplasat la Rabova, unde a participat la slujba în limba română ținută de părintele Valentin Gheorghiev.

La ora 12.00 am vizitat localitatea Gâmzova, cu cca. 1800 de locuitori (majoritar românească), unde am întâlnit membrii ai filialei A.V.B.. La discuții au participat și d-nul profesor (pensionar) Simion Nicov, care alături de soția sa, d-na Olga Nicova, se ocupă de ansamblul de dansuri populare al satului. Aceștia au lansat ideea înființării unei școli particulare, oferind una din camerele locuinței proprii pentru acest scop. De asemenea s-a discutat posibilitatea înființării unei fundații cu caracter profesional, care să reunească profesorii de origine română din Bulgaria.

Satul are 2 biserici, dintre care cea mai nouă este construită în 1930, cea veche fiind închisă. Slujba în limba slavă veche.

La ora 14.00 delegația s-a întâlnit la Vidin cu reprezentanții nou înființatei organizații de tineret a A.V.B., condusă de d-ra Iveta Videnova, proaspătă absolventă a Facultății de Relații Economice Internaționale a Universități București.

Luni dimineața a avut loc întâlnirea cu conducerea reunită a A.V.B. pentru discutarea rezultatelor vizitei, precum și a stabilirii unui calendar de acțiuni comune propuse de A.V.B.. La discuție au participat d-l Slavi Ianachev, viceprefect de Vidin și d-l Dumitru Ianev, vicepreședintele Consiliului Municipal Vidin (etnici români). S-au discutat detalii organizatorice al Festivalului de Cântece și Dansuri Vlahe - VIDIN 2000, care urmează să fie susținut financiar de D.R.R.H., precum și organizarea publicației A.V.B. - *"Timpul - BPEME"*.

Oficialitățile prezente au solicitat inițierea de demersuri comune pe lângă Guvernele bulgar și român în vederea redeschiderii Consulatului Român de la Vidin, precum și a unui Centru Cultural Român la Vidin.

De asemenea s-a insistat ca în problema burselor acordate de către Statul român, oferta acestuia să fie direcționată strategic, către domeniile de interes pe termen lung, cum ar fi domeniile umaniste, filologie, jurnalistică, teologia, istoria etc., evitându-se inflația de medici stomatologi și specialiști în relații economice internaționale, opțiunile cele mai des solicitate.

S-a solicitat, de asemenea, sprijinul pentru înnoirea fondului destul de modest de carte românească aflat la Biblioteca Municipală din Vidin, dorindu-se mai multă literatură și carte de specialitate în limba română.

Seara delegația a părăsit orașul Vidin, reîntorcându-se în țară.

ELVIS TOCI
(ALBANIA)

HISTORIA AROMÂNILOR DIN ALBANIA

Printre minoritățile lumii balkanice figurează și aromânii sau vlahii Albaniei. Starea lor este mai puțin cunoscută în Balcan, bazat pe politica ce a fost aplicată mai ales în ultimii 50 de ani.

Dar în ultimii ani populația aromânilor din Albania s-a organizat și face parte din mișcarea civilă a comunităților care trăiesc în Albania.

În Albania sunt aproximativ 350.000-400.000 de aromâni, dar pentru un număr corect este greu de spus.

Aromânii din Albania au status cultural, sprijinit în mod moral de statul albanez, dar fără să fie sprijinit material și fără să aibă un status de o minoritate națională.

În ultimul an, aromânii din Albania au înființat biserica lor în dialectul aromân, școala în limba lor și sunt pe cale de a înființa grădiniță în dialectul aromân / română.

Această mișcare este o dorință a comunității aromâne și este suportată și din statul nostru de origine, România.

Legătura noastră cu România și romanitatea în general este mai evidentă mai ales în ultimii ani, când România are un interes mai mare pentru românii din afara țării.

Objectivele noastre ca o comunitate etnică sunt:

1- Să obținem status de minoritate națională în Albania.
2- Să deschidem școli în zonele locuite de aromâni, prin drepturile cunoscute de minoritate.
3- Să fie cunoscută în mod oficial biserica în limba noastră.

Projecte sprijinite de statul român:

1- Înființarea Fundației Culturale a Aromânilor din Albania (Project finanțat de Departamentul pentru Românii de peste hotare)
2- Înființarea grădiniței de Copii aromâni (Ministerul Economiei)
3- Publicarea ziarului *Frăția* (Departamentul pentru Românii de peste hotare)

Projecte care ar putea să fie finanțate:

1- Înființarea Liceului în limba română care a fost până în anul 1930
2- Deschiderea la Muzeul Național a pavionului Aromânilor din Albania
3- Sprijinirea școlii din Diviaca, unde învață 70 de copii.

DIONISIE PAPAȚAFA
(MACEDONIA)

SITUAȚIA ACTUALĂ A AROMÂNILOR DIN GRECIA

În anul 1946 eu mă găseam în Grecia. Trăiam în comuna Cupa, din Meglenia, unde am fost şi învăţător la şcoala primară română de acolo, până când şcolile române din Grecia au fost închise de guvernul grecesc în anul 1945. Nu mult după închiderea şcolilor, guvernul grecesc a început să prigonească personalul didactic aromân din Grecia, dar nu numai personalul didactic, ci şi anumiţi români care erau mai de seamă. Mulţi dintre noi au fost exilaţi în insulele greceşti, unde au fost persecutaţi şi torturaţi pe toate căile şi cu toate mijloacele. Eu, care mă găseam în apropierea frontierei cu Iugoslavia de atunci (azi Macedonia), am trecut graniţa cu întreaga familie, în noaptea 15 august 1946, şi m-am stabilit aici, unde mă aflu şi acum.

Guvernul grec, după cum se ştie, a subscris şi el la Convenţia Internaţională cu privire la drepturile omului şi minorităţilor. Altceva este dacă convenţia ar fi respectată şi cum este respectată. În urma convenţiei, ca să se respecte drepturile minoritarilor, au dat dreptul să se formeze câteva asociaţii aromâneşti în anumite oraşe. Aromânii se adună de mai multe ori în birourile asociaţiilor ca să vorbească între ei, dar acolo vorbesc în greceşte, pentru că, după pseudo-istoria grecească, aromânii sunt greci latinizaţi, neavând nimic în comun cu celelalte popoare din Europa. Nu apare nici un jurnal în limba română, nici în aromână. Bineînţeles că nici nu poate fi vorba de înfiinţare de şcoli în care să se predea limba maternă. Câteodată apar nişte texte cu litere greceşti în limba aromână. Am avut ocazia să văd astfel de texte, care nu au în realitate nici un fel de valoare literară sau ştiinţifică. Singuri, aromânii din Grecia nu se arată destul de îngrijoraţi că limba lor maternă este pe cale de dispariţie. Cei care conduc organizaţiile sunt aromâni grecomani. Am avut contact cu mulţi preşedinţi de astfel de organizaţii şi am stat de vorbă cu ei. De exemplu, o astfel de convorbire am avut cu Domnul Profesor Fotos Chilipiris, care predă la Univesitatea din Salonic. El este din Meglenia, singurul sat aromân din Meglenia (celelalte sate din împrejurimi vorbesc în graiul meglenit aşa cum vorbesc eu acasă), şi l-am întrebat, între altele, ce fac ei ca limba să nu fie pierdută; am fost surprins de răspunsul său: „Şi ce dacă pierdem limba? Limba nu are vreo însemnătate pentru noi". El nu era conştient că dacă un popor îşi pierde limba sa maternă, atunci îşi pierde identitatea şi nu mai există ca popor distinct. Am încercat să-l lămuresc dar nu am reuşit şi l-am lăsat în pace. Mi-a spus că acolo ei au dreptul la folclor, echipele lor călătoresc prin sate, cântă cântece populare şi joacă jocuri populare. Acestea sunt drepturile pe care le au ca minoritari. La fel am avut ocazia să vorbesc şi cu preşedintele din Ianina şi cu mulţi alţii cu care am avut ocazia să mă întâlnesc, dar am căpătat aceleaşi răspunsuri aproape de la toţi. Din aceste convorbiri am tras concluzia că aromânii de acolo, ori că nu s-au deşteptat încă asupra asimilării lor din partea grecilor, ori că sunt grecomani\fanatici, se socotesc greci şi mai că nici nu vor să audă de limba lor maternă. Dar poate fi şi faptul că guvernul grec nu le dă dreptul să înveţe în limba lor maternă.

După revoluția care a avut loc în Grecia între anii 1946–1948, guvernul grecesc a întrebuințat o altă metodă pentru asimilarea tuturor minorităților din Grecia, nu numai pentru aromâni. Iată despre ce este vorba: guvernul grecesc, după ce a constatat că nu va reuși asimilarea forțată, prin teroare și tot felul de torturi, a recurs la o metodă împăciuitoare. Mai întâi au lăsat maltratările la o parte și au spus minorităților că „până acum au greșit” și de acum încolo fiecare din popor poate să vorbească în orice limbă dorește. În felul acesta popoarele minoritare din Grecia, nefiind conștiente de ceea ce se va întâmpla, au căpătat o oarecare simpatie față de greci. După cele de mai sus, Guvernul grecesc a emis o lege, obligatorie, prin care toți copiii mici, de la vârsta de trei ani, să fie aduși în fiecare zi la grădinițele de copii mici, întradins înființate, și acolo să stea de la ora șapte dimineața până la ora opt seara. Acolo învățătorii și învățătoarele le vorbesc copiilor numai în limba greacă, iar seara, când vine acasă, copilul este obosit și se culcă. În felul acesta copilul este izolat de părinți *de facto* și nu are când să vorbească limba maternă. Bineînțeles că sunt și excepții. Toate cheltuielile sunt în sarcina statului și copilul frecventează școala gratis. Părinții care nu aduc copiii la școală, conform legii, sunt aspru pedepsiți și amendați. Copiii merg în aceste grădinițe până încep să meargă la școala primară, unde procesul de asimilare continuă de la sine, pentru că ei învață numai în grecește.

Pe de altă parte, părinții sunt chemați la școală și sunt sfătuiți că este bine ca acasă să vorbească în grecește, pentru a le fi mai ușor copiilor la școală. Cea mai mare dintre părinți, nepricepuți, nu înțeleg șiretenia grecească și ascultă. Aceasta, după mine, este metoda cea mai reușită de asimilare a minorităților în Grecia.

Această metodă se aplică de mai bine de 30 de ani și totul este planificat pe o perioadă lungă de timp, pentru a se impune fără gălăgie și sigur. Deci copilul când începe să frecventeze școala primară este obișnuit să vorbească limba greacă și-i este mai ușor să vorbească în grecește decât în limba lui maternă, chiar dacă o știe.

Am avut ocazia să vorbesc cu rude de ale mele care trăiesc în Grecia, flăcăi mari, din familii curat aromânești, care nu știu să vorbească deloc limba lor maternă; vorbesc numai grecește.

Acum, când acest proces de asimilare nu este terminat încă, grecii spun că la ei toți sunt greci și nu există nici un fel de minorități în Grecia.

De altfel eu nu am voie să mă duc în Grecia, pentru că nu îmi dau viză; dar nu-i dau voie nici nepotului meu, care are 20 de ani și este născut aici, numai pentru că poartă numele de Papațapa.

Iată până unde au ajuns șireteniile grecești. Nu știu ce e de făcut ca să se oprească acest proces de asimilare a minorităților!

VASILE VASILE
(BUCUREŞTI)

PATRIMONIUL SPIRITUAL ROMÂNESC DE LA MUNTELE ATHOS

Devenit încă din timpul marilor împăraţi ai Bizanţului, Constantin, Justinian, Teodosie, Paleologi şi Comneni, un puternc centru al vieţii şi spiritualităţii creştine, Athosul devine prin Sf. Athanasie un element de referinţă al isihasmului, iar după căderea Constantinopolului (1453), principalul bastion al Ortodoxiei. Autoritatea lui era deja recunoscută din timpul marilor reprezentanţi ai isihasmului creştin, Sf. Athanasie, Sf. Grigorie Palama, Sf. Nifon – fost patriarh al Constantinopolului, Sf. Pavel de la Xiropotamu şi ai celorlalţi sfinţi şi ctitori ai impunătoarelor mănăstiri: Marea Lavră, Vatoped, Protaton, Xiropotamu, Dohiariu, Zografu, Sf. Pavel, Grigoriu, Dionisiu, Esfigmenu, Constamonitu, Hilandar, Pantocrator etc. Organizarea vieţii monahale este dublată de puternice şcoli de viaţă duhovnicească, de teologie, de caligrafie, de pictură, precum cea cretană a lui Teofan Cretanul sau cea muzicală a Sf. Ioan Cucuzel.

În timp, acest pământ binecuvântat şi patronat de Maica Domnului, situat între mare şi cer, devine depozitarul a nenumărate sfinte moaşte şi odoare preţioase, a unor icoane făcătoare de minuni şi locul unde timpul pare încremenit, tezaurul patristic al spiritualităţii creştine fiind păstrat nealterat (tipic, cărţi de cult, icoane, tradiţia vieţii de obşte, muzică liturgică). Este locul unde forţa duhovnicească a rugăciunii, cu treptele ei (rugăciune a limbii, a minţii şi a inimii) este mai puternică decât oriunde pe pământ, acatistul fiind considerat de un bătrân schimonah din Athos o "roată heruvică de cântec şi smerenie", care "suie, suie mereu" (1) – cum consemna un strălucit reprezentant al isihasmului românesc, ieroschimonahul Daniil (Sandu) Tudor.

Considerat din primele secole creştine "Grădina Maicii Domnului", Athosul este dominat de cultul Sfintei Fecioare: din cele aproximativ 300 de biserici şi paraclise, circa 100 sunt închinate sărbătorilor Născătoarei de Dumnezeu. Fiecare mănăstire îşi are propria icoană a Maicii Domnului făcătoare de minuni, cele mai celebre fiind *Portaitisa* de la Iviron, *Cucuzelisa* de la Marea Lavră, *Grigorusa*, *Triherusa*, *Paraclesis*, *Panaghia*, *Galactotrofusa*, *Hodighitria*, *Gorgoepicoos* (Grabnic-ajutătoarea) ş.a.m.d.

Toate cele 20 de mănăstiri, la care se adaugă schiturile şi chiliile dependente, sunt străjuite de maiestuosul vârf Athon (2033 m) şi de bisericuţa de aici, cu hramul "Schimbarea la Faţă", în jurul căreia se adună anual, la hram, o mare de oameni, monahi şi mireni, participanţi la inedita priveghere începută odată cu înserarea şi terminată a doua zi spre prânz.

Aşa cum am arătat în detalii cu altă ocazie (2), tradiţa a devenit aşa de puternică în aşezămintele monastice athonite, care se conduc şi astăzi după ora bizantină, cea care guvernează viaţa liturgică în formele ei cele mai complexe şi mai apropiate de tradiţie.

Dezastrele produse de piraţi sau de cruciaţi nu au clintit aceste tradiţii, în ciuda pagubelor vitale care atentau la însăşi fiinţa vieţii monastice de aici. Nici bizantinii şi nici grecii nu mai puteau ajuta cu nimic refacerea şi întreţinerea mănăstirilor arse din temelii, ei înşişi fiind sufocaţi de oprimarea otomană.

În aceste condiţii răspunderea reconstruirii, uneori din temelii, a aşrzămintelor monastice athonite şi a întreţinerii lor, şi-o asumă românii din ambele principate, consideraţi adevăraţi ctitori şi continuatori ai împăraţilor bizantini. Voievozii valahi şi moldoveni vor reconstrui, repara sau întreţine biserici, turnuri de apărare, mănăstiri, chilii, arsenale, şi vor dota bisericile cu odoare preţioase şi cu cărţi de cult. Adunate în timp, ele vor alcătui un patrimoniu inestimabil al Ortodoxiei. "Nici un popor nu a făcut pentru Athos atât cât au făcut românii" – afirma încă în secolul trecut, într-unul din cele două volume consacrate istoriei Athosului, Porfir Uspenski.

Din păcate, acest patrimoniu de spiritualitate nu este cunoscut şi valorificat la dimensiunile sale, chiar dacă despre Athos au scris condeie autorizate de talia lui Nicolae Iorga, Marcu Beza, Badea Cireşanu, Veniamin Pocitan, Constantin Erbiceanu, Paisie Lambru, Teodor Bodogae, Virgil Cândea, Petre Năsturel, Virgil Cazacu etc.

Puţini români ştiu că Mănăstirea Zografu este străjuită la intrarea în biserică de portretele votive ale marilor voievozi Ştefan cel Mare, Alexandru Lăpuşneanul, Vasile Lupu şi Antioh Cantemir. Se ştie despre Alexandru Lăpuşneanu că a ucis 47 de boieri şi că ar fi autorul sloganului "Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreau", dar nu şi faptul că numele lui şi al domniţei Ruxandra sunt pomenite la slujbele săvârşite în ctitoria sa, una dintre cele mai somptuoase biserici din Sfântul Munte – Dohiariu. Retru Rareş îşi veghează ctitoria de la Caracalu, unde secrede că a intrat în monahism, iar pe sub portretul lui Neagoe Basarab şi al Patriarhului Constantinopolului, Nifon, devenit ulterior mitropolit al Ţării Româneşti şi care astăzi este pomenit ca sfânt (moaştele sale s-au aflat şi la Curtea de Argeş), se intră la Dionisiu. Mihai Viteazul reconstruieşte Simonpetra, un adevărat cuib de vulturi al călugărilor athoniţi. Daniile voievodului muntean Nicolae Alexandru Basarab au făcut posibilă supravieţuirea Cutlumuşului, lavra Ţării Româneşti, iar ale lui Ştefan cel Mare au asigurat viaţa prosperă a Mănăstirii Grigoriu. Xenofontul a fost considerat o lungă perioadă de timp ctitorie românească, fiindcă a fost salvat de la ruină de voievozii români, Xiropotamu are în arhiva sa peste 1.000 de documente româneşti. La Dionisiu se află sicriul de argint cu o parte din moaştele Sf. Nifon, donat de Neagoe Basarab, iar la Dohiariu îşi doarme somnul de veci mitropolitul Moldovei, Theofan, retras aici încă din timpul vieţii. Din pereţii Esfigmenului străjuieşte marele ierarh cărturar Veniamin Costache, ş.a.m.d.

Şederea la Athos, la Sf. Ilie, a viitorului stareţ al Dragomirnei, Neamţului şi Secului, Sf. Paisie Velicikovski, îi va permite o revigorare a vieţii monastice româneşti, ucrainiene şi ruseşti şi a isihasmului în general, ca şi o consolidare a întoarcerii la izvoarele patristice.

Patrie a Ortodoxiei, Athosul a devenit în timp punctul de intersectare a culturilor sud-est europene, aici întâlnindu-se monahi de cele mai diverse naţionalităţi, cae au ales calea ascezei şi măsurarea trecerii timpului cu bobiţele mătăniilor: greci, macedoneni, georgieni, ruşi, ucraineni, bulgari, sârbi, albanezi şi nu în ultimul rând români. În prezent, naţionalităţile athonite au sporit cu călugări francezi, germani, austrieci, evrei ş.a.

Puternica viaţă de cult care domină "Grădina Maicii Domnului" a fost şi este dublată de o puternică şi prestantă activitate cărturărească. Bibliotecile mănăstirilor athonite sunt astăzi depozitarele unor fonduri în mare parte necunoscute, ascunzând în rafturile lor valori apte să completeze istoria multor ţări sud-est europene. Aici se poate găsi ediţia din 1486 a operelor lui Homer, ediţia tipărită în 1499 a lui Vlastares, *Liturghierul* tipărit în 1536, *Penticostarul* din 1567 sau *Psaltirea* din 1586, şi exemplele ar putea continua.

Românii nu au fost numai beneficiarii acestei vieţi spirituale oferite de cea mai importantă vatră de cultură bizantină de după căderea Constantinopolului. Ei vor contribui din plin la sporirea celor mai înalte şcoli de devenire creştină. Investigarea documentelor depozitate în mănăstirile athonite relevă nenumăraţi *vlahi*, porecliţi astfel de greci, renumiţi făuritori de valori spirituale.

Este drept că dorinţa de a avea ei înşişi un lăcaş de închinăciune vine să se împlinească destul de târziu, în secolele voievozilor amintiţi naţionalitatea fiind total subordonată religiei ortodoxe. De aceea contribuţiile cărturăreşti ale românilor sunt greu de decelat, ele îmbrăcând limba greacă. În trecere trebuie subliniat faptul că şcolile de pictură sau de cântări din ţara noastră întreţin puternice legături cu cele athonite. Este suficient să ne gândim la şcoala de la Neamţ sau de la Putna, unde circulă şi azi valori athonite şi care au furnizat Sfântului Munte valori perene.

În secolul al XIX-lea visul românilor risipiţi prin diferite mănăstiri athonite capătă concreteţe prin construirea schitului românesc Prodromul, dependent de Marea Lavră, întemeiată de Sf. Athanasie. Aici, la Prodromul, va înflori o puternică şcoală de cărturărie în limba română, ctitorilor schitului, Nifon şi Nectarie, veniţi de la Mănăstirea Horaiţa, adăugându-li-se cel ce va deveni "al doilea Cucuzel", schimonahul adormit întru Domnul acum un secol, Nectarie Vlahul, născut la Huşi şi şcolit în catedrala episcopală de arhiereul Sofronie Miclescu, sub a cărui oblăduire mitropolitană se va înălţa superba biserică românească având printre odoarele cele mai de preţ o altă icoană celebră făcătoare de minuni a Maicii Domnului, numită după hramul bisericii, *Prodromiţa*. Un rol însemnat vor avea schitul Lacu, dependent de Mănăstirea Sf. Pavel, chilia Sf. Gheorghe-Colciu, dependentă de Vatoped şi stăreţită de cel mai în vârstă monah athonit, părintele Dionisie Ignat, din Vornicenii Botoşanilor, chilia Sf. Ipatie, dependentă tot de Vatoped, chiliile de la Careia etc.

Cred că biblioteca schitului Prodromul, gospodărită de un cărturar de talia protosinghelului Petroniu Tănase, trecut prin mănăstirile Sihăstria şi Slatina, ucenic al părintelui Cleopa, este cea în care se găsesc cele mai reprezentative cărţi din trecutul cultural românesc. Trebuie relevată şi dragostea de ţară a românilor "înstrăinaţi" în aşezămintele athonite, care pomenesc la slujbele lor "sfântul locaş, Muntele acesta, ţara aceasta", dar şi "Ţara noastră", au pus tricolorul ca fundal al unor icoane şi oficiază slujbele în limba natală. Această tradiţie a oficierii

serviciilor liturgice în limba natală a determinat o dotare corespunzătoare cu cărțile de cântări tipărite în țară și cu manuscrise deosebit de prețioase, ceea ce a permis circulația cântărilor în limba română – realizate în ambele Principate sau în mănăstiri din Athos – și în mănăstirile din țară, și în lăcașurile athonite. Iosif și Visarion de la Neamț, Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu, George Ucenescu, Varlaam Barancescu, Ghelasie Basarabeanu, Iosif Naniescu etc. sunt prezenți în așezămintele monastice românești și grecești athonite cu creațiile lor.

În mănăstirea în care a răsunat glasul Sf. Ioan Cucuzel se păstrează primul *Anastasimatar*, cu note muzicale, în limba română, cunoscut până în prezent, datorat lui Mihalache Moldo-vlahul, figură ilustră a muzicii practicate în Biserica Ortodoxă. El se adaugă manuscriselor grecești în care apare creația lui Ionașcu Vlahul, a lui Calist Vlahul, a lui Ioniță Psaltul și Vlahul, Vlatiru Vlahul, a lui Damian Vatopedinul, dascăl și protopsalt al Moldo-Vlahiei, autor al unui *Mathimatar* (1679) și al unui *Stihirar* (1680), Ioan Vlahul, Mihai Moldovitu, unii dintre ei prezentați și în prestigiosul catalog alcătuit de Gregorios Stathis. Așa cum arătam în recenzia tomului al treilea al catalogului (3), tipărit recent la Athena, așteptăm cu interes celelalte patru volume promise, care ne vor ajuta în inventarierea măcar a psalților athoniți, dacă nu și a creațiilor lor. Pentru că bizantinologul grec ne-a declarat că nu se poate ocupa și de întregul fond românesc de manuscrise muzicale, mai ales că ele sunt scrise cu litere chirilice, rămâne obligația specialiștilor noștri să investigheze bogatele fonduri athonite, pentru a găsi reprezentanți de marcă ai muzicii psaltice care și-au notat creațiile și despre care nu știm până în prezent nimic: Gherontie Protopsaltul, Macarie Lăcanu, Ignatie Ieroschidiaconul etc.

Remarcabilă ni se pare deschiderea ecumenică a creației lui Nectarie Vlahul (4), numit de greci "protopsaltul protopsalților", ce își alcătuiește "facerile" sale în limba română, în limba greacă și în limba bulgară.

Aceste valori se adaugă la cele vechi, ce prezintă un interes sporit pentru specialiștii români care urmăresc îndelungatul și complexul proces de "românire" a cântărilor bisericești. Acest proces a avut un aport mult mai important decât se afirmă, în formarea lmbii literare. Cercetarea amănunțită a acestor vechi codice poate aduce multe noutăți pentru istoria muzicii bizantine și pentru spiritualitatea ortodoxă sud-est europeană și românească. Ar fi interesant de găsit drumul *Lecționarului evanghelic* placat în aur, cu notație ecfonetică, datat în secolele X-XI, dăruit de Mircea Ciobanu și de soția sa, Doamna Chiajna, Mănăstirii Dionisiu, sau al celui dintr-o perioadă apropiată, donat Marii Lavre de Matei Basarab și de Elena Doamna, reprezentați pe coperta lui închinând biserica Sf. Mihail al Sardelor. *Lecționarul evanghelic* pe pergament de la Protaton, din secolul al XII-lea, sau cel de la Hilandar, din secolele XIII-XIV, pot aduce noi confirmări variantei de transcriere propusă de Grigore Panțiru și acceptată astăzi de majoritatea bizantinologilor occidentali. *Papadichiile* scrise de David Raidestinos (1433), de Manuil Hrisafi (1458), de Balasie (1670), *Stihirarul* de la Dionisiu din 1445, *Anastasimatarul* de la Xenofont din1671, *Antologia* din 1670 a lui Ghermanos al Noilor Patre și multe alte manuscrise muzicale athonite ne pot oferi date necesare pentru explicarea apariției meteorice a școlii de la mănăstirea Putna și a soartei ei în veacurile postștefaniene, ca și multe alte elemente pentru reconstituirea evoluției spiritualității ortodoxe și românești. Nu este lipsită de importanță studierea polihronioanelor imortalizate de asemenea manuscrise și care constituie adevărate răspunsuri la eforturile voievozilor moldoveni și munteni pentru înflorirea vieții monastice athonite. Vom putea obține noi dovezi pentru ceea ce Grigore Nandriș numea foarte inspirat: "o fericită fuziune de autohtonism și universalitate".

NOTE:

1.Ieroschimonahul Daniil Tudor (Sandu Tudor), *Acatiste*, ediție îngrijită de Alexandru Dimcea, Asociația filantropică-medicală creștină "Christiana", București, 1999, p. 77.

2. Vasile Vasile, *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, vol. I, Ed. Interprint, București, 1997, pp. 239-258.

3. Vasile Vasile, "Manuscrisele de muzică bizantină din Muntele Athos, tom III de Gregorios Stathis", în *Muzica* (București), anul IX, serie nouă, nr. 2 (34), aprilie-iunie 1998, pp. 153-157.

4. Vasile Vasile, "Nectarie Vlahul – Protopsaltul Muntelui Athos. Centenar", în *Muzica* (București), anul X, serie nouă, nr. 2 (38), aprilie-iunie 1999, pp. 106-124.

5. Grigore Nandriș, *Umanismul picturii murale postbizantine din estul Europei*, traducere și note de Anca Vasiliu, introducere de Alex. Busuioceanu, Editura Meridiane, București, 1985, vol. II, p. 165.

ADDENDA

MUGUR VASILIU
SECRETAR DE STAT
(GUVERNUL ROMÂNIEI
DEPARTAMENTUL PENTRU RELAȚIILE
CU ROMÂNII DE PESTE HOTARE - 1998)

ZECE PROGRAME
PENTRU INSTITUȚIONALIZAREA STRATEGIILOR DE PĂSTRARE A IDENTITĂȚII NAȚIONALE

"Noi atâta învățăm: că suntem mai deștepți decât toate neamurile din jurul nostru. Creșterea în demnitatea personală și națională izvorâtă din conștiință creației și a adevăratei clădiri, asta ne lipsește cu desăvârșire. De aceea mândria noastră de rasă și de stat e mai degrabă un fel de fudulie țigănească, lipsită de siguranță lăuntrică, și gata să se spulbere la prima măsurare reală cu un adversar bine înțepenit pe picioarele lui".

Nae Ionescu

Precaritatea granițelor în zilele noastre ne obligă să regândim atât rostul lor, cât și relația dintre Stat și Neam. Neamurile nu sunt o existență întâmplătoare și nici o adunătură conjuncturală de oameni, cum sunt astăzi definite statele, în confuzia care se face între neamuri și state, între cetățenie și naționalitate. La Judecata de Apoi se vor prezenta Neamurile, ceea ce înseamnă că ele sunt Creație divină, iar rostul lor transcende această lume. Fără această concepție a Neamurilor ele nu au rost, nu au justificare și existența lor este aleatorie, ca și dispariția lor.

Chiar și doar istoric vorbind, neamurile au precedat statele, atât cele moderne, cât și cele mai vechi. Fiecare stat este o apariție istorică, apariția lui poate fi fixată în timp, cu mai multă sau mai puțină precizie și au apărut din dorința neamului de a se organiza mai bine *pentru a se păstra ca neam.*

Deci, statul este doar un instrument administrativ al unei națiuni (nu vorbim aici de colonii sau foste colonii, precum cele două Americi), și are rolul strict de a sluji la păstrarea identității neamului care l-a creat ca instrument.

Dacă n-ar fi așa atunci țările ar putea fi conduse de oricine și înglobate în orice. *Chiar dacă conceptul de națiune se spune că este nou, neamurile au existat în toate timpurile, sub toate imperiile, care imperii chiar din această cauză nu au putut rezista, fiind împotriva firii.*

Conducătorii României, oricare ar fi ei, trebuie să reprezinte interesele națiunii române, care interese se referă la persistența, în cele mai bune condițiuni, a acestui neam, la păstrarea ființei materiale, dar și *spirituale,* altfel, dacă totul s-ar reduce la o gestionare eficientă a bogățiilor, atunci *națiunea română ar putea aduce manageri străini, mai pricepuți, după modelul echipelor de fotbal.*

Orice conducători va avea statul român ei nu vor fi investiții în funcție pentru că sunt tehnicieni, specialiști în sine, ci vor fi investiți în funcție în calitatea lor de aleși ai națiunii române pentru o bună administrare a ei, iar națiunea prin ei dă seama în lume de geniul ei de autogestionare. Dacă cei aleși să gestioneze nu ar putea înțelege că sunt acolo în calitate de români, în primul rând, și apoi în calitate de oameni pricepuți, statul român nu are avea nici o șansă să dureze și în fond nici nu și-ar justifica existența.

De aceea statul are atâta valoare câtă organizare aduce unei națiuni, sau, cum spunea Nae Ionescu: "...o graniță nu se măsoară pe pământ, ci pe puterea de expansiune a duhului creator și organizator al nației."

România, în fond, nu este decât un accident istoric; putea să fie cât Doljul, sau cât Brazilia, încă mai poate să fie cât oricare din ele. Neamul, însă, este Creație, și dăm seama fiecare pentru fiecare și

pentru că neamul transcende statul, acesta din urmă trebuie să dea seamă pentru *toți conaționali*, indiferent unde se vor fi aflând ei.

Dar despre ce vorbim? Iată: în lumea dinafara granițelor noastre, în afară de N.A.T.O., de C.E., de F.M.I. se mai află și 12 milioane de români. Și acest număr, ca și statul român actual, este aproximativ. Pentru că în unele țări, mai depărtate, nu există evidențe stricte și nici un efort al românilor trăitori acolo de a trece ca români, iar în altele, în cele din jur, numărul românilor este mult, mult diminuat din motive politice. Dar chiar și acceptând acest număr minim de români pretutindenari și tot ne putem întreba dacă statul român are vreo obligație față de ei sau îi poate lăsa în plata Domnului.

Sunt cam trei mari categorii de români în afara granițelor:

1. Românii care n-au încăput în frontierele țării, din motive care țin deja de istorie. Ei sunt cei care înconjoară, efectiv, România. În absolut toate cazurile ei sunt supuși unor asimilări forțate și sunt evident persecutați din cauza apartenenței lor naționale și situația lor răzbate, sporadic, în presa noastră și, foarte rar, și. *Acești Români nu au părăsit România, ci Statul Român nu i-a mai cuprins*.

Ei merită, deci, din partea Statului care administrează națiunea lor o atenție deosebită, cel puțin egală cu cea pe care statul român o acordă cetățenilor români.

2. Există apoi, oarecum amestecată cu "Diaspora", Exilul, adică acei români care au fost expulzați politic din țară, fie explicit, fie implicit, adică cei care au fugit ca să scape de teroarea pe care diversele dictaturi din România a exercitat-o *asupra lor personal*, motivat din punctul de vedere al legilor existente la acea dată, sau nemotivat, persecuții ilegale chiar pe perioada respectivelor dictaturi. Față de aceștia, statul român, care este continuatorul statelor precedente - pentru că Statul a fost unul, indiferent de cine l-a gestionat - are un alt tip de datorie față de cazul precedent, pentru că *este vinovat, singur, de cele ce li s-au întâmplat acestor români*. Este vorba de o datorie morală în primul rând, este vorba de a îndrepta nedreptățile săvârșite de predecesorii lor, măcar atât, pentru că viața nu mai poate să le-o dea nimeni înapoi.

3. Există apoi ceea ce s-ar numi "Diaspora", un termen impropriu în fapt, dar comod, care se aplică la ceea ce s-ar putea numi **"exilul economic".** Sunt românii care au plecat din cauza mizeriei din țară și care au avut motive strict subiective - pentru că dacă ar fi fost obiective, am fi plecat cu toții -, motive pe care însă nu le poate nimeni judeca, pentru că-și au resortul în individualitatea fiecăruia, care este unică și nerepetabilă; acești români sunt cei mai greu de catalogat, și pe vârste și pe țări și pe mentalități. Emigrația este un fenomen întâlnit la toate popoarele, în toate timpurile și îi vom întâlni deci peste tot în lume, și tineri și bătrâni și la a nenumărata spiță. Cei mai mulți dintre ei nu renunță la neamul lor și încearcă continuu să țină legăturile cu Țara - Mamă.

Aceștia sunt, în mare, "Românii de pretutindeni" și sunt cel puțin 12 milioane și pentru ei Statul Român are o atitudine de plătitor de pensie alimentară pentru un copil nelegitim.

Aceasta este toată problema. Nu știm dacă este politică sau morală. Dar este o problemă de sânge. Nu-ți ajuți copiii pentru că așa este strategic, sau așa este corect, ci pentru că au același sânge, dincolo de orice alt criteriu. Deci, statul român, creat prin sforțarea națiunii române de a-și îngriji în mod eficient destinul și de a-și păstra identitatea, nu are decât acest rol și decât această justificare de a exista. Când nu va mai fi capabil s-o facă, indiscutabil va dispărea. Și dacă vom eșua noi, vor continua alții, dar va exista întotdeauna un neam, indiferent în cât de multe țări.

Și pentru că, teoretic, de destinele celor aflați - vremelnic - înăuntru granițelor se ocupă întreg aparatul administrativ, mai bine, mai rău, pentru cei neîncăpuți încă ar trebui să existe o structură - special construită - care să pună în aplicare o strategie - special construită - pentru a se îngrijii de un singur lucru, fundamental: păstrarea identității naționale. Și aceasta în ciuda dorințelor adverse ale statelor din jur și chiar în ciuda unora dintre etnicii români, care, din lipsa educației, ar putea confunda menirea lui de român cu supraviețuirea individuală, cu orice preț.

Sprijinul trebuie să vină, în primul rând, din interiorul comunităților respective, consolidarea lor nu poate veni decât de la ei. Nu le vom păstra identitatea trimițându-le costume populare și ziare. Nu trebuie doar să-i facem să creadă că ne gândim la ei și nu trebui nici să-i cumpărăm (și nici nu avem cu

ce). Rolul fundamental al Departamentului este de a-i face, sau a-i re-face pe toţi românii părtaşi la destinului neamului românesc, de a-i face răspunzători de acest destin, dincolo de granițe şi de ocârmuiri. Nu este o problemă de teritorii şi nici de crearea de capete de pod. *Tragedia Basarabiei, de exemplu, nu este neapartenența la Statul român, ci apariția "moldovenilor" şi a "limbii moldoveneşti".* Dar trebuie să ştim cu toţii de unde începe problema, cu ce începe. Şi începe întotdeauna cu afirmarea şi cu asumarea unei identități. Aceea de român.

Pentru aceasta s-au conceput : "Zece programe" !

I.

PROGRAMUL "BISERICA ROMÂNILOR"

"Pentru poporul român de pretutindeni şi iubitoarea de Hristos oştire a țării, Domnului să ne rugăm..."

Încercările de a găsi cele mai eficiente modalități în rezolvarea problemelor românilor de pretutindeni ne conduc cu necesitate către Biserică. Nu există garant mai sigur al păstrării identității româneşti decât spaţiul eclesial. Biserica e cea care eludează granițele fizice (impuse ori alese) şi care se roagă pentru românii de pretutindeni. Ea zideşte conştiinţa apartenenței la o comunitate de neam şi credință.

Fiind nevoiţi să fim foarte practici în rezolvarea problemelor românilor din afara frontierelor observăm că modalitățile de intervenție politică în această privință sunt reduse (uneori în ciuda generoaselor tratate şi a "drepturilor" stipulate în documente internaţionale). Biserica e singura prezență eficientă în susţinerea identității româneşti, reprezentând spiritualitatea românească, ca una ce a semnat certificatul ei de botez.

Sprijinirea Bisericii Românilor înseamnă posibilitatea unei legături vii a celor "înstrăinaţi" cu "cei de acasă", căci între suflete nu încap kilometri ori sârmă ghimpată.

Este absolut necesară conştientizarea faptului că, fără prezenţa Bisericii, comunitățile româneşti îşi vor pierde identitatea. Neimplicarea statului român în protejarea identității româneşti ar însemna un act de complicitate la politica de deznaționalizare dusă de unele state pe teritoriul cărora se află un important număr de români. Biserica e cea care asigură o prezență discretă şi lucrătoare, fiind temelia oricărei comunități de români de oriunde.

Proiectul nostru are în vedere sprijinirea refacerii unității Bisericii Românilor, protejarea vieții religioase şi comunitare a românilor de pretutindeni, precum şi sprijinirea pregătirii duhovniceşti a slujitorilor altarului.

Având în vedere că o componentă esențială a relației cu românii de pretutindeni este comunicarea permanentă, se impune organizarea şi sprijinirea de acţiuni ale Bisericii în afara granițelor, ştiut fiind că prezenţa ierarhilor Patriarhiei Ortodoxe Române în mijlocul credincioşilor este un moment de sărbătoare pentru orice român. De altfel, Patriarhia Ortodoxă Română are în momentul de faţă, în ceea ce priveşte relația cu comunitățile româneşti, o infrastructură mult mai bine dezvoltată decât Guvernul României, dar insuficient susţinută material pentru a se putea dezvolta mai mult şi, bineînţeles, fără să acţioneze în toate direcţiile în care în care ar fi necesar.

Pentru menţinerea contactului cu realitatea românească (reflectată inexact şi deformat în mass-media) şi pentru ca tot clerul românesc să-şi întâlnească Biserica-Mamă, trebuiesc organizate şi sprijinite acţiuni desfăşurate în România, la care să participe şi reprezentanţi ai clerului românesc de pretutindeni.

Am subliniat că viaţa religioasă este cadrul păstrării identității naționale. Pentru acest motiv, politicile de deznaționalizare au în vedere descurajarea unei vieți religioase în cadrul comunităților

naționale. Acest lucru este greu cuantificabil, dar imediat sesizabil la fața locului (prin piedicile administrative și birocratice – ca în cazul preoților români din Nordul Bucovinei, obligați să slujească sub ascultarea Patriarhiei Moscovei pentru a nu-și pierde bisericile, ori în cazul atât de disputat al Mitropoliei Basarabiei).

De aceea statul român trebuie să se implice în protejarea vieții religioase și comunitare a românilor de pretutindeni.

Statul român poate sprijini construirea și reconstruirea bisericilor românești din afara frontierelor, precum și dotarea acestora cu cărți, obiecte și veșminte de cult.

Bisericile comunităților românești din afara frontierelor aduc pe toți românii laolaltă, având, pe lângă dimensiunea liturgică, și calitatea de școli morale, la care se perpetuează tradițiile și identitatea națională românească.

Trebuie, de asemenea, sprijinită pregătirea duhovnicească a preoților și monahilor români de pretutindeni prin acordarea de burse elevilor și studenților români de la seminariile teologice și Institutele Teologice din România, cât și prin acoperirea cheltuielilor de deplasare pentru monahii români de pretutindeni care doresc să vină la mănăstirile din România. (Este știut că românii bucovineni nu pot studia teologia în limba maternă, deși actuala Universitate din Cernăuți e găzduită de Palatul Mitropolitan și Cernăuțiul e legat de numele unor mari teologi români care au studiat aici.)

Comunitățile românești de pretutindeni trebuie să fie ajutate să-și pregătească preoți din rândul lor, care le cunosc problemele, sunt familiarizați cu realitățile proprii și care să fie garanți ai păstrării și perpetuării identității de neam și credință.

Scopurile acestui proiect sunt:
1. Sprijinirea refacerii unității Bisericii Românilor.
2. Protejarea vieții religioase și comunitare a românilor de pretutindeni.
3. Sprijinirea pregătirii duhovnicești a preoților și monahilor români de pretutindeni.

1. Principalele căi prin care Statul Român poate lucra la refacerea unității Bisericii Românilor sunt:
   a) organizarea și sprijinirea unor acțiuni în afara granițelor, la care să participe și Patriarhia Ortodoxă Română;
   b) organizarea și sprijinirea unor acțiuni desfășurate în România, la care să participe și reprezentanți ai clerului românesc de pretutindeni;

2. Protejarea vieții religioase și comunitare a românilor de pretutindeni se poate face prin:
   a) construirea și reconstruirea bisericilor românești din afara frontierelor Statului Român;
   b) donarea de cărți de cult bisericesc și de cultură religioasă bisericilor din afara frontierelor Statului Român;
   c) donarea de obiecte și veșminte de cult bisericilor din afara frontierelor Statului Român;

3. Pregătirea duhovnicească a preoților și monahilor români de pretutindeni poate fi sprijinită prin:
   a) acordarea de burse elevilor și studenților români de pretutindeni la seminariile teologice și la Institutele Teologice din România;
   b) acoperirea cheltuielilor de deplasare pentru monahii români de pretutindeni care doresc să vină la mănăstirile din România.

II.

PROGRAMUL
"ŞCOALA ROMÂNEASCĂ"

Deznaţionalizarea etnicilor români este un proces continuu, unul care a pornit cu mult în urmă şi care, în ciuda legislaţiei internaţionale şi a acordurilor bilaterale între România şi alte state pe teritoriul cărora trăiesc etnici români, continuă şi va continua. Prin mici subterfugii, prin interpretări tendenţioase ale documentelor pe baza cărora se face protecţia minorităţilor, prin "găselniţe" cum este cea a politonimului "moldovean" şi "limbă moldovenească" sau a unor "explicaţii" precum că etnicii români nu-ţi (mai) doresc să studieze în limba română, din cauza lipsei de perspective, deznaţionalizarea merge mai departe şi nu poate fi oprită decât printr-un program susţinut.

Statul român nu poate decât să fie interesat în a sprijini învăţământul în limba română pentru etnicii români din alte ţări, etnici care pot, la rândul lor, să fie de folos României. Cu condiţia să se mai recunoască drept români.

Există deja o tradiţie a învăţământului în limba română, cu deosebire în statele învecinate cu România, deşi situaţia acestuia este cel puţin precară. Ceea ce se impune însă cu necesitate în aceste state, ca şi în cele mai depărtate în care trăiesc mulţi cetăţeni originari din România, nu este atât un învăţământ în limba română cât o *şcoală românească*.

Mai limpede va fi această distincţie dacă vom pune în evidenţă faptul că, în multe ţări (cu deosebire în Ungaria şi în Ucraina), învăţământul în limba română, atâta cât este, este unul în care, de multe ori, fie limba română este studiată ca limbă străină, fie doar istoria şi geografia sunt studiate în limba română, fie profesorii nu sunt români, fie este studiată nu limba română, ci cea "moldovenească", fie elevii şi studenţii sunt încurajaţi să nu mai studieze în româneşte.

Dacă în acest moment există încă generaţii mai vârstnice de etnici români care se recunosc ca atare, şi care pot fi un sprijin pentru statul român care, la rândul său, îi susţine, generaţiile care vin, şi care sunt acum la vârsta studiilor generale, liceale sau superioare, sunt în pericol de a-şi pierde identitatea. O identitate care, în afara limbii, pe care o mai vorbesc sau nu în familie, în afara tradiţiilor pe care le mai află sau nu în interiorul comunităţii, în afara publicaţiilor româneşti pe care le mai găsesc sau nu şi care îi pot interesa sau nu, este în mod obligatoriu dată de *studierea* în limba română şi, mai mult decât atât, în *şcoli româneşti*.

Iată de ce este nevoie de întărirea sistemului învăţământului în limba română pentru toţi copiii etnicilor români, de oriunde ar fi, şi, pe de altă parte, de crearea, treptată, a unei reţele de şcoli româneşti, în care tinerii să fie educaţi în spirit românesc, de respect faţă de cultura, tradiţiile, limba, religia şi destinul românismului.

A. Scopuri

1. Protejarea vorbitorilor de limbă română din alte ţări prin încurajarea şi sprijinirea învăţământului în limba română.
2. Protejarea vorbitorilor de limbă română din alte ţări prin încurajarea şi sprijinirea perfecţionării studiilor acestora în România sau în ţările respective.
3. Sprijinirea realizării unui sistem educativ unitar în România şi în comunităţile româneşti din alte ţări.

B. Căi de realizare a scopurilor

1. Sprijin pentru înfiinţarea unor asociaţii non-guvernamentale în fiecare dintre ţările cu o comunitate românească importantă, care să sprijine îndeplinirea obiectivelor propuse mai sus.

2. înfiinţarea unor centre culturale (Institut Român) în aceste ţări, care să colaboreze cu asociaţiile menţionate şi care să aibă şi scopurile amintite.
3. Cunoaşterea foarte exactă a situaţiei în care se află fiecare comunitate românească în parte, prin mijlocirea asociaţiei şi a studiilor efectuate de centrul cultural.

C. Perspectiva juridică

Principalele aspecte de această natură sunt cuprinse în programul 4, care susţine din punctul de vedere juridic proiectele.

D. Perspectiva financiară

1. Statul român trebuie să finanţeze cele mai multe dintre direcţiile proiectului, fiind necesară o implicare oficială a României în educaţia românilor din afara ţării (chiar după modelul statelor vecine).
2. Centrul cultural (Institutul Român) are rolul de a sensibiliza comunitatea românească pentru a se autoproteja (de aceea îşi propune găsirea unor sponsori chiar în interiorul comunităţii).
3. La şcolile din alte ţări vor preda profesori români din România plătiţi de statele respective.
4. Proiectul va căuta sponsori din România, persoane fizice, al căror nume să fie dat unor şcoli, internate, săli, biblioteci, etc.) sau persoane juridice româneşti.
5. Colaborarea din punct de vedere financiar cu celelalte proiecte ale departamentului.

E. Direcţii

1. Reconstruirea şi construirea şcolilor româneşti de peste hotare
   a) România are datoria de a ridica sau repara şcolile româneşti, care au fost fie dărâmate, fie desfiinţate, sub regimurile totalitare; în alte ţări, la cererea unor comunităţi româneşti, statul român sprijină financiar închirierea unor spaţii în care să funcţioneze aceste şcoli.
   b) Pentru funcţionarea acestor şcoli, vor fi trimişi profesori, pentru perioade limitate de timp, pentru a iniţia activitatea de învăţământ.
   c) Toate aceste acţiuni se vor face cu sprijinul statelor pe teritoriul cărora sunt construite sau reconstruite aceste şcoli (v. programul 4)
2. Editarea şi difuzarea de manuale
   a) O comisie mixtă a Ministerului Educaţiei Naţionale şi a Departamentului pentru Relaţiile cu Românii de Pretutindeni va alcătui sau aproba o serie de manuale speciale alternative, care, pe de o parte, vor asigura cunoaşterea cât mai temeinică a limbii române şi, pe de altă parte, vor asigura o mai bună integrare în spaţiul ţării respective, păstrând conştiinţa apartenenţei etnice.
   b) De asemenea, vor fi editate tiraje speciale din manualele româneşti pentru elevii şcolilor româneşti din afara ţării; după aceste manuale e preferabil să predea profesori veniţi din România.
   c) Elevii şcolilor româneşti din afara ţării vor primi manuale româneşti din ţară la cerere.
3. Sprijinirea pregătirii elevilor şi studenţilor
   a) acordarea de burse de studiu în România pentru elevii şi studenţii români din afara ţării; în acest caz, ar trebui impusă obligaţia bursierilor de a se întoarce, după terminarea studiilor, în ţara ai cărei cetăţeni sunt, pentru o perioadă de minim 5 ani.
   b) organizarea de tabere de limbă română pentru copii ai cetăţenilor de etnie română din diaspora (costurile fiind achitate de părinţi), pentru învăţarea sau perfecţionarea limbii române.
   c) asigurarea funcţionării unui sistem de integrare a elevilor români din diaspora în învăţământul românesc, prin participarea lor, în serii de câte două săptămâni, la cursurile din şcoli româneşti de pe tot teritoriul României; în acest caz, elevii din diaspora vor fi cazaţi de

familiile unor elevi din România şi vor învăţa împreună; deplasarea elevilor din diaspora în România ar putea fi sprijinită de Tarom şi SNC.F.R..

d) organizarea şi sprijinirea logistică a unor "şcoli de sâmbătă" în comunităţile care nu dispun de şcoli româneşti şi nu există nici un interes deosebit pentru educaţia în limba română; în aceste şcoli se va preda cu deosebire religia, limba română, istoria românilor şi geografia; acolo unde nu există un preot român care să predea la aceste şcoli, el poate înlocuit de un intelectual român

4. Sprijinirea pregătirii profesorilor
   a) acordarea de burse de perfecţionare pentru profesorii români din afara ţării.
   b) pregătirea de profesori din România pentru a preda în şcoli româneşti din afara ţării; în acest caz, ei vor fi stimulaţi prin diverse facilităţi.
5. înfiinţarea de secţii în limba română la universităţile din alte ţări cu o comunitate românească importantă.
6. Dotarea şcolilor româneşti
   a) dotarea bibliotecilor şcolare cu literatură românească şi universală în limba română, literatură didactică şi metodică, lingvistică, istorică, etc. şi manuale şcolare;
   b) dotarea şcolilor cu manuale şcolare editate în România (acolo unde sunt admise)
   c) dotarea cu material didactic (hărţi, planşe, mulaje, alte materiale pentru laborator, sport, etc.) şi aparatură necesară desfăşurării procesului de învăţământ (calculatoare, imprimante, copiatoare, retroproiectoare, alte aparate)
   d) dotarea cu mobilier şcolar;
   e) dotarea cu costume populare româneşti şi instrumente muzicale pentru formaţiile artistice şcolare;
   f) oferirea de cadouri elevilor cu diverse prilejuri (Crăciun, sfârşitul anului şcolar, etc.);

7. Relaţiile dintre şcolile româneşti de pretutindeni
   a) stabilirea de legături directe între şcolile din România şi cele cu predare în limba română din afara graniţelor;
   b) organizarea de tabere şcolare şi studenţeşti şi excursii de documentare pentru tinerii români de pretutindeni;
   c) organizarea de acţiuni comune ale şcolilor româneşti de pretutindeni şi a unor şcoli din ţară (festivaluri, tabere de creaţie, concursuri sportive şi pe diferite teme, etc.);
   d) stabilirea de conexiuni între Universitatea Bucureşti şi alte instituţii de învăţământ superior din România şi instituţii similare din afara graniţelor;
   e) organizarea de cursuri de perfecţionare pentru profesorii care predau în şcolile româneşti de pretutindeni;
   f) premierea profesorilor merituoşi prin acordarea de cadouri, minivacanţe în România, sume de bani, etc.;
   g) realizarea de schimburi de experienţă între şcolile din ţară şi din afară prin participarea efectivă în instituţii de învăţământ din România la orele de curs a unor grupe de elevi şi profesori din afara ţării;
   h) realizarea de conexiuni între Institutul de Ştiinţe Pedagogice din Bucureşti şi institute similare din afara ţării.

F. Personal
   1. un coordonator program

2. un delegat cu funcţie oficială în fiecare zonă (în cadrul Institutului Român), care să colaboreze cu reprezentanţii comunităţii româneşti şi care să aibă rolul de a inspecta învăţământul românesc din afara României şi de a verifica felul în care are loc derularea proiectului în comunitatea respectivă.

G. Concluzii
1. Şcoala românească trebuie şi poate fi sprijinită pretutindeni.
2. Proiectul trebuie susţinut financiar de statul român.
3. Proiectul se află în interdependenţă cu celelalte proiecte ale departamentului.

III.

PROGRAMUL "LIMBA ROMÂNĂ"

Argument. Pentru limba română.

Problema.

Dincolo de originea şi evoluţia ei (recent expulzată din programa de studiu pentru bacalaureat), limba română este o problemă din cel puţin două puncte de vedere.

1. Există mai întâi problema situării limbii române în context universal.

Atâta vreme cât nu decretăm limba engleză sau altă limbă "de circulaţie universală" ca limbă oficială în statul român (şi bine facem, căci am ajunge să avem şi un stat "de circulaţie universală, am înceta să avem o personalitate şi apoi am înceta să existăm), e greu, aproape imposibil, ca cineva din afară, în ultimă instanţă persoane cu decizie din lume, să se apropie în vreun fel de acea personalitate a noastră.

Dincolo de interese economice, militare, geopolitice, care pot să determine o poziţionare (de)favorabilă a României în calculele altor ţări sau alianţe de ţări; dincolo de interesele reci, dictate de viziuni de perspectivă asupra hărţilor sau bugetelor lumii, locul pe care ajunge să-l ocupe o ţară în ochii clasei politice mondiale, dar şi a cetăţenilor medii din alte ţări, e determinat într-o măsură cel puţin egală de sentimentul general pe care ţi-l dau cărţile citite, cunoştinţele acumulate la şcoală, informaţiile istorice şi culturale, şi nu doar a celor care se formează de pe urma declaraţiilor politicienilor, statisticilor de natură economico-financiară, rapoartelor privitoare la situaţia socială şi ştirilor trunchiate de la televizor.

Este notorie şi cât se poate de semnificativă poziţia adoptată de preşedintele american Woodrow Wilson la Conferinţa de pace de la Versailles în 1919, când a susţinut, împotriva reprezentanţilor celorlalte puteri învingătoare după primul război mondial, că Prusia Orientală trebuie să rămână un teritoriu german pentru că acolo s-a născut, a scris şi a murit Immanuel Kant, un autor din care Wilson nu citise, probabil, mai mult decât câteva rezumate în *Reader's Digest* sau, poate, ceva din scrierile moral-politice. Faptul este însă semnificativ pentru felul în care opinia formată de pe urma lecturilor şi a şcolii a determinat opinia politică. Prusia Orientală a revenit atunci Germaniei învinse şi cultura a dictat atunci geopolitica.

E drept că, de câteva decenii bune, linia politică "oficială", "la modă", "corectă" impune opţiunile culturale, modul în care este receptată cultura şi criteriile după care aceasta este selectată şi premiată. Mai mult, politica "oficială" tinde să dea şi criteriile după care această cultură este predată în şcoli sau prezentată în cărţi. Nu este prea târziu însă ca, alături de încercarea de a câştiga simpatii prin

decizii de natură politică şi economică, să urmăm şi celălalt drum, ocolit, cu o lovitură indirectă, dar cu efecte infinit mai lungi şi mai adânci, greu influenţabile de deciziile politice, care sunt ale unui moment.

Accesul la cultura românească, aceea care defineşte personalitatea noastră şi care, la rândul ei, poate determina o simpatie adâncă şi de lungă durată, este (încă) blocat de necunoaşterea limbii române, care închide în sine întreagă această personalitate.

România are, aşadar, o personalitate greu accesibilă, dar care se dezvăluie pe cel puţin trei căi, pe care merită să le analizăm. Mai întâi, există o cale falsă, reprezentată de acţiunile în plan cultural ale unor persoane care se manifestă însă în interiorul unei anumite culturi de adopţie: Eugen Ionescu şi Emil Cioran fiind cele mai cunoscute exemple, ale căror scrieri s-au detaşat însă de personalitatea culturii româneşti şi, prin urmare, fără ezitare şi fără greşeală, sunt înţeleşi acum ca aparţinând culturii în limba cărora au scris şi nu celei de care s-au depărtat. Există apoi cazul celor care au scris într-o altă limbă, fără însă a se depărta de personalitatea culturală a românilor. Aşa este Mircea Eliade care, prin poziţia sa tranşantă, a determinat destui dintre discipoli – cel mai cunoscut e MacLinscott Rickets – să înveţe limba română, pentru a cunoaşte atât scrierile româneşti ale profesorului său, cât şi contextul cultural românesc în care s-a născut fenomenul Eliade.

O a treia cale este cea a înfiinţării de lectorate şi catedre de limba română la diverse universităţi occidentale, laolaltă cu unele manifestări cultural-mondene, care atrag pentru o zi sau două atenţia unei mici părţi a intelectualităţii din vreun oraş important. Dar fără o propagandă susţinută, nici catedrele nu sunt asaltate de doritori de a cunoaşte limba română, nici alte evenimente culturale nu sunt prea frecventate. Şi e cu atât mai firesc să se întâmple aşa, cu cât lipseşte acel sentiment general, acea simpatie semilivrescă despre care vorbeam.

În lipsa unui "imperialism cultural românesc" (la care ajunseseră să viseze unii intelectuali români interbelici), adică în imposibilitatea impunerii limbii române şi, prin ea, a culturii (a personalităţii culturale româneşti), rămâne calea inversă, aceea a impunerii limbii prin promovarea culturii, cu feedback-ul firesc care duce şi la apropierea de limba română.

Pentru aceasta ar fi nevoie de o strategie culturală bine susţinută, dura chiar, care să apeleze, acolo unde se poate, la negocieri şi schimburi culturale şi, la nevoie, la bani. Cele mai importante şi mai reprezentative scrieri româneşti trebuiesc urgent publicate de cele mai importante şi mai prestigioase edituri occidentale, în traduceri fără reproş. În schimb, editurile româneşti vor publica autori occidentali (poate fi interzisă – sau ar trebui interzisă – publicarea acestora atâta timp cât autorii români nu apar în Occident), iar dacă acest lucru nu este posibil, editurile cu prestigiu (şi nu edituri minuscule, deseori locale, cum a fost cazul până acum) vor tipări autori români, în tiraje mari, bine promovate (şi nu în tiraje confidenţiale, ca până acum), editarea fiind plătită de statul român.

Această iniţiativă trebuie să fie o prioritate culturală naţională, în dauna publicării în ţară sau în străinătate a unor scrieri nereprezentative, ale unor autori puţin semnificativi pentru personalitatea culturii româneşti.

Astfel, în ciuda situării periferice a limbii române în grupul limbilor indo-europene, prin promovarea intensă şi bine direcţionată, cu eficacitate maximă, a culturii româneşti, România poate fi ai bine văzută în lume şi, prin ea, limba română însăşi şi, de aici, însăşi România.

2. În acest context intervine şi a doua problemă a limbii române, în strânsă legătură cu prima, şi a cărei soluţionare se impune cu vehemenţă.

Nu ne putem prezenta şi promova (pe noi, România, personalitatea noastră culturală şi limba noastră) altora, atâta timp cât nu apărăm şi nu protejăm cultura românească, personalitatea acesteia (românitatea) şi vehiculul acestora – LIMBA ROMÂNĂ – în interiorul comunităţilor şi a fiecărui individ în parte din comunităţile româneşti de pretutindeni. Fie că acţionăm sau nu pentru promovarea limbii şi culturii române în lume, a nu le proteja şi potenţa în interiorul comunităţilor româneşti din afara frontierelor ar fi o negare a oricărei intenţii a noastră de a ne manifesta în favoarea imaginii României în lume.

Situația limbii române este oarecum diferită la (a) românii din teritoriile ocupate (Basarabia, Nordul Bucovinei, județele din Sudul Basarabiei, Ungaria, Serbia, Bulgaria, Nordul Maramureșului), (b) românii autoexilați, în general în Occident, sau deportați (în general în interiorul fostei Uniuni Sovietice), și (c) la vorbitorii unor dialecte balcanice ale limbii române (aromânii din fosta Iugoslavie, Bulgaria și Grecia, istroromânii din Croația), dar pericolul pentru toți acești români de pretutindeni este același: *deznaționalizarea*, fie că e făcută cu forța, în disprețul total față de drepturile omului și ale minorităților naționale și etnice (în cazul fostei U.R.S.S.), fie că e făcută mai subtil, prin oferirea de avantaje sociale și materiale (ca în unele țări vecine), fie că e consimțită și aproape dorită (ca în Occident, unde prima generație de exilați, pătrunși de importanța protestului lor față de regimul din țară, au uitat deseori de cea dintâi misiune a lor ca români, aceea de a transmite limba română și personalitatea culturii românești generațiilor următoare, de români născuți ca cetățeni ai altui stat).

În ceea ce privește limba, deznaționalizarea este, pe de o parte, determinată de absența din viața spirituală, culturală și socială a vehiculului care este limba română, în special în cazul indivizilor mai mult sau mai puțin izolați sau aflați în comunități restrânse, dar, pe de altă parte, deznaționalizarea determină, o dată cu dispariția (forțată sau nu, totală sau parțială) a tradițiilor și a culturii românești minoritare, și utilizarea pe o scară tot mai mică a limbii române.

a) pe acele teritorii din țările vecine care au aparținut sau nu în trecut României, dar care au în orice caz o populație românească tradițională (cea mai mare parte a Basarabiei în Republica Moldova, Nordul Bucovinei, Sudul Basarabiei și Nordul Maramureșului în Ucraina, județele din partea răsăriteană a Ungariei, regiunea Timocului din Serbia, precum și mai multe regiuni din Bulgaria), situația limbii române este, la rândul ei, diferită: în Republica Moldova și în Ucraina, idiomul vorbit de populația românească (chiar dacă majoritară în Basarabia) nu este recunoscut în mod oficial drept limba română ci, cu o conotație politică, anti-unionistă și anti-românească, este socotit “limbă moldovenească”; scopul acestei diversiuni este, desigur, tocmai acela de a împiedica orice implicare a statului român în sprijinul românilor din Republica Moldova și din Ucraina, de vreme ce am avea de-a face cu alt popor (moldovenesc), vorbitor al unei alte limbi (moldoveana). Pe de altă parte, în Ungaria, Serbia și Bulgaria, deși limba română este recunoscută în mod oficial, comunităților românești li se pun o mulțime de piedici. Exemplu cel mai ilustrativ îl oferă autoritățile ungare, care tind să elimine limba română și formele ei caracteristice de peste tot, pornind de la documentele de identitate, tăblițe indicatoare, și mergând până la învățământul *în limba română*, în care se predau doar câteva materii în românește, iar alteori limba română e învățată de copiii etnicilor români ca limbă străină;
b) în exilul românesc, problema este aceea că, de la a doua generație înainte, etnicii români încetează să mai învețe, să mai vorbească, să mai citească în limba română; iar acesta este pasul decisiv spre auto-deznaționalizare;

Dacă vrem ca această deznaționalizare să nu se mai petreacă, avem nevoie de un program bine pus la punct de sprijinire a limbii române pur și simplu.

A. Scopuri
1. Protejarea vorbitorilor de limbă română din alte state prin încurajarea și sprijinirea accesului la publicații sau alte produse culturale de limbă română.
2. Protejarea limbii române vorbite în afara frontierelor României prin furnizarea de cărți, ziare, reviste publicate în țară.
3. Protejarea numelui limbii române în spațiul în care este numită altfel (moldovenească, vlahă, etc.)

B. Căi de realizare a scopurilor
1. Sprijin pentru înfiinţarea unor asociaţii non-guvernamentale în fiecare dintre statele cu o comunitate românească importantă, care să sprijine îndeplinirea obiectivelor propuse mai sus.
2. înfiinţarea unor centre culturale (Institut Român) în aceste state, care să colaboreze cu asociaţiile menţionate şi care să aibă şi scopurile amintite.
3. Cunoaşterea foarte exactă a situaţiei în care se află fiecare comunitate românească în parte, prin mijlocirea asociaţiei şi a studiilor efectuate de centrul cultural.

C. Perspectiva juridică
1. Principalele aspecte de această natură sunt cuprinse în proiectele 8 şi 9, care susţin din punctul de vedere juridic proiectul.
2. Recunoaşterea oficială a limbii române cu această denumire a idiomului vorbit de comunităţile româneşti de pretutindeni.

D. Perspectiva financiară
1. Centrul cultural (Institutul Român) are rolul de a sensibiliza comunitatea românească pentru a se autoproteja (de aceea îşi propune găsirea unor sponsori chiar în interiorul comunităţii).
2. în comunităţile româneşti importante vor fi folosite tipografii, al căror cost va fi repede amortizat.
3. Publicaţiile de limbă română difuzate în afara frontierelor României pot aduce venituri, folosite în scopul păstrării continuităţii acestui proiect.
4. Publicarea unor ziare româneşti cu ajutorul tipografiilor va aduce venituri din partea ziarelor respective, interesate să apară dincolo de frontierele României.
5. Organizarea de alte activităţi culturale care să strângă fonduri.
6. Colaborare de ordin financiar cu celelalte proiecte.

E. Direcţii
1. Publicaţii editoriale
   a) cărţi pentru copii şi tineret în limba română (gen "Legende istorice", "Basme de Petre Ispirescu", etc.), difuzate în comunităţile româneşti.
   b) alcătuirea unei liste prioritare de cărţi fundamentale pentru/despre istoria şi cultura românilor, care să fie tipărite şi difuzate.
   c) publicarea de cărţi despre istoria şi cultura românilor din regiunea respectivă.
   d) publicarea de dicţionare bilingve şi gramatici româneşti pentru vorbitorii de limbă oficială din statul respectiv.
   e) publicarea de cărţi despre istoria şi cultura românilor dintr-o anume ţară în limba ţării respective (pentru a fi făcută cunoscută acelei ţări).
   f) publicarea unor antologii reprezentative de literatură şi cugetare românească.
   g) sprijin pentru intrarea în Uniunea Scriitorilor, Academia Română, etc. a scriitorilor de limbă română de pretutindeni.

2. Publicaţii periodice
   a) tipărirea unor cotidiane româneşti în ţări cu comunitate românească majoritară sau foarte importantă (gen Republica Moldova, dar şi alte ţări vecine), cu tipografia de la faţa locului, aflată în proprietatea statului român, cu sprijin financiar şi al ziarelor româneşti respective.
   b) în acest caz, consilierea ziarelor de a avea corespondenţi permanenţi în comunităţile româneşti respective.
   c) tipărirea (eventual în ţară, preferabil în afara ei), în ţările cu comunitate românească mai mică sau mai dispersată, a unor (unui) săptămânal de limbă română, care să conţină cele mai

importante texte scrise în presa românească în ultima săptămână. Redacția acestui săptămânal internațional trebuie să fie în București.

d) difuzarea de reviste culturale și științifice românești.

e) încurajarea editării de publicații ale românilor din comunitățile din alte state (publicații editate de asociațiile non-guvernamentale din statul respectiv).

3. Audio-vizual

a) înființarea și sprijinirea unor secții de limbă română la posturile radio și TV din alte state.

b) colaborarea cu materiale din comunitățile românești de pretutindeni, furnizate de centrul cultural (Institutul Român) pentru Radio România Internațional și TVR Internațional; obținerea în acest scop a unui spațiu de emisie pentru Institutul Român.

c) construirea de relee pentru recepționarea posturilor în limba română.

4. Alte manifestări culturale

a) proiecții de filme documentare

b) conferințe

c) turnee teatrale

d) festivaluri

5. Secții în limba română la Universitate (v. și "Școala românească")

F. Personal

1. un coordonator proiect
2. un delegat cu funcție oficială în fiecare zonă (în cadrul Institutului Român), care să colaboreze cu reprezentanții comunității românești

G. Concluzii

1. Limba română trebuie și poate fi apărată pretutindeni.
2. Proiectul se poate susține singur din punct de vedere financiar la scurtă vreme de la începutul aplicării lui în practică
3. Proiectul se află în interdependență cu celelalte proiecte ale departamentului.

IV.

PROGRAMUL "LEX"

Proiectul are două obiective: a) identificarea și asigurarea fundamentului legal al desfășurării celorlalte programe inițiate de Departament și b) asigurarea unui statut juridic al persoanelor de origine etnică română aflate în afara frontierelor statului, care să fie corespunzător standardelor internaționale în materie.

Programul trebuie să debuteze cu crearea unei bănci de date, având în vedere două obiective:

a) situația comunităților românești de-a lungul timpului și azi

b) legislația statelor în care există comunități românești (legislația care interesează din perspectiva temei abordate)
c) raporturile dintre România și statele în care se află comunitățile românești (eventual tratate, cooperare regională, etc.)
d) prevederile internaționale cu incidență în domeniile apărării și respectării drepturilor minorităților etnice
e) situația juridică a unor comunități similare comunităților românești

A. Proiecte și acțiuni pentru susținerea juridică a celorlalte programe ale Departamentului:
1. Sprijinirea înființării unor asociații non-guvernamentale pentru susținerea programelor Departamentului.
2. Identificarea posibilităților juridice de reînființare a școlilor românești desființate și de sprijinire a înființării unor noi școli (acolo unde există o puternică comunitate românească), iar în cazul în care susținerea juridică este insuficientă, conceperea unor proiecte care să fie înaintate autorităților competente, proiecte care conțin soluții pentru probleme concrete.
3. Inițierea unui proiect de lege (HG) care să garanteze sprijinul acordat de statul român pentru comunitățile românești (transport, taxe, etc.).
4. Redobândirea de către statul român a proprietăților aflate pe teritoriul altor state și pierdute pe diverse căi, precum și stabilirea modului în care trebuie să beneficieze comunitățile românești de bunurile statului român situate în statul în care se găsește comunitatea.
5. Constituirea unei bănci de date privind dreptul afacerilor în România, la care să fie facilitat accesul persoanelor de origine română, cetățeni ai altui stat.
6. Identificarea litigiilor existente între comunitățile românești și statele în care acestea se află și sprijinirea lor de către statul român prin consultanță și asistență juridică.
7. Stabilirea de contacte cu oficialitățile statelor în care se află comunități românești, contacte ce au drept obiect reglementarea relațiilor dintre statul de reședință și comunitățile românești, precum și asigurarea unei legături continue între statul român și comunități.
8. Inițierea unui proiect de lege (HG) prin intermediul căruia, la numirea unui ambasador român într-un stat în care există comunități românești, să fie necesar acceptul pentru persoana propusă dat de către comunitatea românească.
9. Identificarea mijloacelor juridice de stimulare a apariției presei și cărților românești în cadrul comunităților românești (ex.: prin inițierea unui proiect legislativ conform căruia cheltuielile suplimentare ale publicațiilor necesitate de apariția în afara granițelor țării să fie deduse din valoarea taxelor și impozitelor datorate statului român.
10. Implicarea în mecanismele internaționale de garantarea a drepturilor minorităților etnice.

B. Proiecte și acțiuni ce au în vedere statutul juridic al etnicului român.
1. Acționarea pentru realizarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei umane ale cetățenilor străini de naționalitate română în raporturilor lor cu statul român și cu orice stat:
   - identificarea cazurilor de nerespectare a normelor incidente (interne sau internaționale)
   - consultanță și asistență juridică asigurate de statul român
   - conceperea de documente care se impun a fi adoptate pentru reglementarea statutului juridic al etnicilor români și înaintarea lor autorităților competente.
2. Inițierea unui proiect de lege pe baza căruia să se faciliteze (eventual printr-o scurtare a termenului) obținerea cetățeniei române de către persoanele de origine română, cetățeni ai altui stat.

3. Acționarea pentru recunoașterea de către statele de reședință a dreptului la conservarea și afirmarea specificului etnic, lingvistic, cultural, religios, și pentru revitalizarea tradițiilor și obiceiurilor locale românești în zonele locuite de români situate în alte state.
4. Apărarea intereselor patrimoniale ale persoanelor de origine etnică română în raporturile născute în urma dereglărilor abuzive ale regimului comunist (în special în legătură cu legea naționalizării).

V.

PROGRAMUL "CULTIVAREA ÎNSEMNELOR ROMÂNEȘTI"

Acest proiect își propune marcarea, conservarea și valorificarea tuturor urmelor românești în zonele locuite de români și aromâni, aflate astăzi în cuprinsul altor state.

În acest sens propunem:

- marcarea cu plăci memoriale a clădirilor care au aparținut României, sau a acelor care păstrează amintirea unor acte de cultură, sociale și politice, însemnate pentru istoria românilor, precum și a celor care evocă personalități românești (exemplu: școlile construite de România; Cetatea Albă, Noua Suliță, Bitalia, Sofia, ș.a.m.d.; închisoarea din Cernăuți în care a fost deținut Ciprian Porumbescu, ș.a.m.d.);
- ridicarea unor monumente (statui, busturi, basoreliefuri) pentru marcarea unor locuri legate de istoria și cultura românească (exemplu: un bust al lui Ion Neculce la Bian pe locul conacului; un monument cu basoreliefuri la Cernauca, ilustrând meritele Hurmuzăcheștilor, ș.a.m.d.)
- sprijinirea construirii unor mănăstiri și biserici ortodoxe pe locul vetrelor vechi a unor astfel de centre de cultură românească (exemplu: mănăstirea Peri, din Apșa Mică, pe vatra mănăstirii din secolul al XIV-lea)
- conservarea monumentelor de artă, de arhitectură și funerare, atestând urme românești (ex.: cimitirul central din Cernăuți, care cuprinde monumentele funerare a cinci dintre președinții Academiei Române, în frunte cu primul președinte D.Onciul, precum și pe cel al lui Aron Pumnul)

VI.

PROGRAMUL "LIBRĂR"A ROMÂNEASCĂ"

Identitatea națională a avut întotdeauna, ca element de bază al conservării ei, limba, un element necesar dar nu suficient pentru definirea acestei identități. Fiind un suport al identității naționale, rolul unei limbi depășește de multe ori pe cel de canava, de textură al acestei identități, de fundal pe care se desfășoară activitatea spirituală, specifică sau nu, a unui neam. Acuzată de mulți ca fiind o barieră în calea unei fantomatice și inutile înțelegeri mondiale, limbile au stat întotdeauna ca un semn al rostului neamurilor ca neamuri în lume. Pe ea s-au bazat cei care se vor ca aparținând unui neam și nu ai altuia și

tot pe ea s-au bazat cei care, judecând doar cantitativ, au dorit să-şi înmulţească neamul, netrebnic de a se înmulţi singur. În fiecare limbă există încorporate potenţele neamului pe care îl defineşte şi ea este în aceeaşi măsură un mijloc de exprimare a acestor potenţe. În jurul ei se încheagă sistemul acela inefabil de caracteristici ale unui neam şi prin ea geniul fiecărui neam se materializează şi se transmite în veac. Fiind păstrătoare şi inovatoare în acelaşi timp limba este cel mai bun exemplu de evoluţie pe baza Tradiţiei. Cultura şi civilizaţia, atâta timp cât au folosit doar acest suport, s-au dezvoltat nu uşor şi frumos, dar organic şi firesc, în concordanţă cu propriile valenţe ale fiecărui neam. De aceea Iisus Hristos n-a scris cărţi, apostolii au propovăduit învăţătura lui prin viu grai, iar Biserica Ortodoxă se bazează pe învăţătura în biserică, nu prin pliante şi filme. Sunt dovezi suficiente pentru a înţelege de ce vreme de secole, cât acest tip de folosire a limbii - de transmitere pe cale orală, faţă în faţă, a duhului unui neam, din om în om şi din generaţie în generaţie - a funcţionat, poporul român s-a păstrat, cu foarte puţine scăderi, indiferent de aria geografică în care se afla, deşi primejdiile fizice au fost incomparabil mai mari ca în timpurile noastre, când în multe zone ale globului poporul român dispare.

Cultura, suferind la un moment istoric nedeterminat o mutaţie, a trecut centrul ei de greutate de pe tiparul dătător de stabilitate, tradiţia, cultura orală, pe ieşirea din tipar, pe originalitate, cultura scrisă, care tip de cultură a evoluat pe această pantă, înşelătoare, am zice, până la ultimele limite, limite în care originalitatea n-ar mai consta doar în maniera de abordare a subiectelor, să le spunem clasice, ci pe deformarea cât mai puternică a subiectelor înseşi, în îndepărtarea, din ce în ce mai accentuată, de orice tipare, ajungând la extreme perversităţi, în care vechile modele sunt aparent reconsiderate, în fapt fiind doar nişte măşti sub care se ascunde fie opusul, fie, mai pervers, modificatul, subtilul deviator, care face să se inducă o aparentă stare de stabilitate, de continuitate, acolo unde de fapt orice legătură cu trecutul este ruptă.

Acest tip de cultură impunându-se, prin şcoli în primul rând, sub aparenţa originalităţii individuale, nivelează de fapt, uniformizează, exact acolo unde lucrurile ar trebui să fie specifice şi anume la nivelul etnicului. "Limbajul universal", pentru că este împotriva firii (există mai multe neamuri, cu diferenţe între ele şi fie că Dumnezeu a vrut aşa, fie că "mama natură"(sic!) a vrut-o, această diferenţiere nu este întâmplătoare), are darul de a vlăgui exact "sursa" culturii, care este valorificarea inefabilul unicităţii personale în canoanele revelaţiei, adică pe structura dată a neamului.

Această specificitatea a neamurilor, păstrată de-a lungul secolelor cu ajutorul Bisericii (în răsărit) şi în ciuda acesteia (în Apus) pe baza transmiterii orale a Tradiţiei, a fost puternic periclitată odată cu apariţia culturii scrise, care, mai ales în ultimele două secole a funcţionat, vrând, nevrând, în baza determinărilor, a limitelor ei inerente, în două direcţii, una de diversificare dusă până la exacerbare (ceea ce a dus de fapt la deviere de la normalitate), în plan naţional şi o doua direcţie, consecutivă celei dintâi, de nivelare mondială. Paradoxal sau nu, tot ei, culturii scrise, i-a revenit însă şi rolul de menţinere a specificităţii naţionale, fie voit, prin scrieri care şi-au propus acest lucru, fie forţat, prin bariera limbii.

Astfel, în prezent, cultura scrisă este folosită de unii pentru nivelare internaţională, sub pretextul valorificării a-etnice a eu-lui, iar de alţii pentru păstrarea acestui eu în matca firească a specificităţii naţionale. Este lesne de înţeles, deci, că nici una dintre poziţii nu poate câştiga definitiv, lupta dându-se de fapt, atât în plan cantitativ, cât şi în cel calitativ, doar în câştigarea de procente.

Din această cauză lupta de deznaţionalizare dusă de toate statele lumii împotriva minorităţilor naţionale (în afară de cel român, care luptă de 150 de ani doar împotriva majorităţii), are centrul de greutate pus pe această cultură scrisă. În acest punct se concentrează toată lupta pentru păstrarea sau pierderea identităţii naţionale. Deci politica statul român, care ar trebui să fie cea de sprijinire a identităţii naţionale a tuturor românilor ar trebui să fie dusă tot pe acest tărâm. Pentru aceasta ar trebui ca în toate comunităţile româneşti cartea românească să devină un obiect extrem de accesibil, cantitativ, urmând ca şcoala românească să croiască drumul şi spre o accesibilitate calitativă spre cartea românească de valoare.

Dincolo de dorinţa firească a românilor de a citi în limba lor capodopere ale creaţiei universale, în afara graniţelor actuale cartea românească trebuie să fie calea spre autocunoaştere etnică. Din această

cauză comunităţile româneşti trebuie să beneficieze de un sistem de librării româneşti foarte bine pus la punct, librării care să nu fie cu nimic mai prejos de cele din ţară, în care noile apariţii de carte să fie la fel de prompt prezente ca şi în librăriile din ţară.

Sistemul librăriilor româneşti din străinătate trebuie construit cu sprijinul statului român şi în el trebuie incluse şi librăriile deja existente, scopul urmărit fiind explicit cel descris mai sus. Pornind în multe locuri de la zero acest program ar reprezenta şi o posibilitate de relansare a multor edituri din ţară prin încurajarea retipăriri masive a clasicilor români, care în ţară, în ediţii mai noi sau mai vechi, există în mai toate bibliotecile particulare, dar care lipsesc, de multe ori cu bibliotecă cu tot, din multe case ale românilor din afara graniţelor. Lărgirea pieţelor de desfacere a cărţii româneşti cu aproximativ 12 milioane de clienţi este o miză mare, economică şi culturală, pentru România, miză ce nu ar trebui ignorată sau minimalizată în nici un fel. Prezenţa sistemului librăriilor româneşti pe tot globul ar duce la o mai bună cunoaştere a potenţialului creativ al poporului român şi nu în ultimul rând ar întării direcţia culturală a valorificării specificului naţional, cultura română fiind unul din puţinele exemple de cultură neangajată în dominarea mondială, de cultură orientată spre valorificare potenţelor naţionale pentru păstrarea identităţii proprii şi nu pentru dizolvarea altor identităţi.

Pentru cei care nu au înţeles nimic până aici vom spune că sistemul librăriilor româneşti reprezintă o afacere în sine, adică bună şi el ar duce la dezvoltarea unor I.M.M.-uri româneşti în întreaga lume, atât a editurilor din România cât şi a celor româneşti de aiurea, prin apariţia unor puncte de desfacere sigure a cărţilor. De asemenea ar fi un sprijin şi pentru etnici români din străinătate care ar dori, sau care au deja librării, pentru un câştig sigur şi de durată.

Programul librăria românească ar îndeplini deci două roluri: unul de promovare a culturii româneşti în cadrul comunităţilor româneşti din afara graniţelor şi de sprijinire a editurilor româneşti din aceste comunităţi pentru păstrarea identităţii naţionale şi al doilea de sprijinire economică a culturii româneşti prin mărirea reţelei de distribuţie de carte românească.

A) Identificarea punctelor de desfacere existente
B) Stabilirea de contacte în vederea:
- sprijinirii desfacerii de carte în punctele deja existente
- sprijinirii persoanelor interesate în comercializarea de carte românească, dar care nu au reuşit să pornească o afacere

C) Identificarea posibilităţilor de editare locală şi sprijinirea celor interesaţi
D) Deschiderea de puncte de desfacere în şcoli, biblioteci, biserici
E) Sprijinirea autorilor locali, editarea textelor acestora în ţară sau în afara frontierelor ţării
F) Sprijinirea evenimentelor editoriale în spaţiul cultural românesc
G) Deschiderea unor librării cu literatură în limba română în principalele centre cu populaţie majoritar românească;
H) Sprijinirea funcţionării librăriilor româneşti prin realizarea unor contacte directe între acestea şi editurile din România;
I) Asigurarea transportului cărţilor selectate către librării;
J) Acordarea de premii librarilor cu activitate deosebită

VII.

PROGRAMUL "BIBLIOTECA ROMÂNEASCĂ"

Fiind un semn al existenţei spirituale a unei ţări, cultura acesteia este luată în seamă numai de cei care vor să ia act de această existenţă. Deşi profund materiale ultimele veacuri au arătat un respect, deşi îndreptăţit, totuşi suspect producţiilor spirituale şi au făcut sforţări apreciabile ca aceste producţii să

persiste, spre amintirea celor ce au fost, dar şi spre fecundarea tinerelor spirite cu sământa vechilor învăţături. De la amplele planuri de conservare a unor edificii pe care timpul şi mai ales industrializarea le-a pus în pericol şi până modernele, şi tot mai goalele biblioteci, construite în Occident, totul ar părea că vine să confirme nevoia umană de raportare la trecut, chiar dacă trecutul este defectuos înţeles în zilele noastre.

Cert este că astăzi, când se "produce" atât de multă cultură efemeră, în secolul care a inventat *happenning*-ul, o "răzbunare" asupra timpului, care oricum ar fi înghiţit rapid asemenea producţii lipsite de valoare, astăzi şansa României este, ca întotdeauna, tot revendicarea de la trecut, de la un trecut tot mai îndepărtat, pentru că iată, pe ultimii 53 de ani nu vrea să-i revendice nimeni. Un trecut în care neamul avea altă accepţiune, în care nu existau "cetăţeni", ci "poporeni" şi "viituri" şi care a făcut ca acest neam să se întindă, nu să se împrăştie, în tot acest răsărit al Europei. Apoi, odată cu dispariţia harului organizator al conducătorilor, statul s-a strâns ca o smochină uscată, întinderea românilor devenind împrăştiere.

Împreună nu se mai ţin românii de mult timp, dar există încă şansa de a exista şi separaţi, odată cu riscul de a nu mai exista de loc. Cei rămaşi în afară din netrebnicia celor ce au gândit un stat mai mic decât neamul, au început să nu-şi mai spună români, ci vlahi, cuţo-vlahi, moldoveni, transnistreni şi câte altele. şi aceasta pentru că alţi le-au spus aşa, iar ei au luat-o de bună, pentru că România oricum îi trecuse la pierderi planificate.

Pentru a şti ce sunt de fapt şi pentru a-şi înţelege menirea, aceşti înstrăinaţi ar trebui puşi în legătură cu măreţia apusă a neamului lor şi pentru a şti că acesta totuşi mai există, şi cu ultimele isprăvi ale nord - dunărenilor români. Cărţile care s-au scris despre toate acestea ar trebui adunate în locuri speciale, în care oamenii să vină să citească şi să afle, în care să se lanseze cărţi noi ale creatorilor români, astfel încât contactul cultural permanent şi cu prezentul dar mai ales cu trecutul să-i facă să caute alte sensuri existenţei lor de străini permanenţi. Dar asemenea locuri există şi se numesc biblioteci.

"Biblioteca românească" este un program care-şi propune o instalare masivă şi constantă a culturii româneşti şi a limbii române în comunităţile româneşti din afara graniţelor. Acest program îşi propune crearea unui sistem de biblioteci româneşti în întreaga lume, prin înglobarea celor deja existente şi crearea altora noi sau măcar a unor sectoare româneşti în marile biblioteci ale lumii.

La ora actuală fondul de carte românească aflat în bibliotecile lumii este insignifiant, fiind măsura dezinteresului României pentru propria imagine şi pentru soarta conaţionalilor asimilaţi, din lipsă de documente, cu toate făpturile pământului.

În acelaşi timp există o seamă de biblioteci particulare ale românilor din exil, biblioteci cu valoare foarte mare prin manuscrisele aflate în ele, dar şi prin imensul fond de carte din care sunt constituite. Când nu sunt nişte relicve de care moştenitorii nu mai au nevoie, acestea sunt pur şi simplu menite să piară, prin lipsa moştenitorilor de drept, sau de fapt. În acelaşi timp bibliotecile aflate în comunităţile în care românii constituie minorităţi naţionale nerecunoscute, sau aproape, sunt în lipsă de aceste cărţi care se pierd pe diferite meridiane ale lumii. Programul "Biblioteca românească" îşi propune pe de-o parte salvarea fondului de carte aflat în exil, fie prin transformarea bibliotecilor particulare aflate în pericol în biblioteci instituţionale, fie, acolo unde acest lucru nu este posibil, prin transferarea respectivului fond de carte în biblioteci instituţionale existente, pe de altă parte completarea fondului de carte din bibliotecile existente, sau chiar crearea unor noi biblioteci şi, nu în ultimul rând, includerea tuturor acestora într-un sistem viu, capabil să efectueze diverse manifestări culturale şi transferuri de carte românească sau în limba română acolo unde realitatea o va cere.

Intrarea acestor biblioteci într-un circuit ar însemna, ca şi programul "Librăria românească" o ieşire a culturii româneşti din provincialismul în care se află, provincialism care nu ţine, cum s-a tot spus, de cultura în sine, de valoarea acesteia, ci de puterea naţiei de a valorifica la maxim această cultură care o reprezintă.

Poate părea vulgar, dar noi nu ştim să vindem ce avem, şi nu este vorba doar de cultură. Încai dacă n-am vinde, tot n-ar fi rău, dar vindem prost, mult sub valoare. Cultura română nu este bine

cunoscută pentru că nu ştim s-o facem cunoscută, nu pentru că n-ar merita. Aceste biblioteci româneşti, bine concepute şi bine definite ca promotorii ale culturii româneşti în străinătate n-ar fi doar în folosul românilor din respectivele străinătăţi, deşi şi aceasta ar fi suficient, dar ar fi şi un mijloc eficient de promovare a valorii româneşti în afară, o exteriorizare eficientă a unei culturi cu vocaţie universală şi valorificare de cartier.

A. Alcătuirea unei baze de date privind:
   - bibliotecile existente:
      a) independente
         mixte
         româneşti
      b) instituţionale
         particulare

   - fondul de carte pentru îmbunătăţire
     înnoire

B. Formare unui sistem de livrare a presei
C. Introducerea unei reţele computerizate de stocare a scrisului românesc (ziare şi cărţi)
D. Deschiderea de noi biblioteci în centrele cele mai populate
E. Iniţierea unui plan de prezentare a bibliotecilor româneşti şi publicitate de carte prin pliante, filme, etc.
F. Dotarea bibliotecilor existente cu literatură românească şi universală în limba română şi sprijinirea deschiderii unor noi biblioteci în toate localităţile unde trăiesc români sau unor puncte pe lângă bibliotecile locale, în cazul în care românii sunt puţin numeroşi
G. realizarea unor legături între marile biblioteci din ţară şi bibliotecile româneşti din afara graniţelor
H. organizarea de acţiuni comune ale bibliotecilor româneşti de peste hotare cu biblioteci din România.

VIII.

PROGRAMUL "CENTRUL DE AFACERI"

În afara graniţelor ţării trăiesc 12 milioane de români, mai mult de jumătate din populaţia totală a ţării. Statistica nu are sentimente. Ea le provoacă. Dar, nu acelora care, privind realitatea în faţă, preferă să o ignore. Nu poţi să-i refuzi unui român dreptul de a se simţii român numai fiindcă nu se află între graniţele ţării.

Avem dreptul să ne interesăm de soarta românilor din străinătate şi obligaţia (ca majoritate) să facem primul pas. Cu atât mai mult cu cât, astăzi, spaţiul se contractă sub presiunea mijloacelor de comunicare, din ce în ce mai performante, mai accesibile.

Soluţia, în plan economic, este înfiinţarea Centrului de Afaceri, asemănător Camerei de Comerţ şi Industrie a României. Deosebirea fundamentală este că se adresează, preponderent, românilor din afara graniţelor şi urmăreşte lansarea unor activităţi pilot în cadrul comunităţilor de români care să le permită acestora accesul la consultanţă şi să le ofere sprijin efectiv şi, intern, o diagnoză a economiei ţării. Trebuie să-i tratăm pe românii din străinătate preferenţial dar nu în sensul descurajării altor investitori străini ci, în cazul alegerii între doi potenţiali parteneri de afaceri, de acelaşi calibru, dintre care unul român, să-l preferăm pe acesta.

În cazul înființării Centrului, pentru o activitate cât mai eficientă, primul obiectiv este fluidizarea schimbului de informații privind cadrul legislativ din România și țările cu comunități românești. Odată stabilit cadrul legislativ urmează direcționarea investițiilor către domeniile de interes.

Pentru România focalizarea se va face pe patru domenii cu dezvoltare rapidă: industria românească de soft (export), turism, ape minerale și agricultură.

Extern, se va studia climatul economic și stadiul de dezvoltare în diferite zone ale lumii cu populație românească. Demararea proiectelor se va face ținând cont de principiul "complementarității" economiilor țărilor. De asemenea, vor fi necesare vizite de colectare a datelor necesare diagnozei, de prospectare a pieței și cunoaștere a comunităților oamenilor de afaceri.

Intern și extern activitatea Centrului se va face după următoarele coordonate:

- Prezentarea obiectivelor economice principale și a oportunităților de afaceri din industrie, comerț, servicii.
- Descrierea Sistemului Bancar și a Sistemului Fiscal.
- Posibilitățile de promovare a ofertei de produse sau servicii a agenților economici la manifestări comerciale: târguri, exoziții, saloane.
- Privatizarea și cadrul legal al acesteia.
- Tranzacțiile mobiliare.
- Proiecte de investiții.
- Posibilități de import-export și înființarea societăților mixte.

Întreaga activitate a Centrului va fi informatizată, prin crearea unor baze de date relaționale pe următorele domenii:

- oportunități de afaceri (cereri și oferte) grupate pe țări și actualizate zilnic.
- românii din diasporă și cei care locuiesc în apropierea granițelor țării: statistici pe comunități și pe indivizi
- surse de documentare; bibliotecă informatizată.

Global, Centrul urmărește o cât mai bună cunoaștere a potențialului economic românesc și descoperirea compatibilităților de cooperare (în producție, comercializare, modernizare, dezvoltare, înființarea de societăți mixte, investiții).

Este vitală colaborarea cu alte organisme guvernamentale și antrenarea, în derularea progarmului, a unor organisme nonguvernamentale.

Activitatea Centrului are un pronunțat caracter bilateral, respectiv acordarea de sprijin, în egală măsură, firmelor românești care doresc să stabilească legături de afaceri cu parteneri din străinătate și oameni de afaceri străini ce doresc să investească în România.

În cadrul fiecărei comunități românești se va înființa Asociația Oamenilor de Afaceri Români, prioritatea absolută fiind, în prima etapă, lobby-ul pentru îmbunătățirea climatului de afaceri. Aceste asociații vor funcționa asemeni unei rețele neuronale, în strânsă legătură una cu alta. Un țel al acestor centre este atragerea specialiștilor teoreticieni, care să coordoneze activitatea economică.

De asemenea, este foarte importantă mediatizarea activității Centrului, în cadrul comunităților de români, și nu numai, prin presă, televiziune (acolo unde există posturi de televiziune românești să fie sprijinite), internet.

Obiectivul intern al Centrului este autofinanțarea, iar obiectivul extern sponsorizarea activității Departamentului pentru relațiile cu românii de pretutindeni.

Astăzi noi nu ne aflăm la o răscruce de drumuri ci pe o fâșie îngustă de pământ, între un versant abrupt și o genune. Este oare coborârea într-o prăpastie mai ușoară decât escaladarea unui munte ? Eu cred că sunt la fel de dificile. Și atunci, de ce să nu alegem suișul ?

1. Scopul creării Centrului
2. Principii de funcționare a Centrului
3. Structura organizatorică
4. Obiect de activitate
5. Instrumente de lucru
6. Relații cu instituțiile de profil
7. Proiecte

1) SCOPUL CREĂRII "CENTRULUI"

Centrul de afaceri se constituie având ca scop:

a) sprijinirea financiară a întregii activități a Departamentului
b) încurajarea investițiilor firmelor străine în România și ale firmelor românești în străinătate
c) promovarea imaginii României printre românii din diaspora

2) PRINCIPII DE FUNCȚIONARE A "CENTRULUI"

Enunțăm trei principii manageriale de funcționare a "Centrului", care vor constitui forța motrice a organizației:

- *activitate rentabilă*
- *creștere profesională*
- *flexibilitatea strategiei*

3) STRUCTURA ORGANIZATORICĂ

(a se vedea organigrama)

4) OBIECTUL DE ACTIVITATE

"Centrul" va avea ca principale obiecte de activitate următoarele:

- consultanță generală antreprenorială
- asistarea investițiilor
- suport logistic pentru demararea afacerilor
- prelucrarea și vânzarea de informații generale de afaceri
- elaborarea studiilor de piață
- elaborarea studiilor de fezabilitate (într-o fază ulterioară)
- intermedieri de afaceri
- organizarea de simpozioane și conferințe pe teme economice
- editarea unui buletin de afaceri

5) INSTRUMENTE DE LUCRU

- informații economice oficiale
- informații culese din publicații de specialitate
- informații culese din presa cotidiană

- informații obținute de la instituțiile abilitate ale statului
- informații obținute de la instituțiile şi organizațiile economice private
- informații obținute pe baza unor relații personale

6) RELAȚII CU INSTITUȚIILE DE PROFIL

- relații cu Camera de Comerț
- relații cu ministerele (cu ambasadele)
- relații cu diferite fundații sau O.N.G.-uri
- relații cu birouri de avocatură, notariale, companii aeriene, companii hoteliere, etc.

7) PROIECTE

a) individuale
   - contactarea persoanelor cu putere financiară
   - expunerea proiectului şi cointeresarea
   - sprijinirea şi acordarea de facilități

b) pe comunități
   - investiții ale diasporei în zonele comunităților româneşti din afara granițelor (în țara adoptivă, în România sau în comunități ale românilor din alte state)
   - investiții ale românilor din țară în spații locuite de români în afara României

c) pe domenii
   - înființarea unui Birou de Consultanță Juridică şi Comercială (studii de fezabilitate, studii de marketing, etc.)
   - oportunități de afaceri

d) obținerea unui statut special față de alți investitori (scăderea progresivă a impozitelor în raport cu volumul investițiilor)

IX.

PROGRAMUL

"ÎNFIINȚAREA UNOR BIROURI DE SPRIJIN ÎN INTERIORUL COMUNITĂȚILOR ROMÂNEŞTI"

Înființarea unor birouri de sprijin în interiorul comunităților româneşti, prin investirea unor români din comunitățile respective cu funcții (onorifice) oficial recunoscute de către statul român.

Observație: Se va lua în considerare faptul că o mare parte a românilor care au calități morale și intelectuale compatibile cu un viitor statut oficial sau onorific nu activează în cadrul asociațiilor româneşti, rămânând în afara acestora. Motivele acestui fapt se cunosc.

Argument

Funcționarea unui astfel de program se întemeiază pe necesitatea de natură strategică a statului român de a construi și a întreține un lobby românesc în Occident și de a cunoaște în mod real și aprofundat spațiul etnic românesc din jurul frontierelor, în vederea revenirii sau a menținerii acestuia în zona de influență spirituală, culturală și economică românească.

În Occident, din cauza unei politici antinaționale dusă în timpul regimului comunist, întreaga diasporă românească a fost supusă unui proces de divizare și compromitere ce avea ca singur scop eliminarea ei ca factor de presiune politică sau transformarea în organ de propagandă a autorităților comuniste din țară. Această politică dusă pe termen lung și cu o metodică demnă de o cauză mai bună a provocat efecte devastatoare la nivelul conștiinței emigranților români, precum și la nivelul sistemului de valori pe care aceștia puteau să-l promoveze. Noțiuni ca "Țara", "Neamul", "Biserica", au devenit simple cuvinte, al căror sens putea să încadreze pe cel ce le susținea într-una dintre cele două categorii mari în care a fost împărțită diaspora românească: "comuniști" și "legionari". În funcție de interesul manipulatorilor de opinie, majoritatea infiltrați de către regimul comunist, dar nu numai, punctul de vedere exprimat devenea dintr-o dată un punct de vedere comunist sau legionar, și lipsit deci de un anume consens ce caracterizează în general principii generoase care se sprijină pe astfel de concepte și care edifică *interesul național*.

Ocuparea acestor posturi onorifice trebuie să plece de la ideea existenței unor persoane, cu preponderență tinere și a căror mentalitate nu a fost impregnată de spectrul acelei împărțiri a diasporei. La ora actuală, în majoritatea țărilor occidentale, există o nouă generație, copiii celor care au emigrat în perioada comunistă sau tinerii care au emigrat după 1989, generație ai căror reprezentanți sunt profesori în diverse Universități, cadre de conducere în marile companii sau lucrează în importante sectoare ale administrației țărilor lor adoptive. Aceștia trebuie identificați, cultivați și investiți cu onoranta misiune de a-și reprezenta Neamul și Țara. În această lucrare nu au ce căuta interese partinice, de grup sau ideologice; căci orice încercare de a le introduce în problemă nu ar duce decât la perpetuarea stării de fapt din prezent.

Această nouă generație poate, cu adevărat, construi un lobby românesc, un lobby eficient de care Țara are și mai ales va avea nevoie în încercările pe care ni le rezervă istoria. Nu trebuie decât să privim în jurul nostru și să observăm că multe dintre hotărârile care construiesc drumul viitor al regiunii în care ne găsim sunt luate în cancelariile occidentale. Inexistența unui lobby românesc eficient acolo, duce la ignorarea interesului național al României și promovarea intereselor altor țări vecine, ale căror guverne au avut înțelepciunea de a investi în propriul viitor, construind, în curtea cancelariilor importante ale lumii, grupuri de lobby eficiente.

Nici nu trebuie să mai amintim importanța strategică a spațiului etnic românesc din jurul frontierelor și din vecinătatea apropiată. Aici, selectarea celor ce vor ocupa acele posturi onorifice trebuie să fie și mai drastică decât în țările occidentale, dar trebuie să aibă aceeași direcție: noua generație. Avem suficienți tineri care au deja licențe obținute în Țară. Aceștia trebuie să meargă în locurile lor de baștină și să împrospăteze acolo spiritul românesc. Dintre ei, pot fi selecționați cu siguranță câțiva formatori de opinie care să poată conduce într-un spirit nou comunitățile românești către o integrare sau o reintegrare spirituală, culturală și economică cu Țara.

Inexistența în cadrul Guvernului a unei structuri viabile care să poată duce la îndeplinire aceste planuri, ce se încadrează în Strategia Națională de Securitate, nu poate fi decât condamnabilă.

Proiecte:
1.Identificarea personalităților de marcă ale comunităților românești și testarea compatibilității acestora cu programele Departamentului.

2.Identificarea tinerilor din cadrul comunităţilor româneşti care prin programe speciale* pot fi ajutaţi să devină formatori de opinie în cadrul comunităţii româneşti, dar şi în cadrul mai larg al societăţii în care îşi desfăşoară activitatea.

3.Selecţionarea cu grijă a unor personalităţi din cadrul conducerilor asociaţiilor româneşti şi cultivarea acestora în sensul depolitizării asociaţiilor şi unirii acestora în jurul unor principii naţionale (limba română, neamul, tradiţiile, interesul naţional).

4.Se va acorda o atenţie sporită personalităţilor româneşti care îşi desfăşoară activitatea în cadrul mediilor de afaceri. Prin aceste personalităţi se va cultiva interesul pentru investiţii în România. Departamentul va asista permanent eventualii oameni de afaceri din cadrul comunităţilor româneşti, care vor dori să investească în Ţară, înlesnind accesul acestora la informaţie şi la autorităţile competente.

*Când se vorbeşte de "programe speciale" se are în vedere organizarea de cursuri privind istoria naţională, limba română, excursii pentru cunoaşterea spaţiului românesc, cursuri de prezentare a legislaţiei internaţionale privind drepturile minorităţilor.

X.

PROGRAMUL "CERCETARE INTERDISCIPLINARĂ"

Memoria deţine taina identităţii noastre – îndemn sau provocare ?

Dacă ar fi să ne regândim şi să ne regăsim ca neam şi rudenie de sânge, am putea spune că într-adevăr, memoria şi istoria deopotrivă ne-au lansat o provocare.

Acum, în prag de mileniu trei, când mulţi gândesc cataclisme apocaliptice, românii se caută prin lume.

Au ştiut unii de ceilalţi mai mult sau mai puţin, chiar dacă erau, teritorial, foarte apropiaţi unii de alţii: în nordul Bucovinei, în Basarabia, ori în sudul Dunării. Aici ne-am consumat istoria comună de sute de ani, unii vorbind deschis româneşte, alţii pe ascuns, ori în gând doar, pentru că istoria şi conjuncturi nefericite au impus ciudate norme.

Şi a rămas memoria.

De opt ani ne putem identifica elementele unui discurs de refacere, cu un aspect organizat, mai bine închegat, deoarece n-am găsit răgazul suficient pentru a înţelege, în definitiv, trecutul şi a face astfel prezentul mai productiv.

Acum, România, patria românilor de pretutindeni, lansează o nouă provocare: un amplu plan de cercetare interdisciplinară.

Sperăm ca această lucrare, închinată ideii de comunitate de sânge, cea mai profundă legătură care poate uni pe om de om va fi bine primită de cei care cultivă ştiinţa şi dragostea de neam.

OBIECTIVE:

1. cunoaşterea realităţilor din comunităţile româneşti aflate în afara graniţelor Statului Român

a) zona I	Nordul Bucovinei
	Sudul Basarabiei
	Nordul Maramureşului
b) zona II	Basarabia şi spaţiul transnistrean
c) zona III	Sudul Dunării

2. identificarea principalelor cereri şi doleanţe
3. stabilirea modalităţilor de colaborare

MODALITĂŢI DE REALIZARE:

1. Cercetare etno-sociologică cu ajutorul echipelor interdisciplinare

RESURSE UMANE:

Acţiunile eficiente cu o documentare ştiinţifică temeinică. Superficialitatea atrage după sine eşecul. Numai diagnosticele întemeiate pe cercetări serioase realizate de specialişti pot oferi documentarea necesară trasării planului de acţiune pe viitor. În acest sens, echipele interdisciplinare vor reuni următoarele categorii de specialişti:

1. Muzeul Ţăranului Român
2. Muzeul Satului – specialişti în etnologie/etnografie
3. Universitatea Bucureşti:
- cadre didactice şi studenţi în ani terminali cu specializare în: istorie, sociologie, geografie-geologie, litere, teologie, drept, medicină, agronomie.

FINALITATE

Rezultatele cercetărilor efectuate de echipele interdisciplinare vor fi puse în valoare în diverse formule:

a) sesiuni de comunicări ştiinţifice
b) realizarea de filme documentare
c) monografii ale zonelor cercetate
d) realizarea unei bănci de date (amănunţită şi operabilă)
e) argumente către: M.A.E.
   Comisia de politică externă a Parlamentului
   M.E.N.
   Ministerul Culturii
   Preşedinţia României

Nu credem că numai legile bune sunt îndeajuns pentru a reînnoda temeinic o relaţie de sânge.

Istoria a arătat că în lipsa unor buni conducători, a unui corp administrativ şi de profesionişti capabili şi pătrunşi de dragoste de neam, legile cele mai bune rămân fără urmări. Acesta este motivul pentru care nu ne mulţumim doar să cercetăm realitatea din comunităţile româneşti aflate în afara graniţelor ţării şi să înlesnim organizarea legilor pe care aceasta le reclamă.

Dorim să propunem un altfel de mod de a privi această realitate şi, în acelaşi timp, să formăm o altfel de generaţie de funcţionari şi de dascăli.

CERCETARE

CADRELE

1. CADRUL GEOGRAFIC:
a) geologie, orografie, hidrografie, climatologie
b) floră, faună

AŞEZĂRI:
a) rural – vatra satului, case, drumuri
b) urban – sisteme de urbanizare

2. CADRUL BIOLOGIC:
a) tipul antropologic
b) factori demografici: structura populaţiei

dinamica populației
neamuri și familii (genealogii)

3. CADRUL ISTORIC:

a) structură socială tradițională
b) personalități ale regiunii – prezent/trecut

4. CADRUL PSIHIC:

a) structura mentalității colective
b) conformism și inovație

MANIFESTĂRILE:

1. MANIFESTĂRILE SPIRITUALE:

a) graiul – toponimia
b) viața religioasă
c) spațiul și timpul în mentalitatea locuitorului
d) obiceiuri: nașterea, botezul, nunta, înmormântarea
e) sărbători de peste an
f) viața artistică: modalități de exprimare
g) știința de carte
h) confesiuni

2. MANIFESTĂRILE ECONOMICE:

a) structura economică (interesant în mediul rural)

3. MANIFESTĂRILE JURIDICE:

a) forme de proprietate
b) existența formelor de viață juridică tradițională
c) relații cu autoritatea de stat/ respectarea drepturilor omului

4. MANIFESTĂRILE POLITICO-ADMINISTRATIVE:

a) forme de administrație
b) grupuri și acțiuni politice

UNITĂȚI ȘI SUBUNITĂȚI:

1. Familia
2. Gospodăria
3. Vecinătatea
4. Forme asociative
5. Cârciuma

RELAȚII:

1. Relații de rudenie
2. Relația sat-oraș

PROCESE:

1. Procese de emigrare și de imigrare
2. "Rurbanul"

ASPECTE SPECIFICE ALE RELAȚIILOR INTERETNICE ÎN COVASNA ȘI HARGHITA

1. Considerații generale

Centrul European de Studii Covasna Harghita este o organizație nonguvernamentală, apolitică, nonprofit și autonomă, cu caracter științific, cultural și social înființată din inițiativa unui grup de intelectuali pentru a răspunde unor imperative de cercetare interdisciplinară a zonei Covasna-Harghita.

Centrul își propune să realizeze cercetări științifice în domeniile sociologiei, geopoliticii, istoriei, teologiei, economiei, politologiei, să înființeze o bancă de date cu utilizatori multipli, cuprinzând documente audio-vizuale și scrise referitoare la zona Covasna-Harghita și să editeze lucrări, studii și periodice în cadrul editurii proprii *Eurocarpatica*.

Unul din proiectele Centrului îl reprezintă organizarea împreună cu Fundația Națională pentru Românii de Pretutindeni și cu sprijinul Departamentului pentru Relațiile cu Românii de peste Hotare, a Universității de Vară *Izvoru Mureșului*. Ediția din acest an cu tema **"Integrarea europeană și identitatea națională"** s-a desfășurat în perioada 14-20 august la Complexul Sportiv și de Tineret "Izvoru Mureșului", județul Harghita.

În programul Universității este inclusă și dezbaterea cu tema **"Majoritate și minoritate – experiența europeană și particularități ale zonei Covasna – Harghita"**. Până la prelucrarea și interpretarea datelor rezultate din propriile cercetări prezentăm câteva concluzii desprinse din puținele studii efectuate în zonă. (Maria Cobianu-Băcanu, Ilie Bădescu, Vasile Dâncu, Lily Rain, Ștefan Bruno, Ioan Lăcătușu) cât și din observațiile și constatările organizațiilor culturale românești din județele Covasna și Harghita.

Este cunoscut că un specific al județelor Covasna și Harghita îl reprezintă existența unui electorat stabil și disciplinat prin motivare etnică, fapt care determină **perpetuarea inexorabilă la putere, pe plan local a U.D.M.R., indiferent de alternanțele la putere pe plan național.** În această situație nu se mai poate vorbi de democrație, ci de o etnocrație care vizează preluarea progresivă a prerogativelor statului român. U.D.M.R. a monopolizat și în prezent manipulează opinia publică de expresie maghiară, impunând o **abordare excesiv și obsesiv etnocentristă**. Se inoculează ideea monoculturalității maghiare, a ceea ce continuă să fie denumit "*pământ secuiesc*", eludându-se caracterul multicultural al zonei, permanența prezenței populației românești și interferențele etnoculturale romàno-maghiare care, de-a lungul secolelor au marcat acest areal.

Liderii comunității maghiare manifestă puternice trăsături de **separare, izolare și autonomizare**. Se accentuează tendințele de enclavizare prin instituții publice, cosmetizate cu principii cum sunt: cel al subsidiarității, descentralizării, autonomiei locale.

Modelul cultural interetnic în Covasna și Harghita este unul de tip piramidal; la bază, la nivelul comunităților locale sunt dominante tendințele de conviețuire și bună vecinătate, iar la vârf, la nivelul elitelor, cele de separatism etnic. (Maria Cobianu-Băcanu). În ceea ce privește comunicarea

interculturală, dialogul interetnic are la suprafață o notă de civism și civilizație, însă în subteran se simte o stare de tensiune.

La nivelul comunităților maghiare locale asistăm la **persistența unor obsesii etnocratice care percep orice prezență "străină" ca pe o încercare de alterare a purității etnice.**

În mass-media locală de expresie maghiară asistăm la practicarea unui **discurs hiperetnicizat al formatorilor de opinie**, la promovarea unei politici identitare agresive care alimentează sentimente de intoleranță și acțiuni discriminatorii față de etnicii români.

Practica impunerii obligativității **cunoașterii limbii maghiare pentru ocuparea unor funcții**, întărită prin recentele acte normative și declarațiile unor lideri marcanți ai U.D.M.R., împiedică accederea tinerilor și intelectualilor români la posturi de specialitate, amplificându-se astfel, golul lăsat de exodul masiv al specialiștilor de naționalitate română de după decembrie 1989. Pe acest fond sporesc insatisfacțiile, dezamăgirile și lipsa de orizont a populației românești privind condiția și destinul ei într-o zonă în care monoculturalitatea maghiară se impune tot mai mult, **împiedicând formarea unei elite tinere de intelectuali români.**

Multe instituții științifice și de cultură, dar și personalități marcante ale vieții publice românești ocolesc zona, considerând-o "delicată" și așteptând ca starea de normalitate să se instaleze de la sine.

Cercetările recente (Dâncu: 1995-1998) au pus în evidență **o fractură identitară determinată de modul în care se trăiește simultan, statutul de majoritate-minoritate**.

De fapt aceste județe funcționează autonom, doar formal ele se supun administrației centrale. Sunt zădărnicite toate tendințele centraliste ale administrației centrale, de la amplasarea unei cazărmi de jandarmi până la funcționarea unui așezământ de asistență socială patronat de un ordin religios condus de călugărițe de etnie română.(Vasile Dâncu).

De fiecare dată argumentul rostit oficial sau nu, este același – **păstrarea echilibrului de fapt dezechilibrului etnic existent.**

Sunt invocate obsedant unele **"drepturi istorice" exclusive, de fapt unele privilegii.** Așa cum sublinia publicistul Ion Ciurea, în zonă există falsa percepție a realității configurată în aberanta schemă potrivit căreia integrarea europeană ar putea însemna șansa localnicilor de a se înfrupta din roadele întregului continent pe care să se deplaseze și să se așeze nestingherit fără ca "alții", "străinii" să aibă dreptul să pună piciorul pe tărâmul propriu, dorit numai al lor. Împrejurare absurdă și revelatoare se regăsește în formula: **"România țara tuturor cetățenilor ei, așa zisul "pământ secuiesc"- numai al secuilor.**

Liderii maghiari din zona Covasna-Harghita folosesc o "inflație de concepte neconstituționale și tendențioase "autonomie comunitară", "autodeterminare internă", "autoguvernare locală", "ținut secuiesc", "secui-român" (Maria Cobianu-Băcanu)

Există o diferență între comportamentul maghiarilor din zonele unde aceștia sunt minoritari și cei din aceste județe unde sunt numeric majoritari.

Comunicarea este unisensuală. La memoriile întreprinse de către reprezentanții societății civile românești, de regulă nu se primește nici o reacție de la București, în mod deosebit după participarea U.D.M.R. la guvernare.

În această situație românii din zonă se victimizează simțindu-se părăsiți de administrația centrală și trăind un acut sentiment de frustrare.

2. Câteva aspecte privind discriminarea românilor din județele Covasna și Harghita în viziunea societății civile românești

În arealul etnocultural Covasna-Harghita statutul românilor se înscrie în ceea ce sociologii numesc grup minoritar în dublu sens: ca grup dezavantajat asupra căruia se exercită presiuni și

discriminări şi ca grup cu pondere numerică mai mică decât populaţia majoritară de origine maghiară. (Maria Cobianu-Băcanu). Dintre discriminările pe care le suportă românii din zonă amintim:

- existenţa unui partid organizat pe criterii etnice şi a unui electorat stabil şi disciplinat prin motivare etnică, fapt care determină **perpetuarea inexorabilă la putere pe plan local a U.D.M.R.**.
- promovarea de către U.D.M.R. a principiilor şi practicilor **autonomiei teritoriale pe criterii etnice.**
- **condiţionarea cunoaşterii limbii maghiare**, devenită un instrument pentru **purificarea etnică a zonei.**
- **contestarea autorităţii statului român** şi a simbolurilor naţionale de către autorităţile locale conduse de U.D.M.R.; schimbarea denumirilor de străzi româneşti, şi instituţii, unele cu persoane cunoscute pentru faptele lor antiromâneşti.
- refuzul Consiliului Judeţean Covasna de **includere în configuraţia noii steme a judeţului Covasna** a oricărui element simbolic reprezentativ pentru comunitatea şi cultura românească
- dezvelirea a sute de monumente şi plăci comemorative numai în limba maghiară
- **practicarea unui discurs hiperetnicizat** al tuturor instituţiilor publice în care funcţionează reprezentanţi ai comunităţii maghiare.
- **ignorarea istoriei**, tradiţiei, culturii şi spiritualităţii populaţiei româneşti
- **încercările sistematice de dizolvare a unor instituţii culturale fundamentale în zonă (muzeu, teatru).**
- **în majoritatea localităţilor etnic mixte românii nu au reprezentare în consiliile locale.**
- **numărul locuitorilor de naţionalitate română este mai mic decât norma de reprezentare în Parlament.** Ca urmare a acestui fapt, locuitorii de naţionalitate română din Harghita nu au reprezentant în Parlament iar cei din Covasna au obţinut un mandat de deputat doar în urma redistribuirii, riscând să-l piardă la alegerile următoare.

Chiar din analiza programului autoguvernării U.D.M.R. Sf. Gheorghe pentru perioada 2000 - 2004, rezultă că predominante sunt prevederile **centrifuge, atomizatoare, autonomiste şi nu cele armonizatoare, integrative care au ca obiectiv comunicarea interculturală, respectul diversităţii şi pluralismul culturilor**. Practic, ne aflăm în faţa unui program de gestionare a **monoculturalităţii maghiare şi nu a diversităţii etnoculturale**.

Se impune deci o intervenţie fermă a statului român pentru stoparea tendinţelor de enclavizare, separatism şi autonomie pe criterii etnice şi normalizarea climatului de convieţuire interetnică.

3. Propuneri pentru o posibilă strategie de normalizare a climatului interetnic din zona Covasna-Harghita

1. Constituirea unui **consiliu consultativ** pe lângă Cabinetul Primului-Ministru, care să elaboreze strategii de politică economico-sociale, adaptate acestei zone
2. Adaptarea actelor normative la **impactul specific** pe care acestea îl pot avea în zona Covasna-Harghita.
3. Asigurarea prin lege a **dreptului de reprezentare** a populaţiei româneşti din Covasna şi Harghita în structurile parlamentare şi guvernamentale.
4. **Respectarea statutului limbii române** ca limbă oficială în activitatea instituţiilor administraţiei publice locale.
5. Scoaterea **instituţiilor descentralizate** din cele două judeţe de sub controlul perpetuu al U.D.M.R.
6. Asigurarea sprijinului şi consultării de specialitate pentru realizarea unor programe şi proiecte de **dezvoltare economică a zonei.**

7. Sprijinirea unor programe şi proiecte care să ofere locuitorilor din judeţele Covasna şi Harghita o **alternativă la abordările U.D.M.R.-ului**.
8. Sprijinirea în continuare a **Episcopiei Ortodoxe Române a Covasnei şi Harghitei**, instituţie fundamentală pentru păstrarea identităţii româneşti în zonă.
9. Asigurarea subvenţionării de la Bugetul de Stat a cotidianelor de limbă română (**"Cuvântul Nou"** şi **"Adevărul Harghitei"**).
10. În condiţiile în care activitatea **Teatrului de limbă română "Andrei Mureşanu"** este blocată, devenind obiect de şantaj al Primăriei municipiului Sf. Gheorghe, solicităm trecerea acestei instituţii în subordinea Ministerului Culturii.
11. Sprijinirea **Muzeului Carpaţilor Răsăriteni** ca instituţie de rang naţional, care să asigure aplicarea strategiei culturale naţionale în acest spaţiu.
12. Finanţarea unor proiecte ale **asociaţiilor culturale româneşti** în primul rând a celor care sunt recunoscute ca fiind de utilitate publică conform Ordonanţei Guvernului României nr. 26 din 30 ianuarie 2000.
13. Intervenţia Comisiei Centrale de Heraldică pentru a determina conducerile judeţelor Covasna şi Harghita de a include în configuraţia noilor steme şi **simboluri reprezentative pentru comunităţile şi cultura românească.**
14. Începerea **dialogului interetnic** pe problemele de fond ale convieţuirii care să asigure atenuarea asperităţilor de orice fel.
15. Problema normalizării climatului de convieţuire interetnică să constituie o "**prioritate naţională**" una şi aceeaşi pentru orice cârmuire din fruntea ţării.

S-ar putea astfel corobora avantajele ce decurg din poziţia geografică, economia complementară şi tradiţia relaţiilor economice şi umane a zonei Covasna-Harghita cu provinciile istorice Moldova şi Muntenia, cu cele ce izvorăsc din realităţile istorice, demografice, lingvistice, culturale şi confesionale pe care populaţia din zonă le are cu Ungaria.

Centrul European de Studii Covasna - Harghita aşteaptă parteneri şi sprijin logistic pentru realizarea unor viitoare cercetări pe teme precum: regionalism, autonomie, autodeterminare şi implicaţiile asupra suveranităţii naţionale, dimensiuni ale convieţuirii în medii multiculturale; relaţii comunitare între naţional şi etnic; procese de enclavizare şi de asimilare comunicare interetnică.

Ioan LĂCĂTUŞU - director, Claudiu BĂDESCU - cercetător,
CENTRUL EUROPEAN DE STUDII COVASNA – HARGHITA

COMUNICAT DE PRESĂ – 2000

În perioada 14-21 august 2000 a avut loc la Complexul Sportiv şi de Tineret din staţiunea Izvoru Mureşului, judeţul Harghita, cea de-a treia ediţie a Universităţii de Vară "**Izvoru Mureşului**", cu tema **"Integrarea europeană şi identitatea naţională"**.

Organizatorii acestei ediţii au fost: **Centrul European de Studii Covasna-Harghita – Sf. Gheorghe, Fundaţia Naţională pentru Românii de Pretutindeni – Bucureşti, Despărţământul A.S.T.R.A. Covasna-Harghita, cu sprijinul Departamentului Pentru Relaţiile cu Românii de peste Hotare**.

La programul cursurilor au participat 70 de cursanţi din ţară şi de peste hotare (Republica Moldova, Ucraina, Iugoslavia, Albania) şi conferenţiari veniţi din S.U.A., Germania şi Italia.

Programul universităţii a cuprins câteva teme de mare actualitate şi profunzime: *Românii de pretutindeni şi Ţara, Europa naţiunilor sau Europa regiunilor?, Mass-media şi promovarea valorilor naţionale, Majoritate şi minoritate – experienţă europeană şi particularităţi ale zonei Covasna-Harghita, Etnie şi confesiune la catolicii din Moldova* etc.

Universitatea s-a bucurat de sprijinul Radiodifuziunii, Televiziunii Române şi TVR Internaţional şi a cotidianului Adevărul care au transmis interviuri şi reportaje de la faţa locului în timpul desfăşurării cursurilor de vară.

S-a apreciat faptul că intrarea României în Europa presupune o afirmare a valorilor naţionale într-o Europă construită pe principiul unităţii în diversitate.

În urma conferinţelor şi dezbaterilor s-au conturat o serie de idei referitoare la:

1. **Românii din afara hotarelor ţării**

- asigurarea de fonduri pentru punerea în aplicare a strategiei Guvernului român referitoare la românii de peste hotare, fonduri cel puţin egale cu cele alocate Departamentului pentru Minorităţi Naţionale (15 miliarde D.R.R.H. faţă de 60 miliarde D.M.N.)
- construirea cadrului juridic în vederea construirii unor relaţii puternice cu românii de dincolo de graniţă
- afirmarea de către statul român a unei poziţii coerente şi ferme faţă de românii din diasporă
- depolitizarea relaţiei românilor din diasporă cu ţara
- asigurarea reciprocităţii la nivel de guverne, în respectarea drepturilor minorităţilor naţionale
- implicarea fermă a diplomaţiei româneşti în promovarea unei imagini reale a României şi românilor, care să contrabalanseze propaganda negativă la adresa acestora din mass-media şi de pe internet
- crearea unei reţele de filiale ale bib" otecilor judeţene şi municipale din ţară în Basarabia şi în comunităţile româneşti din ţările învecinate
- elaborarea şi aplicarea unui proiect de înfrăţire a judeţelor, municipiilor, oraşelor şi comunelor din ţară cu cele din Basarabia şi ţările vecine
- asigurarea de către Ministerul Educaţiei Naţionale a unui cadru normativ care să permită oricărui tânăr român din ţările învecinate să participe la admiterea în învăţământul superior din România.
- intensificarea demersurilor pentru recunoaşterea Mitropoliei Basarabiei, înfiinţarea Episcopiei Ortodoxe a Românilor din Iugoslavia şi sprijinirea bisericilor, şcolilor în limba română şi asociaţiilor culturale din românitatea apropiată

2. **Europa națiunilor sau Europa regiunilor**
- ideea de Europă unită are o tradiție îndelungată la care personalități românești de marcă au avut o contribuție remarcabilă (Ex. Nicolae Iorga sau Iuliu Maniu)
- participarea României ca membru deplin la instituțiile europene este recunoașterea unei tradiții europene de secole, a istoriei și civilizației românești
- modelul națiunilor și modelul regiunilor sunt complementare, ele trebuind adecvate specificului istoric și geopolitic al fiecărui stat
- în Europa modelul regiunilor este puternic contestat și mai degrabă "impus" țărilor surori mai sărace

3. **Românii din județele Covasna și Harghita**
- necesitatea definirii statutului românilor din aceste județe care să asigure reprezentarea lor în structurile administrației locale, Parlamentului, Guvernului și Președinției României.
- crearea unui Consiliu Consultativ pe lângă Cabinetul Primului Ministru însărcinat cu elaborarea unei politici coerente economico-sociale și culturale specifice zonei
- sprijinirea Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei, a instituțiilor și asociațiilor culturale și ziarelor românești din zonă
- sprijinirea unor programe și proiecte de dezvoltare economică a celor două județe
- respectarea statutului limbii române ca limbă oficială în activitatea administrației publice locale, așa cum se întâmplă și în statele occidentale (vezi S.U.A.), în care limba oficială a statului și a instituțiilor sale este una singură: cea a majorității naționale
- stoparea tendințelor autonomiste, separatiste și de enclavizare pe criterii etnice
- acționarea în judecată ca parte civilă în instanțe românești și internaționale în cazuri de abuz sau discriminare pe criterii etnice

4. ***Mass-madia* și valorile naționale**
- responsabilizarea presei scrise și a audio-vizualului în păstrarea și promovarea identității și a valorilor naționale
- nevoia de redirecționare a populației către valorile naționale (vezi modelul american) și promovarea acestora
- educarea publicului către presa de calitate și în acest context, acordarea unui spațiu mai larg și la ore accesibile, emisiunilor culturale și educative, actualmente aproape eliminate în favoarea programelor de divertisment de consum, comerciale
- schimbarea mentalității de supuși cu cea de învingători
- promovarea valorilor naționale trebuie să devină politică de stat ca și în alte guverne din Europa (vezi guvernul grec sau cel maghiar, ambele membre N.A.T.O.)

5. **Catolicii români din Moldova**
- contracararea acțiunilor unor cercuri maghiare de creare a unei probleme artificiale privind așa-zisa apartenență la etnia maghiară a catolicilor români din Moldova și discriminarea acestora
- organizarea unui Seminar Internațional cu tema "Catolicii din Moldova – români de secole"
- sesizarea organismelor de drept internațional și a Vaticanului asupra ofensivei maghiare la care sunt supuși catolicii români din Moldova
- atenționarea Comisiei Centrale de efectuare a recensământului populației și locuințelor din anul 2001 asupra corectitudinii recenzării populației din comunitățile multietnice

Pe parcursul desfăşurării cursurilor s-au formulat o multitudine de idei şi propuneri privind temele dezbătute şi organizarea ediţiei viitoare a Universităţii. S-a propus printre altele înlocuirea termenilor de "Basarabia" cu "România de est", "Secuime" cu "Ţinutul Covasnei şi Harghitei", "ceangăi" cu "catolicii români din Moldova"

Informaţiile transmise din perspectiva academică s-au completat în chip fericit cu un mod complex şi inedit de reflecţie şi raportare la valorilor naţionale şi la credinţa strămoşească. S-a subliniat necesitatea recâştigării încrederii în forţele proprii şi redescoperirea valenţelor solidarităţii naţionale.

Lucrările prezentate la ediţia din acest an a Universităţii, pentru cei interesaţi, vor fi disponibile pe Internet din luna octombrie la adresa www.romanii.ro

Biroul de presă al organizatorilor:

Daniela Soros
F.N.p.R.P – Bucureşti
314.32.93
094. 680. 323
fundaţia @ romanii.ro

Violeta Pătrunjel
C.E.S.C.H, Sf. Gheorghe
067.31.35.34

EMIL SILVESTRU
PREŞEDINTELE FUNDAŢIEI ROMÂNE
PENTRU CERCETAREA CREAŢIEI – CLUJ NAPOCA

ÎNVĂŢĂMINTELE UNUI VEAC DE EVOLUŢIONISM ŞI O ALTERNATIVĂ PENTRU MILENIUL TREI

O scurtă istorie

Atunci când André Malraux, probabil sub influenţa devastatoare a ororilor celor două conflagraţii ale secolului XX, profeţea că *secolul al XXI-lea va fi religios sau nu va fi deloc*, o făcea în deplină cunoştinţă de cauză. Căci tocmai în iubita lui Franţă, a cărei cultură a şi păstorit-o vreme de 10 ani, începuse, cu aproape două secole înaintea lui, lunga şi zbuciumata fugă a omului de Dumnezeu. Iluminiştii francezi au fost aceia care au îndemnat poporul – din umbră sau prin ridiculizare făţişă – să se proclame liber de constrângerile religiei, reiterând într-o formă revoluţionară spusa lui Protagoras conform căreia *Omul este măsura tuturor lucrurilor*. Şi pentru a pecetlui această decizie, populaţia Parisului a ales o obscură dansatoare de cabaret – Madmoiselle Candeille – pe care a purtat-o în triumf până la catedrala Notre-Dame, unde a fost încoronată drept *Zeiţă a Raţiunii*. După ce s-a închinat ceremonios zeiţei pe jumătate nude tronând pe altar, mulţimea a ars în mod solemn Biblia în piaţa din faţa catedralei, declarând că de atunci înainte Raţiunea şi numai Raţiunea avea să conducă Franţa. Şi pornind de atunci şi de acolo, aceste idei au început să cutreiere lumea. A trebuit însă să treacă mai bine de o jumătate de secol pentru ca ideile Revoluţiei franceze să-şi găsească un suport dogmatic solid. Or, nu era cu putinţă ca acesta să vină tot din Franţa, care-şi epuizase deja elanul creator sub lama ghilotinei şi prin marea stepă rusă.

Anglia a fost aceea care a făcut pasul decisiv. Dar l-a făcut aşa cum îi şade bine, adică... englezeşte. Ideile revoluţionare franceze nu au izbutit să penetreze în mod imediat şi direct societatea engleză, aflată în plin elan spiritual creştin, ca urmare a marii renaşteri metodiste. În plus, sprijinul francez acordat Revoluţiei americane a creat în imperiu un puternic resentiment împotriva ideilor revoluţionare de orice fel.

Şi totuşi, Anglia ascundea o grupare de oameni – o elită intelectuală – ce pregătea în tihnă diseminarea ideilor socialiste franceze. Societatea Lunară din Birmingham, activă între 1764 şi 1800, a avut neîndoios o influenţă capitală. Trăgându-şi numele de la faptul că membrii ei se întâlneau o dată pe lună, la luna plină, această societate – care s-a transformat mai târziu în Societatea Regală – a avut un rol decisiv în implementarea Revoluţiei Industriale, dar şi în sădirea ideilor socialiste. Considerându-se "neguţători de lumină" – sintagmă împrumutată din utopia *New Atlantis* a lui Francis Bacon – avea ca membri personalităţi precum Erasmus Darwin – bunicul lui Charles Darwin – John Wilkinson, constructor de tunuri, James Watt, creatorul motorului cu aburi, industriaşul Matthew Boulton, chimistul Joseph Priestley şi Benjamin Franklin – corespondent în coloniile americane. Toţi au fost în mod explicit partizanii Revoluţiei americane din 1776 şi susţinători ferventi ai Revoluţiei franceze 13 ani mai târziu. Benjamin Franklin a fost un adevărat navetist între idealiştii francezi şi englezi. Erasmus Darwin a fost un susţinător activ al ideilor iacobine. Un alt membru, Richard Edgeworth, a colaborat cu Rousseau la scrierea unei cărţi despre educaţia copiilor. Fiul lui James Watt a fost denunţat în Camera Comunelor ca agent francez. Joseph Priestley a fost un susţinător viguros al Adunării Naţionale Franceze, organizând chiar o serbare de aniversare a 2 ani de la căderea Bastiliei. Înfuriată de acest afront, comunitatea creştină în care locuia Priestley, a dat foc casei în care se ţinea serbarea şi l-a forţat pe chimist să plece în exil în America.

Era evident pentru membrii Societăţii Lunare că ideile revoluţionare nu puteau fi pur şi simplu implantate în Anglia. De aceea au ales calea ocolită de a submina temeliile creştinismului prin ştiinţă, conştienţi fiind de

caracterul eminamente empiric al anglo-saxonilor şi implicit de tăria argumentelor ştiinţifice pentru aceştia. Trebuiau însă găsite şi propagate repede câteva idei concrete. Prima şi cea mai iconoclastă idee a venit din partea unui avocat pasionat de geologie, pe nume Charles Lyell. Născut în 1797, anul în care părintele geologiei moderne, scoţianul James Hutton murea, Lyell s-a inspirat copios din lucrarea acestuia intitulată *Theory of the Earth*, în care se propunea pentru prima dată o cronologie extinsă a pământului, care nu făcea apel la evenimente supranaturale. Ideea lui Lyell, cunoscută astăzi sub denumirea de *principiul actualismului* (*uniformitarianism*, în engleză) susţine în esenţă că procesele geoformante de astăzi sunt identice cu cele din trecut şi se desfăşoară cu o viteză similară. Aceasta implica faptul că pământul ar avea o vârstă de ordinul zecilor de milioane de ani şi că viaţa a avut la dispoziţie durate imense de timp. Această nouă viziune avea să stimuleze ideile pe care prietenul apropiat al lui Lyell, Charles Darwin le pritocea în liniştita şi bogata sa rezidenţă numită Down House. Căci de atât avea nevoie atunci Darwin – de un timp suficient de lung pentru ca un animal să sufere o schimbare pe care să o transmită prin *pangenele* din sângele său (aşa credea atunci Darwin) urmaşilor săi care la rândul lor vor amplifica schimbarea şi o vor transmite mai departe. Şi aşa, din milion în milion de an, un peşte putea ajunge într-o bună zi filosof şi nişte molecule oameni... În definitiv, Charles Darwin relua ideile bunicului său Erasmus, publicate în 1794 în voluminoasa sa *Zoönomia*, carte în care anticipa până şi conceptul de "selecţie naturală".

Lumea noastră cea evoluţionistă

Unde se găseşte azi ideea lui Darwin? Ei bine, la temelia întregii omeniri! Căci socialul, politicul, economicul, culturalul, ba chiar şi religiosul – toate sunt adânc pătrunse sau chiar definite de această idee. Ni se spune că societatea a evoluat de la comuna primitivă la post-modern sau "sfârşitul istoriei" (după Fukuyama), că politica a evoluat de la conservatorism la neoliberalism, că economia a evoluat de la agricultura primitivă la computerizare, că de la picturile rupestre la post-modernism s-a produs o evoluţie uluitoare (deşi Picasso a suspinat la ieşirea din peştera Lascaux: *Noi nu am inventat nimic!*). Şi pentru că şi specia umană a evoluat, nu era cu putinţă ca toţi oamenii să fie pe aceeaşi treaptă a evoluţiei. Urma logic de aici că cei primitivi trebuiau să dispară – şi asta şi fac din clipa în care ideea lui Darwin a văzut lumina tiparului, în 1859. Din ce în ce mai eficient, mai gospodăreşte. Şi pentru că neoliberalismul este în vârful piramidei evoluţiei politice, trebuie, nu-i aşa, să accelereze dezintegrarea oricărei alternative (primitive, se înţelege), cu adepţii ei cu tot. Şi cum poate să facă asta mai bine decât cu bombe inteligente şi militari docili şi eficienţi? Şi, dacă robotul este mai eficient decât muncitorul uman, ce nevoie mai este de acesta din urmă? Este deci nu numai logic, dar şi moral şi mai ales progresist să-i forţezi pe toţi să se robotizeze sau să renunţe la acele ramuri economice care nu pot fi robotizate... Şi dacă cele 5 simţuri nu mai sunt suficiente pentru a percepe arta ajunsă pe culmile evoluţiei, trebuie musai să-ţi îndopi organismul cu te miri ce substanţă care să-ţi exacerbeze "simţirea artistică". Şi toate acestea numai pentru că evoluţia înseamnă "progres": de la simplu la complex, de la primitiv la sofisticat, de la ceilalţi la noi!!

Unul dintre cele mai inechivoce exemple de fundătură sângeroasă întemeiată pe raţiunea umană îl reprezintă "rasismul ştiinţific". Consider că un scurt istoric al acestui monstru născut din insomnia raţiunii este necesar şi foarte revelator. Pornind de la imensa colecţie de cranii a lui Samuel George Morton (1799-1851) şi cărţile acestuia (*Crania Americana* şi *Crania Aegyptiaca*), ideea că nivelul de inteligenţă este funcţie de volumul şi forma craniului a devenit un "fapt ştiinţific" în secolul al 19-lea. Acesta a fost cu siguranţă întărit de publicarea în 1859 a cărţii lui Charles Darwin, al cărei titlu complet este semnificativ: *Asupra originii speciilor pe căile selecţiei naturale sau conservarea* ***raselor favorizate*** *în lupta pentru viaţă* (sublinierea noastră). Francis Galton (1822-1911), văr primar cu Darwin, reluând conceptul de *rasă favorizată*, a devenit avocatul fervent al raselor umane şi claselor sociale favorizate. În ajutorul lui a venit medicul francez Paul Broca, creatorul conceptului de coeficient de inteligenţă (*Intelligence Quotient*), iar la moartea englezului, stindardul a fost preluat de psihologul american Henry Goddard (1866-1957), cu finanţarea substanţială a Fundaţiei Rockefeller. Goddard a reluat antica idee spartană a eliminării celor slabi, sub forma eugeniei. Ideile americanului au avut susţinători puternici şi în Anglia, printre aceştia numărându-se – inevitabil, nu-i aşa? – Leonard Darwin (fiul lui Charles) şi Winston Churchill. Un coleg al lui Godddard, Madison Grant, a publicat în 1916 *The Passing of the Great Race* (Efemeritatea Marii Rase), carte ce l-a impresionat profund pe Hitler. Grant propune în această carte o explicaţie a

eşecului germanilor în Primul Război Mondial: atât de mulți din masivii războinici blonzi ai rasei germanice au pierit în Războiul de 30 de Ani (1618-1648) încât la debutul Marelui Război națiunea germană era încă sărăcită în fondul ei etnic pur... Continuând şi amplificând ideile lui Goddard, un alt coleg de generație al său – Harry Laughlin – a publicat, la începutul anilor '20, o carte în care furniza o listă "completă" a celor "socialmente inadecvați", pentru care recomanda sterilizarea sau eugenia. Dar în America aceste idei nu au putut fi aplicate. În Germania însă – profund desacralizată de marele traumatism post-belic – sterilizarea celor indezirabili a început să fie aplicată încă din 1927. Iar odată cu venirea la putere a lui Hitler, în 1933, a devenit politică de stat. De altfel, este astăzi un lucru ştiut că întreaga "viziune biologică" din *Mein Kampf* este în întregime inspirată din darwinism. Iată dar că, departe de a fi o idee ariană, rasismul ştiințific îşi are sorgintea în "lumea bună" anglo-americană! Şi pentru că această lume este conservatoare şi perseverentă, sumbrul experiment german a fost considerat doar o "eroare". Temelia darwinistă nu a fost pusă sub semnul întrebării. În consecință, un nou experiment – de data aceasta la scară mondială – se desfăşoară sub ochii noştri şi pe banii noştri!

Filosofia U.N.E.S.C.O. – Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Ştiință şi Cultură – era şi este clară încă din 1949, atunci când Sir Julian Huxley (nepotul "buldogului lui Darwin" – Thomas Huxley) a redactat Manifestul U.N.E.S.C.O.. Iată un eşantion: *Unificarea tradițiilor într-un singur rezervor comun de experiență, conştiență şi motivație este o necesitate à priori pentru progresul viitor al evoluției umane. În acest sens, deşi unificarea politică într-un fel sau altul de guvern mondial va fi necesară pentru atingerea acestui nivel, unificarea în lucrurile minții nu este numai necesară, ea poate chiar deschide calea spre alte tipuri de unificare. Câtă vreme copilul respiră aerul otrăvit al naționalismului, educația în spirit mondialist nu poate produce decât rezultate precare. Aşa cum am subliniat, deseori familia este cea care infectează mintea copilului cu naționalism extrem. Şcoala trebuie de aceea să utilizeze căile descrise anterior pentru a combate atitudinea familială.*

Este semnificativ faptul că acest manifest a fost accesibil publicului larg numai după 30 de ani de la redactarea lui, atunci când O.N.U. şi U.N.E.S.C.O. erau definitiv instalate în politica mondială.

De la Darwin încoace, am încercat o mulțime de sisteme de referință alternative unui Creator, începând cu noi înşine şi terminând cu *timpul Planck* (10^{-43}s de la explozia inițială generatoare a universului, moment în care cele patru forțe fundamentale s-au separat). Am încercat să definim constante universale, spre a descoperi azi, când tehnologia a ajuns la un nivel foarte avansat, că nici măcar viteza luminii nu mai este constantă! A fost suficient un foraj ultraadânc pentru ca întreg modelul structurii interne a planetei să fie pus sub semnul întrebării. Şi nişte microscopice aureole pleocroice în granite primare pentru ca întreg eşafodajul datărilor radiometrice – zise "absolute" – să înceapă a tremura amenințător. A fost suficient să schimbăm spectrul radiației investigate prin telescoape spațiale, pentru ca imaginea noastră despre univers, pe care o credeam coerentă şi rațională să fie spulberată. Odată ajunsă la nivel molecular – acolo unde se credea că se găseşte secretul evoluției pe verticală – biologia dă din colț în colț, încercând cu disperare să identifice acest secret ce se transformă pe zi ce trece într-o himeră. În ansamblul său, *establishment*-ul ştiințific este pus sub semnul întrebării, şi asta pentru că se încăpățânează să nu-şi recunoască neputința în fața chestiunii originilor.

Toate acestea fiind zise, cred că Malraux a profețit cu adevărat. El a înțeles prea bine (şi poate că avusese acces la Manifestul U.N.E.S.C.O.!) că cei 100 de ani de fundamentare evoluționistă a lumii o vor aduce în cele din urmă pe muchia prăpastiei. Întoarcerea evoluționistă de acolo nu este posibilă, aşa că numai acea latură a umanității care nu a fost atât de letal afectată de evoluționism – adică *sentimentul religios* – mai oferă o şansă.

Se poate altfel?

Din fericire, există azi o cale de întoarcere *şi* pentru ştiință. Ea se numeşte *Teoria Modernă a Proiectului (Designului) Inteligent* (TEMPI). Propusă de A. E. Wilder-Smith, Charles Thaxton şi William Dembski; aceasta pleacă de la teoria informației, teoria probabilităților, ştiințele cogniției şi termodinamică, fiind vârful de lance al ştiinței moderne, şansa ei de a păşi în mileniul al treilea într-un spirit nou, profund uman (nu umanist!). William Dembski a publicat o carte intitulată *Deducția Proiectului – eliminarea întâmplării prin probabilități reduse.* Pornind de la principiul elaborat de matematicianul francez Emile Borel, conform căruia *Fenomenele cu probabilități foarte mici de producere nu se produc*, Dembski spune: *Evenimentele specifice cu probabilitate*

mică de producere, nu se produc la întâmplare, ci sunt cauzate de o sursă inteligentă. Rămânând cu desăvârşire în cadrul paradigmei ştiinţifice, fără a face apel la transcendent în demersul său, TEMPI se mulţumeşte să elaboreze un instrument ştiinţific riguros şi uşor adaptabil oricărei ramuri ştiinţifice. Utilizarea lui nu face decât să aducă omul de ştiinţă onest în faţa Adevărului: EXISTĂ UN *DESIGNER* INTELIGENT AL UNIVERSULUI. Când şi cum se raportează omul de ştiinţă la acest *Designer*, aceasta este o chestiune care ţine numai şi numai de conştiinţa şi personalitatea sa.

Văzut de mulţi ca o încercare de a apăra Biblia prin ştiinţă, deşi un leu nu are nevoie de apărare, *creaţionismul ştiinţific* este doar o schimbare fundamentală de paradigmă ştiinţifică. El urmăreşte în ultimă instanţă să ofere adevărul despre ştiinţa evoluţionistă, să scoată la lumină caracterul eminamente religios al acesteia. O religie desacralizată şi malefică. În definitiv, ştiinţa nu ar trebui să fie decât un instrument al cunoaşterii! Şi, oricât de mult s-ar strădui, ea nu va putea oferi mai mult decât răspunsul la una dintre întrebările fundamentale: *Cum s-au făcut şi funcţionează toate?* Dar cealaltă întrebare, cea mai mare: *De ce şi pentru ce s-au făcut toate?*, nu-şi va găsi niciodată răspunsul în ştiinţă.

Şi noi românii?

Noi românii trebuie să avem curajul de a ne privi slăbiciunile în faţă, dacă vrem să înţelegem de ce suntem atât de departe de împlinirea aspiraţiilor noastre. Dacă vom continua să ne amăgim cu surse exclusiv externe ale nenorocirilor noastre, vom fi condamnaţi la dispariţie într-o lume ce s-a pornit pe calea globalizării năucitoare şi uniformizante.

Nu am nici pregătirea şi nici dorinţa de a mă avânta în analiza surselor spirituale şi "organice" ale slăbiciunilor noastre, deşi tentaţia este mare. Mă mulţumesc a afirma că fără o schimbare fundamentală a spiritualităţii româneşti, o trecere de la fatalism şi resemnare la *o mireasmă de la viaţă spre viaţă* în Hristos (*II Corinteni* 2:16), mileniul al treilea va fi mai sărac cu o naţiune – românii.

Convinşi fiind că nu mai este timp de pierdut şi că situaţia actuală a României este în cea mai mare parte datorată românilor şi implicit educaţiei pe care au primit-o, ne-am constituit într-un grup de iniţiativă pentru înfiinţarea FUNDAŢIEI NAŢIONALE PENTRU CERCETAREA CREAŢIEI. Gândită ca o asociere liberă de orice prejudecăţi ştiinţifice sau religioase a unor oameni doritori să afle Adevărul, înţeles ca plan al *Designerului* Suprem pentru omenire, dorim de asemenea să elaborăm, cât mai repede şi profesional posibil, o alternativă creaţionistă a educaţiei. Credem cu fermitate că un elev şi mai departe un student, căruia i s-au predat atât alternativa evoluţionistă, cât şi cea creaţionistă a cunoaşterii, este nu numai mai bine informat, dar poate avea o putere superioară de discernământ. Or discernământul, deplina conştiinţă a propriei responsabilităţi şi limitări sunt esenţiale omului adevărat. Căci dacă este convins că strămoşul său este o maimuţă, iar viitorul său mormântul, omul nu se simte responsabil nici măcar pentru sine, iar singura limită pe care o acceptă este cea a saturaţiei instinctelor sale. Priviţi bine în jurul dumneavoastră! Nu acesta este spiritul lumii în care trăim? Alternativa există, rămâne doar să o acceptăm. Dacă Biserica îşi va conjuga eforturile privind renaşterea morală şi spirituală a tineretului acestei ţări cu cele ale alternativei educaţionale creaţioniste, putem spera, cred, să apucăm ziua în care o nouă generaţie, cu valori ferme şi idealuri ce trec dincolo de instincte şi desconsiderarea trecutului, va avea curajul să trăiască după voia Ziditorului, adică aşa cum i-a fost menirea.

Toate celelalte alternative s-au dovedit neviabile, ba mai mult, distructive, căci, deşi lumea refuză să o recunoască, sursa lor ultimă nu este omul, ci Înşelătorul. Aşa cum spunea cineva, cea mai mare realizare a diavolului este că ne-a făcut să credem că nu există… Şi să nu uităm cuvintele lui Goethe: *Cea mai mare fericire a omului care gândeşte este să cerceteze ceea ce poate fi cercetat şi să respecte ceea ce este de necuprins.*

DAN IOAN MUREŞAN
(PARIS)

PENTRU O APOBETICĂ A COMUNICĂRII UMANE

Omul este o ființă care comunică. O asemenea propoziție în era Internetului poate să pară de domeniul banalității, dar avem în acest fenomen uimitor o motivație în plus să ne interogăm asupra esenței înseşi a comunicării umane. Psihologia foetală a relevat că ființa omenească, deja din pragul embrionar, recepteazǎ comunicarea duioasă a mamei care-i vorbeşte şi care-i simte şi-i poate interpreta reacțiile. Omul împarte un universal biologic cu întreg regnul animal – reproducerea sexuală – dar are ca o caracteristică proprie dependența prelungită a descendenților săi de ocrotirea şi sprijinul părinților. Omul are de parcurs de la naştere etape de dezvoltare pe care animalele le străbat deja în stare embrionară. Primii ani ai vieții sale sunt de o plasticitate remarcabilă, dar şi de o dezolantă vulnerabilitate şi lipsă de putere de adaptare. Este perioada de inserare a noii ființe în sânul culturii umane. Este inimaginabilă, în aceste condiții, o perioadă pre-culturală a lui *Homo sapiens* : scenariile evoluționiste nu fac decât să ocolească această veritabilă problemă. O comunitate a-culturală de hominizi, dată fiind slăbiciunea fizică a speciei noastre, nu ar fi putut să supraviețuiască. Cultura este «instinctul» de supraviețuire care, din punct de vedere genetic, îi lipseşte omului. Prin educație, omul se formează ca un caracter, ca membru al comunității morale în mijlocul căreia s-a născut : sufletul său înfloreşte prin dialogul continuu pe care îl poartă cu părinții şi cu frații săi, cu rudele şi cu prietenii, cu sufletul marilor autori exprimate în operele lor literare, artistice, muzicale, cu cercuri concentrice de subiecți a căror rază sporeşte pe parcursul unei vieți întregi. Prin instrucție, omul devine un specialist, aflat în discuție necontenită cu autoritățile, tehnicile şi descoperirile din domeniul său de activitate. Sociologul român Traian Brăileanu a construit un întreg sistem de analiză şi înțelegere a genezei şi evoluției comunităților omeneşti pornind de la acest proces de continuu discipolat în care se află membrii lor în raport cu cultura, pe care el îl numeşte *proces dialectic*. Există, bineînțeles, fenomene grave de distorsiune ale acestui neîntrerupt dialog între ființele umane, care în ultimul timp au făcut obiectul unei insistente cercetări din partea lui René Girard, al cărui *proces mimetic* nu este decât inversarea procesului dialectic. O sudare a celor două direcții de investigare, obiectiv la care ne-am angajat noi înşine, poate să ofere un model complet de înțelegere a modalităților în care se desfăşoară comunicarea umană, cu desfăşurarea şi maladiile ei. Demersul Brăileanu – Girard, completând cercetările şcolii de la Palo Alto ale discipolilor lui Gregory Bateson, se inserează astfel pe direcția unei *pragmatici* a comunicării umane. În mod complementar, metafizica şi ştiințele cogniției, cu condiția să nu cadă în capcanele tehnomorfismului materialist, pot să lămurească *semantica* comunicării umane, prin investigarea intelectului şi ale condițiilor transcendentale de posibilitate ale intelecției. Răspunsul de comun consens pe care îl dau diferitele direcții ale acestui domeniu de maxime divergențe hermeneutice este că trăsătura distinctivă şi ireductibilă a cunoaşterii umane care se comunică prin semne este caracterul său *non-ontologic*. Omul nu este stăpânit de experiență, ci domină experiența de la înălțimea intelectului, prin intermediul simbolurilor. El poate înțelege realitatea pentru că prin ceva el se ridică deasupra ei. Deşi ca ființă biologică el se amestecă existențial cu natura, aidoma oricărui alt animal, ca ființă intelectuală el scapă ordinii ei deterministe şi o poate interoga şi cerceta. Iată fundamentul însuşi al filosofiei şi al ştiinței. Ele sunt de neconceput în afara comunității comunicative a omenirii.

Insistăm asupra acestui imperativ vital al comunicării, obiectul unor ştiințe din ce în ce mai sofisticate, pentru a ne întreba: de ce există *Homo communicans*? Care este finalitatea acestei condiții *sine qua non* a existenței noastre ca ființe omeneşti?

Stiința secolului XX a dat trei răspunsuri la acest semn de întrebare: o negație, un paliativ şi o afirmație.

Curentul majoritar de orientare materialistă, originar în mecanicismul secolului XVII, în iluminismul secolului XVIII și în darwinismul secolului XIX, a avansat răspunsul hazardului și al necesității. Dominată de premisa naturalismului (continuumul nostru spațiu-timp este singura și întreaga realitate, în afara ei nu există nimic), această direcție a încercat zadarnic să reducă universul, viața și conștiința la o explicație reducționistă. În permanență, realitatea rebelă refuză să se supună corsetului unui determinism absolut al cauzelor naturale. Nu vom insista acum asupra acestui dosar, ci doar vom aduce în față răspunsul dat imperativului uman al comunicării. În cartea sa paradigmatică, Jacques Monod descrie imaginea dezolantă a omului aflat pentru prima oară, în urma revelației darwiniste, în contemplarea singurătății sale cosmice, într-un univers tern, cu rezonanță de cavou, fără sens și absurd. Nevoii de comunicare a omului nu îi răspunde nimeni, strigătele sale sunt zadarnice, deoarece de acum înainte el știe că va dispărea, ca atâtea alte specii. Trebuie să remarcăm prezumpțiozitatea afirmațiilor liricului biolog francez. El încearcă să ne convingă în mod rațional de absurditatea rațiunii umane înseși! Problema, după cum a remarcat Jean Borella, este că dacă Monod ar avea dreptate, atunci afirmațiile sale nu sunt mai puțin absurde, mai exact ele nu ar fi putut să fie rostite. El nu poate revendica un statut de transcendență al rațiunii sale, dincolo de absurda lume pe care o descrie. Faptul însuși al existenței frumoasei, dar tristei sale cărți ne convinge că, din fericire, el nu are dreptate. Motivele științifice pentru care teoria pe care o reprezintă cu virtuozitate vor fi date în vileag mai departe, dar aici nu putem decât să ne minunăm de îndoielnica sa filosofie și de răspunsul care eludează prin lipsă de obiect capacitatea comunicativă a omului.

Un răspuns diferit în formă, dar identic în conținut, este dat de o orientare de avangardă a științei de orientare naturalistă. Reprezentată la nivel de excelență de Carl Sagan, ea nu poate accepta futilitatea absolută a însușirii comunicative a omului. Omul nu poate fi singur, este de un egoism absolut să pretindă că ar fi singura ființă inteligentă dintr-un univers atât de uriaș și de vechi. Pe baza unor procese naturaliste similare celor de pe Terra, evoluția, această Mare Zeiță a modernității, a putut foarte bine să conducă la apariția creaturi inteligente în alte galaxii, cu care trebuie să intrăm în contact. Nu există nimic mai îndepărtat de istoriile cu omuleți verzi decât seriosul program de cercetare pus în mișcare de Sagan, *The Search for Extraterrestrial Intelligence* (SETI), care a reușit să convingă guvernul american să aloce sute de milioane de dolari pentru utilizarea unor radiotelescoape, gigantice urechi aflate în permanentă ascultare a undelor herziene care, venite din toate direcțiile universului, inundă Terra. Un serios filtru științific a fost elaborat care să permită discriminarea indubitabilă între zgomote și mesaje produse de cauze inteligente. Nu există putință de confuzie între cele două categorii, dar uriașa cantitate de date receptate, înregistrate și analizate de aproape trei decenii de continuă muncă nu au putut aloca unor cauze inteligente decât capodoperele de umor negru ale unor farsori... umani. La mesajele pe care noi le trimitem în Cosmos nu a răspuns nimeni până acum. Filmul *Contacts*, realizat de soția regretatului Sagan, în care savantul interpretat de Jodie Foster demonstrează prezența unui model inteligent în cadrul unor zgomote receptate, rămâne deocamdată pură ficțiune izvorâtă din nevoia irepresibilă a omului de a-i răspunde cineva de acolo, din cosmos.

Această orientare a științei spre studierea teoretică a mesajelor și a inteligenței nu a rămas însă fără consecințe extrem de pozitive pentru cunoaștere. Într-adevăr, nu putem folosi prejudecăți în cercetare, trebuie investigate toate alternativele posibile. Poate direcția în care avansează SETI nu este rodnică, dar nu în mod obligatoriu, deoarece ne putem aștepta oricând la surprize. Dar metodologia de investigare a cauzelor inteligente pe care a prilejuit-o acest program, este poate chiar mai importantă decât rezultatele sale concrete.

Noua epistemologie a fost aplicată la cercetarea informației de o altă direcție de avangardă a științei contemporane, organizată în Mișcarea pentru Studiul Proiectului Inteligent (*Inteligent Design Movement*). Este din ce în ce mai evident că, alături de materie și energie, obiectele de predilecție ale direcției materialiste în știință, informația joacă rolul de a treia cantitate fundamentală a lumii, ireductibilă la primele două. Informația cosmologică este reprezentată de setul legilor fundamentale ale funcționării materiei și energiei în Cosmos (ex. Legea gravitației), de constantele fizice si de cele peste o

sută de parametri cosmici care sunt reglați cu precizie infinitezimală astfel încât viața să fie posibilă în univers. Dacă un singur factor dintre aceştia ar fi câtuşi de puțin modificat nu doar că existența vieții, dar şi cea a universului însuşi ar fi imposibilă. Explicațiile naturaliste ale finului acord al sistemelor cosmologice nu pot fi decât nesatisfăcătoare, deoarece cauzele iraționale nu pot fundamenta raționalitatea realității. Informația biologică (codul genetic înmagazinat pe suportul fizico-chimic al sistemului A.D.N.-proteine) este de o complexitate şi mai uluitoare. Cantități uriaşe de informație, necesare specificării fiecărei proteine care alcătuieşte sistemele biologice, sunt concentrate tri-dimensional pe o infrastructură materială de domeniului infinitului mic. A.D.N.-ul specifică proteinele transmițând un mesaj formulat într-un limbaj alcătuit din patru baze (A, C, T, G, acidul uracil), proteinele reproduc A.D.N.-ul prin alt mesaj transmis într-un limbaj de douăzeci de aminoacizi. Cele două limbaje sunt riguros similare limbajului uman, ele transmit mesaje de lungimi amețitoare (cel al genomului uman poate fi tipărit în 3000 de volume!), în durate temporale de câteva minute şi cu o precizie perfectă. Deşi ele constituie două limbaje diferite, traducerea reciprocă se face instantaneu. In plus, deoarece dubla elice genetică produce proteine, care la rândul lor construiesc moleculele de A.D.N., acest sistem formează o complexitate ireductibilă: el nu putea să apară treptat, prin paşi evolutiv, ci dintr-o dată, cu toate elementele în stare de funcționare. Acest sistem are toate caracteristicile unui produs al unei cauze inteligente. Informația complexă şi specificată, marcă inconfundabilă a inteligenței, este veriga structurală lipsă a evoluției, singura care poate în mod efectiv inversa ponderea dizolvatoare a legii entropiei. Ignorarea ei lămureşte toate insuficiențele vechilor teorii evoluționiste: mecanismele propuse de vechea biologie (variabilitate, mutații, macro-mutații, selecție naturală, izolare genetică etc.) nu puteau să explice decât micro-evoluția intraspecifică, nicidecum macro-evoluția de la o specie la alta. Ele rămân valabile în clarificarea diversității biologice, dar nu pot să dea seama de originea însăşi a vieții şi a speciilor. În afara acțiunii unei cauze inteligente, informația biologică rămâne marea necunoscută şi nedreptățită a ştiinței.

Trei savanți teoreticieni ai Proiectului Inteligent (Walter J. ReMine, Werner Gitt şi Hugh Ross) au încercat să privească dintr-o nouă perspectivă informația cosmologică şi biologică. Ei au avut intuiția de a vedea un mesaj tocmai în aceste urme omniprezente ale unei cauze inteligente şi de a-i aplica metoda SETI, atât de pertinentă, dar orientată atâta vreme spre analizarea unor zgomote lipsite de orice indiciu de raționalitate. Nimeni, nici cei ce nu sunt de acord cu implicațiile demersului lor, nu pot să-i conteste pertinența ştiințifică. Unificarea teoriilor lor convergente se poate numi *Teoria Mesajului Cosmo-biotic*. Noua formă pe care aceasta o ia poate fi următoarea:

Cosmosul şi viața au fost proiectate în mod rezonabil pentru conservare şi, respectiv, supraviețuire, astfel încât să comunice un mesaj care ne informează asupra originii informației cosmologice şi biologice. Mesajul cosmo-biotic spune următoarele:

1. Cosmosul şi viața sunt produsele unui singur Proiectant transcendent continuum-ului nostru cvadri-dimensional.

2. Cosmosul şi viața au fost proiectate în mod intențional astfel încât să reziste tuturor celorlalte interpretări posibile ale originii lor.

Predicțiile directe ale acestei teorii sunt :

a. Structura şi caracteristicile universului şi formelor lui de viață contrazic ideea unei origini naturaliste.

b. Dovezile împotriva existenței eterne a cosmosului (susținută de teoriile stării stabile şi a universului oscilator), precum şi cele în favoarea unui mesaj intențional, ideea panteismului şi a tuturor credințelor înrudite care se bazează pe noțiunile unui trecut veşnic şi unei forțe divine impersonale.

c. Particularitățile mesajului (aplicabilitatea legilor fizice descoperite pe Terra la scara întregului univers, universaliile biologice, de ex. A.D.N.-ul, inserarea perfectă a vieții în cosmos conceptualizată sub forma Principiului Antropic etc.) contrazic ideea unor creatori multipli şi independenți.

Cosmosul şi viaţa au fost proiectate în mod rezonabil pentru conservare şi, respectiv, supravieţuire, astfel încât să comunice un mesaj care ne informează asupra originii informaţiei cosmologice şi biologice. Mesajul cosmo-biotic spune, în fond, următoarele:

Nu stă în intenţia noastră să demonstrăm adevărul acestei teorii. Este sarcina pe care şi-o asumă în Occident un număr din ce în ce mai larg de savanţi de primă mărime. Nu putem decât să o remarcăm ca fiind teoria creaţionistă de cea mai largă respiraţie, care depăşeşte definitiv reziduurile de mecanicism în care se mai complăceau unii adepţi ai acestei orientări. În acelaşi timp, această teorie satisface căutarea unei explicaţii a funcţiei comunicative umane. Universul nu mai este surd şi mut, el răspunde interogării ştiinţei umane izvorâtă din perfecţionarea continuă a funcţiei cognitive şi comunicative a omului. Dar el se mărturiseşte a nu fi realitatea ultimă, ci un simbol, un mesaj. Aidoma hârtiei care poartă pe albele ei aripi urmele materiale ale unei gândiri, materia cosmosului nu serveşte decât unui mesaj al cărui sens se face din ce mai evident. Iar omul este destinatarul acestei scrisori. Minţii umane îi revine misiunea de a o descifra, întocmai cum odinioară a făcut-o cu hieroglifele sau cu liniarul B al limbii greceşti.

Avem posibilitatea să conferim în sfârşit un sens şi un scop comunicării umane. După cum am observat la început, comunicarea şi intelectul nu se dezvoltă decât în sânul unei comunităţi omeneşti : ele sunt cadoul unui act de generozitate care obligă la un respect faţă de comunitatea care a învăţat noua fiinţă abecedarul omeniei. Dar ea nu se odihneşte în sine ci aleargă în permanenţă spre căutarea unui scop. Treptat orice scop se dovedeşte a nu fi decât mijloc pentru un alt scop care îl depăşeşte. La sfârşitul secolului XIX, un filosof american, Charles Sanders Peirce, a studiat condiţiile transcendentale ale logicii cercetării, dar le-a adăugat şi un «Principiu social». Deoarece raţionalitatea nu se poate naşte decât într-o comunitate nelimitată de fiinţe cu care putem comunica, ea trebuie să se bazeze pe identificarea interesului propriu cu interesul respectivei comunităţi, implicând *iubirea* pentru acea comunitate, *credinţa* în posibilitatea de a face din interesul ei supremul interes, şi a *speranţei* în perpetuarea nelimitată a activităţii spirituale. Desigur, acest principiu ar fi inoperant în universul trist al non-sensului cu care ne îmbie Jacques Monod. Deoarece el depinde de existenţa unui scop suprem («Unicul rău moral constă în a nu avea un scop ultim», spune C. S. Peirce). Contemplând acest scop ultim, care să satisfacă definitiv setea de comunicare a fiinţei umane, părintele semioticii îl concepea ca formarea de-a lungul istoriei a unei «comunităţi nelimitate» a oamenilor uniţi întru Binele ultim: *Raţionalitatea concretă*.

Un nou aspect trebuie aşadar luat în considerare în analiza comunicării umane, alături de semantică şi pragmatică. Werner Gitt, autorul teoriei unificate a informaţiei l-a definit ca aspectul *apobetic* (din grecescul *apobeinon* = rezultat, concluzie, scop), care cercetează problema scopurilor comunicării umane. Fără un asemenea nivel, nici o ştiinţă a comunicaţiei nu poate fi completă. Dar pentru a evita regresia la infinit a ierarhiei mijloacelor şi scopurilor, o asemenea apobetică trebuie să nu ignore problema scopului ultim. Ajungem astfel la necesitatea revenirii la etică, ştiinţa generală a scopurilor umane. Apobetica este o apob-etică. Etica devine, în epoca relativismului total al post-modernităţii, de o actualitate mai proaspătă ca oricând.

Dacă mesajul cosmo-biotic este adresat omului de către o Raţiune transcendentă, trebuie să ne aşteptăm ca el să nu fie decât prima propoziţie a unui dialog în care se aşteaptă ca omul să fie parte activă. Iar pentru că oamenii au atâtea dificultăţi în a-l înţelege şi a-i accepta implicaţiile, Raţiunea supremă are chiar şi posibilitatea să devină concretă, după formularea lui Peirce, pentru a ne revela şi restul mesajului, *teo-antropic*, care să fie înscris nu doar pe «matricea» universului, ci şi pe lemnul unei cruci şi în sufletele oamenilor. Şi, după înviere, Acest Logos să se lase pipăit de un necredincios, pentru ca acum toţi să putem striga : «ESTE»!

ROM FEST
2000
BUCUREȘTI
SIBIU

ÎNTÂLNIREA
ROMÂNILOR DE
PRETUTINDENI

PR. DR. ION DURĂ

ROMFEST-UL REGĂSIRII ÎN HRISTOS

Omagiez inițiativa organizatorilor acestui Simpozion pentru inspirata alegere a temei. De șapte ori s-au întâlnit românii sub egida aceasta cuprinzătoare: ROMFEST. De această dată, în mod special, tema este *retrospectivă* și în același timp *prospectivă*. Este trebuință de o analiză atentă a ceea ce a fost, ca apoi să se poată porni cu pași mai siguri spre împlinirea binelui comun, în mersul nostru spre viitor.

Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Om pentru mântuirea noastră, a tuturor oamenilor, și a împărțit istoria lumii în două ere. Dăm slavă lui Dumnezeu că noi trăim după Întruparea, Jertfa și Învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, că viețuim în *eonul iubirii*. Această favoare este în același timp o îndatorire sfântă: avem menirea de-a trăi *în, cu și prin iubire*. Este șansa și împlinirea noastră să ne străduim să-L urmăm pe Hristos, să ne punem viața în Hristos, să avem mintea sau gândirea lui Hristos, cum ne îndeamnă Sf. Apostol Pavel.

Lumea în care trăim – cu tot progresul tehnic și științific de la cumpăna dintre milenii – se zbate în căutarea sensului, căci omul modern, deși plin de bunuri materiale, se simte, în sufletul lui, atât de sărac! *Consumismul* de bunuri materiale a devenit, pentru mulți dintre contemporanii noștri, *o pseudo-religie*. Deși fizic oamenii trăiesc atât de aproape, ba chiar distanțele de mii de kilometri se parcurg în puțină vreme, totuși ei trăiesc mai depărtați unii de alții decât oricând. Acest fenomen se petrece deoarece omul de azi s-a îndepărtat de Dumnezeu și totodată de el însuși. S-a îndepărtat omul de spiritul său, de dimensiunea sa duhovnicească, și-a uitat chipul divin din el. De aceea, adeseori, omul contemporan nu se mai poate bucura, nu mai trăiește acest sentiment sacru al bucuriei. Bucuria este un dar al Duhului Sfânt. Sf. Apostol Pavel se ruga lui Dumnezeu și în același timp le ura romanilor, dar și tuturor creștinilor: „Dumnezeul nădejdii să vă umple pe voi de toată bucuria și pacea în credință, ca prin puuterea Duhului să prisosiți întru nădejde" (*Rom.* 15, 13). Bucuria curată aparține lui Hristos (*Evr.* 12, 2) și El a împărtășit-o Dumnezeieștilor Apostoli, Sfinților și tuturor creștinilor, de două mii de ani încoace, după cum ne-o împărtășește și nouă, tuturor celor care o dorim sincer și curat. Hristos Domnul, Împlinitorul Revelației, ne-a descoperit cuvintele divine, pentru ca bucuria Sa să se sălășluiască în oameni: „ca bucuria Mea să fie deplină întru ei" (*In.* 17, 13).

Șansa noastră este să ne apropiem de Hristos, să-L invităm în cămara sufletului nostru, să ne dăltuim viața după Evanghelia Sa, să dobândim prin strădanii și rugăciuni harul Duhului Sfânt – această energie a iubirii și bucuriei, a păcii și a bunei-înțelegeri, de care avem atât de multă trebuință. Numai așa va putea să dobândească diaspora noastră un suflet și o autentică însuflețire.

Ca viețuitor – de zece ani – în cea mai veche comunitate românească diasporală, la Viena, unde de 270 de ani trăiesc frați români, și ca delegat al Î.P.S. SERAFIM, Mitropolitul român ortodox pentru Germania și Europa Centrală, sunt pătruns de convingerea profundă că singura noastră șansă rămâne cea a unității, păcii și bucuriei întreolaltă, iar această șansă este Hristos, Domnul nostru. De atâtea ori în istoria sa zbuciumată a fost neamul nostru îngenunchiat, umilit, ba chiar crucificat, dar nicicând nu a fost biruit, căci românul și-a identificat credința sa, Ortodoxia sa, cu „Legea românească". Chiar și când trăia vremuri crâncene, cu biserici de lemn pe roți, trăgându-le în codru, în vremi de năvălire a cotropitorilor, românul avea în inimă puternic ancorată credința în Înviere, chipul resurecțional al lui Hristos, Cel pururea dătător de putere și de nădejde.

Prin Hristos putem ajunge la unitatea îngăduirii altora și a slujirii tuturor prin puterea pe care Duhul cel Sfânt ne-o împărtășește nouă. Biserica singură, ca instituție dumnezeiască a Domnului Hristos, poate să ne adune pe toți, pe fiecare cu talanții și harismele sale, formând o unitate care nu

distruge individualitățile, ci creează minunatul mozaic al *unității în diversitate*. Prin îmbisericirea noastră, adică prin integrarea noastră sinceră și profundă în Biserica lui Hristos, prin trăirea mesajului de pace și unitate descoperit de Hristos, vestit mereu și trăit în Biserică, putem să trăim bucuria cea curată a împreunei noastre slujiri ca români și creștini ortodocși. Biserica lui Hristos este calea păstrării, împlinirii și continuității noastre ca români în diaspora. Să ne gândim la cele mai vechi comunități diasporale din lume care s-au păstrat cu sfințenie: cea iudaică, cea grecească și cea germană. Ei s-au păstrat și se păstrează prin legătura vie și continuă pe care o au cu centrul lor religios, cu instituția lor divină: sinagoga sau biserica, dar și cu limba – *logos*-ul lor istoric.

Bisericile noastre din diaspora, așa modeste sau improvizate cum sunt, reprezintă ferestre și punți spre neamul de acasă și de pretutindeni, dar sunt concomitent scări spre cer, locuri ale agonisirii mântuirii noastre. Când te cumineci la un altar și dintr-un potir unde generații de români s-au întărit, te simți *una* cu ei și cu tot sufletul care caută spre Domnul.

Dumnezeu are un plan cu noi! Dumnezeu ne solicită ceva, căci nu zadarnic avem experiența împrăștierii (*diaspora*); ne vrea mai uniți, pin transfigurarea depărtării; și vom fi cu siguranță mai aproape, dacă vom experia mai profund *Calea* lui Hristos, avându-L povățuitor în toate pe Cel Care este și *Adevărul*, și *Viața*.

Noi, ca slujitori ai Bisericii noastre străbune, dar și D-Voastră toți, și toți frații noștri care trăiesc în diaspora, laolaltă se cuvine să ascultăm și să împlinim cuvântul de îndemn al lui Dumnezeu, vestit prin Sf. Apostol Petru: „Purtați-vă cu cinste între păgâni, pentru ca-n timp ce ei vă bârfesc ca pe niște făcători de rele, la o mai apropiată privire spre faptele voastre cele bune, să preamărească pe Dumnezeu în ziua cercetării" (*I Ptr.* 2, 12).

Biserica noastră de la Viena are – de aproape 100 de ani – hramul „La Sfânta Înviere". Cât de înțelepți au fost înaintașii noștri dând acest hram, cu nume de chemare și de îndemn. Să fie fiecare biserică de-a noastră o chemare, un îndemn și o împlinire a învierii noastre. Să ne ajute Dumnezeu, prin Fiul Său Iisus Hristos, Domnul cel Înviat, să trăim mereu experiența deșteptării, învierii și mântuirii. Aceasta înseamnă bucurie, bună înțelegere și unitate, sub semnul Crucii biruitoare.

SUMARUL VOLUMULUI

VI. ROMÂNII DIN PROVINCIILE ÎNSTRĂINATE

VII. ROMÂNII DIN BALCANI

ADDENDA

CASA DE ECONOMII SI CONSEMNATIUNI